62

LJS BIBLIOTHECA SCHOENBERGENSIS
184
SCHOENBERG DATABASE OF MANUSCRIPTS LJS

LJS
184
LJS

In noie dni nri ihu xpi. Incip liber
ethimologiar. Epla ysidori ad brauli[onem].

[C]um amici litteras
carissime fili in absentia susci-
pis eas amicum amplecti
non moreris.
Ipsa est enim secunda in-
ter absentes con-
solatio ut si non est psens qui diligit
pro eo littere amplexentur. Direximus tibi
anulum pp nrm animum et pallium p
amicicie nre amictu. unde anti-
quitus hoc sumptum est uocabulum. Ora ergo
pro me. Inspiret tibi dns ut merear
adhuc in hac uita uidere te et quem
mestificasti abeundo. aliquando itum
letifices te psentando. Direximus tibi
[illegible] p maurentionem primiclerum
[illegible]. Opto te autem obito tuam
semp cognoscere salutem. dilectissime mi
dne et in xpo fili. Epla braulionis ad
ysidorum.

[Q]uia non ualeo te psentem uidere ysidore.
[illegible] carnis pfruatur salti
allegimus. ut ipsa michi sit consolatio
[illegible] alterius cognoscere. quem cu-
pio uidere utrumque bonum esset si liceret.
sed uel uiuere de te reficiar si corpora-
li obtutu non ualeo. Dum autem parit
[illegible] postulare ut michi deci
[illegible] sci aug[ustini] [illegible].
Posco ut quoquo modo me consolatum
efficias. [illegible] nob[is] [illegible]
[illegible] quos alicuius [illegible]
[illegible] si quia cum uolueris. Tunc
[illegible] pbitum cum [illegible]
[illegible] [illegible] quia ualeo
languore et infirmitate [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] legitimum eloquium.

Dno meo et di seruo braulioni epo ysidorus.

[O]mni desiderio desideraui nunc uidere faciem
tuam [illegible] aliquid impleret
[illegible] an quam moriar. Ideo pre-
[illegible] me deo in
[illegible] ut te in hac uita spes mea
compleret [illegible] tue co-
[illegible] et manu sua.
[illegible] beatissime dne et fr. Epla
braulionis ad ysidorum.

[D]no meo et uere dno xpique electo
ysidoro epo epor summo braulio seruus inutilis
[illegible] O pie dne et uirorum pstantissime.
sera est inquisitio et tarde data michi scribe-
ndi optio. quia peccatis meis ingruentibus
non modo [illegible] uel inopie [illegible]
[illegible] quo [illegible]
[illegible] in curis.
Nunc autem [illegible] multe
curis attritus post longum tempus [illegible]
[illegible] ut tua [illegible]
[illegible] suggestionis
[illegible] depcare pssimo salutis obse-
quio [illegible] cordis et corporis humilitate [illegible]
[illegible] excellentissimam tue beati-
tudinis potestatem. ut peculiarem famulum
quem pro illo sacre dignationis intuitu
semp habuisti suscepisti usque in finem [illegible]
uileas commendari. Etiam ego [illegible] nouit
[illegible] dolore [illegible] qui emenso [illegible]
[illegible] uel nunc uirum non merear [illegible]
[illegible] in illo qui non obliuiscitur
[illegible] nec repellit in finem. qui exaudi-
[illegible] pauperis [illegible]
[illegible] affectum. Suggero sane et [illegible]
[illegible] supplicatione deposco. ut librum
ethimologiarum quem iam [illegible] dno
[illegible] pmittas [illegible]
[illegible] quia
[illegible] magna [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

in qua sint adeo exaratis ut nil igne et sint purificatus. Inveniuntur tamen decoctus. Quaeso ut vestro instinctu a filio vestro domino rege non dimittatur cito. Nam et nostra eius sic flagitavit gloriam suggestio. Quia multo magno pro investiganda opus est veritate. De cetero caritatis altissimum pietatem efflagito ut coronam beatitudinis vestrae per integritatem fidei et statu ecclesiae sine longo tempore propitiatus conservet. neque inter oblatrantia praesentis mundi varia et innumerabilia discrimina munimentum recedat tuae intercessionis gratia. ac recordationi magnitudinis meae (?) tuae. Tuum ab omni tempestate periculi oratu vestro efficiat trinitas sanctissima. Et manu sua. Ego famulus domino Braulio vestro Isidoro. In domino fruar te lucida ardens et non marcescens.

Domino meo et dei servo Braulioni episcopo Isidorus.

Quia te incolumem cognovi. [red:] ...ius

gratias Christo egi. Et utinam cuius cognovi salutem, in hoc corpore aspicerem et visione. Quid autem tibi evenit pro peccatis meis, manifestabo. quia non fui dignus tua perlegere eloquia. Statim enim ut accepi pittacium tuum, puer regius ad me venit. Dedi cubiculario meo illud pittacium et confestim ambulavi ad principem, ut postea perlegerem et rescriberem. Reversus de palatio regis, non solum scripta tua non inveni, sed et quaecumque alia in cartis fuerunt periit. Et ideo scit Dominus luxi detrimentum meum, quia non perlegi eloquium tuum. Sed rogo ut quandocumque occasio venerit rescribere mihi gratiam ubi tamen auferas, ut quod ex meo delicto perdidi iterum gratia tua recipiam. Et manu sua.

Domino meo et vero domino Christique electo Isidoro episcoporum summo Braulio fidelis inutilis servorum dei.

Solet repleri leticia homo interior ac spiritalis cum inquisitione fungitur amatis. Ob id velle mihi est mi domine reverentissime. si est par mania mea obsistat et benigne te inquisitionem meam amplecti et quae te clare calumpniam patientem accipere utrumque ei ago. Et post finem inquisitionis persolvo et rescribe me citius mea necessitate dirigo. Quod nunc nequissime auditui tuo admittas in angustia huius dictationis positus perspicere(?) peto a culmine vestri apostolatus. Et quamquam vacillet crimine obiectio, non lacrimae est intercessio, cum lacrimae non sit signa calumpniae, cum sint obiecto et lacrimabiles calumpniae et calumpniabiles lacrimae. Sed utrumque pro licentia sancti amoris praesumptione, non autem pro arrogantiae temeritate. Sed iam causam exordiar. Septimum ni fallor annum tempora girant ex quo me memini libros a te conditos Originum postulasse. Et vario diversoque modo et praesente me frustratum esse et absenti nihil inde te rescripsisse. Sed subtili dilatione modo nec dum esse perfectos, modo nec dum scriptos, modo meas litteras intercidisse, aliaque multa opponentes ad hanc usque diem pervenimus, et sine petitionis effectu manemus. Ob hoc et ego vertam preces in querelam, ut quod supplicatione nequivi vel calumpniis lacessendo valeam adipisci. Saepe namque solet mendico prodesse vociferatio. Quocirca cur, quaeso te, mi domine, non tribuas quod rogaris? Unum scias: non dimittam quia si finges me nolle neglecta, sed quaeram et instanter quaeram, quousque ut accipiam aut eliciam, piissimo redemptore monente: Quaerite et invenietis, et addente: Pulsate et aperietur vobis. Quaesivi et quaero et iam pulso. Unde et clamito ut aperias. Habemus me argumentum solatur inventio, quia qui contempsisti postulantem exaudias forte clamantem. Hinc ego conscientiae tuae ingero nec stultus iactator, in quo non iactatori aliquid suggerere insipiens perfecto peritissimo. Non tamen erubesco imperitus disertissimo loqui.

apostolica memor praecepti. quo praecipis li-
benter sufferre insipientem. Quia ob rem
accipe clamores calipme [?]. Cur rogo
talentorum distributionem et cibariorum di-
spensationem tibi creditam. hucusque retentas.
Iam solve manum. impertire familiis.
ne inopia pereant famis. Nosti quo
creditor veniens reposcat a te. Non mi-
nuetur tibi. quicquid dederis nobis. Memor es-
to quinque panibus multitudinem saciatam.
et superasse reliquias fragmentorum mag-
nitudinem panum. An putas donum tibi col-
latum. pro te solummodo esse datum. Et nostrum est
et tuum. Commune est non privatum. Et quis
dicet vel insanus presumat. ut privato
tuo gaudeas. qui de communi tantum inculpa-
biliter gaudere scias. Nam cum te deus econo-
mum thesauri sui et divinitatis salutis sa-
pientie et scientie tenere concessit. cur larga
manu non effundis. quod dando non minu-
is. An cum in membris superni capitis u-
nusquisque quod non accepit. sic in altero pos-
sideat. ut alteri quod habet possidendum sciat. tu
forsitan ideo nobis parcus existis. quia quod
mutuo a nobis resumas non invenis. Sed
si habenti das. et ille mercedis fructum re-
portas. Si vero non habenti tribuis praecep-
tis evangelicis satis facis. ut reddatur tibi
in retributione iustorum. Primum et ego te
mordeo conscientiam. eo quod in me nichil com-
municabile bonis sentiam. quia iubemur per
caritatem servire invicem. et unusquisque
sicut accepit gratiam in alterutrum illam admi-
nistrare. sicut boni dispensatores multifor-
mis gratie dei. atque utinam sic divisit
deus in sanam fidem. in una compage mem-
brorum. dum cum ceteris partibus communicare. que
hec omnia operatur unus atque idem spiritus.
dividens singulis prout vult. Sed ad
unum ac precipue [?] subsidium quod promissi
recurro. ad importunitatem. scilicet ami-
cam. amicitiam destitutus. ac nulla in

brorum honestiorum gratia decoratus. Secundo au-
di vocem meam. tot iniacentibus terris. Red-
de redde quod debes. nam servus es servus Christi
et Christianorum. ut illic sic maior omnium nostrum.
et quia nostri causa tibi collatam presentis gratiam. sitien-
tibus animis scientieque fame cruciatis impertiri
non dedigneris. Non sum saltem pes qui ad in-
iuncta discurrens. possim alio esse in membrorum.
scilicet iudicias [?] obedientie discursum parere. nec
principatum capiti impetrati [?] obsequendo pla-
cere. quamvis et si de inhonestioribus servus me
esse sciam. sufficiat quia quod te constat accipere pre-
cepisse. per me est digni egere. Nec te me
non egere. quamvis minimum est tibi sanguine redemp-
tum. Nam nec dicere caput pedibus non estis mi-
necessarii. quoniam que videntur membra corporis infir-
miora esse. necessariora sunt. et que putantur
ignobiliora esse. his honorem habundantiorem
circumdamus. et que inhonesta sunt
nostra. maiorem honestatem habent. Sic itaque
creator noster ac dispensator cuncta mode-
ratur. ut cum in altero alteri dona divina
que in se non percipit possidenda tribuuntur.
caritas cumuletur. Denique tunc bene
multiformis gratia dispensatur. quando acceptum
donum et eius qui hoc non habet creditur. qui propter
eum cui impenditur datum putatur. Sed apostoli et
capitulum a nobis imperato promissum. obtime no-
vit prudentia sanctitatis vestre. hunc tibi con-
grue totum et quicquid summatim tetigi. ea pro-
cul dubio te nosse melius latet nullum.
Itaque hoc solum superest quod et magnopere peto.
ut perceptis postulata et si non pro me. saltem
pro ipsa karitate divinitus inspirata. pro-
qua iubemur et nosse et prestare omnia. et
sine qua nichil sunt omnia. Sed et si qua super-
flua et si qua negligenter si qua minus
habiliter aut inutiliter potius effudi
quam dixi. cuncta queso benigne sus-
cipias. cuncta ignoscas. cuncta ores et
ut deus ignoscat. Ergo et hec innotesco li-
bros ethimologiarum quos a te domino meo

[illegible] meo et dei servo braulioni epo ysidoro.

pesco. Et si detruncatos corrososque iam
a multis habeo. Inde rogo ut eos michi trans-
criptos integros, emendatos et bene coapta-
tos dignemini mittere, ne raptus avidi-
tate in perversum cogar vicia pro virtutibus
ab aliis sumere. Ego autem opto quamvis
nullius egeas et ultronee videatur pu-
tare mercedes, ut dignatio vestre longani-
mitatis impertiat id quod postulamus, qua
lenius. Tantum ut obsequio vestro uta-
ris, immo magis karitate que de te est per-
fruaris. His igitur expletis, erant et
michi questiones de sacris divinisque pa-
ginis, quarum michi expositionem cordis
vestri lumen aperiret, si tamen nobis vitales resplen-
deret et divine obscura reseraret legis. Sed
si ista que peto pro peccatis meis silebo. Sed iam
nefas existimo [illegible]. Cum in hac pri-
ma fronte non me offendens scrupulus
[illegible] indignatione mee [illegible] ne
me. Ecce quem diligebas qualis immerito
non iustis reprobare, qui ignominiosum
valde [illegible]. Si nec dum faciat quis
karitate, ab eo quem amabar inveniri
recedere. Obsecro autem mee [illegible].
Dependo vitam salutis, et quero pietatem
sanctissime vestre potestatis, ut pro me orare
digneris, quatenus [illegible] fluctuantem ani-
mam [illegible] tuo interventu liberans et ad p-
[illegible] tranquillitatis deducas [illegible].
[illegible] abscondant. Dulce michi
fuit diu ad te loqui, quia coram positus
[illegible] nec verbis
[illegible]

nus. Spali domino in quo vivis sancte ecclesie
constitui suggero, ut quia Eusebius me-
tropolitanus noster decessit, vas insigne
[illegible] et hec filio tuo domino nostro suggeram
ut illum illi loco preficiat, cuius doctrina et
sanctitas ecclesie ceteris sit vite forma. Hunc
autem filium presentem beatissime potestati ne
[illegible] pro sola commendatione et tamen de his que hic sug-
gessimus, quam et de his que supra retu-
limus, que supra quesiti sumus, elo-
quio vestro, per cuius illustrari meremur.

Tue sanctitatis **Domino meo et Dei servo**
epistole me in urbe **Braulioni episcopo.**
Toletana invenerunt. Nam **Ysidorus.**
permotus fueram eo [illegible]. Sed quamvis ius-
sio principis [illegible] remeare me
ad [illegible]. Ego tamen quia propinquior
eram presentie ipsius quam regionis,
malui potius [illegible] non [illegible]
dere. Veni ad presentiam principis, inveni
diaconem presentem tuum. Per cuius eloquia
tua suscipiens amplexus sum et legi et
de salute tua deo gratias egi. Desiderio omni
desiderans quamvis debilis atque fessus. Sed
[illegible] per me in hac vita [illegible]
vivere, quia spes non confundit per karitatem
que diffusa est in cordibus nostris. Codicem
ethimologiarum cum aliis codicibus de iti-
nere transmisi. Et licet inemendatum pro in-
valitudine tamen tibi [illegible]. Ad emen-
dandum [illegible] offerre. Si
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] **Explicit eple ditone.**
Incipit prefatio totius libri :—:—

En tibi sicut pollicitus sum misi opus de origine quarundam rerum ex veteris lectionis recordatione collectum. atque ita in quibusdam locis adnotatum, sicut extat conscriptum stilo maiorum.

De disciplina et arte. i.
De septem liberalibus artibus vel disciplinis. ij.
De litteris communibus. iij.
De latinis litteris. iiij.
De grammatica. v.
De partibus orationis. vi.
De voce et litteris. vij.
De sillabis. viij.
De pedibus. ix.
De accentibus. x.
De positurís. xi.
De notis sententiarum. xij.
De notis vulgaribus et aliarum rerum. xiij.
De ortografia. xiiij.
De analogia. xv.
De ethymologia. xvi.
De glossis. xvij.
De differentiis. xviij.
De barbarismis. xix.
De soloecismis. xx.
De ceteris vitiis. xxi.
De metaplasmis. xxij.
De scematibus. xxiij.
De tropis. xxiiij.
De prosa. xxv.
De metris. xxvi.
De fabula. xxvij.
De historia. xxviij.

De disciplina et arte :

Disciplina a discendo nomen accepit. unde et scientia dici potest. Nam scire dictum a discere. quia nemo nostrum scit nisi qui discit. Aliter dicta disciplina. quia discitur plena. Ars vero dicta est quod artis preceptis regulisque consistat. Alii dicunt a grecis hoc tractum esse vocabulum. apo tes aretes. id est a virtute. quam scientiam vocaverunt. Inter artem et disciplinam. plato et aristotiles hanc differentiam esse voluerunt dicentes artem esse in his que se et aliter habere possunt. Disciplina vero est que de his agit que aliter evenire non possunt. Nam quando veris disputationibus aliquid disseritur. disciplina est. Quando vero aliquid verisimile. atque opinabile tractatur nomen artis habebit.

De vij. liberalibus artibus.

Disciplinae liberalium artium septem sunt. Prima grammatica est id est loquendi peritia. Secunda rethorica. que propter nitorem et copiam eloquentie sue maxime in civilibus questionibus necessaria existimatur. Tercia dialectica cognomento logica. que disputationibus subtilissimis vera secernit a falsis. Quarta arithmetica que continet numerorum causas et divisiones. Quinta musica. que in carminibus cantibusque consistit. Sexta geometrica. que mensuras et dimensiones complectitur. Septima astronomia. que continet legem astrorum.

De litteris communibus.

Primordia grammatice artis littere communes existunt. quas librarii et calculatores sequuntur. Quarum disciplina velut quedam grammatice artis infancia est. unde et eam varro litterationem vocat. Littere autem sunt indices rerum. signa verborum. Quibus tanta vis est. ut nobis dicta absentium sine voce loquantur. verba enim per oculos non per aures introducunt. Usus litterarum repertus propter memoriam rerum est. Nam ne oblivione fugiant. litteris alligantur. In tanta enim rerum varietate nec disci audiendo poterant omnia. nec memoria

continent. littere autem dicte quasi legitere. quod iter legentibus prestent. vel quod in legendo iterentur. Littere latine et grece. ab hebreis videntur exorte. Apud illos enim prius dictum est aleph. deinde ex simili enunciatione apud grecos tractum est. Alpha. inde apud latinos. a. Translator enim ex simili sono alterius lingue litteram condidit. ut nosse possimus linguam hebraycam. omnium linguarum et litterarum esse matrem. Sed hebrei viginti duobus elementis litterarum secundum veteris testamenti libros utuntur. Greci vero viginti iiii. latini enim inter utramque linguam progredientes. viginti iii. habent elementa. Hebreorum litteras a lege cepisse per moysen. Syrorum autem et caldeorum. per abraham. Unde et cum hebreis et numero et sono concordant solis caracteribus discrepant. Egyptiorum litteras ysis regina inachi filia de grecia veniens in egiptum repperit et egiptiis tradidit. Apud egiptios autem alias habuisse litteras sacerdotes. alias vulgus. Sacerdotales. vulgares. Grecarum litterarum usum primi fenices invenerunt. unde et lucanus. Fenices primi magno. si creditur ausu. mansuram rudibus vocem signare figuris. Hinc est quod et feniceo colore librorum capita scribuntur quia ab ipsis littere initium habuerunt. Cathmus agenoris filius grecas litteras e fenice in greciam .xvii. primus attulit.

His palamedes troiano bello tres adiecit. Post quas simonides milesius tres alias addidit. Y litteram pitagoras samius ad exemplum vite humane primo formavit. Cuius virgula subtior. primam etatem significat. Incertam quippe et que adhuc se nec viciis. nec virtutibus dedit. Summum autem quod supra est ab adolescentia incipit. cuius dextra pars ardua est. et ad beatam vitam tendens. Sinistra facilior. sed ad labem interitumque deducens. De qua sic persius ait. Et tibi que samios diduxit littera ramos. surgentem dextro monstravit limite callem. Quinque autem esse apud grecos misticas litteras. y. que humanam vitam significat. de qua nunc diximus. θ theta. que mortem significat. Nam iudices eandem litteram theta apponebant ad eorum nomina quos supplicio afficiebant. et dicitur theta. apo tu thanatu. id est a morte. Unde et habet per medium telum. id est mortis signum. De qua quidam. O multum ante alias infelix littera theta. T. Tau figuram demonstrans dominice crucis. Unde et ebraice. signum interpretatur. De qua dictum est in ezechiele angelo. Transi per medium ierusalem et signa thau in frontes virorum gementium et dolentium. Reliquas vero duas summam et ultimam sibi vindicat christus. Ipse enim principium ipse finis dicens. Ego sum. A et Ω. Concurrentibus enim in se invicem. A et Ω. usque devolvitur et rursus Ω ad A. replicatur. ut ostenderet in se dominus et initii decursum ad finem et finis decursum ad initium. Omnes autem littere apud grecos et verba componunt et numeros faciunt. Nam alpha littera apud eos vocatur in numeris unum. Ubi autem scribunt beta vocatur duo. Ubi scribunt gama. vocatur in numeris ipsorum tria. Ubi scribunt delta. vocatur in numeris ipsorum. iiii. et sic omnes littere apud eos numeros habent. Latini autem numeros ad litteram non computant. sed sola verba componunt. excepta alium que numeros figura demonstrat. ut C. pro

centum. D. pro quingentis. I. pro uno. L. pro
quinquaginta. M. pro mille. V. pro quinque.
X. que in figura crucem significat et nu-
merum demonstrat. x. **De litteris latinis.**

Latinas litteras Carmentis nympha
prima Italis tradidit. Carmentis
autem dicta quia carminibus futura cane-
bat. ceterum proprie vocata Nicostrata. Littere
autem communes sunt aut liberales. Com-
munes dicte, quia multi eis in commune utun-
tur, ut scribere et legere. Liberales quia eas tantum
illi noverunt, qui libros conscribunt, recte-
que loquendi dictandique rationem noverunt.
Litterarum duplex est modus. Dividuntur
enim principaliter in duas partes, in vocales
et consonantes. Vocales sunt que directo
hiatu faucium sine ulla collisione va-
rie emittuntur. Et dicte vocales quia per
se vocem impleant. Et per se sillabam faciant
nulla adherente consonante. **Consonantes**
sunt que diverso motu lingue vel impres-
sione labrorum efficiuntur. Et vocate con-
sonantes, quia per se non sonant, sed iunctis vo-
calibus consonant. He in duabus partibus di-
viduntur: in semivocalibus et in mutis.
Semivocales dicte, eo quod quiddam semis
de vocalibus habeant. ab e. quippe vocali in-
cipiunt et desinunt in naturalem sonum.
et cetera. Mute autem dicte quia
nisi subiectis sibi vocalibus nequa-
quam erumpunt. Si enim ex eis extremum
vocalem detraxeris, sonum inclusum littere
murmur sonabit, ut et cetera.
Vocales autem et semivocales et mutas
a veteribus sonas et semisonas et insonas
dictas. Inter vocales autem I. et V. apud gramma-
ticos varias habent significationes. Nam
modo vocales sunt, modo semivocales,
modo medie. Vocales ideo sunt, quia sole
posite sillabas faciunt et aliis consonan-
tibus coniunguntur. Consonantes ideo
habentur quia interdum habent post se voca-
les in eisdem sillabis constitutas, ut Ia-
nus, vates, habentur pro consonantibus. Medie
autem ideo dicuntur, quia naturaliter sole in-
dividuum sonum habent, ut illius, unus. Coniunc-
te aliis pinguius sonant, ut Iam, Iu-
nus. Sole enim aliter sonant, aliter iunctis. I.
vero propterea duplex interdum dicitur, quia quo-
tienscumque in medio inter duas vocales
invenitur, pro duabus consonantibus habe-
tur, ut Troia. Geminatur enim ibi sonus eius.
V. quoque littera proinde interdum nihil est,
quia alicubi nec vocalis nec consonans
est, ut quis. Vocalis enim non est, quia I.
sequitur. Consonans non est quia Q.
precedit. Ideoque quando nec vocalis nec con-
sonans est, sine dubio nihil est. Eadem
et digamma a grecis vocatur, quando sibimet
aliisque vocalibus iungitur. Que ideo di-
gamma dicitur, quia duplex est ad similitudi-
nem F. littere, que duplicem gammam habet.
ad cuius similitudinem coniunctas voca-
les digammon appellare grammatici vo-
luerunt, ut votum, virgo. Inter semivoca-
les autem quedam liquide dicuntur propterea quia
interdum in una sillaba post posite aliis
consonantibus deficiunt et a metro exclu-
duntur. Ex quibus due apud latinos
liquescunt. L. et R. ut fragor, flatus.
Reliquie M. et N. apud grecos liquescunt,
ut Mnesteus. Decem et septem autem
latinis litteris vetus scriptura consta-
bat. Unde et legitime nominantur illa
ratione scilicet vel quod ab E. vocali incipi-
ant et in mutum sonum desinant, ut sunt
consonantes, vel quod a suo sono incipiant
et in vocalem E. desinant, ut sunt mute.
Et sunt

autem littera pro
sola aspiratione adiecta postea est.
Unde et a plerisque aspiratio putatur esse,
non littera. Que proinde aspirationis nota
dicitur, quia vocem elevat. Aspiratio enim

est sonus uberius elatius. Cum ergo corona est prosodia, sonus equalis flexo.

K litteram Salvius ludi magister primus latinis adiecit, ut in sono discrimen ipse faceret duarum litterarum C et Q. Que ideo supervacua dicitur, quia exceptis Kalendis et Kartago superflua iudicatur: per C enim universa exprimimus. Q nec greci resonat nec hebrei. Exceptis enim latinis hanc nulla alia lingua habet. Hec prius non erat. Unde et ipsa supervacua est, quia per C cuncta veteres scripserunt. X littera usque ad augusti tempus nondum apud latinos erat. Et digne hoc tempore, quo Christi nomen innotuit, per eam que crucis signum figurat, scriptitatur. Dudum autem per C et S scribebatur, unde et duplex vocatur, quia pro C et S ponitur, unde et ex hisdem litteris compositum nomen habet. A grecis autem duas litteras mutuavit latinitas, Y et Z, propter nomina scilicet greca. Et hec apud romanos non scribebatur usque ad augusti tempus, sed pro Z duo S S ponebant, ut hilarissat; pro Y vero scribebat H et A. Unicuique autem littere tria accidunt: Nomen quo vocetur, figura quo caracter signetur, potestas, que vocalis, que consonans habeatur. Potestatem autem natura dedit, voluntas ordinem. A quibusdam autem et ordo adicitur litterarum, id est que precedit, que sequitur, ut A prius sit, sequens B. A autem in omnibus gentibus ideo quia prior est litterarum, pro eo quod ipsa prior nascentibus vocem aperiat. Nomina autem litterarum gentes ex sono proprie lingue dederunt, notatis oris sonis atque discretis. Nam postquam eas animadverterunt, et nomina illis et figuras imposuerunt. Figuras autem partim ex placito, partim ex sono litterarum formaverunt, ut puta I et O, quarum unius sonus

illis sonus, ita et tenuis signata virgula. O pinguis sonus, sic et plena figura. Potestatem autem natura dedit, voluntas ordinem. Inter figuras litterarum et apicem veteres diximus. Apicem dictum quod procul longe sit a pedibus, sed in cacumine littere apponatur. Est enim linea iacens super litteram equaliter ducta. Figura que tota littera scribitur.

De gramatica :~ :~

Gramatica est sciencia recte loquendi, et origo et fundamentum liberalium litterarum. Hec in disciplinis post litteras communes inventa est, ut iam qui didicerunt litteras, per eam recte loquendi rationem sciant. Gramatica autem a litteris nomen accepit. Gramata enim greci litteras vocant. Ars vero dicta est, quod artis preceptis regulisque consistat. Alii dicunt a grecis hoc tractum esse vocabulum apo tes arethis, id est a virtute, quam scientiam vocaverunt. Oratio dicta quasi oris ratio. Nam orare est loqui et dicere. Est autem oratio contextus verborum cum sensu. Contextus autem sine sensu non est oratio, quia non est oris ratio. Oratio autem plena est sensu, voce et littera. Divisiones autem gramatice artis a quibusdam triginta dinumerantur, id est partes orationis octo. Vox articulata. Littera. Sillaba. Pedes. Accentus. Positure. Note. Ortographia. Analogia. Ethimologia. Glosse. Differencie. Barbarismi. Solecismi. Vitia. Methaplasma. Scema. Tropi. Prosa. Fabule. Historie. Metra.

Titulus tercius :~

De octo partibus orationis.

De nomine. i.
De comparatione. ii.
De pronomine. iii.
De verbo. iiii.

De aduerbio. v.
De participio. vi.
De coniunctione. vii.
De preposicione. viii.
De interiectione. ix.

Partes orationis primus aristoti
les duas tradidit. nomen et
uerbum. Deinde donatus octo defini
uit. Sed omnes ad illa duo principalia re
uertuntur idest ad nomen et uerbum.
que significant personam et actum. Relique
apendicies sunt et ex his originem tra
hunt. Nam pronomen ex nomine nascitur
cuius officio fungitur ut orator ille.
Aduerbium de nomine nascitur ut docto
docte. Participium de nomine et uerbo. ut le
go legens. Coniunctio uero et preposicio. uel
interiectio in conplexu istarum cadunt. Ideo
et non nulli quinque partes diffinierunt. quia
iste superflue sunt. Nomen dictum quasi nota
men. quod nobis uocabulo suo res notas
efficiat. Nisi enim nomen scieris. cogni
tio rerum perit. Propria nomina dicta. quia specia
lia sunt. unius enim tantum personam significant.
Species propriorum nominum. quatuor. prenomen.
nomen. cognomen. agnomen. i. Prenomen
dictum eo quod nomini preponitur ut lucius.
ii. Nomen uocatum. quia notat genus.
ut cornelius. cornelii enim omnes in eo ge
nere. iii. Cognomen. quia nomini iungitur.
ut scipio affricanus. iiii. Agnomen
uero quasi accedens nomini. ut metellus
creticus. quia cretam subegit. Extri
secus enim uenit agnomen ab aliqua ratio
ne. Cognomentum autem uulgo dictum.
eo quod nomini cognitionis causa superadicia
tur. siue quod cum nomine est. Appellatiua
nomina inde uocantur. quia communia sunt et in
multorum significatione consistunt. Hec in
uiginti octo species diuiduntur. i. Ex qui
bus corporalia dicta. quia uel uidentur
uel tanguntur ut celum terra. ii. In

corporalia quia carent corpore. unde nec
uideri nec tangi possunt. ut ueritas
iusticia. iii. Generalia quia multarum
rerum sunt. ut animal. Nam et homo et
equus et auis animal sunt. iiii. Specialia
quia partem demonstrant. ut homo. species
enim animalium homo. v. Principalia. quia
primam positionem habent. nec aliunde nas
cuntur. ut fons. mons. vi. Deriua
tiua eo quod ex alio nomine deducantur.
ut a monte montanus. vii. Diminu
tiua quia minuunt eorum sensum. ut grecu
lus scolasticus. viii. Sono diminu
tiua. quia sic sonant. sic diminutiua.
sed intellectum principalia sunt. ut tabula.
fabula. ix. Tota greca. que ex toto gre
ce declinantur ut calipso. Sic enim et greci
et latini dicunt. x. Tota latina. que
ex toto in latinum uertuntur. Grecus di
cit ulixeus. latinus ulixes. xi. Me
dia dicta quia ex parte greca sunt ex parte la
tina. Eadem et notha. que corrumpunt ul
timas sillabas manentibus prioribus. ut apud
grecos alexandros. menandros. apud nos ale
xander. menander. Dicta autem notha. que
admodum nothus dicitur. quicumque de dispa
ri genere nascitur. xii. Synonima. hec
est plurinomia. eo quod sit in pluribus nominibus sig
nificatio una. ut terra. humus. tellus.
Idem enim sunt omnia. xiii. Omonima. hec
est uninomia. eo quod sit in uno nomine sig
nificatio plurima. ut tumulus. nunc
mons breuis. nunc tumens fluctus. nunc
sepulcrum. Est enim in uno nomine significa
tio diuersa. xiiii. Relatiua dicta. eo quod
ad aliam referantur personam. ut magister.
discipulus. pater. xv. Illa autem que dicuntur ad
aliquid equalitate se uicina. a contraria significa
tione dicta sunt ut dextra. dicta enim dexter
non potest nisi sinister fuerit. xvi. Posses
siua ... nomina ex eo dicta. que per ea qualis
quisque sit ostenditur. ut sapiens. formosus.

dines. xvii. Quantitatis. quia
a mensura trahuntur: ut longus brevis.
xviii. Patronomica dicuntur eo quod
trahantur a patribus. ut titides. tidei
filius. eneis enee filius. quamvis et a
matribus et a maioribus ducatur. xix.
Cethica. i. possessiva a possessione. ut
euandrius ensis. xx. Epitheti.
que latine adiectiva. vel suppositiva
appellantur eo quod ad implendam sui
significationem nominibus adiciuntur. ut ma
gnus. doctus. adicies ea personis. ut
magnus. philosophus. doctus homo et
plenus est sensus. xxi. Actualia ab
actu descendunt. ut dux. rex. cursor.
nutrix. orator. xxii. Gentis a gente
veniunt. ut grecus. romanus. xxiii.
Patrie. a patria descendunt. ut athenien
sis. thebanus. xxiiii. Loci a loco ut
suburbanus. xxv. Verbalia dicuntur
quia de verbo nascitur: ut lector. xx
vi. Participalia. quia sic sonant sic
participia. ut legens. xxvii. Ver
bi similia a verbi similitudine dicta. ut conte
plor. xxviii. Nam et verbum est im
perativi modi futuri temporis. et nomen quia
comparationem recipit. Hec omnes species a
nominum appellatione descendunt. Secunda pre
nominis comparatio. Comparatio dicta. quia ex alterius
comparatione alterum prefert. cuius gradus tres
sunt. positivus. Comparativus. et superlativus.
Positivus dicitur quia primus ponitur in compa
rationis gradu. ut doctus. Comparativus ab eo
quod comparatus positivo prefertur illi. ut do
ctior. plus enim novit quam doctus. Superla
tivus. eo quod comparativo superferatur. ut do
ctissimus. plus enim scit quam doctior. Genera
dicta sunt quod generant. ut masculinum et femi
ninum. Cetera nomina non sunt genera. sed hec no
minum ratio et auctoritas voluit. Neutrum di
ctum quia nec hoc est nec illud. i. nec masculinum
nec femininum. Commune dictum. quia duo
bus generibus nomen unum communicat. ut hic et hec
canis. Cuius contrarium est epicenon. quia utrum
que sexum sub uno genere enuntiat. ut hic
piscis. Est enim incerti sexus quod nec natura
nec oculis discernitur: sed sensus tantum peri
tia. Omne genus dictum. quia cunctis generibus
sunt. masculino et feminino et neutro et communi.
Numerus vocatur. quia per eum vel singularia.
vel pluralia nomina ostenduntur. Figura.
quia vel simplicia. vel composita sunt. Casus
a cadendo dicti. per eos enim inflexa nomina va
riantur et cadunt. Nominativus casus dicitur.
quia per eum aliquid nominamus. ut hic magister. Ge
nitivus quia per eum genus cuiuscumque que
rimus. ut huius magistri filius. vel quod
rem significamus. ut huius magistri liber.
Dativus. quia per eum nos dare aliquid demon
stramus. ut da huic magistro. Accusativus
quia per eum aliquem accusamus. ut accuso hunc
magistrum. Vocativus. quia per eum aliquem
vocamus ut o magister. Ablativus. quia
per eum nos auferre aliquid cuiquam signi
ficamus. ut aufer a magistro. Exapto
ta nomina dicta. eo quod per sex casus varie
tates habent. ut unus unius. Pentap
tota. quod tantum in quinque casibus variantur
ut doctus. Tetraptota. quod tantum in .iiii.
casibus declinentur: ut latus lateris.
Triptota. quod tantum in tribus. ut templum.
Diptota. quod tantum in duobus. ut Iupiter.
Monoptota. quod uno tantum casu utuntur.
ut frugi.

De pronomine:

Pronomen dictum. quia pro vice nominis po
nitur: ne fastidium faciat nomen
ipsum dum iteratur. Nam cum dicimus Virgi
lius scripsit bucolica. addimus pro
nomen. ipse scripsit georgica. sicque vari
etas significationis et fastidium tollit et or
natum inducit. Pronomina autem aut
finita sunt. aut infinita. Finita pronomina di
cta. eo quod definiunt certam personam. ut
ego. Me enim statim intelligis. Infinita

dicūt̃ quia nō sunt certe psone. De
absentibꝫ ei dicūt̃ ꝛ incertis. ut quis.
q̄. qđ. Mutuus q̄ finita appellantur.
q̄ cõmemoratõem faciūt. note psone
ut ipse. iste. Certū ē ei de quo dr̃. Po
ssessiua uocitur. eo qđ nec ad possidē
ostendūt. Nā dū dico meus. tuus. defi
nio aliquid meū ēē. ul' tuū. Rela
tiua dicūt̃ q̄ ad interrogõnē referūtur.
ut quis ē. rendet̃. is est. Demõstra
tiua. eo qđ hūt demõstrãtis sigcatõ
nē. aliq̄ ei psentē his demõstramꝰ.
ut hic. hec. hoc. q̄ tria ꝛ articli noiant̃. Ar
ticli aūt dci. q̄ noibꝫ artatur. id ē col
ligant̃. sic cū dicimus hic orator. Int̃
articlm aūt ꝛ p nom̄. h int̃ ē. q̄ arti
culꝰ tūc ē cū noi iungit̃. ut hic sapiēs.
Cū uo nō ɔiugitur. demõstratiuū p
nom̄ ē. ut hic ꝛ hec ꝛ hoc. Oīa aūt p no
mina. aut pmogenia. aut deducti
ua sūt. Primogenia dcā sūt. q̄ aliūi
de originē nō trahūt. h' ugīti ꝛ unū
sūt. finita tria. ut ego. tu. ille. Infita.
vii. Quis. qual. tal. q̄tꝰ. tantꝰ. q̄tus.
totꝰ. Mutuus q̄ fita. vi. iste. ipse. hic. is.
idē. sui. Possessiua. v. meus. tuus. suꝰ.
nr̄. ur̄. Reliq̄ aūt deductiua dicūt̃. q̄
ex istis deducta. atq; ɔposita existūt.
ut quisq̄ iā. āsꝫ ꝛ reliqua. De uerbo.
Verbū dcm. eo q̄ uerbãto aere
sonat. ul' q̄ h ps frequēt̃ i orō
ne uersetur. Sūt ei uerba mētis signa.
q̄bꝫ hoies cogitatõnes suas inuicē lo
q̄do demõstrãt. Sic aūt nom̄ sigcat
psonā. ita ūbū tēm̄ dm̄qꝫ psonē. In ūb
ūbi agētis ꝛ paciētis. sigcatõ ē. Nā
scribo agētis psonē tēm̄ est. scribor.
psone tēm̄ indicat. s eius a quo pa
titur. Verbor gn̄a duo sūt. Gramati
cor. atq; rethor. Gramaticor. inita

cadūt tpra. ptitm. psens. futurū. ut
fecit. facit. faciet. Rethor aūt uniuersa
orō ūba dicūt̃. ul' uti ūbis lois nec cep.
ūba loq̄ hūt. ubi nō tm̄ uerba. que
intra cadūt tpra. sꝫ uniuersa orō est.
Verbor spēs. sūt forme. modi. ɔiugõ
nes. Forme ūbor iiii dce. eo q̄ nec ad
imā q̄q̄ tem informet. p has ei os
tendimꝰ. q̄ agamus. Nam medita
tiua dca ē. a meditãtis sensu ut lec
turio. i. lege uolo. Inchoatiua post
meditatõm ab inchoãtis indicõ. ut
calesco. Freq̄tatiua. a sepius agēdo.
ut lectito. clamito. Forme ei sensū te
net. modi declinatõm. Nā nescis q̄
sit declinatõ. sꝫ ꝓ didicis quid sit se
sus. Modi dci. ab eo q̄ adm sūt i sinuꝰ
sigcatõibꝫ. Indicatiuꝰ ei modus dr̃.
q̄ sigcatõm hꝫ indicādi. ut lego.
Impatiuus. q̄ sonū hꝫ ipantis. ut
lege. Obtatiuꝰ. q̄ p ipm obtamus
ad agē. ut utinā legē. Coniūctiuus.
quia ei ɔiugit̃ ad. ut locutꝰ plena
sit. Nam qñ dicis cū clamē pendet
sensꝰ. q̄ si dici cū clamē. q̄re putas
q̄ taceā. plenus ē sensus. Infini
tiuus dr̃. eo q̄ tpra defimes. psonā
ūbi nō defint. ut clamare. clamas
se. Cū si adiūgas pm clamare debo.
debes. debet. fit q̄si finitū. Inpsl' dr̃ q̄
indiget p nois. ul' p nois. ut legit̃.
addis psonā a me. a te. ab illo. ꝛ ple
ne sentitur. Sꝫ infitõ modus. p tm̄ ū
bi eget. inpsoal' ūo ul' p nois. psoā
ul' nois. Coniūgõ dr̃. eo qđ p ei ad
unū sonū multa ɔiugātur. Docet ei
imq̄ sillam exeat futuri tpr. ne p i
pitia quis dicat legebo. p legam.
Hac pma ꝛ sa mittūt futuri tpr. i
bo ꝛ in bor. Tertia in. am ꝛ in ar. Se

neta ūboꝝ ideo dcā· q̄ gignit· Nā ac
tiuo adicis· r· ⁊ gignit passiuū· Rur
sū passiuo demis· r· ⁊ parit actiuū·
Ipsa aūt actiua dr̄. q̄ agūt ut ūbo·
⁊ passiua q̄ paciūt̄· ut ūberor· Neut̄
ra q̄ nec agūt nec paciūt̄· ut iaceo· se
deo· his· si· r· lr̄am adicis· nō sonant
latina· Coīa dr̄. q̄ ⁊ agūt ⁊ paciūt̄·
ut amplector· Hec sil̄r depōita· r· lr̄a
latina nō sūt· Deponētia ūo dr̄. q̄
deponūt suū tpīs pncipui· assignu
ficatiōē passiua· q̄ exat mdo ⁊ gliando·

De aduerbio :—

Aduerbiū dcm̄ est
eo q̄ ūbis accidat· ut puta bn̄ le
gi· bene aduerbiū ē· legi ūbū· Hī ergo ⁊
dcm̄ aduerbiū· q̄ sēp ūbo iūctū ad ipleā
tur· vbū eī solū sensū implet ut scribo·
Aduerbiū aūt sine ūbo nō hr̄ plenā sigf̄i
catiōē· ut hodie· Adicis illi uerbū· hodie
scribo· ⁊ iūcto ūbo iplesti sensū·

De participio

Participiū dcm̄ q̄
nois ⁊ ūbi capiat ptes· q̄i pti ci
pui· A noīe eī uindicat sibi gn̄a ⁊ casū·
Aūbo tpa ⁊ significatiōēs· ab utrisq; nūm
⁊ figuram·

De coniunctione :—

Coniūctō dcā q̄ sensu sīulasq; cō
iugat· Hec eī p se nich̄ ualz· sed
in cpulatiōē s̄monū q̄i q̄dā exhibet
glutinū· Aut eī noīa sociat· ut augusti
nus ⁊ ieronim̄· aut ūba ut scribit ⁊ leg̃·
Vna aūt uis eīs sīu copulēt· siu disiū
gant· Coplatiue aūt piūctōēs dcē· eo
q̄ sensū ul̄ psōas piūgāt· ut ego ⁊ tu
cantus ad forū· Ipm̄ ⁊ sensū piūgit· Dis
iūctiue dcē· q̄ disiūgūt res aūt psōas·
ut ego aūt tu faciamus· Subiūctiue dr̄
q̄ subiūgūt̄· ut q; dicim̄ eī regiq;· hoi
ūq; cāp· nō dicimus· q̄ regi· q̄ hoīn·
Expletiue dcē quia explent ppositam
rem· ut puta sī hz nō uis· salui illū fac.

cōmunes noiant̄· q̄ ubi uis ppo
nūt̄· ut igitur hec faciā· h igitur
faciā· Causales dr̄. a cā· eo q̄ cā de ce
gitet̄· faciē· ut puta occido illum· q̄
hr̄ aurū· cā est· Rationales dr̄· a rō
ne q̄ q̄sq; utit̄ in faciēdo· ut comedo
eū occidā· ne agnoscat ueneno an
ferre·

De ppositione : — : —

Prepositō dcā· q̄ noībȝ pponat̄ ⁊ ū
bis· Accusatiue aūt ⁊ ablatiue ppo
sitiōes· a casibȝ quibȝ fūnt dcē· Loq̄
lares ūo· quia loq̄lis id ūbis sēp cohe
rent· nec ad ualent sole posite· ut di
dis· Coniūcte ūo ūbis figurā faciūt·
ut diduco· distraho·

De interiectione.

Interiectio uocata· q̄ s̄moibȝ interiecta· dr̄
interpōita· affectū ⁊ motū aī exprimit· sic
cū dr̄ ab exultāte· va· a dolēte· heu· ab
irascēte· hec· a timēte· ei· q̄ uoces quaꝝ
cuiq; linguaꝝ pprie sūt· nec ī aliā ligui
facile transferūtur

Quod sit articulate uocis·
⁊ dcā lr̄a q̄i legittimā· eo q̄ legētibȝ iter
pleat· ul̄ in legēdo ut̄tur.

De sillabis.

Sillaba grece latine exceptō sui com
plexio dr̄· Nā sillā dcā ē a potu ⁊
sillabamn· in gramata· i· a acceptione
lr̄aꝝ· Sillabamn eī dr̄ excipe· vni ūe illa
ē sillā q̄ ex pl̄ibȝ nascat̄ lr̄is· Nam unā
uocalē p sillā abusiue nō pprie dr̄a· q̄ nō
tā sillā dicēda ē· q̄ r̄ō tp̄iꝝ· Sillabe aūt
aūt breues ē· aūt lōge· aūt cōēs· Bre
ues uocāt· q̄ nūq̄ pduci possūt· Lōge·
q̄ nūq̄ corripi possūt· Cōmunes aūt
q̄ p scribētis arbitrio· cū necc̄itas cogit·
⁊ pduci ⁊ corripiūt̄· Lege donati· Quod
aūt sille lōge breuesq; dr̄· q̄ p uari
as uocū moras· aūt dupla· aūt sipla
tpīs hr̄e uidētur· Diptonge sillabe
a greco noīe dcē· q̄ ibi eis bine uocales

ꝯiugant̃. ae. oe. au. eu. ei. Ex his apđ
nos uetas ee. iiii. Ei. uo. ap maioꝛs
nr̃i celebrata fuit. Silla apđ metri
cos. ideo ſemipes noiatur: q ſit dimi
dius ſpes. Nã pes dualꝫ ꝯſtat ſillis.
Cũ ergo ſilla una ẽ. q̃ſi dimidius pes
ẽ. Dionisius lincius ſillaꝛ oĩu ſiglas
formas aptiſſimas fecit. 7 ob id ſta
tua honoratus eſt.

De pedibus. i.
De accidentibus. ii.
De ceſione. iii.
De duplatione. iiii.

Pedes ſũt qui De pedibus. —
certis ſillaꝛ tꝑulꝫ inſiſtũt. nec
a legitimo ſpatio unquã recedũt. Pedes
dicti eo q ꝑ ipõs metra ambulent. Nam
ſic nos pedibꝫ incedimus. ita metra
q̃ſi pedibꝫ gradiũt. pedes aũt ſũt. cen
tũ uiginti. iiii. ſũt. Diſſilli. iiii. Triſilli.
viii. Tetraſillabi. xvi. pentaſilli. xxx.
ii. Exaſilli. lx. iiii. vſq; ad. iiii. aũt
ſillas. pedes dũr. reliqui ſint ſizigie
uocãtur. Ipi aũt pedes hñt ſpales caũs
noĩu quare ita uocẽtur. i. pirrichi
us dictus ẽ. quia hic aſſidue ul' in
certamine. ul' in ludo puili ſepius fre
quẽtabat̃. ii. Spondeus dĩr. q tractu
ſonat. Nã ſpondeus tractus quidã dĩr.
i. ſonus qui fundebatur circa aures ſac
rificantiũ. vñ 7 hi qui tibiis canebãt
in ſacris gentiliũ. ſpondiales uocabã
tur. iii. Trocheus uo ab eo dcs̃ eſt.
q celerẽ ꝯuſionẽ faciat cãtilene. et
q̃ſi rota uelocit̃ currat i metris. Troch
ei grece rota dicitur. iiii. Iambus
dictus ẽ. eo q iambo gr̃ci detrahẽ di
cerũt. huiuſmoi ei carmine. oĩs itra
ctiones ul' detractiones imple poete ſũt
ſoliti. Dein aũt hoc nomi ab eo q uliu

q̃ ueneniũ quodãmo maledi ul' liuo
ris infudit. v. Tribrachis qui 7 coreus
appellatur dcs̃ tribrachis. quia fit ex
tribꝫ breuibꝫ. vi. Moloſus dcs̃. a ſal
tatione moloſoꝛ. q̃ exercẽt armati.
vii. Anapeſtus appellatus. quia remiſ
ſionibꝫ 7 ludis hic pes magis dictat̃
ẽ. viii. Dactilus a digito dcs̃. q̃ a longa
exordio inchoãs in duas deſinit breuis.
Sic 7 iste pes uictoriã unã hẽt longam
7 duas breues. vñ 7 manus expãſa
palma dĩr. 7 pendẽtes digiti dactilia.
ix. Amphibrachis q̃ utriq; pte breuẽ
hat. longã in medio iniacentẽ. Brac
cis ei breuis dĩr. x. Amphimacrus. q̃
due hic in longe hñt in medio incluſam
breuẽ. Macros ei longus dĩr. xi. Bac
chius appellatꝰ ẽ. eo q̃ eo pede bacchia.
i. libri ſacra celebrabãtur. xii. Antibac
hius. ul' palimbacchius dcs̃. q̃ iteratꝰ
a bacchio ẽ. xiii. Proceleumaticꝰ q ſit
ad celeuma canẽtiũ aptus. xiiii.
Diſpõdeus aũt 7 ditrocheus. 7 diiam
bꝫ dcẽ. q geminis ꝯſtãt iambis. ſpon
deis. ul' trocheis. xv. Antipaſtꝰ q̃
ſit ex ꝯ̃üs ſillis. ex breui 7 longa. ex
longa 7 breui. xvi. Coriambꝫ uo
q ex hoc pede ꝯpoſitũ carmẽ. choris ap
tiſſimũ eſt. Ionici ſane ꝓp numeri in eq̃
lem ſonũ dcĩ. hñt ei binas lõgas ſi
llabas binaſq; correptas. xvii. —
Peones dcĩ ab inuẽtore ꝯſtãt. Ipi ex
una longa. 7 tribꝫ breuibꝫ. Que lõga
iuxta noĩa coꝛ uarietate ẽ ꝯſtituta.
xviii. Epitriti uocãti q ſẽp tres lõ
gas hãnt ſillas. 7 unã breuẽ. Sintzu
gie aũt ſunt pentaſilli. 7 exaſillabi pe
des. 7 dcẽ ap grecos ſinzugie. q̃ſi ꝯiũcti
natiõne. Sꝫ hij nõ ſunt pedes ſꝫ appllã
tur pẽtaſilli. 7 exaſilli. q; ul' q̃nq;

7 ſex ſillabas nõ ꝑcedũt. Vii nõ oz in car
mine ad ſillabas q̃l3 excede̾ nomi̾. ut ca
rthaginenſiũ iheroſolimitanoꝝ. 7 conſtanti
nopolitanoꝝ. De accidẽtibus :–
Accidũt unicuiq3 pedi. arſis. et
theſis. i. eleuatio 7 poſitio uocis.
Neq3 enim ꝑ̃ pedes dirigi̾ poſſunt n̾ alt̾
na uice leuẽt̾. 7 ponãtur. ut arma. ar.
eleuatio ẽ. ma. poſitio. In his duob3.
ꝑ diuiſionẽ pedes legitti colligũtur.
Equa diuiſio ẽ. quotiẽs arſis 7 the
ſis equali tp̃e diuiſiõe cedũt̾. Dupla.
quotiẽs ex his unũ alteꝝ duplo uīcat.
Sexcupla uõ ẽ quotiẽs unũ alteꝝ ſex
cuplo ſuꝑat. In ſimpla enim eius parte
unus plus inuenitur. in dupla uno
minus habetur. Sex cũ enim dimidiũ ẽ.
Triplũ enim ẽ. qñ maior pars tenet tun3
totũ minus. id ẽ tria 7 unũ. Epitrit᷑
ẽ qñ minus continetur a maiore et
eius tercia pars. De ceſſione.:–
Cedũtur uõ inbra pedũ. uł ꝑ
equalitatẽ. uł ꝑ duplũ. uł ꝑ ſex
cuplũ. uł ꝑ triplũ. uł ꝑ epitritum.
Pedes om̄s De figuris pedũ :–
ꝑcentũ uigīti. iiii. ſ. ex quib3. xx.
7 octo pedes. i. diſſilli. 7 tetraſilli. ad
ꝓ̃gmaticã ptinẽt. ꝓpriuſq3 noib3 nũ
cupãtur. Reliqui uõ oratorib3 7 mu
ſicis ſuũt. qui 7 ſinzugii uocãtur. De
duab3 aũt ſillis. iiii. tm̃ pedes ſũt.
De tiſillabis. octo. De q̃d riſillis. ſede
cim. De q̃nq3 uõ t̾ginta 7 duo. Zin
zugii hñtur de ſex. ſexagita. iiii. īue
niũtur. Quoꝝ figurarũ hec ſũt uari
etates. Unus uõ tm̃ ẽ qui t̾pla ꝑti
cione diuidit̾. Sexcupli ſeptẽ que ẽ
mariã. atq3 idõ minimus metis ad
ẽ. Epitri. q̃tuor. Numꝰ aũt ſillaꝝ
ī pedib3. a duob3 uſq3 ad ſex ꝑtẽdit̾.

Ultimus enim nõ ꝑcedũt. quia uſq3 ad. vi.
ſillabas tenduntur pedes. Tꝑa ī pedib3
ſũt. ut quãta unuſq̃ſq3 pes hãt. re
ſolutio eſt pedũ. qñ ꝑ una longa 7
due breues ponũtur. aut ꝑ duabus
longis. q̃tuor breues. ut tecta que
intexit abiecte coſtas. Abiecte nc̄
reſolõ ẽ ſpondei in ꝓceleumatico in
qua reſolutiõne ſemꝑ ſinalimpham
ſequitur uirgilius. ex una aũt lõ
ga due breues fiũt. ex duab3 aũt
breuib3 longa nũq̃ fit. findi enim
ſolida poſſunt ſolidari ſciſſa nõ poſ
ſũt. Figura ẽ cuiꝰ nota ſillẽ agnoſ
citur. Ubi enim circuli ptẽ inferiorem
bis poſitã aſpicis. pirrichius ẽ. Ubi
geminã iacentẽ. ſpondeus. Nã noꝝ
breuis inferior ſemicirculꝰ ẽ. nota lõ
ga iacẽs eſt. Met᷑ in pedib3 accidũt
ut a trocheo trocaicum a dactilo da
ctilicũ. a iambo iambicũ. de quibus
paulo poſt dicendũ eſt. De accidẽtib᷑.
Accentus qui grece ꝓſodia d̾r. ex
grecio nomi̾ accep̃. Nã grece par
latine ad. Odos grece. latine cãtus ẽ.
Hoc enim nomi̾ de uerbo ad uerbũ expreſſũ ẽ.
Latini aũt hñt 7 alia noĩa. Nã 7 accẽ
tus 7 tonos 7 tenores dicũt. q2 ibi ſon᷒
creſcit 7 deſinit. Accẽtus aũt d̾r. q̃d
iuxta cantũ ẽ. ſic aduerbiũ. q2 iux̃ uer
bũ eſt. Acutus accẽtus d̾r. q2 acuat
7 erigat ſillabam. Grauis q2 deꝑmat
7 deponat. eſt enim contrarius acuto. Circũ
flexus. q2 de acuto 7 grauī conſtat. Inci
piens enim ab acuto in grauẽ deſinit. 7
atq3 ita dũ aſcẽdit 7 deſcẽdit circũ
flexus efficitur. Acutus enim 7 circũfle
xus ſimiles ſũt. Nam utq3 leuat
ſillabam. Grauis contrarius uĩ ambobus.
Nam ſẽp deꝑmit ſillabas. cũ illi leuẽt.

7 est. ut ubi uesit titan 7 nox ibi. si tertia conoidit. unde hoc genus est. Mmus ei sonat. quam acutus 7 circumflexus. Monosillaba aut pars orationis. si natura breuis est. ut uir. aut positione longa. ut ars. acutum accentum habebit. sin uero longa natura. ut res circumflexum. Disillaba pars orationis si priorem natura longam habet. 7 ultimam breuem. circumflectitur ut musa. u. littera acuitur. Trisillaba pars orationis. si mediam breuem habet. ut tibia. tunc primam acuimus. Si uero natura longam habet secundam. 7 ultimam breuem. ut metellus. tunc mediam circumflectimus. Tetrasillaba 7 pentasillaba ratione trisillabum retinentur. Grauis accentus cum uno accentu poni potest. in dictione una. cum utrisque numquam. ut catulus. In conposita dictione unus accentus est. ut male sanus. ut armipotens. omnipotens. Accentum autem reperti sunt. uel propter distinctionem. ut uiridi qui in litore conspiciuntur sus. ne dicas uiris. uel propter pronunciationem. ne dicas meta breuiter 7 non producta mocta. uel discernende ambiguitatis causa. ut ergo. sta cum producitur. go. coniungitur. cum corripitur coniunctionem. De

De figuris:

Figure accentuum decem sunt. quas agnatiis p'ulorum distinctoribus apposuerunt. Oxea. i. acutus accentus. linea a sinistra parte in dexteram partem sursum ducta. fit ita. ˊ Baria. i. grauis linea a summo sinistro in dexteram posita. fit ita. ˋ Perispomene. id est circumflexus linea de acuto 7 graui facta. exprimitur ita. ^ Macros. i. longa uirgula. iacens est. — Brachin. i. breuis pars est circuli inferior iacens ita. ◡ Yfen id est coniunctio. quia duo uerba conectit. subiecta uirgula ubi circumflexa fit ita. ‿ Diastole. id est distinctio. quia contrario separat dextra pars circuli supposita uersum fit ita. Apostrofos pars item circuli dextra. 7 ad summam litteram apposita fit ita. ' Quia nota deesse ostenditur in fine ultima uocalis. ut tribunal pro tribunale. Dasia que interpretatur aspiratio. i. ubi. h. littera poni debet. tali figura notatur: ├ Psile. que interpretatur siccitas siue purum. id est ubi. h. littera esse non debet tali nota ostenditur. ┤ Quorum duorum accentuum figuram latini ex ipsa littera aspirationes fecerunt. unde si coniungas has. fecisti eandem aspirationis notam. Rursus si mediam eius apicem scindis. dasiam 7 psilen facis. De posituris.

Positura est figura ad distinguendos sensus per cola 7 commata. 7 periodos. que dum ordine suo apponitur: sensum nobis lectionis ostendit. Dicte autem posture. uel quia punctis positis annotantur. uel quia ibi uox per interuallo distinctionis deponitur. has greci thesis uocant. latini posituras. Prima positura subdistinctio dicitur. eadem 7 comma. media distinctio est sequens. ipsa 7 cola. ultima distinctio que totam sententiam claudit. ipsa est periodus. cuius ut diximus. partes sunt. cola 7 comma. quarum diuersitas punctis diuerso loco positis demonstratur. Ubi enim in initio pronunciationis nec dum plena pars sensum est 7 tum respirare oportet fit comma. id est particula sensus. punctusque ad unam litteram ponitur 7 uocatur subdistinctio ab eo quod punctum subtus. i. ad imam litteram accipit. Ubi autem insequentibus iam sententia sensum prestat. sed adhuc aliquid superest de sententie plenitudine. fit cola. mediamque litteram puncto notamus. 7 mediam distinctionem uocamus. quia punctum ad mediam litteram ponimus. Ubi uero iam per gradus pnu

do p̲linam siue clausulā faciam. fit p
iodus. p̃uctūq; ad caput l̃re ponimꝰ ⁊
vocat̃ distinctio. id ē disiunctio. quia īteg
ram separat sniaz. hoc quidē apd ora
tores. Ceterū apd poetas ubi ī u̾su post
duos pedes sillaba remanet. cōma ē. q̃a
ibi post scansionē pars u̾bi recisa ē. cō
lō post duos p̃des de pte orōnis nich
sup̃ ē. colō. ē. totꝰ aūt u̾sꝰ p̃iodus ē.

De notis sniaꝝ. i.
De notis uulgaribꝫ. ij.
De notis iuridicis. iij.
De notis militaribꝫ. iiij.
De notis litteraꝝ. v.
De notis digitoꝝ. vj.

Preterea quedā **De notis sniaꝝ.**
scripturaꝝ note apd celeberrimos
auctores fuīt q̃s antiq̃ ad distinctionē
scripturaꝝ carminibꝫ ⁊ ystoriis apposue
rūt. Nota ē figura p̲pria in lr̃e modū po
sita ad demōstrandā unāq̄q; u̾bi sniaꝝ
ac u̾suū rōm. Note aūt u̾sibꝫ apponū
tur nūo. xxvi. q̃ sūt noībꝫ infra scriptis.
※ Asteriscus apponit̃. In his que om
issa sūt. ut illucescat p eā nota q̃ de
esse uidetur. Stella ei aster dr̃ greco s̃mōe.
a quo asteriscus ē dirivatꝰ. — Obelꝰ.
i. uirgula iacēs. apponit̃ in u̾bis ul̃
sniis sup̃flue iteratis. siue in his lo
cis ubi lectio aliq̃ falsitate notata ē. ut q̃si
sagitta iugulet sup̃uacua. atq; falsa cō
fodiat. Sagitta ei grece obelo dr̃. ⸓
Obelus supne ad p̃uctis ponit̃ in his
de quibꝫ dubitat̃ utrū tolli debeant
necne apponi. ÷ Lemniscus. id ē u
irgula int̃ geminos p̃uctos adiacens.
opponitur in his locis q̃ sacre scripture
interptes eodē sensu s; diu̾sis s̃mōi
bꝫ transtulerūt. ⁒ Antigraphꝰ cū p̃uc
to ponit̃ ubi in translacionibꝫ diu̾sus sē
sus h̃r. Asteriscus cū obelo hac p̲p̲ie
aristarcꝰ utebat̃. in his u̾sibꝫ q̃ a
nō suo loco positi erāt. Paragraphus
ponit̃ ad separādas res a rebꝫ q̃ i cō
nexu concurrūt. q̃admodū i cathalago
loca a locis. ⁊ regiones a regionibꝫ. p̲
trina a p̲trinis. ēt animalia a diu̾sis ē
tantibꝫ separātur. Positura ē figura
paragrapho cōtraria ⁊ ideo sic formata. q̃ sic
ille principia notat. ita ista fines a
principiis separat. Cronia cū i pars isti
us cū p̃ucto ponit̃. in his locis ubi q̄d du
ra ⁊ obscura apiri ul̃ solui nō potuit.
Antisima ponit̃ ad eos u̾sꝰ quoꝝ ordo
p̲mutādꝰ ē. Sic et i antiq̃s auctoribꝫ
positā inuenit̃. Antisimā cū p̃ucto
ponitur in his locis ubi in eodē sensu dupli
ces u̾sus sūt. ⁊ dubitat̃ q̃ potiꝰ elige
dꝰ sit. Diple hāc scriptores n̄ri appo
nūt i libꝫ ecclesiasticoꝝ uiroꝝ ad sepan
da ul̃ demōstrāda testimōia scāꝝ scrip
turaꝝ. Diple p̃iti cō hāc p̲imꝰ leogo
ras siracusanꝰ posuit homericis u̾sibꝫ.
a separacōm olimphi a celo. Diple p̲i
stigmene cū geminis p̃uctis hāc an
tiq̃ in his bis apponebāt q̃ zenodo
tus effesius n̄ recte adiecerat. aut de
traxerat. aut p̲mutauat. In his ⁊ nr̃i
ea usi sūt. Diple eloꝰsmene inter u̾sꝰ
ad separādos monetos ul̃ tragedus
periodos. Au̾sa oboꝰsmene quotiēs
strophe ⁊ antistrofos infert̃. Au̾sa cū
obelo ad ea ponit̃ q̃ ī ād respiciūt. ū
nos ne ĩ fingere res uerte fuīt cona
mur nos. aīs eius. q̃ ītras achiuis
obiecit. Diple supne obelata ponit̃
ad cōdiciones locoꝝ ac tp̲ꝝ p̲sonaꝝ mu
tatas. Diple recta ⁊ au̾sa supne ob
olata ponit̃ finita loco suo monade sig
nificat̃ similē seq̄nte quoq; ēē. Cera

mmū ponit. quotiēs multi ūsus imp
bātur. nec p singl'a oblātur. Cera
uniū ei fulmē dr. Crisimō. ex sola uo
lūtate uniuscuiusq; ad ad nōnd ponit. Phi
ctrō. i. fretus. h ū ad obscuritatis est.
obsolescitudinē ponit. Anchora super
ponit. ubi aliq̄ res magna dicta est.
Anchora inferior ubi ad uilissime ul'
inconueniēntius denūciatū ē. Coronis. nō
tm̄ in fine libri apponit. Alogus. nō. ad
mēdas adhibet. Fuit & aliē nota libr'
p agnoscēdis his q' p extremitates
paganū exponuntur. ut ū lector illamma
te huiusmodi signū inuenit. Ad tertiū
recurrēs eius p̄monis ul' uersiculi sciat ēē
expositionem cuius similē supiacentem
notā inuenit. Itē sic alibi iuēte sūt.
Obelus figa hac. Astiscus figura
hac. Astiscus cū obelo figa hac.
paragraph'. qui inē ūso ponit figa hac.
Diple siue antilabyda figa hac.
Diple peristigmen figa hac. Antisi
gma hac. Antisigma cū pūcto hac.
Coronis hac. Diplo obelismene
hac. Ceraunium hac. Aūsa obelis
mene hac. Obolus supne ad pūct'
hac. Obolo cū aūsa hac. Diple
supne obolata hac. Recta & aūsa &
supne obolata hac. Phicetro. pari
clauodi. hac. Phicetro hac. An
chora supior hac. Anchora inferior
hac. Fragex hac. De notis uulga
Vulgares notas ennius ribus.
primus mille & cētū inuenit. Notar
usus erat. ut q̄cquid p contiōne. aut
in iudicijs diceretur. librarij scriberent cō
plures. simul stantes. diuisis inter se p
tib' q' q̄sq; uba. & quo ordine exciper
ent. Romae primus tullius tiro. Ciceronis
libertus commentatus ē notas. s; tm̄ ppositio

nū. post eū uir sammius philargius.
& aquila libtus mecenatis. alius alias
addiderūt. Deinde seneca cōtractu oīū
digestoq; & aucto nūo opus effic̄it in
quinq; milia. Notae aūt dc̄e. eo q̄d
ūba ul' sillabas p̄fixis caractib' no
tent. & ad noticiā legētiū reuocēt. quas
qui didicerūt, pprie iam notarij appe
llantur. De notis iuridicis.
Quedā aūt litt' in libris iuris ibrer
uiior note sūt. quo scripta celer'
breuiorq; fiat. Scribebat' eī ubi gra
p. B. & F. bonū factum. p. S. C. senatus consulē.
p. R. & p. res publica. p. P. R. pplis ro
manorum. p. D. T. dūtaxat. p supinā.
m. litam. mlr. p. P. F. in ūa pupillus
p aūso capite. pupilla. per unū. k. ca
put. per duo. cappa. uicta calumnie
cā. p. I. & E. iudex esto. p. D. & M. dolum
malū. Cuius gn̄is plurime similes no
te i libr' antiq's inueniūt' has nuns
notas nouiciū imparatores a codicib'
legū. aboléndas sanccīut. q; multos p
hec callido igenio ignorātes decipie
bāt. atq; ita uicerūt scribēdas i legib'
litas. ut nullos errores nullas ambages
afferāt. s; sequēda & uitāda aptē de
monstrent. De notis militaribus.
In breuicul'is quoq; quib' militum
noīa cōtinebātur. ppa nota erat ap
pellantes. q' inspiciebant quāti ex militibus
sup erant. q'uiq; in bello cecidisset. Tau
nota i capite uersiculi posita supstitē de
signabat. Theta uo ad uniuscuiusq; defū
cti nomen apponebatur. unde h' p mediū
telū. i. mortis signū. de q̄ psius ait.
Et potis ē nigro uicio pfigere theta.
Cū aūt impiicia significare uellet landa
lita usi sunt. sicut morte significabāt cū ponebāt
theta ad capud. In sup̄ioribus quoq; largi

tore iure erant notę. De notis litterarum.
Notis etiam litterarum inter se veteres facie-
bant, ut quicquid occulte invicem per
scripturam significare vellent, mutue scri-
berent. Testis est Brutus, qui in his litteris ea
que acturus erat notabat, ignoran-
tibus aliis quid sibi vellent hee littere.
Cesar quoque Augustus ad filium. Quoniam
inquid innumerabilia accidunt assidue
que scribi alterutrum oporteat et esse secre-
ta, habeamus inter nos notas si vis tales,
ut cum aliquid notis scribendum erit, pro una
quaque littera scribamus sequentem hoc modo.
pro a b, pro b c, et deinceps eadem ratione
ceteras. pro z autem littera redeundum erit ad du-
plex a a. Quidam etiam versis scribunt. De no-
Sunt quedam et digitorum tis digitorum.
note, sunt et oculorum, quibus secum
taciti proculque distantes colloquuntur. Sicut
mos est militaris, ut quotiens consentit
exercitus, quia voce non potest, manu promittat.
Alii quia voce non possunt, post manum pro-
mittant. Alii quia voce non possunt, gladi-
orum motu salutant. Ennius de quadam
inpudica. Quasi in choro pila ludens da-
tatim dat sese et communem facit. Alium te-
net, alii adnutat, alibi manus est occu-
pata, alii pervellit pedem, alii dat anu-
lum spectandum, a labris alium invocat, cum
alio cantat, attamen aliis dat digito
litteras. Et Salomon. Annuit oculo, terit
pede, digito loquitur.

e ortographia. i.
e analogia. ii.
e ethymologia. iii.

Ortographia grece, De ortographia.
latine recta scriptura interpretatur.
Orto enim recte, graphia scriptura dicitur.
Hec disciplina docet quemadmodum scribere
debeamus. Nam sicut ars tractat de
partium declinatione, ita ortographia
de scribendi peritia, ut puta. Ad cum est
prepositio, d litteram, cum est coniunctio, t
litteram accipit. Haud quando adverbium est
negandi, d littera terminatur et aspiratur
in capite. Aut autem disiunctiva est, per t
litteram sine aspiratione scribitur. Apud
prepositio per d scribitur, sic ad patrem, quia ve-
teres sepe apud pro ad usi sunt, duabus
ex eis mediis litteris subtractis. Interdum
autem alie littere in locum aliarum litterarum recte
ponuntur. B et p litteris quedam cognatio est. Nam
pro Burro dicimus Purrum. C et g quandam
cognationem habent. Nam dum dicimus cen-
tum et trecentum, postea dicimus quadri-
gentum. G ponentes pro c. C et q similiter
cognatio est. Nam huiusce per c, cuiusque
per q scribimus. Cum prepositio per c scriben-
da est. Quum autem adverbium fuerit, per q. Dici-
mus enim quum lego. Equs per e solam, dae-
mon per diptongon est notandus. Equus,
quod est animal, per e solam scribendum. Aequus,
aequus quod est iustus, per ae scribendum.
Exsul adiecto s debet scribi, quia ex-
sul dicimus qui extra solum est. Exultat
melius sine s littera scribitur. Nam cum
propria x ex c et s constat, quomodo cum in ea
sit, rursus ei additur alia? Aequor per di-
ptongon scribendum, quia ab aqua est
nomen factum. Per n forsitan scribendum in
fine, quia integrum eius est si forte tamen.
Fedus, quod est deformis, turpis, per e solam
scribendum. Foedus, quod est pactum, cum o et
e diptonga scribendum. Formosus
sine n scribitur, quia a forma vocatur,
sive a formo id est calido. Color enim
sanguinis efficit pulcritudinem. Gna-
tus, quod est filius, per g scribendum, quia facit
gnatus. H que aspirationis littera est in
latino tantum vocalibus iungitur, ut honor.

homo. humus. H aſpirat aūt 7 ꝯſo
nātibꝫ. ſꝫ in grecis 7 hebreis noībꝫ.
Heus aūt 7 heu. interiectōnes. p. h.
ſcribēda ē. I. literam int duas uocalꝭ
ꝯſtitutā. bis ſcribi eſtimabāt q̄dā.
ut in troia. 7 maia. ħ rō nō pmittit.
Nūq̄ eī tres uocalꝭ ī una ſilla ſcribū
tur. Set. i. lra int duas uocales ꝯſti
tuta p duplici hēt. Id. p nom̄ neut
gnis. p. d. ſcbꝛ. ab eo qđ ē. is. ea. id.
qꝛ facit idē. Qđ ſi ūbū eſt tūc pſoē
p. t. notabꝛ. ab eo qđ ē. eo. is. it. qꝛ
facit itum. K. lrāꝫ antiq̄ ꝓponebant
quotiēs. a. ſeq̄bat. ut kaput. kāna.
kalamus. Nūc aūt kartago. 7 kalē
de. p eamdē tm̄ ſcribūtur. Oīa autē
grca noīa. q̄licūqꝫ ſeq̄te uocali p. k.
ſūt ſcribēda. Laetus p diptongū ſcbꝛ.
qꝛ leticia a latitudīe uocata ē. cuꝫ
ꝯtrā ē. triſticia q̄ anguſtiā fac. L. aūt
lra interdū. p. d. lra utimꝰ. ut latū. pro
datū. 7 calamitatē. p cadamitatē.
acciđēo eī uīn ſupſit. calamitas. Ma
rcinus. an marcimus. 7 ſiq̄ ſilia ſūt.
q̄lr ſcribi debeāt. queſitū ē. varro r
didit ceſarē. p. i. eī̄ noī ūba enūci
are ſolitū ēē. 7 ſcribē. Sꝫ ꝓp auctem
tātī uiri. ꝯſuetudinē fcāꝫ. ut mari
optimꝰ. peſſimꝰ ſcribat. Malo. per
unū. l. ſcribēdū. qꝛ ē mag uolo. Mal
le. p duo. ll. qꝛ ē magis uelle. Nolo.
quoqꝫ. p unū. l. nolle p duo. ll. Nolo
eī. nō uolo ē. nolle. nō uelle. Os. ſi
uultū. aut oſſū. ſigat. p. o. ſola ſcri
bendū ē. Sꝫ p̄m. h. ꝓponēda ē. Ora ſi
niū. p. o. ora dicꝫ. p. h. ſcribēdū.
Onus. ſi de oñe uenit. o. ſola ſcribēđ.
ſi de honore cū. h. aſpiratōne. prepo
ſitō 7 ṗtea. p diptongū ſcribēđ. Pene
ūo. q ē ꝯiūctō. p. e. ſcribēđ. Poena qđ

q ē ſupplicīū. p oe. t. e. q. Lēta tunc
recte ponit cū illi ponit ſtatī. v. lra
ſequit. 7 alia qualꝫ una ul' plēs uo
cales uigītur. ita ut una ſillā fiat.
Cetā p. c. ſcribūtur. q. p nom̄ cū. a.
ſcribend. que ꝯiūctō ſine. a. Quid
p. d. lrām ſcribꝛ. cū p nom̄ ē. p. t. cū
uerbū. cū poſitō ē prima. queo.
quis. quit. 7 i ꝯpoſitōne. nequeo.
nequis. nequit. Qđ qū p nom̄ ē. p
d. ſcribend. qū nūs p. t. ſcribꝛ. quia
totidē p. t. ſcribūtur. Quotidē. p. q.
ſcribend. nō p. c. ut ſit quot diebꝫ.
R. lra. ꝯmuniōꝫ hʒ cū. ſ. lra. Itaqꝫ ap
antiquos. honos. labos. arbos. dicebāt.
nūc honor. labor. arbor. Sat. p. t. ſc
bi oꝫ. qꝛ integrū eiꝰ. fac ſatis. Set
p. d. oꝫ ſcribi. apđ antiquos eī ſed.
ſedū dicebāt. Nos finales. duas lr
tas abſcīdimꝰ. Tantꝰ. ſīc 7 quātꝰ.
ī medio. m. hēbūt. de quā eī. 7 tam
uenīūt. vñ 7 q̄titas. quantꝰ. 7 tam
tus. Vae interiectio. cū a ſcribēda. ve.
ꝯiūctio. ſine. a. Xp̄c qꝛ grecum ē. p. x.
ſcribēđ. Ita 7 xriſma. y. 7 z. lrīs. ſola
grca noīa ſcribūtur. Nam cū uiſtica
ſonū. z. lre exp̄mat. tū qꝛ latinū eſt.
p. t. ſcribend ē. ſic milicia. malicia. ne
quicia. 7 cetā ſilia. In duobꝫ q̄ ūbis
ꝯſuetudo ueterꝫ erat. ut cū eađ lra.
aliū intellectū correpta. aliū pducta
hēret. lōge ſillabe apicē apponebāt.
ut puta ſi ꝑlꝫ arborē ſigcaret. an
hoīnū multitudinē. apice diſtigue
bāt. Sic 7 ū lre ꝯſonātes gemīnabā
tur ſicilū ſup ponebāt. ut ſella. ſer
ra. aſſeres. ſingli. veteres eī nō dup
licabāt lras. ſꝫ ſup mediā ptē ſicli.
ſicilꝫ apponebāt. Qua nota āmon
ebāt lector gemīnādā ēē literam.

Analogia grece. **De analogia.**

latine similium comparatio sive proportio nominatur. Cuius haec vis est ut quod dubium est ad aliquid simile quod non est dubium referatur, ut incerta certis probentur. Octo autem modis comparatio analogie colligitur, id est qualitate, comparatione, genere, numero, figura, casu, extremitatibus similium sillabarum et similitudine temporum. Siquid de his unum defuerit, iam non est analogia, id est similitudo, sed est inequalitate anomala, id est extra regulam, ut lepus et lupus. Totum convenit, sed dissentit casu. Facit enim lupus lupi, lepus leporis. Analogia regula est dum quaeris utrum trames masculinum sit aut femininum. Similis est illi in omni declinatione limes, et erit masculinum. Item funis si incerti generis esse credis, similis illi est panis in declinatione, et erit masculinum. Item ex comparatione positivorum, ut si dicas recto magno, positivi sunt et sui similes. Fit et per diminutionem, ut puta funem. Et recte agendo masculinum esse funiculus ostendit. Sic marmor neutri generis esse marmusculum indicat. Nam quod genus in principalitate est, id esse solet in diminutione. Quod non semper hoc, ut pistrinum, pistrilla. Sed quod scire debeas expositione declinationum, ex diminutione genus colligitur.

De ethimologia:

Ethimologia est origo vocabulorum, cum vis verbi vel nominis per interpretationem colligitur. Hanc aristotilis simbolon, cicero adnotationem nominavit, quia nomina et verba rerum nota facit exemplo posito, ut puta flumen, quia fluendo crevit, a fluendo dictum. Cuius cognitio saepe usum necessarium habet in interpretatione sua. Nam dum videris unde ortum est nomen, citius vim eius intellegis. Omnis enim rei inspectio ethimologia cognita planior est. Non autem omnia nomina a veteribus secundum naturam imposita sunt, sed quaedam et secundum placitum, sicut et nos servis et possessionibus interdum secundum quod placet nostre voluntati nomina damus. Hinc est quod omnium nominum ethimologie non reperiuntur, quia quaedam non secundum qualitatem qua genita sunt, sed iuxta arbitrium humane voluntatis vocabula acceperunt. Sunt autem ethimologie nominum aut ex causa data, ut reges a regendo et recte agendo, aut ex origine, ut homo quia sit ex humo, aut ex contrariis, ut a lavando lutum, dum lutum non sit mundum, et lucus quia umbra opacus parum luceat. Quaedam etiam ethimologie facte sunt ex nominum derivatione, ut a prudentia prudens. Quaedam et ex vocibus, ut a garrulitate garrulus. Quaedam ex greca ethimologia orta declinata sunt in latinum, ut silva, domus. Alia quoque ex nominibus locorum, urbium, fluminum traxerunt vocabula. Multa etiam ex diversarum gentium sermone vocantur. Unde et origo eorum vix cernitur. Sunt enim pleraque barbara nomina et incognita latinis et grecis.

Titulus vii. de glosis.

Glossa greca interpretatione lingue sortitur nomen. Hanc philosophi adverbium dicunt, quia vocem illam de cuius requiritur uno et singulari verbo designat. Quid enim illud sit in uno verbo positum declarat, ut conticescere est tacere. Item latus haurit, aptum haurit, pervertit. Item cum terminum dicimus finem, aut populatum interpretamur esse vastatus, et omnino cum unius verbi rem uno verbo manifestamus.

De differentiis.

Differentia est species definitionis quam scriptores artium de eodem et de alio nominant. Haec enim duo quaedam inter se communione confusa, coniecta differentia secernuntur per quam quid

sit utrumque cognoscatur. ut cum quereretur
quid inter regem sit et tirannum. ad-
iecta differentia quid uterque sit
definitur. ut rex modestus et temperatus.
tirannus vero crudelis. Inter
hec enim duo differentia posita est quo sit
utrumque cognoscitur. Et cetera. De bar-
barismus.
Barbarismus est
verbum corrupta littera vel sono
enuntiatum. littera ut floriet. dum flo-
rebit dici oporteat. sono si pro media
syllaba prima producatur ut latebre.
tenebre. Appellatus autem barbarismus
a barbaris gentibus. dum latine orationis
integritatem nescirent. Unaqueque
enim gens facta romanorum cum opibus suis.
vitia quoque et verborum et morum romam trans-
misit. Inter barbarismum autem et bar-
barolexim hoc interest quod barbarismus in
verbo latino fit dum corrumpitur. Quando
vero barbara verba latinis eloquiis
inseruntur barbarolexis dicitur. Item quando
in prosa vitium fit sermonis. barbarismus
vocatur. quando in metro metaplasmus dicitur.
Barbarismus autem fit scripto et pronun-
tiatione. Scripto quatuor modis. si quis
in verbo litteram vel syllabam adiciat. mutet.
transmutet vel minuat. i. Pronun-
tiatione autem fit in temporibus. tonis. as-
pirationibus et reliquis que sequuntur. ii.
Per tempora quippe fit barbarismus si pro
longa syllaba brevis ponatur. aut pro brevi
longa. iii. Per tonos si accentus
in alia syllaba commutetur. iiii. Per as-
pirationem si adiciatur h littera ubi non
debet. aut detrahatur ubi esse oportet.
v. Per hiatum quotiens in pronuntiatione
scinditur versus antequam compleatur. sive
quotiens vocalis vocalem sequitur ut
musae aonides. Fit barbaris-
mus et per motacismum et iotacismum.
vel labdacismum. Motacismus est quo-
tiens m litteram vocalis sequitur ut
bonum aurum. iustum amicum. Sed hunc vi-
tium aut suspitione suspensione m
littere aut detractione vitamus. Iotacis-
mus est quotiens in iota littera dupli-
catur sonus. ut troia. maia. Ubi earum
litterarum adeo exilis erit pronuntiatio. ut
unum iota non duo sonare videatur. Lab-
dacismus est quotiens pro uno l duo pro-
nuntiantur ut afri faciunt. sic colloquium
pro conloquio. vel quotiens unum l exilius
duo largius proferimus. quod contra est. Nam
unum largius duo exilius proferre de-
bemus. Collisio est quotiens novis-
sime syllabe finis in alterius principio est
ut male regis. De soloecismis :~
Soloecismus est plurimorum verborum inter
se inconveniens compositio. sicut barbari-
smus unius verbi corruptio. Verba enim
non recta lege coniuncta. Soloecismus est
ut si quis dicat inter nobis pro inter nos. aut
date veniam sceleratorum pro sceleratis. Di-
ctus autem soloecismus a cilicibus qui ex
urbe solo que nunc pompeiopolis appe-
llatur profecti. cum apud alios commoran-
tes suam et illorum linguam vitiose et incon-
sequenter confunderent soloecismo nomen de-
derunt. Unde et similiter loquentes soloe-
cismos facere dicuntur. Soloecismus autem
apud poetas scema dicitur quotiens causa
necessitate metri conmittitur. Cum
autem non intervenerit necessitas permanet
soloecismi culpa. Soloecismus fit du-
obus modis. aut per partes modis. aut
per partes orationis. aut per accidentia. Per
partes orationis fit si alteram partem pro al-
tera ponamus. ut puta si prepositiones
adverbiis applicemus. Per accidentia

fit. id est per ea que accidunt partibus. ut puta per qualitates. genera et numeros. figuras et casus. Per ista igitur omnia fiunt solecismi. sicut donatus exposuit. Fiunt preterea et plurimis modis. Nam lucius cecilius genera solecismorum dicit. quem evitare potius quam sequi debet. qui regulam recte loquendi tenere studet.

De ceteris viciis

Vicia apud grammaticos illa dicuntur. que in eloquio cavenda sunt. Sunt autem hec barbarismus solecismus. acirologia. cacenfaton. et reliqua. Barbarismus autem est corruptio verbi unius. ut si secundam sillabam quis producat ignoscere. Solecismus est compositio viciosa verborum. ut si quis inter hominibus dicat pro inter homines. Acirologia non propria dictio. ut liceat sperare timenti. Proprium est autem timenti formidare. non sperare. et gramineo in campo. Proprium est graminosum dicere campum. non gramineum. Cacenphaton. dictio obscena. vel in compositione sonans. Obscena verbis animum a recti dictis. In compositione ut iuvat ire et dorica castra. Mala ei fuit compositio. ab ea sillaba incipere qua superior finierat. Pleonasmos adiectio unius verbi supervacua. ut aterni arborum cultus et sidera celi. Neque enim alibi nisi in celo sunt sidera. Perissologia adiectio plurimorum verborum supervacua. ut vivat ruben et non moriatur. Dum non sit aliud vivere quam non mori. Macrologia longa loquutio res non necessarias comprehendens. ut legati non impetrata pace retro unde venerant domum reversi sunt. Tautologia idem eloquium. ut si fata virum servant si ve sociatur aura etheria. neque adhuc crudelibus occupat umbris. Totum enim quod repetitur una res est. sed crebro sermone annunciata. Eclipsis est defectus dictionis in quo necessaria verba desunt. ut cum pharetra ex auro est. deest ei erat. Tapinosis est statum humilitatis rei magne dictis infirmans. ut apparent rari nantes in gurgite vasto. Gurgitem posuit pro mari. Cacosinteton. viciosa compositio. ut versaque iuvencum terga fatigamus hasta. Amphibolia ambigua dictio que fit ut per casum accusativum. ut illud responsum apollinis ad pirrum. aio te eacida romanos vincere posse. In quo non est certum quem in ipso versu monstravit esse victorem. Fit et per incertam distinctionem ut bellum ingens geret ytalia. Incerta distinctio utrum bellum ingens. an ingens italia. Fit et per commune verbum. ut deprecatur cato. calumpniatur cicero. et epistolas brutus. et dedignatur antonius. nec ostenditur in hac ambiguitate utrum ipsi alios. an alii ipsos deprecati sunt aut calumpniati. Fit et per omonimam. que uno nomine multa significantur. ut acies. et non addas ut ferri. aut oculorum aut militum.

De metaplasmis

Metaplasmus greca lingua. latine transformatio dicitur. qui fit in uno verbo propter metri necessitatem et licentiam poetarum. Cuius species iste sunt. Prothesis appositio in principio verbi. ut gnato pro nato. et tetulit pro tulit. Paragoge. appositio in fine. ut magis pro mage. et potestur pro potest. Epentesis. appositio in medio. ut relliquias pro reliquias. induperator pro imperator. Afferesis. abscisio de principio. ut temno pro contempno. Sincopa abscisio de medio. ut forsan pro forsitan. Apoco-

pe abscisio de fine. ut sat. pro satis. Ec-
tasis productio contra naturam. ut italiam
fato. cum italiam correpte dici debeat.
Sistole. correptio contra naturam. ut a-
quosus orion. cum orion producte di-
ci debeat. Dieresis discissio sillabe
in duas. ut albai. longai. pro albe lon-
ge. Episinaliphe. conglutinatio duarum
in unam. ut feton. pro faeton. neri. pro
nerei. eripide. pro euripide. Sinaliphe.
collisio uocalium adiuncta uocalibus. ut
atque ea diuisa penitus duo parte geru-
ntur. Eclipsis collisio consonantium cum
uocalibus. ut multum ille et terris. Antite-
sis contrapositio litere pro alia littera. ut olli.
pro illi. ut impete. pro impetu. Metathe-
sis. transpositio littere. ut euandre. pro
euander. et timbre. pro timber. Inter
barbarismum et figuras. hec interest.
latinam et perfectam eloquutionem. Me-
thaplasmum esse qui in uno sermone fit
oratione uitiosus. Item inter solecismum et
scema. id est perfectam sermonum conexio-
nem. Figura est. que fit contextu sermo-
num oratione uitiosa. Ergo metaplas-
mi et scemata media sunt. et discernun-
tur peritia et imperitia. Fiunt autem ad
ornatum. De scematibus:

Scemata autem ex greco in latinum
eloquium figure interpretantur. que fiunt
in uerbis uel sententiis per uarias dicti-
onum formas. propter eloquium ornamentum.
Hec dum multe sint. apud grammaticos iste
inueniuntur. Prolensis est presumptio. ubi
ea que sequi debent ante ponuntur.
ut interea reges ingenti mole latinus.
Debuit enim sic dicere. Interea reges ingen-
ti mole. Et statim adici quod sequitur
procedunt castris. Deinde dicere latinus et ce-
tera. Sed facta est propter ornamentum carminis presump-
tio rei. et que sequi debuerunt reges. in-
terpositi sunt in septem uersibus. et postea ad-
ditum est. procedunt castris. Inde et presumptio
quia ante posita sunt. que sequi debuerunt.
Zeugma est clausula cum plures sen-
sus uno uerbo clauduntur. que fit tribus modis.
Nam aut in primo aut in postremo. aut
in medio. id est uerbum ponitur. quia sensus con-
iungit. In primo ut uincitur eno fortis fi-
dys sua nobis. In medio ut grecia sulpi-
tio sorti data. gallia cotte. In postre-
mo namque. hoc tempore obsequium amicos ue-
ritas odium parit. Ypozeusis est figura su-
perior contraria ubi in singulis sensibus propria
unicuique clausula ut regem adit.
et regi memorat nomen genusque. Sillen-
sis est in dissimilibus clausulis. aut plu-
ralis dictio singulari uerbo firmata. ut sociis.
et rege recepto. aut singularis dictio
plurali uerbo expleta. ut sunt nobis mitia po-
ma. et pressi copia lactis. Super enim sunt dicta.
Hic debuit dicere. est et pressi copia lactis.
Fit autem sillempsis. non solum per partes orationis.
sed per accidentia partibus. Nam ubi et pro multis
unus. et pro uno multi ponuntur sillempsis
est. pro multis unus. ut est illud uterque ar-
mato milite complent. cum non uno sed mul-
tis militibus. Item pro uno multi. ut in eu-
uangelio latrones qui crucifixi erant
cum eo. improperabant. uel pro uno utique dicitur.
blasphemasse. Anadiplosis est quando ab
eodem uerbo quo prior uersus finitur. sequens
uersus incipit. ut est illud. certent et cignis
ulule sit titirus orfeus. orfeus in siluis.
inter delfinas orion. Anaphora est repe-
titio eiusdem uerbi. per principia uersuum plu-
rimorum. ut nos te dardania incensa. tu-
aque arma sequuti. nos tumidum sub te
permensi classibus equor. Epanaphora
est in uno uersu per principia sensuum eio

dem uerbi repetitio. ut te nemus angitie uitrea te fucinus unda. te liquidi fleuere lacus. Epizeusis est in eodem sensu congeminatio uerbi. ut sic sic iuuat ire sub umbras. Epanalempsis est sermo in principio uersus positus eiusdem in fine replicatio ut est illud. Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. Paranomasia est in significatione diuersa dictio pene ipsa. ut illud. Abire an obire te conuenit. idem. exulem fieri an mori. Scesis onomaton multitudo nominum coniunctorum quodam ambitu copulata. ut nubila. nix. grando. procelle. fulmina. uenti. Paromoeon est multitudo uerborum ex una litera inchoantium. quale est apud ennium. O. tite. tute. tati. tibi. tanta. tiranne tulisti. Sed bene hoc temperat uirgilius. dum non toto utitur uersu. utitur hac figura ut ennius. Sed nunc in principio uersus tantum ut est illud. cena sedens super arma nunc in medio. ut queque lacus. late liquidos. quique aspera dumis. Nunc autem in fine. ut sola michi tales casus cassandra canebat. Homoeoptoton est. cum plurima nomina in unum casum terminantur. ut illud. Sed neque currentem. sed nec agnoscit euntem. tollentemque manus saxumque inmane mouentem. Homoeoteleuton. est cum uno modo uerba plurima finiuntur. ut abiit. abscessit. euasit. erupit. Polyptoton est cum diuersis casibus sententia uariatur. ut ex nichilo nichilum. in nichilum posse reuerti. marcida ma[illegible] pape [illegible] spondente recusas. marcus dicit ita est. Assigna marte tabellas. Hyrmos est series continuata orationis tenorem suum usque ad ultimum seruans. ut est in excelsi longo latus insula portu et reliqua. hec enim in longum uadit sensus. usque ad illud orientique uirum nemo inminet umbra. Polysyndeton est dictio multis concatenata coniunctionibus ut tectumque. laremque. armaque. amycleumque canem. Dialyton uel asyndeton est figura que contrario sine coniunctionibus simplicitate ac simplicitate effertur. ut euntis inchoamus. placuit. Antitheton est oppositio a contrariis opponitur et sine plurali nomine redditur. ut illud frigida pugnabant calidis. humentia siccis. mollia cum duris. sine pondere habentia pondus. Hypallage quotiens quique per contrarium uerba intelliguntur. ut dare classibus austros cum uentis. naues demus. non nauibus uentos.

De tropis.

Tropos greco nomine grammatici uocant. qui latine modi locutionum interpretantur. Fiunt autem a propria significatione ad non propriam similitudinem. quorum omnium nomina difficillimum est adnotare. sed ex omnibus donatus tredecim usui tradenda conscripsit. Metaphora est ubi alicuius usurpata translatio. sicut cum dicimus fluctuare segetes. gemmare uites. cum in his rebus fluctus et gemmas non inuenimus. in quibus hec uerba aliunde transferuntur. Sed hec atque alie transformationes tropice loqutionis ad ea que intelligenda sunt propria figuratis amictibus obteguntur. ut sensum legentis exerceant. ne aperta et nuda atque in promptu manifesta uilescant. Fiunt autem metaphore modis .iiii. ab animali ad inanimale. ut alligere conscendit equos. Metaphoice loquens miscent quadrupedi alas auis. et quo cursu deserta petiuit. miscent uolatili cursum quadrupedis. Ab inanimali ad inanimale. ut pontum pinus. sulcum premit

I

alta carina. Mutuant usū terre a quie.
dum arare et sulcū prīe ad terram
ptineat. nō ad mare. Ab inaīali ad
aiale ut flora iuuēt9. Mutuant flo
res iaiales iuuentū. que aiaꝫ ēē.
Ab aiali. ad inaīale ut te. neptune
pat. cui terrea cana crepitu. cūcta sa
lo resonat magnus cui pte mētu
pfluit oceanus. et flumina crinib9 err
ant. Mentū ei terrea et crines nō ad
oceanū ptinēt sꝫ ad hoīes. Sic et ali
aꝫ rex noia de alio gn̄e in aliud ge
nus decētissime decor9 grā transfer
untur. ut oro p ornetur. Metapha
ra aut ptis unius ē ut fluctuare se
getes. nō pt dīc segetare fluct9. Au
antiphora ē idē reqpca ut remigiū
alar. Nam et ale nauiū alar remi
gia dr̄. Catacresis ē aliene rei nō
appositi. Hec a metaphora differt q̄
illa uocabulū hn̄ti largit. h qz non
hēt ppriū alieno utitur. ut facieq3
simillima lauro. et cētaurus nūc unā
nauib9 amlē uictisq3 feriūt frōtib9
et longa sulcāt ul' diuidūt uada sa
ra carina. dū facies et frōs tantū
aialiū et hoīm sit. Qd nom̄ si pcta
nam nō apposuiss&. qz ppriū eiꝰ pti.
dicet nō hēet. Metalempsis ē trop9
ad pcedentē qd sequitur. ut queue
manus carte nodosaq3 ueit arūdo.
Nam p manū uba. p arūdinē litt'
significare uult. Metonomia trans
nominatio ab alia significatōne ad
aliam ppinquitate translata. Fit aūt
multis modis. Aut eī p id qd ptinet.
id qd ptinetur ostendit. ut teatra
plaudūt. prata mugiūt. dū illic hoi
nes plaudāt. hic boues mugiāt. Aut
ō p id qd ptinetur. id qd ptinet. ut cū

primus ardet ucalegon dū nō ille. sꝫ
domus eius ardet. Item p inuētorē
id qd inuentū est ut sinecerere et libo
friget uenus. et domitā uulcanō mi
ttit ad astra fauillā. Vult ei p cerere
frumētū inuētricē intellig̃ panē p libe
rum inuētorē uitis uinū p uenerē
libidinē. p uulcanū ignē. At ō p inuē
tum inuentorē demōstrat. ut uinū pca
mur. p libo qui uinū apd grecos iue
nit. It ē p efficientē. id qd efficit. sic pig
rum frigus. qz pigros hoīes faciat. et
timor pallidus eo qz pallidos hoīes re
ddat. Ad ō p id qd efficit. efficiēs. ut ui
git equos aūn genitor spumāciaq3
addit frena feris. Spumāciaq3 fre
na dic. cum utiqz nō ipa faciūt spum
am. sꝫ equus qui ea gerit spumis asp
gat infusus. Antonomasia ē p noie. id
ē uice nois posita. ut maia genito p me
rcurio. Que tropus fit modis trib9 ab aio.
ut magnanimusq3 anchisiades. A cor
pore. ut ipse arduus. extrinsecus. ut in
felix puer atqz impar cōgressus achi
lli. Epitetō sup nom̄. pponit eī pro
noi. ut alma ceres obscenaq3 canes in
portuneq3 uolucres. Inter antonomasiā
aūt et epitetō. h differt. qz antonoma
sia p uice nois ponit. epitetō aūt nūq̄ ē
sine noie. Quib9 duob9 tropis ul' uitu
pamus aliquē ul' ostendimus. ul' lau
damus. Sinodoche ē ceptō cū apte to
tū. ul' a toto pars intelligit. Ē o eī et
p spēm genus. et p genus spēs demōs
tratur. sꝫ spēs pars ē. genus aūt totū.
a toto eī pars intelligitur. ut q̄ multe
glomerātur aues. ubi frigidus an
nus pōtū fugat. Nō eī toto anno fri
gidus ē. sꝫ p' ann. i. yems. At ō a pte totū.
ut flāmas cū regia puppis extulerit.

ubi nō solū puppis. s; nauis. ⁊ nō nauis.
s; qui ica. ⁊ nō om̄s s; unꝰ flām̄as ex
tulit. Onomatopegia ē nom̄ affictū
ad imitatiō soñ uocis ꝯfuse. ut st̄
dor ualuar. hinnitꝰ aquar equoꝝ.
mugitꝰ boū. balatus ouiū. Perifra
sis ē circūloquiū. dū res una plurims
uerbꝰ sig̃cat̄. ut auras uitales carpit.
Sig̃cat ei p̄ coplatōm uboꝝ. unā
rem. hoc ē uiuit. Hic aūt tropꝰ gemi
nus ē. Nam aut ūitatē splendide p̄
ducit. sic ⁊ iam p̄ma nouo sparge
bat lumine t̃ras. Titam croceū. lin
quēs aurora cubile. uult ei dic̄ iā
lucescebat. aut dies ortꝰ erat. Fedi
tatē circuitu uitat. sic placidūq; pe
tiuit. cōiugis infusus gremio. hoc ei
circuitu uitat obscenitatē. ⁊ descēdit
ostendit cōcubitū. Yperbaton ē trans
censio. qñ uerbū aut sīna ordine cō
mutet̃. hꝰ sp̄es. quīq; sūt. Anas
trofe. Sterion. parētesis. Timesis. Si
thesis. Anastrofe ē ūboꝝ ordo p̄poste
rus. ut littora circū. Sterou pteron
ē sīna ordine mutata. ut postq̄ al
tū tetigit fluctꝰ. ⁊ ad equora uenit.
Antea ei ad equora uēit. ⁊ sic tetig̃
fluctꝰ. Parentesis ē ū interpositio sīnā
nrām. q̃ ex medio redēta integer p̄
mo pdurat. ut eneas neq; ei patris
ꝯsistē mentē passꝰ amor rapidum
ad naues p̄mittit achaten. Est ei
ordo. eneas rapidū p̄mittit. achatē.
Nam illō inmediū parenthensis
est. Timesis ē. sectio unius nois p̄
interpositō ē uerboꝝ. ut mltum nebu
le circū dea fudit amictū p̄ circūfu
dit. Sinthesis ē. ubi ex oī p̄te ꝯfusa
sunt uerba ut illō. Iuuenes fortissi
ma frustra pectora si ub audēdi ext̃
ma cupido ē. certa sequi que sit rebꝰ
fortuna uidetis. excessere om̄s adi
tis arisq; relictis dii. quibꝰ impiū
h̄ steterat succurritis urbi incense.
moriamur. ⁊ inmedia arma ruam̄.
Ordo talis ē. Iuuenes fortissima pec
tora frustra succurritis urbi incēse.
q2 excesserunt dii. Vñ si ub cupido ēti
ē me sequi audētē extrema. ruamꝰ
in medio arma. ⁊ moriam̄. Iperbole ē
excelsitas fidem excedēs ultra quā
credēdū est. ut sidera uerberat unda.
⁊ tiam int̃ fluctꝰ apit. Hoc ei mō ul
tra fidē ād auget̃. nec tñ a ūitate si
gnificāde ūitatis errat̃. q̃ms uerba
que indicātur excedāt. ut uolūtas
laptis nō fallētis appareat. Quo tro
po nō solū augetur aliq̃. s; ⁊ minu
itur. augetur. ut uelocior euro. Ad
minut̃. ut mollior pluma. durior sa
xo. Allegoria ē alienū eloquiū. Aliō
ei sonat. ⁊ aliō intelligit̃. ut tres litto
re ceruos ꝯspicit errātes. Vbi tres ꝑ
duces belli punici sig̃cantur. uel tria
bella punica. Et in bucolicis aurea
mala decē misi. id ad augustū. s̃m̃ ē
eglogas pastor. Hꝰ tropi plr̃es sūt
sp̄es. ex quibꝰ eminēt septē. Yronia.
Antifrasis. Enigma. Carientismos.
Paremia. Sarcasmos. Antismos. Yro
nia ē sīna p̄ pnūciatōm contrariū
hn̄s intellectum. Hoc ei tropo callide ꝑ
aut pnūciatōm. aut p̄ insultatōne
ād dr̄. ut ē illō. vestras eure domos
illas se iactet in aula eolus. ⁊ clauso
uentoꝝ carcē regnet. Et quō aula
si carcer ē. Soluitur ei pnūciatōne.
Nam carcer pnūciatio ē. iactet ⁊ au
la. yronia ē. ⁊ totū p̄ c̄ram pnūciatō
nem adnūciatur p̄ yronie sp̄es. que

laudando deridet. Antifrasis est sermo
e contrario intelligendus ut lucus. quia caret
luce per nimiam nemorum umbram. et ma
nes id est mites cum sint immanes. et
modesti. cum sint terribiles et immanes.
et parcas. et eumenides furie. quod nulli
parcant. vel bene faciant. Hoc tropo et nam
athlantes. et ceci videntes. et vulgo ethi
opes argentei appellantur. Inter yroni
am autem et antifrasin hoc distat. quod yro
nia pronunciatione sola indicat quod intel
ligi vult. sicut cum dicimus homini agenti
male. bonum est quod facis. Antifrasis
vero non voce pronunciantis significat contrarium.
sed suis tantum verbis. quorum origo contra
ria est. Enigma est questio obscura que
difficile intelligitur nisi aperiatur. ut est
illud. De comedente exivit cibus. et de for
ti egressa est dulcedo. significans ex ore
leonis favum extractum. Inter allegoriam
autem et enigma hoc interest. quod allegorie
vis gemine est. et sub res alias aliud
figuraliter indicat. Enigma vero sensus
tantum obscurus est. et per quasdam ymagines
adumbratus. Carientismos est tropus
quo dura dictu gratius proferuntur. ut cum
interrogantibus nobis. numquid nos quesierit
aliquis. respondetur bona fortuna. Unde intel
ligitur neminem nos quesisse. Parroemia
est rebus et temporibus accommodatum proverbium.
Rebus. ut contra stimulum calces. dum signi
ficatur adversus resistendum. Temporibus. ut
lupus in fabula. Aiunt enim rustici eum
vocem hominem perdere. si eum lupus prior viderit.
Unde subito tacenti dicitur istud proverbium.
lupus in fabula. Sarcasmos est hostilis
irrisio cum amaritudine ut referens er
go hec. et nuntius ibis pelide genitoris.
illi mea tristia facta degenerem. que
neoptolemum narrare memento. Huic
contrarius est astismos. urbanitas sine
iracundia ut illud. Qui bavium non odit.
amet tua carmina meui. atque idem
iungat vulpes. et mulgeat yrcos. idem
qui bavium non odit pro pena ei contingat.
ut diligat meuium. Fuerunt autem meuius
et bavius poete pessimi. et inimici virgi
lii. Qui hos ergo diligit faciat que contra
naturam sunt. id est iungat vulpes. et mulge
at yrcos. Omoeosis est que latine
interpretatur similitudo per quam minus no
te rei similitudo. eiusque magis nota est pan
ditur demonstratione. Huius species sunt
tres. Ycon. Parabole. Paradi
gma. id est ymago. comparatio. exemplum.
Ycon est ymago. cum figuram rei. ex simili
genere conamur exprimere. ut omnia mercurio
similis vocemque coloremque. et crines flavos.
et membra decora iuventa. Congrua enim est
similitudo de specie. cuius persona inducitur.
Parabola est comparatio ex dissimilibus rebus
ut qualis in arvis cum differe libies in
sus leo. cominus hostem concedit. ubi le
onem cesarem comparavit. non ex suo. sed ex alio
genere similitudinem faciens. Paradigma
vero est exemplum dicti vel facti alicuius. aut
ex simili genere convenientis. eius quem promi
mus rei ita tam fortiter perit. apud yponem
scipio. quam utice cato. Similitudo autem
tribus modis fit. a pari. a maiore. a mi
nore. A pari. aculum magna in populo
cum sepe coorta est seditio. A maiore ad
minus. qualiter expulsum ventis per
nubila fulmen. A minore ad maius.
si potuit manes arcessere coniugis or
pheus. treicia fretus cithara. fidibusque
canoris. Quasi dicat te parva et bre
vi. id est ille cithara freto. ego pietate.

De prosa.

Prosa est producta oratio. et
a lege metri soluta. Prosum

enim antiquum prolucrum dicebant et rectum.
Unde ait uarro ap plautum. prosis lectis.
significare rectis. Unde et quae non est
perplexa numero. sed recta prosa oratio dicitur. in rec
tum proluendo. Alii prosam aiunt dictam
dictam ab eo quod sit profusa. uel ab eo quod
spatiosius proruat et excurrat. nullo sibi ter
mino praefinito. Praeterea tam apud grecos
quam apud latinos. longe antiquiorem curam
fuisse carminum. quam prose. Omnia enim prius u
sibus condebantur. prose autem studium sero ui
guit. Primus apud grecos ferecides syrius.
solutam orationem scripsit. apud romanos
autem appius cecus aduersus pirrum. solu
tam orationem primus exercuit. Iam exhinc
ceteri prose eloquentiam contenderunt.

De metris.

Metra uocata quia certis pedum mensuris atque spaciis terminan
tur. neque ultra dimensionem temporum constituti
procedunt. Mensura enim grece metrum dicitur.
Versus dicti ab eo quod pedibus in ordine
suo dispositi. certo fine moderantur per arti
culos. que cesa et membra nominantur. Qui ne
longius prouoluerentur quam iudicium possit
sustinere. modum statuit ratio unde reuerterentur.
et ab eo ipso uersum uocatum quod reuertitur.
Huic adheret rithmus. qui non est cer
to fine moderatus. sed tamen rationabiliter ordina
tis pedibus currit. qui latine nichil aliud
quam numerus dicitur. de quo est illud. Numeros memi
ni. si uerba tenerem. Carmen uocatur
quicquid pedibus continetur. Cui datum no
men existimant. seu quod carptim pronunciare
tur. hodie lanam quam purgantes discer
punt carminare dicimus. seu quod qui
illa canerent carere mente existim
abantur. Metra. uel a pedibus nuncu
pata. uel a rebus que scribuntur. uel ab in
uentoribus. uel a frequentatoribus. uel a numero
sillabarum. A pedibus metra uocata. ut
dactilica. iambica. trocaica. A trocheo
enim trocaicum metrum nascitur. A dacti
lo. dactilicum. sic et alia a suis pedibus.
A numero. ut exametrum. pentametrum.
trimetrum. Nam senarios uersus. nos ex
numero pedum uocamus. hos greci quia gemi
nos feriunt trimetros dicunt. Exame
tros autem apud latinos. primum fecisse en
nius traditur. eosque longos uocat. A b
inuentoribus metra appellata dicuntur. ut a
nacreonticum. saffiicum. archilogium. Nam
anacreontica metra. anacreon. compo
suit. Saffica. sapha mulier edidit.
Archilogium. archilocus quidam scripsit.
Colofonium. colofonius quidam exercuit.
Sotadeorum quoque repertor est sotades. gene
cretensis. Simonidia quoque metra. simoni
des poeta liricus composuit. A frequentato
ribus. ut asclepiadia. Non enim ea asclepi
ades inuenit. sed propterea inde uocata quia eis idem ele
gantissime et frequentissime usus sit. De
rebus quae scribuntur. ut eroicum. elegiacum.
bucolicum. Eroicum enim carmen dictum. quod eo
uirorum fortium res et facta narrantur. Nam
eroes appellantur uiri. quasi aerii. et celo di
gni propter sapientiam et fortitudinem. Quod me
trum auctoritate cetera metra precedit.
unus ex omnibus tam maximis operibus aptus quam
paruis. suauitatis et dulcedinis eque
capax. Quibus uirtutibus nomen solus
obtinuit ut eroicum uocaretur. ad memo
randas scilicet eroum res. Nam et precis sim
plicibus constat: Constatque duobus pedi
bus dactilo et spondeo. ac sepe pene uter
ex hoc uel ex illo. Non quod temperatissimum fit.
utriusque mixtura. quamquam si instruatur a singulis
omnibus quoque metris fortior est. Hunc pri
mum moyses in cantico deutronomii lon
ge ante ferecidem et omerum cecinisse pro
batur. Unde apparet antiquiorem fuisse

apd hebreos studiu carminu. q apd
gentiles. Siquidē et iob moysi tpibus
ad eqtis exametro usu dactilo spō
deoq; decurrit. huic ap grecos acathesi'
milesius fertur primus cōposuisse. uel
ut alii putant ferecides sirus. Quod me
tru an omeri pitiu dein est. post o
omeru eroicu noiatu. pitiu uocari
uoluit. eo qd h gnē metri oracla apolli
nis sit edita. Nam cu in parnoso a
phitone serpente inundicta matris
sagittis insequretur. accole delfici h illu
metro ortati sunt dicentes. ut ait terē
tianus. ~~ie paian. ie ie paian ie paia~~
~~ay~~. Elegiacus aut dcs. eo q modul
atio eiusdē carmis cōueniat miseris. Te
rencianus hos elegos dicere solet. q cla
usula talibus tristibus ut tradunt ab tor
cēt modis. hic aut uix oio cōstat. a
quo sit inuētus. n q ap nos ennius eo
prior usus ē. Nam ap grecos sic adhuc
lex grāmaticorum pēdet. ut sub iudice res
legata sit. Nā quidā eorum colofoniu q
dā. quidā archilocu auctorē. atq; inuē
torem uoluit. Bucolicu id pastora
lem carm. plerīq; siracusis primu cōpoi
tu a pastoribus opinantur. nō nulli alace
demone. Naq; cu seuiret intra cuā xerxe
rege psar. cu spartane uirgines sb hos
tili metu neq; egrederent urbē in pōpa.
chorusq; agrestē diane demore exer
ent. turba pastor ne religio periret. a
eundē incōditis canticis celebrarunt.
Applatur aut bucolicu de maiori pte.
qmuis opilionu caprariorumq; simones. i
bis t cantica inseratur. ymnos primu.
d. pphiam in laudē dei cōposuisse ac ce
cinisse manifestu est. Deinde ap genti
les prima memmia attinoe fecē in
apollinē t musas. q fuit tpibus ennii.

longe post dd. ymni aut ex greco in lati
nu laudes interptantur. Epitalamia
sunt carmina nubentium q decantatur a
scolasticis in honore sponsi t spōse.
Hec primus salomō edidit in laude xpi
t ecclie. Ex quo gentiles sibi epitalamiu
uindicarunt. t istius gnis carmē assūp
tu est. Quod genus primu a gentilibus iscē
nis celebrabatur. postea tm in nuptiis he
sit. vocatu aut epitalamiu. eo qd in ta
lamis decantetur. Trenos. q latine R
lamentu uocamus. primus usus ihere
mias cōposuit sup urbē ihrlm t ppl'm. qn
captiuus ductus ē. Post hunc ap gre
cos simonides poeta liricus. Adhibeban
tur aut funibus. atq; lamentis. Similr
t nunc. Epitafiu grece. latine supra
tumulu. Est ei titulus mortuorum qui i
dormitione eorum fit qui iā defuncti sunt.
Scribit ei ibi uita. mores t etas eorum. a
Poesis dr greco noie. opus multorum libror.
Poema unius. Idilion paucorum uer
suu. Diticon. duorum. Monosticon.
unius. Epigrama ē. titulus qd in latin
um sup inscriptio interpretatur. Epici.
sup grāma. hoc ē. uel scriptio dr. Epodos.
in poemate clausula breuis est. Dictu
aut epodon. q accinnatur ad spem ele
giaci. ubi premisso uno longiore. alt
breuior cōponitur. atq; in singlis qui
busq; maioribus seqntes minores qua
si clausule recinunt. Clausulas aut
lirici appellant. qui priscos usus integris
subiectos. ut est ap oratiu. beatus ille
qui pcl negotiis. Deinde sequitur. Pri
sus. ut prisca gens mortaliu. Hic t de
moepx alcin quibus aliq pars deē. t ipi
precedentibus similes. s minores. Cē
tones. ap grāmaticos uocari solent.
qui de carminibus omeri seu uirgilii.

ad propria opera more centenario ex multis hinc inde compositis in unum sarciunt corpus. ad facultatem cuiusque materie. Denique proba uxor adelfi centonem ex uirgilio de fabrica mundi et euangeliis plenissime expressit materia composita secundum uersus. et uersibus secundum materiam concinnatis. Sic quoque et quidam pomponius. ex eodem poeta inter cetera stili sui otia titirum in christi honorem composuit. similiter et de eneidos.

de fabulis

De fabulis.

Fabulas poete a fando nominauerunt. quia non sunt res facte. sed tantum loquendo ficte. Que ideo sunt inducte. ut fictorum mutorum animalium inter se eloquio colloquio ymago quedam uite hominum nosceretur. Has primus inuenisse traditur alchimon crotoniensis. appellanturque ysopice. quod his apud frigas in hac re polluit. Sunt autem fabule aut ysopice. aut lunstice. Ysopice sunt cum animalia muta inter se sermocinata esse finguntur. uel que animam non habent. ut urbes. arbores. montes. petre. et flumina. Lunstice autem dum hominum cum bestiis. aut bestiarum cum hominibus fingitur uocis esse commercium. Fabulas poete quasdam delectandi causa finxerunt. quasdam ad naturam rerum. nonnullas ad mores hominum interpretati sunt. Delectandi causa fictas ut eas quas uulgo dicunt. ut quales plautus et terencius composuerunt. Ad naturam rerum fabulas fingunt. ut uulcanus claudus. quia per naturam numquam rectus est ignis. ut illa triformis bestia. prima leo. postrema draco. media ipsa chimera. id est caprea. etates hominum per eam uolentes distinguere. Quarum ferox et horrens prima adolescentia ut leo. dimidium uite tempus lucidissimum ut caprea. eo quod acutissime uideat. tunc fit senectus casibus inflexis ut draco. Sic et ypocentauri fabulam esse confictam. id est hominem equo mixtum ad exprimendum humane uite uelocitatem. quia equum constat esse uelocissimum. Ad mores ut apud oratium mus loquitur muri. et mustella uulpecule. ut per narrationem fictam ad id quod agitur uerax significatio referatur. Unde et ysopi tales sunt fabule ad morum finem relate. uel sicut in libro iudicum ligna sibi regem requirunt. et loquuntur ad oleam. et ad ficum. et ad uitem. et ad rubum. quod totum utique ad mores fingitur. ut ad rem que intenditur ficta quidem ratione. sed ueraci significatione ueniatur. Sic et demostenes orator fabula usus est aduersus philippum. Qui cum ab atheniensibus postularet. ut sibi decem oratores darentur. et discederent. finxit ille fabulam qua dissuaderet. dicens lupos aliquando pastoribus. quorum diligentiam decipere uoluissent suasisse. ut in amicicia conuenirent. ea tamen condicione ut canes in quibus erat causa iurgiorum. in illis traderent. Annuisse pastores. et in spem securitatis dedisse canes. quos omnium suarum uigilantissimosque custodes habebant. Tunc lupi adepta omni formidine. omne quod in gregibus illis erat. non pro facietate tantum. uerum etiam pro libidine lacerauerunt. Philippum quoque principes populi postulare. quo facilius possit opprimere spoliatam custodibus urbem.

De ystoria. i.
De uocabulo hystorie. ii.
De primis auctoribus historiarum. iii.
De utilitate hystorie. iiii.
De generibus ystorie. v.

De ystoria.

Hystoria est narratio rei geste. per

quā ea que in pͥtitum fcā sūt dinos
cūtur. Dicta aūt grece hystoria apo
tou historeon. id ē uidē vl' agnoscē. Apd'
ueteres eī nemo ɔscribebat hystoriā.
n̄ his qui inf'fuisset. ⁊ ea que ɔscribē
da eēt uidisset. Melius eī oculis que
fiūt dep̄hendimꝰ. quā que auditō
ne colligimꝰ. Que eī uidētur sine
mēdatō pferuntur. Hec disciplina ad
gramatici ptinet. in qua quicqͥd dig
nū memoria ē l'ris mādat. Hysto
ria aūt idō monumēta dicit. eo qd me
moriā tribuat rez gestaz. Series
aūt dcā p̄ trāslatōm. a sertis floꝝ i
uicē ɔphensoꝝ. Hystoriā aūt apd nos.
pͥmus moyses de initō mūdi ɔscrip
sit. Apd gentiles uo. pͥmꝰ dares fri
gius. de grecis ⁊ troianis. hystoriam
edidit. quā in foliis palmaꝝ ab eo
ɔscriptā eē ferūt. Post daretē aūt
in grecia herodoto hystoriā pͥmus
habit. Post quē ferecides clarunt. his
tpibꝰ. quibꝰ esdras legē scͥpsit. Hi
storie gentiū nō impediūt legētibꝰ
in his q̄ utilia dixerunt. Multi eī sapi
entes preterita hoīm gesta ad insti
tutōnē psentiū historiis indide
rūt. Siquidē p historiā sūma retro
tēpoꝝ annoꝝqꝫ supputatō ɔphendit.
⁊ p ɔsulū regūqꝫ successū multa necīa
p scrutātur. Genus hystorie. triplex
est. Efemeris namqꝫ appllatur u
nius diei digestio. hec apd nos dia
riū uocat. Nam qd latini diurnū.
greci effemeridā dixit. Calendaria
appllant. que in mēses singloꝝ dige
runt. Annales sūt. res singloꝝ ā
noꝝ. queqꝫ eī digna memorie domi
militieqꝫ. mari ac tīr. p annos in com
mētariis acta sūt. ab annuūsariis.
gestis annales noīauerūt. Hystoria
aūt multoꝝ annoꝝ ul' tēpoꝝ est. cuius
diligētia annui ɔmētarii in libris de
lati sunt. Inter hystoriā aūt ⁊ annales h
inf' est. qd hystoria ē eoꝝ tpꝝ que ui
dimus. annales uo sūt eoꝝ que etiā
nr̄a etas nō nouit. Vn̄ salustius ex
hystoria libꝫ. eusebius ⁊ ieronimꝰ. ex
annalibꝫ ⁊ hystoria ɔstat. Itē inf' hys
toriam ⁊ argumētū ⁊ fabulam inf'esse.
Nam hystorie sūt. res uere que fcē sūt.
Argumēta sūt. que ⁊ si fca nō sunt.
fieri tn̄ possūt. Fabule uo sūt. q̄ nec
facte sunt. nec fieri possūt. qꝛ ɔtra
naturā sunt. Explicit liber primꝰ.

Incipiunt capitula libri scdi :—

De rethorica eiusqꝫ noīe. i.
De inuētoribꝫ rethorice artis. ii.
De noīe oratoris ⁊ ptibꝫ rethorice. iii.
De tribꝫ gnībꝫ cāꝝ. iiii.
De gemino statu cāꝝ. v.
De tripartita ɔtrouāsia. vi.
De quatuor ptibꝫ orōnis. vii.
De quinqꝫ modis cāꝝ. viii.
De silogismis rethoricis. ix.
De lege. x.
De sentēcia. xi.
De catasceua ⁊ anasceua. xii.
De psopopeia. xiii.
De ethopeia. xiiii.
De gnībꝫ qōnū. xv.
De eloquutōne. xvi.
De trimodo gnē dicendi. xvii.
De cola ⁊ comate ⁊ periodis. xviii.
De uiciis lraꝝ ⁊ uerboꝝ ⁊ sinaꝝ cauēdis. xix.
De uiciis ūboꝝ. xx.
De figuris ūboꝝ ⁊ sinaꝝ. xxi.
De dialetica. xxii.
De differencia dialetice ⁊ rethorice. xxiii.
De diffinitōne filosophie ⁊ reliqua. xxiiii.

Incipit liber secundus.

Rethorica ē bn̄ dicēdi sciā in ci
uilib; qōnib; eloquētia. copia
ad psuadendū iusta ⁊ bona. Dicta
aūt rethorica grēca appllōne. a poru
rethorezin. i. a copia locutōis. Resis
ei apd̄ grecos. locutio dr̄. rethor ora
tor. Coniuncta ē aūt gramatice arti
rethorica. In gr̄matica eī sciam rec
te loquēdi discim⁹. In rethorica uō p
cipimus qualit̄ ea q̄ didicimus p
feramus.

De inventorib; rethorice artis:-

Hec aūt disciplina a
grecis inuēta ē. a gorgia. aristo
tile. ⁊ ermagora. translata in latinū.
a tullio uidel; ⁊ quintiliano ⁊ titia
no. s; ita copiose. ita uarie. ut eā le
ctori admirari inprōptu sit. cōphen
dē impossible. Nam mēbranis retē
tis. quasi adhesit memorie series
dictōis. ac mox repositis. recorda
tō ois elabitur. huius discipline p
fecta cognitō oratorē facit.

De noīe oratōis ⁊ d̄ ptib; rethorice artis.

Orator ē igitur
uir bonus. dicēdi pitus. uir bo
nus cōsistit natura. morib;. artib;.
Dicēdi pitus cōsistit artificiōsa eloq̄
tia. que cōstat ptib; quinq;. Inuētō
ne dispositōne. eloquutōne. memo
ria pnūciatōne ⁊ fine officii. qd̄ ē ad
aliquid psuadēe. Ipa aūt pitia dicen
di. in trib; reb; cōsistit. Natura. doct̄
na. usu. Natura ingenio. doctrina.
sciētia. usu. assiduitate. hec ei sūt.
que nō solū in oratore. s; in uno quo
q; hoie artifice spectātur. ut ād ef
ficiat.

De gnib; causar:

Genera cāz tria sūt. Delibati
uum. demostratiuū. iudiciale.
Delibatiuū genus ē. in quo de qui
busq; utilitatib; uite. quid aut debe
at aut nō debeat fi tractatur. Demō
stratiuū. in quo p̄ laudabilis. aut re
phensibil' ostendit. Iudiciale. in quo
de ipius psone fc̄o. aut pone aut p̄
mij sn̄ia datur. Dictū aūt iudicia
le. eo qd̄ iudicet hoine. ⁊ sn̄ia sua os
tendat. utrū laudablis p̄mio dign̄
sit. aut certe reus sit ⁊ dāpnari. l̄ libe
rariq; supplitō. Delibatiuū genus
uocat̄. eo q̄ de unaquaq; re in eo libe
rat̄. Huius genus duplr̄ ē suasio. ⁊
dissuasio. id ē de expetendo ⁊ fugiēdo.
i. de faciēdo. ⁊ nō faciēdo. Suasoria
aūt in trib; locis diuidr̄. honēsto. uti
li. ⁊ possibili. Hec differt ād a delibati
ua. q: suasoria eget alt̄a p̄. delibati
ua intcū. ⁊ ap̄ se agit̄. In suasoria ā
due sūt q̄ plq audēt. spes. ⁊ metus.
Demōstratiuū dcm̄. q̄ unāquāq;
rem. aut laudādo. aut intupādo de
mōstrat. Quod genus duas hēt sp̄es.
laudē ⁊ intupatōm. Laudis ordo. t̄
bi tp̄ib; distinguit̄. Añ ipm. in i
ipm. post ipm. Añ ipm. ut q̄ ⁊ ea tā
leta tulerūt scl'ā. In ipm ut o sola ;
inphādos tiroie infātis labores. p̄
ipm. ut in freta dū fluuij currūt. dū
mōtib; umbre. Sēp honor uniq; tu
um laudesq; manebūt. Pari ordie
cō'ro. ⁊ intupatōne hōis. h' forma f
uāda ē. Añ hoiez. in hoinē. post hoi
nē. Locq cōis ad demonstratiuū intu
patōis genus ptinet. qd̄ tn̄ ab eo
in aliquo differt. Nā intupatō q̄
cōtraria ē laudi. sp̄alit̄ ad in ētam
faciētis p̄tm ad hibet̄. Cōis uō locq
gn̄alit̄ in fc̄i crimi impōit̄. Vn̄ ⁊ cōis
locq dr̄. q̄ absēte p̄. nō tā in hoie. q̄m
in ipm cr̄nē exponit̄. Omne ei uiciū

nō in uno tm̄. s; ī oē in plimis in
plimis inueitur: De gemino statu cir.
Status ap̄ rethores dr̄ ea res
in qua cā ꝯsistit. i. ꝯstitutō.
Greci aūt statum a cōtentōne st
asin dnt. latini aūt nō solū a pug
na p quā expugnēt, ppositōnez ad
uersarij. s; q in eo pars utrāq ꝯsistat.
Fit aūt ex intētōne ⁊ depulsione.
Status aūt cāz sūt duo. rōnal' ⁊
legalis. De rōnali oriūtur ꝯiectā.
finis. qualitas. trāslatō. De fine ı
iudicialis ⁊ negocial'. De iudiciali
absoluta ⁊ assūptiua. De assūpti
ua. ꝯcessio. remotō criminis. relatio
criminis. ꝯpensatō. De ꝯcessione. p̄
gatō ⁊ deprecatio. Coniectural' stat9
est. cū factum q alij obicitur ab alio
p negat. Definitiuus stat9 ē. cū id
q obicitur nō h̄ ēē ꝯtenditur: set q̄
illō sit adibitis definitōibꝫ approba
tur. Qualitas ē. dū qual' res ē queri
tur ⁊ q2 de iuri ⁊ grie negotij ꝯtrouersia
agitur. ꝯstitutō gnalis appellat. Tra
slatō ē. cū cā ex eo pendet. q nō aut
is agē uidetur q oz. aut nō ap̄ quē
quo tp̄e. qua lege. quo crimē. qua pe
na oporteat. Trāslatiua ꝯstitutō dr̄
q actōne trāslatōis ⁊ ꝯmutatōis in
dige uir: Judicial' est inq̄ equi ⁊ recti
nā ⁊ p̄mia aut pene rō q̄rit. Nego
cialis ē inq̄ quid iuris ex ciuili mo
re ⁊ equitate sit ꝯsidātur. Assūptiua
ē. que ipa ex se. nich' dat firmi ad
recusationē. foris aūt ad defensiōis
assūmit. Cōcessio ē cū reus nō id q
fcīn ē defendit. s; ut ignoscat postu
lat. q nō ad penitentes, pbaūmo pti
nē. Remotō cīmis est. cū id cīme q i
fertur a se ⁊ ab sua clpa. in ⁊ potes
tate in aliū reo demouē conat. Rela
tio cīmis ē. cū id eo iure fcīn dr̄ q a's
an iniuria lacessit9 sit. Cōpatio ē. cū
aliō aliqd altio fcīn hōestū aut utile
ꝯtendr̄. q ut fieret illō q arguitur
dr̄ ēē ꝯmissū. Purgō est. cū fcīn qui
dē ꝯcedr̄. s; culpa remouetur. Hec pa
rtes h̄t tres. inprudētiā. casū. necita
tem. Deprecatō est. cū ⁊ peccasse ⁊ ꝯsul
tu peccasse. reo ꝯfitet. ⁊ tn̄ ut ignosca
tur postulat q genus p raro p̄t acci
dē. Jtē ex legali statu. h' oriūtur. i. scp̄
tū ⁊ uolūtas. leges ꝯtrarie. ambigui
tates. collectio. siue rōcīatio ⁊ definitio
legal'. Scriptū ⁊ uolūtas ē. qn̄ ūba
ipa uidētur. cū sūia scptoris dissidē.
Legis ꝯtrie stat9 ē. qn̄ int' se due leg
es aut pl'es discepare noscūt. Ambi
guitas ē. cū id q scriptū ē. duas aut
pl'es res sigāre uidet. Collectio ul' rō
natō ē. qn̄ ex eo q scptū ē. aliō quoq;
qd nō scriptū ē inuenit. Definitō le
galis ē. cū uis q' inde finitiua ꝯstitu
tione inq̄ posita sit querit. Stat9 ergo
tā rōnales q̄ legales a quibꝫdā certi9
decē ⁊ octo ꝯūsati sūt. Cetm̄ fm̄ rethō
ricē tullij decē ⁊ nouē repiūt. Ppterea
q2 trāslatē int' rōnales pncipalr' assi
rit statꝫ. inde ⁊ ipē ē cicero replēdēs
trāslationē. legalibꝫ statibꝫ appli
cauit. De tripita controuersia:—
Tripita ē ꝯtrouersia. iuxta cicero
nem aut simplex ē. aut iūcta.
Et si iūcta erit. ꝯsidrāndū ē utrū expli
bꝫ qōnibꝫ iūcta sit. an ex aliq̄ ꝯpatō
ne. Cōtrouersia simplex ē. que absolu
tā ꝯtinet unā qōnem. h' mō. Corin
tijs bellū indicimus an nō. Jūcta ē
ex plibꝫ qōnibꝫ. inq̄ plā querūt. hec
pato. utrū cartago diruatur. an car

taginensibus reddatur: an ecc colonia deducatur. Ex comparatione. utrum potius aut quid potissimum queritur ad hunc modum. utrum exercitus in Macedoniam contra Philippum mittatur. qui sociis sit auxilio. an teneatur in Italia. ut quam maxime contra Hannibalem copie sint.

De quattuor partibus orationis.

Partes orationis in rethorica arte quattuor sunt. exordium. narratio. argumentatio. conclusio. Harum prima auditoris animum provocat. Secunda res gestas explicat. Tertia fidem assertionibus facit. Quarta finem totius orationis complet. Inchoandum est itaque taliter. ut benivolum. docilem. vel attentum auditorem faciamus. Benivolum precando. docilem instruendo. attentum excitando. Narrandum est ita ut breviter atque aperte loquamur. Argumentandum est ita. ut primum nostra firmemus. dehinc adversa confringamus. Concludendum ita. ut concitemus animum audientis impleri que dicimus.

De quinque modis causarum.

Species causarum sunt .v. i. honestum. admirabile. humile. anceps. obscurum. Honestum cause genus est. cui statim sine oratione nostra favet animus auditoris. Admirabile. eo quod est alienatus animus eorum qui audituri sunt. Humile est quod negligitur ab auditore. Anceps est. in quo aut iudicatio dubia est. aut causa honestatis et turpitudinis particeps. ut benivolentiam pariat et offensam. Obscurum. in quo aut tardi auditores sunt. aut difficilioribus ad cognoscendum negotiis causa implicita.

De sillogismis rethoricis.

Sillogismus grece. latine argumentatio appellatur. Argumentatio autem dicta est quasi argute mentis oratio. qua inventum probabile exequimur. Sillogismus igitur est propositionis et assumptionis. confirmationisque extrema conclusio. aut ex ambigentis motu. aut ex fiducia comprobantis. Constat enim tribus partibus propositione. assumptione. conclusione. Propositione ut puta. Quod bonum est. turpe usui habere non potest. Consensit audiens. Assumpsit ille. Pecunia turpe usui habet. Concludit. Ergo pecunia bonum non est. Sillogismis autem non solum rethores. sed maxime dialetici utuntur. licet apostolus sepe proponat. assumat. confirmat. atque concludat. que ut diximus proprie artis dialetice et rethorice sunt. Sillogismorum apud rethores principalia genera sunt duo. Inductio et ratiocinatio. Inductionis membra sunt tria. Prima propositio. Secunda illatio que et assumptio dicitur. Tertia conclusio. Inductio est que rebus non dubiis captat assensionem eius cui instituta est. sive inter philosophos. sive inter rethores. sive inter sermocinantes. Propositio inductionis est que similitudines concedende rei necessario unius inducit aut plurimarum. Illatio inductionis est que et assumptio dicitur. que rem de qua contenditur et cuius causa similitudines habite sunt introducit. Conclusio inductionis est que aut concessionem illationis confirmat. aut quid ex ea conficiatur declarat. Ratiocinatio est oratio qua id de quo est quod probatur. Enthimema grece latine interpretatur mentis conceptio. quem inperfectum sillogismum solent artigraphi nuncupare. Nam in duabus partibus eius argumenti forma consistit. quia id quod ad fidem pertinet faciendam utitur sillogismorum lege preterita. ut est illud. Si tempestas vitanda est non est igitur navigandum. Ex sola enim propositione constat esse perfectum. unde magis rethoribus quam dialeticis convenire iudicatus est. Ratiocinationis modi sunt duo. Primus

entimema qui e imperfectus sillogi
simus. atque rethoricus. Secundus e
pichirema qui e rethoricus et latior
sillogismus. Entimematis. mem
bra sunt quinque. Primum conuincibile.
Secundum ostentabile. Tercium sentenciale.
Quartum exemplabile. Quintum colle
ctiuum. Conuincibile quod euidenti ratio
ne conuincitur: sicut fecit cicero pro milo
ne. Eius igitur mortis estote ult
ores cuius uitam si puteris per uos re
stitui posse nolitis. Ostentabile e
quod certa rei demonstratione constringit.
sicut cicero in catilina. Hic tamen uiuit.
immo in senatum uenit. Sentenciale e quod sen
tencia generalis adducit. ut apud te
rentium. obsequium amicos ueritas od
ium parit. Exemplabile est quod ali
cuius exempli operatione euentum sim
ilem comminatur sicut cicero in filippi
cis. Te miror antoni quorum exem
pla imiteris. eorum exitus non pertimes
cere. Collectiuum e. cum in unum que argu
menta sunt colliguntur: sicut cicero pro
milone. Quem igitur cum gratia noluit.
hunc uoluit cum aliquorum querela. Quem
iure. quem loco quem tempore. non est ausus. hic
iniuria alieno tempore cum periculo capitis
non dubitauit occidere. Preterea se
cundum uictorinum enthimematis
e altera definitio. ex sola propositione
sicut iam dictum est. que ita constat. Si tem
pestas uitanda e. non est nauigatio
requirenda. Ex sola assumptione. ut
e illud. Si inimicus e occidit. Inimi
cus autem e. Et quia de illi e conclusio.
enthimema uocatur. Sequitur epi
chirema descendens de ratione. latior
et exequentior rethoricis sillogismis.
latitudine distans et productione a

nionis adialeticis silogismis. propter
quod rethoribus datur. Hic autem constat tri
bus modis. Primus modus. tripar
titus e. Secundus quadripertitus. Tercius
quinquepertitus. Tripertitus epichirema
ticus sillogismus e. qui constat membris
tribus. i. propositione. assumptione. conclusi
one. Quadripertitus e qui constat membris
quatuor. Prima propositione. Secunda
assumptione. et una propositionis siue assump
tionis coniuncta. Tercia probatione et quar
ta conclusione. Quinquepertitus itaque e
qui constat ex membris. v. i. prima propositio
ne. Secunda eius probatione. tercia assumptio
ne. quarta eius probatione. quinta conclu
sione. Hunc cicero ita facit in arte re
thorica. Si deliberatio et demonstratio ge
nera sunt causarum. non possunt recte partes ali
cuius generis cause putari. Eadem enim res
alii genus. alii pars esse potest. Idem genus
et pars non potest uel certa. quo usque sillo
gismum huius membra claudantur. De
Lex est constitutio populi. quam lege.
maiores natu cum plebibus sanc
xerunt. Nam quod rex uel imperator edicit.
constitutio uel edictum uocatur. Institutio e
equitatis duplex e. nunc in legibus.
nunc in moribus. Inter legem autem et mores
hec interest. quod lex scripta e. mos uero e
uetustate probata consuetudo. siue lex
non scripta. Nam lex a legendo uocata.
quia scripta e. mos autem longa consuetu
do est. de moribus tracta tantumdem.
Consuetudo autem e ius quoddam mori
bus institutum quod pro lege suscipitur. cum deficit
lex. Nec differt scriptura. an ratione
consistat. quia et legem ratio commendat. Porro
si ratione lex constat lex erit omne iam
quod ratione constiterit. dumtaxat quod religioni
congruat. quod discipline conueniat. quod salu

18

ti. pficiat. Vocata aut̃ ꝯsuetudo q̄
in coi est usu. Omnis aut̃ lex. aut
pmittit aliquid ut pmittit uir for
tis petat pmiũ. aut uetat. ut sacra
uirginũ nuptias nlli pete liceat. aut
punit. ut qui cedẽ fecit capite plec
tatur. Facte sũt aut̃ leges ut ear
metu hũana coerceat' audacia tuta
q; sit int' improbos innocẽtia. ⁊ in ipis
improbis formidato supplicio. refrene
tur nocendi faclt̃as. Legis ei p̃mio
aut pena uita moderatur hũana. Er
it aut̃ lex honesta. iusta. possibilis. sc̃m
natura. sc̃dm ꝯsuetudinẽ patrie. loco
tp̃iq; ꝯueniẽs. necc̃aria. utilis. mani
festa. quoq; ne aliquid p obscuritatem
in captionem ꝯtineat. nllo p̃uato
ꝯmodo. s; p coi ciuiũ utilitate ꝯs
cripta. De sentencia: — : —

Sentẽcia ẽ dictũ impsonale. ut obseq
uium amicos. ueritas odiũ parit.
Hinc si p̃sona fũit adiecta. crian erit ita.
Offendit ancile sagamẽ. nomi uo di
cendo metrophanes pmeruit gram
mitridatis obsequẽdo. Nam inter
crian ⁊ sñiam hec int' ẽ. q' sñia sine p̃
pfert'. crian sine p̃ nũquã dr̃. Vnde
si sine p̃ adiciat'. fit crian. Si detra
hat'. fit sñia. De catasceua ⁊ anas ceua.

Catasceua ẽ ꝯfirmatio
ppposite rei. Anasceua aut̃ ꝯtra
superiori ẽ. Reuincit ei nõ fuisse. aut
nõ ee. q' natũ. aut fc̃m. aut dcm ee
pponitur. ut siquis chimerã neg
et fuisse. aut fuisse ꝯfirmet. Int' h
⁊ thesin. h' int' ee. q' thesis q̃stio ⁊ iam
hat disputatiõm in utraq; p̃te. tn̄
incerte rei. qi quedã deliberatio ul' co
ꝯitatio est. Catasceue aut̃ ⁊ ana
sceue. in his reb; que n̄ similes

nõ sũt. s; p uis. pponitur. plerq;
usantur. Anasceue aut̃ p̃ma di
uisio ẽ in ꝯueniẽs ⁊ inꝯdatiũ. Inco
ueniẽtis sp̃es sũt. q' inhonestũ ẽ. ⁊ q' i
utile. Item inhonẽtũ tractat'. aut i dictis.
aut in fc̃is. In dictis. ut siquis idco
ra. ⁊ nõ tendẽcia auc̃ti dixisse dicat'.
ul' ut si q's infamet cathonẽ illũ ꝯso
rinũ. iuuẽtutẽ illa ad nequiciã ⁊ lux
uriã coartatã. In fc̃is. ut siq's abortẽs
ad ascimonia ⁊ numine suo fecisse
ut ẽ fabla de adulterio matris ⁊ ueneris.
Mendatiũ tres h't sp̃es. incredibile.
q' factũ nõ ee credat'. ut adolescẽtẽ
qui de siculo littore ingrediẽtes affri
cam classens uidet. Inpossibile ẽ. ut
clodius insidias miloni fecit. ⁊ idẽ
occisus sit. amilone. ꝯtrariũ ẽ. N. i
si insidias fecit. occidit. Si occisus est.
nõ fecit insidias. Hec distributio i
duũ reformata. cathasceue pcedit. ul
aut gnalis oms ꝯstituamus. honestũ.
utile. ul' simile. possibile. ꝯsentaneũ.
ul' ex diuiso inhonestũ. inutile. parũ.
uisile ꝯrũ. Oportebit tn̄ p̃ncipia sic
ordinare. ut aut credendũ ee uetim
auc̃ti. aut fablis fidẽ nõ h̃ndam ee
dicamo. ⁊ ad id postremũ ianasceua
requiram'. nequid ali' sigcare uolu
erit qui ista finxerit. Vt scillã nõ ma
rinã s; maritimã feminã. nec fuerit
tam canib; s; rapacẽ ⁊ inhospitalẽ ne
mẽtib; extitisse. De psopeia: —

Prosopopeia ẽ. cũ aialiũ ⁊ p̃s. ⁊ s
mo fingit'. Cicero in catilina.
Aut ei si mecũ pria mea q' m uita mea
mlto ẽ carior loquet' dicẽs. ⁊ c. Sic ⁊
mõtes ⁊ flumia ul' arbores loquẽtes i
ducimo. p̃im inponẽtes rei q' nõ h't nãm
loquendi. q' ⁊ trgedis usitatũ ⁊ ioron

bus freqntissime inuenitur. De ethopeia.
Ethopeiam uero illam uocamus in
qua hominis personam fingimus pro expri
mendis affectibus etatis. studii. for
tune. leticie. sexus. meroris. au
dacie. Nam cum piratae persona suscipitur
audax. abrupta. temeraria est oratio.
Cum femine sermo simulatur. sexui con
uenire debet oratio. Iam uero adolescentis
et senis. et militis. et imperatoris. et pa
rasiti. et rustici. et filosophi. diuersa
oratio dicenda est. Aliter enim loquitur gaud
io affectus. aliter uulneratus. In quo ge
nere dictionis illa sunt maxime cogitanda.
quis loquatur. et apud quem. et de quo. et ubi.
et quo tempore. quid egit. quid acturus sit.
aut quid pati possit. si hec consulta neglexerit.
Genera questionum sunt. De generibus
duo. Quorum unum est questionum.
finitum. alterum infinitum. Finitum ypothesis
grece. latine causa dicitur. ubi cum certa persona controversia
est. Infinitum quod grece thesis. latine propositum
nominatur: hec personam non habet. certam. nec
in ea in aliqua certa circumstantia. id est nec loco.
nec tempore. In causa uero certa. omnia sunt. unde quasi
pars cause est propositum. De elocutione.
Iam uero in elocutionibus illo uti oporte
bit. ut res. loca. tempora. personas audientis e
flagitat. ne prophana religiosis. ne in
uerecunda castis. ne leuia grauibus. ne las
ciua seriis. ne ridicula tristibus misceantur.
Latine autem et perspicue loquendum. Latine
autem loquitur. qui uerba rerum. uera et naturalia
persequitur. nec a sermone. atque cultu presentis
temporis discrepat. Hinc non sit satis in
tendere quid dicat. uero id quod apte et sua interest
dicere. ne id quidem tantum. uero id quod dicat et
facere. De trimodo dicendi genere:–
Dicenda sunt quasi summissa leniter.
inflexa mouiate. hec est enim illud
trimodum genus dicendi. humile. medium.
grandiloquum. Cum enim magna dicimus
granditer proferenda sunt. Cum parua dicimus
subtiliter. Cum mediocria. temperate. Nam
in paruis causis. nichil grande. nichil subli
me dicendum est. sed leni ac pedestri more
loquendum. In causis autem maioribus ubi de deo
uel hominum salute referimus. plus magnifi
centie et fulgoris est exibendum. In temperatis ergo
causis. ubi nichil agitur ut agatur. sed tantummodo ut
delectetur auditor. inter utrumque modiate
dicendum est. Sed et quamuis de magnis rebus quis
quis dicat. non tamen semper granditer docere debet. sed
summisse cum docet. temperate cum aliquid laudat
uel uituperat. Granditer cum ad conuersionem ad
uersos animos prouocat. Verenda tamen uerba in sub
misso genere sufficientia. in temperato splen
dentia in grandi uehementia. De cola et co
Componitur autem mate et periodis:–
Constituitur omnis oratio uerbis comma et
colon. et periodo. Comma particula est sine.
Colon membrum. periodus ambitus uel circuitus.
Fit autem ex coniunctione uerborum comma. ex com
mate. colon. ex colon periodus. Comma est
iunctione finitum. ut puta et si uereor iudices.
Ecce unum comma. Sequitur aliud comma. ne
turpe sit pro fortissimo uiro dicere. et fecit
est colon. id est membrum quod intellectum sensum prestat.
stat. Sed adhuc pendet oratio. sicque deinde
ex pluribus membris fit periodus. id est extrema
sine clausula. Ita uerum auditor mo
re requirit. periodus autem longior esse non
debet quam uno spiritu proferatur. De uiciis
Preterea litterarum et uerborum similium cauendis.
Oportet et honestum oratoris eloquium
carere debet omnibus uiciis. tam in litteris quam in
uerbis. quam in nominibus. In litteris ut uictu
ta apta et uicies sit. et sit obseruando.
ne precedentis uerbi extrema uocalis. in ea
dem uocalem primam incidat uerbi sequentis.

ut femine egiptie. Que instructio melior fit, si consonantes vocalibus applicentur. Tercium quod consonantium que se incidentes strident et quasi rixantur in dicendo, vitanda iunctura est. ~~r. s. s.~~ x. ut ars studiorum. rex. xerxes. Error iotacismi fugienda est et consonans. m. et illisa vocalibus. ut verum enim.

De iuncturis verborum.

Quibus quoque cavenda sunt vicia. ut non inpropria verba ponantur, quod greci acyrologiam vocant. Amanda est ergo proprietas. sic tamen ut non aliquando propter humilitatem sordidi aut spurci vocabuli translatis nobis sit utendum. non tamen longe accitis. sed ut eius propria et cognata videantur. Aufugienda et yperbata longiora. que sine aliorum sensuum confusione non possunt. Ambiguitas quoque vitanda. et illud cavendum cum quadam iactatione eloquentie ducti. quod uno vel duobus verbis significare poteramus, interpositis in ambitu verborum longa et circumflexa ambage concludimus. Quod vitium perissologia vocatur. Cui contrarium vitium est. brevitatis studio etiam necessaria verba furari. Fugienda sunt quoque sicut in litteris et verbis. ita et in sententiis vicia que inter prima grammaticorum studia agnoscuntur. Sunt autem cacenfaton. tautologia. ellempsis. acirologia. acrologia. perissologia. pleonasmus. et his similia. At contra orationem extollit et exornat energia. tamen emfasis que plus quiddam quam dixerit intelligi facit. ut si dicas ad gloriam scipionis ascenderat. et virgilius demissum lapsi per funem. Cum enim dicit lapsi. altitudinem per magnus significat. hinc contraria virtus est verborum minutio que nata sua magna sunt augetur et

De figuris verborum. Capitulum xxi.

Ornatur oratio et figuris verborum ac sententiarum. Nam quia directa et perpetua oratio fatigationem atque fastidium tam dicendi quam audiendi creat. flectenda est et in alias versanda formas. ut et dicentem reficiat et ornatior fiat. et iudicem diverso vultu audituque reficiat. De quibus plurime superius a donato in scematibus artis gramatice adnotate sunt. Unde et tantum illa hic inseri oportuit. que in poemate aut numquam aut difficile fiunt. in oratione autem libere. Item anadiplosis est congeminatio verborum. ut hic tamen vivit. immo in senatum venit. Climax est gradatio cum ab eo quo sensus superior terminatur inferior incipit. ac deinde quasi per gradus dicendi ordo servatur. ut est illud affricani. ex innocentia nascitur dignitas. ex dignitate honor. ex honore imperium. ex imperio libertas. Hanc figuram nonnulli cathenam appellant. propter quod aliud in alio quasi nectitur nomine. atque ita res plures in geminatione verborum trahuntur. Fit autem hoc scema non solum in singulis verbis sed et in contextione verborum. ut apud graccum. pueritia tua adolescentie tue inhonestamentum fuit. adolescentia senectutis dedecoramentum. senectus rei publice flagitium. Sic et apud scipionem. vi atque ingratis coactus cum illo sponsionem feci. facta sponsione ad iudicem adduxi. adductum primo cetu dampnavi. dampnatum ex voluntate dimisi. Antiteta. que latine contraposita appellantur. quia duo ex adverso ponuntur. summam pulcritudinem faciunt et in ornamento loquutionis decentissima existunt ut cicero. Ex hac parte pudor pugnat. illinc petulancia. hinc pudicicia. illinc stuprum. hinc fides. illinc fraudatio. Hinc pietas. illinc scelus. Hinc constancia. illinc furor. Hinc honestas. illinc tur

pudor. Hinc continencia, illinc libido.
Hinc denique equitas, temperancia,
fortitudo, prudencia, virtutes omnes
certant cum iniquitate, luxuria,
ignavia, temeritate, cum vitiis omnibus.
Postremo copia cum egestate, bona
ratio cum perdita, mens sana cum amencia,
bona denique spes cum omnium rerum despera
tione confligit. In huiusmodi certamine
apte huiusmodi loquutionis ornamen
to liber ecclesiasticus usus est dicens: Contra
malum bonum est, et contra mortem vita. Sic
contra pium peccator; et sic intuere in omnia opera
altissimi, bina et bina, unum contra unum.
Sinonimia est quotiens in conexa
oratione pluribus unam rem significamus, ut ait
Cicero: Nichil agis, nichil moliris, ni
chil cogitas. Et item: Non feram, non pa
ciar, non sinam. Epanados, quod regressi
onem nos vocamus: Principum dignitas erat
pene par, non par fortasse eorum qui
sequebantur. Antipodosis quotiens
media primis et ultimis conveniunt, ut
est: vestrum iam hoc factum reprehendo, patres con
scripti, non meum, ac pulcherrimum quidem
factum, verum ut dixi non meum, sed vestrum.
Paradiastole est quotiens id quod dicimus
interpretatione discernimus, cum te pro astuto
sapientem appellas, pro inconsiderato fortem,
pro illiberali diligentem. Anthanaclasis
est que eodem verbo contrarium exprimit sensum. Que
rebatur quidam de filio, cum mortem suam
expectaret. Respondente non expecto, im
mo peto inquit ut expectes. Antim
etabole est conversio verborum que ordine mu
tato contrarium efficit sensum. Non ut edam vi
vo, sed ut vivam edo. Et illud: Si
consul Antonius, Brutus hostis; si conser
vator rei publice Brutus, hostis Anto
nius. Exochen. Quis eorum appella

tur. Apius. Quis pluit. Apius. Alias
figuras similes, quas opere pretium sit cog
noscere, persequemur. Sententia est dictum
impersonale, ut obsequium amicos, veritas odi
um parit. Huic si persona fuerit adiecta, cri
a erit ita: Offendit Achilles Agamemno
nem vera dicendo. Metrophanes promeru
it gratiam Mitridatis obsequendo. Nam inter
criam et sententiam hoc interest, quod sententia sine persona
profertur, cria sine persona numquam dicitur. Unde si sen
tencie persona adiciatur, fit cria; si detrahatur, fit
sententia. Sententiarum species multe sunt. Alie
enim sunt indicative, alie pronunciati
ve. Alie imperative, ut Vade age, na
te, voca zephiros, et labere pennis. Alie ad
mirative: Tantene animis celestibus ire. Alie
comparative, ut si vinco et pro eo quid ibi me
vincere prestat. Alie superlative, que cum ali
quo motu animi et indignatione promuntur: Ad
quid non mortalia pectora coges, auri
sacra fames. Alie interrogative, ut
Iuvenes, que causa subegit ignotas tempta
re vias? Quod genus? unde domum? pacem
ne huc fertis an arma. Alie respon
sive, ut illic, istinc. Alie deprecative,
ut Eripe me his, invicte, malis. Alie
permissive, ut per te metu manet inmota
tuorum. Alie concessive, que inpulsionem
prohibent, ut Sequere Italiam ventis, pete
regna per undas. Que tamen ne non intelle
cta sit persuasio permixta, sunt aliqua que
vetent latenter, ut ventis per undas. Alie
demonstrative, ut en, ecce. Alie opta
tive, ut O mihi preteritos referat si Iupiter
annos. Alie derogative, ut nequam.
Alie que cum exclamatione proferuntur,
ut Quis furor, o cives, pacem convertit in
arma. Et Cicero: O dii inmortales, ubi
nam gentium sumus. Alie exercita
tive, cum ad similia provocamus, ut aut spes

ↄtēpñe opes. Alie deortatiue. cū
a cōtrario uitā peccatorū reducim᷑.
Sūt 7 adfirmatiue. ut quod ni. q̇
ppe. Receptiue ut nud᷒ ara. sere
nudus. 7 hiebis frigore messis. Ve
tatiue. ut ne ue flagella sūma pete.
Negatiue ut nō. minime. Sunt
7 admiratiue. ut pape. uite in̄ nō
licet. ut formicari libet. Dolētis.
ut hei m̄. q᷑ nlls amor. ē sanablis
herbis. Flentis.

Simili
tudīs. sīc quondā certa ... fert
labirint᷒ in alta. Admonentis

Irritētis.

Gemētis.

Exortatiua

Cōsolatiue.

Commifantis.

Quor q᷑ sunt figē
tor 7 in pnūciando uoces. Sunt 7
anfidore q̄r pars honesta ē. pars
in honesta. ut nō ē tua tuta uolū
tas magna petis phitō. Sunt 7
alie p cathalemsis cū id q᷑ nb᷒ obi
ci potēat. an p̄ffirmam᷒ adch iuben
dā. At siquis uirm iudices aut
cor qui ad sūt forte miāt. Sūt
7 aporie dubitatō simlanti. nesci
re se q̄ sciat aut quid dicat. Cumno
nosis aut dr̄ ↄmunicatō ↄsilij. cū
iudicib᷒ aut adūsariis. ut si dicis.
uer ↄsulo iudices. aut uer adūsarij.

quid me fac̄e ↄueniat. aut quid uer
factum fuissetis. Paradoxon ē.
cū dicim᷒ inopinatū aliquid acci
disse. ut flacco cicero cum laudis p̄
dicator ēe debūt eis picli defēato
rē ēe factū. Epitrope. i. pmissio.
cū aliq̄ ipis iudicib᷒ aut adūsariis.
pmittam᷒ extimāda. ut catus in
uaticino. pfrica frōtē. 7 dic te dig
orē qui p̄tor fieres q̄ catonē. Par
risia ē orō libtatis. 7 fiducie plena.
occidi nō spurīū mellūi 7 c̄. Qua fi
gure caute utēd᷒ ē. ut cicero. pmisit
ei factōnē. Ethopeia ē. cū smōēz
ex aliena p̄ induuim᷒ ut pcelio tul
lius facit apiū cecū cū clodia lop
te. Genergia ē rer̄ gestar̄. aut
q̄ gestar̄ sub oculis inductō de qua
loquuti iam sum᷒. Petatesis ē.
que mittit aīc iudicū. intes p̄ritas
aut futūs. h̄ mō. Reuocate mētes ad
spectaclin expugnate mise ciuitat̄.
7 uidē uer credite incēdia. cedēs. ra
pinas. direptōnes libor̄. corpm iui
nas. captiuitates matronar̄. truci
datōnes semi. Infuturū aūt ma
cipatō cor̄ q̄ dictur᷒ ē adūsarius.
ut tulliū p milone. cū mittit aīos
iudicū in eū rei publice statū. Fut᷒
ē 7 si occiso milone clodius uiuet.
Aposiopesis ē. cū id q᷑ dicti uidebāt̄
silēcio intcipim᷒. ut quer ego s; mo
tos p̄stat ↄpōne fluct᷒. Epanalem
sis ē. digssio. Tulit calor me dicēdi.
7 digitas rer̄ paulo longius q̄ uole
bā. s; redeo ad cām. Anamnisis ē.
ↄmemoratō eis rei. cui᷒ oblitos fuis
se nos fingimus. Aparisis ē. quo
id q̄d in aīc iudicū q̄ depsuerām᷒
opportune reposcim᷒. Ethiologia ē.

cum pro nomine aliquid eiusque causam et nomen reddimus. Caracterismos est descriptio figure alicuius expressa. ut omnia Mercurio similis vocemque coloremque et crines flavos et membra decora iuventa. Litrisimos est cum plures sensus breviter expediuntur in unum locum coeunt et cum quadam festinatione decurrit. ut Cicero. rem publicam Quirites vitamque omnium vestrum bona fortunas coniuges liberosque vestros et c. Yronia est cum per simulationem diversum quam dicit intelligi cupit. Fit autem aut cum laudamus eum quem vituperare volumus. aut vituperamus quem laudare volumus. Utriusque exemplum erit si dicas amatorem rei publice Catilinam. hostem rei publice Scipionem. Diasirmos. ea que magna sunt verbis minuit. aut minime extollit. Efon est quotiens in eodem sensu diutius remoratur. ut est illud Cum tandem repperit. cuius amicicie fidem custodiunt. cum bono inimici non sunt. quia non aut accusant aliquem. aut verberant. aut perdidit. Apangelia est promissio qua iudicem adtentum facimus. pollicentes nos aliqua magna ut minima dicturos. Prosopopeia est cum inanimalium et persona et sermo fingitur. ut Cicero in Catilinam. Etenim si mecum patria mea que mihi vita mea multo est carior loqueretur. dicens et c. Paratisis est cum quid de promissis aliquid imperfectum ad memoriam iudicum repetitur nos dicentes. cum opportunum fuit. Pensis .i. soli loquium. cum ad interrogata ipsi nos respondemus. Simetosis est cum differimus aliquid petentes ut aliud interim nobis permittatur dicere.

Titulus secundus de dialectica.

De dialectica. i.
De differentia dialectice et rethorice artis. ii.
De diffinitione philosophie. iii.
De ysagogis Porfirii. iiii.
De cathegoriis Aristotilis. v.
De periermeniis Aristotilis. vi.
Prefatio periermeniarum. vii.
De sillogismis dialecticis. viii.
De modis sillogismorum. ix.
De divisione sillogismorum. x.
De topicis. xi.
De oppositis. xii.

De dialectica.

Dialectica est disciplina ad disserendas rerum causas inventa. Ipsa est philosophie species que logica dicitur .i. rationalis. definiendi potens. querendi et disserendi potens. docet enim in pluribus generibus questionum quemadmodum disputando vera et falsa diiudicentur. Hanc quidem primi philosophi in suis dictionibus habuerunt. non tamen ad artis redegere peritiam. Post hec Aristotiles ad regulas quasdam huius doctrine argumenta perduxit et dialecticam nuncupavit. pro eo quod in ea de dictis disputatur. Nam lecton dictio dicitur. Ideo autem post rethoricam disciplinam dialectica sequitur. quia in multis utraque communia existunt.

De differentia dialectice et rethorice artis.

Dialecticam vero et rethoricam Varro in novem disciplinarum libris tali similitudine definivit. Dialectica et rethorica est quod in manu hominis pugnus astrictus et palma distensa. illa verba contrahens. ista distendens. Dialectica siquidem ad disserendas res acutior. rethorica ad illa que nititur docenda facundior. Illa ad scolas nonnumquam venit. ista iugiter procedit in forum. Illa requirit rarissimos studiosos. hec frequenter et populos. Solent autem philosophi antequam ad ysagogen veniant exponendam definitionem philosophie ostendere. quo facilius ea que ad eam pertinent demonstrentur.

Philosophia est. **De diffinitione philosophie.**
rerum humanarum divinarumque cognitio. cum studio bene vivendi
coniuncta. Hec duabus ex rebus constare videtur
scientia et opinatione. Scientia est cum res ali-
qua certa ratione percipitur. Opinatio autem est
adhuc incerta res latet et nulla ratione
firma videtur. ut puta sol utrum ne tantus
sit quantus videtur. an maior sit quam omnis terra.
Item luna globosa est an concava. et stelle
utrum ne adhereant celo. an per aerem libero
cursu ferantur. Celum ipsum qua magnitu-
dine. qua materie constet. utrum quietum sit
et immobile. an incredibili celeritate vol-
vatur. quanta sit terre grassitudo. aut quibus
fundamentis librata et suspensa permaneat.
Ipsum autem nomen latine interpretatur amo-
rem sapientie profitetur. Nam greci philo amorem.
sophiam sapientiam dicunt. Philosophie species
tripertita est. Una naturalis. que grece physica
appellatur. in qua de nature inquisitione
disseritur. Altera moralis que grece ethica
dicitur. in qua de moribus agitur. Tercia
rationalis. que greco vocabulo logica appellatur.
in qua disputatur quemadmodum in rerum causis
vel vite moribus veritas ipsa queratur. In
fisica igitur causa querendi. in ethica ordo vi-
vendi. in logica ratio intelligendi versatur.
Fisicam apud grecos primus perscrutatus est
Tales milesius. unus ex septem illis
sapientibus. Hic enim ante alios celi causas.
atque vim rerum naturalium contemplata
ratione suspexit. Quam postmodum plato
in quattuor diffinitiones distribuit. id est
arithmeticam. geometricam. musicam.
astronomiam. Ethicam socrates primus
ad corrigendos componendosque mores in-
stituit. atque omne studium eius ad bene
vivendi disputationem perduxit. divi-
dens eam in quattuor virtutes anime. id est pru-
dentiam. iusticiam. fortitudinem. temperantiam.
Prudentia est in rebus. qua discernuntur
a bonis mala. Fortitudo. qua adver-
sa equanimiter tolerantur. Temperancia qua
libido concupiscentiaque rerum frenatur.
Iusticia qua recte iudicando sua cuique
distribuunt. Logicam que rationalis voca-
tur. plato subiecit. per quam discussis
rerum morumque causis. vim earum rationabiliter
perscrutatus est. dividens eam in dialecticam
et rethoricam. Dicta autem logica. id est rationa-
lis. Logos enim apud grecos et sermonem significat
et rationem. In his quippe tribus generibus
philosophie et eloquia divina consis-
tunt. Nam aut de natura disputare so-
lent. ut in genesi et in ecclesiasten. aut
de moribus ut in proverbiis et in omnibus
sparsim libris aut de logica pro qua
nostri theologicam sibi vindicant. ut in can-
ticis canticorum et evangeliis. Item aliqui
doctorum philosophiam in nomine et partibus
sic definierunt. Philosophia
est divinarum humanarumque rerum in quantum
homini possibile est probabilis scientia. Aliter philo-
sophia est ars artium et disciplina di-
sciplinarum. Rursus. philosophia est
meditatio mortis. quod magis convenit
christianis qui seculi ambitione calcata.
conversatione disciplinabili similitudine
future patrie vivunt. Philosophia divi-
ditur in duas partes. Prima inspecti-
va. secunda in actualem. Alii definierunt phi-
losophie rationem in duabus consistere partibus.
quarum prima inspectiva est. secunda actualis.
Inspectiva dividitur in tribus modis. id est prima
in naturalem. secunda in doctrinalem. Tercia
in divinam. Doctrinalis dividitur in quattuor. id est prima
in arithmeticam. secunda in musicam.
tercia in geometricam. quarta in astrono-
miam. Actualis dividitur in tribus. id est prima

in morale. sa in dispēsatiuā. tcia
ciuile. Inspectiua dr̄. qua sup ḡ
ūā uisibilia de diuinis aliquid ex
celestib; ɔtēplamur: ea q̄ mēte solū
modo inspicimus. qm̄ corporeū su
p gdiūtur obtutū. Naturalis dr̄. ubi
uniuscuiusq; rei natura discutitur
qr nich gn̄atur inunta. s; unū qdq;
his usib; deputatur: in quib; a cato
re definitū est. n̄ forte cū uolūtate
dei aliq̄ miraclm̄ puenire mōstrat.
Diuinal dr̄. qn aut in effabilē na
turā dei. aut spales cātiuras ex ali
q̄ pte. p fūdissima qualitate disse
rimus. Doctrinal dr̄ scia que abstra
ctā ɔsidat q̄titatē. Abstracta ei quā
titas dr̄. quā intellectu a mat̄ia sepā
tes. ul ab aliis accidētib;. ut ē par.
impar: ul alia huiuscemodi in sola rō
ne tractamus. cuius spēs sūt. iiij. Ari
thmetica ē disciplina q̄titatis nu
merabilis s̄m se. Arithmetica ē.
geometria musica astronomia. Ge
ometrica ē disciplina magnitudis
imobil' ⁊ formar̄. Musica ē disci
plina q̄ de nūis loquitur. que ad ali
quid sūt. i his que inueniūtur in
sonis. Astronomia ē disciplina q̄
cursus celestiū sid'um atq; figuras
ɔtēplat' oms. ⁊ hītudines stellar̄ ē
ca se ⁊ circa t'ram indagabili rōne
pcurrit. Porro actual' dr̄. q̄ res p
positas opatōib; suis explicare ɔtē
dit. Cui' ptes sūt tres. Moral' dispē
satiua. ⁊ ciuil'. Moralis dr̄. p quā
mos uiuēdi honesto appetitur. ⁊ in
stituta ad u'tutē tendētia pparantur.
Dispēsatiua dr̄. cū domesticar̄ rer̄
sapientr̄ ordo disponit'. Ciuil' dr̄.
p quā totius ciuitatis utilitas admi
nistratur. De ysagogis porfirii:-

Post philosophie diffinitōnes in
quib; gn̄alit' oia ɔtinētur. nūc
ysagogas porfirii expediam'. ysagoga
quippe grece latine introductō dr̄. eor̄. s.
qui philosophiā incipiūt. ɔtinēs in se
demōstratōnē p̄mar̄ rōnū de q̄b; re q̄
sit suaq; ēēa ac sbali diffinitōne decla
retur: Nā posito p̄mo gn̄e. deīn spēs ⁊
alia q̄ uicina ēē possūt sbiugimꝰ. ac
discretis coiōnib; sepamꝰ. tādiu intro
nētes dr̄as quo usq; ad ppriū eiꝰ de quo
q̄rim' signata eiꝰ expssione pueniamꝰ
ut puta. Homo ē aīal rōnale. mor
tale. terrenū. bipes. risus. capax. Aīal
cū dein ē sba hois declarata ē. Est enī
ad hoīnē genus aīal. Set qr late pa
tebat. adiecta ē spēs terrenū. Jam exclu
sū est. id q̄ aut etherenū. aut humidum
suspicabat'. Differēcia uo ut bipes q̄
pp aialia posita ē. q̄ multis pedib; innī
tūtur: Itē rōnale. pp illa q̄ rōne egēt.
Mortale aūt. pp id qd angl's nō ēēt.
Postea discretis. atq; seclusis. adiectū
ē ppriū in pte postrema. Est ei solū hoīs
q̄ ridet. Sic pfecta ē ois ex pte diffini
tio ad hoīnem declarādū. Cui' discipl
ine diffinitōnē. plenā extitimauerūt
aristotiles ⁊ tullius ex gn̄e ⁊ differētiis
ɔsiste. Quidā postea plenIores inquirē
do. eī pfectā sbalē diffinitōm. in qui
qr ptib; ul uti mēbris suis diuiserūt.
quar̄ p̄ma ē de gn̄e. sa de spē. tcia de
differēcia. q̄rta de ppō. quita de acci
dēti. Genus ut aīal. Est ei uocabu
lū gn̄ale. ⁊ cōe oium aīam hn̄tiū. Spēs.
ut hō. ē ei spālitas q̄ sepatur a cetis
aiantib;. Differentia ut rōnale. ⁊
mortale. his ei duob; differt hō a ce
tis. Cum ei dr̄ aīal rōnale. discernit'

ab irrōnalib; mutis. qui nō hn̄t rōm.
Cū dr̄ mortale. diſcernit͛ ab āglis qui
neſciūt mortē. ꝓpriū ut riſibile. ho
mo ē eī qd̄ ridet. ⁊ hoc ꝑt hoīs nlli⁹ aīal'
eſt. Accidēs ut color in corpe. doctrina ī
aīo. hec eī tp̄r uarietate ⁊ accidunt ⁊
mutant͛. ⁊ ē ex oīb; his quiq; ptib; oīo
plene ſiñe. Ita hō ē aīal rōnale morta
le riſibile boni maliq; capax. Sic eī
in oī orone ſbali. tamdiu inꝑonit͛ de
bemus ſpēs ⁊ differēcias qͦ diu ſeclu
ſis oīb; qͥ hoc idē ēē poſſiīt. ad id ꝓuei
atur. ut ꝓꝓetas iā certa teneat͛. Yſa
gogas aūt ex gͦco in latinū tr̄ſtulit ⁊
uictorinus orator cōmētūq; ei⁹ quiq;
libris boetius edidit. De cathegoriis.

x cathegorie

Sequitur ariſtotilis cathegorie.
que latine ꝑdicamīta dn̄r. qui
bus ꝑ uarias ſigcatōes oīs ſmo ꝯclu
ſus ē. Inſtrumēta cathegoriar̄ ſūt tā.
i. ꝑma equiuoca. ſc̄a uniuoca. tc̄ia de
noīatiua. Equiuoca ſūt qn̄ mlt̄ar̄
rer̄ nomē unū ē. ſ; nō eadē diffinitō.
ut leo. Nam quātū ad nomē ꝑtinet.
⁊ uetus. ⁊ pict⁹. ⁊ celeſtis leo dr̄. Quā
tū ad deſinitōm ꝑtinet. alit͛ uero de
finit͛. alit͛ pict⁹. alit͛ celeſtis. Vni
uoca ſūt. qn̄ duar̄ aut plurimi rer̄ ⁊
unū nomē ē. ⁊ deſinitō. ut ueſtis. Nā
⁊ birr⁹ ⁊ tunica. ⁊ nomē ueſtis poſſūt
accipe. ⁊ ei⁹ deſinitōe. Ergo hec uni
uocū. ī ḡnib; ēē intelligitur. qr ⁊ no
mē ⁊ deſinitōm dat formis ſuis.
Denoiatiua. i. diriuatiua dn̄r. queē;
ab aliquo ſolo differētie caſu ſcīm no
mē. hn̄t applōnē. ut a bōitate bon⁹.
⁊ a malicia mal⁹. Cathegoriar̄ aūt
ſpēs decē ſūt. i. ſba. q̄titas. qualitas.
relatō. ſitus. locus. tp̄s. hitus. agere.
⁊ pati. Subſtācia ē que ꝓꝓe ⁊ ꝑncipa

lit͛ dr̄. que nec de ſbo dr̄ neq; in ſbiec
to ē. ut aliqs hō. ul' aliquis equs.
Scdē aūt ſbē dn̄r. in quib; ille que
ꝑncipalit͛ ſbē dcē ſūt inſt̄. atq; cla
udūtur. ut in hoīe cicero. Quāti
tas ē mēſra ꝑ quā aliquid ul' mag
nū ul' minimus oſtēdr̄. ut long⁹. bre
uis. Qualitas ē. ut qualis ſit ora
tor. an ruſticus. niger. aut cādidus.
Relatō ē. que refertur ad ād. Cū eī
dr̄ filius. demōſtrat͛ ⁊ pat͛. Hec re
latiua ſiml' incipiūt. Naq; ſuus ac
dn̄s uno tp̄e exordiū noīs ſumunt.
nec aliqū inuenitur dn̄s ꝑor ſuo. nec
ſuus dn̄o. altrīn eī altri ꝑēē nō pt. Lo
cus ē ubi ſit in foro. in platea. Loci ā
mot⁹. partes. vi. ht̄. dextrā. ⁊ ſiniſt
rā. ante ⁊ retro. ſurſū atq; deorſum.
Partes quoq; iſte ſex. duo hn̄t. i. ſitū.
⁊ tp̄s. Situ ut longe. ⁊ ꝓꝓe. Tp̄e. ut ho
die ⁊ heri. Porro ſitus a poſitōne ⁊
dictus. ut quis aut ſtet. aut ſedeat.
aut iaceat. Habit⁹ ab hn̄do. aliqd̄
dcē. ut hie ſciam in mēte. ūtutē ī corpe.
circa corpus ueſtimētū. ⁊ cē. que ad
habendi modū deſignat⁹ a doctorib;
nīo ꝯphenditur. Nam ūo agē ⁊ pati.
ab agētis ⁊ paciētis ſigcatione ꝯſiſt
ūt. Nam ſcribo uerbis actū hn̄t. qn̄ fa
ciētis rem indicat. Scribor paciētis
eſt. qn̄ pati ſe oſtēdit. In his eī noue
gn̄ib; quor exēpli gra quedā poſita
ſūt. ul' in ipō ſbē gn̄e qd̄ ē uſia. innu
merabilia repiuntur. Nam ⁊ ea q̄ inte
llectu capiamus. ad altrīn hor decē
ꝑdicamītor ſmone iuulgamo. Ple
na eī ſūa de his dicta ē. Auguſtino
magnus orator. filius illius ſtans ī
tēplo. hec ie inſulat⁹ diſputādo fati
gatur. Uſia aūt ſba ē. i. ꝓꝓiū que ce

teris subiacet. reliqua noue accidentia sunt. Substancia autem dicitur ab eo quod omnis res per se ipsam subsistit. Corpus enim subsistit. et ideo substantia est. Illa uero accidentia. que in subsistente atque subiecto sunt. que sunt non sunt. quia non subsistunt sed mutantur. sicut color uel forma. Deinde subiecto autem et in subiecto. qui de ipso et in ipso. ubi enim dicitur de subiecto substantia est. qui dicatur de substantia. ubi autem dicitur de subiecto. accidentia sunt. i. que accidunt in substantia. ut quantitas. qualitas. uel figura. De subiecto ergo genera et species in subiecto accidentia sunt. Ex his nouem accidentibus tria intra usiam sunt. quantitas. et qualitas et situs. Hec enim sine usia esse non possunt. Extra usiam uero sunt locus. tempus. et habitus. intra et extra usiam relatio. facere et pati. Applicatis autem cathegorias constat quod non possunt nisi ex subiectis agnosci. Quis enim quid sit homo possit agnoscere. nisi aliquem hominem sibi ponat ante oculos qui subiectum nominum. Hoc opus aristotilis intelligendum est. quoniam sicut dictum est. quicquid homo loquitur inter decem ista predicamenta habetur. Proficiet etiam ad libros intelligendos. qui siue rethoribus siue dialeticis applicatur.

De periermeniis :—

Sequitur dehinc liber periermenias subtilissimus nimis. et per uarias formas iterationesque cautissimo de quo dicitur. Aristotiles quando periermenias scriptitabat. calamum in mente tinguebat.

De prefatione periermeniarum :—

Omnis quippe res que una est et uno significatur sermone. aut per nomen significatur. aut per uerbum. que due partes orationis interpretantur totum quicquid concepit mens ad eloquendum. Omnis enim eloquutio concepte rei mente interpres est. Hanc aristotiles uir inter expressione et faciendis sermonibus peritissimo. periermenias nominat. quam nos interpretationem appellamus. Quod res mente conceptas. probatis sermonibus interpretantur per cathafasim et apofasim. i. affirmationem et negationem. per affirmationem. ut homo currit. per negationem ut homo non currit. In his itaque periermeniis supradictus philosophus de septem speciebus tractat. i. de nomine. de uerbo. de oratione. de enunciatione. de affirmatione. de negatione. de contradictione. Nomen est uox significatiua. secundum placitum. sine tempore. cuius nulla pars est significatiua separata ut socrates. Verbum est quod significat tempus. cuius pars nichil extra significat. sed semper eorum que de altero dicuntur notat. ut cogitat. disputat. Oratio est uox significatiua. cuius partium aliquid separatum significatiuum est. ut socrates disputat. Enunciatiua oratio est. uox significatiua de eo quod est aliquid. uel non est. ut socrates est. non est socrates. Affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo ut socrates est. Negatio est alicuius ab aliquo ut socrates non est. Contradictio est affirmationis et negationis oppositio. ut socrates disputat. socrates non disputat. Hec omnia in libro periermeniarum minutissime diuisa et subdiuisa tractantur. quarum rerum definitiones hic breuiter sufficiat intimasse. quoniam in ipso competens explanatio reperitur. Utilitas periermeniarum hec est. quod ex his interpretamentis sillogismi fiunt. qui in analeticis pertractantur.

De dialetic sillogisis.

Sequitur dehinc dialetici sillogismi ubi totius eius artis utilitas et uirtus ostendi. Quorum conclusio plurimum lectorem adiuuat ad acuitatem inuestigandam. tamen ut absit ille error decipiendi aduersarium per sophismata

falsar̄ ꝯclusionū. Formule catḣe
goricor̄. i. p̄dicatiuor̄. sillogismor̄ sūt
tres. Prime formule modi sūt nouē.
Primus modus ē qui ꝯducit. i. qui col
ligit ex uniu̇salib; dedicatiuis. dedica
tiuū uniu̇sale directū. ut oē iustū hoē
stū eē honestū bonū. Omē ḡ iustū bonū.
Secūdus modus ē qui ꝯducit ex uniu̇sa
lib; dedicatiuis. ⁊ abdicatiuis. abdic
atiuū uniu̇sale directū. ut oē iustum
hoēstū. Nullum hoēstum turpe. Nullū ḡ
iustū turpe. Tercius modus ē qui cō
ducit ex dedicatiuis pticulari ⁊ uniu̇
sali dedicatiuū ptic̄lare directū. ut q
dā iustū hoēstū. omē honestū utile. Q
dam ḡ iustū utile. Quartus modus ē.
qui ꝯducit ex ptic̄lari dedicatiua. ⁊ uni
u̇sali dedicatiua. dedicatiuū ptic̄lare
directū. ut qđdā iustū hoēstū. nullum ho
nestū turpe. Qđdam ḡ iustū nō est tur
pe. Quintus modus ē. qui ꝯducit ex
uniu̇salib; dedicatiuis ptic̄lare. dedi
catiuū p reflexionē. ut omē iustū
hoēstū. omē honestū bonū. Qđdā ḡ bo
nū iustū. Sextus modus ē qui ꝯdu
cit ex uniu̇sali abdicatiua. abdicati
uū uniu̇sale p reflexionē. ut omē iu
stū honestū. nullum honestū turpe. Nul
lum ḡ turpe honestū. Septimus
modus ē qui ꝯducit ex ptic̄lari ⁊ uniu̇
sali dedicatiuo. dedicatiuū ptic̄lare
p reflexionē. ut qđdam iustū honestū
omē honestū utile. Qđdā ḡ utile iu
stū. Octauus modus ē qui ꝯducit
ex uniu̇salib; abdicatiua ⁊ dedicati
ua. ptic̄lare abdicatiuū p reflexionē.
ut nullum turpe honestū. omē honestū
iustū. qđdā igitur turpe nō ē iustum.
Nonus modus ē qui ꝯducit ex uniu̇
sali abdicatiua. ⁊ ptic̄lari dedicatiua.
dedicatiuū ptic̄lare p reflexionē.
ut nullum turpe honestū. qđdā hoē
stū iustū. Qđdā igitur iustū. nō ē
turpe. Formule se. modi sūt
q̄tuor. Primus modus ē qui cō
ducit ex uniu̇salib; dedicatiua. ⁊
abdicatiua. abdicatiuū uniu̇sale
directū. ut omē iustū honestū. nul
lū turpe honestū. Nullum igitur tur
pe iustū. Secūdus modus ē qui cō
ducit ex uniu̇salib; abdicatiua.
⁊ dedicatiua. abdicatiuū uniu̇sa
le directū. ut nullum turpe honestū.
omē iustū honestū. Nullū ḡ turpe
iustū. Tercius modus ē qui ex
ptic̄lari ꝯducit dedicatiua. ⁊ uniu̇
sali abdicatiua. abdicatiuū ptic̄la
re directū. ut quiddā iustū hoēstū.
nullum turpe hoēstū. Quidā ḡ iustū
nō ē turpe. Quartus modus ē. qui
ꝯducit ex ptic̄lari dedicatiua ⁊ uni
u̇sali abdicatiua dedicatiuū pti
c̄lare directū. ut qđdā iustū nō ē
turpe. Omē malū ē turpe. Qđdā ḡ
iustū nō ē malū. Formule t̄tie.
modi sūt. vi. Primus modus ē
qui ꝯducit ex dedicatiuis uniu̇sa
lib; dedicatiuū ptic̄lare. tā directi.
q̄ reflexi. ut omē iustū hoēstū. omē
honestū iustū. omē iustū bonū. oē
bonū iustū. Qđdā ḡ honestū bonū.
qđdam bonū honestū. Secūdus modus
est qui ꝯducit ex dedicatiuis pticu
lari ⁊ uniu̇sali. dedicatiuū ptic̄la
re directi. ut qđdā iustū honestum.
omē iustū bonū. Qđdam ḡ hoēstū
bonū. Tercius modus ē qui ꝯdu
cit ex dedicatiuis uniu̇sali ⁊ ptic̄la
ri. dedicatiuū ptic̄lare directi. ut oē
iustū. qđdam iustū bonū. Qđdam

igitur honestum bonum. Tertius modus est qui conducit ex dedicativis universali et particulari dedicativum particulare directim. ut omne iustum honestum. quoddam iustum bonum. quoddam igitur honestum bonum. Quartus modus est qui conducit ex universali dedicativa et particulari abdicativa. abdicativum particulare directim. ut omne iustum honestum. nullum iustum malum. quoddam igitur honestum non est malum. Quintus modus est qui conducit ex dedicativa particulari et abdicativa universali. abdicativum particulare directim. ut quoddam iustum honestum. nullum iustum malum. quoddam igitur iustum non est malum. Sextus modus est qui conducit ex dedicativa universali et abdicativa particulari. abdicativum particulare directim. ut omne iustum honestum. quoddam iustum non est malum. quoddam igitur honestum non est malum. Has formulas cathegoricorum sillogismorum qui plene nosse desiderat. librum legat qui inscribitur periermenias apulei. et que subtilius sunt tractata agnoscit. Cuncta enim atque considerata ad magnas intelligentie vias. lectorem perstantem studio. utiliter introducunt. Nunc ad ypoteticorum sillogismorum ordinem sequentem veniamus. De nominibus sillogismorum ypoteticorum:—

Primus modus est. si dies est lucet. est autem dies. lucet igitur. Secundus modus est. si dies est lucet. non lucet. non est igitur dies. Tertius modus est ita. non est dies et non lucet. at qui dies est. lucet igitur. Quartus modus est ita. aut dies est aut nox. at qui dies est. nox igitur non est. Quintus modus est ita. aut dies est aut nox. at qui nox non est. dies igitur est. Sextus modus est ita. non est dies et non lucet. dies autem est. nox igitur non est. Septimo modus est ita. non dies et nox. at qui nox non est. dies igitur est. Modos autem ypoteticorum sillogismorum si quis plenius nosse desiderat. librum legat Marii Victorini. qui inscribitur de sillogismis ypoteticis. Hinc ad dialeticas definitionum species accedamus. que tanta dignitate precellunt. ut possent indicatores apte manifestationes et quedam iudicia dictionum ostendere. De divisione difinitionum ex Marii Victorini libro adbreviata.

Definitio est philosophorum que in rebus expmedis explicat quid res ipsa sit. qualis ipsa sit. et quemadmodum membris suis constare debeat. Est enim oratio brevis uniuscuiusque rei naturam a communione divisam. propria significatione concludens. Divisio definitionum in partes quindecim habetur. Prima species definitionis est usiodis est. id est substantialis que proprie et vere dicitur definitio. ut est homo. animal rationale. mortale. sensus disciplineque capax. Hec enim definitio per species et differentias descendens venit ad proprium. et designat plenissime quid sit plei homo. Secunda species definitionis est que grece enoematice dicitur. latine enoematice nuncupatur. Qua notionem communi non proprio nomine possimus dicere. Hec isto modo semper efficitur: homo est quod rationali conceptione et exercitio precessit animalibus cunctis. Non enim dicit quid est homo. sed quid agat. quasi quodam signo in noticiam devocato. Ista enim in reliquis noticia rei profertur. non substantialis explicatio declaratur. et quia illa substantialis est. definitionum omnium obtinet principatum. Tercia species definitionis est que grece poiotes dicitur. latine qualitativa vocatur. quia ex qualitate nomen accepit. pro eo quod quid quale sit id quod sit evidenter ostendit. cuius exem-

L

plurimum tale est. Homo est qui ingenio ua-
let. artibus pollet. et cognitione rerum aut
quod agere debet eligit. aut animadversione
quod inutile sit contempnit. His enim qualita-
tibus expressius ac definitius homo est. Qua-
rta species definitionis est. que greci ypogra-
phe. latine a tullio descriptio nominatur.
que adhibita circuitione dictorum fac-
torumque rem quid sit descriptione declarat. Cer-
nitur enim quid sit auarus. quid crudelis. quid luxuri-
osus. et innixa luxuriosi. auari. crudelis
natura describitur. ut si luxuriosum uolumus
definire. dicimus luxuriosus est. uictus non ne-
cessarii sed sumptuosi. et honoris appetens.
in deliciis affluens. in libidine promptus.
Hec talia definiunt luxuriosum. sed per descrip-
tionem definiunt. que species definitionis orato-
ribus magis apta est quam dialecticis quia per lati-
tudinem est. que similitudo in bonis rebus ponitur
et in malis. Quinta species definitionis est quam
greci kata antilexin. latine adverbium dici-
mus. Hec uocem illam de qua queritur alio sermo-
ne designat. uno ac singulari et quodammodo
quid illud in uno uerbo sit positum. uno uerbo
aliud declarat. ut conticescere est tacere. Item cum
terminum dicimus finem. aut populatum interpre-
tamur esse uastatum. Sexta species defini-
tionis est quam greci kata diaphoran. nos per differen-
tiam dicimus. Scriptores uero artium de eodem
et de altero nominant. ut cum queritur quid inter sit in-
ter regem et tyrannum adiecta differentia quid uterque
sit definitur. id est rex est modestus et temperatus.
tyrannus uero impius et immitis. Sep-
tima species definitionis est quam greci kata me-
taphoran. latini per translationem dicunt. ut ci-
cero in topicis. litus est. quo aque flu-
ctus eludit. Hec uarie tractari potest.
modo enim ut moneat. modo ut designet.
modo ut uituperet. aut laudet. Ut mo-
neat nobilitas est uirtutibus maiorum

prestare sarcina. Ut designet apex est
arx corporis. Ut laudet. adolescentia
est flos etatis. ut uituperet. diuicie
sunt breuis uite longum uiaticum.
Octaua species definitionis est quam greci
kata afeiresin tou enantiou. latini per
priuantiam contrarii eius quod defini-
tur dicunt. Bonum est quod malum non
est. iustum est quod iniustum non est. et his
similia. Hec autem genere definitionis uti
debemus. cum quod contrarium est. notum
est. ut si bonum est quod bonum quod prodest
cum honestate. id quod tale non est ma-
lum est. Nona species definitionis est
quam greci kata hypotyposin. latini per
quandam ymaginationem dicunt. ut Ene-
as est ueneris et anchise filius. Hec semper
in individuis uersatur. quam greci atho-
ma appellant. Decima species defini-
tionis est quam greci kat' ellipes olou
tou homoiou genous. latini per indigentiam
pleni ex eodem genere dicunt. ut si queratur
quid sit animal. respondeatur ut homo. Rei
enim quesite predictam declarauit exem-
plum. hoc est autem proprium definitionis. quid
sit illud quod queritur declarare. Unde-
cima species definitionis est. quam greci
katha analogian. latini iuxta rationem
dicunt. id est per indigentiam pleni ex eodem
genere. ut si queratur quid sit thesis. re-
spondeatur ei deest ut sit arsis. Du-
odecima species definitionis est quam greci kathepe-
non. id est per laudem ut tullius pro ulentio. Lex est
mens et animus et consilium et sententia ciuitatis. Et
aliter. pax est tranquilla libertas. Fit et per uitu-
perationem quam greci psogon uocant. ut seruitus est postre-
mum malorum omnium non modo bello sed morte etiam
repellenda. Tercia decima definitionis species est quam
greci kata ti pros ti. latini ad aliquid uocant.
ut est illud. pater est. cui est filius. dominus est

cin ē ſeruus. Q uartadecima ſpēs
diffinitōis eſt cantatonias. ut cice
ro in rethoricis. Genus ē q̄ plēs ā
plectit̄ ptes. Item pars ē que ſb̄ ē
gn̄. Q uītadecima ſpēs deſinitōis
eſt quā greci catacthylogian. latini
ſam rei tōm uocant. ut dies ē. ſol
ſup̄ t̄ras. nox ē ſol ſub t̄ris. Scire aūt
debemus p̄dcās ſpēs deſinitōnū. to
picis merito ēē ſociatas. qm̄ int̄ que
dam argumēta ſūt poſite ⁊ nō nullis
locis. ɔmemorātur in topicis. Nunc
ad topica ueniamus. que ſūt argumē
tor ſedes. fōtes ſenſuū ⁊ origines
dictōnū. De topicis. xi.

T opica ē diſciplina inuenien
dor argumētor. D iuiſio to
picor ſiue locor. ſiue ex quib; argu
mēta dīr. triplex ē. Nam alia in eo
ip̄o de quo agitur h̄ret. alia que dīr
effecta. que quodāmō ex reb; aliis
t̄ctata noſcūtur. alia q̄ aſſumūtur
extrinſecus. Argumēta que ī eo ip̄o de
quo agitur herēt. in trib; diuiſa ſ̄.
P rima a toto. S c̄da a p̄te. T ertia
a nota. A rgumētū a toto ē cū defini
tō adhibetur. ad id q̄ ſequit̄. q̄rit̄.
ſic ait cicero. Glīa ē laus recte facto
rū. magnorq; in re publica fama
meritor. A p̄tib; eſt argumētū cū
his qui ſe defendit aut negat fcm̄.
aut fcm̄ ēē iure defendit. A nota ē
argumētū cū ex ui nōis argumētū
aliq̄ eligitur. ut cicero. Conſulē in
quā querebā quē in illo maiali īue
nire nō poteram. A ffecta argumēta
ſūt. que quodāmō ex reb; aliis t̄ctata
noſcūtur. Sūt aūt nūo q̄tuordecim.
i. p̄mū a cōiugatis argumētū ē. cū
declinat̄ a noīe ⁊ fit ūbū ut cicero

uenīrē dicat. euerſiſſe, p̄uincā. uł noi
nā ūbi cū latrocinari dr̄. latro nomē
ē a noie. Terēcius. Inceptio ē amē
tū. aut amanciū. dū mō diſtet inī
appllōtis poſtremitas. in alia uocis
declinatōne formata. S cđm argu
mentum a gn̄e ē. cum de eodē gn̄e ſen
tencia dr̄. ut uirgilius. varium ⁊ mu
tabilē genus. T erciū ab ſpē argumē
tū eſt. cum gn̄ali qōni fidē ſpēs fac̄.
ut nō ſic frigus penetrat lacedemo
nia paſtor. A ſimili argumētū eſt.
qm̄ reb; aliquib; ſilia pferuntur. Su
ggere tela m̄ nō ullum dextra fruſtra
torſit in patulo ſteterint que ī corpe
gruum. ylliacis campis. A differencia
argumētū eſt. qm̄ p diaz aliq̄ ſepāt
ut uirgilius. Nō diomedis equos n̄
currū cernis achilis. A cōtrariis ē
argumētū dr̄. qm̄ res diſcpātes ſibi
met opponūtur. ut virgilius. Mor
tali ne manu fc̄e immortale carine
fas hīat certuſq; incerta p̄icla luſtret
eneas. A cōſeq̄ntib; argumētū dr̄.
qm̄ poſita rem ad inmutabilit̄ ɔſeq̄.
ut uirgilio. Nō ea uis aie. nec tāta
ſupbia uictis. A b anteced̄ntib; argu
mētū eſt. qm̄ aliq̄ ex his que p̄ geſ
ta ſūt ɔpbātur. ut cicero p milone.
Cum nō dubitauit aperte id cogita
uit uos poteſtis dubitare quid fece
rit. A repugnantib; argumētū eſt.
qm̄ illō qđ obicitur aliq̄ ɔtrarietate
deſtruitur. ut cicero. Is ḡ nō mō de
tali p̄iclo liberat;. ſz honore ampliſ
ſimo dignat;. domi te interficē uolu
iſſz. A cōiugatis argumētū eſt. cum
ɔtrouerſiß oſtendr̄ quid ſit ex re q̄
que uertitur. ut uirgilio. Nos ſi pella
tur inops a ſorore credūt. quis omnē

explanans sua subiuga mittat. A causis
argumentum est. quando consuetudinem communem
res queque tractatur ut terentius. Ego non
nichil uirtutis sui ducum abstinere caue ne
facies quod uulgus fuorum soli dolis ut
me deludes. Ab effectis argumentum
est. cum ea que facta sunt ad approbatur. ut uirgi
lius. Degeneres animos timor arguit. A
comparatione argumentum est. quando per collationem
personarum siue causarum siue rerum sub impugnatione
firmatur. ut uirgilius. Tu potes eneam ma
nibus subducere graium. nec ad ... rutiles
uiuisse nefandum est. Item argu
menta que ducuntur extrinsecus que greci atechnos
idem artis expertes uocant. ut est testimonium.
Testimonium autem constat re. hec diuiditur in quinque
modis. i. prima ex persona ex natura auctoritate.
tercia ex temporibus auctoritatis. quarta ex dictis
factisque maiorum. quinta ex tormentis. tercius
hic superior modus qui est ex temporibus in octo
species deriuatur. Prima ingenio. Secunda
opibus. Tercia etate. Quarta for
tuna. Quinta arte. Sexta usu. Sep
tima necessitate. Octaua concursione
fortuitorum. Testimonium quod est ab aliqua
externa re sumitur ad faciendam fidem.
persona non qualiscumque est. que testimo
nii pondus habet ad faciendam fidem. Set
morum probitate debet esse laudabilis nature
auctoritas. que maxima in uirtute consistit.
Testimonia multa sunt que afferant auctoritatem.
i. ingenium. opes. etas. fortuna. ars.
usus. necessitas. et concursio rerum fortuitarum.
A dictis factisque maiorum petitur fides. cum
priscorum dicta factaque memorantur. A tormen
tis fides perficitur. post quem nemo creditur
uelle mentiri. Ea uero que tractantur in corpore
quoniam suis nominibus plana sunt diffinitionibus non
indigent. Meo iure quoniam concedendum est. topica
oratoribus. dialecticis. poetis. et iuris

peritis. Communiter quidem argumenta
prestare. sed quando aliquid specialiter probant.
ad rethores poetas. iuris peritosque per
tinet. Quando uero generaliter disputatur ad philo
sophos attinere manifestum est. Mirabi
le plane genus operis. in unum potuisse
se colligi. quicquid mobilitas ac uarie
tas humane mentis in sensibus exquirere
dis per diuersas causas potuit inuenire conclu
sum libere ac uoluntarium intellectum.
Stat namque quocumque se uertit. quascumque cogita
tiones intrauerit. in ad eorum que prodi
sunt necesse est cadat ingenium. De opposi
tis. Contrariorum genera quatuor sunt.
que aristotiles antikeimena i.
opposita uocat. Propter quod sibi uelut
ex aduerso uidentur obsistere. ut contraria.
nec tamen omnia que opponuntur sibi contraria
sunt. sed omnia a contrario opposita sunt.
Primum genus est contrariorum. quod uerita
cicerone diuisum uocatur. pro eo quod tamen
contrarie sibi opponuntur. ut non eorum sint
quibus opponuntur. ut sapientia stulticie.
quod genus in tres species diuiditur. Alia
sunt quedam eius que medium habent et sunt
quedam que sine medio sunt. Et quedam
sunt que habent medium et tamen sine nomine
sunt. nisi utrique ei uocabulum creet.
ut candidum et nigrum. Medium habent. quia
inter ea sepe color pallidus. uel fus
cus inuenitur. Sine medio sunt. quo
ciens unum de duobus accidit. ut sa
nitas uel infirmitas. Horum nichil est
medium. Ea autem quorum media sine
nomine sunt. ut felix. infelix. medium
habent non felix. Secundum genus est rela
tiuorum que sibi ita opponuntur. ut ad se
conferuntur. sicut duplum. simplum. Hoc so
lum oppositorum genus ad se refertur.
Non enim est maius. nisi ad minus. re

feratur. simplum ad duplum. Nam rela
tiuum relatiuo ita opponitur. ut hoc ipsum
quod opponitur ad id cui opponitur quoque modo
referatur. Dimidium ei opponitur duplo.
eiusque dupli medium est. sed ita illi opponitur
ut eius sit cui opponitur. Sic et paruum opponitur
magno ita ut ipsum paruum ad magnum
cui opponitur sit paruum. Nam superiora que dixi
contraria. ita sibi opponuntur ut eorum non sint que
bus opponuntur. nec ad ea quoque modo re
feruntur. Siquidem iniquitas iusticie. ita
contraria est ut non eadem iusticie iniquitas sit. aut
ad illam sit iniquitas. Tercium genus est
oppositorum. habitus uel orbatio. quod genus ciceo
priuationem uocat. quia ostendit aliquem quod priuatur
habuisse. unum priuatio est. cuius species sunt tres.
Quarum prima est in re. secunda in loco. Ter
cia in tempore congruo. In re. ut cecitas. ui
sio. In loco. ut cecitas uisionis. in oculis
locum est. In tempore congruo. ut infantem non
dicere sine dentibus. eum cui dentes adhuc
etas prima negauit. Non enim est priuatus den
tibus. que non dum habuit. Quartum uero ge
nus ex confirmatione et negatione opponitur. ut socra
tes disputat. socrates non disputat.
Hoc a superioribus idem differt. quod illa singil
latim dici possunt. hec non coniuncte dici non
possunt. Quod genus contrariorum apud dialecticos
maximum habet conflictum. et appellatur ab eis ual
de oppositum. Siquidem et tercium non recipiunt. Nam
ex illis quidem habere tercium possunt. ut inter
ius candidum et nigrum. Tercium est nec can
didum nec nigrum. sed fuscum uel pallidum.
In relatiuis quoque. ut multa et pauca. Ter
cium est. nec multa nec pauca sed mediocria.
In habitu uel orbatione. ut uisio et cecitas.
Tercium est. nec uisio. nec cecitas. sed lu
ppitudo. hic ergo leget. non leget ter
cium nichil habet. Explicit lib. ij. de math
matica geometria. musica. lib. iij. incipit.

De mathematica. i.
De geometrica. ij.
De musica. iij.

Mathematica. De mathematica. incipit prefatio.
Mathematica latine dicitur doctrinalis sciencia. que abstra
ctam considerat quantitatem. Abstracta enim quantitas
est quam intellectu a materia separantes. uel ab
aliis accidentibus. ut est par. impar. uel ab
aliis huiuscemodi. in sola raciocinatione trac
tamus. cuius species sunt iiij. id est. arithmetica.
geometrica. musica. et astronomia. Ari
thmetica est disciplina quantitatis nume
rabilis secundum se. Geometria disciplina mag
nitudinis et formarum. Musica est disciplina que de
numeris loquitur qui inueniuntur in sonis. As
tronomia est disciplina que cursus celestium
siderum atque figuras contemplatur. atque omnes habitu
dines stellarum. Quas disciplinas deinceps
paulo lacius indicamus. ut earum cum
se competenter possit ostendi. Explicit prefatio.
Incipit. i. De arithmetica:—:—

De uocabulo arithmetice discipline. i.
De auctoribus eius. ij.
Quid sit numerus. iij.
Vnde numeri dicti. iiij.
Quid prestent numeri. v.
De prima diuisione parium et imparium. vi.
De secunda diuisione tocius numeri. vij.
De tercia diuisione tocius numeri. viij.
De differencia arithmetice et geometrice et musi
ce artis. ix:—
Quod numeri infiniti existunt. x.

Arithmetica. De arithmetica:—
Arithmetica est disciplina numerorum. greci enim numerum
arithmon dicunt. Quam scriptores secularium litterar
um disciplinas mathematicas idem primam
esse uoluerunt. quoniam ipsa ut sit. nullam aliam
indiget disciplina. Musica autem et geo
metrica. et astronomia que sequuntur. ut
sit atque subsistant. istius egent auxilio.

ii. Numeri disciplinā ap̄ grecos. p̄mū phi
tagorā nūcupāt ꝯscripsisse. ac de
inde a nicomaco diffusiō ee dispo
sitā. q̄ ap̄ latinos p̄mo apuleius. dein
iii. boecius trāstulerūt. Numerus aūt ē multi
tudo ex unitatibꝫ ꝯstituta. Nā unū
iiii. semel nūm ee. nō nūs. Numerus nūmo
dedit nomē. ⁊ a suī freq̄tatōne uoca
bulū indidit. Unus. a greco nomē tra
hit. Greci eī unū ena dicūt. Sic duo
⁊ tres. quos illi dia ⁊ tria appellant. Qua
tuor uō a figā q̄drata nomē sūpsūt.
Quinq₃ aūt. nō fm nām. s₃ fm placitū
uoluntatis uocabulū acceperūt. ab eo qui
nūis noia indidit. Sex aūt ⁊ septē. a greco
uenerūt. In multis eī noībꝫ q̄ in greco aspi
ratōm hñt. nos p aspiratōne. s. poni
mus. Illi ē ex ena sex. p epta septē. sic
p erpillo herba. serpillū. Octo uō p
trāslatōnē sic. illi ⁊ nos. Ita illi nea. ⁊
nos nouē. Illi deca nos decē. Dicti ā
decē a greca ethimologia. eo q̄ liget ⁊
ꝯiungat infra iacētes nūos. Nā desi
nos ꝯiūge ul' ligare ap̄ eos d'r. Porro
uiginti dici. q̄ sit decē bis geniti. v. p. b.
lrā posita. Triginta q̄ a ternario decīo
gignāt. sic usq₃ ad nonaginta. Centū
uō uocati. a cantu q̄ ē circulū. Ducē
ti a duo cētū. ⁊ sic reliqui usq₃ ad mi
lle. Mille aūt a multitudīe. unī ⁊ mi
licia q̄i multicia. unī ⁊ milicia q̄ greci
mutata lrā miriade uocāt. Ratio
nūor ꝯtēpnēda nō ē. In multis eī
scāz scripturaz locis. q̄tū misteriū
hñt elucet. Nō eī frustra in laudibꝫ
dī dicm est. oīa in mēsura ⁊ nūo ⁊ pōdere
fecisti. Senarius nāq₃ qui ptibꝫ suis
pfectꝰ ē. pfectōnē mūdi quadam
nūi sui sigcatōne declarat. Similr
⁊ q̄dragīta dies quibꝫ moyses et
elias ⁊ ip̄e dn̄s ieiunauerūt. sinē nu
mēroz cognitione nō intelligitur. Sic et
alii in scripturis sacris nūi existūt.
quoz figuras nō n̄i noti huiꝰ artis
scīe soluē potuerūt. Datū ē ē nobꝫ ex
aliqua pte sb nūoz ꝯsistē discipli
na. qñ horas p eam dicimꝰ. qñ
de mēsiū curriculo disputamꝰ. qñ
spaciū ānī redeūtis agnoscimus.
P nūm siquidē ne ꝯfundamur instru
imur. Tolle nūm in rebꝫ oībꝫ ⁊ oīa
pereunt. Adime sclo ꝯputū ⁊ cuncta
ignorācia ceca ꝯplectitur. Nec diffe
rri pt a ceteris aīalibꝫ. q̄ calculi nes
ciunt rōm. Diuisio nūoz. de paribꝫ
⁊ imparibꝫ. Numerus diuidit' in paribꝫ
⁊ iparibꝫ. Par nūs diuidit' in his.
pit' par. pit' impar. ⁊ impit' par. Im
par nūs diuidit' in his. Primū. si
plū. Secdm ⁊ ꝯpositū. Tertiū. medio
crem. Qui in quodāmō p̄mo ꝯponit'.
alio uō mō s̄s ⁊ ꝯpositꝰ. Par nūs
ē. qui in duabꝫ eq̄s ptibꝫ diuidi pt.
ut duo. iiii. ⁊ octo. Impar uō nūs
ē qui diuidi equis ptibꝫ nequit
uno medio. ul' deficiēte ul' supāte.
ut tres. v. vii. nouē ⁊ reliqui. Pa
rit' par nūs ē. qui fm parē nūm.
pit' diuidit'. quo usq₃ ad indiuisi
bilē puēiat unitatē. ut puta. Se
xaginta ⁊ q̄tuor hñt medietatē.
triginta ⁊ duos. Hic aūt sedecī. sede
cim uō octo. octonariꝰ q̄tuor. q̄t
narius duo. binarius unū. qui si
gularis indiuisibilis. Pariter impar
ē. q̄ impit' eq̄s recip sectōnē. si ptes
eiꝰ mox indesecabiles pmanēt. ut
sex. decē ⁊ octo. triginta quinq̄ginta.
Mox eī ut huic nūm diuiseris. icurris
in nūm q̄ secare nō potis. Impit'

Par[impar] numerus est cuius partes in divisione possunt secari, sed usque ad unitatem non perveniunt, ut viginti quattuor. Hic enim in medietatem divisus duodecim facit. Rursumque in aliam medietatem sex. Deinde in aliam tres, et ultra divisionem non recipit sectio illa, sed ante unitatem invenitur terminus, quem secare non possis. Impariter impar est qui ab impari numero impariter mensuratur, ut .xx.v. quadraginta novem, qui dum sint impares numeri, ab imparibus et partibus dividuntur, ut septies septem quadraginta novem et quinquies quinque .xx.v. Imparium numerorum alii simplices sunt, alii compositi, alii mediocres. Simplices sunt qui nullam aliam partem habent nisi solam unitatem, ut ternarius solam tertiam, et quinarius solam quintam, et septenarius solam septimam. His enim sola pars una est. Compositi sunt qui non solum unitatem, ut ternario solam tertiam et quinario solam quintam et septenario solam septimam metiuntur, sed et alieno numero procreantur, ut novem, quindecim et viginti unus. Dicimus enim ter terni et septies terni, ter quini et quinquies quini. Mediocres numeri sunt qui quodammodo simplices et incompositi esse videntur, alio vero modo compositi, ut verbi gratia novem ad viginti quinque dum comparati fuerint primi sunt et incompositi, quia non habent communem numerum nisi solum monadicum. Ad quindecim vero si comparati fuerint secundi sunt et compositi, quia inest illis communis numerus praeter monadicum, id est ternarius numerus, qui novem mensurat ter terni et quindecim ter quini. Item parium numerorum alii sunt superflui, alii diminuti, alii perfecti. Superflui sunt quorum partes simul ductae plenitudinem suam excedunt, ut puta duodenario. Habet enim partes quinque: duodecimam quod est unum, sextam quod duo, quartam quod tria, tertiam quod quattuor, dimidiam quod sex. Unum enim et duo et tria et quattuor et sex simul ducta .xvi. faciunt et longe a duodenario excedunt. Sic et alii plurimi similes, ut duodevicesimus et multi tales. Diminuti numeri sunt qui partibus suis computati minorem summam efficiunt, ut puta denario cuius partes sunt tres: decima quod est unum, quinta quod duo, dimidia quod quinque. Unum enim et duo et quinque simul ducta octonarium faciunt longe a denario minorem. Similis est huic octonarius vel alii plurimi, qui in partes reducti infra consistunt. Perfectus numerus est qui suis partibus adimpletur, ut senarius. Habet enim tres partes: sextam, tertiam, dimidiam. Sexta enim eius unum est, tertia duo, dimidia tres. Hae partes in summam ductae, id est unum et duo et tria simul eundem consummant perficiuntque senarium. Sunt autem perfecti numeri intra denarium sex, intra centenarium viginti octo, intra millenarium quadringenti nonaginta sex.

Alia divisio totius numeri. vii.

Omnis enim numerus .i. aut .o. secundum se consideratur, aut alii inaequales .ii. aut ad .l. iste dividitur sic .i. Alii enim sunt aequales, alii inaequales. Iste dividitur sic. Alii enim sunt maiores, alii sunt minores. Maiores dividuntur sic. Primus multiplex .n. Superparticulares .m. Superpartientes .vii. Multiplices superparticulares .viiii. Multiplices superpartientes .mis. Minores dividuntur sic .l. Submultiplices .n. Subsuperparticulares .m. Subsuperpartientes .m. Submultiplices subsuperparticulares. Submultiplices subsuperpartientes. Per se numerus est qui sine relatione aliqua dicitur, ut .iii. .iiii. .v. .vi. et cetera similia. Ad aliquid numerus est qui relative ad alios

cōparant. ut ubi gra. quatuor ad duo.
duo cōparati fiunt duplex dr. 7 multiplex
ad tres. octo. ad quatuor. decē ad quinqȝ.
7 tm tres ad unū. m. l. Triplex. x. vi.
sex. ad duo. ii. Nouē. viii. ad tres. iii.
7 cetri. Equales nūi dnr. qui sm q̄
titatē eq̄les sunt. ut ubi gra. duo ad
duo. iii. ad. iii. x. ad. x. c. ad. c. Inequa
les nūi sūt qui ad inuicē cōpati ī eq̄li
tatē demōstrāt. ut. iii. ad. ii. iiii. ad. iii.
v. ad. iiii. x. ad. vi. 7 uniūsalr. maior
minori. aut minor maiori. hui dū cōpa
ti fiūt inequalis dr. Maior nūs ē. qui
ħt in se illū minorē nūm ad q̄ cōpat.
7 ad plus. ut ubi. g. quinario nūs. t̄na
rio nūo fortior ē. eo q ħt q̄nari nūs
t̄nariū nūm. 7 alias ptes ei duas. 7
reliq̄ tales. Minor nūs ē q̄ cōtinet a
maiori ad q̄ cōpat cū aliq̄ pte sui. ut
nario ad q̄nariū. continet ei ab eo.
cū duab ptib suis. Multiplex nūs ē
q̄ ħt ī se illū minorē nūm bis. aut t̄.
aut q̄ter. aut multiplicit. ubi. g. duo
aut unū. dū cōpati fiūnt. duplex ē.
Tres ad unū triplex ē. Quatuor qua
druplex. 7 reliqui. eodē. Submultiplex
nūs ē qui int̄ multiplicē cōtinet bis
aut t̄. aut q̄t. aut multiplicit. ū ubi.
g. unū a duob bis cōtinet. a trib ter.
a quatuor q̄t. a quinqȝ q̄nqes. 7 ab aliis
multiplicit. Superparticlaris nūs est
dū fortior cōtinet int̄ se. inferiorē nūm
tota q̄ cōpat sibi 7 unā pte eius. ū ubi
g. iii. ad duo. dū cōpati fiunt cōtinet
int̄ se duo. 7 aliū unū. q media ps
ē duor. Quatuor ad tres dū cōpa
ti fiunt. cōtinet int̄ se tres. 7 aliū
unū. q ē tcia pars triū. Itm quinqȝ
ad quatuor. dū cōpati fiunt. ħnt in se
quaternariū nūm. 7 aliū unū. qui q̄rta
pars ēē dr quaternariū nūi 7 ceti tales.
Sub superparticlaris nūs ē minor qui
cōtinetur in fortiori nūo. cū alia pte
sua. aut media aut tcia. aut q̄rta
aut quinta. ut ubi gra. duo. ad. iii.
tres ad. iiii. quatuor ad. v. 7 ceti. Su
ppartiēs nūs ē qui ī se cōtinet. 7 sr
hec altas ptes duas aut tres. aut
quatuor. aut quinqȝ. aut alias. ut ubi
g. quinqȝ aut tres. dū cōpati fiunt.
ħt in se ternari nūs. ternari. 7 super
hec alias ptes ei duas. Itē septē
ad. iiii. dū cōpati fiunt. ħnt in se qua
tuor. 7 alias tres ptes ei. Nouē ad
quinqȝ dū cōpati fiunt. ħnt ī se. v. 7 ali
as quatuor ptes ei. Sub superpartiēs
nūs ē qui cōtinet in nūo superpartiē
ti cū aliquib ptib suis. duab aut
trib. aut plib. ubi. g. tres cōtinet
a. v. cū aliis duab ptib suis. quin
qȝ a nouē. cū quatuor ptib suis. Mul
tiplex superparticlaris nūs ē. qui dū cō
pati ad inferiorē sibi nūm fiunt cōtin
ī se totū inferiorē nūm multiplicit cū
aliq̄ pte ei. ut ubi g. quinqȝ ad duo.
dū cōpati fiunt. cōtinet in se. bis bin
quatuor. 7 unā pte ei. Nouē ad quatuor
dū cōpati fiunt cōtinet ī se bis q̄tm
octo 7 unā pte ei. Sub multiplex sb
superparticlaris nūs ē. qui dū ad fortio
rē sibi nūm cōpati fiūt. cōtinet cū mul
tiplicit cū alia una pte sua. ut. ii. g.
duo ad. v. dū cōpati fiunt cōtinet ab
eo bis. cū una pte sua. Multiplex sup
partienal nūs. qui dū cōpati fiūt ad
inferiorē sibi nūm. cōtinet eū multipli
cit. cū aliis ptib ei. ut ubi g. viii.
ad tres. dū cōpati fiunt. cōtinet in se.
bis tm cū aliis duab ptib ei. Qua
tuordecī ad sex dū cōpati fiunt. cōtinet

int se. bissem cu alijs duob; ptib; eius. Decē ad quattuor dū ꝯpati fuerint ꝯtinēt eū bis. cu alijs duab; ptib; eius. Viginti duo ad .ix. dū ꝯpati fuerint ꝯtinēt int se bis .ix. cu alijs quattuor ptib; eius. Sub multiplex sup partientalis nūs ē. qui dū ad fortiorē sibi ꝯpatus fuerit. ꝯtinet ab eo multiplicatur cu aliqb; ptib; suis. ut ubi .ẽ. tres ad .viij. ꝯtinētur bis cu dūab; ptib; suis. Diuisio terciā.

Numerū aut discreti sunt aut ꝯtinētes. Iste diuidr sic. i. linealis. ij. superficialis. iij. solidus. Discretus nūs ē qui a discretis monadib; ꝯtinetur. ut ubi .ẽ. iij. iiij. v. vi. et reliqui. Cōtinēs nūs ē. qui ꝯiunctis monadib; ꝯtinetur. ubi .ẽ. Ternarius nūs si in magnitudine intelligatur. aut linee. aut spatiū aut solidū tenetur. Cōtinēs similr quaternarius. aut quinarius nūs. Linearis nūs ē. qui inchoans a monade. i ea linealiter scribitur usq; ad infinitū. unde alfa ponitur p designatione linearū. quia hec litera unū signat apud grecos. Superficialis nūs ē qui nō solū lōgitudine. sz et latitudine ꝯtinetur. ut trigonus. quadratus. quinq; angulus. uel circulatus. qui numeri et ceteri. qui semp in plano pede. i. superficie ꝯtinētur. Trigonus nūs ē ita. Quadratus nūs ē ita. Quinq; angulus ita. Circularis nūs ē ita. qui dū similiter multiplicatus fuerit a se inchoās ad se ꝯuertitur. ut ubi .ẽ. quinquiens quini .vi. es quinquies ita. Solidus nūs ē qui lōgitudine et altitudine ꝯtinetur. ut sunt piramides. que in modū flāme ꝯsurgunt ita. Cubus ut sunt tessere ita. Sphere quib; ē equalis undiq; rotunditas ita. Sphericus autē nūs ē qui a circulato nūo multiplicatus a se inchoat et in se ꝯuertit. Quinquies quini. septies. quinquies. hic circulus dū in se ipm multiplicatus fuerit. facit spherā. i. quinquies. Int arithmeticā aut et geometricā et musicā hoc interest. ut media inuenias in arithmetica. primo sic querens. iungis extrema et diuidis et facis mediū. ut puta. fac extrema ee sex et duodecim simul iungis et faciunt decē et octo. Partiris media et facis nouē. quod ē analogicū arithmetice ut mediū quod monadib; superat. primū his superetur ab extremo. Superat eni nouē sex trib; monadib; is superatur a duodecim. Secundum geometricā uero. ita queris extrema multiplicata tm faciunt quantū et media duplicata. ut puta. sex et duodecim multiplicata. faciunt septuagies dupondius media. i. octo et media multiplicata. tantundē faciunt. Secundum musicā ita que pte superat medius primū eadē pte superatur medius ab extremo. ut puta sex et octo. duab; ptib; superat. que due ptes. tercia media octo superatur ab ultima nona. Numeros aut infinitos ee certissimū ē. quia in quocumq; nūo finē faciendō putaueris. idē ipse nō dico uno addito augeri. sz quamlibet sit magnus et quamlibet ingentē multitudinē ꝯtinens. in ipa rōne atq; scientia numerorū. nō solū duplicari uerū etiam multiplicari pt. Ita uero suis quisq; nūs ꝓprietatib; terminatur. ut nullus eorum par ee cuicumq; alteri possit. Ergo et dispares int se atq; diuersi sunt et singuli quiq; finiti sunt et omēs infiniti sunt. Titulus .ij. de geometria.

De inuentorib; geometrie et uocabulo eius. i.
De quadripartita diuisione geometrie. ij.
De figuris geometrie. iij.

De inuentorib; geometrie et uocabulo eius.

Geometria disciplina . p̄mū ab e
giptijs repta dr̄ . q̄ inūna ań
nilo . ⁊ oīum possoibꝫ limo obductis
initiū tr̄e diuidēde p lineas ⁊ mēsās
arti nom̄ dedit . Que deinde lōgi⁹ ac
cumine noīe dedit sapiētiū pfecta
⁊ maris ⁊ celi et aeris spacia metit͛ .
Nam puocati studio sic cepūt p̄ tr̄e
demēsionē ⁊ celi spacia q̄rere . quāto
intuallo luna a tr̄is . a luna sol ip̄e di
stenet . ⁊ usq3 adūticē celi . quāta se m̄
sa distendēt . Sicq3 intualla ip̄a celi
orbisq3 ambitū p nūm stadiorꝫ rōne
pbabili distīxēunt . Sz q2 ex tr̄e dimēsi
one h̄ disciplina cepit ex initio sui . ⁊
nom̄ stituit . Nam geomeotria . de tr̄a
⁊ de mēsa nūcupata ē . Tr̄a ei grec . ge .
uocat͛ . metri . mēsa . nūcupata ē . Huius
discipline ars ɔtinet ī se lineamēta in
tualla . magtudines ⁊ figuras . ⁊ in fig
uris dimēsiones ⁊ nūc͛ . **De quadrip**
tita diuisiōe geometr̄e .

Geometr̄e quadriptita diuisio ē in planū
mēnabilem . magtudinē . rōm ⁊ irrōna
lem . ⁊ in figuras solidas . plane fig̃e
sūt q̄ in lōgitudine ⁊ latitudīe ɔtinē
tur . q̄ sūt iux̄ platonē nūo q̄nq3 . Nu
mābil' magtudo ē que nūs aritmetice
dīuidi p̄t . Magnitudines rōnal͛s
sūt . quorꝫ mēsura scire possumus . Irrōna
les uo quorꝫ mense q̄titas cognita
nō habetur . **De figuris geometrie .**

Figure solide sūt . que longitu
dine . latitudine . ⁊ altitudine
ɔtinēt͛ . ut ē cibꝫ . Huius sp̄es quīq3 in
plano . q̄z p̄mā circulus ē figura pla
na que uocat͛ ēcīducta . Cuius imedio
pūcto ē que cūcta ɔugūt . q̄ centrum
geometr̄e uocāt . latini pūctū circuli
nūcupāt plano pede . Quadrilatā fi

gura ē in plano quadrata que sub
quatuor rectis lineis iacet plano
pede . De nathcton grāmō figura pl
ano pede . Ortogoniū . i . recti angulū
figura plasin ē . triangulū ⁊ h̄t angu
lum rectū . Ysopleure figura plana rec
ta sub ē ɔstituta plano pede . Sphe
ra est figura in rotundū formata . p
tibꝫ cūctis equalis in solidū . Cibꝫ ē
figura ppa solida . que longitudine la
titudine ⁊ altitudine ɔtinet͛ in solid͛ .
Cilindrus ē figura quadrata . h̄ns i
sup ius semi circulū . Conon figura
que ab amplo in angustū finit͛ . sic
ortogoniū . Piramis ē figura que in
modū ignis ab amplo in acumē ɔsur
git . Ignis ei ap̄ grecos . pir appllatur .
Sic aūt mēsura decem oīs est nūs . ita
et infra unū circulū oīum figurarū
ɔcluditur ambitus . Prima aūt figu
ra huius artis ē pūctus . cuius pars nu
lla ē . Scd̄a linea pter latitudinē lon
gitudo . Recta linea ē . que ex equo ī
suis pūctis iacet . Supficies uo . q̄d
longitudines ⁊ latitudines solas h̄t .
Supficies uo fines line sūt . quorꝫ fo
rme ideo in supioribꝫ decem figuris
nō sūt posite . q2 int͛ eas inueniunt͛ .
Nūs aūt scd̄m geometriā . ita q̄ris .
Extrema quippe eius mltiplicata tā
tū faciūt . quantū ⁊ media duplicata .
ut puta sex ⁊ duodecī mltiplicata faci
unt septuagies duplicatis medius me
dia . octo ⁊ nouē mltiplicata tantū
dem faciūt . **De expositiōne figarꝫ infra**
scripta

Alia id inmotū stellarꝫ **scripta**
similit͛ octo figuris . Sole grū .
aut diametria sūt . aut q̄drata . aut
trigōna . aut exagona . aut asinde
ta . aut siml' . aut circuferes . i . sufferēs .

aut auffertur. Diametra ſunt qū
quinq; ſigna int̄ ſunt. Tetragona
ſunt. qū duo. Exagona. qū unū.
Aſindeton. qū nullū ſimil' in eadem
particla ſunt. Superferēs. qū ſuper
uenit. aut auctū facit. Superfert
qū antecedit. Trigona. qū trimedia
tem ſcdm idem alia. ſunt octo dicta. ſig
nū. ptes fines. Conuētu rector gra
dus. an rector itūc latitudo ⁊ longi
tudo.

Titulus .iij. de muſica in quo noue.

De noīe muſice. i.
De inuētorib; muſice. eius. ij.
Quid ſit muſica. iij.
De trib; ptib; muſice. iiij.
De triformi muſice diuiſione v.
De pma diuiſione muſice q̄ armoica dr̄. vi.
De ſcda diuiſione q̄ organica dr̄. vij.
De tcia q̄ arithmetica uocatur. viij.
De numeris muſicis ix.

De noīe muſice:~

Muſica ē pitia modulatōis ſono cātuq; ꝯſiſtens. ⁊ dicta muſica p diriuatō nē a muſis. Muſe aūt appllate apo tumaſō. i. a querēdo q̄ p eas ſic an tiqui uoluit uis carminū. ⁊ uocis modulatō q̄reretur. Quaꝝ ſonus quia ſenſibilis res ē. ⁊ pteffluit in preteritum tp̄ ĩprimiturq; memo rie. ıñ apoetis iouis ⁊ memorie fili as muſas ēē ꝯfictum ē. Niſi ei ab hoīe memoria teneātur ſoni pereūt.

quia scribi nō possūt. De inuētoribꝫ eī.
Moyses dicit. repertorem musice
artis fuisse tubal. qui fuit de
stirpe caym ante diluuiū. Greci uo pit
tagorā dicūt huius artis inuenisse p
mordia ex malleorum sonitu. ⁊ cordar
extensione percussa. Alii linū thebeum
⁊ zethum. ⁊ anfionē. in musica arte
primos claruisse ferūt. Post hos pau
latim directa ē precipue hec disciplina. et
aucta mltis modis. Eratq; tā turpe
musicā nescire. q̄ litteras. Interponebāt
aūt nō mō sacris. s; ⁊ oībꝫ sollēpnibꝫ.
oībꝫ letis. ul' tristioribꝫ rebꝫ. ut enim
ueneratione diuina ymni. ita in nup
tiis ymenei. ⁊ in funeribꝫ treni ⁊ lam
ta ad tibias canebātur. In cōuiui
uo. lira ul' cithara. circūferebat'. ⁊ ac
cubātibꝫ singlis ordinabatur con
uiuiale genus canticorum. Quid pos
Itaq; sine musica nll'a disci sit music.
plina p't ēē pfecta. Nichil eī sine il
la. Nam ⁊ ipse mūdꝰ quadam armo
nia sonorum fertur ēē cōpositus. ⁊ ce
lum ipm sb armonie modulatōne
reuolui. Musica mouet affectus.
puocat in diūsum h'itum sensus.
In plijs quoq; tube concētus pugnan
tes accēdit. ⁊ quāto uehementior fu
erit clangor. tanto ad certamē fit
animus fortior. Siquidē ⁊ remiges
cantus ortatur. ad tolerādos quoq;
labores quoq; labores musica ani
mū mlcet. ⁊ singlorum operū fatigatō
nē modulatō uocis solatur. Excitat
os quoq; aīos musica sedat. sic de dd
legitur. qui ab spū inmūdo saulem
arte modulatōnis eripuit. Ipsas
quoq; bestias. nec nō ⁊ serpentes. uo
lucres atq; delfinas. ad auditum

sue modulatōnis musica puocat. Set
⁊ quicquid loquimur. ul' intrinsecus
uenarum pulsibꝫ cōmouemr. p musicos
rithmos armonie uirtutibꝫ pbatur
ēē sociatū. De trībꝫ ptibꝫ musice.
Musice ptes sūt tres. i. artis ar
monica. rithmica. metri
ca. Armonica ē que discernit in so
nis acutū ⁊ grauē. Rithmica est
que requirit incursionē uerborum. utr
bene sonus. an male cohereat. Met
ca est. que mensuram diūsorum metrorum
pbabili rōne cognoscit. ut ūbi gra.
eroycon. iambicon. elegiacon. ⁊ c̄.
Ad omnē De triformi musice
aūt sonum que diuisione.
materies cantilenarum ē. triformē cōstat
constat ēē naturā. Prima est armo
nica. que ex uocum cantibꝫ constat.
Scda organica que ex flatu cōsistit.
Tercia rithmica. que pulsu digitorum
nūeros recipit. Nam aut uoce editur
sonus sic p fauces. aut flatu sic p tub
am ul' tibiam. aut pulsu sic p citha
ram. aut p qdlꝫ aliud qd̄ percuciēdo
canorum ē. De pma musice diuisiōe.
Prima diuisio musice que arm
onica dr̄ idem modulatō uocis.
ptinet ad comedos tragedos. ul' choros.
ul' ad oēs qui ppa uoce canūt. hec ex
aīo ⁊ corpe motum facit. ⁊ ex motu
sonū. ex quo colligitur musica que i
hoīe uox appllatur. Vox ē aer p spm
uerberatus. unde ⁊ uerba sūt nuncupa
ta. Proprie aūt uox hoīm est seu ir
ratōnaliū aīantium. Nam in aliis
abusiue nō pprie sonitum uocē uo
cari ut uox tube infremuit. fractasq;
ab litore uoces. Nam taliū sonus pro
prie est. ut littore sonātꝫ scopuli. ⁊ ad

tuba t'bilem ſonitu ꝑcul aere canoro.

Armonica eſt m̃lte uocis ſpẽs. Armonica eſt modulatio uocis ⁊ ꝯcordãcia pli mor ſonoꝝ ul' coaptatio. Simphonia ē modulatõis tēpamentū ex graui ex ſuñi ⁊ acuto. ꝯcordãtib; ſonis. ſiuē uoce. ſiue inflatu. ſiue impulsu. Per hãc quippe uoces acutiores. grauiores q; ꝯcordãt. ita ut quiſq; ab ea diſſonuerit ſenſu auditꝰ offendat. cui ꝯtraria ē diafonia. i. uoces diſcrepãtes ul' diſſone. Eufonia ē ſuauitas uocis. hec eo meloſa ſuauitate. et melle dicta. Diaſtema ē uocis ſpaciū ex duob; ul' plib; ſonis aptatū. Dieſis ē ſpacia quedã ⁊ deductiões modulãdi. atq; uergẽtes de uno in altō ſono. Tonus ē acuta enūciatio uocis. eſt ei armonie dia ⁊ q̃ntitas que in uocis accẽtu ul' tenore ꝯſiſtit. Cuius gña in quindeci ptib; muſice diuiſerunt. ex quib; hyplidius nouiſſimo ⁊ acutiſſimo. ypodorius oīum grauiſſimus. Cantus ē inflexio uocis. nã ſonus directus eſt. pcedit aūt ſonus cantū. Arſis ē uocis eleuatio. i. eſt initiū. Teſis uocis ſpaciū. i. eſt finis. Suaues uoces ſunt ſubtiles ⁊ ſpiſſe. clare atq; acute. Perſpicue uoces ſūt que lõgius ptrahūtur. ita ut omnē impleant ꝯtinuū locū. ſicut clangor tubaꝝ. Subtiles uoces ſūt quib; nõ ē ſpũs. qualis ē infanciū. ul' mlieꝝ. ul' egrotanciū. ſicut in neruis. Que ei ſubtiliſſime corde ſūt ſubtiles ac tenues uoces ſonos emittūt. Pingues uoces ſūt qñ ſpũs mltus ſimul egreditur. ſicut uiroꝝ. Acuta uox. tenuis alta. ſicut in cordis uidemꝰ. Dura uox eſt que uiolent' emittit ſonos. ſic tonitruū. ſicut incudis ſonus. quotiēs in durū malleus ꝑcutit ferrū. Aſpera uox ē rauca. ⁊ que diſpgitur p minutos ⁊ indiſſimiles pulſus. Ceca uox ē que mox ut emiſſa fūit cōticeſcit atq; ſuffocata. nequaquã longius ꝓditur ſicut eſt in fictilib;. Vinnola ē uox mollis. atq; flexibilis. ⁊ uinnola dicta a cinno. hoc ē cōcinno molliter flexo. Perfecta aūt uox eſt alta. ſuauis ⁊ clara. Alta ut in ſublimi ſufficiat. clara ut impleat aures. Suauis ut aĩos audienciū blandiat. Si ex his aliq' defuit. uox pfecta nõ erit. De s̃a diuiſione

Secunda diuiſio q̃ organica uocat̃. Secunda diuiſio organica. in his q̃ ſpũ reflãte cõpleta in ſonū uocis animantur ut ſūt tube. calami. fiſtule. organa. pandoria. ⁊ his ſimilia inſtrumēta. Organū uocabulū gnale. uasoꝝ oĩum muſicoꝝ. hoc aūt cui folles adhibētur. alio greci noie appellant. Vt aūt organū dicatur. magis ea uulgaris eſt grecoꝝ ꝯſuetudo. Tuba. primū a tirrenis inuēta. De q̃bus uirgiliꝰ. Tirrenuſq; tube mugire p aera clangor. Adhibebãtur aūt nõ ſolū in pliis. ſed in oib; feſtis dieb; ꝓp laudis ul' gaudii claritatē. Vn̄ ⁊ in pſalterio dr̄. Canite i initio menſis tuba. in die inſigni ſollēpnitatis ure. Preceptū ei fuat iudeis. ut in initio noue lune tuba clãgerēt. qd' ⁊ huc uſq; fecerūt. Tibias excogitatas in frigia ferūt. has dicūt quidē funerib; tantū adhibitas moꝝ ⁊ ſacris gentiliū. Tibias aūt appellatas putãt qd' primū de

cervinis tibus cruribusq; mulorum fierent. Deinde p abusione ita ceptas vocari. et que nō de nō de cruribus ossibusue eēnt. Hinc et tibicen. qsi tibiarum cātus. Calamus nomē est ppium arboris. a calendo. i. fundendo voces vocato. Fistulā quidā putāt. a mercurio inuēta. alii a fauno quē greci vocāt pan. nō nulli eam a pastore agri gentino ex sicilia. Fistula aūt dca. q vocem emittat. Nam fos grece. vox. stoli. emissa appellatur. Sambuca in musis spēs est simphoniarum. Est ei genus ligni fragilis. unde tibie cōponuntur. Pandorius ab inuētore vocatus. de quo virgilius. Pan. pmus calamus cera. iungere ples instituit. pan curat oues. ouiumq; magistros. Fuit ei apd gētiles deus pastoralis. qui pmū dispares calamos ad cantū aptauit. et studiosa arte composuit. De tcia que arithmetica vocatur:~

Tercia diuisio ē. rithmica. ptinēs ad neruos et plsorum. cui dātur spēs citharar diūsar. Timphanū quoq; cimbalū. sistrū. acitabula. enea et argētea. ul' alia que metallico rigore pcussa. reddunt cū suauitate tinnitū. et cetera huiuscemodi. Cithare ac psaltii repertor. tubal ut pdictū est pībetur. Iuxta opinionē aūt grecorum cithare usus repertus fuisse ab apolline creditur. Forma cithare initio simil' fuisse traditur pectori hūano. quo uti vox e pectore. ita ex ipa cātus ederetur appellatiq; eadē de cā. Nam pectus dorica lingua citharā vocari. Paulati aūt ples eius spēs extiterūt. ut psalteria. lire. barbite. fenices. et pectides. et que dicūt indice. et fiūntur a duobus simil'. Et alie atq; alie. et quadrata forma. ul' trigonali. cordarum et nūs similr' tplicatur. et oia tūi genus. Veteres aūt citharā fidiclām. ul' fidicē noiauerūt. quia tā conueniūt int' se corde eius. quā bene cōueniāt int' quos fides sit. Antiqua aūt cithara. vii. cordis erat. vii et virgilius. Septem discrimina vocū. Discrimina autē ideo q nlla corda vicine corde similē sonū reddat. Set idō septē corde. ul' quia totā vocē implet. ul' quia septem motibus sonat celū. Cordas aūt dcās a corde. quia sic pulso ē cordis in corpectore. ita pulsus cordis in cithara. Has pmus mercurius excogitauit. idemq; prior in neruos sonos instruxit. Psaltiū q uulgo canticū dicitur a psallendo noiatur qd eius vocē chorus ɔsonādo respōdeat. Est aūt silitudo citare barbarice. in modū delte litte. Set psaltii et cithare. hec differēcia est. qd psalterii lignū illd ɔcauū unde sonus redditur. supius ht. et deorsū fiūntur corde. et desup sonāt. Cithara uō cōcauitatē ht. lignū infio ht. Psaltium aūt hebrei. decacordō usi sunt. pp nūm decalogū legis. Lira dicta apo tu lirin. i. a uarietate vocū. qd diuisos sonos efficiat. Liram pmam a mercurio inuentā fuisse dicit. hoc m. Cum regrediēs nilus in suos meatus varia in cāpis reliquisset aialia. relicta ē testudo ē. Que cū putrefacta eēt. et neruu eius remāsisset. extenti intra coriū. pcussa a mercurio sonitū dedit. Ad cuius spēm mercuri'

111

liram fecit. et orfeo tradidit. qui eius rei maxime erat studiosus. unde et estimatur eadem arte non feras tantum. sed saxa atque silvas. cantus modulatione applicuisse. hanc musici propter studium amorem et carminis laudem. et inter sydera. suarum fabularum commentis collocata esse finxerunt. Timphanum est pellis vel corium ligno ex una parte extentum. Est enim pars media simphonie ad similitudinem cribri. Timphanum autem dictum quod medium est. unde et margaritum medium timphanum dicitur. et ipsum ut simphonia ad virgulam percutitur. Cimbala acithabula quedam sunt que percussa invicem se tangunt. et faciunt sonum. Dicta autem cimbala quia cum ballematia simul percutiuntur. Cum enim greci dicunt cimbala greci ballematia. Sistrum ab inventrice vocatum. Ysis enim regina egyptiorum id genus invenisse probatur. Iuvenalis. ysis et irato feriat mea lumina sistro. hinc et hoc mulieres percutiunt. quia inventrix huius generis fuit mulier. unde et apud amaçonas sistro ad bellum feminarum exercitus vocabatur. Tintinabulum de sono vocis nomen habet. et sono sic et plauso manuum stridor valvarum. Simphonia vulgo appellatur lignum cavum ex utraque parte pelle extenta quam virgulis hinc et inde parte musici feriunt. fitque in ea ex concordia gravis et accuti suavissimo cantus. De numeris autem musicis:-

Numeri secundum musicam ita queris. positis extremis. ut puta sex et decem duplundius. vides quod monadibus superet sex ad duodecim. et est sex monadibus. ducis per quadratum sex et sex faciunt xxxvi. coniunge extrema illa parva sex ad duodecim. simul efficiunt. xviii. et octo partis tres series per decem octo. efficit depunctus. hec iungis cum sinistra minore. i. series. erunt viii. et erit medium inter sex et duodecim. Quia propter octo superat sex duabus monadibus. i. tertia de sexis. et superat octo. ad xii. quattuor monadibus tertia partione. Qua parte ergo superat. eadem superatur. Sed hec tantum quadam in modum est ex volubilitate circulorum. ita et invicem cosmos. In tantum fertur vocem valere ut sine ipsius perfectione. et homo siphonus canens non consistat. Eiusdem musice perfectione et metra consistunt. in arsis thesis. i. elevatione et positione.

Explicit liber iii. Incipit liber iiii.

De astronomie nomine. i.
De inventoribus astronomie. ii.
De institutoribus astronomie. iii.
De differentia astronomie et astrologie. iiii.
De astronomie ratione. v.
De mundo et eius nomine. vi.
De forma mundi. vii.
De celo eiusque nomine. viii.
De celestis sphere situ. ix.
De septem planetis celi. x.
De eiusdem sphere motu. xi.
De eiusdem sphere cursu. xii.
De celeritate celi. xiii.
De axe celi. xiiii.
De celestibus polis. xv.
De cardinibus celi. xvi.
De convexis celi et artibus. xvii.
De duabus ianuis celi. xviii.
De gemina facie celi. xix.
De quattuor partibus celi. xx.
De emisperiis. xxi.
De quinque circulis celi. xxii.
De zodiaco circulo. xxiii.
De candido circulo. xxiiii.
De magnitudine solis. xxv.
De magnitudine lune. xxvi.

31

De natura solis. xxvii.
De effectu solis. xxviii.
De itinere sol'. i. locis in quib; currit. xxix.
De lumine lune. xxx.
De formis lune. xxxi.
De interlunio lune. xxxii.
De cursu lune. xxxiii.
De uicinitate lune ad t'ras. xxxiiii.
De eclipsi solis. xxxv.
De eclipsi lune atq; astror. xxxvi.
De d'ria stellar. sider. astror. xxxvii.
De lumine stellar. xxxviii.
De stellar. situ. xxxix.
De stellar. cursu. xl.
De uario cursu stellar. xli.
De stellar. interuallis. xlii.
De circl'ari nu'o stellar. 7 q' q'da. xliii.
De stellis planetis. xliiii.
De p'rece'cia 7 an' g'datione stellar. xlv.
De remotio'ne 7 retrog'datio'e stellar. xlvi.
De statu stellar. xlvii.
De no'ib; stellar. quib; ex c'ais noi'a acceperunt. i. sol luna. stelle. sidera. signa. archtos. archtofilax. archturus. orio'. iades. pliades. canicula. cometes. lucifer. uesp'. 7 reliqua.

De astronomie noi'e :-

Astronomia e' astror. lex. que cursus sider. 7 figuras. 7 h'itudines stellar. circa se 7 c'ca t'ras in dagabili ro'ne p'currit.

De inuentorib; astronomie :-

Astronomia' p'mi egipti' inuenerunt. Astrologia' u'o 7 natiuitatis obs'uac'ia'. caldei p'mi docuerunt. Abraha' aut' instituisse egiptios astrologia' iosephus actor asserit. Greci aut' dic't ha'c arte' ab athla'te p'mo excogitata'. ideoq; dictus e' sustinuisse celu'. Q'uis q's aut' ille fuit. motu celi 7 ro'e a'i excitatus p t'p'r uices. p astror. rotas definitos q; curs'. p interuallor. spacia moderata co'siderauit. dimensiones q'sdam. nu'osq; definiendo. ac secernendo in ordine' necte'. astrologia' repp'it.

De scriptorib; astronomie :-

Utraq; aut' lingua. diu'sor. quida' sunt de astronomia scripta uolumina. Int' quos tam' ptolomeus rex alexa'drie ap' grecos p'cipuus h'et'. h' 7 7 canones instituit. quib; curs' astror. inueniant'.

De d'ria astronomie 7 astrologie.

Int' astronomia' aut' 7 astrologia'. a'd differt. N'a' astronomia celi co'uersione'. ortus. obitus q'. motusq; sideru' co'tinet. uel qua ex c'a ita uocetur. astrologia' u'o p'tim n'alis. p'tim sup'stitiosa e'. N'atural' exequitur. solis 7 lune cursus. uel stellar. certas t'p'r statio'nes. Sup'stitiosa u'o e' illa qua' mathematici sequuntur. q' in stellis augurant'. Qui q'3 7 duodeci' celi signa p singl'a a'ie uel corp'is m'bra disponu't. sideru'q; cursu natiuitates h'oi'u'. 7 mores p'dicare conantur.

De astronomie ro'ne

Astronomie ratio. multis plurimis co'stat. definit eni' quid sit mu'd'. quid celu'. quid sphere situs 7 curs'. q'd axes celi 7 poli. q' sit climata celi. qui curs' solis 7 lune. atq; astror. 7 c'.

De mu'do 7 eius noi'e :-

Mundus e' is qui co'stat ex celo 7 t'ra. 7 mari cu'ctisq; siderib;. Q'ui ideo mu'dus e' appellatus. q' se'p in motu e'. Nulla eni' requies e' eius elementis co'cessa.

De forma mu'di.

Formatio' mu'di. ita demo'strat'. N'am q'adm' erigitur mu'dus in septe'trionale' plagam. ita declinat' in australe'. caput aut' eius 7 q'si facies orie'talis

regio ē. ultima pars septētrional' ē.
vii Celum De celo et eius noie :~
philosofi rotundū uolubile at
q3 ardens ēē dixerunt. vocatiq3 hoc
noie. eo q' tāquā uas celatū. impres
sa signa hāt stellarū. distīxit ei eū
d's. claris luminibus. et impleuit sol'.
s. et lune orbe fulgēti. et astrorū micā
tū splendētibus signis adornauit.
hic aūt grece hiranus d'r. a. io τγα
pacta. id ē a uidēdo eo q' aer pspicui
sit. et ad spectandū purior. De celes
ix Sphere aūt celi ē tibus sphesitri.
spēs quedā in rotūdo forma
ta. Cuius centrū t'ra ē. ex oībus ptibus
equalit' cōclusa. hāc spherā. nec prin
cipiū hr̄e dīūt. nec finiuū. Ideo q'm
rotūdū q'si circulus. unī incipiat ul' ubi
desinat nō facile cōphendātur. De
x Philosophi aūt septē planetis
mūdi septē celos. i. pla celi.
netas. globorū cōsono motu intercu
rerit. Quorū orbibus cōnexa cōmemo
rāt oīa. que sibi inexos. et uelut in
structos. uersari retro. et e cōtrario ceteris
motibus ferri arbitrāt' De sphere
xi Sphere motu duobus axibus motu.
uoluūt' quorū unus ē septētrio
nalis qui nūquā occidit. appellatur
q3 boreus. alt' australis qui nūq'
uidet'. et austronoctius d'r. his duobus
polis moueri sphām celi dīūt. et cū mo
tu eius sydera in ea fixa ab oriēte usq3
ad occidēte circuire. septētrionibus
breuiores girus iux' cardinē pagē
tibus. De sphere cursu :~ :~
xii Sphera celi ab oriēte et occidēte se
mel in die et nocte uītitur. xxiiii.
horarū spaciis. quibus sol cursū suū su
pra t'ras. et sub t'ras sua uolubilitate
cōcludit. De celsitate celi :~ xiii
Tanta celsitate sphera celi d'r uo
lui. ut n̄ aduersus fpitātē eius
cursū astra currerēt qui eā remorā
rētur. mūdi ruinā facēt. De axe ce xiiii
Axis ē septētonal' linea eli :~
recta. que p mediā pilā sphē tē
dit. Et d'a axis q' in ea spa ut rota
uoluit'. ul' q3 ibi plaustrū ē. De ce xv
Poli sūt circuli qui lestibus polis.
currūt. horū alt' ē septētonal'
qui nūq' occidit. appllāturq3 boreus.
alt' austral' qui nūquā uidet'. et aus
tronotius d'r. Et dei poli. qd' sūt axiū
circli. ex usu plaustrorū cōpphēdo. s. no
minati. S3 polus boreus sēp ūr. au
stronocius nūq'. q3 dextra celi alto
ra sūt. pssa austri. De cardinibus ce xvi
Cardines celi extreme ptes li.
sūt axis. et dicti cardines eo q'
p eos uītitur celū. ul' q3 sic cor uol
uuntur. De conuexis celi :~ xvii
Conuexa aūt celi extrema eius
sūt. a curuitate d'ca. ut est illud
cōuexū quotiēs claudit nox undi
q3 celū. humida. Cōuexū ei curuū
ē. q'si cōuersum seu inclinatū. et in modū
circli flexū. De duabus ianuis celi. xviii
Ianue celi due sūt. oriēs et occasus.
Nā una porta sol pcedit. alia se re
cipit. De gemina facie celi. xix
Facies celi ul' capt. oriētal' regio.
ultima septētional'. de qua lu
canus. Sic mūdi pars una iacet. cū
sola niualis pperueq3 pmūt hyemis.
Climata celi. i. plage. De. iiii. pti xx
ul' ptes. iiii. sūt. ex quibus bus celi.
pma pars oriētalis ē. unde aliq3 et
stelle oriuntur. Secūdā occidētalis est.
ubi nob aliq3 stelle occidūt. Tercia

tẽp ſeptẽtrionalis ubi ſol pueniṫ
in dieb; maiorib;. Q uarta auſt̃
lis ubi ſol pueiṫ in noctib; maio
rib;. O riens aũt. ab exortu ſolis
ẽ nũcupatus. A ccidẽs q̃ dieẽ fac̃
occidẽ. atq; interire. abſcondit enĩ
lumĩ mũdo. ⁊ tenebras ſup inducit.
S eptẽtrio aũt ab. vii. ſtellis axis
uocatur. que in ipõ reuolute rotan
tur. hic ꝓprie ⁊ uertex dr̃. eo q̃ ũti
tur. M eridies aũt uocata. ul̃ quia
ibi ſol facit mediũ dieẽ. q̃i medidi
es. ul̃ quia tũc purius micħat ae
ther. merũ ei purũ dr̃. S ũt ⁊ alia
ſeptẽ climata celi q̃i ſeptẽ linee ab
oriẽte i occidentẽ. ſub quib; ⁊ mores
hoĩm̃ diſpares atq; aĩalia ſp̃aliter
diuiſa naſcũt̃. que uocata ſũt a lo
cis quibuſdã famoſis quor̃ p̃mũ
ẽ meroẏs. S c̃d̃m ſoẏnis. T ercium
cathoccoras. i. affrica. Q uartũ rodo.
Q uintũ elleſpontũ. S extũ. meſo
pontũ. S eptimũ. briſtenus. De

E miſpheria dimidia **emiſpus.**
pars ſphere ẽ. E miſpherion
ſupra t̃ram eſt. ea p̃s celi que a nob
tota uĩr. E miſpherio ſub t̃ra ẽ. que
uideri nõ p̃t. q̃diu ſb t̃ra ſũt. **De cir**

Z one celi q̃nq; ſũt. **culis celi:~**
quar̃ diſtinctõib; quedã p̃tes
t̃re pie ſua incolũtur: quedã imma
nitate frigoris aut calores inh̃ita
biles exiſtũt. Que idõ zone ul̃ c̃cli
appllantur. eo q̃ in circũductõne
ſphere exiſtũt. Quor̃ circul; p̃mg
idõ archtoc appllatur. eo q̃ intra eũ
archtor̃ ſigna incluſa ꝓſpiciuntur.
S c̃d̃s circl̃s ex eo termĩc tropicor̃ dr̃.
quia in eo circlõ ſol aquilonis fini
bus eſtatem facit ⁊ ult̃ eũ circulũ
nõ tranſit. ſ; ſtatĩ reũtitur. ⁊ ĩũ tro
picus appllatur. T ercius circulus
yminerinoc appllatur qui alatinis
ideo equinoctialis intelligit̃. eo q̃d
ſol eũ ad eũ orbẽ puenit. equinoctiũ
facit. yminerinoc ei. latine dies dr̃.
atq; nox. q̃ circulg dimidia ſp̃e par
ꝯſtituti reſpiciẽ. Q uarto circl̃s ãn
tartiocc uocat̃. eo q̃ ꝯtrarius ſit c̃clo.
quẽ archticon noĩamus. Q uinto
circulo eminoc tropicus. qui ala
tinis yemalis. ſiue brumalis ap̃p
llatur. idõ q; ſol eũ ad eũ circulũ p
uenit. yemem is qui ad aquilonẽ
ſũt facit. aeſtatẽ. aũt is qui i auſt̃
rib; ꝯmorãtur. **De zodiaco circlõ.**

Z odiacus aũt circl̃s ẽ qui ex lin
ear̃ quinq; anglis ex una linea
conſtat. **De candido circulo:~**

L acteus circl̃s uia ẽ que in ſp̃a i
uĩr a candore dcã quia alba ẽ. quã
aliqui dĩit uiã ẽẽ. qua circuit ſol.
⁊ ex ſplendoris ipĩg t̃nſitu ita lucẽ.

M agnitudo ſolis **De magnitudi**
fortior t̃re eſt. vñ ⁊ eodẽ **ne ſol.**
momẽto cũ oritur. ⁊ oriẽti ſiml̃ ⁊ occi
dẽti equalit̃ apparet. Q d̃ uõ tanq̃
cubitalis nob uĩr. ꝯſidrare oz quãtũ
ſol diſtat a t̃ris. q̃ longitudo facit
ut puulg uideatur a nb. **De magni**

M agnitudo quoq; **tudine lune.**
lune minor fertur ẽẽ quã ſol.
Nam dũ ſol ſupior ſit a luna ⁊ tñ
a nb maior quã luna uĩr. iam ſi ꝓx
nor accedẽt mltõ maior q̃ luna ꝯſ
picẽtur. Sic aũt ſol fortior ẽ t̃ris. ita
t̃ra fortior lune p aliq̃ quãtitatẽ. **De**

S ol dũ igneus ſit **natura ſolis.**
p̃ nimio motu ꝯuſionis ſue
amplius incaleſcit. Cuiq ignẽ dĩit.

philoſofi aqua nutri. ⁊ cõtrario ele
mēto uirtutē luminis ⁊ caloris acci
pe. vñ uidemꝰ eū ſepiꝰ madidū.
atqꝫ rorantē. De curſu ſolis.

Solem p ſe ipm moūi nō cū
mūdo uerti. Nam ſi fixꝰ celo
manet. oms dies ⁊ noctes equalꝭ
exiſtent. Set qm alio loco cras ora
turū. alio occidiſſe eſtño uidemus.
apparet eū p ſe ipm moūi. nō cum
mūdo uerti. Spaciis eī inequalibꝫ
orbis ānuꝫ cficit ꝑ tpm mutatio
nes. Oriens diem facit. occidēs noc
tem in ducit. Nam uadēs longius
ad meridiē yemē facit ut ilermis
humoribꝫ ac pruinis tra pingeſcat.
accedēs ꝓpius ad ſeptētrionē eſta
tē reducit. ut fruges maturitate du
rētur. ⁊ q̄ ſūt in humidis m coctā ſe
cte ſica miteſcat. De effectu ſolis.

Sol oriēs diē facit. occidēs nocte
inducit. Nam dies ſol ſup ter
ram. nox ē ſol ſub tras. Ex ipo ei ſūt
hore. ⁊ ex ipo dies cū aſcendit. ex ipo
ei nox cū occidit. Ex ipo mēſes ⁊ an
ni noiantur. ex ipo uiciſſitudiēs tē
poꝛ fiūt. Q̄n aūt p meridiē currit.
uicinioꝛ tre eſt. Q̄n uo uxta ſeptē
trionē. ſublimis attollit. De itine
re ſolis.

Sol oriens p meridiē it' hr.
qui poſtquā ad occaſū uenit.
⁊ occano ſe tinxit p incognitas ſb
tra uias uadit. ⁊ rurſꝰ ad orientē
recurrit. De lumine lune.

Lunā quidā philoſophi dicunt
ꝓprium lum habe. globiqꝫ eiꝰ unā
ptem ēē lucifluā. aliam uo obſcurā.
⁊ paulati ſe uertēdo diuſas formas
efficē. Alij ecōtra aiunt. lunā nō ſu
um lum hre. ſꝫ ſolis radijs illumina

ri. vñ ⁊ eclipſin patitur. ſi mē ipam
⁊ ſolem umbra tre ſe interponat.

Prima. figura lune bicornis ē ita.
Secūda ſectilis.
Tercia. dimidia. Quarta.
plena. Quīta. itm di
midia. ex maiore. Sexta.
itm ſectilis. Septima. itm ſemis. ⁊
uiceſima ſca ſemis. In ſuo orbe uo
le ſūt uocate certe ꝑſonales. De
interlunio lune.

Interlunīu lune
eſt tps illd mē deficientē ⁊ naſcē
tem lunā. Eſt aūt triceſima dies
quo luna nō lucet. Que ideo tūc ui
deri nō pt. qꝛ ſoli cuiūcta obſcuratur.
ſꝫ eodē momēto renaſcēs paulati ab
eo recedēdo uidetur. De curſu lune.

Luna amiſſi ac recepti lumis ui
cibꝫ mēſtrua ſpacia moderatur.
Que obliquo incedit curſu. ⁊ nō rec
to ut ſol. ſ. ne icidat in cētrū tre. et
frequenē patiatur eclipſin. vicinꝰ
ei eſt eiꝰ circulꝰ tre. Creſcēs aūt oriē
tem cornibꝫ ſpectat. decreſcēs occiden
tē. merito. quia occaſa ⁊ amiſſa ē lunē.

Luna tris De uicinitate lune. ad
uicinioꝛ ē quā ſol. Jn breuiori trīs
orbe. celius pagit curſū ſuū. Nam
it' qd in diebꝫ trecētis ſexagita ſol
pagit. iſta p. xxx. dies paurrit. vñ et
antiqui mēſes in luna. annos aūt
in ſolis curſu poſūnt. De eclipſi ſo
lis.

Eclipſis ſolis ē. quotiēs
luna triceſima ad eandē lineā
qua ſol uehitur pueit. eiqꝫ ſe obici
ens ſolem obſcurat. Nam deficē nobꝭ
ſol uir dū illi orbis lune opponitur.
De eclipſi lune.

Eclipſis lune
eſt quotiēs in umbrā tre luna
incurrit. Nō ei lum ſuū hre ſꝫ a ſole.

Illuminari putatur. vñ ⁊ defectū pa
titur. si inť ip̄am ⁊ solē umbra tīe ıṅť
ueniat. patitur aūt hec. xıȷ. luna. eo
usq; quādiu centrū atq; umbrā.
obiectus t̄re exeat. uideatq; solem.
uł a sole uideatur. De uīa stellar̄
Stelle. ⁊ sidera. ⁊ astra. sydera atq; as
inť se differūt. Nam stella est tro
quelibet singłaris. Sidera uo sunt
stellis plurimis fc̄a. ut iades pliades.
Astra aūt stelle grādes. ut orion. bo
otes. Set hec noīa scriptores cōfun
dūt. ⁊ astra p stellis. ⁊ stellas p side
ribus ponūt. De lumine stellar̄.
Stelle nō h̄re ꝓprium lum̄. ꝫ a sole
illuminare dicūt: sicē ⁊ luna. De
Stelle inmobiłes sūt. stellar̄ situ.
⁊ cū celo fixe ꝑpetuo motu ferū
tur. neq; cadūt p diem neq; p noc
tē. ꝫ solis splendore obscurātur.
Sidera aūt ferūtur. De stellar̄
aut mouētur. ferūtur cursu.
que celo fixa sūt. ⁊ cū celo uoluūtur.
Mouētur uo quedā sicē planete. ⁊ er
ratice. que cursus suos uagos certa
tū defimtiōne. De uario cursu ste
Stelle. p eo qđ p diuersos llar̄.
orbes celestiū planetar̄ ferūť.
quedā celius exorte s̄m ius occidūť.
quedā tardius exorte citius ad oc
casū pueniūt. alie prīť oriūtur. ⁊
nō simł occidūt. Omīs aūt suo t̄pre
ad cursū ꝓprium reuītūtur. De stel
Stelle inť se diuersis lar̄ inṫuall̄.
inṫuallis distāt. atq; ꝓptea ⁊
dispari claritate. magis minus ue
nr̄is oculis apparēt. Nam mlťe ma
iores sūt hiis quas uidemus ꝯspicu
as. set lōge posite parue uidētur a
nob̄. De circlari mō stellar̄:–

Numerus circl̄aris stellar̄ ē. p q̄
cognosci dr̄. in q̄to t̄pr̄ circulū
suū unaqueq; stella ꝑcurrit. siū p
lōgitudinē. siue p latitudinē. Nā
luna tot āīs fert̄. exple circulū
suū. i. q̄ .Mercurius. āīs. xx. Lucif̄.
annis. ix. Sol. annis. xix. Vesp̄.
xv. Feton. xıȷ. Saturnus. xxx.
quibȝ pactis. ad reuīsionē circuli
sui hisdē signis ⁊ ptibȝ reuītūtur.
Quedā sīda a radiis sol̄ ꝑpedita. ⁊
anomala fiūt. aut retrograda. aut
statōnaria. iux̄ qđ ⁊ pōeta meminit
dicēs. Sol t̄pra diuidit era. mutat
nocte diē. radiisq; potētibȝ astra.
Ire uetat. cursusq; uagos statōne m
oratur. De stellis planetis:–
Quedā stelle. ido planete dr̄.
i. errātes. q̄ p totū mūdū ua
rio motu discurrūt. vñ p eo q̄ errāt
retrogrdāť. uł anomala efficiūt. i. q̄
do p̄ticłas addūt ⁊ detrahūt. Cetiu
qñ tm̄ detrahūt. retrogrda dr̄. Sta
tionē aūt faciūt. qñ stant. De p̄re
Precedētia. dēcia etate g̃datiē
uł antegdatō stellar̄ stellar̄.
ē dū stella motū suū ꝯsuetū age ur.
⁊ ad p̄ter ꝯsuetudinē p̄cedit. De re
motōne. ⁊ retrogradatōne stella
Remotō uł retrogdatō rum.
stellar̄ ē. in quo stella dū mo
tū suū agat. simł ⁊ retrorsū mouīr
uidetur. De statu stellar̄:–
Statȝ stellar̄ ē. q̄ dū stella sēp
mouetur. tā in aliquibȝ locis
stare uī. De noībȝ stellar̄ quibȝ
Sol appłlatus. ex cāis uocabłā acce
eo qđ solȝ appareat obscuratis pūt.
fulgore suo cūctis sidibȝ. Luna dc̄a
q̄i lucina. ablata media sillaba. de

qua uirginis. Casta faue lucina. Sip
sit aut nom p diminuatone a sol lu
ce eo q ab eo lum accipiat. accep
tuq reddat. Stelle dce ab stando
quia fixe stat semp in celo nec cad
unt. Nam q uidemus i celo stellas
qsi labi no sut stelle s igniculi ab et
here lapsi. qui fiut du uent altiora
petes. ethereu igne secu trahit qui
tractu suo imitat stellas cadetes. Na
stelle cade no possut. imobiles eni u
pdem e sut. 7 cu celo fixe feruntur.
Sidera dca. q ea nauigantes 9siderando
dirigut ad cursu sui 9siliu. ne fal
lacib undis aut uentis alibi dedu
catur. Quedam aut stelle iccirco sig
na dicu: q ea naute obseruat i gub
nandis remigiis. 9teplantes aciem
fulgoreq eor. quib reb status celi
futurus ondi. Sz 7 omis hoies ea ite
dut ad puidadas puidedas aeris qli
tates. p estate 7 yeme uernaleq
tepiem. Ortu ei. ul occasu suo ctis
statonib tpm qualitates sigcant.
Signor pimus archto. qui in axe
fixus septe stellis i se reuolutis ro
tatur. Nom est grcu. q latine dr
ursa. Que q imodu plaustri uuit
nri ea septetone dixunt. Trionis
eni pprie sut boues aratorii. dci eo q
terra terat. qsi teriones. Septetrio
nes aut no occide axis uicinitas
facit. q in eo sut. Artofilax dicit
q archton. i. elice ursa sequitur.
Eunde et booten dixunt. eo q pl
austro herer. signu multis spectabi
le stellis. int quas archturus e. Ar
chturus sidus e. post cauda maio
ris urse posite i signo boote. un arch
turus dca e. qsi arctusura. q bootis pco
ris collata e. Oritur aut autupn
ali tpr. Orion austri ante tauri
uestigia fulget. Et dictus orio ab
urina. i. ab inundatione aquar.
Tempor ei yemis ob ortus. mare
7 tras aquis ac tepestatib turbat.
Huc latini iugulu uocat q sit arm
tus ut gladius 7 stellar luce terribil
atq clarissimus. In quo si hec fulg
eunt oia. serenitas portendit. Si obscu
ratur his acies tepestas imminet. Hya
des aut dce. ~~motoyaty~~ i. a suco et
pluuiis. Na pluuie grce yetos dicu 7
Ortu quippe suo efficiut pluuias. i
un 7 eas latini suculas applauunt.
q qn nascuntur pluuiar signa mo
strantur. De quib uirgilius. archturu
pluuiasq hyadas. Sut aut stelle. vii.
in fronte tauri. 7 oriuntur tpr uernali.
Pliades a pluritate dce. q pluralitatem
greci ~~aatoclayetoon~~. appellant. i
Sunt eni stelle. vii. ant genua tauri.
ex quib sex uidentur: na latet una.
Has latini uergilias dicut a tpis sig
nificatione q e uer: qn exoriunt. Na
occasu suo yemem. ortu tepestatem
primeq nauigatois tps ostendunt. Ca
nicla stella que 7 sirius dr. estiuis in
sib i medio centro celi e. 7 du sol ad
ea ascendit. 9iuncta cu sole duplicat
calor ipius. 7 dissoluunt corpa. 7 ua
porantur: un ex ipa stella dies cani
culares dicu: qui 7 moleste sut purgatio
nes. Canis aut uocat pp q corpora
morbo afficiat. aut pp flame candore
qd eiusmodi sit. ut pceteris luce uidea
tur: itaq quo magis ea agnoscerent.
sirion applasse. Cometes stella e.
dca eo qd comas luminis ex se fun
dat. qd genus sideris qn apparuit.

aut pestilenciā. aut famē aut bella
sig̃ficat. Cometes aūt. latine crinite
appellātur: quia in modū crinium flam
mas spargūt quas stoyci dīt esse.
ultra triginta ānos. quarum noīa et effec
tus quidā astrologi dīxt. scripserūt.
Lucifer dr̃. eo qđ int̃ oīa sidera plus
lucē ferat. Est ei unus ex planetis.
hic ppe iubar dī. eo q iubar lucis ef
fundat. Sed et splendor solis ac lune
et stellarum iubar uocatur. qđ in modū
iube radii ipsorum extendātur. Vespe
rus stella occidētalis. q cognomina
tā piūt a uespo hispanie rege. ē aūt
et ipa ex quinq; stellis planetis noctē
ducēs. et solem sequēs. Sexto aūt q
hec stella oriens lucifer. occidēs ue
sperum facit. de qua statius. Et alterno
dependet unus in ortu. Planete stel
le sūt q nō sūt fixe in celo ut reliq;.
sz in aere feruntur. Dicte aūt plane
te. a pātes planes. i. ab errore. Nam
interdū in austro. interdū in septētrio
nē plerq; cont̃ mūdū. nō nūquā cum
mūdo feruntur. Quarum noīa gca sūt.
phenon. feton. pirona. esperus. ste
llon. has romani noibus dorum suorum. i.
iouis. saturni. martis. ueneris. atq;
mercurii sacrauīnt. Decepti ei et deci
pe uolētes. in eorum adulatōne qui s
aliquid secdm amorē phibuissent. si
dera ostendebant in celo. dicētes qđ
iouis eēt illđ sidus. et illđ mercurii.
et cepta ē opinio uanitatis. Hanc
opinionē erroris diabolus cōfirmauit.
xps euertit. Jam uo illa que ab ipis gē
tilibus signa dicuntur: in quibus et
aiantium ymago de stellis formatē.
ut archyton. ut aries. taurus. libra. et
huiusmodi alia. hi qui sidera puidert

in nūero stellarum spēm corporis suspicīt cō
sa uanitate p motū finxerunt. ex cā
quibusdā dorum suorum. et ymagines et
noia cōfirmātes. Nam ariete pri
mū signū ea ut libre mediā mū
di lineā tradiūt. ppt amorē iouem
idō uocauīnt. In cuius capite qui si
mlacra faciūt arietis cornua fin
gūt. Qđ signū gētiles. idō int̃ sig
na pmū cōstituīnt. quia in marcio
mēse. qui ē anni pncipiū. solē in eo
signo cursū agē dīt. Set et taurū
int̃ sidera collocare. et ipm in honore
iouis. eo q in boue sit fabulose cōu
sus. qui europā trāsuexerit. Castorem
quoq; et pollucē. post mortē int̃ noti
ssima sidera cōstituīnt. q signū gem
ini dīt. Cancrū quoq; inde dixūt.
eo q ad eū signū mēse iunio sol dū
uenit retrogradit̃ in modū cancri.
breuioresq; dies facit. hoc ei aial.
incertā hēt pmā ptem. Deinq; ad
utriq; partē gressū dirigit. ita ut p
or pars sit posterior. et posterior prior. Leonē
in grecia ingentē hercules occidit.
et ppt uirtutē suā hūc int̃ duodeci sig
na cōstituīnt. hz signū sol cū attigit ni
miū calorē mūdo reddit. et ānuus flat
ethesias facit. Virginis i signū re
centio int̃ astra collocauīnt. ppt q isdē
diebus in quibus p eū sol decurrit. terra
exusta solis ardore nil pariat. Est
ei hz tps. canicularū dierum. Libram
aūt uocauīnt. ab equalitate mēsis
ipius. quia ab octauo. kls octubris
sol p id signū currēs equinoctiū fa
cit. vnd et lucanus. ad iuste pōdera libre.
Scorpiū qz et sagittariū. ppt fulgura
mēsis ipius appellauerūt. Sagittario uir
equinus cruribus deformatur. cuius sagi

tam et Chironem adiungunt, ut ex eo im-
bres ipsius flumina demonstrentur; unde
et Sagittarius est vocatus. Capricorni
figuram idem inter sidera finxerunt propter ca-
pream Iovis nutricem. Cuius posteriorem
partem corporis in effigiem piscis ideo
formaverunt, ut pluvias eiusdem temporis
designarent, quas solet idem mensis ple-
rumque in extremis habere. Porro Aqua-
rium et Pisces ab imbribus temporis voca-
verunt, quod hieme, quando in his signis sol
vertitur, maiores pluviae profunduntur.
Et miranda clementia gentilium, qui non
solum pisces, sed et arietes et hircos et
tauros, ursas et canes et cancros et scor-
piones in caelum transtulerunt. Nam et
aquilam et cygnum propter Iovis fabulas inter
caeli astra eius memoriae causa colloca-
verunt. Perseum quoque et uxorem eius
Andromedam postea quam sunt mortui,
in caelum receptos esse crediderunt, ita ut
imagines illorum stellis designarent,
eorumque appellare nominibus non erubescerent.
Aurigam et Erichthonium in caeli astra col-
locaverunt, propter quod vidissent eum primum qua-
drigas iunxisse; mirati sunt ei ingeni-
um eius ad imitationem solis accessisse,
et propter hoc nomen eius post mortem inter
sidera posuerunt. Sic Callisto Lycaonis
filia regis, dum ab Iove compressa, et
fabulose a Iunone in ursae figuram con-
versa, quae Graece arctos appellatur, pro
interfectione ipsius nomen eius Iovis
cum filio in stellis septentrionalibus
transtulit, eamque arcton; filium autem
eius Arctophylax appellavit. Sic li-
ra per Mercurium in caelum locata. Sic et
centaurum Chiron, propter quod nutrierit Aescula-
pium et Achillem, inter astra dinumera-
tus est. Sed quolibet modo superstitionis

haec ab hominibus nuncupentur, sunt tamen sidera quae
Deus in mundi principio condidit, ac certo mo-
tu distinguere tempora ordinavit. Haec er-
go signorum observationes vel geneses
et cetera superstitiosa, quae se ad cognitio-
nem siderum coniungunt, id est ad notitiam fatorum,
et fidei nostrae sine dubitatione contraria
sunt, sic ignorari debent a Christianis, ut nec
scripta esse videantur. Sed nonnulli siderum
pulchritudine et claritate perlecti, in lap-
sus stellarum caecatis mentibus conruerunt,
ita ut per supputationes noxias quae
mathesis dicitur, eventus rerum praescire ne-
quiquam conentur. Quos non solum Christia-
nae religionis doctores, sed etiam gentilium
Plato, Aristoteles, atque alii rerum veritate
commoti concordi sententia damnaverunt, dicen-
tes confusionem rerum potius de tali persua-
sione generari. Nam si ut dicunt genus hu-
manum ad varios actus nascendi necessita-
te premeretur, cur aut laudem mereantur boni
aut mali legum perpetiantur ultionem? Et
quamvis ipsi non fuerint caelestis sapientiae dedi-
ti, veritatis tamen testimonio errores eorum
iure contulerint. Ordo autem iste septem
saecularium disciplinarum ideo a philoso-
phis usque ad astra perductus est, scilicet ut
animos saeculari sapientia implicatos a terrenis
rebus abducerent, et in superna contemplatio-
ne collocarent. Explicit liber iiii. Incipit liber v.

De medicina. i.
De nomine eius. ii.
De inventoribus eius. iii.
De tribus heresibus medicorum. iiii.
De iiii humoribus corporis. v.
De acutis morbis. vi.
De chronicis morbis. vii.
De morbis qui in superficie cutis videntur. viii.
De remediis et medicaminibus. ix.
De libris medicinalibus. x.

De instrumentis medicorum. xj.
De odoribus et unguentis. xij.
De initio medicine. xiij.

De medicina.

Medicina est que corporis vel tuetur vel restaurat salutem, cuiusque materia versatur in morbis et vulneribus. Ad hanc itaque pertinet non ea tantum que ars eorum exhibet qui proprie medici vocantur, sed et cibus et potus, tegmen et tegimen. Defensio denique omnis atque munitio qua nostrum corpus adversus externos ictus casusque servatur.

De nomine eius.

Nomen autem medicine a modo, id est temperamento impositum estimatur: ut non satis sed paulatim adhibeatur. Nam in multo contristatur natura, mediocritate autem gaudet. Unde et qui pigmenta vel antidota satis vel assidue biberint vexantur. Inmoderatio enim omnis non salutem sed periculum affert.

De inventoribus eius.

Medicine autem artis auctor vel repertor apud Grecos perhibetur Apollo. Hanc filius eius Esculapius laude vel opere ampliavit. Sed postquam fulminis ictu Esculapius interiit, interdicta fertur medendi cura, et ars simul cum auctore defecit, latuitque per annos pene quingentos usque ad tempus Artaxerxis regis Persarum. Tunc eam revocavit in lucem Ypocras, Asclepio patre genitus in insula Choo.

De tribus heresibus medicorum.

Hi itaque tres viri totidem hereses invenerunt. Prima metodica inventa est ab Appollina, que remedia sectatur et carmina. Secunda empirica, id est experientissima, inventa est ab Esculapio, que non indiciorum signis sed solis constat experimentis. Tertia logica, id est rationalis, inventa ab Ypocrate. Iste enim discussis etatum, regionum vel egritudinum qualitatibus, artis curam rationabiliter perscrutatus est. Infirmitatum per quas causas ratione adhibita curaque rationabiliter perscrutata est. Empirici enim experientiam solam sectantur. Logici experientie rationem adducunt. Metodici nec elementorum rationem observant, nec tempora, nec etates, sed solas morborum substantias.

De quattuor humoribus corporis.

Sanitas est integritas corporis et temperantia nature ex calido et humido, quod est sanguis. Unde et sanitas dicta est quasi sanguinis status. Morbi generali vocabulo omnes passiones corporis continentur. Quod inde veteres morbum nominaverunt, ut ipsa appellatione mortis vim que ex eo nascitur demonstrarent. Inter sanitatem autem et morbum media est curatio, que nisi morbo congruat non perducit ad sanitatem. Morbi omnes ex quattuor nascuntur humoribus, id est ex sanguine et felle, melancolia et flegmate. Ex ipsis enim reguntur sani, ex ipsis leduntur infirmi. Dum enim amplius extra cursum nature creverint, egritudines faciunt. Sicut autem quattuor sunt elementa, sic et quattuor humores, et unusquisque humor suum elementum imitatur: Sanguis aerem, Colera ignem, Melancolia terram, Flegma aquam. Et sunt quattuor humores, sicut quattuor elementa, que conservant corpora nostra. Sanguis ex greca ethimologia vocabulum sumpsit, quod vegetetur et sustentetur et vivat. Coleram Greci vocaverunt quod unius diei spacio terminetur. Unde et cola, id est fellicula nominata est, hoc est fellis effusio. Greci enim fel colen dicunt. Melancolia dicta eo quod sit ex nigri sanguinis fece admixta et habundancia fellis. Greci enim melan

gñ uocāt. fel aūt colen appellant. Sā
guis latine uocatꝰ. q̄ ſuauis ſit. vñ
⁊ hoies quibꝫ dn̄atur dulces ⁊ blā
di ſūt. Flegma aūt dixūnt. q̄ ſit
frigidū. Greci eī frigorē. flegmonē
appellant. Ex his. iiij. humoribꝫ reg
untur ſani. ex ipis ledūt infirmi.
Dū eī amplio' ex' curſu nāe creuīnt. e
gritudies faciūt. Ex ſāgne aūt ⁊ fel
le acute paſſiões naſcūt. q̄s greci i
oxeas uocāt. Ex flegmate uo ⁊ me
lācolia ueteres egre. pcedūt. q̄s greci
cronias dīt. De acutis morbis.
Oxea ē acutꝰ morbꝰ. q̄ aut cito
trāſit. aut celiꝰ interficit. ut ple
ureſis. freneſis. Oxi eī acuti apđ
grecos ⁊ uelocē ſignat. Cronia ē plix'
corpis morbꝰ. q̄ mltis tpībꝫ remo
ratur. ut podagra. tyſis. Cronó eñ
apđ grecos. tp̄s dī. Quedā aūt paſſiões
ex ſuis cāis noīa acceperūt. Plein
nō eſt inquietꝰ morbꝰ. cū rubore ⁊
dolore. ⁊ tenſione ⁊ duricia ⁊ uaſti
tate. Nā cū cepit fi' fleumō. ⁊ i q̄e
tudo ⁊ febr' ꝯſequit'. vñ ⁊ dc̄' ē fleu
mō. apoflegin. i. inflamatōne. Sic
eī ſentit' ⁊ nō nom̄ accep. Febr' a fer
uore dc̄a. Eſt eī hundācia caloris.
Freneſis appellata ſiue īpedimēto
mētis. Greci eī mētes frenas uocant.
ſeu q̄ dētibꝫ inſtrendāt. Nā frendē ē.
dētes ꝯcutē. Eſt aūt pturbatō cū ex
agitatiōe ⁊ demēcia. ex colica i effecta.
Carchia. uocabulū a corde ſumpſit. dū
ex aliquo tiōre aut dolore afficit'. i
Cor eī grecí. carchiā uocāt. Eſt eī cor
dis paſſio. cū formidabli metu. Le
targia. a ſopno uocata. Eſt eī oppſ
ſio cerebri cū obliuione ⁊ ſopno
iugi. ut ſtertētis. Synācis a cō
tinēcia ſpūs ⁊ pfocatiōne dc̄a. Greci eī
ſinancis ꝯtinē dīt. Qui eī hec mō
laborāt. dolore fauciū pfocāt'. Fleu
mō ē feruor ſtomachi. cū extēſione
atq̄ʒ dolore. q̄ cū cepit fi' ⁊ febris ꝯſe
quit'. vñ ⁊ dc̄a ē fleumō apoflegi. i. i
flāmās. Sic eī ſētit' ⁊ unū nom̄ accep.
Pleureſis ē. dolor lateris acutꝰ cū febre
⁊ ſputo ſāgnolētꝰ. Latus eī grecí ple
uras dī. vñ ⁊ pleuretica paſſio nom̄
accep. Peripeumonia ē pulmonis
uiciū. cū dolore uehemti ⁊ ſuſpirio.
Greci eī pulmonē pleumō uocāt. vñ
⁊ egritudo dc̄a ē. Apoplexia ē ſubita
effuſio ſāgins. q̄ ſuffocati interiūt.
Dicta aūt apoplexia q̄d ex letali p
cuſſu repētinꝰ caſꝰ fiat. Greci eī p
cuſſionē apoplexim uocāt. Spar
mus. latine ꝯtractō ſubita partiū.
aut neruor' cū dolore uehemti. Quā
paſſionē a corde noīatā dixerūt. que
in nobis pncipatū uigoris h̄t. fit aūt
duobꝫ modis. aut ex repletōne aūt
exinanitōne. Tetanus maior ē cō
tētio neruor' a ceruice ad dorſū. Te
lū. lateris dolor ē. Dictū aūt dc̄a ita a
medicis q̄d dolore corpis trāſiliet.
q̄ſi gladius. Yleos. dolor inteſtinor'
ūn ⁊ illa dc̄a ſūt. Greci eī ylios obuo
lue dī. q̄d ſe inteſtina p dolore inuol
uāt. hī ⁊ turminoſi dīr. ab iteſtior'
tormīto. Ydrofoba. i. aque metus.
Greci eī ydor. aquā. fobi. timorem
dīt. vñ ⁊ latini huic morbū aliſe
metū. limfaticū uocāt. Fit aūt ex
canis rabidi morſu aut ex aeris ſp
uma in tra pıecta. q̄ſi homo uſ' beſ
tia tetigit. aut demēcia replet'. aut
in rabiē ītitit'. Carbunculo dc̄' q̄ i
ortu ſuo rubēs ſit ut ignis. poſtea in

gter. ut carbo extinct9. Pestilencia e
ɔtagiū q' dū uni apphendit celiť
ad pl'es trāsit. Gignit' ei ex corrup
to aere. ⁊ uisceribꝫ penetrādo inhaeret.
hec ⁊ si plerūq; p aereas potestates fi
at. tñ sine arbitrio oīpotētis dei oio
nō fit. Dicta aūt pestilencia q̄si pastu
lencia. q' ueluti incendiū depascat.
ut toto descēdit corpe pestis. Jdē et
ɔtagiū a ɔtigendo. q2 quē tetigit
polluit. ipa ⁊ inguina ab ī guinum
pcussione. Eadē ⁊ lues. a labe ⁊ luctu
uocata. Que tāto acuta ē. ut nō hēat
spaciū t'pis. quo aut uita spet'. aut
mors. s; repētinus lāgor simul' cum
morte uenit. De cronicis morbis.

Cronia ē plixus morbꝫ qui mul
tis t'pibꝫ remorat'. ut podagra.
tysis. Cronō ei apd' grecos tp̄s dr.
Cephale ex cā uocabulū hꝫ. Capi
tis ei passio ē. ⁊ greci caput cepha
len uocāt. Scothoma ab accidēti
nomē sūpsit. q' repētinas tenebꝫ in
gerat oclis cū uertigine capitis.
Vertigo aūt est quotiēscūq; uētus
ɔsurgit. ⁊ tīam in circuitu mittit.
sic ⁊ intrinsecꝫ hoīs arterie ⁊ uene uēto
sitatē. ex resoluta humectatōne g
gnūt ⁊ oclis gīri faciūt. unde ⁊ uer
tigo nūcupata ē. Epilemsia uocabu
lū sūpsit. q' mentē appendēs. pitē
ī corpus possideat. Greci ei appēsio
nē epilemsiā appllant. Fit aūt ex
melācolico humore quotiēs exube
rauit. ⁊ ad cerebrū ɔuersus fuit.
hec passio ⁊ caduca uocatur. eo q'
cadēs eger spasmos paciat'. hec ⁊ uul
gus lunaticos uocāt. q' p lune cursū
comitet' eos insania demonū. Jdem
⁊ barbarō tp̄e ē ⁊ morbꝫ comitalis. i.
maior ⁊ diutinus. quo cronici tene
antur. cui tanta uis ē ut homo ual
ens concidat spumetq;. Comital'
aūt dict9 q' apd' gentiles. cū comi
ciorū die cui quā accidiss;. comicia
dimittebātur. Erat aūt apd' roma
nos comitiōꝝ dies ɔ sollēpnis ī kl'is
ianuarias. Mania ab insania uel
furore uocata. Nam grecoꝝ uetustas
furorē maniā appllabant. siue ab
iniquitate quā greci maniā uocaue
rūt. siue a diuinatōne. q2 diuinare
grece mantin dr. Melancolia dcā est
a nigro felle. greci ei nigrū melā uo
cāt. fel aūt colen appllant. Epilē
sia aūt. ī fantasia fit. Melācolia in
rōne. mania ī memoria. Tipice fri
gide febres. q2 ab iis siue tipic appel
labātur. ab herba q̄ in aq̄ nascitur.
que latine forma atq; stat9 dr. Est
ei accessionū. ul' recessionū reuolu
tō p statuta tēpoꝝ interualla. Reuma
grece latine eruptō siue fluor appllāt.
Catarrus ē fluor reume ingis. ex na
ribꝫ. Que dū ad facies uenit brācos
uocāt'. dū ad toracē ul' pulmonem
tysis dr. Coriza ē. quotiēs infusio
capitis in ossā uenit nariū ⁊ pfoca
tōnem fecit. cū sternutatōne. unde et
corizan nomē accepit. Brancos est
prefactio faucium a frigido humore.
Greci enī guttur. branco dicunt. eas
quē fauces sūt. quas nos corrupte
brancias dicim9. Raucedo ampu
tatō uocis ē. hec ⁊ arterias uocatur.
eo q' uocē raucam ⁊ clausam reddat.
ab arteriaꝝ iniuria. Suspiriū no
men sūpsit q2 spiratōis difficultas
est quam greci dispnoam dicūt. i. p
focatōnem. Peripleumonia apul

V

monibus nomē accepit. Est ei pulm
onis tumor. cū spumarū sanguinearū
effusione. Emoptoicus ē emissio san
guinis p os. unde et nomē sūpsit. Em
ath ei sanguis dr. Tisis est ulce
ratio et tumor in pulmonibus. q̄ in iu
uenibus facilius uenire solet. Tisis aū
apud grecos dcā. q sit ↄsumatio toci
corporis. Tussis grece ab altitudine
uocatur. q a pfundo pectoris ueniat. an
ↄtiaria ē superior in faucibus ubi uua
titillat. Apostema a collectione nom
accep. Nā collectiones greci apostem
as uocant. Enpiis dcā ab apostema
te intrinsecus. uel in latere uel in stoma
co cū dolore et febribus et tussi. et humidi
tibus spumis et purulentis. Epaticus
morbus ex iecoris passione nom accep.
Greci ei iecur epaten uocant. Liene
sis a splene uocabulum sūpsit. Greci ei
lien splen dicunt. Idropisis nom sūpsit.
ab aquoso humore cutis. Nā greci ydror
aquā uocauerunt. Est ei humor subcutan
eus. cū inflatione turgente. hanelitu
fetido. Nefresis. a renū langore no
men accepit. Renes ei greci. nefreti dicunt.
Paralisis dcā a corporis inpensatione fcā
ex multa infrigidatione. aut in toto cor
pe aut in pte. Cacexia nomē sūpsit
a corporis iniuria. Cacexiam ei. malā
uexatione greci uocauerunt. Fit aūt hec pa
ssio intēperancia egrotantis. uel curatio
ne mala medicaminis. aut post egri
tudines tarda resūptio. Atrofia.
nomen accepit a diminutione cor
poris. Nam greci nutrimenti cessatione.
atrofian dicunt. Est ei tenuitas corpo
ris ex causis latentibus. et paulatim consu
lescentibus. Sarcian ē superfluū car
nis incrementū. quo ultra modū cor

pora saginantur. Greci ei carnē. sarcian
uocant. Sciasis uocata. a pte corporis
q uexat. Nam uertebrorum ossa quorum
summitas iliorum intro concauat. greci sciam
uocant. Fit aūt de flegmate quotiens
descendit in recta ossa. et efficit ibi gl
utinatio. Podagrā greci a retentione
pedū. dicunt noiatam. et a feriali dolore.
Siquidē omne q inmite sunt abusi
ue agrestie uocamus. Arteticus morbus
ab articulorum passione uocabulum sūpsit.
Calculus petra ē q in uesica ē. fit. unde et
nomē accep. Gignitur aūt ex materia flec
matica. Stranguiria dcā ē. eo q stri
gat urinarum difficultate. Satiriasis
inge desideriū ueneris. cū extensione na
turaliū locorum. dcā passio a satiris. ale
xander ystoriagraphus ait. uillosos
quidē appellatos aiunt. Amulsco anti
fate leistrigonis filio. Sabius quarum
sicolias, pfecte corrupto noie. uulf
co ait dictos. Diarria. iugis uentris
fluxus sine uomitu. Desinteria est
diuisio continuationis. i. ulceratio intesti
ni. Dis ei diuisio ē. interiora intesti
na. Fit aūt antecedenti fluore. quā greci
diarrian uocant. Lientaria dcā q cibum
tamquam p leuia intestina nullis obstantibus
faciat plabi. Colica passio nomē sūp
sit ab intestino quē greci coli appellant.
Ragadie dicunt. eo q fissure sunt. rugis
collecte circa orificium. Hec et emorro
ide a sanguine fluore dce. Greci ei sā
guinē. emath dicunt. De morbis qui in

Alopicia est superficie corporis uidentur.
capillorum fluor. circūscriptis pilis
fuluis. eius qualitatē habentibus. uoca
ta est hoc noie a similitudine animalis uul
pecule. quā greci alopigian uocant. Pa
rotide sunt duricie. uel collectiones. que

De morbis qui in superficie corporis ...

ex febribus. aut ex aliquo alio nascitur in aurium vicinitates. unde et parotida sunt appellate. ota enim greci auricula dicunt. Lentigo est vestigia macularum parvula in rotunditate formata. ab specie lenticule dicta. Erisipila est quam latini sacrum ignem appellant. id est execrandum per antifrasin. Siquidem in superficie est rubor flammeus cutes erubescit. tunc motu rubore quasi ab igne vicina invaduntur loca. ita ut et febris excitetur. Serpedo est rubor cutis cum pustularum extancia et nomen sumpsit a serpendo quod serpat membra. Inpetigo est sicca scabies prominens a corpore cum aspritate et rotunditate forme. hanc vulgus sarnam appellant. Prurigo vocata est a pruriendo et ardendo. Nictalmus est passio que per diem visu patentibus oculis denegatur et noctibus irruentibus tenebris redditur. aut versa vice. ut plerique volunt die redditur nocte negatur. Verruce alie sunt satiriasis alius verruce singlatim sunt. Satiriasis una fortior et circa ipsam plures inveniuntur. Scabies et lepra utraque passio. aspritas cutis cum prurimi et squamatione. sed squabies tenuis aspritas et squamatio est. hinc denique nomen accepit. quia ita velud purgamenta adimittat. Nam scabies. quasi scammes. Lepra vero aspritas cutis scamnosa. a lepide herbe similis. et inde nomen sumpsit. cuius color nunc in nigredinem vertitur. nunc in alborem nunc in ruborem. In corpore hominis. ita lepra dinoscitur. si variatim inter sanas cutis partes color diversus appareat. aut si ita se ubique diffundat. ut omnia unius coloris quamvis adulti faciat. Elefanticus morbus dicitur. ex similitudine elefantis. huius naturaliter dura pellis et aspera. nomen morbo in hominibus dedit. quia corporis in superficiem. simile facit elefantorum cuti. Sive quia ingens passio est. sicut animal ipsum ex quo diminutum ducit nomen. Hicterum greci appellant a cuiusdam animalis nomine. quod sit colloris fellei. hunc morbum latini arcuatum dicunt. a similitudine celestis archus. Auriginem vero. varro appellari ait. a colore auri. Regium autem morbum existimant dictum. quod vino bono et regalibus cibis facilius curetur. Cancer a similitudine maritimi animalis vocatum. vulnus sic medici dicunt nullis medicamentis sanabile. Aut ergo precidi solet a corpore membrum ubi nascitur. aut si aliquanto diucius vivat. tamen in mortem quamlibet et tardius ad futuram. Furunculus est tumor in acutum surgens. dictum quod ferveat quasi fervunculus. unde et greci antrax dicunt. quod sit ignitus. Ordeolus est. parvissima ac purulenta collectio. in capillis palpebrarum constituta in medio lata. et ex utraque conducta. ordei granum similans. unde et nomen accepit. Oscedo est qua infancium ora exulcerantur. dicta ex langore oscitancium. Frenusculi ulcera circa rictum oris. similia his que fiunt iumentis aspritate frenorum. Ulcus putredo ipsa vulneris quod ferro fit quasi uret. ulcus quod olet quasi olcus. unde et ulcera. Pustula est in superficie corporis turgida. velud collectio. Papula est. parvissima cutis erectio. circum insepta cum rubore. et dicta papula quasi pupula. Sirinpio sanies dicta. quia ex sanguine nascitur. Exsiccato enim calore vulnerum sanguis in saniem vertitur. Nam sanies non fit in quocumque loco. nisi sanguis ubi advenit. quia omne quod patescit. nisi

calidum et humidum fiunt. quod est san
guis putrefieri non potest. Sanies autem
et tabes. sibi differunt. Fluere enim sa
nie uiuorum est. tabe mortuorum. Cicatrix
est obductio uulneris naturalem colorem
partibus finitimis dicta quod obducat uul
nera atque obtegat. De remediis me

Medicine curatio dica lib. titlo.
dispenda non est. Meminimus
enim et ysaiam. ezechie languenti ali
quid medicinale mandasse. et paulus
apostolus thimotheo medicum uinum pro
desse dixit. Curatio autem morborum. tri
bus generibus constat. Farmacia. quam lati
ni medicamina uocant. Cirurgia quam
latini manuum operationem appellant.
manus enim apud grecos. cira uocatur.
Dieta quam latini regulam nuncupant.
Est enim obseruatio legis et uite. Sunt
autem omni curationi species tres. Primum ge
nus dieticum. Secundum farmaticum.
Tertium cirurgicum. Dieta est obseruatio legis
ac uite. Farmacia est medicaminum
curatio. Cirurgia. ferramentorum incisio.
Nam ferro exciduntur. que medicamen
torum non senserint medicinam. Antiquior
autem medicina. herbis tantum et succis er
at. Talis enim usus cepit. Deinde fer
ro. et ceteris medicamentis. Omnis autem
curatio aut ex contrariis aut ex similibus adhibetur. Ex con
trariis. ut frigidum calido. uel humidum
sicco. sicut in homines superbia non potest sana
ri. nisi humilitate sanetur. De similibus
uero. sicut ligamentum. uel rotundo uulneri ro
tundum. uel oblongo oblongum opponi
tur. Ligatura enim ipsa non eadem membris
omnibus. sed similis similibus coaptatur. Que duo
in ipsa ad uictoriam nominibus suis signi
ficant. Nam antidotum grece. latine ex
contrario dicitur. Contraria enim contraria me

dicine ratione curantur. Ar contra ex simili
ut pigra que interpretatur amara.
quia gustus eius amarus est. Ex con
uenienti enim nomen accepit. quia amari
tudo morbi. amaritudine solui so
let. Omnia autem medicamenta ex propriis
causis habent uocabula. Gera enim dicta.
quasi diuina. Arteriaca quod apta sit
gutturis meatui et tumores faucium
et arteriarum leniat. Tiriaca est. antido
tum serpentinum quo uenena pelluntur. ut
pestis peste soluatur. Catartica gre
ce. latine purgatoria dicuntur. Catapo
dia. eo quod modicum poterunt. seu iglu
ciantur. Diamaron a suco mororum nomen
sumpsit. ex quo conficitur sicut diacodion.
quia ex codia. id est ex papauere fit. sicut di
asmiraton. quia ex similibus componitur.
Electuarium uocatum. eo quod molle sor
beatur. Trocisce dicte. quia in mo
dum rotule deformantur. Troce enim gre
ce rote dicitur. Collirium latinum sonat. quod
uicia oculorum detergat. Epitima eo
quod supponatur aliis adiutoriis precedentibus.
tibus. Cataplasma. eo quod inductio
sit sola. Inplastrum quod inducitur.
Malagma quod sine igne maceretur.
et comprehendatur. Enema grece. latine
relaxatio dicitur. Pessaria dicta quod intus
iniciatur. Medicinam iumentorum chi
ron quidam grecus inuenit. Inde ping
itur dimidia parte homo. dimidia eque.
Dictus autem chiron apo toy cheiros. quia
cirurgicus fuit dictus appellatus. Creti
ce dies medici uocant. quibus creduntur
ex iudicio infirmitatis hec nomen im
positum est. quod quasi iudicet hominem
ex sententia sua. aut puniat aut liberet.
De libris medicinalibus. titlo. x.
Aforismus est breuis sermo integrum

sensum, proposite rei scribens. Prognostica præsensio egritudinum uocata ad præcognoscendum. Oportet enim medicum et præterita agnoscere et præsencia scire et futura prouidere. Dinamedia potestates herbarum .i. uis et possibilitas. Nam in herbarum cura uis ipsa dinamis dicitur. Vnde et dinamedia nuncupatur, ubi eorum medicine scribuntur. Butanicum autem herbarum dicitur, quod ibi herbe notentur.

Enchiridion. De instrumentis

Enchiridion dictum quod manu medicorum astringatur, dum plurima contineat ferramenta. Chiron enim grece manus uocatur. Flebotomum ab incisione uocatum. Nam incisio grece thomum dicitur. Smilaria. Angistrum. Spatomele. Guuia que alatinis a similitudine cucurbita a suspirio uentosa uocatur. Demumque aiata spiritu pigmenculum, deinde hinc scisso corpori superposita, omne quod intra cutem uel altius estuat, siue humorem siue sanguinem euomat in superficiem. Clistere.

Pila apiscendis seminibus idest terendis. Hinc et pigmenta, eo quod in pila et pilo agantur, quasi pilaginta. Est enim pila uas aromatariorum et medicorum aptum usui, in quo proprie tipsane fieri et pigmenta conteri solent. Varro autem refert pilumnum quendam in ytalia fuisse, qui pensendis præfuit arnis. Vnde pilumni et pistores. Ab hoc igitur pilum et pilam inuentam, quibus far pinsitur, et ex eius nomine dictum. Pilum autem est unde contunditur quicquid in pila mittitur. Mortarium quod ibi iam semina in puluerem redacta et mortua condiantur. Citicula est in qua cicutiducta collyria resoluuntur. Est enim lenis, ita ut aspera frangi potius quam resolui collyrium facit. De odoribus unguentis.

Odor uocatus ab aere. Timiama lingua greca uocatur, quod sit odorabile. Nam timus dicitur flos, qui odorem refert. De quo uirgilio: Redolentque timo. Incensum dictum quia igne consumitur dum offertur. Thetraides formule incensi in longitudine porrecte que fiunt ex .iiii. pigmentis. Quatuor enim grece tetra formula ydee dicitur. Stacten est incensum quod ex prossima manant dictum agrecis. ~~Capte de taze in etalitris~~ idest obtritum. Mirobalanum quia fit ex glande odorata. De quo oratius: Et pressa tuis balanus capillis. Oleum est purum nulli quod rei admixtum. Vnguentum uero est quod ex communi oleo confectum, aliarum specierum commixtione augetur odoris iocunditatem sumens et longius redolens. Vnguenta autem quedam dicuntur a locis, ut telinum, cuius uilius cesar meminit dicens: Corpusque suum telino ungimus. Hoc conficiebatur in insula telo, que est una ex cicladibus. Sunt et quedam ab inuentorum nomine, ut amaracinum. Nam quidam tradunt regium quendam puerum amaracum nomine complura unguentorum genera ferentem casu prolapsum esse et maiorem ex commixtione odorem creasse. Vnde nunc optima ungenta amaracina dicuntur. Sunt autem ex genere florum. Item ex alia que amatheria siue qualitatis dicuntur, ut rosaceum a rosa, ciprinum a flore cipri. Vnde et proprie mathematice odorem referunt. Ex his quedam simplicia ungenta sunt, que ex una tantum

ſpe exiſtunt. vn̄ ⁊ ſin nois referunt ⁊
odoratum. ut anetinū. Eſt ei ſin
cerum ex oleo ⁊ aneto tn̄. Com
poſita aūt ſūt. que plurimis admi
xta ſūt. vn̄ ⁊ nois ſui odorem nō
hn̄t. quia obtinētib; alijs que ad
miſcētur incertū odorem dn̄t. Ce
rotū fit ex pice ⁊ cera ⁊ adipe ⁊ nu
ce. Caleſticū. Marciatū. De initio

Oritur a qui medicine:~
busdā. quare int̄ ceteras libera
les diſciplinas medicine ars nō
ↄtineatur. Ppt̄ea quia ille ſinglā
res ↄtinet cās. iſta uo omniū. Naz
⁊ gramaticā medicus ſcire debet.
ut itellige ul' exponē poſſit q̄ legit.
Simlit̄ ⁊ rethoricā. ut uacius argu
mētis ualeat definire que t̄ctat nec
nō ⁊ dialeticā. pp̄ infirmitatū cās. rō
ne adhibita pſcrutādas atq; ſanā
das. Sic ⁊ arithmeticā pp̄ numerū
orarū in acceſſionib; ⁊ piodis dier.
Non alit̄ ⁊ geometriam pp̄ numerū
qualitateſq; regionū ⁊ locor̄ ſitus.
in quib; quid cuiq; obſuare oporte
at. Porro muſica. incognita illi nō
erit. Nam mlta ſūt que in egris hoī
nib; p hāc diſciplinā fc̄a leguntur
ſic̄ de dauid legitur. qui ab ſpū in
mūdo ſaulē arte modulatōis erip
uit. Aſclepiades quoq; medic; fre
neticū quendā p ſimphoniā p'ſtiē
ſanitati reſtituit. Poſtremo et aſ
tronomiā notam hēbit. p quā ↄtē
pletur rōnem aſtror̄ ⁊ mutatōnes
tēpor̄. Nam ſic ait quidā medicor̄
cū ipōr̄ qualitate ⁊ nr̄a corpa comu
tantur. Hinc eſt q' medicina ſc̄da
philoſophia dr̄. utraq; ei diſciplīā
totū hominem ſibi uendicat. Nā ſic
p illam aīa. ita p hāc corpꝰ curatur.

Explicit liber v. Incipit liber vi.

De auctorib; legum i.
De legib; diuinis ⁊ humanis. ii.
Quid differat int̄ ſe. ius. leges ⁊ mores. iii.
Quid ſit ius naturale. iiii.
Quid ſit ius ciuile. v.
Quid ſit ius gencium. vi.
Quid ſit ius militale. vii.
Quid ſit ius publicū. viii.
Quid ſit ius quiritū. ix.
Quid lex. x.
Quid ſcita plebiū. xi.
Quid ſenatꝰ ↄſultus. xii.
Quid ↄſtitutō ⁊ edictū. xiii.
Quid reſpōſa prudentium. xiiii.
De legib; ↄſularib; ⁊ tribuniceis. xv.
De lege ſatira. xvi.
De legib; rodus. xvii.
De priuilegijs. xviii.
Quid poſſit lex. xix.
Quare fc̄a eſt lex. xx.
Qualis debeat fieri lex. xxi.
De cauſis. xxii.
De teſtib;. xxiii.
De inſtrumentis legalib;. xxiiii.
De reb;. xxv.
De criminib; in lege ↄſcriptis. xxvi.

Moyſes De auctorib; legum:~
gentis hebree. p'mus oīum di
uinas leges ſacris lr̄is explicauit.
Foroneus rex. grecis primus leges
iudiciaq; ↄſtituit. Mercurius trim
egiſtus. p'mꝰ leges egiptijs tradid
it. Solon. p'mus athenienſib; dedit.
Ligurgus primus lacedemonis iu
ra ex apollinis auctoritate ↄfinxit.

Numa põpiliꝰ qui romulo successit
in regno primus leges romanis e
didit. Deinde cũ ppl's seditõsis ma
gistratus ferre nõ poss. decem uir
os legibꝫ scribendis decreuit. qui le
ges ex libris salomonis in latinũ
sermonẽ translatas. in duodecĩ tabu
lis exposuerũt. Fuerũt aũt hij.
Apius. Claudius. Genucius. Veteri
us. Julius. Manlius. Sulpiciꝰ. Ser
cius. Curatiꝰ. Romiliꝰ. Postumiꝰ.
hij decem uiri. legum cõscribẽdaꝝ.
electi sunt. Leges aũt redigẽ in libr̃.
primus cõsul pompeius instituẽ uo
luit. s; nõ pseuãuit obtrectatoꝝ me
tu. Deiñ cesar cepit id facẽ. s; ante
inferfectꝰ ẽ. Paulatĩ aũt antiq; le
ges. uetustate atq; incuria exoleue
rũt. quaꝝ ⁊ si nullus iam usus ẽ. no
ticia tñ necc̃ia uidetur. Noue a con
stantino cesare ceperunt ⁊ reliquis
succedẽtibꝫ. erantq; pmixte ⁊ ĩordi
nate. Postea theodosio minor
augustꝰ ad similitudinẽ gregoriani ⁊
ermogeniani. codicẽ factũ cõstitu
tionum. a cõstantini tpribꝫ. sb p
prio cuiusq; imparatoris titlo disp
suit. quẽ a suo noĩe theodosianum
uocauit. De legibꝫ diuinis ⁊ huma
Omnes aũt leges. aut di nis.
uine sũt aut humane. Diuine
natura humane moribꝫ cõstant. Jd
eoq; hec discrepãt. qm̃ alie alijs gẽ
tibꝫ placẽt. Fas. lex diuina ẽ. Jus.
lex humana. Transire p alienum.
fas ẽ. ius nõ est. Quid differunt
Jus generale nomẽ ẽ. lex ĩt̃ se ĩ leges ⁊ mo
aũt iuris ẽ sp̃es. Jus aũt dictũ. quia res.
iustũ. Om̃e aũt iustũ. legibꝫ ⁊ mori
bꝫ cõstat. Lex ẽ. cõstitutiõ scripta. Mos

est uetustate pbata cõsuetudo. siue
lex nõ scripta. Nam lex a legẽdo
uocata. quia scripta ẽ. Mos aũt
longa cõsuetudo ẽ. de moribꝫ trac
ta tantũdem. Consuetudo aũt ẽ.
ius qdam moribꝫ institutũ. q; p
lege suscipit; cum deficit lex. nec di
ffert scriptura an rõne cõsistat. qm̃
⁊ legem rõ cõmẽdet. porro si rõne lex
cõstat. lex erit om̃e q; iam rõne cõ
stitit. dũ taxat q; religioni cõgruat.
qđ discipline cõueniat. qđ saluti p
ficiat. uocata aũt cõsuetudo quia in
cõi est usu. Quid sit ius naturale.
Jus naturale ẽ. aut ciuile. aut gen
tiũ. Jus naturale ẽ cõmune oĩum
nationũ. ⁊ qđ ubiq; instinctu natu
re nõ cõstitutiõne aliqua habetur. ut
uiri ⁊ femine cõiunctio. liberoꝝ successi
io ⁊ educatio. cõis oĩum possessio. ⁊
oĩum una libertas. adquisitiõ eoꝝ q
celo tra. mariq; capiuntur. Jtẽ depo
site rei ul̃ cõmendate pecunie restitutiõ.
uiolencie p uim repulsio. Nam hec
aut siquid huic simile ẽ. nunquam
iniustũ in s; naturale equumq; habetur.
Jus ciuile ẽ. Quid sit ius ciuile:-
qđ quisq; ppl's ul̃ ciuitas sibi pprium
humana diuinaq; cã cõstituit. Quid
Jus gentiũ est. sit ius gentium:-
sedium occupatio. edificatiõ. muni
tio. bella. captiuitates. seruitutes.
post liminia. federa. paces. inducie
legatoꝝ nõ uiolãdoꝝ religio cõnub
ia int̃ alienigenas, pĥibita. Et in
de ius gentiũ. quia eo iure om̃s fe
re gentes utuntur. Quid sit ius mi
Jus militare est. belli litare:—
inferendi sollẽpnitas. federis fa
ciendi nexus. signo dato egressio

in hostem. uel pugne commissio. Item
signo dato receptio. Item flagitii
militaris disciplina si locus deseratur.
Item stipendiorum modus. dignitatum
gradus. premiorum honor. ueluti cum corona
uel torques donantur. Item prede de
cisio. et pro personarum qualitatibus et laboris iu
sta diuisio. Item principis portio.
Ius publicum est Quid sit ius pu
in sacris et sacerdotibus blicum.
in magistratibus. Quid sit ius
Ius quiritum est proprie roma quiriti
norum. quod nulli tenent nisi quirites. id est
romani. tanquam de legitimis heredi
tatibus. de cretionibus. de tutelis. de usu
capionibus. que iura apud nullum alium
populum repperiuntur. sed propria sunt romanorum
et in eosdem solos constituta. Constat
autem ius quiritum ex legibus. et plebis
citis. constitutionibus principum et edictis.
siue prudentum responsis. Quid sit
Lex est constitutio populi. quo lex.
maiores natu simul cum plebibus
aliquid sanxerunt. Quid sit scita
Scita sunt. que plebes plebium.
tantum constituunt. et uocata scita
quod ea plebs sciat. uel quod hoc sciscitatur et
rogat ut fiat. Quid sit senatusconsultum.
Senatusconsultum. quod tantum senatores
populis consulendo decernunt. Quid
Constitutio uel sit constitutio et
edictum. quod rex uel edictum.
imperator constituit uel edicit. Quid est
Responsa pru responsa prudentum.
dentum sunt. quod iuris consulti re
spondere dicuntur consulentibus. unde et re
sponsa pauli dicta. Fuerunt enim quidam
prudentes et arbitri equitatis qui in
stitutiones ciuilis iuris compositas edi
derunt. quibus dissidentium lites conten

tionesque sopirent. De legibus consulari
Quedam et leges bus et tribuniciis.
dicuntur ab his qui condiderunt
ut consulares. tribunicie. iulie. corne
lie. Nam et sub octauiano cesare suffec
ti consules papius et pompeius. legem
tulerunt. que a nominibus eorum appellatur
papia. pompeia. continens patrum premia
pro suscipiendis liberis. Sub eodem quoque
imperatore. falcidius tribunus plebis
legem fecit. ne quis plus extraneis
testamento legaret. quam ut quarta pars
superesset heredibus. ex cuius nomine lex fal
cidia nuncupata est. Aquilius quoque
lex nouella. De lege satira.
Satira uero lex est. que de pluribus
simul eloquitur rebus. dicta autem
a copia rerum et quasi a saturitate. unde
et satiram scribere est. poemata uaria
condere. ut oratii. iuuenalis. et persii. De
Rodie leges legibus rodus.
fuit noualium commerciorum. ab in
sula rodo cognominate. in qua antiquitus
mercatorum usus fuit. De priuilegiis.
Priuilegia autem sunt leges
priuatorum. quasi priuate leges. Nam
priuilegium inde dictum quod in priuato
feratur. Quid sit lex.
Omnis autem lex. aut permittit aliquid
ut uir fortis premium petat. aut
.... aut uetat. ut sacrarum uirginum
nuptias nulli petere liceat. aut punit.
ut qui cedem fecerit. capite plectatur.
Eius enim premio aut pena. uita mode
ratur humana. Quare facta est lex.
Facte sunt autem leges. ut earum me
tu humana coerceatur audacia.
tutaque sit inter improbos innocentia. et in
ipsis improbis formidato supplicio re
frenetur nocendi facultas. Quales fieri

qualis debeat lex. —:—:—:—

Erit aūt lex honesta iusta possi
bilis. scđm naturam. scđm
ↄsuetudinē patrie. loco tēpriq; ↄueni
ens. necc̄ia. utilis. manifesta quoq;
ne aliquid p obscuritatē in captioē
ↄtineat. nllo priuato ↄmodo. set p
cōi ciuiū utilitate ↄscripta. De cau
Pragma grecū est qđ latine sis.
dicitur causa. unde ⁊ pragma
tici negocia dicuntur. ⁊ auctor eaꝝ ⁊
negcior pragmaticꝯ nūcupatur.
Testes quisq; De testibus:—
ante iuditiū sibi placitis alli
gat. ne cui sit postea liber aut dissi
mulare. aut subtrahere se. unū ⁊ alliga
ti appellantur. Itē testes dicti. qđ testa
mēto adhibi solēt. sic signatores qđ
testamētū signāt. De instrumētis le
Uolūtas gñale oīum galibus.
nomē legaliū instrumentoꝝ. Que
quia nō in sui uoluntate prodit. ideo ta
le nomē accep. Testamētū uocatur
quia nisi testator mortuus fuit. nec
ↄfirmari pt. nec sciri quid in eo scptū
sit. quia clausū ⁊ obsignatū est. Et i
co dictū testamētū quia nō ualet ni
si post testatoris monumētū. unū ⁊ aplš.
testamētū inquit in mortuis ↄfirma
tum ē. Testamētū sane in scripturis
scīs. nō hoc solū dicitur qđ nō ual; ni
si testatoribꝫ mortuis. si oīne pactū
⁊ placitū testamētū uocabāt. Nam la
ban ⁊ iacob testamētū fecerūt. qđ uti
q; ⁊ int̃ uiuos ualet. Et in psalmis
legitur. Aduersus te testamētū dis
posuerunt. hoc est pactū ⁊ innumera
bilia talia. Tabule testamēti. ideo a
ppellate sunt. quia ante mēbranaꝝ
usum in dolatis tablis nō solū testa
mentū. set ⁊ eplaꝝ alloquia scribeban
tur. unū ⁊ portitores eaꝝ tabellarii uo
cabātur. Testamētū iuris ciuilis est
quinq; testiū subscriptōne firma
tum. Testamētū iuris ptoriı̄ ē. uii. te
stium signis signatū. Set illđ apđ ci
ues sit. inde ciuile. istud apđ ptores.
inde iuris ptorii. Testamētū aūt sig
natum notum ē. tale notū sit qđ scrip
tum sit. Olografum testamentū;
est manu auctoris totū ↄscriptum.
atq; sūscriptū. unū ⁊ nomē accepit.
Greci ei olo. totū. grafin. litterā di
cunt. Irritum testamentum est. si is
qui testatur capite diminutus est
aut si nō recte factū sit. Inofficiosum te
stamentum ē qđ frustra libis exhereda
tis. sine officio naturalis pietatis.
in extraneas psonas redactū est.
Ruptū testamētū inde uocatū. eo qđ
nascente postumo. ⁊ neq; exhere
dato noiatim. neq; herede instituto
restituit. Suppressum testamētū est.
qđ in fraude heredū est. uel legatoꝝ
seu libtoꝝ. nō est palam platū. Qđ
si nō latet. tm̄ si pđcis psonis. nō pro
feratur. supprīmi uidetur. Nuncupa
tio ē. cum in tabulis cerisq; testator
recitat dicēs. Hec ut in his tabulis
cerisq; scripta sūt. ita dico. ita lego.
ita uos ciues romani testimoniū;
michi phibete. ⁊ hoc dr̃ nūcupatio. Nū
cupare ē enī palam noiare. ⁊ ↄfirm
are. Tabula est ↄiugii sine libis
nuncē. plaro pignoꝝ hēditatis alt̃
na ↄscriptio. Codicillū ut ueterēs ai
unt sine dubio ab auctore dcīm ē.
qui h̄ scripture genus instituit. Est
aūt scriptura nllā indigens sollēp
nitate uerboꝝ. set sola testatoris uo

lunitate. qualicumque scripture signifi
catione expressa. Cuius beneficio uolu
tatibus defunctorum constat esse subuentum.
propter legalium uerborum difficultatem. aut
certe propter necessitatem ad hibendorum sollemp
nitatem sollempnium. ita ut qui scrib
it titulum eiusdem scripture codicillum
uocet. sic autem codicillo fit inter testa
menti. ita epistula inter codicillorum. **C** re
cio est certus dierum numerus. in quo insti
tutus heres. aut adit hereditatem. aut
finito tempore cretionis excluditur: nec
liberum illi est ultra capiende heredita
tis. **C** retio autem appellata quasi decretio.
i. decernere uel constituere. ut puta illi he
res michi esto. additurque cernitoque
infra dies tot. **A** ddendarum autem he
reditatum continentissimus status erat
dies. quibus non erat cretio addita.
F idei commissum dictum. ut fiat quod a def
uncto committitur. Nam fides dicta eo
quod fiat. Quod tamen non indirectis uerbis.
sed et precatiuis exposcitur. **P** actum dic
untur partes ex pace conuenientes scriptu
ra legibus ac moribus comprobata. et dictum
pactum quasi ex pace factum. ab eo quod
est pago. unde et pepigit. **P** lacitum quo
que similiter. ab eo quod placet. alii dicunt
pactum esse. quod uolens quisque facit. ad
placitum uero et nolens compellitur: uelu
ti quando quisque paratus sit iudicio ad
respondendum. quod nemo potest dicere pac
tum. sed placitum. **M** andatum dictum. quod
olim in commisso negotio alter alteri
manum dabat. **R** atum uero quasi rationa
bile et rectum. unde et qui pollicetur dicit.
ratum esse, profiteor. hoc est firmum perpetu
um. irritum autem esse. non recte set ex more.
C irographum.
C autio ista non sunt nulli.

E mptio et uenditio est
rerum commutatio atque contractus ex conuei
encia ueniens. **E** mptio autem dicta quod
a me tibi sit uenditio. quasi uenundina
tio. i. an undinis. **D** onatio est cuius
libet rei transactio. Dictam autem dona
tionem dicunt quasi doni actionem. et
dotem quasi dotem. precedente ei innup
tiis donatione. dos sequitur: Nam
antiquus nuptiarum erat ritus. quo
se maritus et uxor inuicem emebant. ne
uideretur uxor ancilla. sicut habemus in
iure. Inde est quod precedente donatione
uiri. sequitur dos uxoris. **D** onatio
usufructuaria ideo dicitur. quia donator ex
ea usumfructum adhuc retinet serua
to eo cum donatum est iure. **D** onatio di
recta ideo nuncupatur: quia et iure et usu
statim transit in alterum. nec ultra ali
quid inde ad ius donatoris retorquetur.
C onditionem si propter testium sunt et dicte
conditiones. quia non ibi testis unus in
trat. sed uel duo uel plures. Non enim in uno
ore. sed in duorum. aut trium testium stat
omne uerbum. Item conditiones quod inter
se conueniat sermo testium quasi conuentio
nes. **S** tipulatio est promissio. uel spon
sio. unde et promissores uocantur. Dicta
autem stipulatio. ab stipula. ueteres enim quan
do sibi aliquid promittebant. stipulam
tenentes frangebant. quam iterum iungen
tes sponsiones suas agnoscebant. siue
quod stipulam iuxta paulum iuridicum fir
mum appellauerunt. **S** acramentum est pig
nus sponsionis. uocatum autem sacramen
tum quia uiolare quod quisque promit
tit perfidie est. **De rebus.**
H ereditas est. que morte alicu
ius ad quempiam peruenit uel le
gato testamento. uel possessione reten

ta. Dicta aūt hereditas a rebꝫ aditis.
siue ab here. quia qui possidet agrū
censu soluit. Jnde et res. Res sunt
que iusto iure ɔsistūt. Jure aūt sūt
que anb iure possidentur: iuste. nec
aliena sunt. Dicta aūt res a recte ha
bendo. ius a iuste possidendo. hoc eī iu
re possidetur. qd iuste. hoc iuste. qd be
ne. Qd aūt male possidetur. alienū
est. Male aūt possidet. qui uł suis
male utitur uł aliena presumit.
Possidet aūt iuste qui nō irretitur
cupiditate. Qui aūt cupiditate te
netur: possessus ē nō possessor. Bo
na sūt honestor. seu nobilium. Que
proinde bona dicuntur: ut nō habeant t
pem usū. set eis hoīnes ad res bo
nas utitur. Peculium ꝓprie minor
est psonar. siue seruor. nam peculiū
est qd pat uł dn̄s filiū suū uł seruū
p suo tractare patitur. peculium aūt
a pecudibꝫ dictū in quibꝫ ueterū
ɔstabat uniūsa substancia. Jntes
tata hereditas est que testamento scpta
nō est. aut cum scripta sit iure tn̄
nequaꝗ est edita. Caduca ꝗ̄ dm̄.
que eius hereditas ceciderit. Familia
erciscunde enim apud ueteres diuisio
nūcupabat. Comuni diuidendo ē
int eos quibꝫ comūnis res est que
actō iubet postulātibꝫ his arbitrū
dari cuius arbitratu res diuidat.
Finiū regundor actō dcā est. eoq
p eam regant fines utriusqꝫ ne
dissipantur. dū modo nō angus
tiore quinqꝫ pedum loco ea con
trouūsia fit. Locacio est res ad u
sum data cum diffinicōne mcē
dis. Conducō est res ī usū ac
ceptam cum constituta mercede.

Res credita est que obligacōnē
ita reducta est. ut ex tꝑe quo
contrahebatur certum sit eis
defferre. Usura est in cremen
tum fenoris abusu eius credi
ti nūcupata. Comod est inq
dominus iuris est et ad alios
tꝑaliter trāslatū. cū modo te
poris q̄dm apd eum. unde et
comodū dictum est. Precariū
est dū prece creditor rogatum
pmitt debitorē in possessione fū
di eū obligati demorari et ex
eo fructus capꝫ et est dictū pre
carium. qꝛ prece admit. A. p. c.
lr̄a comutata. Mutuū apellatū
qꝛ id q a me tibi dat ex meo tuū
fit. Depositū est pign̄ comēdatū
ad tp̄s q̄si diu positū. depone aūt
q̄s iudicat cū aliq̄s metu furti in
cendij naufragij apd aliū custodie
cā deponit. Jnt est aūt ī loq̄ndi
usu int pign̄ et arrā. nā pign̄
est q dat ꝓpt rē creditā q dū reddit
stati pign̄ aufert. Arra ē uero q
p re bone fidei ɔtractu empta ex pte
datur. z pōea cōplet. Est aūt arra
cōplenda nō auferēda. vn̄ q habꝫ
arram nō reddet sicē pign̄ ſꝫ desi
dat plenitudinē z dca arra. a re.
p qua tradit. Jnt pign̄ fiduciā
et ipotecā h int est. Pign̄ eī est q
ꝓpt rem creditā obligat. cui rei
possessionē solā ad tp̄s cōsequit
creditor. ceterū dn̄iū penes debi
torem est. Fiducia est cū res ali
qua sumēde mutue pecūie gracia
uł nūcupat uł iure credit. Jpo
teca est cū res comēdat sin dispo
sicōne pignoris pacto uł caucōn

ſoia intueniente. Momentum dictū a tpīs breuitate. ut q̄ cito q̄m ſtati ſaluo negocio reformet[ur] nec i nllam morā poni debeat q̄ repente. ſic nllm ſpaciū eſt momenti. cui⁹ tam breuis eſt tp̄is pūctus ut i aliq̄ morā tp̄is nl'lo modo ponat. Inſtrumentū eſt vn̄ aliq̄ ꝯſtruim⁹. ut cultrus calam⁹ aſcia. Inſtrumtū q̄ p inſtrumētū efficit. ut bacl̄o. codex. tabula. vſ⁹ ſup quē in re inſtructa utimur. ut in baculo in itē. in codice legē. in tablā ludere. Sꝫ et ip̄e fructus agroꝝ q̄ eo utim[ur] uſus uocat. hec ſūt illa tria. Vſus aūt fruct⁹ uocat⁹ q̄ ſolo uſu habetur. eius fructus manēte apd̄ aliū iure. Vt ſucapio eſt adepcō dnī p ꝯtinuationē iuſte poſſeſſiōis vl bienij ul' alic⁹ temporis. Mācipacō dc̄a eſt quia manu res capit vn̄ ꝯ cura qui mācipiū accipit cōprehendēe id ip̄m q̄ ei mācipio dat. Ceſſio eſt ꝓprie reꝝ ꝯceſſio ſic eſt id ceo iure ꝓpinquitatis cedere cui dinm⁹. i. concedē. i. q̄ ꝓpria ſūt. cedē. nam aliena reſtituim⁹. nō cedim⁹ nam cedē ꝓp̄e dr̄ q̄ ꝯtra ūitatē alti ꝯſentit ut cū ceſit amplitimio iurio auēte. ul' ꝓcc⁹ paruit. Integrū eſt q̄ a iudice nō īꝓcētiū ſꝫ p reformando memito ad tēp⁹ initū dr̄ ſalua ꝓpoſitōe accōis ei⁹. Precarium uocatū eſt eo q̄ pl⁹ eū dāo ut p ei⁹ uicē rē q̄ appetiq poſſidere debeam⁹. Comāo dcīm aūi alꝫ que nomīe res uenales

appllās. vn̄ mcatū dicīg ceto mli or loī nū q̄ res uendē ul' emē ſolēt. Integ reſtitucō ē cāe ul' reꝝ repacō. Cauſa reintegrat q̄ ui ptātis expleta nō ē. res reintegrat q̄ uj poſtās ablata atqꝫ extorta eſt de crimib; i lege ꝯſcptis. Crimia acarēdo nomē dc̄a. ut furtū falſitas ⁊ c̄. q̄ nō occidūt ſꝫ i famāt. Facin⁹ dcīm afacīēdo malū; q̄ noceat alti. Flagiciū aflagitādo corruptelā libidis qua noceat ſibi. hec ſūt duo genā oīnium pccoꝝ. Vis ē uirt⁹ ptātis p q̄ cā ſiue res ul' auferē uel extorqt̄ur. Vis priuata eſt ſiquis añ iudicē armatis hoībꝫ q̄ q̄ aliq deiecit ul' expugnauit. Vis publica eſt ſiquis ciuem

ante

ꝓpl'm ul' iudicē. ul' regem appllantē. necauit. aut torſit. ſiue uerbauit. ul' uinxit. Dolus eſt mētis calliditas ab eo q̄d deludat. aliud ei agit. ⁊ aliud ſimulat. ut p̄omis alr̄ exiſtimat dicens. Quid ē iudicis doloꝝ ſummū ubi aliquid fcīm eſt. q̄d legi dolet. habetis dolum. accipite nunc malū. Caliḡine ē uīguū aliene litis. acaluēdo. i. decipiendo dc̄a. Falſitas appllata afando aliud quā uīm ē. Iniuria ē. iniuſticia. hinc ē apd̄ comicos. iniurias. qui audet aliquid ꝯ ordinē iuris. Sedicō dr̄ diſſenſio ciuiū. q̄d ſeorſū alij ad alios eunt. Nā hij maxime turbatōne reꝝ ⁊ tumultu gaudēt. Sacrilegiū ꝓp̄e eſt ſacroꝝ reꝝ furtū. poſtea ⁊ in doloꝝ cultu hec ſit hec nomē. Adltiū ē illuſio aliem ꝯiugij. q̄d q̄ altiq toꝝ ꝯmaclauit. adltiij nomē accep. Stuprū. i. raptū

pprie est illicitus coitus a corrumpendo dictus. unde et qui rapto potiuntur stupro fruuntur. Homicidii vocabulum est compositum ex homine et cede. Quem enim cedem in hominem fecisse compertus erat homicidam veteres appellabant. Parricidii actio non solum in eum dabatur qui parentem. id est vel patrem vel matrem interemisset. sed et in eum qui fratrem occiderat. et dictum parricidium quasi parentis cedem. Inimici iudicium in eum dabatur qui falsum testamentum fecerat. et ob id hominem occiderat. accusatorem eius possessio bonorum sequebatur. Inimicium autem hominis significatio est. quasi quedam hominis necatio. Nam per compositionem inter ponebant. Nevius. mare interbibere. et plautus interluere mare. id est bibere. et eluere. Furtum est rei aliene clandestina contrectatio. a furvo. id est fusco vocatum quia in obscuro fit. Furtum autem capitale crimen apud maiores fuit. ante penam quadrupli. Pervasio. est rei aliene manifesta presumptio. Furtum autem earum rerum fit. que de loco in locum transferri possunt. Pervasio autem et earum que transferuntur. et earum que immobilia sunt. Inficiatio est negatio debite rei. cum a creditore deposcitur. Idem et abiuratio. id est rei credite abnegatio. Ambitus iudicium in eum est. qui largitione honorem capit et ambit. amissurus dignitatem quam iniurie invadit. Peculatus iudicium in eos datur qui fraude erario faciunt pecuniamque publicam intervertunt. Nam a pecunia peclatum est dictum. Non autem sic iudicatur furtum rei publice sicut rei private. Nam ille sic iudicatur ut sacrilegus quia fur est sacrorum. Repetundarum accusatur qui pecunias a sociis cepit. In hoc iudicio reus si ante moriatur. in bona eius iudicium redditur. Incesti iudicium in virgines sacratas. vel propinquas sanguine constitutum est. Qui enim talibus miscentur. incesti. id est incasti habentur. Maiestatis reatu tenentur hii qui lesam maiestatem lesiunt. vel violaverunt. vel qui rem publicam prodiderunt. vel cum hostibus consenserunt. Piaculum dictum pro eo quod expiari solet. post commissa sunt ei. que erant quasi ordine expianda.

De penis in legibus constitutis.

Supplicium malum appellatur. Duum quod homo facit. alterum quod patitur. Quod facit peccatum est. et quod patitur pena. Malum autem tunc plenum est. cum et preteritum est et impendet. ut sit et dolor et metus. Pena dicta. quod puniat. Est autem epiteton nominum et sine adiectione non habet plenum sensum. Adicias pena carceris. pena exilii. pena mortis. et imples sensum. Supplicium proprie dicitur non qui quoquomodo punitur. sed ita dampnatur ut bona eius consecrentur et in publico redigantur. Nam supplicia dicebantur supplicamenta. Et supplicium dicitur de cuiusdam dampnatione. delibatur aliquid de eo. unde et supplicare. Octo genera penarum in legibus continentur. id est dampnum. vincla. verbera. talionem. ignominiam. exilium. servitutem. et mortem. Tullius sic scripsit. His namque penis. vindicatur omne perpetratum peccatum. Dampnum. a diminutione rei vocatum.

Vincla a vinciendo. id est artando dicta. eo quod

constringat. atq; retineat. ul' q2 in
ligant. Compedes dicte. quia cōti
nent pedes. pedice sunt laqi quib;
pedes illaqueātur. dicte a pedibus
capiendis. Catene aūt qd capien
do teneāt utraq; uestigia ne p gre
diantur. Item cathene qd se capiē
do teneāt. plibus nexis. Manice sē
uincl'a quib; manus capiūtur. licet
7 manice tunicar sint. Neru.

Boia est torques dāpnator qī iug
um in boue ex gne uincl'or ē. Carc̄
in quo custodiuntur noxii. 7 dictus
carcer qd eo hoies coherceātur. include
danturq; qī arcer. ab arcendo scilicz.
locū aūt in quo srūātur noxii carcēm
dicimus. nūo tm̄ singli. vnī uo eni
trūtur quadrige carcēs uocamꝰ. nu
mero tm̄ pli. Verba dicta quia cum
agitantur aerē uerberāt. hinc fla
gra 7 plage 7 flagella. q2 cum flatu
7 strepitu in corpe sonāt. Nam plage
qī flage. Sed plage 7 flagra pⁱme po
sitōis sūt. flagella aūt p diminutō
nem dc̄a. Angilla ē qua coherceētur
in scolis pūi que uulgo scutica dr̄.
Fustes sūt quib; uiuenes p crimi
nib; feriūtur appllati qd prefixi in
fossis stēt. quos palos rustici uocant.
Vectes dicti qd manib; uectentur.

vnī hostia saraq; uellūtur. s; hi ad
penas legū nō ptinēt. Virge sunt
summitates frondiū arborq;. dicte
qd uirides sint. ul' qd uim hant ar
guendi. Que si lenis sūt. uirga ē.
si certe nodosa ul' aculeata scorpio
ē. rectissimo noie. quia arcuato uul
ne in corpus infigitur. Ictus ppue
flagellor sūt. ab agitādo uocati. Vn
gule dicte qd effodiāt. hec 7 fidicle
quia his rei in eculeo torquētur ut
fides inueniātur. Eculeus aūt dr̄.
qd extendat. Tortura uo qd torquē
do mentē inueniat. Est 7 lautumnū
supplicii genus. ad uerbandū aptū.
inuentū a tarquinio suplo ad peñ
scel'ator. Iste ei prior. lautumnas. tor
mta. fustes. metalla atq; exilia ad i
uenit. 7 ipē pⁱor regib; exiliū meruit.
Talio ē similitudo uindc̄ē. ut taliť q̄s
paciatur ut fecit. hoc ei 7 natura 7 le
ge ē institutū. ut ledentē simil' uindcā
sequat. vn̄ 7 illd est legis. oclm pro
oclo. dentē p dente. Talio aūt nō solū
ad iniuriā refrenandā. set 7 p benefi
cio reddēte ponitur. Est ei cōis smo.
7 iniurie 7 beneficiētie. Ignominiū
dictū. eo qd desinat hr̄e honestatis
nom. hi qui in aliqd crim deprhen
ditur. Dictū est aūt ignominiū qī
sine noie. sic ignarus sine scia. sic
ignobil' sine noblitate. hoc quoq; 7
infamiū. quasi sine bona fama.
Fama aūt dicta. quia fando. i. loqn
do puagatur. p traduces linguar
7 aurium spens. Est aūt nomen
7 bonar rer 7 malar. Nam fama
felicitatis inditium est. ut illd. Illu
stris fama qd laus ē. malar ut uir
gilius. Fama malū. q2 nō aliud ue

locus ullum. Famae autem ignominia cer-
tum locum non habet, quia plurimum indat est.
adiciens infamia vel detrimentum de integrita-
te. que quamdiu vivit. quamdiu non probatur.
At ubi probabilis esse cessat. ex infamia reus no-
minatur non fama. Exilium dictum quasi
extra solum. Nam exsul dicitur qui extra solum est.
Unde post liminio redeuntibus. id est de ex-
silio reducendis. qui sint eiecti iniu-
ria. id est extra limina patriae. Dividitur autem
exilium in relegatis et deportatis. Rele-
gatus est quem bona sua sequuntur. Depor-
tatus est quem non sequuntur. Proscrip-
tio exilii procul damnatio. quasi porro scrip-
tio. Item proscriptus. quia palam scriptus.
Metallum est ubi exules deputantur ad
eruendam venam marmoraque secan-
da in crustis. Servitus a servando vo-
cata. apud antiquos enim qui in bello a
morte servabantur. servi vocabantur. Haec
est sola malorum omnium postrema. que li-
beris omni supplicio gravior est. Nam ubi
libertas perit una. ibi perierunt et omnia.
Mortium vero diversi casus. ex quibus
crux. vel patibulum in quo homines appen-
si cruciantur vel patiuntur. unde et nomi-
nantur. Patibulum enim vulgo furca dicitur. quasi
ferens caput. Suspensum enim strangula-
tum ex eo exanimat. sed patibuli minor
pena quam crucis. Nam patibulum appensos
statim exanimat. crux autem suffixos
diu cruciat. Unde et in evangelio latronibus
ut morerentur. et de ligno ante sabbatum
deponerentur. crura confracta sunt. quia lig-
no suspensi cito mori non poterant. In i-
pso quoque genere necis differt. Crude-
lius est enim in aqua spiritu torquentes extingui.
ignibus uri. frigore et fame necari. ca-
nibus et bestiis exponi. Nam ferro mori
etas quoque maior obtinuit. Gladius

enim sine maiore cruciatu. compendiosa
morte vitam finire novit. Culleum est
parricidale vasculum ab occulendo. id est
claudendo dictum. Est autem uter ex corio
factus. in quo parricide cum simia et gallo
et serpente inclusi. in mare praecipitantur.
Omnium autem istarum mortium genus
animadversio nominatur. Animadversio autem est
quando reum iudex punit. et dicitur animadvertere.
id est animum illuc advertere. intendere utique ad
puniendum reum. qui iudex est. Ideo autem Roma-
ni aqua et igne interdicebant quibusdam
dampnatis. quia aer et aqua cunctis patet data
est. ut illi non fruerentur. quod omnibus per natu-
ram concessum est. Quod autem serpens cum gal-
lo et simia in culleum fuerint. constat ideo.
quia nichil tam venenosum quam est serpens
sic et parricida. Cum gallo ideo quia ille
qui patrem trucidat. lucis auctorem
extinguit. Gallus enim auctor est lucis. Cum
simia vero. quia sub specie hominis monstrum est
parricida. **Titulus iii. de temporibus.** De temporibus.

De cronice vocabulo. i.
De momentis et horis. ii.
De diebus. iii.
De nocte. iiii.
De ebdomada. v.
De mensibus. vi.
De solsticiis et equinoctiis. vii.
De temporibus anni. viii.
De olimpiadibus et lustris et iubileis et era. ix.
De annis. x.
De seculis et etatibus. xi.
De descriptione temporum. xii.

Cronica **De cronice vocabulo.** De cronice vocabulo.
grece dicitur que latine temporum series
appellatur. qualem apud grecos Eusebius
cesariensis episcopus edidit. et Ieronimus presbyter
in latinam linguam convertit. Cronos enim grece
latine tempus interpretatur. **De momentis** De momentis et horis.

De horis:

Tempora aūt. momētis. horis.
diebꝫ. mēsibꝫ. annis. lustris.
sclīs. etatibꝫ diuiduntur. Momentū
ē minimū atqꝫ angustissimū tpꝪ.
a motu sȳderum dcīm. Est ei extre
mitas hore in breuibꝫ interuallis. cū
aliquid sibi cedit atqꝫ succedit.
Hora grecū nomē est. ⁊ tī latinū so
nat. Hora ei finis ē tpīs. sic̄ ⁊ hora
sūt finis maris. fluuior. uestimētor.
Dies ē p̄sencia De diebus:~
solis. siue sol sup̄ t̄ras. sic̄ nox
sol sub t̄ris. ut ei dies aut nox sit. ei
est aut sup̄ t̄ram sol aut sub t̄ris.
Dies legitimus uiginti. iiij. horar ē.
usqꝫ dū dies ⁊ nox spacia sui cursꝰ
ab oriēte usqꝫ ad occidētalē aliū so
lem celi uolubilitate ꝯcludat.
Abusiue aūt dies u
nus ē. spatiū ab oriēte sole usqꝫ ad
occidētem. Sunt aūt spacia diei
duo. int̄ diurnū atqꝫ nocturnū. Et
ē dies quidē horar. uiginti. iiij. spaciū
aūt horar duodecī. uocatꝰ aūt dies
a p̄te meliore. uñ ⁊ in usu ē ut sine cō
memoratōne noctis nūm dicamꝰ
dier. sic̄ ⁊ in lege diuina scriptū ē.
Factū est uesp̄e mane dies unus.
Dies scdm egyptios. inchoat ab occa
su solis. Scdm p̄sas ab ortu solis.
Scdm athenienses a sexta hora diei.
Scdm romanos. a media nocte. Vñ
⁊ tunc gallicinū est. quor uox diei
ostendit p̄conū. qñ ⁊ in somnis af
flatis sit. Dies dicti a diis. quor
nōia romani quibusdā sidībꝫ sacra
uerūt. Primū ei diem a sole appella
uerūt. qui p̄nceps ē oīum sider. sic̄
⁊ idem dies capꝰ est cūctor dier.
Scdm a luna que soli ē splendore ⁊
magnitudine p̄xima. ⁊ ex eo mutu
atur lumē. Terciū a stella martis.
que uesp̄ uocatur. Quartū a stella
mercurij. quā quidā candidū circu
lū dūt. Quintum a stella iouis quā
fetontē aiunt. Sextū a ueneris stel
la quā luciferū asserunt. que int̄ oīa
sidā plus lucis hī. Septimū a stel
la saturni que sexto celo locata. xxx.
ānis fertur explere cursū suū. Pro
inde aūt ex ip̄is septē stellis nōia de
derūt dier gentiles. qꝰ p̄ eosdē aliq̄
sibi effici existimarēt dicētes hr̄e a
sole sp̄m. a luna corpus. a mercurio
ingeniū ⁊ linguā. a uenere uolupta
tem. a marte sanguinē. a ioue tem
panciā. a saturno humorē. Talis qui
p̄pe extitit gētiliū stulticia. qui sibi
finx̄unt tam ridiculosa figmēta. Apꝰ
hebreos aūt dies p̄ma una sabbti dī.
qui apꝰ nos dies dñicus est. quem
gētiles soli dicauerūt. Scdā sabbi. se
cunda feria. quē sclāres diē lune uo
cant. Tercia sabbi. t̄cia fer̄. quē diē
illi martis uocāt. Quarta sabbi. qr̄
ta fer̄. qui mercurio dies dī a pagā[?]
Quinta sabbi. quīta fer̄ ē. i. quintꝰ
a die dñico. qui apꝰ gētiles iouis
uocatur. Sexta sabbi. vi. fer̄. dī. qui apꝰ
eosdē paganos ueneris nūcupatur. Sa
bbatū aūt septimus a dñico dies ē.
qꝫ gentiles saturno dicauerūt. ⁊ satur
nū nōiauerūt. Sabbm aūt ex hebreo
in latinū requies int̄p̄tatur. eo qꝰ
dē in eo requieuisset ab oībꝫ opibus
suis. Ciclus aūt inuocabilis dier dē
ore ẽ ano nr̄o loquēdi ecclīasticꝰ p̄cedit.
Tūc siquidē forte ꝯsuetudo traxit. ut
illꝰ exeat. ex ore qꝰ improbat corde. In

Religat illorum omnis de quorum nominibus appellati sunt hii dies homines fuisse. et propter beneficia quedam mortalia quia plurimum potuerunt et eminuerunt in hoc seculo. delati sunt eis ab amatoribus suis divini honores et in diebus et sideribus. Sed primum ab hominibus antiquis hominum sidera nuncupata et a sideribus dies sunt appellati. A fando autem ferie nuncupate sunt. quod sit in eis nobis tempus dicendi. id est in divino vel humano officio fari. set ex hiis festorum dies hominum causa instituti feriatorum divinorum sacrorum. Partes diei tres sunt. Mane. meridies. et suprema. Mane lux matura et plena. nec iam crepusculum. Et dictum mane a mano. Manum enim antiqui bonum dicebant. quid enim melius luce: Alii enim mane estimant vocari a manibus. quorum consecratio a luna ad terram est. Alii putant hoc quia manus. id est rarus est atque perspicuus. Meridies dicta. quasi medidies. hoc est medius dies. vel quia tunc purior dies est. Merum enim purum dicitur. In toto enim die nichil clarius meridie. cum sol e medio celo rutilat et omnem orbem pari claritate illustrat. Suprema est postrema pars diei. quando sol cursum suum in occasu vertit. Dicta quod supra est ad partem ultimam diei. Serum vocatum a clausis seris. quando iam nox venit. ut unusquisque sopno tucior sit. Hodie quasi hoc die. et cotidie non cotidie. ut sit quot diebus. Cras. quod est postea. Hesternum est pridie. et deinde hesternum ab eo quod iam dies tempus anb extraneus est. et preteriundo alienus. Pridie autem quasi priori die. Perendie. id est per ante diem. vel ante accessum. id est prius. De necte.

Nox autem a nocendo dicta. eo quod oculis noceat. que idcirco lune ac siderum lucem habet. ne indecora esset. et ut consolaretur omnes nocte operantes. et ut quibusdam animantibus que lucem solis ferre non possunt ad sufficientiam temperaret. Noctis autem et diei alternatio propter vicissitudinem dormiendi vigilandique effecta est. et ut operis diurni laborem noctis requies temperaret. Noctem autem fieri. aut quia longo itinere lassatus sol. et cum ad ultimum celi spacium pervenit elanguescat. ac tabefactus efflat suos ignes. aut quia eadem vi sub terras cogitur: qua super terras pertulit lumen. et sic umbra terre noctem facit. Unde et Virgilius. Ruit oceano nox involvens umbra magna. terramque polumque. Noctis partes septem sunt. id est vesperum. crepusculum. conticinium. intempestum. gallicinium. matutinum. diluculum. Vesperum. a stella occidentali vocatum. que solem occiduum sequitur. et tenebras sequentes precedit. de qua Virgilius. Ante diem clauso componit vesper olimpo. Tenebras autem dictas quod teneant umbras. Crepusculum est dubia lux. Nam creperum dubium dicimus. hoc est inter lucem et tenebras. Conticinium est quando omnes silet. Conticescere enim silere est. Intempestum est medium et inactuosum noctis tempus. quando agi nichil potest. et omnia sopore quieta sunt. Nam tempus per se intelligitur non nisi per actus humanos. Medium autem noctis actu caret. Ergo intempesta inactuosa quasi sine tempore. hoc est sine actu. per quam dinoscitur tempus. Unde est intempestive venisti. Ergo intempesta dicitur. quia caret tempore. id est actu. Gallicinium propter gallos lucis prenuncios dictum. Matutinum est inter abscessum tenebrarum et aurore adventum. Et dictum matutinum quod hoc tempus inchoante

mane fit. Diluculũ q̃ñ iam incipiẽs
parua diei lux. Hec ⁊ aurora q̃ solẽ
pcedit. Est aũt aurora diei clares
cẽtis exordiũ. ⁊ p̃mus splendor ae
ris. qui grece eous dr̃. quã nos p di
riuatõm auroram uocam9. q̃ñ eo ro
ram. vñ est illd̃. Et letus eox erat.
cursus. equus. eco. absq; acie.

Ebdomada dicta **De ebdomada.**
a nũo septẽ dier quor repeti
tione ⁊ mẽses ⁊ ãni ⁊ scl'a pagũtur.
Ebta ei grẽci. septẽ dñt. hanc nos se
ptimanã uocamus. q̃ñ septẽ luces.
Nam mane lux ẽ. Octauus aũt
dies. idem p̃mus ẽ ad q̃ redditur.
⁊ a quo rursus ebdomade series ordi
tur.

De mensibus:

Mensis nom̃ est g̃cum de lune
noie tractum. Luna ei mene. g̃
co sermõne uocatur. vñ ⁊ ap hebreos
mẽses legitimi. nõ ex solis circulo.
s; ex lune cursu enũantur. qd̃ est de
noua ad nouã. Egiptij aũt p̃mi.
pp lune uelociorẽ cursũ. ⁊ ne error cõ
putatõis eius uelocitate accidẽret. ex
solis cursu diẽ mẽsis. ad inuenerũt.
qm̃ tardior solis motus facilius po
terat cõphendi. Januarius mẽsis a ia
no dct̃. cui fuit agentilius cõsecrat9.
ul' q2 limis ⁊ ianua sit ãni. vñ ⁊ bif
rons idem ianus pingit'. ut introi
tus ãni ⁊ exitus demõstrẽt'. Febru
arius nũcupat' a februo. i. plutone.
cui eo mẽse sacrificabat'. Nam ianu
ariũ diis sup'is. Februariũ diis ma
nib; romani cõsecrũt. Ergo februa
ri9. a februo. i. a plutone. nõ a febre.
i. egritudine noĩatur. Marcius ap
pellatus pp martẽ romane gentis auc
torẽ. ul' qd̃ eo tp̃e cũcta animancia a
gitur. ad marẽ ⁊ ad concubĩdi uoluptatẽ.
Idem appellatur ⁊ mẽsis nouor. q2
ãnus initiũ mẽsis ẽ marcius. Idẽ et
nouẽb2 ad indiciis. s. g̃minũ quia
in eo uindãtib; fructib; transactor
pbatur occasus. Aprilis p ueñe dr.
q̃ñ afrodis. uenus dr. ul' quia h mẽ
se oia apriũtur in florẽ. quasi aper
lis. Maius dictus a maia matre
mercurij. ul' a maiorib; natu qd̃ er
ant p̃ncipes rei publice. Nam hũc
mẽsem maiorib;. sequẽtẽ uo minor
b; romani cõsecrauit. Vnde iuni9
dr. antea ei pplis in cẽturia senior
⁊ iunior diuisus erat. Julius uo ⁊
augustus. de honorib; hoium iulii
⁊ augusti cesar nũcupati sũt. Nam
p9. quitil' ⁊ sextilis uocabãt'. Quinti
lis. q2 quint9 erat a marcio. quẽ prin
cipẽ anni testãt' ẽẽ romani. Sextil'.
simil'r qd̃ sext9. September nom̃ h't
a nũo ⁊ imbre. q2 septimus a mar
cio. ⁊ imbres h't. Sic ⁊ octub2 nouẽ
ber atq; decẽb2 a nũo ⁊ imbrib; acce
punt uocabl'a. Quẽ nũm decimũ tẽ
decẽb2 finit. p eo q decimo9 mis pcedẽ
tes nũos claudit. Kalendas aũt.
nonas. ⁊ idus pp festos dies romani
instituũt. ul' pp officia magistratu
um. In his ei dieb; cõueniebãt i ur
bib;. Quidã aũt kl'as. a colẽdo ap
pellari existimãt. apd̃ ueteres ei oĩu
mẽsiũ p̃ncipia colebãtur sic ⁊ ap he
breos. Idus aũt pleriq; latinor ab
edendo dictũ putãt. q hec dies ap
ueterẽs eplar' erãt. None a nundinis.
uocate. Nundine ei sũt publice cõuen
tiones. siue mercimonia. **De solsti**

Solsticium **cijs ⁊ equinoctiis:—**
dictũ. q̃ñ sol statio. qd̃ tũc sole

ſtante creſcūt dies uł noctes. Equi
noctiū appłłatum. qđ tūc dies ⁊ nox
horaꝝ ſpatio equali ꝯſiſtūt. Duo
ſūt aūt ſolſticia. unū eſtiuū. octa
uo kalendaꝝ iuliaꝝ. de quo tpr̄e re
meare ſol ad inferiores incipit circu
los. aliud yemale octauo kł's ianua
rij. quo tpr̄e ſol altiores incipit cir
clos petēre. unde ⁊ yemalis ſolſticij dies
minimus ſic̄ eſtiui maximꝰ inuenit̄.
Item. duo ſūt equinoctia. unū uer
nale. ⁊ aliud autūpnale. que greci
ĩſ ymeriac uocāt. Sūt aūt h̃ equi
noctia die octauo kł'aꝝ aprilium. ⁊ oc
tauo kł'aꝝ octubriū. qm̄ ānus oli
in duas tm̄ ptes diuidebatur. h̃ eſt
eſtiuū. ⁊ hyemale ſolſticiū. ⁊ in
duo eiꝰ hemiſperia. **De tpr̄ib; anni.**

Tempora ān. iiij. ſūt. uer. eſtas.
autūpnus. ⁊ hyems. Dcā aūt
ſūt tpr̄a. a cõionis tēperamto. qđ in
uicē ſe. humore. ſiccitate. calore. ⁊
frigore tēperent. hec ⁊ curricła dnr̄.
q̃ nō ſtant ſ; currūt. Conſtat aūt
poſt fcīm mūdū ex equalitate cur
ſus ſolis tpr̄a intnc mēſes finiſſe di
uiſa. Quoꝝ tpr̄e talem ueteres faciūt
diſcretōm. ut p̄mo mēſe uer nouū
dicat̄. Scđo adultum. t̃tio p̄cep̃s.
Sic ⁊ eſtas in ſuis trib; mēſib; noua.
adulta. ⁊ p̄cep̃s. Sic ⁊ autumnꝰ nou
us. adultus. ⁊ p̄cep̃s. Itē hyems. nouā.
adulta. ⁊ p̄cep̃s. ſiue extrema. unde eſt
illđ extreme. Itē ſub caſu hyemis.
Ver aūt dictū qđ uiret. Tūc aūt p̄
hyemē ueſtitur tellus herbis. ⁊ i flore
cūcta uirentur. Eſtas dr̄ ab eſtu.
i. a calore. ⁊ eſtas q̃ſi uſta. id eſt exu
ſta ⁊ arida. Nam calor aridus eſt.
Autumnus a tēpeſtate uocatꝰ. qñ
⁊ folia arboꝝ cadūt. ⁊ oīa maturaſ
cunt. hyemem uō emiſperij nūcupa
uit. quia tūc breuiori ſol uoluitur
circulo. unde ⁊ h̃ tpr̄e bruma dr̄. q̃ſi bra
chin. i. breuis. uł' a cibo qđ maior ſit
tūc ueſcendi appetitꝰ. Edacitas eñ
grece bruma appłłatur. unde ⁊ imbru
mati dnr̄. quib; faſtidiū ē ciboꝝ. Hi
bernus aūt int̃ hyemem ⁊ uer eſt.
q̃ſi hybernus. qm̄ pleruq; apte totū
hyemē ſignificat. hec tpr̄a ſinglis
etiā ptib; celi aſcribūtur. Ver qm̄
p̄p̄ orienti dat̃. q̃ tūc ex t̃ris oīa oriū
tur. Eſtas uō meridiano. eo qđ pars
eius calore flagrantioꝛ ſit. Hyems
ſeptētrioni. eo qđ frigoribꝰ ⁊ ꝑpetuo
gelu torpet. Autūpnus occiduo p̄p̄
qđ hūc es morbos hit. unde ⁊ tūc oīa fo
lia arboꝝ defluūt. ut aūt autūpno
hūndet morbis. facit h̃ ꝯfiniū frigo
ris ⁊ caloris. ⁊ ꝯpugnās int̃ ſe ꝯtra
rietas aeriū. **De anni ⁊ era:**

Annus ē ſolis anfractus. cum
ꝑactis. ccc. lx. v. dieb;. ad eadē
loca ſiderū redit. Annus aūt dictꝰ.
quia mēſib; in ſe recurrētib; uoluit̄.
unde ⁊ anulus q̃ſi annulus. i. circulꝰ
qđ in ſe redeat. uirgilius. atq; ſua
ꝑ ueſtigia uoluitur annus. Sic eñ
apđ egiptios indicabat̄ ante inuē
tas litt̄is picto dracone caudam
ſuā mordēte. quia in ſe recurrit. ⁊
alij annū dnt. ~~ατινοναν ανες~~
yoqay. i. ab innouatōne. renoua
tur eñ ſemp. Tria ſūt aūt gña ānoꝝ.
Aut eñ lunaris annꝰ eſt. xxx. dieꝝ.
aut ſolſticialis qui duodecī ꝯtinꝫ
mēſes. aut magnus oīb; planetis
in eundē locū recurrētib;. qui fit
poſt ānos ſolſticiales plimos. Era

singlor ē cōstituta annor a cesare
augusto. qui primū censu exagi
tato. romanū orbē descripsit. Dcā
aūt era. ex eo qd ois orbis aes re
dde pfesso ē rei publice. De olim

Olimpias piadib; ⁊ lustris.
ap grecos cōsti ⁊ iubeleis :—
tuta ap elidem grecie ciuitatē elis
agētib; agonē. quiquēnale cer
tam. iiii. medius ānis uocātib;. ⁊
ob hoc elidū ētannis tpr olipiades
uocauīt. quadriēnio in una olim
piade supputato. Lustrū uo penter
sis. i. quinqnniū. qd quīto āno dr
cōdi pp olimpiades aromanis. ad
huc eni cōsules. ad huc era nō dux
erat. Est ei quiquēnale tps. idō uo
sic uocatū eo q cēsu p quiquēniū
in re publica pacto. urbs roma lus
trabatur. Iubeleus inptatur re
missionis āno. Est ei ebraycus. ⁊
fino ⁊ nūs. qui septenis annor eb
domadib;. i. quadragita ⁊ nouē
ānis texitur. in quo clangebatur
tubis. ⁊ ad oīs reuertebatur antiq
possō. debita absoluebāt cōfirmabā
tur libtates. huc nūm ⁊ in dieb;
pētecostem ⁊ nos celebramus. post dō
resurrectōnē remissa clpa. ⁊ totius
debiti cirographo euacuato ab oī
nexu libi. suscipiētes aduenientē
in nos grām sps sci. De sclis ⁊ etati

Secla agnatōnib; bus :—
cōstāt. ⁊ inde sclā qd secantur.
abeuntib; ei alus. alia succedūt.
huc quidā quiquagesimū annū
dūt quē hebrei iubeleū uocāt. Ob
hanc cām ⁊ ille hebreus pp uxorē
⁊ liber amans dnm suū. aure ptu
sa finito subiugatus. fiurē iubetur

in sclm h̄ est usq ad annū quiqua
gesimū. Etas plerūq dr ⁊ p uno
āno ut in annalib;. ⁊ p septem ut
hois. ⁊ p centū ⁊ p quo uis tpr. vnde
etas tpm qd de mltis sclis instru
tur. Et dr etas qi euitas. i. similitu
eui. Nam euū ē etas ppetua. cuius
neq initiū. neq extremū noscitur.
qd greci uocāt eonas. q aliqn ap eos
p sclo. aliqn p eterno ponit. vn ⁊ apd
latinos ē diriuatū. Etas aūt ppe
duob; mois dr. aūt ei hois sic infā
cia. iuuētus. senectus. aut mūdi
cuius pma etas ē ab adam usq ad
noe. Scda a noe usq ad abraham.
Tertia ab abrahā usq ad dauid.
Quarta ad dauid usq ad trāsmigrati
onē iuda in babiloniā. Quīta de
inde usq ad aduētū saluatoris in
carne. Sexta que nūc agitur usq
quo mūdus iste finiatur. quar decu
rsus p gnatōnes ⁊ regna ita inspi
citur. Prima etas sci. —:—

In exordio sui. cōtinet cātionē mūdi.
Primo ei die dēs in lucis hoīne noīe
condidit anglos. Scdo infirmamē
ti appllone celos. Tercio in discretōis
uocablo spēm aquar ⁊ tre. Quarto
luminaria celi. Quīto aīantia ex
aquis. Sexto aīantia ex tra. ⁊ hoi
nem quē applāuit adam.

Adam anno. cc. xxx. genuit seth.
a quo filii dei. Seth āno. cc. v.
genuit enos. qui cepit inuocare nom
dni. Enos āno. c. l. v. genuit caynan.
Caynā ānos. c. lxx. genuit malaleel.
Malaleel an. c. lxv. genuit iareth. Ia
reth an. c. lxii. genuit enoch. qui trās
latus ē. Enoch an. c. lxv. genuit matu
salā. Matusalam an. c. lxvii. genuit.

lamech. Lamech ãno. c. xxxviij.
geñ noe. archa hedificat᷑. Noe. añ.
dc. factum est diluuiũ. Secũda etas
Sem anno ſcdo poſt ſeculi.
diluuiũ geñ arfaxat. aquo
caldei. Arfaxat añ. c. xxxv. genuit
ſala. aquo amarite ⁊ indi. Sala
añ. c. xxx. geñ heber. aquo hebrei.
Heber añ. c. xxxiiij. geñ falech. tur-
ris hedificatur. Falech añ. c. xxx.
geñ ragau. dij primũ adoratur.
Ragau añ. c. xxxij. geñ ſeruch. reg-
nũ incohat ſcitar᷑. Seruch añ. c. xxx.
geñ nachor. regnũ egiptior᷑ naſcit᷑.
Nachor añ. l. xxix. genuit thara re-
gnũ aſſirior᷑. ⁊ ſicionor᷑ exoritur.
Thara añ. l. xx. genuit abraham.
zoroaſtres magicã repit. Tercia
Abraham añ. c. genuit etas ſcli.
ysaac. ⁊ iſmael. aquo iſmaeli-
te. Ysaac añ. lx. genuit iacob. argi-
ior᷑ regnũ inchoat. Jacob añ. lxi.
genuit ioſep. Foroneus grece leges
dedit. Joſeph añ. cx. gra ſegetes
ſire cepit. Hebreor᷑ in egypto fuit
añ. c. xiiij. athlas aſtrologiã inueit.
Moyſes añ. x. hebrei littas ſire cepe-
rut. Joſue añ. xxiiij. erictonius in
troia pimus quadrigã iuxit. Gotho-
niel añ. x. cathmus lras in grecis
dedit. Aoth añ. lxx. fabule ficte
ſut. Bebora añ. x. appollo artem
medicine inueit. citharã repperit. Ge-
deon añ. x. mercurius liram ꝯdidit.
Abimelech añ. iij. chorus in grecia i-
uenitur. Thola añ. xxiij. priamo reg-
naut in troya. Jahir añ. xxij. car-
mẽtes latinas littas repit. Gepte
añ. vi. alexãder elenã rapuit. Lab-
don añ. viij. troia capta ẽ. Samſõ
añ. xxx. aſcanius albam ꝯdidit.
Heli ſacerdos añ. x. archa teſtamti
capitur. Samuel ⁊ ſaul añ. x. ho-
merus fuiſſe putatur. Quarta etas
Dauid añ. x. carthago ſecuti.
a didone ꝯditur. gath. nathan.
⁊ aſaph. pphabant. Salomon añ.
x. tẽplũ ihoſolimis edificat᷑. Robo-
am añ. xvij. regnũ iſrl᷑ ⁊ iuda diui-
dit᷑. Abia añ. iij. ſb quo abimelech
põtifex fuit. Aſaph añ. xi. achias.
amos. ieu. iohel. ⁊ azarias pphaunt.
Joſaphat añ. xxv. pphauit helias. ab-
dias. ozicheas. ⁊ micheas. Lozam ã.
viij. pphauit helyas. ⁊ heliſeus. Ozo-
chias añ. i. helias rapit᷑. Otholia. ã.
vij. ionadab ſacerdos claruit. Joas
añ. x. heliſeus moritur. hic mortuꝰ
mortuũ ſuſcitauit. Amaſias añ. xx.
ix. cartago ꝯdita ẽ. Ozias añ. lv. O-
limpias agũs inſtituitur. Joatã
añ. xvi. romulꝰ naſcit᷑. Achaz añ.
xvi. roma ꝯditur. Ezechias añ. xx-
viij. ſenatus rome fit. Manaſes
añ. lv. ſibilla ⁊ anna claruit. Am-
mõ añ. xij. cẽſus pimũ agitur. Jo-
ſias añ. xxxij. tales philoſophus ag-
noſcit᷑. Joachim añ. xi. nabugodo-
noſor iudeã capit. Sedechias añ. xi.
templũ ihoſolimis incenſum eſt.
Hebreor᷑ Quinta etas ſcli.
captiuitas añ. lxx. iudith hiſ-
toria ꝯſcribit᷑. Darius añ. xxxviij.
iudeor᷑ captiuitas ſoluitur. Xerxes
añ. xx. ſofocles ⁊ euripides tragedi
celebrãtur. Artaxerxes añ. x. eſdras
incenſam legem reſonat. Darius
añ. xix. h etas hũit platonẽ. Arta-
xerxes añ. x. eſter hyſtoria explet᷑.
Artaxerxes añ. xxvi. demoſtenes

⁊ aristotiles demōstratur. Xerxes.
an̄. iiii. xenocrates illustris habetur
Darius an̄. vi. alexāder ihrosolima
cepit. A lexander an̄. v. asiam ob
tinuit. T holomeus an̄. x. macha
beor libri inchoat p̄mus. F iladel
fius an̄. xxxviii. septuagita interpre
tes agnoscuntur. E uergetes an̄. xx
vii. ihūs sapiētie librū ꝯponit. F ilo
meter an̄. xvi. machabeor libri fi
ystoria scribi. E piphanes an̄. xx.
iiii. romani grece obtinuint. F ilome
ter an̄. xxv. scipio affricā uincit. ⁊
Euergetes an̄. xxix. brutus yspaiā
subegit. A lexander an̄. x. siria roā
nis subiecta ē. P tholomeus an̄.
viii. rethorice ars rome cep. D ion
isius an̄. xxx. pompeiam iudeam ca
pit. C leopatra an̄. ii. egiptus roā
nis subditur. Julius cesar hic an̄.
v. prior monarchiā tenuit. Sexta

Octouianus an̄. etas seculi.

lvi. xp̄c nascitur. anno regni
eius. xlii. et quarto āno regni octou
iani inueta era. T iberius an̄. xxiii.
era. lxxii. xp̄c crucifigit. an̄. regni
eius. xx. G aius. callicula. an̄. iiii.
mathēs apl̄s euuāglm̄ scripsit. C la
udius an̄. xxiiii. marchus eugliū
edidit. N ero an̄. xiiii. psecutiō sup
ecclesiam. petrus ⁊ paulus necantur.
vespasianus an̄. x. ihrosolima a tito
subuertitur. iudeor regnū finitū. euer
sio ultima ihrosolime. T itus an̄. ii.
hic facundꝯ ⁊ pius fuit. D omicianꝯ
an̄. xvi. iohēs in pathmos insula re
legatur. N erua an̄. v. iohēs effesū
redit. ⁊ castella regionis. ⁊ asturice
ꝯdita. T raianus an̄. xviii. iohēs
apl̄s requiescit. clemēs eiꝰ in cri

lū inducit scripitur. A drianus an̄. xx.
aquila interp̄res habetur. Antonio an̄.
xxii. ualētinus ⁊ marcion agnosci
tur. hoc tp̄r scā felicitas passa ē. cū
septē filiis. Antonius an̄. xix. catha
frigar heresis orit. hic p̄mi duo im
patores ee ceperunt. marchus ⁊ anto
nius. C ommodꝯ an̄. xiii. teudocion.
interp̄res habetur. h elinus ptinax. an̄.
hic nichil habet hystorie. S euerus an̄.
xviii. simacus interp̄res habetur. leoni
des origenis pat passus ē. Antoniꝰ
an̄. vii. quita editiō ihrosolimis inueit.
M acrinus an̄. iiii. huiꝰ breuitas in
te nichil gestor hīt. A urelius. anto
nius. an̄. iii. sabellius oritur. A lexā
der an̄. xiii. origenis alexādrie i sig
nis habetur. M aximus an̄. iii. iste ger
manos uicit. G ordianus an̄. vii. hic
de ptis ⁊ psis triumphauit. Filippꝰ
an̄. vii. hic p̄mus xp̄ianus imperator
fuit. D ecius anno. i. antonius mo
nachus claruit. hoc tp̄r scē cyrisus. six
tus. ⁊ laurētius. ⁊ ypolitus. G allus
an̄. ii. nouatus heresim ꝯdidit. hoc tp̄r
scā cecilia passa. V alianus an̄. xv. ci
prianus martirio coronatur. scē̄s fr
uctuosus epc̄. augurius ⁊ eulogius
diachones. C laudius an̄. ii. iste got
tos ab illirico expulit. Aurelianus
an̄. vi. iste psequit xp̄ianos. scā colū
ba. alexāder. ⁊ theodolus. T acitꝯ an̄.
i. huius uite breuitas p̄notatiōne
caret. P robus an̄. vi. manicheor he
reses orta ē. C arus an̄. ii. iste de psis
triumphauit. hoc tp̄r scē crisātus ⁊ da
ria passi. D iocliecianus an̄. xx. iste di
uinis libris adustis martiriū fecit.
Scē iulianus ⁊ sebastianus. ⁊ uincē
tius felix. pantaleon ⁊ alii multi.

Valerius an̄. ii. nichil dignū hystorie contulit. Constātinus an̄. xxxi. in Necia sinodus congregatur. Cōstātinus an̄. xxiii. antropomorfitarum heresis oritur. heresis oritur. donatus gramaticus rome p̄sbr passus cū .x. Iulianus anno. ii. hic ex xp̄iano paganus efficitur. Iouianus an̄. i. iste iterum xp̄ianus effectus ē. Valentinianus an̄. xiii. gothi heretici efficiuntur. Gracianus an̄. vi. priscillianus agnoscit. Valentinianus an̄. vii. ieronimus in bethleem p̄dicat. Theodosius an̄. iii. iohēs anachorita claruit. Archadius an̄. xiii. iohēs crisostomus floruit. s̄cs ambrosius ad dn̄m migrauit e corpore. Honorius an̄. xv. augustinus ep̄s claruit. Theodosius an̄. xxvii. nestorius heresi arces erexit. Marciano an̄. vi. calcedonēsis sinodus agitur. Leo maior an̄. xvi. egyptus errore dioscori latrat. Zenon an̄. xvii. acefalorum heresis orta ē. Anastasius an̄. xxviii. fulgencius ep̄s p̄dicatur. Iustinus an̄. xi. armenii fidē xp̄i susceperūt. Tiberius an̄. vii. longobardi italiā ceperūt. Gregorius papa romanus insignis habetur: et eunticiani hereses destruxit. Mauricius an̄. xxi. gotti catholici efficiuntur. Focas an̄. viii. romani ceduntur apsis. Eraclius an̄. xxvii. huius quarto et quinto religiosissimi p̄ncipis sisebuti iudei in yspania xp̄iani efficiūt. Iustinus maior an̄. vii. acefalorum heresis abdicatur. Iustinianus an̄. xxxviii. uuandali affrica extinguitur. Colligit t̄ps ab exordi mūdi usq; in p̄sentē gl'iosissimi p̄ncipis an̄. x. qui ē.

Residui sexte etatis t̄ps d̄o soli est cognitū. **Explicit liber. vi. incip̄. vii. de ordine scripturarum in nouo et ueteri testamēto.**

Vetus testamentū ideo d̄r. q: ueniēte nouo cessauit. de quo apl's meminit dicēs. uetera transierūt. ecce fc̄a sūt noua. Testamētum aūt nouū ideo nūcupatur: quia innouat. Non enim illud discūt nisi hoies renouati ex uetustate p gratiam. et ptinētes iam ad testamētū nouū qd̄ est regnū celorum. hebrei aūt uetus testamētū esdra auctore. iuxta nūm litterarum suarum. in uiginti duos libr̄ acceperūt. diuidētes eos in tres ordines. legis scil3. p̄phārum. et agiographorum. Primus ordo legis in quinq: libris accip̄r. quorum p̄mus ebresit. q: ē genesis. Secūdus ellesmoth. qd̄ est exodus. Tercius uaiecra. q: ē leuiticus. Quartus uaiedaber. q: ē nūs. Quintus elladabarim. q: ē deutronomius. Hi sūt. v. libri moysi quos hebrei torath. latini legē appellānt. p̄prie aūt lex appellāt. q: p moysen data ē. Secūdus ordo est p̄phārum. in quo cōtinētur libri. viii. quorum p̄mus iosue. filii nun. qui latine ihesus naue d̄r. Secūdus sophtim. qd̄ est iudicū. Tercius samuel qui ē regū. Quartus malachim. qui ē regū secūdus. Quintus ysaias. Sextus ihermias. Septimus ezechiel. Octauus tareasra. qui d̄r p̄phārum. xii. Qui libri q: sibi p breuitate adiuncti sūt p uno accipiūt. Tercius agiographorum. i. s̄ca scribētiū. in q sūt libri. ix. Quorum p̄mus iob. Secūdus psalteriū. Tercius malothi. q: ē puerbia salomonis. Quartus coelet. qd̄

est ecclesiastes. Quintus sirasirim, quod est
canticum canticorum. Sextus daniel.
Septimus dabreiamin, quod est verba
dierum, hoc est paralipomenon. Octavus
hyst esdras. Nonus hester. Qui simul omnes
quinque et octo et novem fiunt .xxii. sic
superius comprehensi sunt. Quidam autem
ruth et cinoth, quod latine dicitur lamenta
tio iheremie, agiografis adiciunt et
xxiiii. volumina testamenti veteris
faciunt, iuxta .xxiiii. seniores qui ante con
spectum dei assistunt. Quartus est apud nos
ordo veteris testamenti eorum librorum qui
in canone hebraico non sunt. Quorum pri
mus sapientie liber est. Secundus ecclesiasticus.
Tercius thobi. Quartus iudit. Quin
tus et sextus machabeorum. quos licet iudei
inter apocrifa separant, ecclesia tamen christi inter
divinos libros et honorat et predicat.
In novo autem testamento duo sunt ordines. Pri
mus evangelicus, in quo sunt matheus.
marchus. luchas. et iohannes. Secundus apostoli
cus, in quo sunt paulus in quatuordecim
epistolis. petrus in duabus. iohannes in tribus.
iacobus et iudas in singulis. actus apostolorum
et apocalipsis. Summa autem utriusque te
stamenti trifarie distinguitur, id est in histo
ria, in moribus, in allegoria. Rursus ista
tria multifarie dividuntur, id est quid a deo,
quid ab angelis vel ab hominibus gestum dicatur
quid sit. Quid a prophetis pronunciatum de christo
et corpore eius. quid de diabolo et membris
ipsius. quid de veteri et novo populo. quid
de presenti seculo et futuro regno atque
iudicio. De scriptoribus et vocabulis
Veteris testamenti sanctorum librorum .. —
secundum hebreorum traditionem hii pe
rhibentur auctores. Primum moyses di
vine historie cosmographiam in quinque
voluminibus edidit, que pentateucum nomina
tur. Pentateucus autem a quinque volu
minibus dicitur. Penta enim grece quinque, teucus ap
pellatur volumen. Genesis liber inde ap
pellatur, eo quod exordium mundi et generatio
seculi in eo contineatur. Exodus vero exitum
ab egipto vel egressum populi israel digerit, et ex
ea causa nomen accepit. Leviticus appellatus,
eo quod levitarum ministeria et diversitatem vic
timarum exequitur, totusque in eo ordo levi
ticus annotatur. Numerorum liber vocatur, eo quod
in eo egresse de egipto tribus dinumerantur,
et .xl. duarum per heremum mansionum in eo des
criptio continetur. Deuteronomius greco
sermone appellatur, qui latine interpretatur
secunda lex, id est repetitio et evangelice legis prefi
guratio. Qui sic ea habet que priora sunt, ut tamen
nova sint omnia que in eo replicantur. Iosue
liber nomen accepit a ihesu filio nave, cuius
historiam continet. Scriptorem vero eius eun
dem iosue hebrei asseverant, in cuius tex
tu post iordanis transitum regna hosti
um subvertuntur, terra populo dividitur, et per sin
gulas urbes, viculos, montes atque confi
nia ecclesie celestisque ierusalem spiritualia reg
na prefigurantur. Iudicum nominatur a prin
cipibus populi qui prefuerunt in israel post mo
ysen et iosue, antequam david et ceteri reges
existerent. Hunc librum edidisse creditur sa
muel. Liber samuel eiusdem samuelis na
tivitatem et sacerdotium et gesta describit,
ideirco et ab eo nomen accepit. Et quamvis
hic liber saul et david historiam contineat,
utrique tamen saul ad samuel referuntur,
quia ipse unxit saul in regnum, ipse david in
regem futurum. Cuius libri primam partem
conscripsit idem samuel, sequentia vero eius
usque ad calcem scripsit david. Malachim
liber proinde appellatur eo quod reges iude
et israhel et gentis gestaque eorum per ordinem
digerat temporum. Malachi autem hebraice

48

et de scriptoribus et vocabulis sanctorum librorum

latine regum inscribitur. Hunc librum Hieremias primus in unum volumen coegit. Nam antea sparsus erat per singulorum regum ystorias. Paralipomenon grece dicitur quod nos pretermissorum vel reliquorum dicere possumus, quia ea que in lege vel regum libris vel omissa vel non plene relata sunt, in isto summatim ac breviter explicantur. Librum Iob quidam Moysen scripsisse arbitrantur, alii unum ex prophetis. Nonnulli vero eundem Iob post plagam sue passionis scriptorem fuisse extimant, arbitrantes ut qui certamina spiritualis pugne sustinuit, ipse narret quas victorias expedivit. Principia autem et finis libri Iob apud hebreos prosa oratione contexta sunt. Media autem ex eo ubi ait: Pereat dies in qua natus sum, usque ad eum locum ubi dicit: Idcirco ego me reprehendo et ago penitentiam, omnia eroyco metro discurrunt. Psalmorum liber grece psalterium, hebrayce nablum, latine organum dicitur. Vocatus autem psalmorum liber quod uno propheta canente ad psalterium chorus consonando responderet. Titulus autem in psalmis hebrayicus ita est: Isphir thalim, quod interpretatur volumen ympnorum. Auctores autem psalmorum qui ponuntur in titulis: Moyses scilicet, David et Salomon, Asaph, Ethan et Idithun et filii Chore, Eman, Ezraite et reliquorum quos Esdras uno volumine comprehendit. Omnis autem psalmi apud hebreos metrico carmine constat esse compositi. Nam in more romani Flacci et greci Pindari nunc alii iambo currunt, nunc alcaico personant, nunc saphico nitent, trimetro vel tetrametro pede incedentes. Salomon filius David rex Israel [illegible]. Quorum primus est masloth,

quod greci parabolas, latini proverbia nominant, eo quod in ipsis sub comparatione figuras et ymagines veritatis ostendit. Ipsam autem veritatem ad intellegendum legentibus reservavit. Secundum librum Coheleth vocant, quem greci ecclesiasten dicunt, latine contionatorem, eo quod sermo eius non specialiter ad unum, sicut in proverbiis, sed generaliter ad universos dirigatur, docens omnia que in mundo cernimus caduca esse et brevia, et ob hoc minime appetenda. Tertium librum Sirasirim prenotavit, qui latinum in linguam transfusus canticum canticorum dicitur, ubi per epythalamium carmen coniunctionem exprimit ecclesie et Christi. Dictum est autem canticum canticorum eo quod omnibus canticis preferatur que in scripturis sacris habentur, sicut dicitur in lege dei sancta sanctorum, quibus maiora sunt sancta sanctorum. Horum autem trium librorum carmina exametris et pentametris versibus apud suos composita perhibentur, ut Iosephus et Ieronimus scribunt. Ysayas evangelista potius quam propheta edidit librum suum, cuius omnem textum eloquentia prosa incedit. Canticum vero exametro et pentametro versu discurrit. Iheremias similiter edidit librum suum cum threnis eius, que nos lamentationes vocamus, eo quod in tristioribus rebus funeribusque adhibeantur. In quibus quadruplicem diverso metro composuit alphabetum. Quorum duo prima quasi saffico metro scripta sunt, quia tres versiculos qui sibi nexi sunt et ab una tantum littera incipiunt, eroycum comma concludit. Tertium alphabetum trimetro scriptum est et a ternis litteris [illegible] incipit. Quartum alphabetum [illegible]. Ezechiel et Daniel a viris [illegible]

[illegible]

obscuritatibus involuta. Daniel so-
claro sermone regna orbis pronunciat.
et tempus adventus Christi manifestissima
predicatione adnotat. Hi sunt .iiii.
ipsi qui maiores vocantur quia prolixa
volumina condiderunt. Liber .xii. prophetarum
auctorum suorum nominibus prenotatur. qui ideo
dicuntur minores quia sermones eorum breves
sunt. unde et conexi sibimet invicem in
uno volumine continentur quorum nomi-
na sunt hec. Osee. Iohel. Amos. Ab-
dias. Ionas. Micheas. Naum. Aba-
cuch. Sofonias. Aggeus. Zacharias
et Malachias. xii. Esdra liber auc-
toris sui titulo prenotatur. in cuius tex-
tu eiusdem Esdre Neemieque sermones
continentur. nec quemquam moveat quod unum
Esdre diximus librum quia secundus. tercius et quar-
tus non habentur apud hebreos sed inter apocrifos
deputantur. Hester librum Esdras cre-
ditur conscripsisse in quo eadem regi-
na sub figura ecclesie dei populum a ser-
vitute et morte eripuisse scribitur. at-
que interfecto Aman qui interpretatur ini-
quitas diei celebritas in posteros
mittitur. Liber sapientie apud hebreos nus-
quam est. unde et ipse titulus grecam mag-
is eloquentiam redolet. Hunc iudei Filonis
affirmant esse. qui proinde sapientia nominatur
quia in eo Christi adventus qui est sapientia
patris et passio eius sapienter exprimitur.
Librum ecclesiasticum certissime Ihesus fili-
us Sirach Ierosolimita nepos Ihesu sacer-
dotis magni composuit de quo memi-
nit et Zacharias. qui liber apud latinos
propter eloquii similitudinem Salomonis ti-
tulo prenotatur. dictus autem ecclesia-
sticus eo quod de totius ecclesie disciplina
religiose conversationis magna cura
et ratione sit editus. hic et apud hebreos

reperitur sed inter apocrifa habetur. Iudit
et Tobie sive machabeorum libri quibus
auctoribus scripti sint minime constat. ha-
bent autem vocabula ex eorum nominibus. quorum
gesta scribuntur. Quatuor libros ev-
angeliorum .iiii. evangeliste singulariter conscrip-
serunt. Primus Matheus conscripsit evange-
lium litteris hebraycis et sermonibus in iu-
dea. initians evangelizare ab humana na-
tivitate dicens. Liber generationis Ihesu
Christi filii David filii Abraham. ostendens de-
scendisse corporaliter ex semine patriar-
charum secundum carnem sicut promissum erat in prophetis
per spiritum sanctum. Secundus Marchus plenus
spiritu sancto scripsit evangelium Christi greco elo-
quio in Italia. secutus Petrum ut discipulus.
Is initium a spiritu prophetali dicens. Vox
clamantis in deserto. parate viam domino.
ut ostenderet Christum post assumptionem car-
nis evangelium predicasse in mundo. Ipse enim
Christus propheta dicitur. sic scriptum est. Et pro-
phetam in gentibus dedi te. Tertius Luc-
has inter omnes evangelistas greci sermonis
eruditissimus quippe ut medicus.
in Grecia evangelium scripsit Theofilo episcopo.
initians a sacerdotali spiritu dicens. Fu-
it in diebus Herodis regis Iudee sacer-
dos Zacharias. ut manifestaret Christum
post nativitatem carnis et predicationem
evangelii hostiam fuisse effectum pro salute
mundi. Ipse est enim sacerdos de quo dic-
tum est in psalmis. Tu es sacerdos in
eternum secundum ordinem Melchisedech.
Ubi enim Christus advenit sacerdotium iudeorum
obmutuit. lex et prophetia cessavit.
Quartus Iohannes scripsit evangelium novis-
simus in Asia. incipiens a verbo. ut os-
tenderet eundem salvatorem. qui pro nobis
dignatus est nasci et pati. ipsum ante secula
dei verbum esse. ipsum a celo venisse et p(ost)

mortē . ad celū iterum remeasse. Hu-
ius fuit .iiii. euangliste. quos p ezechielē
sps scs figurauit in .iiii. animalibz. Pp
terea aūt .iiii. animalia qr p .iiii. mū
di ptes fides xpiane religiōis . eorz
pdicatōne disseminata ē. Animalia
aūt dcā sunt. qm ppt aīam hois pdi
catr euglīm xpi. Plā ī oculis plena ī
erāt intus ī foris. qm puidet eu
glia q dcā sunt a pphis. ī q pmisit
imposuit. Crura aūt eorz recta qr ni
chil prauū in euglīs ē. Et alas se
nas tegētes crura. ī facies suas.
Reuelata ei sunt q tegebāt in ad
uētu xpi. Euglīum aūt interptat
bona annūciatō. Grece ei. eu. bonū.
anglō annūciatō dr. vn ī anglīs nu
ntius interptat. Paulus aplīs suas
scpsit eplas quatuordeci. ex quibus
nouē septē ecclīis scripsit. reliqs
discipulis suis. timotheo. tito. ī phi
lemoni. Ad hebreos aūt eplā. ple
riq; latini eius ēē incēta est. ppt di
ssonātiā smois. eandēq; alii bar
naban. cōscpsisse. alii a clemēte scp
tam fuisse suspicātur. Petrus scp
sit duas nois sui eplas. q catholi
ce ideo noiantur. qr nō uni tm
pplō ul ciuitati. sz uniuersis gētibz
gnālit scripte sunt. Iacobus. ī iohēs.
ī iudas suas scpsunt eplas. Ac
tus aplōrz pmordia fidei xpiane
in gētibz ī nascētibz ecclie hystoriā
digerit. Actuū aplōrz scptore.
lucham ēē euglistā. in quo opere nas
cētis ecclie infantia terit. ī aplōrz
hystoria retinet. vn ī actus aplōrz
dr. Apocalipsin librū. iohēs euuā
glista scpsit. eo tpr quo ob euglīj
pdicatōm in insula pathmos tra

ditur relegatus. Apocalipsin aūt ex
greco in latinū reuelatō interptat.
Reuelatō ei dr. manifestatō eorz q
abscondita erāt. iuxt qd ī ipse iohēs di
cit. Apochalipsin ihū xp. quā dedit
illi ds palam facē suis suis. Hii sunt
scriptores sacrorz librorz. qui p spm
scm loquētes ad eruditōm nrām
ī pcepta uiuēdi. ī credēdi reglām
cōscripsunt. Pret h alia uolumi
na. apocrifa nūcupāt. Apocrifa ā
dcā. i. secreta qr in dubiū ueniūt. Est
ei eaz occlta origo. nec patet patribz
a quibz usq; ad nos auctoritas ūa
cuū scripturarz ctissima ī notissima.
successione peruēit. In his apocrifis.
ī si inueit aliq ūitas. tn ppt multa
falsa. nlla ē in eis canoica auctas.
q recte a prudētibz iudicātur. nō ē
eorz credenda quibz ascribūt. Plā
multa ī sub noibz pphaz ī recētiora
sub noibz aplōrz ab hereticis pferū
tur. que oia sub noie apocrifor auc
toritate canoica diligēti examina
tōne remota sunt. Titulus .iii?.

De bibliothecis. i.
De interpretibz. ii.
Qui pmū romā libros aduexit. iii.
Qui apd nos bibliothecas istituunt. iiii.
Qui mlta scpsunt. v.
De generibus opusclorz. vi.

Bibliotheca a greco nomē dr biblio
accep. eo qd ibi recōdāt libri. tecas.
Nam biblio librorz. techa repositō
interptat. Bibliothecā ueteris testamē
ti. esdras scriba post incēsā legē a calde
is. dū iudei regssi fuissēt in ihrlm. di
uino afflatu spu reparauit. cunctaq;
legis ac pphaz uolumina q fuerāt a
gētibz corrupta correx. totūq; uet

testamenti in .xxii. libros consistunt. ut
tot libri essent in lege. quot littere. Alr
te. **A**pud grecos autem bibliotecam primo
instituisse pisistratus creditur atheni
ensium tirannus. que deinceps ab atheni
sibus aucta. reexes. incensis atheniis
euertit in persas. longoque post tempore
seleucus nichanor rursum in greciam
retulit. hic studium retulit regibus
urbibusque ceteris natum est. conpararandi uo
lumina diuersarum gentium. et per interpretes
in linguam grecam uertendi. **D**einde
magnus alexander. uel successores eorum
instruendis omnium librorum bibliothecis
animum intenderunt. maxime ptholom
eus cognomento filadelfius. omnis lit
teratur(e) sagacissimus. cum studio bibli
othecarum pisistratum emularetur. non so
lum gentium scripturas. sed et diuinas litteras
in bibliotecam suam contulit. Nam .lxx.
milia librorum. huius temporibus alexandrie
inuenta sunt. **De interpretibus.**

Sic et tam ab eleazaro pontifice petens
scripturas ueteris testamenti. in gre
cam uocem ex hebrea lingua per .lxx. inter
pretes transferre curauit. quas in ale
xandrina bibliotheca habent. Siquidem
singuli in singulis cedulis separati. ita
omnia per spiritum sanctum interpretati sunt. ut nichil
in alicuius eorum codice inuentum esset. quod a
ceteris uel in uerborum ordine discreparet.
Fuerunt et alii interpretes. qui ex hebrea
lingua in grecum sacra eloquia tran
stulerunt. Sicut aquila. Simacus. et
teudotion. sicut est et uulgaris illa inter
pretatio cuius auctor non apparet. et ob
hoc sine nomine interpretis quinta editio
nuncupatur. Preterea sextam et septimam
editionem origenes miro labore repperit
et cum ceteris editionibus conparauit. **P**resbi
ter quoque ieronimus trium linguarum peritus. ex
hebreo in latinum eloquium easdem scripturas
conuertit. eloquenterque transfudit. cuius interpre
tatio merito ceteris antefertur. Nam est
et uerborum tenacior. et perspicuitate sententie cla
rior. atque ut pote a christiano interpretatio
uerior. **Qui primum romam libros adue**

Rome primo librorum copiam **xerit.**
aduexerit emilius paulus. perseo
macedonumque rege deuicto. deinde lo
cullus e pontica preda. Post cesar dedit
marco uarroni negotium. que maxime
bibliothece construende. **P**rimum autem
rome bibliothecas publicauit po
llio. hic grecas atque latinas additis
auctorum ymaginibus. in atrio quod de
manubiis magnificentissimum in
struxerat. **Qui apud nos bibliothe**

Apud nos quoque **cas instituerunt.**
pamphilus martir. cuius uitam euse
bius cesariensis conscripsit. pisistratum
in sacre bibliothece studio primo ad
equare contendit. hic enim in bibliotheca
sua. prope triginta milia uolumina ha
buit. **I**eronimus quoque atque gen
nadius. ecclesiasticos scriptores. toto
orbe quesitos. ordine persecuti sunt. eorum
que studia in uno uoluminis indiculo
conprehenderunt. **Qui multa scripserunt**

Marcus. terentius. uarro **L**
apud latinos. innumerabiles libros
scripsit. **A**pud grecos quoque calcenterus
miris attollitur laudibus. quod tantos
libros ediderit. quantos quisque nostrum a
lienos scribere propria manu uix possit.
De nostris quoque apud grecos origenes
in scripturarum labore. tam grecos quam lati
nos operum suorum numero superauit. **D**enique
ieronimus sex milia librorum eius legi
sse fatetur. horum tamen augustinus omnium

studia ingenio ul' scia sua uicit.
Nam tanta scripsit. ut dielz ac
noctibz nō solū scribe libros eius
quisquā. s; nec lege quidā ocur
rat. De gnībus opusculor̄ ..

Opusculor̄ gnā sc̄ tria. Primo
genus excerpta sūt. que gre
scolia nūcupātur. in quibz ea que
uidētur obscura ul' difficilia summa
tim ac breuit̄ pstingūtur. Sedm
genus homelie sūt quas latini ūbū
appllant q̄ pferūtur in ppl̄s. Terciū
tomi. quos nos libros ul' uolumina
nūcupamꝰ. Homlie aūt ad uulgū
loquūtur. tomi uo .i. libri maioris
sūt disputatōis. Dialogus ē colla
tō duor̄ ul' plurimor̄. quē latini ser
monē dīt. Nam que; gr̄ci dialogos
uocāt. nos sermones uocamꝰ. Sermo
aūt dictꝰ q; int̄ utrūq; serit̄. vn̄ in
uirgilio. multa int̄ se serebāt. Tracta
tꝰ ē uniꝰ dieci rei mltiplex expositō. eo
qd̄ trahat sensū in mlta senciendi
ptrectādo sēci. Differt aūt sermo tc̄
tatꝰ ⁊ ūbū. Sermo ei altā eget psoā.
Tractatꝰ aūt spālit̄ ad se ipm est.
verbū aūt ad om̄s. vn̄ ⁊ dr̄. verbū
fecē ad pplm. Comītaria aūt dicta.
q̄i cū mēte. Sūt eī intp̄tatōnes ut
comīta iuris. comīta euglij. Apologe
ticū ē excusatō. in quo solet quidā
accūsantibz respōdē. In defensione eī
aūt negatōne sola positū ē. ⁊ ē in
gnīm. Panagiricū ē licentōsū.
⁊ lasciuiosū genus dicēdi in laudi
bus regū. in cuiꝰ ꝯpositōne hoīes
mltis mēdaciis adulātur. Q̄d ma
lū a grecis exortū ē. quor̄ leuitas i
structa dicēdi facl'tate ⁊ copia in
credibilī. mltas mēdatōr nebulas sc̄

citauit. Fastor̄ libri sūt in q̄b. ab
reges ul' ꝯsules scribūt. a fascibz
dc̄i .i. potātibz. vn̄ ⁊ ouidij libri fa
stor̄ dīr. q; de regibz ⁊ ꝯsulibz edi
ti sūt. Prohemiū ē initiū dicēdi.
Sūt eī pemia p̄ncipia librorum. que
añ cause narratōm ad instruen
das audiētiū aures coaptātur.
Cuiꝰ plimq; nomī latinitatis p̄
ti sine trāslatōne ꝓsūnt. hoc aūt
uocablm ap̄ nos intp̄tat̄ p̄fatio.
nūcupatur q̄i plocutō. Precep
ta sūt. q̄ aūt quid faciendū. aut qd̄
nō faciendū sic docet. Quid faciē
dū. ut dilige dnm̄ dm̄ tuū. ⁊ hono
ra patrē tuū ⁊ matrē tuā. Quid n̄
faciendū. ut nō mecabis. nō furtū
facies. Silr̄ ⁊ gētiliū p̄cepta. ul' iu
bēt. ul' uetāt. Iubēt faciendū ut nu
dus ara. sere nudꝰ. vetāt. ut neue
int̄ uites corilū. sere. neue flage
lla summa pete. Primus aūt p̄cep
ta ap̄ hebreos moyses scripsit.
Apd̄ latinos marcius uates p̄mo
p̄cepta ꝯposuit. ex quibz unū est
illd̄. Postremus dicas. p̄mꝰ tace
as. Parabolas ⁊ pblemata noībz
suis indicāt altiꝰ se pscrutari opor
tē. Parabola ē quippe cū alicuius
rei similitudiē intp̄tes eguerit. Qd̄
licet sit uocabulū grcū. iam tn̄ p la
tino usurpatur. ⁊ notū ē qd̄ in pa
rabolis que dīr rerū similitudines re
bz de quibz agit̄ ꝯparāt. Proble
mata aūt q̄ latine appllatur ꝓp
sitōnes. q̄ōnes sūt habētes aliqd̄
qd̄ disputatōne soluēdū sit. Que
stio aūt ē questio. cū q̄rit̄. an sit.
an quid sit. an quale sit. Argumē
tū uo dīr q̄i argutiū. ul' qd̄ sit arg

[illegible] nuncupatum. ad confirmandas res. plaz
ipse greci uocant. q in teptat latine im
issam. Grala ei siue stili. missa ul' im
ssio. Ante carte et membranarum usum
in dedolatis et ligni codicill' epistolar
alloquia scribebantur. unde et portito
res eorum tabellarios uocarunt. titulus.

De ceris.	.i.	iiij.
De cartis.	.ij.	
De pergamenis.	iij.	
De libris conficiendis.	iiij.	
De librorum uocabulis.	v.	
De librariis et eorum instrumentis.	vi.	

Cere litterarum materies De ceris.
paruulorum nutrices. ipse dant inge
nium pueris primordia sensus. quarum stu
dium primum greci tradidisse produntur. Gre
ci autem et tusci. primum ferro in cera scrip
serunt. postea romani iusserunt. ne graphium
ferreum quis haberet. unde et apud scribas di
cebatur. ceram ferro ne cedito. postea
institutum est ut ceram ossibus scriberent.
sicut indicat atta in satura dicens. ve
rtamus uomerem in ceram mucrone
que aremus osseo. Graphium autem grece. la
tine scriptorium dicitur. Nam grafia scriptura
est. De cartis.
Cartarum usum primum egyptus ministrauit. ceptum apud memphiticam
urbem. Memphis enim ciuitas est egyp
tiorum. ubi carte usus inuentus est primum sicut
ait lucanus. conficitur bibula memphi
tis carta papiro. Bibulum autem pa
pirum dixit. quod humorem bibat. Car
ta autem dicta quod carptim papiri tegimen
decerptum glutinatur. cuius genera quot
plura sunt. Prima et precipua augustea
regia et maioris forme in honorem oc
tauii augusti appellata. Secunda libi
ana. ad honorem libie prouincie. Ter

cia hieratica dicta quia ad sacros libros
eligebatur. similis auguste sed subcolora
ta. Quarta tenetica. a loco alexi
andrie quo fiebat ita uocabatur. Quinta
saitica ab oppido saito. Sexta corne
liana a cornelio gallo prefecto egypti
primum confecta. Septima emporitica
quia ea merces inoluuntur. cum sit scriptis
minus ydonea De pergamenis.
Pergamei reges cum carta indige
rent. membrana primi excogita
uerunt. unde et pergameorum nomen hucusque
tradentes. ibi repertae fuatum est. postea
te fuatum est. hec et membrana dicitur. quia ex
membris pecudum detrahuntur. Fiebant autem
primum coloris lutei .i. crocei. postea uero
rome candida membrana reperta sunt. quod
apparuit inabile esse. quod et facile sordes
scant. aciemque legentium ledant. cum peritio
res architecti neque aurea lacunaria
ponenda in bibliothecis putent. neque
pauimenta aliqua nisi de caristeo marmo
re quod auri fulgor hebetat et e cariscii
uiriditas reficiat oculos. Nam et qui
nummularia discunt denariorum formis
immisteos pannos subiciunt. et gemmarum
sculptores. scarabeorum terga. quibus
nichil est uiridius subinde respiciunt. et picto
res idem faciunt. ut laborem uisus eorum ui
riditate recreent.

Membrana autem aut candida aut pur
purea sunt aut lutea. Candida na
turaliter existunt. Luteum membranum
bicolor est. quod a confectore una tingitur
parte .i. crocatur. De quo persius. Jam liber
et positis bicolor membrana capillis.

Purpura uero inficiunt colore purpur
eo. inquibus aurum et argentum liquescens
patescat in litteris. De libris conficiendis.

Quedam genera librorum apud gentiles con
fectis modulis conficiebantur. breuio
ri forma carmina atque epistole. at uero
historie maiori modulo scribebantur.
et non solum in cartis uel membranis. sed et
in omentis. elefantinis textilibusque malua
rum foliis atque palmarum. cuius generis cinna
sic meminit. hec tibi arateis multum in
uigilata lucernis. carmina quis ignes
nouimus aetherios. leuis in aridulo ma
lue descripta libello prusiaca uexi mu
nera nauicula. Cuius cedri libros sicilie
primum inuenerunt. Nam in initio puma
cabantur. unde et catullus ait. Cui dono
lepidum nouum libellum arido modo pu
mice expolitum. De librorum uocabulis.

Codex multorum librorum est. liber unius —
Liber unius uoluminis. Et dictus
codex per translationem a codicibus arborum. seu
uitium quasi caudex. quod ex se multitudinem
librorum quasi ramorum contineat. Volumen
liber est a uoluendo dictus. sicut apud hebreos
uolumina legis uolumina prophetarum.
Liber est interior tunica corticis que ligno
coheret. de quo uirgilius. Sic alta liber
heret in ulmo. unde et liber dicitur in quo scri
bimus. quia ante usum carte uel membranarum de
libris arborum uolumina fiebant. id est compag
inabantur. unde et scriptores a libris arborum li
brarios uocauerunt. De librariis et eorum

Librariorum antea instrumentis.
bibliopolas dixerunt. Librum enim greci
biblum uocant. Librarii autem idem et anti
quarii uocantur. sed librarii sunt qui et no
ua scribunt et uetera. Antiquarii. qui tan
tummodo uetera. unde et nomen sumpserunt. Ab
scribendo autem scriba nomen accepit. offi

tium exprimens uocabuli qualitate. Instru
menta scribe. calamo et penna. Ex his
enim uerba paginis infiguntur. Sed calamo
arboris est. penna auis. cuius acumen in
diade diuiditur. in toto corpore unitate ser
uata. credo propter misterium. ut in duabus
apicibus uetus et nouum testamentum sign
aretur. de quibus exprimitur uerbi sacra
mentum. sanguine passionis effusum. Dictus
autem calamus. quod liquorem ponat. unde et
apud nautas calare ponere dicitur. Penna
autem a pendendo uocata. id est uolando. Est
enim ut diximus auium. Nam pinne
murorum sunt. Scolie autem librorum appe
llate siue ex similitudine foliorum arborum
seu quia ex follibus fiunt. id est ex pellibus qui
de occisis pecudibus detrahi solent. Cuius
partes pagine dicuntur: eo quod sibi inuicem
compaginantur: Versus autem uulgo uo
cati quia sic scribebant antiqui sicut ara
tur terram. A sinistra autem enim ad dex
teram primum deducebant stilum. deinde
conuertebantur ad inferiora et rursus ad dex
teram uersus quos et hodie rustici uersus
uocant. Sceda est quod adhuc emendatur.
et necdum in libris redactum est. et est no
men grecum sicut et thomus. De canonibus

Canonum autem grece. latine conciliorum.
regula nuncupatur. Regula autem
dicta quod recto ducit. nec aliquando ali
orsum trahit. Alii dixerunt regulam
dictam uel quod regat. uel quod normam
recte uiuendi prebeat. uel quod distortum
prauumque corrigat. Canones autem ge
neralium conciliorum a temporibus constantini ce
perunt. In precedentibus namque annis perse
cutione feruente. docendarum plebium
minime dabatur facultas. Inde christi
anitas in diuersas hereses scissa est.
quia non erat licentia episcopis in unum co

venire. In tempore sancti constantini imperatoris. Ipse enim dedit facultatem christianis libere congregari. Sub hoc sancti patres in concilio niceno de omni orbe terrarum convenientes iuxta fidem evangelicam et apostolicam secundum post apostolos symbolum tradiderunt. Inter cetera autem concilia iiii. esse venerabiles sinodos que totam principaliter fidem complectuntur quasi quattuor evangelia vel totidem paradisi flumina. Harum prima nicena sinodus ccc.xviii. episcoporum constantino augusto imperante peracta est. In qua arriane perfidie blasphemie dampnata quam de inequalitate sancte trinitatis idem arrius asserebat consubstancialem deo patri deum filium eadem sancta synodus per symbolum diffinivit. Secunda sinodus c.l. patrum sub theodosio seniore constantinopoli congregata est que macedonium spiritum sanctum deum esse negantem condempnans consubstancialem patri et filio spiritum sanctum demonstravit dans symboli formam quam tota grecorum et latinorum confessio in ecclesiis predicat. Tercia sinodus ephesina prima cc. episcoporum sub iuniore theodosio augusto edita que nestorium duas personas in christo asserentem iusto anathemate condempnavit ostendens manere in duabus naturis unam domini nostri ihesu christi personam. Quarta sinodus calcedonensis dc.xxx. sacerdotum sub marciano principe habita est in qua euticen constantinopolitanum abbatem verbi dei et carnis unam naturam pronunciantem et eius defensorem dioscorum quondam alexandrinum episcopum et ipsum rursus nestorium cum reliquis hereticis una patrum sententia predampnavit predicans eadem sinodus christum dominum sic natum de maria virgine ut in eo substantiam et divine et humane confiteamur nature. Hee iiii. sunt sinodi principales fidei doctrinam plenissime predicantes. Sed et si qua sunt concilia que sancti patres spiritu dei pleni sanxerunt post istorum quattuor auctoritatem omni manent stabilita vigore quorum gesta in hoc corpore condita continentur. Sinodum autem ex greco interpretari comitatum vel cetum. Concilii vero nomen tractum ex more romano. Tempore enim quo cause agebantur conveniebant omnes in unum communique intentione tractabant. Unde et concilium a communi intentione dictum quasi comcilium. Nam cilia oculorum sunt. Unde considium consilium d in l. littera transeunte. Coetus vero conventus est vel congregatio a coeundo id est conveniendo in unum. Unde et conventus est nuncupatus sic conventus coetus vel concilium a societate multorum in unum.

De canonibus evangeliorum.

Canones evangeliorum ammonius alexandrinus primus excogitavit. Quos postea eusebius cesariensis secutus plenius conposuit. Qui ideo facti sunt ut per eos invenire et scire possimus qui reliquorum evangelistarum similia aut propria dixerunt. Sunt autem numero x. quorum primus continet numeros in quibus quattuor eadem dixerunt. matheus. marcus. lucas. iohannes. Secundus in quibus tres. matheus. marcus. lucas. Tercius in quibus tres. matheus. lucas. iohannes. Quartus in quibus tres. matheus. marcus. iohannes. Quintus in quibus duo. matheus. lucas. Sextus in quibus duo. matheus. marcus. Septimus in quibus duo. matheus. iohannes. Octavus in quibus duo. lucas. marcus. Nonus in quibus duo. lucas. iohannes. Decimus in quibus singuli quedam propria dixerunt. Quorum exposito

hec est. per singlor ei euglistas nu
merus quidam capitulis affixus ad
iacet. quibus minus subiecta e era. que
dam minio ? notata. que indicat
in quoto canone posito sit nus cui
subiecta e era. ubi gra. Si est era
prima. in primo canone. Si sca. i scdo.
Si tcia. in tcio. et sic p ordine usque ad
decimu puenies. Si ig aptu quolz
euglio placitu fore. qui reliquor
euglistar silia dixerint. assumens
ad iacente nium capli et requires ip
nium capli in suo canone que indi
cat. ibique inuenies quid et qui dixe
rint. et ita demu in corpe inquisita
loca. q et ipis nus indicatur: p sin
gula euglia de eisde dixisse inuenies.

Paschalem De paschali titulo.
Laciium. ypolitus eps tpribus ale
xandri imperatoris primus scepsit. p
que phatissimi auctores. eusebius
cesariensis. theofilus alexadrinus. ps
p quoque natone aquitanus. atque i
uictorius amplicatis eiusde festi
uitatis ronibus multiplices circulos
ediderit. Cuius quide ronem bea
tissimus cirillus alexandrie urbis
eps. in nonagita quique anos per
quinquies decem nouies calcu
lans quoto kalendas ul luna di
pascal sollepnitas celebrari. sum
ma breuitate notauit. Ciclu aut uo
catu eo qd in ordine digestu sit. et
qi in circlo dispositu. ordine cople
ctat annor sine uarietate et sine
ulla arte. Vn fcm est. ut cuiqz ma
terie carmina simplici formitate
facta. cicla uocarentur. hinc et la
terculu dictu qd ordine habeat
statum annor.

a condictiōne mūdi usq; ad hūc.
nouissimū etchanū. ɔputatur ā
m.v̄. dccc. xc.

Post h' anno expletiōnē ad pri
mum exordiū recurrendū est.
antiquit' eccl'ia pascha quarta
decima luna. cū iudeis celebrabāt
quocūq; die occurreret. Quē ritum
s̄ci p̄res in nicena synodo ꝓhibuēt.
ɔstituētes nō solū lunā paschalē
⁊ mensē inquirere. s; ⁊ ⁊ diē resur
rectōis dn̄ice obs'uare. ⁊ ob h' pas
cha a quartadecima luna usq; ad u
cesimā p̄mā extenderūt. ut dies
dn̄icus nō omitteretur. Pasce aūt
uocabulū nō grecū s; hebreū est.
nec a passione. qm̄ paschin grece dr̄
pati. s; a transitu hebreo uerbo pa
scha appllatum ē. eo qd̄ tūc p'p'ls di
ex egipto transierūt. vn̄ in eug'lio.
Cū uidisset inquit ih'c q' uenit hora
ei' ut transiret de mūdo ad p̄rem.
cui' nox id'o p uigilia dr̄. ꝓp' ad uētū
regis ac dei nr̄i. ut t'p'r resurrectōis
ei'. nos nō dormiētes s; uigilātes
inueniat. Cuius noctis duplex rō ē.
siue qd̄ in eadē uitā tunc recep' cū
passus est. siue qd̄ postea eadē hora q̄
resurrex' ad iudicandū uēturus est.
Eo aūt m'o agimus pascha. ut n̄
solū mortē ⁊ resurrectōm xp̄i in me
moriā reuocemus. s; ⁊ cetā que cā
eū attestitur. ad sacramētor' sign
ficatōnem inspiciamus. ꝓpt' mi
sti ei noue uite ⁊ ꝓp' nouū hoīnez
quē iubemur induere. ⁊ exuere
uetēm. expurgātes uet' fermētū.
ut simus noua ɔspsio. qm̄ pascha
nr̄m ymmolat' ē xp̄c. Ꝓpter hāc
ergo uite nouitatē. p'mo m̄sis

nouor' in anni m̄sib' celebratōne
paschali ac mistice adtribut' est.
Qd̄ uo t'cia die ebdomade pascha
celebram'. i. qui dies occurrit a
quītadecima in uicesimā p̄mā. hoc
significat q; in toto t'p'r s̄cli. qui sep
tenario dier' nūo agitur: nūc t'ciū
t'p'r hoc sacramēto apparuit. Primū
ei t'p'r ān legē. s̄cdm post legē. ter
ciū post gr̄am. Vbi iam manifes
tū est sacramētum ꝓp' occltum in ꝓ
phetico enigmate. id'o ⁊ ꝓp' hec tria
s̄cli t'p'a resurrectō dn̄i triduana ē.
Qd̄ uo a quartadecima luna. usq;
ad uicesimā p̄mā p dies septē pas
chalis dies q'ritur: ꝓp' ip'm numer'
septenariū quo uniu'sitatis signi
ficatio sepe figurat'. Qui ⁊ ipi eccl'ie t
buntur: ꝓp' instar uniu'sitatis. vnde
⁊ ioh's ap'ls in apocalipsin ad. vij.
scripsit eccl'ias. Eccl'ia uo adhuc i
ista mortalitate carnis ɔstituta. ꝓp'
ipam mutablitatē lune noie in sc
ptinis significat'. Varia aūt obs'
uācia opinionū paschalis festiuita
tis m̄ctū errorē gignit. Latini nā
q; a t'cio nonas marcij. usq; i t'cio
nonas ap'lis. p̄mi m̄sis lunā inq'
rūt. Et si quītadecima luna die dn̄i
co ꝓuenit. in alia die dn̄ica pascha
ꝓtrahūt. Greci p̄mi m̄sis lunam
ab. viij. id' marcij usq; in diē nonās
apl'. obs'uāt. Et si quīta decima lu
na die dn̄ico incurrerit s̄cm pascha
celebrāt. Huiusmodi ergo dissēsio.
int' utrosq; paschalē reg'lar' turbet.
Cōmunis āno dr̄. qui. xij. t'm lunis
h' ē dies. ccc. l. iiij. h't. Dci aūt cōis
q; sepe duo ita ɔiuncti incedūt. ut i
uicē se in paschali sollēpnitate se

63

quãtur. Nã embolismo anno sẽp
solo ẽ. Embolismus ãnus ẽ. qui
tredeci mẽses lunares .i. ccc.lxxx.
iiij. dies habẽe mõstratur. Iste ẽ an
nus scõ moysi diuinitus reuelat'.
in quo iubẽtur hy qui longius hita
bãt in scdõ mẽse pascha celebrare.
Embolismus aũt nom ẽ grecũ. q'
interptat' latine sup augmẽtũ. eo
q' expleat nũm ãnor cõmuniũ.
quibus undeci lunares dies deẽẽ
cernũtur. Embolismi aũt ãni 7
comunes sic inueniũt'. Si ei a qr
tadecima luna pcedẽtis pasche usq;
ad q̃rtãdecimã seq̃ntis. ccc.lxxx.
iiij. dies fuerit embolismus ãnus
ẽ. Si .ccc.l.iiij. cõmunis. Bisext'
ẽ p ãnor. iiij. unus dies adiectus. Cr
escit ei p singlor ãnor. q̃rta pars
assis. At ubi quarto anno assẽ cõ
pleuĩt. bisextũ annũ facit. Dictus
aũt bisextus. q2 bis seies ductus.
assem fac̃. q' est unus dies sic 7
quadrãtẽ p quat' ductũ. qd est
bisextus. quẽ sup dier cursũ i an
nũ facit. q2 tres dies sine aucto
re sole transierũt. i initio cõditõis
dier. Inde q̃rta ps assis p ãnũ
crescit. 7 quartũ unũ ãnũ diem
integrũ reddit. Inde egiptii iuen
tores huius artis. ob exaltatõnẽ
sider auctore sole die in q̃rta fe
ria cõditũ unũ diẽ in q̃rtũ ãnũ ad
iecerũt. ob honorẽ sol' 7 lune. sup
q' negat ãno suo intercalari. nisi
bisexto nonas marcias cõputauũ.
hoc ẽ 7 pmo die sexto nonas mar
cias. 7 addito bisexto alio die sex
to nonas marcias iterabis. A sex
to aũt nonas marcias. usq; i diẽ
pridie kl's ianuarias in lune cu
rsũ bisextus apponitur. atq; in de
trahit'. Int' calares aũt dies re
circo uocãt' q2 intponũt'. ut ratõ
lune solisq; cõueniat. calare ei p
rie dr. Int' calare. intponẽ. Epac
tas greci uocãt. latine adiectões
ãnuas lunares. q' p undenariũ
nũm usq; ad tricenariũ in se reuol
uũtur. Quas iõ egiptii adiciũt u
lunaris cursus ratõ cũ solis equet'.
Luna ei iux' cursũ suũ uiginti no
uẽ 7 semis dies lucẽ dinoscit'. 7 fiũt
i ãnũ lunares dies .ccc.l.iiij. re
manẽt ad cursũ ãni solaris dies
undeci. quos egipcii adiciũt. unde
7 adiectões uocãtur. absq; his
nõ inuenies lunã quota sit in q̃lib;
ãno 7 die. Iste epacte sẽp .xi. kl's
april' repiũt' in eadẽ luna q̃ fiũt
eo die. Continẽt' aũt circlo decẽ
nouenali. Sz cũ ad uiginti 7 nouẽ
epactas puenũt q̃ ẽ circul' nonus
decimus. iã sequẽti ãno nõ addes
sup uiginti nouẽ undeci. 7 decimo
adnũcies detractos .xxx. sz inde re
uertẽris. ut undeci pnũcies. De re
Festiuitas liquis festiuitatib;
dcã. a festis dieb; q̃i festi dici
eo q' i eis sola res diuina fit. Quib;
cõu sũt feri. in quib; ius fas dr. So
llẽpnitas a sacris dr. ita suscepta
ut mutari ob religionẽ nõ debeat
absolutus .i. firmo atq; solido nũata.
ul' ex eo qd soleat fi'i in ãno. Cele
britas aũt uocat'. q' nõ ibi tiena.
sz celestia tñ agitur. Pascha fe
stiuitatũ oium pma ẽ. de cuius uo
cablo iã supius dcm ẽ. pascha. trãsi
tus. parasceue pparatõ. Pentecoste

ſic ⁊ ipſm paſcha. apd hebreos cele
bris dies erat. q̄ p xv. decadas pa
ſche celebrat᷑. vii ⁊ uocabulu ſuſpſit.
pēte ei grece. qnq̄. in quo die ſcdm le
gē panes ppoſitōis de nouis frugi
b᷒ offerebāt᷑. Cui᷒ figa᷑ āno iubi
leo i teſtamēto ueti geſſit. q̄ nc i tm
p futa᷑ re pmiſſiōis etnā requiē
pfigat. Epiphania grece. appari
tio ſiue manifeſtatō uocat᷑. hac ei die
x̄pc ſydis indicio mag᷒ apparuit ado
randꝰ. q̄ fuit figa pmitiue credētiū
gētiū. Quo die dn̄ici baptiſmatis
ſacramētū. ⁊ pmutate in uinū aque
factor p dnm ſignor pncipia extite
rūt. Due ſūt aūt epiphie. ma nat᷑
x̄pi. paſtorib᷒ hebreor angelo nūcia
te apparuit. Scda ma ⁊ gētiū ppliſ
ſtella indice pſepis cunabla magor᷑
adoratōe extibuit. Scenofegia ſol
lēpnitas hebreor de grecō i latinū
tabnaclor dedicatō intptat᷑. Que
celebrabat᷑ a iudeis i memoria expe
ditōis. cū ab egipto pmoti i tabna
clis agebāt. ⁊ ex eo ſcenofegia. Sce
na ei grece. tabnacl'm dr. Que ſollē
pnitas ap hebreos ſeptēbr mſe celeb
rat᷑. Neomeia. ap nos kalēde. ap
hebreos aūt. q̄ ſcdm lunarē curſū m
ſes ſupputāt. ⁊ grece mene luna appe
lat᷑. īn neomenia. i. noua luna. Erāt
ei ap hebreos ipi dies kalēdar. ex le
gali inſtitutōne ſollēpnes de quib᷒
i pſalterio dr. Canite in initio mēſis
tuba. In die inſigni ſollēpnitatis ure.
Encenia ē noua tēpli edificatō. Gr
ece ei ceno dr nouū. Qn̄ ei ād nouū
dedicat᷑. encenia dr. hāc dedicatōis
tēpli. ſollēpnitatē iudei octub mſe
celebrāt. Dies palmar io dr. q̄ i eo
dn̄s ⁊ ſaluator nr̄. ſic ppha cecinit. ihrl'm
tendēs aſellū ſedēſſe ꝑhibet᷑. Tūc gra
diēs cū ramis palmar multitudo i
plebiū obuiā ei clamauīt. Oſanna
bn̄dcts q uenit in noīe dn̄i rex iſrl. vul
gus aūt io eū diē capiti lauiū uo
cat. q̄ tc moris ē lauādi capita īfā
tū q unguēdi ſūt. ne obſuatōe qua
dragesime ſordidata ad unctōnē ac
cedēnt. hoc aūt die ſimbolū cōpetēti
b᷒ tradit᷑ ꝑp cōfinitū dn̄ice paſche ſol
lēpnitatē. ut q ia ad dī grām ꝑcipiē
dam feſtināt fidē q cōfitēat᷑ agnoſ
cāt. Cena dn̄ica dcā ē. eo q i eo die
ſaluator paſcha cū ſuis diſcplis fecit.
Qd ⁊ hodie ſic ē traditū celebrat᷑ atq
initiū noui ueteris ceſſatō teſtamti
declarat᷑. ſcinq ī eo creſima cōficit᷑.
Sabbm ad hebreos ex intptatōe uoca
bli ſui requies noiat᷑. q̄ ds in eo pfco
mūdo requieuit. Siq̄de ⁊ eo die requieuit
dn̄s i ſeplcro. ut quietis illi᷒ miſtiū cō
firmaret. Qd iudeis obſuādū i umb
futi pceptū ē. Sz poſtq̄ x̄ ī ſeplt'a ſua ei
figa᷑ adimpleuit obſuatō ei qeuit.
Dn̄icꝰ dies ꝑti uocat᷑. q̄ i eo reſurr
ctōis dn̄i nr̄i gaudiū celebrat᷑. ⁊ ī ipo
die initiū mūdi extitit. Qui dies nō
iudeis ſz x̄anis i reſurrctōne xpi decla
ratꝰ ē. ⁊ ex illo ħre cep feſtiuitatē ſuā.
Illis ei celebrādū ſolū ſabbm tradit᷑
ē. q̄ erat ana requies mortuor. Reſu
rrectō aūt illi᷒ erat. q̄ reſurgēs a
mortuis nō moreret᷑. Poſtq̄ a ſcā ē
tal' reſurrectō i corpe xpi. ut pceret i
capite eccl'ie. q̄ corp᷒ eccl'ie ſparet
i fine. ia dies dn̄icꝰ. i. octauus. qui
ꝑpetuo celebrari cep. De officiis.
Officior plurima gn̄a ēē. ſz pcipuū
illd q i ſacris diuiniſq rebꝰ hēt.

Officium autem ab efficiendo dictum, quasi effi-
cium, propter decorem sermonis una mutata
littera, vel certe ut quisque illa agat que
nulli officiant sed prosint omnibus. Vesperti-
num officium est in initio noctis, vocatum
ab stella vespere que surgit oriente nocte.
Matutinum vero officium est in initio lucis,
ab stella lucifero appellatum, que oritur
inchoante mane. Quorum duorum temporum
significatione ostenditur ut die ac nocte
semper deus laudetur. Missa tempore sacrifi-
cii est, quando cathecumini foras mit-
tuntur, clamante levita: Si quis ca-
thecuminus remansit, exeat foras.
Et inde missa, quia sacramentis al-
taris interesse non possunt qui nondum
regenerati noscuntur. Chorus est multi-
tudo in sacris collecta. Et dictus chorus
quod initio in modum corone circum aras
starent et ita psallerent. Alii chorum dixe-
runt a concordia que in karitate consistit,
quia si karitatem non habeat, respondere conveni-
enter non potest. Cum autem unus canit, grece
monodia, latine sicinium dicitur. Cum
vero duo canunt, bicinium appellatur.
Cum multi, chorus. Nam chorea ludicrum
cantilene vel saltationes classium
sunt. Antiphona ex greco interpretatur vox
reciproca, duobus scilicet choris alternatim psal-
lentibus ordine commutato, sive de uno
ad unum. Quod genus psallendi greci invenis-
se traduntur. Responsorios itali tra-
diderunt, quos inde responsorios cantus
vocant, quod alio desinente id alter responde-
at. Inter responsorios autem et antiphonas
hoc differt, quod in responsoriis unus versum
dicit, in antiphonis autem versibus alternant
chori. Lectio dicitur quia non cantatur, ut psa-
lmus vel ymnus, sed legitur tantum. Illic enim
modulatio, hic sola pronuntiatio queritur. Can-
ticum est vox cantantis in leticia.
Psalmus autem dicitur qui cantatur ad
psalterium, quo usum esse david prophetam
in magno misterio prodit hystoria.
Hec autem duo in quibusdam psalmorum
titulis iuxta musicam alternatim arte
sibi apponuntur. Nam canticum psal-
mi est, cum id quod organum modulatur
vox postea cantantis eloquitur. Psa-
lmus vero cantici, cum quod humana vox pre-
loquitur ars organi modulantis imi-
tatur. Psalmus autem a psalterio dicitur, unde
nec mos est cum ex alio opere componi.
Tres autem gradus sunt in cantando:
Primus succentoris, secundus incentoris,
tertius accentoris. Diapsalma quidam
hebreum verbum esse voluerunt, quo signi-
ficatur semper, id est quod illa quibus interpo-
nitur sempiterna esse confirmet. Quidam vero
grecum verbum existimaverunt, quo signi-
ficatur intervallum psallendi, ut psalma
sit quod psallitur, diapsalma vero interpo-
situm in psallendo silentium, ut quemadmodum sin-
psalma dicitur vocis copulatio in cantando,
ita diapsalma disiunctio earum ubi quedam
requies distincta continuationis
ostenditur. Unde et illud probabile est non coniun-
gendas sententias in psallendo ubi diap-
salma interpositum fuerit, quia ideo interponitur
ut conversio sensuum vel personarum esse noscatur.
Ymnus est canticum laudantium, quod de gre-
co in latinum laus interpretatur, pro eo quod sit
carmen leticie et laudis. Proprie autem
ympni sunt continentes laudem dei. Si ergo
sit laus et non sit dei, non est ymnus. Si
sit et laus et dei laus, et non cantetur, non
est ymnus. Si ergo in laudem dei dicitur et
cantatur, tunc est ymnus. Cui contrarium est
trenum, quod est carmen lamenti et funeris. Al-
leluya duorum verborum interpretatio est.

hec ē laus dei. ⁊ est hebreū. Vna ē ei unū
ē de decem nōibꝫ quibꝫ apd hebreos
dš uocatur. Alleluia significat uē
sine fidelit̄ q̄ ⁊ ipm hebreū ē. Que
duo ūba amē ⁊ allā. nec grecis ñ
latinis. nec barbaris. licet in suā
linguā oīo transferre. ul̄ alia lin
gua annūciare. Nā quāuis inťpre
tari possit ꝓp̄ sanctorem tīn aucto
ritate s̄uata ē. ab aplis in his ꝓp̄t
lingue antiquitas. Tanta ei sacra
sūt noīa. ut ⁊ Johes in apocalipsi re
ferat se spū reuelāte uidisse ⁊ au
disse uocē celestis exercit̄. tanquā
uocē aquarū multarū ⁊ tonitruorū ua
lidorū dicētiū amē ⁊ allā. ac ꝑ hoc
sic oz in t̄ris utraq; dici. sīc in celo
resonat. Osanna. in altio lingue
inťpretatōm in toto t̄sire nō pt.
Osy ei saluifica inťpretat̄. anna.
intiectio ē. motū aīe significās. sb
deprecantis affectu. Integre aūt dr̄
osyanna. q̄ nos corrupta media uo
cali lr̄a ⁊ elisa dicim⁹ osanna. sīc
fit in u̾sibꝫ qn̄o scandim⁹. Littā
ei pma uerbi sequētis. extremā p̄
oris ūbi ueniēs excludit. ⁊ dr̄ hebra
voce osanna. q̄ inťpretat̄ saluifica.
subaudiēdo ꝑplm tuū ul̄. ul̄ totuz
mūdū. Offertoriū tali ex cā sup
sit uocablm. Fertū ei dr̄ oblō. que
altari offertur ⁊ sacrificat̄ a ponti
ficibꝫ. a quo offertoriū noīatū. q̄i
ꝓp̄ fertū. Oblatō uocat̄. q̄z offert̄.
Dona ꝓp̄e diuina dr̄r munia homi
nū. Nam munia dr̄r obsequia que
paupes diuitibꝫ loco munerū solu
unt. Itaq; munus hoīm dat̄. donū
deo. vn̄ ⁊ in tēplis donaria dicim⁹.
Munia aūt uocātur. q̄z manibꝫ ul̄

accipiuntur ul̄ dātur. Duo sūt antē
gn̄a que offeruntur. donū ⁊ sacrifi
ciū. Donū dr̄. quicq; auro argen
toq;. aut qualz alia sp̄e efficitur.
Sacrifitiū aūt ē uictima ⁊ quecq;
i ara cremātur. seu ponūt̄. Omē aūt
q̄ deo datur. aut dedicat̄. aut ɔsec̄
tur. q̄ dedicat̄ dicēdo dat̄. uñ ⁊ app
ellatur. vn̄ errāt qui ɔsecrōm dedi
catōnē putāt significari. Immo
latio ab antiquis dcā ē. eo q̄ imo
le altaris posita uictima cedētur.
vn̄ ⁊ mactatō ꝑ imolatōnē est.
Nūc aūt imolatō panis ⁊ calicis ꝑ
ueit. Libatō aūt tm̄mo calicis obla
tio ē. hinc ē illō. Et libant de san
guine uue. Sic ⁊ sclariū quidā poe
tarū nūc inquit poetarū pateras liba
te ioui. Libare ergo. ꝓp̄ie fundē ē.
Sumptū nom̄ ex libo quodā qui ing̃
cia usū repit intis. Hostie apd ue
tēs sacrificia dicebāt̄. que fiebāt ā
te q̄ ad hostē pgent. Victime ūo
sacrificia que post uictoriā de uictis
hostibꝫ imolabāt. ⁊ erāt uictime m̄
iora sacrificia q̄ hostie. Alij uictimā
dcām putaūnt. q̄z ictu pcussā cade
bāt. ul̄ quia uicta ad aras ducebā
tur. Olocaustū illō est ubi totum
igne ɔsumitur. q̄ offertur. Antiq̄ ei
cū maxima sacrificia administrarēt
solebāt totas hostias in sacro ɔsu
me flāma. Et ipa erat holocausto
mata. Olo ei grece totū dr̄. causis
incensio. ⁊ olocaustū totū incēsum.
Cerimonie apd latinos dr̄r sacra
oīa. que apd grecos orgia uocātur.
ꝓp̄ie aūt usum ē doctoribꝫ a carē
do appllāri cerimonias. q̄i carimo
nias. eo q̄ eis q̄ in sacris diuinis of

fenitur: in suo usu carerent homines. Quod nomen et musice est litterarum scientiarum. Alii certum omnes proprie in observationibus iudeorum cerdunt. abstinentiam. s. quarundam escarum secundum veterem legem. eo quod observantes careant his rebus quibus se abstinent.

Sacrificium dictum quasi sacrum factum. quia prece mistica consecratur in memoriam pro nobis dominice passionis. unde hoc eo iubente corpus christi et sanguinem dicimus. quod fit ex fructibus terre sanctificatur et fit sacramentum operante invisibiliter spiritu dei. cuius panis et calicis sacramentum greci eucharistiam dicunt. quod latine bona gratia interpretatur. Et quid melius sanguine et corpore christi.

Sacramentum est in aliqua celebratione cum res gesta ita fit. ut aliquid significare intelligatur. quod sancte accipiendum est. Sunt autem sacramenta. baptismum et crisma. corpus sanguisque. Que ob id sacramenta dicuntur: quia sub tegumento corporalium rerum. virtus divina secretius salutem eorundem sacramentorum operatur. unde et a secretis virtutibus vel sacris. sacramenta dicuntur. Que ideo fructuosa penes ecclesiam fiunt. quia sanctus in ea manens spiritus. eundem sacramentorum latenter operatur effectum. unde seu per bonos seu per malos ministros dei ecclesie dispensentur: tamen quia spiritus sanctus mistice illa vivificat. qui quondam apostolico in tempore visibiliter apparebat operibus. nec bonorum meritis dispensatorum amplificantur hec dona. nec malorum attenuantur. quia neque qui plantat est aliquid neque qui rigat. sed qui incrementum dat deus. unde et grece misterium dicitur. quod secretam et reconditam habeat dispensationem.

Baptismus grece. latine tinctio interpretatur. Que ideo tinctio dicitur. quia ibi homo spiritu gratie in melius immutatur: et longe aliud quam erat efficitur. Prius enim fedi eramus deformitate peccatorum. in ipsa tinctione reddimur pulcri dealbatione virtutum. unde et in canticis scribitur canticorum. Que est ista dealbata que ascendit? Cuius misterium non aliter nisi sub trinitatis designatione. id est patris et filii et spiritus sancti cognominatione completur. dicente domino ad apostolos. Ite. docete omnes gentes. baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti. Sicut enim in tribus testibus stat omne verbum. ita hoc sacramentum confirmat ternarius numerus nominum divinorum. Quod autem per aquam baptismus datur. hec ratio est. voluit enim deus. ut res illa invisibilis per congruens. scilicet profecto contrectabile et visibile impenderetur elementum. super quod et in principio ferebatur spiritus sanctus. Nam sicut aqua purgatur exterius corpus. ita latenter eius misterio per spiritum sanctum purificatur et animus. Cuius sanctificatio ita est. Invocato enim deo. descendit spiritus sanctus de celis. et medicatis aquis sanctificat eas de semet ipso. et accipiunt vim purgationis. ut in eis et caro et anima delictis inquinata mundetur cum crismate.

Crisma grece. latine unctio nominatur. Ex cuius nomine et christus dicitur. et homo post lavacrum sanctificatur. Nam sicut in baptismo peccatorum remissio datur: ita per unctionem sanctificatio spiritus adhibetur. Et hoc de pristina disciplina. qua ungui in sacerdotium et in regnum solebant. ex quo et aaron a moyse unctus est. Que dum carnaliter fit. spiritualiter proficit. quomodo et in ipsa baptismi gratia visibilis est actus quod in aqua mergimur. sed spiritualis affectus quod delictis mundamur. Hoc significat illud unguentum quod peccatrix mulier super pedes. et ea que dicitur fudisse peccatrix super caput ihesu. Ma

nus impoſitō ıđo fit ut ꝑ bñdictō
nē aduocatus imittitur ſpūs ſcūs. Tūc
ei ille paclitꝰ poſt mūdata ⁊ bñ
dicta corpa nr̃a a pr̃e deſcendet
⁊ quaſi ſup bapti aquā tāqͣ̃ ꝑſtī
nā ſedem recognoſcēs quieſcet. Nā
legitur ꝙ in pͥ̃ncipio aquis ſupfe
rebat' ſpūs ſcūs. Exorciſmus grece. la
tine ↄiuratō ſiue ſmo increpatōis
ē aduſ͛ſo diabolū ut diſcedat. ſic eſt
illud in zachariā. Et oſtendit m̄ ihm
ſacerdotē magnū ſtantē corā āglo
dn̄i. ⁊ ſathan ſtabat a dextris eiꝰ
ut aduſ͛ſaret' ei. Et dix͛ dn̄s ad ſa
than. Increpet dn̄s in te ſathan ⁊
increpet in te qui eleg͛ ihrlm. hec
eſt exorciſmus increpare ⁊ ↄiura
re aduſ͛ſum diabolū. vn̄ ſciendū
ꝙ nō creatura dei in infantibꝫ exor
cizatur aut exſufflat'. ſꝫ ille ſub
quo ſūt om̄s qui cū pc̄ō naſcunt'.
Eſt ei ꝑnceps pc̄ōꝝ. Simbolū ꝑ
linguam grecoꝝ. ſignū ul' cognitō
interꝑtatur. Diſceſſuri ei apli ad euā
geliçandū in gentibꝫ. h ſibi ꝑdicatō
nis ſignū ul' iudiciū poſuīnt. Con
tinet aūt ↄfeſſionē trinitatis. ⁊
unitatē eccl'ie. ⁊ omē x̄ianī dogma
tis ſacͣmentū. Qđ ſimbolū fidei ⁊
ſpei nr̃e nō ſcribit' in carta ⁊ atra
mēto. ſꝫ in tablis cordis carnalibꝫ.
Oratio. petitō dr̄. Nam orare ē pe
tere. ſic exorare impetrare. Conſtat
aūt orō. loco ⁊ tp̄e. loco qđ ubiqꝫ.
cū ꝑhibeamur a xp̄o in publico ora
re. ſꝫ ubi oportunitas dederit. aut
neccitas importauīt. Neqꝫ ↄtra ꝑ
ceptū reputat' ab aplis factū qui
icarcē audiētibꝫ cuſtodibꝫ orabāt
⁊ canebāt deo. de tp̄e uͦ dcm̄ ē. ſi
ne intmiſſione orate. ſꝫ hec in ſin
gulis. Nam ē obſ͛uatō quorūdā
horaꝝ ↄmunū q̄ dei int' ſpacia ſi
gnat. t͛cia. ſexta. ⁊ nona. ſili' ⁊ i
nocte. Sꝫ ideo h orandi hore diuiſe
ſūt. ut ſi forte in aliquo ſūmꝰ
ope detēti. ip̄m nos ad offiū tp̄s ad
moneat. Que tp̄ra inſc͛ptis inue
niunt'. Primū eī ſp̄s ſcūs. ↄgͦatis diſci
plis. hora t͛cia diffuſꝰ ē. Petrꝰ qua
die uiſionē cōicatōis i illo uaſelo
exptꝰ ē. ſexta hora orādi gr̄a aſcē
derat. Idē ⁊ cū iohe hora nona ad
tēplū habuit. qn̄ paclitū ſanitati
reformauit. Sꝫ ⁊ danielē legimꝰ
h tp̄ra i orone obſ͛uaſſe. ⁊ utiqꝫ ex
iſrlis diſciplina ut ne minꝰ ꝙ̃ ter
die adoremꝰ. Debitores ei ſumus
triū. pr̄is ⁊ filij ⁊ ſp̄s. ſ. exceptis uti
qꝫ aliis legittis oronibꝫ. q̄ ſine ul
la admonitōne debēt' in igreſſu lu
cis ac noctis ſīilr iugiliar. Sꝫ ⁊ cibū
nō p̄ſumīe. ꝙ̃ an̄ poſita orone. Po
ra ei hn̄da ſūt ſp̄s refrigeria. qꝫ p̄o
ra celeſtia ꝙ̃ t͛rena. Qui aūt uult
orom ſuā uolare ad dn̄m. faciat illi
duas alas. ieiuniū ⁊ helemoſinā.
⁊ aſcendet celiter ⁊ exaudiet'. Ie
iuniū ē parſimonia uictꝰ abſtinē
ciaqꝫ ciboꝝ. Cui nom̄ ē inditū ex
quadā ꝑte uiſceꝝ tenui ſēp ⁊ uac
ua. q̄ uulgo ieiuniū uocat'. vn̄ ie
iuniū nom̄ credit' diriuatū ꝙ ſin
media uiſcera uacua ⁊ exinanita ex
iſtāt. Jeiuniū aūt ⁊ ſtatō dr̄. Sta
tio aūt de militari exēplo nomē
accep̄. ꝑ eo ꝙ nllā leticia obueiēs
caſtris ſtatōnē militū reſcidit. Nā
leticia libertꝰ. triſticia ſollicitus
adminiſtrat diſciplinā. vn̄ ⁊ mili

tes nūquā immeōres sacrāmēti. m̄
gis statōīb; parēt. Discernit aūt
quidā int̄ ieiuniū ⁊ statōnē. Nā
ieiuniū ē indifferent̄ cuiuslȝ diei
abstinēcia. nō s̄m legē. s; s̄m ꝓpā
uolūtatē. Statō aūt est. obſuatō
statutoꝝ dieꝝ ul' tp̄ꝝ. Dieꝝ ut q̄r
te ferie ⁊ sexte ferie ieiuniū. ex ue
tī lege ꝑceptū. De q̄ statōne in eu
uanglio dix̄ ille. Ieiuno bis i sabb̄o.
i. iiii. ⁊ vi. sabbi. Tp̄ꝝ aūt q̄ legalib;
ac ꝓphēcis institutōib; tīminatis i
tp̄ib; statuta sūt. vt ieiuniū q̄rti.
quīti. septi. ac decimi. ul' sic in eu
uanglio. Dies illi inquib; ablat; ē
sponsus. ul' sic obſuatō quadragesi
me. q̄ in uniūso orbe institutōne a
aplica obſuat̄. circa ꝯfiniū dnīce
passiois. Huis cōtiuū gen⁹ genus qui
dam adiciūt. q̄d xerofagiā dīūt. Qui
dam adiciūt abstinēciā. s. ciboꝝ ab
stinēciā humētiū. vn̄ ⁊ nomē hoc da
tum. eo q̄ siccis quidā escis utant̄.
Penitēcia appllata q̄i punitēcia. eo
q̄ ip̄e homo in se penitēdo puniat.
q̄d male admisit. Nā nichil aliud
agunt quos uacit̄ peitet. nisi ut id
q̄d male egerūt fecerūt impunitē
ēē nō sinant. Eo quippe mō sibi ñ
parcētib;. ille parcit cui⁹ altū iust
tūq; iuditiū nll's ꝯtēptor inuadit.
Perfecta ē aūt pretita defle ⁊ futa
nō admittē. Hec scda silitudo fōtis
ē. ut si forte impugnāte dÿablo aliq̄
pc̄m irrepsit. huius satisfactōne ꝑ
get̄. Satisfactō aūt est cās pc̄ōꝝ
⁊ suggestionū aditꝰ excludē. ⁊ ultra a
pc̄m itare nō. Reconciliatō uo est.
que post ꝯpletū pnīe adhibetur.
Nam sic ꝯciliam̄ dō qn̄ pmū a gēti

litate ꝯutimur. ita recociliam̄. qn̄
post pc̄m penitēdo regredimur.
Exhomologesis. greco uocablo dr̄.
q̄ latine ꝯfessio īterpretat̄. Cui⁹
nīs duplex significatō ē. aut ei
in laude intellr̄ ꝯfessio. sic est. ꝯfite
or t̄ dn̄e pat̄ celi ⁊ t̄re. aut dū quis
q; ꝯfitetur sua pc̄a ab eo indulgē
da. cui⁹ īdeficiēs ē mīcdia. Ex h̄
g̃ uocablō gco exꝑmit̄ ut frequē
tur exhomologesis qua delictū nr̄ȝ
dn̄o ꝯfitemur. nō quidē ut igna
ro cui⁹ cogitione nichil occultum ē.
s; ꝯfessio ē rei. s. ⁊ ei⁹ q̄ ignoratur
ꝓfessa cognitō. Utile ei sibi ac uiri
dū quisquā ēē existimauat iupe
adulterii. furari. S; ubi hoc etiā
dāpnatōi obnoxia ēē cognouit. co
gnitis huius ꝯfitetur errorē. Confe
ssio aūt errouis. ꝓfessio ē desinēdi.
Desinend' ergo a pc̄is ē dū confe
ssio ē. Confessio eī an̄cedit. remis
sio sequit̄. Ceterū exꝰ ueniā ē qui pe
ccatū cognoscit. nec cognitū ꝯfite
tur. Itaq; exhomologesis ꝓstinen
di ⁊ humilificādi hoīs disciplina
ē. habitu atq; ictu uictu. saccū ⁊
cinē incubare corpꝰ sordib; obscu
rare. aīmū merorib; delcē. illi qui
peccāt tristi tractōne mutare. Le
tanie aūt gco noīe appllantur.
que latine dnr̄ rogōnes. Int̄ leta
nias uo ⁊ exhumologesin hoc dif
fert. q̄ exhumologeses ꝓ sola ꝯfe
ssione pc̄ōꝝ agūtur. latine uo in
dicitur ꝓ rogandū dnm̄ ⁊ impe
trandū in aliquo misericꝫ eius.
S; nūc iam uulgo utrūq; uocabu
lū sub una designatōne hētur. nec
distat uulgo utrū latine. an ex

homologeſis dicatur. Supplicatio
nis aūt nom̄ quodāmō nūc ex gē
tilitate retinet. Nam ferie aut le
gittime erāt ap̄ eos aut indicte. In
dicte aūt. q2 paupertas antiq̄ romāoꝝ
ex coll'one ſacrificabāt aut c̄te de
bonis amatoꝝ dāpnatoꝝ. vn̄ ſup
plicia dr̄. Supplicatōnes q̄ fiebāt
de bōis paſſoꝝ ſupplicia. Sacra eni
res de bōis execrandoꝝ fiebāt. Ex
plicit liber. vij. Incipit. viij.

De deo et trinitate. .i.
De filio dei. ij.
De ſpū ſcō. iij.
De eadem trinitate. iiij.

Beatiſſimus iheronimus
vir eruditiſſimus et multaꝝ li
guaꝝ peritus. hebreoꝝ nom̄ interp̄
tatōne p̄mus in latinā linguā cōu̾
tit. Ex quibus p̄ breuitate p̄termiſ
ſis multis quedā huic op̄i. adiecti
interp̄tatōibus interponēda ſtuduī.
Vocabuloꝝ eī expoſitō ſatis indicat
quid uelit intelligi. habēt eī quedā
ex p̄p̄is cauſis nūm rōm. In p̄ncipio
eī decē noīa ponimus. quibus ap̄ hebre
os deus uocat̄. Primū eī ap̄ hebreos
dī nom̄ hel dr̄. q̄ alii deū. alii ethi
mologiā eius exp̄mentes. fortem .i. for
te interp̄tati ſūt. ideo q̄ nulla infirmita
te opp̄mit̄. ſꝫ fortis ē et ſufficiēs ad
oīa p̄petrāda. Secūdū nomē eloy.
Tercium eloe. q̄ utrūq3 in latinū deus
dr̄. Eſt aūt in latinū ex grēca appllo
ne tr̄ſlatum. nā deus grece. ethec ſelos
dr̄ .i. timor. vn̄ tractū ē deus. q̄ eū co
lentibus ſit timor. Deus aūt p̄prie nom̄ ē
trinitatis. p̄tinēs ad patrē et ſpm ſcm
et filiū. Ad quā trinitatē et reliqua q̄ in
deo inferius ſunt poſita. uocabula referū

tur. Quartū nom̄ dī ſabaoth. q̄ uer
titur in latinū exercituū. ſiue uirtutū.
de quo in pſalmo ab anglis dr̄. Quis
ē iſte rex glīe. Dñs uirtutū. Sūt eni
in huius mūdi ordinatōne uirtutes mul
te. ut angli. archangli. p̄ncipatus et po
teſtates. cūctiq3 celeſtis milicie or
dines. quoꝝ tn̄ ille dñs ē. Omīs eīm
ſub ipſo ſūt. eiq3 dñatui ſubiacēt.
Quintū helion q̄ interp̄tat̄ in latinū
excelſus. q2 ſup̄ celos ē. ſic ſcp̄tū eſt
de eo. Excelſus dñs. ſup̄ celos glīa eius.
Excelſus aūt dic̄. p̄ ualde celſus. Ex eī
p̄ ualde ponitur. ſic eximius q̄ſi ualde e
minēs. Sextū eia .i. qui ē. deus eī ſo
lus q2 eternus ē. h̄ eſt q2 exordiū nō
hēt. eēntie nom̄ ūm tenet. hoc eī nom̄
ad ſcm̄ moyſen p̄ anglm̄ ē delatum.
Querēti eī qd̄ eēt nom̄ eius. qui eū
pg̾e p̄cipiebat a p̄plo ex egypto liban
dū. reſpondit. Ego ſū qui ſū. Et h̄ dices
filiis iſrl̄. Qui ē. miſit me ad uos. Tā
quā in eius cōpatōne. qui uere ē. qui in
cōmutabilis ē. ea q̄ mutabilia fc̄a ſūt.
q̄ſi nō ſint. Qd̄ eī dr̄ fuit. nō ē. et h̄ qd̄
erit. nōdū ē. Deus aūt ēē tm̄ nouit. fu
iſſe et futurum ēē nō nouit. Solus eī pat̄
cū filio et ſpū ſcō uacat ē. cuius eēntie
cōpatū ēē nrm̄ nō ēē ē. vn̄ et in collo
quio dicimus. uiuit dñs qui eēntie
uita uiuit. q̄ mors nō h̄t. Septimū
adonay. q̄ gnālit̄ interp̄tat̄ dñs. qd̄
dñetur creatē cūcte. ul̄ q̄ creatura
oīs dñatui eius deſeruiat. Dñs ergo et
deus. ul̄ q̄ dñetur oībus. ul̄ q̄ timeatur
a cūctis. Octauū ia. q̄ in deo ponit̄.
q̄ et in alla ine et nouiſſimā ſilla ſonat.
Nonū tetragramatō. hoc ē q̄tuor li
teraꝝ. qd̄ p̄prie ap̄d hebreos in deo po
nitur. io. io. id eſt duabus ia. que du

plicata ineffabilē illō ⁊ gliosum di
nom̄ efficiūt. Dr aūt ineffabilis. nō
quia dici nō p̄t. s; quia finiri sēsu
⁊ intellectu humano nullatenus p̄t.
Et idō q; nich de eo dici digne p̄t.
ineffabil' est. Decimū sadday. i.
op̄s. vocatr aūt oīpotēs. eo q; oīa
p̄t. s; afaciēdo quod uult. nō paciē
do q; nō uult. Qd si ei accideret q; no
llet. nequaq̄ eēt omp̄s. Facit eni
quicq; uult. ⁊ inde omp̄s. Itē op̄s.
q; ip̄o sūt oīa que ūq; sunt. Solo
ei tocius mūdi h̄t impiū. Dnr ei
⁊ alia quedā in dm̄ sbalr̄ noīa. ut
inmortal'. incorruptibil'. incomu
tabil'. etnus. vn̄ ⁊ m̄uto cūcte ꝑpo
nitur ēātē. Immortal'. sic de eo sc̄
ptū est. qui solo h̄t immortalita
tē. quia in eio natā nulla ē comuta
tio. Nam oīs comutabilitas. nō in
conuenient' mortalitas dr. s; q; i aīa
dr mori. nō q; incorp̄. ul' in aliq̄
altām sbām mutatur ⁊ uitur: s;
in ip̄a sua sba quicq; alio mō nūc
ē aut fuit. sc̄dm id q; desiit eē qd
erat. imortal' utiq; dep̄hendr. ac
p hec solo ds dr. immortal'. q; solo
incōmutabil'. Incorruptibil' ap
pellatur. q; corrupi ⁊ dissolui non
p̄t. nec diuidi. Quicq; ei diuisionē
capit. ⁊ interitū capit. Ille nec diui
di p̄t nec interire. inde incorrupti
bil'. Incōmutabil' est. q; semp̄ pm̄a
net. ⁊ mutari nescit. nec p̄ficit q;
pfectus ē. nec deficit q; etnus ē.
Etnus ē. quia sine tp̄re ē. Nō eni
h̄t initiū. neq; finē. hinc ⁊ sempit
nus. eo qd sit semp̄ etnus. A qui
busdā aūt etnus. ab ethere credr
tur dictus. qm̄ celū sedes eio h̄et.

vn̄ est illd. Celum celi dn̄o. Et h̄
ista quatuor. unū sig̃cat. Nā una
eadēq; res dr. siue dicatur etnus
de. siue inmortal'. siū incorrupti
bil'. siū inmutablis. Inuisibil'. q;
nūq̄ p sbam suā apparuit oculis ;
mortalium eñitas nisi p spēm sb
iecte cātūre eādēq; corporee. Nam
neō p̄t ip̄am manifestatōm eēntie
di. uidē ⁊ uiuē. sic dēm ē moysi. vn̄
dn̄s in euglio. deū neō uidit un
q̄. res ē inuisiblis. ideoq; nō oclis.
s; corde querēdus ē. Impassibil'. q;
nullis pturbatoibus afficit'. quibus
fragilitas hūana succūbit. Nō ei
attingūt eū ulle passiones. ut li
bido. iracūdia. cupiditas. timor.
meror. inuidia. ⁊ cetera quibus mēs
hūana turbatur: S; cū dr de irasci.
aut zelare. aut dole'. nro usu dr.
Apd dm̄ ei pturbato nulla ē. ap q̄
tranquilitas sūma ē. Simplex
aūt dr siue nō amittēdo q; h̄t. seu
quia nō aliud ē ip̄e. ⁊ aliud q; in ip̄o
est. sic in hoīe. cuio aliud ē eē. ⁊ ali
ud sape. Nam ⁊ eē p̄t. ⁊ sapiēs nō
eē. Ds aūt h̄t eēntiaz. h̄t ⁊ sapiaz.
s; qd h̄t hec ē. ⁊ oīa uno ē. ac p̄īn
simplx ē. q; nō in eo aliquid acci
dētis ē. s; ⁊ q; est. ⁊ q; in ip̄o ē eēn
cialit' ē. excepto q; relatiue ad q̄
cūq; psonā est summe bonus. quia
incomutabil' est. Creatura uo bo
nū. s; nō sūmū est. q; mutabilis
ē. ⁊ dū sit quidē bonū. nō tm̄ eē p̄t
⁊ sūmū. Incorporeus aūt ul' in
corpalis ideo dr de. ut sp̄s credat'.
ul' intelligat' eē nō corp̄. Nam dū
dr sp̄s. eio significat' substācia. Im
mēsus. q; cūcta concludit. ⁊ ip̄e a nu

VIII

illo concludit, sed omnia intra eius omnipotentiam coartantur. Perfectus dicitur quia nichil ei possit addi. Attamen de consummatione alicuius facti perfectus dicitur. Deus autem qui non est factus, quomodo est perfectus? Set hoc vocabulum de usu nostro sumpsit humana inopia, sicut et reliqua verba, quatinus hic quod ineffabile est, utcumque dici possit; quoniam de Deo nichil digne humanus sermo dicit, sic sunt et alia. Creator dictus pro creatione mundi rebus ab ipso creatis. Nichil enim est quod non originem a Deo traxerit. Ipse et unus, qui dividi non potest, vel quia nichil esse aliud potest quod tantundem capiat potestatis. Hec ergo que de Deo dicta sunt ad totam pertinent Trinitatem propter unam et coeternam substantiam, sive in Patre sive in Filio eius unigenito in forma Dei sive in Spiritu Sancto, qui unus Spiritus est Dei Patris et Filii eius unigeniti. Sunt et quedam vocabula ex usu nostro ad Deum sumpta de membris nostris, sive de inferioribus; et quia in propria natura invisibilis et incorporeus est, pro efficientiis tamen causarum in ipso rerum species adscribuntur, ut more locutionis nostre facilius se insinuet: ut quia omnia videt, dicatur oculus; et propter quod audit omnia, dicatur auris; pro eo autem quod avertitur, ambulat; pro eo quod expectat, stat. Sic et in ceteris horum similibus ab humanis mentibus trahitur similitudo ad Deum, sicut est obliviscens et memorans. Hinc est quod et propheta dicit: Iuravit Dominus exercituum per animam suam: non quod Deus animam habeat, sed hoc more nostro narrat affectum. Nam et facies Dei in scripturis sanctis non caro, sed divina cognitio intelligitur, eadem ratione qua per faciem conspectam quisque cognoscitur. Hoc enim in oratione dicitur Deo: Ostende nobis faciem tuam, ac si dicatur: Da nobis cognitionem tuam. Sic vestigia Dei dicuntur, quia nunc Deus per speculum agnoscitur; ad perfectum vero omnipotens repperitur, dum in futurum facie ad faciem quibusque electis presentabitur, ut ipsam speciem contemplentur, cuius nunc vestigia comprehendere conantur, hoc est quod unde per speculum dicitur. Nam et situs et habitus et locus et tempus in Deo non proprie sed per similitudinem translate dicuntur: quippe sedere super cherubin dicitur, quod est ad situm; et abyssum tamquam vestimentum amictus, quod est ad habitum; et anni tui non deficient, quod ad tempus pertinet; et si ascendero in celum, tu ibi es, quod ad locum; et in propheta plaustrum portantis feni species ad Deum dicitur. Et hec omnia prefigurate dicuntur, quia nichil est horum ad proprietatem sue eius.

De filio dei

Multis modis Christus appellari in scripturis invenitur divinis. Nam ipse Dei Patris unigenitus Filius, dum esset equalis Patri, propter salutem nostram formam servi accepit. Proinde quedam nomina in illo ex divinitatis substantia, quedam ex dispensatione suscepte humanitatis assumpta sunt. Christus namque a chrismate appellatus est, hoc est unctus. Preceptum enim fuerat Iudeis ut sacrum conficerent unguentum, quo perungi possent hi qui vocabantur ad sacerdotium vel ad regnum. Et sicut nunc regibus indumentum purpure insigne est regie dignitatis, sic illis unctio sacri unguenti nomen ac potestatem regiam conferebat. Et inde Christi dicti a chrismate, quod est unctio. Nam chrisma Grece, Latine unctio nuncupatur. Que etiam Domino nomen accommodavit facta spiritalis, quia Spiritu unctus est a Deo Patre, sicut in Actibus apostolorum dicitur: Collecti sunt enim in hac civitate adversus sanctum Filium tuum, quem unxisti: non utique oleo visibili, sed gratie dono, quod visibili significatur unguento. Non autem est Salvatoris proprium nomen Christus, sed communis nuncupa

tio potestatis. Vñ ei dr̄ xp̄c. com
mune dignitatis nom̄ est. Vñ
ihs xp̄c ꝓprium uocabulū saluator
is. Xp̄i ei nom̄ nusq̄ alibi oīo.
nec in aliq̄ gēte fuit. nisi tm̄ in illo
regno ubi xp̄c ꝓphabat̄. ꝛ unū uetu
rus erat. Messias aūt hebrayce
dr̄. grece xp̄c. latina aūt loqutōne
unctus. Ihs hebrayce. grece sother.
latine aūt salutaris saluator in
terptat̄. ꝓ eo q̄ cūctis gētibꝫ salu
tifer uenit. Ethymologiā ei nois
huius. ꝛ euglista significat dicēs.
vocabis nom̄ eius saluatorē. quia
saluū faciet ip̄e pplm suū. Sic enī
xp̄c significat regē. ihs significat
saluatorē. Non itaq; nos saluos
facit quicūq; rex. sꝫ rex saluator. Qd̄
uerbū latina ligua anteā nō habe
bat. sꝫ hr̄e potāt. sic potuit qn̄ uo
luit. Emanuel. ex hebreo in lati
nū significat nobiscum deus. s. q̄r per
uirginē natus deus. hoībꝫ i carne
mortali apparuit. ut terrenis uiā
salutis ad celū apperiret. Ad diui
nitatis sb̄am q̄ ptinēt. ista sūt dēs
dns. Deus aūt dr̄. ꝓp unitā cū pa
tre sb̄am. Dn̄s ꝓpter famulātē crea
turā. Deus aūt ꝛ hō. q̄r uerbū et
caro. Vñ ꝛ bis genitus dr̄. siue q̄r
pr̄ eū genuit sine matre in etni
tate. siue q̄r mat̄ sine pr̄e in tp̄re.
Unigenitus aūt uocatur. sc̄m diui
nitatis excellētiā. q̄r sine fr̄ibꝫ.
Primogenitus sc̄m susceptōm ho
minis. in q̄ p adoptōm grē fr̄es
hr̄e dignatus ē. quibꝫ eēt p̄moge
nitus. Homo usion pr̄i ab uni
tate sb̄e appllatur. Subsīcia ei
ul' eentia. usia dr̄ grece. homo unum.

Vtrūq; igitur ꝯuentū. ꝯsonat u
na sb̄a. hoc ei uocat̄ hō usion. qd̄
ē ego ꝛ pr̄ unū sumus. hoc ē eiusdē
cū pr̄e sb̄e. Qd̄ nom̄ ꝛ si scp̄tū in
scīs lr̄is nō inuenīat̄. in assertōne
tn̄ totius trinitatis defendit̄. q̄r rac
tōne. uīi recte dīa ostēdat̄. sic ꝛ pr̄
illis diuinis libris nusq̄ ingeni
tus legit̄. sꝫ tn̄ dicēdus ēē atq; cre
dendus nō dubitat̄. Homo usion
filius substācie. q̄r qual' dr̄ talis ē.
ꝛ ymago eius. inuisibilis dr̄ ꝛ yma
go inuisibilis. Principiū eo q̄ ab
ip̄o sūt oīa. ꝛ q̄r añ eū nichil fuit.
ul' q̄r dignatus ē in fine tp̄m hu
militer in carne nasci ꝛ mori. ꝛ iudi
tiū nouissimū ip̄e suscipe. ul' quia
quicq̄ agimus ad illū referimus. et
cū ad eū puenimus. ulr̄ qd̄ querā
mus nō hēmus. Os dī ē. q̄r uerbū
eius ē. Nā sic p uerbis q̄ p linguā fiūt.
sepe dicimus illa ꝛ illa lingua. ita
ꝛ p dei uerbū os ponit̄. q̄r mos ē
ut ore uerba formet̄. Verbū aūt ideo
dr̄. q̄r p eū pr̄ oīa ꝯdidit. siue iussit.
Veritas. q̄r nō fallit. sꝫ tribuit q̄
pmisit. Vita. q̄r creauit. Ymago
dr̄. ꝓp parem silitudinē pr̄is. Figura
ē quia suscipiēs formā serui. operū
uirtutūq; silitudinē pr̄is in se yma
ginē. atq; imensā magnitudinē
designat. Manus dei ē. q̄ oīa per
ip̄m fc̄a sūt. Hinc ꝛ dextra. ꝓp effe
ctū opis totius creature. q̄ p ip̄m for
ta ē. Brachiū. q̄r ab ip̄o oīa ꝯtine
tur. Virtus. p eo q̄ omnē potētē
pr̄is in semetip̄m heat. ꝛ oēm celi
terreq; creaturā gubnet. ꝯtineat. atq;
regat. Sapia. p eo q̄ ip̄e reuelet
misteria sciē. ꝛ archana sapie. Sꝫ tn̄

cum ſit p̃r ⁊ ſp̃s ſc̃s ſapia ⁊ ũtus. et
lumẽ ⁊ lux. ꝓpt̃ea tñ in his nõibȝ fi
lius nũcupatur. Splendor aũt
appellatur. ꝑ q̃ manifeſtat. Lum̃.
qꝛ illuminat. Lux. quia ĩtatẽ cõ
t̃plandã. cordis oclos reſerat. Sol.
qꝛ illuminat. Oriens. qꝛ lumĩs
fons ⁊ illuſtrator ẽ rerꝫ. ⁊ q̃ oriri nõ
faciat aduenti etiam. Fons. qꝛ
rerꝫ origo ẽ. ul' q̃ ſaciat ſicientes. ꝑp̃
quoq; alpha. ⁊ ω. Alpha litteram.
nulla ꝑcedit. Prima ẽ ei lr̃arꝫ. ſic ⁊
filius dĩ. ꝑp̃ ei ſe ꝑncipiũ iudeis
interrogãtibȝ ẽẽ reſpondit. vñ ⁊ iohẽs
in apochalipſim ꝑp̃ iſtã lr̃arꝫ pones
ait. Ego ſum alpha. ⁊ ω. primus
⁊ nouiſſimus. Primus. qꝛ nich' an̄
eũ ẽ. Nouiſſimus. quia iudiciũ no
uiſſimũ ipſe ſuſcepit. Mediator.
qꝛ int̃ dm̃ ⁊ hoĩez. medius ↄſtitutꝰ
eſt. ut hoĩnez ad dm̃ ꝑducerẽt. vñ ⁊
gr̃ci illũ miſiten uocãt. Paraclitꝰ.
i. aduocatꝰ. qꝛ ꝑ nob̃ interc̃edit apd̃ pa
trẽ. ſic ⁊ de eo dic̃ iohẽs. Aduocatum
hem̃ apd̃ p̃ren ihm xp̃m iuſtũ. Pa
raclitus aũt gr̃cũ eſt. q̃ latine dĩ
aduocatꝰ. qd̃ nom̃ ⁊ filio ⁊ ſp̃ui ſcõ
aſcribĩ. iuxta q̃ ⁊ dñs in eugl̃io ait.
Rogabo p̃rem. ⁊ aliũ paclitũ dabit
uob. Interceſſor aũt idẽ uocat̃. quia
ꝑ cl'pa nr̃a remouẽda curã gerit. ⁊
ꝑ abluẽdis nr̃is criminibȝ curã impẽ
dit. Sponſus. qꝛ deſcendẽs de celo
adheſit eccl'ie. ut pace nom teſti eſ
ſent duo in carne una. Angl's dĩ.
ꝑp̃ annũciatõnẽ paterne ac ſue uolũ
tatis. vñ ⁊ apd̃ yſaiam magni con
ſilii angl's legitur. dũ ſit dñs ⁊ dñs
anglor. Miſſus dĩ. eo q̃ apparuit
huic mũdo uerbũ caro f̄cm. vñ et

ipẽ dicit. Ego a p̃re exiui. ⁊ ueni
in hũc mũdũ. Homo aũt dĩ. qꝛ
natꝰ ẽ. Propheta. quia futura reue
lauit. Sacerdos. qꝛ ꝑ nob̃ ſe hoſtiã
optulit. Paſtor. quia cuſtos.
Magiſt'. qꝛ oſtẽſor. Nazarenꝰ uo
alioꝝ. nazoreꝰ autẽ. i. ſc̃s ſine
mũdꝰ. qꝛ pc̃m nõ fecit. Siquidẽ
⁊ de aliis inferioribȝ rebȝ noĩã ſp̃e
ad ſe trax̃ xp̃c. ut facilius intelligat̃.
Dicit̃ ei panis. qꝛ caro. uitis. qꝛ ſã
guine ipſiꝰ redempti ſumꝰ. flos. qꝛ
electꝰ. uia. qꝛ ꝑ ipſm ad dm̃ uadim̃.
oſtiũ. qꝛ ꝑ ipſm ad dm̃ ingredim̃.
Mons. qꝛ fortis. petra. qꝛ firmitas
ẽ credẽtiũ. Lapis angularis. ul' qꝛ
duos parietes coniũgẽs. i. de circũci
ſione ⁊ ꝑputio uenientes ĩ unã fabꝰ
cã eccl'ie iunxit. ul' q̃ pacẽ in ſe an
gl'is ⁊ hoĩbȝ fecit. Lapis offenſio
nis. qꝛ uenientes humilis. offenderit
in eũ incredulі hoĩes. ⁊ f̄c̃s eſt pe
tra ſcandali. ſic dic̃ apl's. iudeis
quidẽ ſcandalũ. Fundamentũ aũt
idẽ uocat̃. qꝛ fidẽ in eo firmiſſima
ẽ. ul' qꝛ ſup eũ catholica eccl'ia ↄſtr
ucta ẽ. Nam ⁊ xp̃c agnus ꝑ innocen
tia. ⁊ ouis ꝑp̃ paciam. ⁊ aries ꝑp̃t
ꝑncipatũ. ⁊ edus ꝑp̃ ſilitudinem
carnis pc̃ci. ⁊ uitulꝰ ꝑ eo q̃ ꝑ nob̃
ẽ imolatꝰ. ⁊ leo ꝑ regno ⁊ fortitu
dine. ⁊ ſerpẽs. ꝑ morte ⁊ ſapiẽtia.
idẽ ⁊ uermis. qꝛ reſurrexit. aquila.
ꝑp̃ q̃ poſt reſurrectõm ad aſtra re
meauit. Nec mirũ ſi uilibȝ ſigni
ficatõibȝ figuret'. qui uſq; ad no
ſtrarꝫ paſſionũ ſeu carnis ↄtumelias
deſcẽdiſſe cognoſcit'. Cum dũ
ſit dĩ p̃ris coet'nꝰ an̄ ſcl'a filiꝰ. poſt
quã uenit plenitudo t̃pis. ꝑp̃ ſalutẽ

nientes formam servi accipiens, et factus est hominis filius. Unde quaedam de illo in scripturis secundum formam dei, quaedam secundum formam servi dicuntur. Quorum exempli gratia duo quaedam commemorantur, ut singula ad singula referantur. Secundum formam enim dei de semetipso dicit: Ego et pater unum sumus. Secundum formam servi: Quoniam pater maior me est. Homines autem minus intelligentes quid pro quo dicatur, ea quae propter formam servi dicta sunt volunt transferre ad formam dei. Et rursus ea quae dicta sunt ut ad se invicem personae referantur, volunt nomina esse naturae atque substantiae, et faciunt errorem in fide. Sic autem dei filio coniuncta est humana natura, ut ex duabus substantiis fieret una persona. Solus ergo homo pertulit crucem, sed propter unitatem personae et deus dicitur pertulisse. Hinc est quod scribitur: Si enim cognovissent, numquam gloriae dominum crucifixissent. Filium ergo dei crucifixum fatemur, non ex virtute divinitatis, sed ex infirmitate humanitatis; non ex suae naturae permansione, sed ex nostra susceptione.

De spiritu sancto.

Spiritus sanctus ideo praedicatur deus, quia ex patre filioque procedit, et substantiam eius habet. Neque enim aliud de patre procedere potuit quam quod ipse est pater. Spiritus autem dictus est, secundum id quod ad aliquid refertur, spirans et spiratus; utique spiritus inspirans est, et ex eo appellatur spiritus. Proprie autem modo quodam dicitur spiritus sanctus, secundum quod refertur ad filium et patrem, quod eorum spiritus sit. Nam et hoc nomen quod spiritus dicitur non secundum id quod refertur ad aliquid, sed secundum id quod aliquam naturam significat. Omnis enim incorporea natura spiritus in divinis scripturis appellatur. Sicut non tantum patri et filio et spiritui sancto, sed omni rationabili creaturae et animae hoc vocabulum congruit. Ideo ergo spiritus dei sanctus vocatur, quia patris et filii sanctitas est. Nam cum sit et pater sanctus et filius sanctus, et pater spiritus et filius spiritus, tamen ipse vocatur spiritus sanctus, tamquam sanctitas coessentialis et consubstantialis amborum. Spiritus sanctus autem ideo non dicitur genitus, ne duo in trinitate filii suspicentur. Ideo non praedicatur ingenitus, ne duo patres in ipsa trinitate credantur. Procedens autem dicitur teste ipso domino dicente: Multa adhuc habeo quae vobis loqui, sed non potestis illa modo audire. Veniet autem spiritus veritatis qui a patre procedit, et de meo accipiet, ille vobis indicabit omnia. Hic autem non solum naturae procedit, sed semper ad agenda opera trinitatis indesinenter procedit. Hoc autem interest inter nascentem filium et procedentem spiritum sanctum, quod filius ex uno nascitur, spiritus sanctus ex utroque procedit. Et ideo dicit apostolus: Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Spiritus sanctus ideo ex opere et angelus intelligitur. Dictum est enim de illo: Et quae ventura sunt adnuntiabit vobis. Et utique angelus graece, latine nuntius interpretatur. Unde et duo angeli apparuerunt Loth, in quibus dominus appellatur, quod intelligimus filium et spiritum sanctum. Nam pater numquam legitur missus. Spiritus sanctus quod dicitur paraclitus a consolatione dicitur. Paraclitus autem latine consolator appellatur. Christus enim eum apostolis lugentibus misit, postquam ab eorum oculis in caelum ipse ascendit. Consolator enim tristibus mittitur, secundum illam eiusdem domini sententiam: Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur. Ipse item dixit: Tunc lugebunt filii sponsi, cum ab eis ablatus fuerit sponsus. Item paraclitus pro eo quod consolationem praestet animabus, quae gaudium temporale amittunt. Alii paraclitum latine oratorem vel advocatum interpretantur. Ipse enim spiritus sanctus dicitur, ipse docet, per ipsum datur

ꝑmo sapiētie ab ipo scā scriptā inspi
rata ē. S sp̄s scūs uc̄ ideo septi formis
nūcupatur ꝙ̄ dona que de unita
tis eius plenitudine ꝑtic̄latim q̄
q̄ ut digni sūt ꝯsequn̄ ꝓmerētur.
Ipse ei sp̄s sapie & intellect9. sp̄s cōsi
lii & fortitudīs. sp̄s sciē & pietatis.
& sp̄s timoris dn̄i. S sp̄s aūt pn
cipalis. in psalmo quinq̄gesiō
legit᷑. ubi q̄ ter sp̄s repetit᷑. nō
nulli trinitatē intellexerunt in dō
q̄ sēptū ē. D̄s sp̄s ē. Q̄d ei non ē
corp9 & tn̄ est. uidet᷑ restare ut sp̄s
sit. Intelligitur ergo nō nulli trinitatē
significari. in spū pncipali p̄rē
in spū recto filiū. in spū scō spm̄
scm̄. S sp̄s scūs idō donū dr̄. eo qd
dat᷑. a dō ei. donū ē nūcupatū.
Notissimū est ei dn̄m ihm̄ xp̄m
cū post resurrectōm a mortuis
ascendisset i celū dedisse spm̄ scm̄
quo credētes impleti lingᷓs oīū
gentiū loquebātur. In tn̄ aūt do
nū dī ē. in q̄tū dat᷑ eis qui p eū
diligūt dn̄m. Apd̄ se aūt d̄s ē. apd̄
nos aūt donū ē. Set sēpitne sp̄s
scūs donū ē distribuēs singlis pro
ut uult grāz dona. Nā & ꝓpheas
quib9 uult inspirat᷑. & pctā quib9 ĩ
uult dimittit. Nā pctā sine spū
scō nō donāt᷑. S sp̄s scs inde ꝓprie
caritas nūcupat᷑. ul' q̄ naturaliter
eos a quib9 ꝓcedit ꝯiūgit. & se unū
cū eisdē ēē ostēdit. ul' q̄ in nob id a
git ut in dō maneam9. & ipse i nob.
Vn̄ & in donis dī nichil maius ē ka
ritate. & nullū maius donū dei quā
sp̄s scūs. Ipse ē & grā. que quia non
meritis nr̄is s3 uoluntate diuina
gratis dat᷑. ũn grā nūcupat᷑. Sic
aūt unicū dī uerbū ꝓprie uocam9 no
mine sapie. cū sit & pat᷑ & sp̄s scūs
uniūsalit᷑ sapiā. sic & sp̄s scūs ꝓprie
nūcupat᷑ uocablo caritatis. cū sit
& p̄ri & filio & uniūsalit᷑ caritas. S sp̄s
scūs digitus dī ēē. in libris euglii a
ptissime declarat᷑. Cū ei unus eu
uāglista dixisset. in digito dī eicio
demonia. ali9 h id ita dix. In spū dī
eicio demonia. Vn̄ & digito dī sēpta
lex ē data. die quīquagesimo ab
occisione agni. Et die quinquage
simo uenit sp̄s scūs. a passione dn̄i nr̄i
ihu xp̄i. Idō aūt digitus dī dr̄. ut eius
operatoria uirt9 cū p̄re & filio significe
tur. Vn̄ & paul9 ait. H aūt oīā opa
tur. unus atq3 idē sp̄s. diuidēs sin
glis ꝓut uult. Sic aūt p baptism̄ i
xp̄o morimr̄ & renascimr̄. ita spū sig
namur. q̄ ē digitus dī. & spāle sig
nū. S sp̄s scūs idcirco i columbe sp̄e uen
isse scribit᷑. ut natā ei9 p auem sim
plicitatis & inocētie declaret᷑. Vnde
dn̄s in euglio. Estote inquit simp
lices sic columbe. H ei auis corporalit᷑
ipo felle caret. hns tn̄ innocentiaz
& amorē. S sp̄s scūs inde noīe ignis ĩ
appllat᷑. ꝙ̄ q̄ in aplōz actib9 p diui
sione linguaz. ut ignis apparuit.
qui & insedit sup unūquēq3 eoz. ꝓ
ptea aūt diuisaz linguaz grām ĩ
aplis dedit. ut ydonei efficerent᷑. fide
liū eruditōne ꝓplōz. Q̄d uo supra
singlos sedisse memorat᷑. id cause
ē. ut intelligat᷑ p plēs nō fuisse diui
sus. s3 mānsisse in singlis totus. Sic
fere ignib9 mos ē. Hanc ei ht natu
ram ignis accēso. ut quāti ad eū
quāti ad crinē purpurei splēdoris.
aspexerint tantis uisū sic lucis imp

ciat. caritis ministerium ſit[illegible]
tribuat. et ipſe meliorius tamen inte
gritate permaneat. Spiritus ſanctus noie
aque appellatur. in euangelio dño da
mante et dicente. Siquis ſitit. ueni
at ad me et bibat. qui credit in me.
flumina aque uiue fluent de uen
tre eius. Euangeliſta autem exposuit.
unde dicet. Sequitur enim ait. Hoc
enim dicebat de ſpiritu. quem accepturi erant
credentes in eum. Aliud eſt enim aqua ſa
cramenti. aliud aqua que ſignificat ſpiritum
dei. aqua enim ſacramenti uiſibilis eſt.
aqua ſpiritus inuiſibilis. Iſta abluit co
rpus. et ſignificat quod fit in anima. per
illud autem ſpiritum ſanctum. ipſa anima mundatur
et ſaginatur. Spiritus ſanctus ideo unctio dicitur. io
hanne teſtante apoſtolo. quia ſicut oleum natura
li pondere ſuperfertur omni liquori. ita in
principio ſuperferebatur ſpiritus ſanctus aquis.
Unxit te deus oleo exultationis. hoc eſt ſpiritu
ſancto. ſuiſſe legitur unctus. Sed et idem
apoſtolus. ſpiritum ſanctum uocat unctionem uo
cat dicens. Et uos inquit unctionem
quam accepiſtis ab eo permaneat
in uobis. et neceſſe non habetis ut aliquis
doceat uos. ſed ſicut unctio eius doceat
uos de omnibus rebus. Ipſe eſt enim ſpiritus ſanctus unctio
inuiſibilis. De trinitate.

Trinitas appellata. quod fiat totum
unum ex quibusdam tribus quaſi triunitas.
ut memoria. intelligentia. et uoluntas.
in quibus mens habet in ſe quandam yma
ginem diuine trinitatis. Nam dum
tria ſint. unum ſunt. quia ſinguli in ſe ma
nent. et omnia in omnibus. Pater igitur et filius et
ſpiritus ſanctus. trinitas et unitas. Idem enim unum.
idem et tria. In natura enim unum. in perſonis tria.
unum propter maieſtatis communionem. tria
propter perſonarum proprietatem. Nam alius pater.
alius filius. alius ſpiritus ſanctus. Sed alius
quidem. non aliud. quia pariter ſimplex.
pariter incommutabile. bonum et coeter
num. Pater ſolus non eſt de alio. ideo ſolus
appellatur ingenitus. Filius ſolus de
patre eſt natus. ideo ſolus unigenitus
dicitur. Spiritus ſanctus ſolus de patre et filio procedit.
ideo ſolus amborum nuncupatur ſpiritus ſanctus.
In hac trinitate alia appellatiua noia.
alia propria ſunt. propria ſunt eſſentialia. ut
deus. dominus. omnipotens. inmutabilis. inmortalis.
et inde propria. quia iam ſubſtantiam ſignificant.
quia unum ſunt. Appellatiua uero pater et fi
lius et ſpiritus ſanctus. ingenitus et genitus et pro
cedens. Eadem et relatiua. quia ad ſe inui
cem referuntur. Cum enim dicitur deus. eſſentia
eſt. quia ad ſe ipſum dicitur. Cum uero dicitur pater et fi
lius et ſpiritus ſanctus. relatiue dicitur. quia ad ſe in
uicem referuntur. Nam pater non ad ſe ipſum.
ſed ad filium relatiue dicitur. quia eſt enim filius.
ſic et filius relatiue dicitur. quia eſt enim pater. Sic
et ſpiritus ſanctus. quia eſt enim patris filiique ſpiritus. His enim
appellationibus hoc ſignificatur. quod ad ſe in
uicem referuntur. non ipſa ſubſtantia qua unum ſunt.
Propterea trinitas in relatiuis perſonarum nomi
nibus eſt. Deitas non triplicatur. ſed in ſin
gularitate eſt. quia ſi triplicatur. deorum indu
cimus pluralitatem. Nomen autem deorum in ſanctis
angelis et ſanctis hominibus ideo pluraliter dicitur. quia
non ſunt merito equales. de quibus pſalmus.
Ego dixi dii eſtis. De patre autem et filio
et ſpiritu ſancto propter unam et equalem diuinita
tem. non nomen deorum. ſed dei oſtenditur eſſe.
ſicut ait apoſtolus. Nobis tamen unus deus. uel ſicut uo
ce diuina dicitur. Audi iſrael. dominus deus tuus. deus
unus eſt. ſed ut et trinitas ſit. et unus dominus deus
ſit. Fides apud grecos de eadem trinitate ſic eſt.
Una uſia. ac ſi dicatur una natura. aut una
eſſentia. [illegible] yppoſtaſis. quod reſonat in latinum
[illegible] perſone uel tres ſubſtantias. Nam latinitas

proprie non dicitur de deo nisi essentia. Sub
stantia uero non proprie dicitur sed abusive. quo
niam uero uerba apud grecos persona intel
ligitur non natura. De angelis
Angeli grece uocantur. ebraice ma
laoth. latine uero nuncii interpreta
tur. ab eo quod domini uoluntatem populis nun
ciant. Angelorum autem uocabulum officii nomen
est. non nature. Semper enim spiritus sunt. sed cum
mittuntur uocantur angeli. Quibus ideo
pictorum licentia pennas faciunt. ut ce
lerem eorum in cuncta discursum significent.
sicut et iuxta fabulas poetarum uenti pen
nas habere dicuntur propter uelocitatem. scilicet unde et
scriptura sacra dicit. Qui ambulas
super pennas uentorum. Nouem autem esse or
dines angelorum sacre scripture testi
tur. id est angeli. archangeli. throni. domina
tiones. uirtutes. principatus. potesta
tes. cherubin ac seraphin. Quorum of
ficiorum uocabula. cur ita dicta sint interpre
tando exequimur. Angeli uocantur propter
quod de celis ad annunciandum hominibus mit
tuntur. angelus enim grece. latine nuncius
dicitur. Archangeli greca lingua. summi
nuncii interpretantur. Qui enim parua uel
minima annunciant angeli. qui uero sum
ma. archangeli nuncupantur. Quidam
autem archangelorum. priuatis nominibus
appellantur. ut per uocabula ipsa in opere
suo quid ualeant designentur. Gabriel
hebraice in linguam nostram uertitur for
titudo dei. ubi enim potentia diuina uel
fortitudo manifestabatur. gabriel mit
titur. unde et eo tempore quo erat dominus nasci
turus et triumphaturus de mundo. gab
riel uenit ad mariam. ut illum annunciaret.
qui ad debellandas aereas potestates
humilis uenire dignatus est. Michael
interpretatur. quis sicut deus. Quando enim aliquid in

mundo mire uirtutis fit. hic archan
gelus mittitur. et ex ipso opere nomen est ei.
quia nemo ualet facere quod facere potest deus. Ra
phael interpretatur curatio uel medi
cina dei. Ubicumque enim curandi et me
dendi opus necesse est. hic archangelus
a deo mittitur. Et inde medicina dei uocatur.
unde et ad thobiam idem archangelus
missus oculis eius curationem adhi
buit. et cecitate detersa uisum ei re
stituit. Ex nominis enim interpretatione. et
angeli officium designatur. Uriel in
terpretatur ignis dei. sicut legimus ap
paruisse ignem in rubo. Legimus etiam ig
nem missum de super. et impleuisse quod precep
tum est. Throni autem et dominationes et
principatus et potestates et uirtutes. qui
bus uniuersam celestem societatem apostolus
complectitur. ordines angelorum et dignita
tes intelliguntur. et per hac ipsa distri
butione officiorum. alii throni. alii domina
tiones. alii principatus. alii potestates
dicuntur. pro certis dignitatibus quibus in
uicem distinguuntur. Uirtutes ange
lica quedam ministeria perhibentur. per quos
signa et miracula in mundo fiunt. propter
quod et uirtutes dicuntur. Potestates sunt
quibus uirtutes aduerse subiecte sunt.
et inde potestatum nomine nuncupantur. quia ma
lignos spiritus eorum potestate coercentur. ne
tantum mundo noceant quantum cupiunt.
Principatus sunt hii qui angelorum ag
minibus presunt. qui pro eo quod subditos
angelos ad explendum ministerium di
uinum disponunt. principatus uocabu
lum acceperunt. Nam alii sunt qui ad
ministrant. alii qui assistunt. sicut per
danielem dicitur. Milia miliium ministrabant
ei. et decies milies centena milia as
sistebant ei. Dominationes sunt hii qui

in virtutibus et principatibus praeminet.
qui pro eo quod ceteris angelorum agminibus
dominantur, Dominationes vocantur. Throni
sunt agmina angelorum, qui latino e-
loquio sedes dicuntur, et vocati throni,
quia illis conditor praesidet, et per eos iudic-
ia sua disponit. Cherubin autem et ipsi
sublimes caelorum potestates et angelica
ministeria perhibentur, qui ex hebreo in lin-
guam nostram interpretantur scientiae multitu-
do. Sunt enim sublimiora agmina an-
gelorum, qui pro eo quod vicinius positi divi-
na scientia ceteris amplius pleni sunt, che-
rubin, id est plenitudo scientiae appellantur. Ipsa
sunt illa duo animalia super propitiatorium
in arche facta ex metallo, propter signifi-
candam angelorum praesentiam, in quorum
medio ostenditur deus. Seraphin quoque
similiter multitudo est angelorum, qui ex heb-
reo in latinum ardentes vel incendentes
interpretantur. Qui idcirco ardentes vocan-
tur, quia inter eos et deum nulli angeli consis-
tunt. Et ideo quanto vicinius coram eo
consistunt, tanto magis claritate divi-
ni luminis inflammantur. Unde et ipsi ve-
lant faciem et pedes sedentis in throno dei.
Et idcirco cetera angelorum turba videre
dei essentiam plene non valet, quia cher-
ubin eam tegit. Haec ergo vocabula agmi-
num angelorum ita sunt specialia ordinum
singulorum, ut tamen sint ex parte communia omnium.
Nam dum throni sedes dei in quorumdam
angelorum ordines specialiter designentur,
tamen per psalmistam, qui sedes super che-
rubin, dicitur. Sed ideo isti ordines angelorum
privatis nominibus appellantur, quia hoc ipsum
officium in proprio ordine plenius acceperunt. Et
cum sint omnibus communia, propriae tamen haec nomina suis
ordinibus deputantur. Unicuique enim sic-
ut praedictum est, propria officia sunt iniuncta. Quae

promeruisse eos in mundi constat ex-
ordio. Nam quod angeli et locis et homi-
nibus praesunt, per prophetam testatur angelus
dicens: Princeps regni Persarum resti-
tit mihi. Et unde apparet nullum esse locum
cui angeli non praesint. Praesunt enim et aus-
piciis operum omnium. Hic est ordo vel dis-
tinctio angelorum, qui post lapsum ma-
lorum in caelesti vigore steterunt. Nam pos-
teaquam apostatae angeli ceciderunt, hii per-
severantia aeternae beatitudinis solidati sunt.
Unde et post caeli creationem in principio repe-
titur: Fiat firmamentum, et vocatum est fir-
mamentum caelum, nimirum ostendentes quod
post ruinam angelorum malorum hii qui
permanserunt firmitatem aeternae perseverantiae
consecuti sunt, nullo iam lapsu aversi, nulla
superbia cadentes, sed firmiter in dei amo-
re et contemplatione manentes, nichil aliud
dulce habent nisi eum a quo creati sunt. Quod autem
duo seraphin in Ysaia leguntur, figuraliter
veteris et novi testamenti significationem osten-
dit. Quod vero faciem et pedes dei operiunt,
quod vero faciem et pedes dei, quia praeterita an-
te mundum et futura post mundum scire non pos-
sumus, sed media tantum eorum testimonio contem-
plamur. Singuli senas habent alas, quia de fa-
brica tantum mundi, quae in sex diebus facta sunt, in
praesenti saeculo novimus. Quod clamant ter:
sanctus alter ad alterum, trinitatis unam divi-
nitatem demonstrant misterium. De hominibus
qui quodam nomina acceperunt.

Plerique primorum hominum cxxxv.
ex propriis causis originem nominum habent.
Quibus ita prophetice indita sunt vocabula,
ut aut futuris aut praecedentibus eorum
causis conveniant. In quibus tamen manente spiritali
sacramento, nunc tamen ad litteram intellectum hys-
toriae persequimur. Ubi autem ethimologie
interpretationem non attigimus, solum ipsam

in latinum ethimologiam possumus. Quedam
autem unum nomen ebraycum aliter atque a
liter interpretantur. Hoc secundum accentum et litterarum cu
iuslibet diversitatem. ut variis significationi
bus nomina commutentur. Adam sicut beatus Ihero
nimus tradidit. homo sive terrenus. sive
terra rubra interpretatur. Ex terra enim facta est
caro. et humus hominis faciendi materies fu
it. Eva interpretatur vita. sive calamitas.
sive vae. Vita quia origo fuit nascendi.
Calamitas et vae. quia per prevaricationem
causa extitit moriendi. A cadendo autem no
men sumpsit calamitas. Alii autem dicunt.
ob hoc Eva vita et calamitas appella
ta. quia sepe mulier viro causa salutis est. se
pe calamitatis quod vae. Chayn. pos
sessio interpretatur. unde ethimologiam ipsius
exprimens pater eius ait cayn .i. possedi
hominem per deum. Idem et lamentatio. eo quod pro
interfecto Abel interfectus sit. et penam sui
sceleris dederit. Abel. luctus interpretatur.
quo nomine prefigurabatur occidendus. Idem
et vanitas. quia cito solutus est atque subtrac
tus. Seth interpretatur resurrectio. eo quod
post fratris interfectionem natus sit. quasi
resurrectionem fratris. ex mortuis susci
taret. Idem et positio quia posuit eum deus pro
Abel. Enos vir. pro lingue varie
tate. homo vel vir dicitur. Et congrue hoc voca
bulum habuit. De eo enim scriptum est. Tunc
initium fuit invocandi nomen domini. Licet
plerique hebreorum arbitrentur. quod tunc primum
in nomine domini et in similitudine eius fabricata
sunt ydola. Enoch. dedicatio. In ipsius
enim nomine civitatem postea hedificavit
cayn. Caynan lamentatio vel possessio
eorum. Sic enim cayn possessio. ita diriva
tivum nomen quod est caynan facit possessio eorum.
Matusalam. interpretatur mortuus est. cui
deest ethimologia nominis. Quidam enim eum

translatum fuisse. et diluvium preterisse
putaverunt. Ob hoc significanter transfertur
mortuus est ut ostenderetur non vixisse
eum post diluvium. sed in eodem cathaclismo
fuisse defunctum. Soli enim octo homines in
archa diluvium evaserunt. Lamech
percutiens. Iste enim percussit et interfecit cayn.
quod et ipsi postea penetrasse malum. dua
bus uxoribus confitetur. Noe requies inter
pretatur. pro eo quod sub illo omnia retro opera quie
verunt per diluvium. Unde et pater eius vocans
nomen eius noe. dixit. Iste requiescere nos
faciet. ab omnibus operibus nostris. Sem.
dicitur nominatus. quod nomen ex presagio posterita
tis accepit. Ex ipso enim patriarche et apostoli.
et plebes et populus dei. Ex eius quoque stirpe
et Christus. cuius ab ortu solis usque ad occa
sum magnum est nomen in gentibus. Cam
calidus. et ipse ex presagio futuri cogno
minatus. posteritas enim eius eam terre partem
possedit. que viciniore sole calentior
est. unde et egiptus. usque hodie egiptiorum lin
gua cham dicitur. Iafet latitudo. Ex
eo enim populus gentium nascitur. et quia lata est
gentibus multitudo credentium. ab eadem
latitudine iafet dictus est. Canaam fi
lius cham interpretatur motus eorum. Quod quid
est aliud nisi opus eorum? pro motu enim patris .i.
pro opere eius maledictus est. Arfaxat. sa
nans depopulationem. Cus. ebrayce. ethi
ops interpretatur. a posteritate sui generis no
men sortitus. Ab ipso enim sunt progeniti ethi
opes. Nebroth. interpretatur tirannus. Iste
enim prior arripuit insuetam in populis tirannidem.
et ipse aggressus est adversus deum impietatis
edificare turrem. Heber. transitus. ethi
mologia eius mistica est. quod ab eius stir
pe transiret deus. nec perseveraret in eis. tran
slata in gentibus gratia. Ex ipso enim sunt ex
orti hebrei. Faleg. divisio. cuius pater

p̄xea tale nom̄ imposūt. qꝛ tūc na
tus ē qñ p̄ lingulas t̄ra diuisa ē.
Ara. exploratio ascēsionis.

Melchisedech. rex iustꝰ. Rex qꝛ ip̄e
postea imparauit salē. iustꝰ p̄ eo qꝛ
dissēnēs sacramēta legis ⁊ euglīj. nō
pecudū uictimas obtulit. s꜄ oblōnē.
panis ⁊ calicis i sacrificiū obtulit. ;
Jp̄e ē sem filiꝰ noe. cui de cede reuītē
ti obtulit decimās p̄de sue abraham.
Jp̄e ei melchisedech panē ⁊ uinū ob
tulit abrahā. nepos melchisedech.
Loth. declinās. Factis ei sodomor̄.
nō ɔsētit s꜄ eor̄ illicita carnis icē
dia declinauit. Moab ex p̄re. ⁊ to
tū nom̄ ⁊ ethimologiā h̄t. Cōcepit
ei eū p̄mogenita filia de p̄re. Ammō
ciuꝰ ei nom̄ redd̄r filiꝰ p̄p̄li mei. sic
diriuat̄. ex p̄te sensꝰ nois. ex p̄te ip̄e
sit s̄mo. Ammij ei a quo dei sūt am
monite uocat̄ p̄p̄ls mis. Saray. int̄
p̄tat̄ p̄nceps mea. eo qꝛ unꝰ eēt tm̄
mō domꝰ mat̄ familias. postea ei
nois imutata. ablata de fine. ẏ lit
tera. d̄r sarra. i. p̄nceps. Oīum quippe
gētiū futūa p̄nceps erat. sic ⁊ dn̄s
pollicitꝰ fuit ad abraam. Dabo t̄ ex
sarra filiū. ⁊ b̄ndicā ei. ⁊ erit ī gētis
⁊ reges p̄plor̄ erit ex ea. Agar. ad
uena. ul' ɔuīsa. Fuit ei egyptia ɔple
xiū. abrae eā gn̄andi data q̄ ɔtēp
tū angl'o increpāte ɔūsa ē reuersa.

Cetura. thimiama. Ysmahel. int̄p̄
tat̄ auditꝰ dī. Sic ei scp̄tū ē. ⁊ uocab
nom̄ eiꝰ ẏsmahel. qꝛ exaudiuit eū dn̄s.
Esau. trinomiꝰ ē. ter p̄p̄is caic uar
ie nūcupat̄. D̄r ei esau. i. rufus. ob
coctionē. s. rufe lētis. ita applatꝰ. cꝰ
edulio p̄mogenita p̄didit. Edom aūt
ob rubore corpis dc̄s ē. qꝛ latine sāg
nis dī. Seyr uō. qꝛ fuit h̄spidꝰ ⁊ pilo
sꝰ. Qñ ei natꝰ ē. totꝰ sic pellis pilosꝰ
erat. atqꝫ idē t̄bꝫ noibꝫ applat̄. Esau.
i. rufus. edom. i. sanguineꝰ. seyr. i.
pilosꝰ. qꝛ nō h̄nt l̄anitatē. Rebecca.
pacia. siue qꝛ m̄ltū accepit. Lia. la
boriosa. utiqꝫ gn̄ando. p̄līmos ei do
lores q̄ rachel. fecūditate p̄edī ex
p̄ta ē. Rachel int̄p̄tat̄ ouis. p̄ ea ei
iacob pauit oues labā. Zelpha. os
ingēs. Balla. inueterata. Dina. c̄m
fertur icām. iurgij ei insiccimus ei
extitit. Thama. amaritudo. p̄ uiris
mortuis. eadē ⁊ ɔmutās. eluserunt
ei se in h̄itū m̄etris qñ cū socꝰ suo cō
cubuit. Fares diuisio ab eo qꝛ di
uisit imbranulas fr̄ar̄ diuisoris. in
fares sortitꝰ ē nom̄. uñ ⁊ pharisei q̄
se q̄si iustos a p̄p̄lo sepabāt. diuisi ap
pllābāt̄. Zara frat̄ eiꝰ i cuiꝰ manu
erat coccinū. int̄p̄tat̄ oriēs. siū qꝛ
p̄mꝰ apparuit. siū qꝛ plimi iusti ex
eo nati sūt. ut ī libro palipomenō
ɔtinet̄. Zara. i. oriēs applatꝰ est.
ob. in latinū uīt̄ dolēs. Et recte ;
dolēs p̄p̄ putrificōē carnis ⁊ passionis
dolor̄. Calamitates ei suas. nois et
hymologia p̄figauit. Pharao est
nom̄ nō hois. s꜄ honoris. sic apd̄ nos
augusti applant̄ reges. cū p̄prius

noib' cesseat. Exp'mit' aut' i latin
pharao denegas eu. uti q' eu. sui
dissipator ei. ppli ei dei fitit affli
ctor. Iamnes manus. siu ut e sig
nu. Cessit ei 7 defecit signu ei. co
ra signis moysi. uti 7 dixerunt ma
gi. hic digit' di e. Mambres. ma
re pelliciu. siue mare icapite. Mo
yses inp'tat' denique sup't' ex aq.
Inueit ei eu ad ripa fluminis expoi
tu filia pharaonis. q' colliges adop
tauit sibi. uocauitq' nom ei moy
ses. eo q' de aq' sup'siss' eu. Aaron
mos fortitudis intp'tat'. pp q' turi
bulu accipies. i medio supstiti 7
interemtor obuia stetit. 7 ruina mo
rtis qi quida mos fortis. exclusit.
Eleazar. dei adiutoriu. Balach.
p'cipitas s'ue deuoras. Balaam.
uanus ppls. Finees. ori parcens.
transfixit ei pugione zambri cu scor
to madianitide. 7 dni furore placa
uit ut p'ct. Zambri iste lacessiés
ul' amaricis. pp' ei nom abamari
tudie figuratu. q' peccato ama
ricauit pplm. Raab. latitudo ul'
fames. siu ipetu. Iosue. intp'tat'
saluator. pp' ei in figa e pplm a de
fto saluauit. 7 intiar repmissiois
iduxit. Caleph. qi cor aut canis.
Othoniel. tps ei. de. ul' tensio di.
Aoth. gliosus. Baruch. fulguris.
Delbora. apis. ul' loquax. apis q'
fuit ad bellu pmtissima. dimicans
aduso sisara. quo p'empto cecinit
canticu. Inde loquax. Iohel. ascen
sio. Gedeon. exp'imtu iniq'tatis
eor. Frequetib' ei docuntis ifor
t' e. quali p'sagio q' hostes futa
uictoria expediret. Ex quo futo

exp'imto 7 hymologia nois sup'sit.
Abimelech. p'r mis rex. Thola. uer
miculu ul' coccinu. Iahir. illumi
nas. Gepthe. apies ul' apt'. Ese
bon. cogitato sui ui ncdm merores.
Abdo. seruu ei. Samso. sol eor. ul'
solis fortitudo. Fuit ei uirtute clar'.
7 liberauit isrl' de hostib'. Dalila.
paupcla ul' situla. Bootz. i forti
tudie sui inquo robur. Noemi. q'
intp'tatr pulcherrima osolata. eo q'd
marito 7 libis pegre mortuis nu
ru moabitide in osolatone sua te
nuit. Ruth. intp'tat' festinas. a
lienigena ei erat ex pplo getili. q' re
licta patria festinauit transire i terra isrl'.
dices socrui sue. Quocumq' p'rexeris p
ga. Ex hac ei exit xps f'm carne ori
gine de getib'. sic legimus i psalmo.
In idumea extedam calciamtu meu.
Inde apparet q' e ex isrl' 7 getib' car
ne uestiuit. i. calciamtu iposuit.
Anna. gra ei intp'tat'. q' du p' eet
sterilis nata. postremo di gra fecuda
ta e. Heli. de mis. syru e no hebreu.
Inde hebrei xpm i cruce dicete. heli.
heli. no intellexerunt. 7 dixerunt. Heliq'
helia uocat iste. Ofni. discalciat'.
Filio ei fuit heli. electo i mistiu sac
doti. cuius amissione suo exp'ssit uo
cabulo. apls ei ait. Calciati pedes i p
paratone euaglii pacis. Et ppha. qua
speciosi pedes qui anuciat pace. Iste
ergo discalciat' intp'tat'. ut eius
noie ueteris testamti sacerdotiu aue
ri pplo significaret' ablatu. ul' q' ei
inito archa testamti i getib' e cap
tiua. q' heli potifex mollior erat
7 no coercuit filios suos. 7 ob iniuri
eor translata e archa i getib'. sic scp

tiua ait. precute filiu tuu ugã. ⁊ li
babis aiã eius a morte. Finees ſi
oſiu os mutu interptat quo ſigni
ficat ſacerdoti uetis ⁊ doctrine ſilen
tiu. Samuel. nom eius deꝰ. ꝟ ſay.
i ſole ſacrificiu ul' incẽſu. Saul. peti
tio interptat. Notu ẽ ei quo hebre
oꝝ ppls eu ſibi regẽ peterent ⁊ acce
pit. no ſcdm dm. ſꝫ ſcdm ſua uolunta
tẽ. Dauid. fortis manu. utiqꝫ q
fortiſſimus i plus fuit. Ipſe ⁊ deſida
bil' iſtipe. ſ. ſua. de q ꝓdixerat ꝓpha.
veiet deſideratus cũctis gentibus. Sa
lomo. tribus noib ꝓlbet. Primu
uocabulu eius ſalomo dr. i. pacificus.
eo q i regno eius pax fuit. Scdm
nom iada. eo q fuit dilectus ⁊ amab
ilis dõ. dño. Tertiu uocablm eius
coeleth. q gre appllat ecclĩaſtes. la
tine ↄcionator. q ad ꝓplm loqret.
Ionathan colũbe donu. Abſalon.
patr pax ꝑ antifraſin. eo q bellu ad
uſus prẽ geſſiſſ. ſiue q i ipo bello
dauid paccatus fuiſſe legit filio ad
ut ĩ magno cu dolore ertictu plã
geret. Roboam latitudo ꝓpli. ⁊ ipm
ꝑ antifraſin. q decẽ tribub ab eo
ſepatis. due tm relicte ſut. Abia.
pr dñs. ul' pr fuit. Aſa. tolles. ſiu
ſbi tolles. Ioſaphat. dm iuditiu.
Ioram. q ẽ excelſus. Ochozias. do
minu apphendes. Athalia. tpꝛ dõ.
Ioas. ſpũs. ul' dm rob'. Amaſias.
ꝓplm tolles. Ozias. fortitudo dm.
Azarias. auxiliu dm. Ozias aut.
ipſe ẽ qui azacharias duplici noie.
Iſte ẽ qui illicitu ſibi ſacerdotiu ue
dicare conatus. lepͣ i frõte ꝑcuſſus ẽ.
Ioatan. ẽ ꝑfcõ. pulcra ethimologi
ã nois. Fec ei rectu i ꝯſpctu dm ⁊
poxti tẽpli edificauit excelſã. A
chaz. apphẽdẽs. Ezechias. fortis
dñs. Manaſſes. obliuioſus. ꝑ mlt
ta ei ſcel'a ⁊ ſacrificia reliqrat. ⁊ ob
litus fuiat di. ſui q oblitus ẽ de ꝓuor
illius. Ammõ. fidel' ul' honeſtus. Io
ſias. ũ ẽ incẽſu dm. ꝓpa ethimolo
gia nois. Iſte ẽ ei qui ſimlaca con
buſſit. Ioachaz. robuſtus. Ioachĩ.
ũ ẽ ꝓpatõ. Ethachim. di reſurrectõ.
Iecoma. ꝓpatõ dm. Sedechias. i
tus dm. Ieroboam. iudicatõ ſu
cãuſa. ꝓpli ulũt qdã aut diuiſio
interptat. ꝑ eo q i regno ei diuiſio
ſit ppls iſrl'. ⁊ ꝑciſus a regno ſtirpis
dd'. Diuiſiois ei ꝓpli ca iſte extitit.
Zambri. pſalmus ul' cãtici nom.
Omri. exſpãs meus. Achap. frat
pris. Gezabel. fluxus ſanguis. ul'
fluẽs ſanguinẽ. ſꝫ melius ẽ ſtiqui
liniu ꝑcipitata ei deorſu comede
rũt carnes eius canes. ſic ꝓdixẽ
at helias. ⁊ erũt inquit carnes
gezabel ſic ſtercus ſup faciẽ tre.
Ochozias. apphẽdẽs dm. Iheu.
ipſe ul' eſt. Ioatha. robuſtus. Sedel
la. umbra eius ul' petitõ. Manem.
ↄſolãs. Faceas. apiẽs. Nabucho
donoſor. ꝓphecia lagũcule angꝰ
te ſui ꝓphans. Iſtius modi ſigni
ꝑ ſopmo. ſ. futuꝝ q uidiſſe nar
ratum. ⁊ daniel interptatus ẽ ſiu ſẽ
ſio i agnitiõne anguſtie ꝑ his q i
captiuitatẽ ab eo ducti ſũt. Zo
robabel. ap hebreos ex tribus i regꝰs
noib tradit ẽẽ ↄpoitus. Zo. iſte.
Zo magiſt. Babel. ꝓpaz babiloiaz
ſonat. ⁊ efficit nom ꝝ zorobabel.
Iſte magiſt de babilone. In babilone
ei ortus ẽ. ũ ꝑnceps gẽtis iudee ex

titit. De patriarchis..

Quorundā patriarchar ethimologi
e notādē sūt ut sciamꝰ qͥ īsuo
uocabulo resonāt. Nā plerique eorū ex
cāis ppriis noīa acceperūt. patriarcha i
terptatur patrū princeps. archos eni grece
princeps ē. Abraam primū uocatꝰ ē. pa
ter uidens ppłm. ꝓp̄ ist̄l̄. s. tm̄. s̄c̄a appllā
tꝰ ē abrahā. qui interꝑt' pater mlt̄ar
gētiū. q̄ erat adhuc p fidē futurū.
Gentiū aūt nō hēt ī noīe. s; s'baudi
tur uir̄ illō. Erit nomē tuū abraā.
q̄r patrem mlt̄ar gētiū posui te. ⁊
ysaac. ex risu nomen accep. Riserat eni
pater qn̄ ei pmissū ē. admirās ī gaud
io. Risit ⁊ mat' qn̄ p illos tres uiros
dubitās pmissū ē ī gaudio. Ex h̄c
ergo cā nomen accep. Isaac eni interptat'
risꝰ. Sciēd' aūt q̄ .iiii. ineti testō a
bsq; ullo uelamīe noībꝰ suis an̄q̄
nascerent' uocati sūt. ysmael. ysaac.
salomō. ⁊ osias. lege scriptīs. Iacob.
supplātator interptat'. siue q' iortu plā
tā nascētis fr̄is apphēdit. siue q' p̄ea
f'rēm artē decepit. unī ⁊ esau dixit.
iuste uocatū ē nomen eiꝰ iacob. supplāta
uit me scd'o. Isr̄l uidēs dm̄. tūc eni
hoc nomen accep. qn̄ tota nocte luctat'
uicit ī certamīe angl'm. ⁊ oriēte lu
cifero bn̄dictꝰ ē. tn̄ ꝓp̄ uisionē dī. isr̄l'
appllātꝰ ē. sic ipse ait. vidi dm̄m et
salua f̄c̄a ē aīa mea. Rubē. interptat'
uisionis filiꝰ. sic eni qn̄ eū pepit lia.
uocauit nomen eiꝰ rubē. dicēs q̄r uid'
dēs humilitatē meā. Symeō. interptat'
auditō. sic eni dixit lia. qn̄ pepit eū.
q̄r exaudiuit me dē. Leui. additꝰ.
dixit eni lia. qn̄ pepit eū. nō ambigēs
de amore uiri. nūc meē erit uir
mēs. q̄r pepit ei tres filios. Iuda.
cōfessio dr. qn̄ eī pepit eū lia. laudē
dn̄o retulit dicēs. Nūc sup hoc cōfite
bor dn̄o. ⁊ ob id uocatꝰ ē iuda. A cōfe
ssione itaq; ē dcm̄. q' ē grār actō. Isa
char. interptatꝰ ē merces. Je quippe
dr ē. ysachar merces. h aūt idō q̄r
mādragoris filii rubē ītroitū uiri
q̄ racheli debebat' ad se emerat lia.
vn̄ ⁊ dū natꝰ ē. dix lia. dedit dē m'ce
dē meā. Zabulō. interptat' habitaclm̄.
Sextū eni hūc filiū genuerat lia. ꝓpt'ea
iā secura dix. habitabit me cū uir
mīs. vn̄ ⁊ filiꝰ eiꝰ uocatꝰ ē habitaclm̄.
Neptalim. de cōuersiōe sui ⁊ cōpatōne
cā noīs ē eiꝰ. vn̄ ⁊ dix rachel. cū eū
pepisset ācilla eiꝰ balla. Initare me fec
dē. Initatōne cū sorore mea. Dan inte
ptat' iuditū. Balla eni dū eū pepiss;
dix rachel dn̄a eiꝰ. Iudicauit me dē.
⁊ exaudiēs. dedit m' filiū. Cā; noīs
eiꝰ expssit. ut ab eo q' iudicauit dn̄s
filio ancille iudicii nomen īponet. Gath.
ab euētu suū, pricetu uocatꝰ ē. qn̄ eū
pepit zelpha. dix dn̄a eiꝰ lia. ifor
tunā nō cōsidator q' eueiat. i. q' dr
ī pricetu ul' euētu. Aser. btūs dr. dū;
ei pepiss; eū zelpha. dix lia. Beata
ego. ⁊ btīficāt me mlīrs. ⁊ ab eo q' btā
dicat' ex ethimologia noīs. eū btm̄
uocauit. Ioseph. ab eo q' sibi aliū
addi mat' obtauiat uocauit augm̄
tū. hūc farao. sephanet appllauit. q'
hebraice absconditor reptorē sonat.
p eo q' obscura sōpnia reuelauit.
⁊ sterilitatē pdixit. Tn̄ q̄r h nomen ab
egiptio opponit'. ipiꝰ lingue dz nōm
hr̄e. Interptat' ergo sephanet egiptō
sermōe saluator mūdi. eo q' orbē tr̄e
ab imminēti famis excidio liberauit.
Beniamin. interptat' filiꝰ dextre. q' ē ū

tutis. dextre ei appellatur iamin. Mater
quippe eius moriens. uocauit nomen eius
benoni. i. filius doloris mei. pater hec
mutauit. dextre nomians. Manasses.
dicitur ab eo quod sit pater eius. oblitus laborum
suorum. ita ei ebrayce uocatur obliuio.
Effraym. ideo quod auxit eum deus. et ex hoc
uocabulo in linguam nostram translatum augmen
tum.

De prophetis.

Quos gentilitas uates appellat. hos
nostri prophetas uocant. qui prophetatores.
quod porro fatiuntur. et de futuris uera predicunt.
Qui autem antiquus prophete in ueteri testamento appe
llabantur uidentes. quia uidebant ea que ceteri
non uidebant. et prospiciebant que in misterio
abscondita erant. Hic est quod scriptum est in
samuele. Eamus ad uidentem. hinc
esayas. vidi inquit dominum sedentem super
tronum excelsum et eleuatum. Et ezechi
el aperti sunt celi. et uidi uisiones dei.
Quorundam autem prophetarum ethymologie
nominum. adnotande sunt. vocabula enim
eorum satis ostendunt. quod in futuris factis
dictisque suis prenunciassent. Helyas inter
pretatur dominus deus. Ex futuri quoque presagio sic
uocatur. Nam dum altercaret in sacrificio
cum quadringentis sacerdotibus baal. inuocato
nomine domini. descendit de celo ignis sicut ho
locaustum. Quod cum uidisset omnis populus. ce
cidit in faciem suam. et ait. Dominus ipse est deus.
Ex hac ergo causa tale prius nomen accepit. pro eo
quod per eum postea cognouit omnis populus deum
domini. Idem et fortis dominus interpretatur. uel propter
quod interfecerit eos et sacerdotes. uel propter quod
achab aduersitatem tolerauit. Helyseus.
domini salus interpretatur. vocabulum autem et idem
ex presagio futuri suscepit. Denique et mul
tas uirtutes fecit. et famem pellens populum
a morte saluauit. hic post mortem. mor
tuum suscitauit. occisum a latronibus.
et etiam cum sepultum resuscitauit in templo.
Nathan. dedit. sive dantis. Esayas. inter
pretatur saluator domini. Et merito saluatorem
ei uniuersarum gentium. eiusque sacra
menta amplius quam ceteri predicat. Ihere
mias. excelsus domini. pro eo quod dictum est ei.
constitui te super gentes et super regna. Eze
chiel. fortitudo dei.

Daniel iudicium dei. sive quia in presbiterorum iudi
tio sententiam diuine examinatoris exibuit.
dum repta eorum falsitate susannam ab in
teritu liberauit. sive quod uisiones et sompnia
quibus per signacula quedam et enigmata.
futura monstrabant. sagaci mente discernens
aperuit. hic et desideriorum uir appellatus
est. quia panem desiderii non manducauit. et
uinum concupiscentie non bibit. Osee. sal
uator. aut saluans. Quoniam ei iram dei in popu
lum israhel ob crimen ydolatrie prophetasset. domui
iude salutem prenunciauit. propter quod ezechi
as rex iuda. sublatis ydolis que precedentes
reges consecuerunt. templum domini purificasse ac
purgasse monstratur. Iohel. dominus deus. siue
incipiens deus. uel fuit dei. hoc enim eius uoca
bulum resonat ethymologia incerta.
Amos. populus auulsus. Propheta enim eius
ad populum fuisse israhel. quia iam auulsus erat
a domino. et aureis uitulis seruiebat. siue
auulsus a regno stirpis dauid. Naum. ger
men sui consolator. Increpat enim ciuitatem
sanguinum. et post euersionem illius consolatur syon
dicens. Ecce super montes pedes euangeli
zantis. et predicantis uel annunciantis pacem.
Abachuc. amplexans. uel ex eo quod am
abilis fuit domino uocatur amplexatus. uel
quod in certamine cum deo ingreditur. i. ample
xantis. i. luctantis sortitus est nomen. Nullus
enim tam audaci uoce ausus est dominum ad
disceptationem iustitie prouocare. cur

in rebus humanis et mundi istius tanta ter-
versatur iniquitas. Micheas. quis hic. vel
quis iste. Comminatur samarie ob eius
simulacrorum. illo modo quo de helia dicitur. quis
est iste involvens sinus. Sophonias.
speculum vel archanum domini interpretatur.
utrumque ad prophetas convenit. Ipsi enim sciunt
misteria dei. unde et ezechieli dicitur. Specu-
latorem te posui. Et alibi. Non faciet
dominus quicquam nisi revelaverit servis suis pro-
phetis. Abdias. servus domini. Sicut enim moy-
ses famulus domini et apostolus servus christi. ita iste
legatus ad gentes missus videtur et predicat.
quod prophetali digna sunt missio et servitute.
Inde servus domini. Jonas. interpretatur colum-
ba. sive dolens. Columba propter gemitum. qui in
ventre ceti triduo fuit. Dolens autem vel
propter tristiciam quam habuit. de salute ninivitarum.
vel propter ederam subito arescentem. cuius um-
braculo tegebatur contra solis ardorem. Iste enim est
et amathi sareptene vidue filius ut
iudei affirmant. quem resuscitavit helyas.
matre postea ad eum dicente. Nunc cogno-
vi quoniam vir dei es tu. et verbum dei in ore tuo
est veritatis. Ob hanc causam ipsum puerum am-
athi vocitatum. Amathi enim ex hebreo in
latinam linguam veritas dicitur. et ex eo quod verum
helyas locutus est. ille qui suscitatus est
filius nuncupatus est veritatis. Zachari-
as. memoria domini. Septuagesimo enim
anno desolationis templi completo. zacha-
ria predicante memoratus est dominus populi sui.
iussuque darii. reversus est dei populus. et hedi-
ficatum est urbs et templum. Aggeus. id est la-
tinum festinus et letus resonat. Destr-
uctum enim templum hedificatum prophetat. et post
luctum captivitatis reversionis leticiam
predicat. Malachias interpretatur angelus
domini. id est nuncius. Quecumque enim loquebatur quasi
a domino essent mandata ita credebantur. et in-

ita nomen eius septuaginta transtulerint dicen-
tes. assumptio ubi domini super israel. in
manu angeli eius. Esdras. adiutor.
Neemias. consolator a domino. Quodam
enim presagio futurorum nomina ista sortiti sunt.
Fuerunt enim in adiutorium et consolationem omnis
illius populi. redeuntis ad patriam. Nam et
templum domini idem rehedificaverunt. et mu-
rorum ac turrium opus ipsi restauraverunt.
Ananias. gratia dei. idem et sidrach lingua
caldea. quod interpretatur decorus meus. Aza-
rias. auxilium domini. idem et abdenago. quod
in latinum vertitur serviens taceo. Misael.
qui populus domini. Ipse est misach. quod interpretatur
risus vel gaudium. Achia. frater meus. Se-
meia. audiens dominum. Asaph. congregans.
Ethan. robustus sive accensus. Iditum. transi-
liens eos. sive saliens eos. Quosdam enim
inherentes humo curvatos in terram. et ea
que in imo sunt cogitantes. et rebus transeunti-
bus spem ponentes. transilivit canendo. Ideo
quoque vocatur transiliens. Emam. accipiens. vel
formido eorum. Barachia. benedictus domini.
vel benedictus dominus. Olda. districtio sive
diuticlin. Judith. laudans vel confitens.
Ester. abscondita. Zacharias. memoria
domini. ob hoc quod canit memorare testamen-
ti sancti sui. Iohannes. ubi domini gratia. eo quod sit
limes prophetie. preconium gratie. sive initium
baptismatis per quod gratia ministratur. Hic enim est
prophetie veteris novique testamenti. quorum finis est.
cui dicitur a patre. et prophetam in gentibus posui te.
Prophetie autem genera septem sunt. Primum
genus. exthasis. quod est mentis excessio. sic
vidit petrus. vas illud submissum de celo.
in stupore mentis. cum variis animalibus.
Secundum genus. visio. sic apud ysayam di-
centem. vidi dominum sedentem super solium ex-
celsum. Tercium genus. sompnium. sic iacob
subnixam celo scalam dormiens vidit.

Quartū genꝰ ꝑ nubē sic ad moysē
ꝛ ad iob ꝑ plagā lasꝛ̄ dē. Quintū
genꝰ. uox de celo sic ad abrahā so
nuit dicēs. ne inicias manū tuā
ī puē. ꝛ ap̄ paulū ī uia. saule saule
q̄ me ꝑseq̄ris. Sextū genꝰ accep
ta parabola. sic ap̄ salomonē ī ꝓuerbiꝭ.
ꝛ ap̄ balaā. cū euocaret̄ a balach.
Septimū genꝰ repletꝰ sci spūs sic ꝑe
ne ap̄ oēs ꝓphas. Aliꝰ t̄ra gr̄a uisionū
eē dixerūt. Unū ƒm oculos corpis. sic
uidit abrahā tres uiros sb̄ ilice mā
bre. ꝛ moyses ignē ī rubo. ꝛ discipli cū
t̄ransfiguratū dn̄m ī monte int̄ moysē ꝛ heliā.
ꝛ cetera huiꝰmodi. Alterū ƒm spm̄ sciā q̄
ymaginam̄ ea q̄ ꝑ corpꝰ sentimꝰ. sic
uidit petrꝰ discū illū sbmitti de celo
cū uariis aialibꝰ. ꝛ sic ysayas dn̄m ī
sede altissima. nō corꝑalit̄ s; spūalit̄
uidit. Nō ei dn̄m forē corꝑea cēni tim
nat. s; q̄ṫadm figāte nō ꝓꝑe multa dixit.
ita ī figāte multa mōstrat̄. Tertiū ā
genꝰ uisiōis ē. q̄ neq; corpis sēsibꝰ.
ne; illa pte aie q̄ corꝑalium rerū ymagines ca
piunt̄. s; ꝑ intuitū mētis quo īntellecta ꝯspi
ciūt̄ ūitas. sic daniel ꝑdc̄e mēte uidit. q̄
baltasar corꝑe uidat. sine quo gn̄e il
la duo uł īfructuosa sūt. uł ī errorē
mittūt. Oīa tn̄ h̄ gn̄a. spūs scūs modat̄.
hec aūt ꝓphiaṡ. nō solū bonꝰ. s; ī et
malꝰ pt̄. Nā ī uenimꝰ saulē regē ꝓphā
sse q̄ ꝑseq̄bat̄ sciū dd̄. ꝛ ipleto spū ꝓ
phare cep̄. Sic ī ꝛ sibillā gētiū legim̄
ꝓphasse. de natiuitate xp̄i ꝛ passiōe ꝛ resur
rectōne. ꝛ de futūs iudiciis. De aplis.

Apli missi int̄ptant̄. hoc eorū nō idioṁ.
Nā sic grece angli. latine nūcii uocā
t̄. ita grece apli. latine missi appellant̄.
Ip̄os eni misit xp̄c euglizare ꝑ uniūsum
mūdū. ut ita q̄dā ꝑ asias. indosq; pene
trarēt durētes gētes. ꝛ faciētes ī noīe
xp̄i magna ꝛ ī credibilia mirlā. ut ad te
stimonia signis ꝛ ꝓdigiis crederēt̄ illis
illis q̄ dicebāt. ꝛ uiderāt. Hūt aūt ple
riq; ex his cāis suorū uocablor̄. Pe
trus a petra nō accep̄. h̄ ē a xp̄o sup q̄
fūdata ē eccīa. Nō ei a petro petra.
s; petrus a petra. noīn sortitꝰ ē. sic
xp̄s nō a xp̄iano. s; xp̄ianꝰ a xp̄o uocat̄. Jdō
q; ait dn̄s. Tu es petrꝰ. ꝛ sr̄ hāc pe
trā hedificabo edifica eccīa; meā.
q; dixerat petrꝰ. tu es xp̄s filiꝰ dī uiui.
Deīn ei dn̄s. sup hāc inquid petrā
q̄ ꝯfessꝰ es hedificabo eccliā; meā. pe
tra ei erat xp̄s. sup q̄ fūdamtū ī ꝑ̄e he
dificatꝰ ē petrꝰ. Cephas dc̄s. eo q̄
ī capite sit ꝯstitutꝰ aplor̄. Cephal;
ei grece cap̄ dr̄. ꝛ ip̄m nō ī petro sirū
ē. Simō bariona. ī lingua nr̄a; soāt.
filiꝰ colūbe. ꝛ ē nō siriū ꝑit̄ ꝛ hebreū.
bar quippe sira ligua filiꝰ. iona he
brayce colūba. utroq; ƒmoē dr̄ bar
iona. alii sipliciꝰ acceꝑūt q̄ symō.
i. petrus filiꝰ sit iohis. uirᷤ illā inte
rogatōnē. simō iohis diligis me. et
uolūt sc̄ptor̄ uitiō depuatū. ut ꝑ bar
iohanna. h̄ ē filiꝰ iohis. bariona sc̄p
tū sit. una detr̄cta sillā. Johanna aūt
int̄ꝑtat̄ dn̄i gr̄a. ꝛ fuisse petrū tirno
niū. petrū. cepham. ꝛ symō bario
nā. Simō aūt hebrayce int̄ꝑtatur
audiēs. Paulꝰ hebreo ƒmoē tep
tatō dc̄s ē. eo q̄ ꝑ̄us ī teptatōne eccīe
sit ūsatꝰ. ꝑsecutor ei erat. ꝛ nō īm
hic istud. qn̄ ꝑseq̄bat̄ xp̄ianos. Postea
mutato noīe de saulo fc̄s ē paulus.
q̄ int̄ꝑtat̄ mirabil̄. siū electꝰ. quia
bilis. uł q̄ multa signa fec̄. uł q̄ ab
oriēte usq; ad occasū euglīu xp̄i ī oīb
gētibꝰ ꝑdicauit. Electꝰ. sic̄ ī actibꝰ.

apostolorum spiritus sanctus dicit. Segregate mihi barna-
bam et paulum ad opus quo elegi eos.
Latino autem sermone paulus a modico
dictus. vnde et ipse ait. Ego autem minimus
omnium apostolorum. Cum enim saulus superbus elatus.
Cum vero paulus humilis. modicus. Ideo sic
loquimur. paulo post uidebo te. id est post modicum
dicimus. Nam quia modicus fuit est. ipse dicit.
Ego enim sum nouissimus apostolorum. et michi
minimo omnium sanctorum. Cephas autem et
saulus ideo mutato nomine sunt uocati.
ut et essent ipso nomine noui. sicut abraam
et sarra. Andreas frater petri carne. et co-
heres gratie. secundum hebream ethimologiam
interpretatur decorus siue respondens. Sermo-
ne autem greco uirilis appellatur. Io-
hannes quodam uaticinio ex merito nomen ac-
cepit. Interpretatur enim in quo est gratia. uel domini
gratia. amplius enim eum ceteris apostolis dilexit
ihesus. Iacobus zebedei a patre cognomi-
natur. qui relinquens patrem et retia. cum fratre
iohanne. eum pariter secuti sunt. Hii sunt
filii tonitrui. qui et boanarges ex
firmitate et magnitudine fidei nomina-
ti sunt. Hic est iacobus filius zebedei frater
iohannis. qui post ascensionem domini ab hero-
de manifestatur occisus. Iacobus al-
phei ob distinctionem fratris cognomina-
tus. qui dicitur filius zebedei. sic iste filius
alphei. Cognomenta enim ambo a patre sunt
sortiti. Iste est iacobus minor qui in euan-
gelio frater domini nominatur. quia maria uxor
alfei soror fuit matris domini. quam mariam
cleophe iohannes euangelista cognominat
a patre. siue gentilitate familie. aut
quacumque alia causa ei nomen imponens. Alfeus
autem hebreo sermone in latinum exprimit
millesimum siue doctum. Philippus. os
lampadarum. uel os manuum. Thomas.
abyssus uel geminus. vnde et grece didi-
mus appellatur. Bartholomeus. filius
suspendentis aquas. uel filius suspenden-
tis me. Sirum est non hebreum. Matheus.
in hebreo donatus exprimitur. idem et appe-
llatus leui. ex tribu. a qua ortus fuit.
In latina autem lingua ex opere publicani
nomen accepit. quia ex publicano fuit ele-
ctus. et in apostolatum translatus. Simon ca-
naneus. ad distinctionem simonis petri.
de uico galilee chana ubi aquas dominus in
mutauit uinum. Ipse est qui in alio
euangelista scribitur zelotes. chanaan
quippe zelus interpretatur. Iudas iacobi.
qui alibi appellatur lebbeus. figuratum
nomen habet a corde. quod nos diminutiue
corculum possimus appellare. Ipse in alio
euangelista taddeus scribitur. quem ecclesiasti-
ca tradit historia missum edissam ad
abagarum regem. Iudas scariothes.
uel a uico in quo ortus est. uel ex tribu ysa-
char uocabulum sumpsit. quodam presagio
futuri in condempnationem sui. Ysachar enim inter-
pretatur merces. ut significaret pretium proditoris.
quo uendidit dominum sicut scriptum est. Et ac-
ceperunt mercedem meam triginta argenteos.
Pretium quo appreciatus sum ab eis. Mathias.
qui inter apostolos sine cognomine solus habetur.
interpretatur donatus. ut subaudiatur pro iuda.
Iste est enim in loco eius electus ab apostolis. cum pro
duobus sors mitteretur. Matheus. excelso
mandato utique qui post euangelium altissimi
predicauerunt quos. Lucas. ipse consurgens
siue ipse eleuans. eo quod eleuauit predica-
tionem euangelii post alios. Barnabas.
filius prophete. uel filius consolationis.

De reliquis in euangelio nominibus.

Maria illuminatrix. siue stella maris.
Genuit enim lumen mundi. Sermone
autem syro domina nuncupatur. et pulcre.
quia dominum genuit. et protectorem mundi.

Elisabeth. dei mei saturitas. uel dei mei iu
ramentum.

Magdalene. turris.

Martha. irritans uel prouocans. Sermone
autem syro interpretatur dominans. Nathana
hel. donum dei. quia dolus. i. simulatio. do
no dei in eo non fuit. Zebedeus. donatus
siue fluens iste. Zacheus. iustus siue
iustificatus. Syrum nomen est non hebreum.
Lazarus. adiutus. eo quod sit a morte
suscitatus.
Herodes.
pellicens gloriosus clara ethimologia.
Cayphas. inuestigator. aut sagax.
aut uomens ore. Iniquus enim ore suo in
tum condempnauit. quamuis hic mistio prophe
ta annunciasset. Poncius declinans. a ponto ci
uitate. declinans consilium utique iude
orum. Accepta enim aqua lauit manus
suas dicens. innocens ego sum a sanguine
iusti huius. Pilatus. os malleatoris.
quia dum Christum ore suo et iustificat et con
dempnat more malleatoris utrumque fe
cit. Barrabbas. filius magistri eorum. id est
absque dubio iudeorum magistri. qui est dy
abolus homicidiorum auctor. qui usque
hodie regnat in eis.

De martiribus. .i.
De clericis. .ii.
De monachis. .iii.
De ceteris fidelibus.

De martiribus.

Martires greca lingua. latine
testes dicuntur. unde et testimonia grece
martiria nuncupantur. Testes enim ideo
uocati sunt. quia propter testimonium Ihesu Christi pas
siones sustinuerunt. et usque ad mortem
pro ueritate certauerunt. Quod uero nos non
testes quod latine utique possemus. sed
grece martires appellamus. familiarius
ecclesie auribus hoc grecum uerbum sonat. sicut
et multa greca nomina quibus pro latinis u
timur. Martirum primum in nouo testamento
stephanus fuit. qui hebreo sermone interpre
tatur norma. quia prior fuit in martirio. ad imi
tationem fidelium. Idem autem et greco sermone
in latinum uertitur coronatus. et hoc prophetice.
ut quod sequeretur mente uaticinio quodam
futuri prius in uocabulo resonaret. passus est
enim. et quod uocabatur accepit. Stephanus enim coro
na dicitur. humiliter lapidatus. sed sublimiter
coronatus. Duo sunt autem martirii genera.
unum in aperta passione. alterum in occulta animi u
irtute. Nam multi hostis insidias tolerantes.
et cunctis carnalibus desideriis resistentes.
propter hoc quod se omnipotenti deo in corde mactauerunt
et in pacis tempore martires facti sunt. quos et per se
quutoris tempus inuenisset martires esse potuerunt.

De clericis.

Clericos et clericos
hic appellatos. quia mathias sorte
electus est. quem primum per apostolos legimus ordina
tum. Cleros enim grece. sors uel hereditas dicitur.
propterea dicti sunt clerici. quia de sorte sunt domini.
uel quia dominum partem habent. Generaliter autem cleri
ci nuncupantur. omnes qui in ecclesia Christi deseruiunt.
quorum gradus et nomina hec sunt. Ostiarius.
psalmista. Lector. Exorcista. Acoli
tus. Subdiaconus. Diaconus. presbiter.
Et episcopus. Ordo episcoporum quadripertitus est.
i. in patriarchis. archiepiscopis. metropoli
tanis. atque episcopis. Patriarcha. greca
lingua. summus patrum interpretatur. quia primum.
i. apostolicum retinet locum. Et ideo quia summo
honore fungitur. tali nomine censetur. sicut ro
manus antiocenus et alexandrinus. id est
Archiepiscopus greco uocabulo. quod sit summus

eṗoꝝ. Tenet enim uicē apl̅icā; ⁊ p̄si
det tam metropolitanis q̄ ep̄is ce
t̄is. Metropolitani aūt. a mēsura
ciuitatū uocati. Singlis enim p̄ui
ciis p̄eminēt. quoꝝ auctoritati et
doctrine. ceti sacerdotes subiecti sūt.
sine quibꝫ nichil reliquos ep̄oꝝ age
licet. Sollicitudo ī tota p̄uincia ip̄is
comissa ē. Om̄s aūt sup̄ius desig
nati ordīes uno eodēq; uocab̄lo
noiant̄. s; ꝓ p̄uato noie quidā
utūt̄. ꝓp̄ distictōm. potestatē quā
singlarit̄ accepūt. Patriarcha.
patrū p̄nceps. Archon enim p̄nceps.
Archiep̄s. p̄nceps ep̄oꝝ. sic metropo
litanus a mēsa ciuitatū. Ep̄i aūt
uocablm tr̄m dedit q̄ ille q̄ sup̄ effi
cit̄ sup̄ itēdat. curā s. subditoꝝ ge
rēs. Scopi enim gr̄ce. latine intēdē dr̄.
Ep̄i aūt gr̄ce. latine speclatores īt
p̄tant̄. Nā speclatoꝝ ē p̄positus ī ecc̄a
dictus eo q̄ specłet̄ atq; p̄spiciat po
p̄loꝝ infra se positoꝝ mores ⁊ uitā.
Pōtifex. p̄nceps sacerdotū ē. q̄si uia se
quētiū. Ip̄e ⁊ sūmus sacerdos. ip̄e pōti
fex maximus nūcupat̄. Ip̄e ēm ordi
nes effic̄. sacerdotes atq; leuitas.
Ip̄e om̄s ordīes ecc̄iasticos dispōit.
ip̄e quid unūq̄sq; facē debeat ondit.
Anī aūt pōtifices. ⁊ reges erāt. Nā
maioꝝ h̄ erat ꝯsuetudo ut rex eēt
sacerdos ⁊ ul' pōtifex. vn̄ ⁊ romāni pō
tifices. p̄ īp̄atoribꝫ dicebātur. Va
tes. a ui mētes appellatos qūi sig
ficatō mł'tiplex ē. Nā mō sacerdotē.
modo poetā sig̃cat. mō p̄pham. An
tistes. sacerdos dictꝫ. eo q̄ anī stat.
Primus ē enim in ordine ecc̄e. ⁊ sup̄ se
nullm̄ h̄t. Sacerdos aūt nōm h̄t cō
positū ex gr̄co ⁊ latino. q̄si sacrū dās.

Sic enim rex a regēdo. ita sacerdos a sacrifi
cādo uocatus ē. ꝯsecrat enim ⁊ sc̄ificat.
Sacerdos enim gentiliū flamines dice
bātur. hij in capite h̄ebant pilleū
ī quo erat breuis uirga. desup̄ h̄n̄s
lane aliqd̄ q̄ cū p̄ estu ferre nō possēt.
filo tm̄ capita religare cepūt. Nam
nudis penitus ex capitibꝫ incedē. ne
phas erat. vn̄ a filo quo utebāt̄ fla
mines dc̄i sūt. q̄si filamines. ver flā
mines festis diebꝫ filo deposito pil
leum īponebāt. p̄ sacerdotij eminētia.
Presbiter gr̄ce. latine senior īt̄p̄tatur:
Nō aūt p̄ etate. uł' decrepita senectu
te. s; ꝓp̄ honorē ⁊ dig̃tatē q̄ acceperūt
p̄bri noiant̄. vn̄ ⁊ ap̄ ueterēs. idē ep̄i
⁊ p̄bri fuīt. q; illud nōm dig̃tatis ē. nō
etatis. Ideo aūt ⁊ p̄bri sacerdotes uocāt̄.
q; sacrū dāt sic̄ ep̄i. Qui lȝ sint sacerdo
tes. tn̄ pōtificatus apicē nō h̄nt. q;
nec crismate frōtem signāt. nec pa
raclitū sp̄m dāt. qd̄ solis debi ep̄is.
l'ectio actuū ap̄loꝝ demōstrāt. Leui
te. ex noīe auctoris uocati. De leui enim
leuite exorti sūt. a quibꝫ ī tēplo dī mi
sterij sacramti misteria explebāt. hij enim gr̄
ce dyacones. latine ministri dr̄. sic
q; ī sacerdote ꝯsecratio. ita ī dyacone mi
nisterij dispēsatō h̄et̄. Ypodiacones
gr̄ce quos nos subdiacones dicimꝰ. q̄
ideo sic appllant̄. q; subiacēt p̄ceptis ⁊
officiis leuitaꝝ. Oblatōnes aūt ī tē
plo dī a fidelibꝫ ip̄i suscipiūt. ⁊ leui
tis sup̄ ponēdas altaribꝫ deferūt. hij
apd̄ hebreos natinnei uocāt̄. Lecto
res a legēdo. Psalmiste. a psalmis
canēdis uocati. Illi enim p̄dicāt p̄plis q̄
seq̄ntur. isti canūt ut excitēt ad ꝯpu
ctōnē aīos audiētiū. lȝ ⁊ quidā l'eto
res ita miserant p̄nūciāt. ut quosdā

ac luctum lamentationemque compellat. Idem et prenuntiatores uocantur quod populo annuntiant. Tanta enim et tam clara erit eorum uox. ut quamuis longe positorum aures adimpleat. Cantor autem uocatus. quia uocem modulatur in cantu. Huius duo genera dicuntur in arte musica. sicut ea docti homines latine dicere potuerunt. precentor et succentor. Precentor scilicet. qui uocem premittit in cantu. Succentor autem qui subsequenter canendo respondet. Concentor autem dicitur qui consonat. Qui autem non consonat. nec concinit nec concentor erit. Acoliti grece. latine ceroferarii dicuntur. a deportandis cereis quando legendum est euangelium. aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis. et deportantur. non ad effugandas tenebras dum sol eodem tempore rutilet. sed ad signum letitie demonstrandum. ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur de qua in euangelio legitur. Erat lux que illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Exorciste. ex greco in latinum. adiurantes siue increpantes uocantur. Inuocant enim super cathecuminos. uel super eos qui habent spiritum inmundum nomen domini ihesu. adiurantes per eum ut egrediatur. Ostiarii idem et ianitores qui in ueteri testamento electi sunt ad custodiam templi ut non ingrederetur eum inmundus in omni re. Dicti autem hostiarii. quod presint ostiis templi. Ipsi enim tenentes clauem omnia intus extraque custodiunt. atque inter bonos et malos habentes iudicium fideles recipiunt. respuunt infideles.

De monachis

Monachus greca ethimologia uocatus. eo quod sit singularis. Monas enim grece singularitas dicitur. ergo si solitarius interpretatur uocabulum monachi. quid facit in turba qui solus est? Plura sunt autem genera monachorum. Cenobite. quos nos in commune uiuentes possumus appellare. Cenobium enim plurimorum est. Anachorete sunt. qui post cenobialem uitam deserta petunt. et soli habitant per deserta. et ab eo quod procul ab hominibus recesserint. tali nomine nuncupantur. Sed anachorete heliam et iohannem. cenobite apostolos imitantur. Heremite. hii sunt qui et anachorete ab hominum conspectu remoti. heremum et deserta solitudines appetentes. Nam heremus dicitur que remotior. Abba autem siro nomine significat in latinum pater. quod paulus ad romanos exposuit. dicens. in quo clamamus abba pater. In uno nomine duobus usus linguis. Dicit enim abba siro nomine patrem. et rursus latine nominat idem patrem.

De ceteris fidelibus

Xpianus. quantum interpretatio ostendit. de unctione dicitur. siue de nomine auctoris et creatoris. siue de prophetali uaticinio. Et uocabitur populus meus nomine nouo. idem nomine xpiano. A xpo enim xpiani sunt cognominati. sicut a iuda iudei. De magistri quoque nomine cognomen sectatoribus datum est. Xpiani autem quondam qui ob opprobrio nazarei uocabantur. pro eo quod dominus noster atque saluator a uico quodam galilee nazarenus sit appellatus. Non se autem glorietur xpianum. qui nomen habet et facta non habet. Ubi autem nomen sequuntur opus. certissime ille est xpianus. qui se factis xpianum ostendit. ambulans sicut et ille ambulauit. a quo et nomen traxit. Catholicus uniuersalis. siue generalis interpretatur. Nam greci uniuersale catholicum uocant. Orthodoxus est recte credens. et ut credit

recte uiuēs. Orto ei grece. recte dr.
Doxa. glia. hec ē uir recte glie.
Quo noīe nō pōt uocari. qui alit
uiuit q̄ credit. Neophitus grece.
latine nouellus et rudis fidelis.
ul' nup renatus intp̄tari pt. Cathe
cuminus dr̄. p eo q̄ adhuc doctrīā
fidi audit. nec dū tn̄ baptismū
recipit. cathecuminus. Nam grece
auditor intp̄tat'. Competēs uoca
tur. q̄ post instructōnē fidi. cōpe
tit gr̄am xp̄i. inde et appetēdo cōpe
tens uocari. Laycus ppl'aris. la ec
ei ppl's dr̄. Proselitus. i. aduena
et circūcisus. qui miscebat' ppl'o di.
greci est. Explicit libr. viij. —

De eccl'ia. et sinagoga. .i.
De religione et fide. .ij.
De heresi et scismate. .iij.
De heresibus iudeor. .iiij.
De heresibus xp̄ianor. .v.
De philosophis gētiū. .vj.
De poetis. .vij.
De sibillis gētiū. .viij.

De eccl'ia et synagoga.

Eccl'ia greci ē. q̄ in latinū uertitur cōuocatio. ppt q̄ oms ad se cōuocet. Catholica uniusalis dr̄. ~~οεωεπεεοπ~~. idē f[?] to tū. Nō ei sic cōuēticl'a heticor' i ali quibus regionū ptibus coartat'. s; p totū terrar' orbē dilatata diffūdit'. q̄ et appl's approbat. ad romanos dicēs. Gr̄ias ago dō meo p oībus uob. q̄ fides ura ānūciat' in uni uso mūdo. hic et uniusitas ab uno cognominata ē. ppt q̄ in unitatē colligit'. un̄ dn̄s in euglio. Q' mecū nō colligit. spargit. Cur aūt eccl'ia cū una sit. a iohe septē scribūtur. n̄ ut una catholica septiformi ple na sp̄u designetur. Sic et de dn̄o nouimus dixisse salomonē. Sapiē cia hedificauit sibi domū. et excidit columpnas septē. que tn̄ .vij. una ēē nō ambigitur. dicēte apl'o. Eccl'ia dei uiui qui ē columpna et firmamētū ūitatis. Inchoauit aūt eccl'ia a loco ubi uenit de celo sp̄s scūs et impleuit u no loco sedētes. p pegrinatōne aūt p̄senti. eccl'ia syon dr̄. ex eo q̄ ab huius pegrinatōis lōgitudīe posita. pmissionē rer' celestiū specl'et'. et ideo nomen syon. i. specl'ationū accepit. p futā uo patrie pace ihrlm uocat'. nam ihrlm pacis uisio intp̄tat'. Ibi ei absorta oi aduersitate. pacē que ē xp̄s p̄senti possidebit obtutu. Sinagoga grece cōgregatio dr̄. q̄ ppriū nomē iudeor' ppl's tenuit. Ipsor' ei pprie sinagoga dici so let. q̄uis et eccl'ia dcā sit. Nostri uo apl'i nūquā sinagogā dixerūt. s; sēp eccl'iam. siue discernēdi cā. siue q̄ int' cōgregatiōnē unde sinagoga. et cō uocatōnē un̄ eccl'ia nomē accep dist at. q̄d q̄ scil; cōgregari et pecora solēt. quor' et greges pprie dicimus. Cōuoca ri aūt magis ē utētiū rōne. sic sūt homines.

De religione et fide. — —

Dogma aputādo philosofi noī nauint. i. hoc puto ēē bonū. hoc puto ēē iūm. Religio appl'ata. q̄ p eā uni dō religamus aīas nr̄as ad cu ltū diuinū. uinclo fīnēdi. Q̄d uer bū cōpositū ē a religēdo. i. eligēdo. ut ita latinū uideatur religio sic elig io. Tria sūt aūt q̄ in religiōis cultu ad colendū in oībus pquirūt'. i. fides. spes. caritas. In fide quid credēdū. in spe quid spandū. In caritate q̄d sit amandū. Fides ē qua ueracit'

credimus id q' nequaq̄ uidē ualeam'.
Nam credē iam nō possumus. q' uidē
mus. Proprie aūt nom̄ fidei inde ē dic
tū. si oīo fiat q' dcm̄ ē. aut pmissum.
& inde fides uocata. ab eo q' fiat illō
q' int' utrosq; placitū ē. q̄i int' dm̄
& hoīe. hic & fedus. Spes uocata q'
sit pes pgrediēdi q̄i est pes. vn̄ cō
trario despatō. De est ei ibi pes. nul
laq; pgrediēdi facultas ē. quia dum
quisq; pcc̄m amat futurā gl̄iā nō
spat. Karitas grēce. latine dilectio int'
pretat'. q' duos in se ligat. Nā dilcō
a duob; incip. q' ē amor di & primi.
De qua paulus apl's. plenitudo inq̄t
legis dilectio. Maior ē aūt oīb;. q; q̄
diligit. & credit. & spat. Qui aūt non
diligit. q̄uis multa bona faciat. frus
tra laborat. Oīs aūt dilcō carnal'
nō dilcō s; magis amor dici sol;.
Dilectiōis aūt nom̄ tm̄ in melioři
bus reb; accipi sol;. De h'esi & scism
ate..

Heresis grece electō
ne uocat'. q' scil; unusquisq;
id sibi eligat. q' melius illi ēē uidet'.
ut philosophi. peripatetici. acade
mici. & ephicurei. & stoyci. ul' sic alii
qui puersū dogma cogitātes arbi
trio suo de ecclia recesserūt. Exinde
ergo heresis dicta greca uoce. ex in
terptatiōne electōis sue. q; quisq; p
arbitrio suo ad instituēda siue ad
suscipiēda queli; ipse sibi eligit. Nob'
uo nich' ex nro arbitrio inducē licet.
nec eligē q' aliquis de arbitrio suo
induxit. Apl'os dī h'emus auctores.
qui nec ipi quicq̄ ex suo arbitrio q'
inducerent elegerūt. s; accepta a xp̄o
disciplinā. fidelit' natiōib; assign
auerūt. Itaq; si angl's de celis alit'
euglizauit. anathema uocat'. Secta
a seq̄ndo & tenēdo noīata. Nam secta
dr̄. h'itus aīoř. ac instituta circa
disciplinā. ul' ppositū quē tenēdo se
quūt'. longe alia in religiōis cultu
opināntes quā ceti. Scisma. ab sci
ssura. aīoř uocatū. Eodē ei cl'tu. eod
ritu credit ut ceti. solo cōgregatōis de
lectat' discidio. Fit aūt scisma cū
dicūt hoīes nos iusti sum9. nos scifica
mus inmūdos. & cetā simila. Sup
sticio dcā. eo q' sit supflua. aut sup
instituta obsuatō. Alii dicūt a senib;
qui annl'is annis supstites p etatē
delirāt & errāt. supsticōne quadam
nesciētes q̄ uia colāt. aut q' ueř igni
ari ad sciscāt. Lucrecius aūt supsticio
nē dicit supsticiā reř. i. celestiū et
diuinoř. que sup nos stāt. s; male
dicit. Hereticoř aūt dogma ut faci
le possit agnosci. cās coř ul' noīa de
monstrare oportunt. De heresib;
iudeoř.

Hedei cōfessores interptan
tur. Multos ei ex his sequit' cōfes
sio. quos antea pfidia possidebat.
Hebrei trāsitores dicūt quo noīe ad
monētur. ut de peiorib; ad meliora
trāseāt. & pristinos errores relinquāt.
Pharisei & saducei. int' se cōtrarii sūt.
Nam farisei ex hebreo in latinū int'
ptant' diuisi. eo q' tradicōnū & obs'
uatōnū quas illi deuteresis uocāt.
iusticiā pferūt. vn̄ & diuisi uocant'
a ppl'o. quasi p iusticiā. Saducei in
terptātur iusti. Vendicāt ei sibi q'
nō sūt. corpis resurrectōnē negāt.
& aīam interire cū corpe pdicāt. Hii
quiq; tm̄ libros legis recipiūt. p
phar uaticinia respuūt. Esnei di
cūt ipm ēē xpm. qui docuit illos oē:

abstinerent. Marcionei dicunt ipsum
esse xpistum qui docuit illos in omni re sub
baptizare. Genistę dicti eo quod de ge
nere abrahe esse se gloriantur. Nam cum
in babilonia uenissent populus dei. pluri
que relinquentes uxores suas babi
loniis mulieribus adheserunt. Quidam
autem israhelitis tantum coniugiis contenti. ul
ex eis geniti dum reuersi essent de babi
lonia diuiserunt se ab omni populo. et assump
serunt sibi hoc nomen iactancie. Meri
stę dicti. eo quod separent scripturas. non
credentes omnibus prophetis. dicentes aliis
et aliis spiritibus illos prophetasse. Meris
enim grece. partem dicitur. Samaritę dicti quod
legem solam custodiant. nam prophetas non re
cipiunt. [H]emero baptistę. eo quod cotid
ie uestimenta sua et corpora lauent.

Quidam etiam **De heresibus xpistianorum.**
heretici de ecclesia recesserunt. et
ex nomine suorum auctorum nuncupantur.
quidam uero ex causis quas eligentes insti
tuerunt. Simoniani dicti a symone ma
gice discipline perito. cui petrus in ac
tibus apostolorum maledixit. pro eo quod ab apostolis
spiritus sancti gratiam pecunia emere uoluisset.
hii dicunt creaturam non a deo sed a uirtute
quadam superna creatam. Menandri
ani. a menandro mago discipulo
discipulo symonis nuncupati. qui
mundum non a deo sed ab angelis factum
asserunt. Basilidiani. a basilide
appellati. qui inter reliquas blasphe
mias passionem ihesu abnegarunt. Ni
cholayte dicti a nicholao diachono
ecclesie ierosolimorum. qui cum stephano et ce
teris constitutus est a petro qui propter pul
critudinem relinquens uxorem. ut qui
uellet ea uteretur. uersa est in stuprum
talis consuetudo. ut inuicem coniugia
commutarentur. Quos iohannes in apocalip
sin improbat dicens. Sed hoc habes. quod odisti
facta nicholaytarum. Gnostici propter excel
lentiam scientie se ita appellare uoluerunt.
animam naturam dei esse dicunt. bonum et ma
lum deum. suis dogmatibus fingunt. Car
pocratiani. a carpocrate quodam uocantur.
qui dixit xpistum hominem fuisse tantum et de
utroque sexu progenitum. Cherintiani.
a cherinto quodam nuncupati. hii inter
cetera circumcisionem obseruant. mille annos
post resurrectionem in uoluptate carnis
futuros predicant. unde et grece chiliaste lati
ne miliaste sunt appellati. Nazarei
dicti. qui dum xpistum a uico nazareum appe
llatum filium dei confiteantur. omnia tamen ueteris
legis custodiunt. Ofite a colubro nomina
ti sunt. Coluber enim grece ofis dicitur. Colunt enim
serpentem dicentes ipsum in paradiso indu
xisse uirtutis cognitionem. Valentini
ani. a ualentino quodam platonico sec
tatore uocati. qui eonas. id est secula quedam
in origine dei creatoris induxit. xpistum quoque
de uirgine. nichil corporis assumpsi
sse. sed per eam quasi per fistulam transisse asserit.
Appellite. quorum appelles princeps fuit.
qui creatorem angelorum nescio quem gloriosum
superioris dei faciens. deum legis israhel illum
igneum affirmans. qui dixit xpistum non
deum in ueritate sed omnia in fantasia appa
ruisse. Archontici. a principibus appella
ntur. qui uniuersitatem quam deus condidit. opera
esse archangelorum defendunt. Adamiani
uocati. quod adam imitantur nuditatem. unde
et nudi orant et nudi inter se mares femi
neque conueniunt. Caiani. propterea sic appe
llati quoniam cayn adorant. Sethiani autem
nomen acceperunt a filio adam. qui uoca
tus est seth. dicentes eundem quamquam esse xpistum.
Melchisedechiani uocati. pro eo quod mel

chuſecrech ſacerdotē dei nō hoīe fuiſſe.
ſꝫ uirtute dei ēē arbitrantur. Anglici
uocati. qꝛ angelos colūt. Apſtici hoc
ſibi nomē. ideo pſumpſerūt. qꝛ nichil poſ
ſidentes ꝓpriū. nequaquā recipiāt
eos qui aliquid in hoc mūdo utā
tur. Cerdoniani. a cerdone quodā
noīati. qui duo ɔtraria pncipia aſ
ſerunt. Marcionite. a marcione ſto
ico philoſopho appellati. qui cerdo
nis dogma ſecuti ſūt. alter bonū. al
teꝝ iuſtū deū aſſerunt. tāquā duo
pncipia creatoris ꝛ bonitatis. Arto
tire. ab oblatione uocati. panē ei
ꝛ caſeū offerūt. dicētes primis a
hoīb; oblatōnē a fructib; terre. et
a fructib; ouiū fuiſſe celebratam.
Aquarii appellati. eo qꝙ aquā ſolam
offerūt in calice ſacramēti. Seueri
ani. a ſeuero exorti. uinū nō bibūt.
uetus teſtamētū ꝛ reſurrectōnē nō
recipiūt. Taciani. a tacio quodā
uocati. qui ꝛ encratite dicti. qꝛ carnes
abhominātur. Alogii uocātur. tanqꝫ
ſine uerbo. Logos ei grece uerbū dr. i.
deū ei uerbū nō credūt. ꝛ reſpuen
tes iohīs euāglium ꝛ apocalipſin. i.
Catafrigis. nomē puīcia frigia dedit.
quia ibi auctores eoꝝ mōtanus.
priſca. ꝛ maxilla fuint. Hii aduētū
ſpūs ſci. nō in aplis. ſꝫ in ſe traditum
aſſerūt. Catarie. ꝓpter mūdiciā ita ſe
noīauint. Gloriantes ei de ſuis meritis.
negāt penitētib; ueniā pccōꝝ. uidu
as ſi nupſerint. tanqꝫ adulteras dāp
nāt. mundiores ſe ceteris ꝑdicant.
qui nomē ſuū ſi cognoſcē noluit. mū
danos ſe potius quā mūdos uocaret.
Pauliani. a paulo ſamoſateno ex
orti ſūt. qui dicit nō ſēp fuiſſe xp̄m

ſꝫ a maria ſumpſiſſe iniciū. Hermoge
niani. ab hermogene quodā uocati.
qui materiam nō natam introducēs
deo nō nato eā ɔparauit. matrēqꝫ ele
mētoꝝ ꝛ deam aſſerunt. Quos aplūs
īprobat elemētis ſeruiētes. Manichei.
a quodā pſa extiterūt. qui uoca
tus eſt manes. Hic duas naturas ꝛ
ſbas introduxit. i. bonā ꝛ malā. ꝛ
aīas ex deo. quaſi ex aliquo fōte ma
nare aſſerunt. Teſtamētū uetus reſ
puūt. nouū ex parte recipiūt. Cano
miani. i. qꝛ latine ſine lege dr. An
tropomorfitam. dicti p eo qꝙ ſimplici
tate ruſtica deū hēre humana mēbra
q̄ in diuinis libris ſcripta ſūt arbi
trātur. Antropos ei grece. latine homo
īterpretat. ignorātes uocē dni qui
ait. Spūs eſt deꝰ. Incorporeus ei ē. nec
mēbris diſtendit. nec corporeis mo
le cēſet. Eraclite. ab eraclio aucto
re ſuſcepti. exorti. monachos recipi
unt. ɔiugia reſpuūt. regna celoꝝ
paruulos hēre nō credūt. Nouacia
ni. a nouato rome urbis pſbro ex
orti. qui aduſꝰ corneliū cathedrā
ſacerdotalē conatꝰ inuadere hereſem
inſtituit. nolēs apoſtatas ſuſcipe
ꝛ rebaptiçās baptizatos. Montani
heretici dicti. qꝙ tpe pſequitōis imō
tib; latuint. qua ratione a catholice
eccle ſe corpe diuiſerunt. Ebionite.
ab ebione dicti. ſiue a paupertate. Xp̄m
ei p ꝓphiam ſolū. uirū iuſtū putāt
effectū. uī ɔpetent ebionei p pa
upertate intelligētie appellati ſunt.
Hii ſemi iudei ſūt. ꝛ ita tenēt euāgli
um ut legē carnalr ſeruēt. Aduſꝰ
quos. ad galathas aplūs ſcribēs in
uenit. Fotiniani. a fotino gallo

nũcupati. qui ebiotimitaꝝ heresem
ſuſcitantis. aſſerunt xp̄m a maria p̄
ioſeph coitu nuptiali fuiſſe cõceptũ.
Aeriani ab erio quodã nũcupati ſ
ſunt. hij offerre ꝓ defunctis ſpuĩt.
ſacrificiũ. Aeciani. ab aecio ſũt
uocati. idẽq; eunomiani ab euno
mio quodã dialectico aecij diſcip
ulo. ex cuius noĩe magis inotuīt.
diſſimilẽ pr̄i aſſerẽtes filiũ. ⁊ filio
ſp̄m ſcm̄. Dicit ⁊ nlli imputari ſ
pc̄tm̄. in fide manẽti. Origeniani.
origene auctore exorti ſũt. dicen
tes q̄ nõ poſſit filius uidẽ prēm. nec
nec ſcs̄ ſp̄c filiũ. Animas quoq; i
mũdi p̄ncipio dĩt peccaſſe. ⁊ pro
diuſitate pc̄õꝝ a celis uſq; ad ter
ras diuſa corpa q̄ſi uincla meruiſ
ſe. eaq; cã fc̄m fuiſſe mũdũ. Noe
tiani. a quodã noeto uocati. qui di
cebat xp̄m eundẽ eẽ. ⁊ prēm ⁊ ſp̄m
ſcm̄. ipamq; trinitatẽ in officiꝫ no
minibꝫ nõ in pſonis accipiunt. unde
⁊ pr̄i paſſiani uocatur. q̄ prēm paſ
ſum dĩt. Sabelliani. ab eodẽ noe
to pullulaſſe dĩr. cuius diſcipulũ
pibẽt fuiſſe ſabelliũ. ex cuius noie
maxĩe inotuīt. un̄ ⁊ ſabelliani uo
cati ſũt. hij unã pſonã pr̄is ⁊ filij
⁊ ſp̄c ſci aſſerunt. Arriani. ab arrio
alexãdrino p̄sb̄ro orti ſũt. qui coet̃
nũ pr̄i filiũ nõ agnoſcẽs. diuſas
i trinitate ſbas aſſerunt. c̄tra illud
q̄ ait dñs. ego ⁊ pat̃ unũ ſumus.
Macedoniani. a macedonio c̄ſtãti
no ep̄o dci ſũt. negãtes deũ eẽ ſp̄m
ſcm̄. Apollinariſte. ab apollinare
uocati ſũt. dicẽtes xp̄m corpꝰ tm̄
modo ſine aĩa ſuſcepiſſe. Antedi
comarite appllati ſũt. ꝓ eo q̄ marie
uirginitati c̄tradicũt. aſſerentes
eã poſt xp̄m natũ uiro ſuo fuiſſe
commixtã. Metangiſ noiate. ideo ſ
tale noim̄ acceperunt. q̄ angelos gñe
uas dr. aſſerunt ei ſic eẽ in prē filiũ.
tanquã uas minꝰ intra uas maiꝰ.
Patriciani. a quodã pr̄icio uocati ſ
nũcupati ſũt. qui ſbanciã humane ſ
carnis a diabolo c̄ditã dĩt. Colici
ani. a quodã colico noiati ſũt. qui ſ
dĩt deũ nõ facẽ mala. c̄tra illd̄ qd̄
ſcriptũ eſt. ego dñs creãs mala. Flo
riani. a florino qui e cõtrario deũ
creaſſe mala. c̄tra id q̄ ſcriptũ eſt.
fecit dẽs oĩa bona. Donatiſte. a do
nato quodã afro nũcupati. qui de
numidia ueniẽs totã affricã ſua
pſuaſione decepit. minorẽ aſſerẽs
prē filiũ. ⁊ minorẽ filio ſp̄m ſcm̄.
⁊ rebaptizãs catholicos. Bonoſia
ci. a bonoſio quodã ep̄o exorti pdr̃.
qui xp̄m filiũ dei adoptiuũ nõ ꝓp
ium aſſerũt. Circumcelliones dci. eo
q̄ agreſtes ſit. quos cotopitas uocãt.
ſup̄ dc̄e hereſis hn̄tes doctinã. hij a
more martirij ſemetipſos pimũt.
ut uiolent̃ de hac uita diſcedẽtes
martires noiẽt̃. Priſcillianiſte.
a priſcilliano uocati. qui i yſpania
ex errore gnoſticoꝝ ⁊ manicheoꝝ
pmixtũ dogma c̄poſuit. Luciferi
ani. a lucifero ſirinio ep̄o orti ſũt.
Quidã ei ep̄i catholici qui c̄ſtãtis
pſequutõne pfidie arrianoꝝ c̄ſẽ
ciẽtes erãt. poſtea correpti redire
i catholicã fidẽ delegerũt. dãpnã
tes ſe q̄ credidererãt. ſiue q̄ ſe credi
diſſe ſimulauerant. Quos eccl'ia catho
lica materno recepit ſinu. tanquã
petrũ poſt fletũ negatõnis. Hanc

igitur matris dignitate accipientes
simplex eos que recipere nolentes. ab ecclesie
comunione recesserunt. et cum ipso lucifero au
ctore suo qui mane oriebatur cadere
meruerunt. Iovinianiste. a iovinia
no quodam monacho dicti. asserentes
nullam nuptiarum et virginum esse distan
ciam. nullumque inter abstinentes et sim
pliciter epulantes esse discrimen. Elui
diani. ab eluidio nominati. qui asserunt
post natum Christum alios mariam filios de
viro ioseph peperisse. Paterniani. a
paterno quodam exorti. inferiores cor
poris partes a diabolo factas opinantur.
Arabici nuncupati eo quod in arabia ex
orti sunt. dicentes animam cum corpore mo
ri. atque in novissimo utrumque resurgere.
Tertullianiste. dicti a tertulliano presbi
tero. affricane provincie civitatis. car
thaginensis. animam immortalem esse. set
corpoream predicantes. et animas hominum peccatorum
post mortem in demones verti putan
tes. Tessares decatite. dicti quod quarta
decima luna pascha cum iudeis obser
vandum contendunt. Nam tessera qua
tuor. deca decem significat. Nictag
es. a sompno nuncupati. quod vigilias
noctis respuant supersticionem esse dicen
tes iura temerari divina qui noctem
ad requiem tribuunt. Pelagiani. a pe
lagio monacho exorti. Hii liberum ar
bitrium divine gratie anteponunt dicentes
sufficere voluntatem ad implenda iussa
divina. Nestoriani. a nestorio con
stantinopolitano episcopo nuncupati. qui
beatam virginem mariam. non dei set hominis
tantummodo asserunt genitricem. ut aliam
personam carnis. aliam faceret deitatis.
nec unum Christum in verbo dei et carne cr
edidit. set separatim atque seiunctum alterum

filium dei. alterum hominis predicavit. Euti
chiani. dicti ab eutice constantinopolitano
abbate. qui Christum post humanam assumptio
nem negavit consistere de duabus natur
is. set solam in eo divinam asserunt esse
naturam. Acephali dicti. id est sine capite.
nescientes quem sequuntur heretici. Nul
lus enim eorum reperitur auctor. a quo ex
orti sunt. Hii trium calcedonensium capi
tulorum impugnatores. duarum in Christo
substantiarum proprietatem negant. et unam in eius
persona naturam predicant. Theodosiani
et gaianite appellati. a theodosio et ga
iano. qui temporibus iustiniani principis.
in alexandria populi perversa electione. uno
die sunt ordinati episcopi. Hii errores eu
tici et dioscori sequentes calcedo
nense concilium respuunt. ex duabus unam
in Christo naturam asserunt. quam theodosiani
corruptam. gaianite incorruptam con
tendunt. Gnoyte. et tritoyte. a theo
dosianis exorti sunt. ex quibus noyte
ab ignorancia dicti. quia perversitate aliqua
exorti sunt id adiciunt. quod Christi divini
tas ignoret futura. que sunt scripta
de die et hora novissima. non recor
dantes Christi personam. in esaya loquentis
dies iudicii in corde meo. Tritoite
vero vocati. quod sicut tres personas in tri
nitate. ita quoque tres asserunt deos esse.
contra illud quod scriptum est. Audi israel. dominus
deus tuus. deus unus est. Sunt autem et alie
hereses sine auctore et sine nominibus.
ex quibus alie triforme putant esse
deum. alie Christi divinitatem passibilem
dicunt. Alie Christo de patris nativitate
initium temporis dant. alie autem animam
ymaginem dei negant. Alie animas con
verti in demones et in quecumque animalia
existimant. Alie de mundi statu dis

senciunt. alie innumerabiles mundos opina-
tur. alie aquam deo coeternam faciunt.
alie nudis pedibus ambulant. alie cum
hominibus non manducant. Hec sunt hereses
adversus catholicam fidem exorte. et ab ap-
ostolis et a sanctis patribus. vel conciliis predam-
nate. Que dum inter se multis erroribus
diverse invicem sibi dissenciunt. communi tamen
consensu adversus ecclesiam dei conspirant. Sed
et quicumque aliter scripturam sanctam intelligit
quam sensus spiritus sancti flagitat a quo con-
scripta est. licet de ecclesia non recesserit.
tamen hereticus appellari potest. De philosophis
Philosophi greca appellatione gencium.
tione vocantur. qui latine amu-
amatores sapientie interpretantur. Est
enim philosophus qui divinarum et hu-
manarum rerum scientiam habet. et omnem bene
vivendi tramitem tenet. Nomen filoso-
phorum primum a pictagora fertur exortum.
Nam dum antea greci veteres sophistas.
id est sapientes aut doctores sapientie seme-
tipsos iactancia nominarent. iste interroga-
tus quid profiteretur verecundo nomine philo-
sophum. id est amatorem sapientie se esse respondit.
quoniam sapientem profiteri arrogantissimum vi-
debatur. Ita deinceps posteris placuit.
ut quantalibet de rebus ad sapientiam perti-
nentibus doctrina quisque vel sibi vel aliis
videretur excellere. non nisi philosophus
vocaretur. Idem autem philosophi tripli-
ci genere dividuntur. Nam aut phisici sunt.
aut ethici. aut logici. Phisici dicti.
quia de naturis tractant. Natura quippe gre-
ce. fisis vocatur. Ethici. quia de moribus
disputant. Mores enim apud grecos. ethos
appellantur. Logici autem. quia in naturis
et in moribus rationem adiungunt. Ratio enim
grece logos dicitur. Divisi sunt autem et in here-
sibus suis. habentes quedam nomina ex auc-
toribus. ut platonici. epicurei. pictagori-
ci. alii a locis conventiculorum et stationum suarum.
ut peripatetici. stoyci. achademici. Pla-
tonici. a platone philosopho dicti. Hii
animarum creatorem esse deum. corporum angelos
asserunt. post multum annorum circulos in diu-
ersa corpora redire animas dicunt. Stoyci. a lo-
co dicti. porticus enim fuit athenis. quem
~~[illegible]~~. appellabant in qua
depicta erant gesta sapientium. atque virorum
fortium historie. In hac porticu sapientes
philosophabantur. ex quo et stoyci dicti
sunt. Grece enim porticus stoa dicitur. Hanc sectam
primus zeno instituit. Hii negant sine
virtute effici quemquam beatum. Omne peccatum
uniforme esse asserunt dicentes. Sic ille
nocens erit. qui paleas furatus fuerit. quam
qui aurum. qui mergum occiderit. qui mer-
gum occidit quam qui aurum equum. Non enim
animal crimen sed animum facit. Hii animam cum
corpore perire dicunt. animam quoque virtutem continen-
tie esse negant. Affectant gloriam eternam. cum
se fateantur non esse eternos. Achademici
appellati. a villa platonis. achademia
athenarum. ubi idem plato docebat. Hii
omnia incerta opinantur. Sed sic ut fatendum est.
multa incerta et occulta esse. quo volunt de
intelligentia hominis excedere. Sic tamen plurima
esse que possint et sensu penetratione compre-
hendi. Hanc sectam archesilaus cireneice
philosophus repperit. cuius sectator fuit de-
mocritus. qui dixit tamquam in puteo alto
ita ut fundus nullus sit ita in occulto iacere veri-
tatem. Peripatetici a deambulatione
dicti. eo quod aristotiles auctor eorum. deam-
bulans disputare solitus esset. Hii dicunt quan-
dam particulam esse anime eternam. de reliquo
magna ex parte mortalem. Cinici ob
inmundiciam inpudencie nuncupati. Con-
enim humanam enim verecundiam in propatulo coire

cū ꝯiugibꝫ ſuis mos erat cōſentes
licitū honeſtūq; ēē palā cū uxore
ꝯcūbē. qȝ ꝯiugiū iuſtū ē. publice
id p̄dicātes agendū ut canes ī ui
cis uł plateis. vn̄ ⁊ a canibꝫ quoꝝ
uitā imitabātur. ⁊ nomē uocabulū
q; traxerunt. Epicurei dc̄i. ab epicu
ro quodā philoſopho amatore uani
tatis nō ſapīe. quē ⁊ ipi philoſop
hi porcū noīaūnt. qui qⁱ uolutās
in ceno carnali. uoluptates corpi
ſūmū bonū aſſerens. Qui ē dixit.
nullā diuina prudēcia iſtructū ēē.
aut regi mūdū. ſꝫ originē reꝝ atho
mis. i. inſecabilibꝫ ac ſolidis corpi
bꝫ aſſignaūnt. quoꝝ fortuitis ꝯcur
ſionibꝫ uniuerſa naſcit̄ ⁊ nata ſunt.
Aſſerunt aūt dm̄ nich̄ agē. oīa ꝯſta
re corpibꝫ. aīam nich̄ aliud ē quā
corpꝰ. vn̄ ⁊ dix̄. Nō ero poſtea quā
mortuus ſuo. Gimnoſofiſte nudi
per opacas indie ſolitudines p̄hent̄
philoſophari adhibētes tm̄ genitali
bus tegimina. Gimno ei ex eo dcīn
ē q̄ iuuenes nudi exercētur in capū.
ubi pudēda ſola tm̄ opiūt. hij ⁊ age
nerando ſe cohibēt. Theologi aūt. idē
ſūt qui ⁊ phiſici. Dc̄i aūt theologi. qm̄
iſcriptis ſuis de dō diſſerūt. qm̄ uar
ia ꝯſtat opinio quid dr̄ ēēt dū querēt.
Quidā ei corpeo ſenſu hūc mūdū in
ſibilem ex aq̄. cleintis dm̄ ēē dixūt.
ut dyoniſio ſtoycus. Alij uō ſpāliť in
tellexūnt mētē ēē dm̄. ut thales mi
leſius. quidā aīmū. i hoībꝫ comm
anētem ⁊ lucidū. ut pitagoras. Qui
dam dm̄ ſine tpe̾ in ꝯmutablem ut
plato. Quidā mētē ſolutā. ut cicero.
quidā ⁊ ſp̄m ⁊ mētē ut maro. inētiꝫ
ſolūmō dm̄. nō ut iuenerit expoſu

erūt. quia euanūnt ī cogitatōnibꝫ
ſuis. Dicētes ei ſe ēē ſapiētes ſtulti
fc̄i ſūt. Item platonica quidē dm̄
curatorē ⁊ arbitrū ⁊ iudicē aſſerūt.
Epicurei. ocioſū ⁊ inexercitatū. De
mūdo aūt platonici affirmāt in
corpalē. Stoyci corpalē. Epicurꝰ
exathomis. Pitagoras. ex nūīs.
Eraclitus exigne. vn̄ ⁊ uarro. ignē
mūdi aīmū dic̄. p̄in q̄ in mūdo ig
nis oīa gubnet ſic aīmus in nob. Quā
uaniſſime fictū ē. Qui cū ē inquit
in nob ipi ſumꝰ. cū exit emorim̄. Er
go ⁊ ignis cū de mūdo p̄ fulgura p̄
ficiſcit̄ mūdus emorit̄. hij philo
ſophoꝝ errores ⁊ ap̄ eccliā indu
xerūt heſes. Inde zenones. ⁊ forme
neſcio que. Inde et ap̄ arriū quitas
nois. ⁊ ap̄ ualētinū platonicꝰ furor.
In marcionis dr̄ melior de tranquilli
tate. Abdoycis ei uenāt. ⁊ ut aīa in
tūr dicat̄. epicurꝰ obſuat̄. Et ut ca
rnis reſtitutō neget̄. de uana oīuꝫ
philoſophoꝝ ſcola ſumit̄. ⁊ ubi maā
cū dō equat̄ zenonis diſciplina ē.
Et ū quid de igneo dō legit̄. eraclitꝰ
intueit. Eadē maā ap̄ heticos ⁊ phi
loſophos uolutat̄. idē retetatꝰ impli
cantur. De poetis

Poete uñ ſūt dc̄i. ſic ait tranquillꝰ.
Cū p̄mū hoīes exuta feritate rō
ne uite habe cepiſſēt. ſeq; ac dōs ſuos
noſſe cultū modicū. ac ſmonū nitorē
ꝯmentati. ſibi utriuſq; magnificētiā
ad religionē dōꝝ ſuoꝝ excogitaūnt.
Igit̄ ut tēpla illis domibꝫ pulcriora
⁊ ſimulacra corpibꝫ ampliora facie
bāt. ita eloquio ē qⁱ auguſti ore ho
norādos putaūnt. laudeſq; eoꝝ. et
uerbꝫ illuſtrioribꝫ ⁊ iocūdioribꝫ nu

meris extulerunt. Id genus quia formam
quandam efficiatur que poetes dicitur. poema
uocitatum est. eiusque fictores poete. Va
tes a ui mentis appellati sunt. uarro auct
or est. uel a uiendis carminibus. i. flecten
dis. hoc est modulandis. et proinde poete
latini uates olim. et scripta eorum ua
ticinia appellantur. dicebantur. quia in qua
dam et quasi uesania inscribenda, carmi
uerent. uel quod modis uerba conecterent.
mente antiquis peruicie reponentibus.
et per furorem. Diuinum eodem erit nomine.
quia et ipsi quoque pleraque uisibus effereb
ant. Lirici poete dicti a poetu lirin. i.
a uarietate carminum. unde et lira dicta.
Tragedi dicti. quia in initio canentibus premi
um erat hircus. quem greci tragos uocant.
unde et oracius. Carmine qui tragico
uilem certabit ob hircum. Jam dehinc
sequentes tragici multum honorem adepti
sunt. Et excellentes in argumentis fabu
larum ad ueritatis ymaginem fictis. Co
mici appellati. siue a loco quia circum p
agos agebant. quos greci comas uocant.
Siue a comessatione. Solebant enim post
cibum homines ad eorum audiendum uenire. Sed
comici priuatorum hominum predicant acta.
tragici uero res publicas et regum histo
rias. Item tragicorum argumenta ex rebus
luctuosis sunt. comicorum ex rebus letis.
Duo sunt autem genera comicorum. i. ueteres
et noui. Veteres qui ioco ridiculares
extiterunt. ut plautus. accius. terencius.
Noui. qui et satirici. equibus generaliter
uicia carpuntur. ut flaccus. persius. iu
uenalis. uel alii. hii enim uniuersorum delic
ta corripiunt. nec uetabantur eis pessi
mum quemque describere. nec cuiuslibet peccata
moresque reprehendere. unde et nudi pin
guntur. eo quod per eos uicia singula denu

dentur. Satirici autem dicti. siue quod plei
sunt omni facundia. siue a saturitate et copia.
de pluribus enim simul rebus loquuntur. seu ab
illa lance que diuersis frugum uel pomorum
generibus ad templa gentilium solebat defer
ri. aut satiris nomen tractum qui iulta habent
ea que per uinolentiam dicuntur. Quidam autem po
ete theologi dicti sunt. quoniam de diis carm
ina faciebant. Officium autem poete in eo
est. ut ea que uere gesta sunt. in alias species ob
liquis figurationibus cum decore aliquo con
uersa traducat. unde et luchanus ideo in numero
poetarum non ponitur. quia uidetur historias conposu
isse non poema. Apud poetas autem tres ca
racteres esse dicendi. Vnum in quo tantum poe
ta loquitur. ut est in libris uirgilii geor
gicorum. Aliud dragmaticum. in quo nunquam
poeta loquitur. ut est in comediis et tra
gediis. Tercium mixtum ut est in eneide.
Nam poeta illic et introducta persone loquuntur.

Sibille generaliter dicuntur. **De sibillis.**
omnis femine uates greca lingua. Nam
et sii eos elegico sermone deos. bulen greci
mentem nuncupant. quasi dei mentem. proinde igitur
quia diuinam uoluntatem hominibus interpretari
solebant. sibille nominate sunt. Sic enim omnis
uir prophetans. uel uates dicitur. uel propheta. ita
omnis femina prophetans sibilla uocatur. quoniam
nomen ex officio. non ex proprietate uocabuli
est. Decem autem sibille a doctissimis auc
toribus fuisse traduntur. quarum prima de per
sis fuit. Secunda libica. Tercia delphi
ca. in templo delphi apollinis genita.
que ante troiana bella uaticinata est. cuius
plurimos uersus operi suo omerus inseruit.
Quarta. cimeria in italia. Quinta eric
trea nomine uero filia in babilone orta. que
grecis illam petentibus uaticinata est perituros
esse troianos et omerum mendacia scripturum. Dic
ta autem erictea. quia in eadem insula eius inuen

ta ſūt carmīa. Sexta ſamia. q̄ ſe
monoe dcā ē a ſamo iſula. unī ſunt
cognominata. Septiā cumana no
mine amaltea q̄ nouē libros attu
lit tarq̄nio p̄ſco. in q̄bꝫ erāt decreta
romāna ꝯſcripta. Ipa ē cemea de q̄ uir
gilius ultiā cumei uenit iā carminis e
tas. Dicta aūt cumana a ciuitate
cumas. q̄ ē i cāpania. cuius ſepulcrū
ad huc i ſicilia manꝫ. Octaua elle
ſpōtia i agro troiano nata q̄ ſcbꝫ ſo
lonis ⁊ ciri fuiſſe tēporibꝫ. Nona fri
gia q̄ uaticinata ē ancire. Decima
tiburtina noīe albunea. quaꝝ oīū
carmina efferūt. in quibꝫ de deo ⁊ de
xp̄o ⁊ gētibꝫ mlta ſcripſiſſe ꝯpbāt
maiſeſtiſſiē. Celebrioꝛ aūt int ceās
ac nobilioꝛ erictea pibet. Titulꝯ. xj.

De magicis inuētoribꝫ. .i. In quo
De magoꝝ pſtigiis. .ij. iiij.
De generibꝫ magoꝝ. .iij.

Magoꝝ p̄mꝯ ⁊ zoroaſtes rex bactri
noꝝ. q̄ ninus rex aſſirioꝝ p̄lio
interfecit. de quo ariſtotilis ſcripſit. q̄
uicies cētū milia uerſuū ꝯdita ab ipo
indiciis uoluminū eius declarēt. Hāc
artē mlta p̄ ſecla democritꝯ āpliauit.
quā ⁊ ypocras medicine diſciplīa flo
rēt. Ap̄ aſſirios aūt magice artes cop
ioſe ſūt teſtāte lucano. q̄s noſcē fibra
ſcā qat. q̄s pdat aues. q̄s fulgā celi
ſuet. ⁊ aſſiria ſcrutet ſydera cura. Ita
qꝫ hec uanitas magicaꝝ artiū ex traditō
ne angloꝝ maloꝝ i toto terraꝝ orbe pli
mis ſeclis ualuit p̄ q̄ndā ſciā futuroꝝ
⁊ iſernoꝝ. Euocatōne eoꝝ inuēta ſūt
aruſpicia. auguria. ⁊ ipa q̄ dicūt ora
cla. ⁊ nigromācia. Nec mirū de magoꝝ
pſtigiis quoꝝ i tātū pceſſere maleficioꝝ
artes. ut i moyſi ſimillimis ſignis
reſiſterent. uertētes uirgas i dracones
aquas i ſāguinē. Fert ⁊ q̄dā maga fa
moſiſſima circe. q̄ ſocios ulixis muta
uit i beſtias. Leg ⁊ de ſacrificio q̄ archa
des deo ſuo licio imolabāt. ex quo q̄cūqꝫ
ſumerēt i beſtiaꝝ formās ꝯuertebāt. Hic
apparet nō eē i totū dubiū q̄ nobil
ille poeta ſcribit de q̄dā femina q̄ magi
cis artibꝫ apparebat. Hec mētt ſeſe
carminibꝫ pmittit ſoluē mētes q̄s ue
lit. aſt aliis duras immittē curas ſiſtē
aq̄ fluuiis. ⁊ uertē ſidā retro. nocturno
q̄ ciet manes mugire uidebis. ſub pedi
bꝫ terrā. ⁊ deſcendē mōtibꝫ ornos. Quid
plā? Si credē fas ē. de phitoniſſa. ut
pphē ſamuelis aīaꝫ de iferni abditis
euocaret. ⁊ uiuoꝝ p̄ſētaret ꝯſpectibꝫ.
ſi tn̄ aīaꝫ pphe fuiſſe c̄dam ⁊ nō aliq̄
ſātaſticā illuſiōeꝫ ſathane fallacia ſcāꝫ.
Prudēcius quoqꝫ de mercurio ſic ait.
Tradit extictas ſūpto moderamie ui
rge. i lucē reuocaſſe aīas. ē aliōe dāp
naſſe neci. Et pōt paululū adiecit. Ꝗ
murē iā magicis ceuues recitare figāꝫ
atqꝫ ſepulcrales ſcite i cātare fauillas.
uita itidē ſpoliare alios ars noxia no
uit. De magoꝝ preſtigiis.

Magi ſūt q̄ uulgo malefici ob facin
noꝝ magnitudiēꝫ nūcupāt. Hi ⁊
elemēta ꝯcutiūt turbāt mētes hoīū.
ac ſine ueneni hauſtu uiolētia tm̄ car
minis interimūt. Vn̄ ⁊ lucanꝯ. Mens
hauſti nllā ſanie polluta ueneni. icā
tata perit. Demoībꝫ ei adſcitis audēt
uētilare. ut quiſqꝫ ſuos pimat malis
artibꝫ inimicos. Hi ⁊ ſanguine utunt ⁊
uictimis. ⁊ ſepe ꝯtigūt corpa mortuoꝝ.
Nigromātici ſūt quoꝝ p̄cātatōibꝫ uidēt
reſuſcitati mortui diuinare. ⁊ ad interro
gata rendē. Nigro ei grece mortuū. mā

tia divinati

cia diuinatio nūcupat̄. Ad quã sci
scitādã cadauis sanguis adicitur.
Nam amare demones sanguinē
dr̄. Ideoq; quotiēs nigromācia fit.
cruor aque miscet̄. ut colore sāguīs
facilius puocēt̄. Ydromācia ab aq̄
dc̄a. Est eni ydromācia i aqua isp̄
tione umbras demonū euocare. ⁊ ỹ
magines ul̄ ludificatōnes eor̄ ui
dē ibiq; ab eis aliqua audire. ubi
adhibito sāguine ⁊ inferos pitētur
sciscitari. Qđ genus diuinatōis ap
sis fert̄ allatū. Varro dic̄ diuinatōis
quatuor ēē gnā. trām. aquā. aerē.
ignē. Hinc geomātiā. ydromātiā.
eromāciā. piromāciā dc̄ā. Diuini
dc̄i. q̄i dō plem. Diuinitate eni se ple
nos assimulant. ⁊ astucia quadā frau
dulēcie hoībus futā conectāt. Duo
sūt aūt gnā diuinatōis. ars. ⁊ furor.
Incātatores dc̄i sūt. qui artē uerbis
pagūt. Arioli uocati. pp̄ q̄ circa aras
ydolor̄ nephanas p̄ces emittūt. ⁊
funesta sacrificia offerūt. hisq; cele
britatibȝ demonū r̄nsa accipiūt.
Aruspices nūcupati. q̄i orar̄ ispec
tores. Dies eni ⁊ horas i agēdis nego
ciis opibusq; custodiūt. ⁊ q̄d p singlā
tp̄a obſuare debeat hō itendūt. Hi
⁊ exta pecudū ispiciūt. ⁊ ex eis futā
p̄dicāt. Augures sūt. qui uolatus
auiū ⁊ uoces intendūt. aliaq; signa
rer̄ ul̄ obſuatōes inp̄uisas hoībȝ
occurrētes. Idē ⁊ auspices. Nā aus
picia sūt. que ita faciētes obſuāt.
Dc̄a sūt aūt auspicia. q̄i auiū spi
cia. ⁊ auguria q̄i auiū garria. hec ē
auiū uoces ⁊ linguas. Itē augurium
q̄i auigēriū. q̄ aues gerūt. Duo sūt
aūt gnā auspicior̄. unū ad oculos. al

terū ad aures ptinēs. Ad oclōs. s. uo
latus. ad aures uox auiū. Phitonis
eni a phitio apolline dc̄i. q̄ is auctor
fuit diuinādi. Astrologi dc̄i. eo q̄ i
astris auguriāt̄. Genetliatici ap
pellati pp̄ natalium ɔsidātōnes dier̄.
genus hoīnū p duodeci signa celi de
scribūt. siderumq; cursū nesciēciū mo
res auctus euētus. p̄dicare conāt̄. i. q̄s
quali signo fuīt natus. aut q̄ effectū
hāt uite qui nascit̄. Hi sūt qui uulgo
mathematici uocāt̄. cuius supstitōis
genus ɔstellatōnes latini uocāt. i. no
tatōnes sydeꝝ. quō se hãnt cū quisq;
nascit̄. Primū aūt idē stellar̄ intp̄
tes magi nūcupabāt. sic de his leḡ.
qui i euāgelio natū xp̄m ānūciauīt.
postea hoc noīe soli mathematici uo
cati sūt. cuius artis scia usq; ad eu
angliu fuit ɔcessā. ut xp̄o edito
nemo exīn natiuitatē alicuius de
celo intp̄taret̄. Oroscopici dc̄i. q̄
horas natiuitati hoīnū speculant̄. di
ssimili ⁊ diuso fatu. Sortilegi dc̄i
sūt. qui sb̄ noīe ficte religiōis p q̄s
dā scōr̄ sortes diuinatōis sciar̄ p̄fitēt̄.
aut quarūcūq; scptār̄ inspectōne fu
tā p̄mittūt. Saliatores uocati sūt.
q̄r dū eis mēbror̄ queq; ptes sali
erint. ād sibi exīn p̄spum sibi ex
inde seu triste signare p̄dicāt. Ad hec
oīa p̄tinēt ⁊ ligatūre execrabi
liū remedior̄ q̄s ars medicor̄ ɔdēpnāt
dat. siue in p̄cantatōibȝ. siue caracte
ribȝ. ul̄ in quibuscūq; rebȝ suspēden
dis atq; ligādis. in quibȝ oībȝ ars
demonū est ex quadā pestifera so
cietate hoīm ⁊ anglor̄ malor̄ exor
ta. Vn̄ cūcta uitanda sūt a xp̄ano. ⁊
oī penitus execratōne repudianda

atque dampnanda. Auguria autem avium Friges primum invenerunt. Prestigium vero Mercurius primus dicitur invenisse. Dictum autem prestigium, quod perstringat aciem oculorum. Aruspicine artem primus Etruscis tradidisse dicitur quidam Strages. Hic ex horis aruspicinam dictavit, et postea non apparuit. Nam dicitur fabulose arante quodam rustico subito hunc ex glebis exiluisse, et aruspicinam dictasse, qua die et mortuus est. Quos libros Romani ex Tusca lingua in propriam mutaverunt. Titulus in quo duo.

De paganis. i.
De dijs gentium. ij.

Pagani ex pagis Atheniensium dicti, ubi exorti sunt. Ibi enim ex locis agrestibus et pagis gentiles lucos ydolaque statuerunt, et a tali initio vocabulum pagani sortiti sunt. Gentiles sunt qui sine lege sunt, et nondum crediderunt. Dicti autem gentiles, quia ita sunt ut fuerunt geniti, id est sicut in carne descenderunt sub peccato, scilicet ydolis servientes, et necdum regenerati. Prius gentiles primitus nuncupabantur. Ipsi dicuntur grece ethnici. Ethnici ex greco in latinum interpretantur gentiles. Ethnos enim grece gens dicitur. Post fidem autem non debent vocari gens sive gentiles eo quod ex gentibus crediderunt; sicut post fidem dici iam non possunt iudei, testante Paulo et dicente: Iam christianos qui cum gentes essetis. Hec est infideles. Apostate dicuntur qui post baptismum quod susceperunt ad ydolorum cultum et sacrificiorum contaminationem revertuntur. Est autem nomen grecum. De dijs gentium.

Quos pagani deos asserunt, homines olim fuisse produntur, et pro uniuscuiusque vita vel meritis coli apud suos post mortem ceperunt, ut apud Egyptum Ysis, apud Cretam Iovis, apud Mauros Iuba, apud Latinos Faunus, apud Romanos Quirinus. Eodem quoque modo apud Athenas Minerva, apud Samum Iuno, apud Paphos Venus, apud Lemnos Vulcanus, apud Naxos Liber, apud Delos Apollo. In quorum et laudibus accesserunt poete, et compositis carminibus in celum eos sustulerunt. Nam quorundam et inventiones artium cultus peperisse dicuntur, ut Esculapio medicina, Vulcano fabrica. Ab actibus autem vocantur, ut Mercurius quod mercibus presit, Liber a libertate. Fuerunt et quidam viri fortes aut urbium conditores, quibus mortuis homines qui eos dilexerunt simulacra finxerunt, ut haberent aliquod ex ymaginum contemplatione solatium. Sed paulatim hunc errorem persuadentibus demonibus, ita ut posteris irrepsisse, ut quos illi pro sola nominis memoria honoraverunt, successores deos existimarent atque colerent. Simulacrorum usus exortus est, cum ex desiderio mortuorum constituerentur ymagines vel effigies, tamquam in celum receptis, pro quibus se in terris demones colendos supposuerunt, et sibi sacrificari a deceptis et perditis persuaserunt. Simulacra autem a similitudine nuncupata, eo quod manu artificis ex lapide aliaque materia eorum vultus imitantur, in quorum honore finguntur. Ergo simulacra vel pro eo quod sunt similata atque conficta. Unde et falsa sunt. Et notandum quod latino sermone fit in hebreis apud eos ydolum sive simulacrum semel dicitur. Iudei dicunt quod Ismael primum simulacrum luto fecit. Gentiles autem primum Prometheum simulacrum hominum de luto finxisse perhibent. Ab eoque natam esse artem simulacra et statuas fingendi. Unde et poete ab eo homines primum factos esse confingunt, figurate propter effigies. Apud grecos autem Cecropem sub quo primo

i arche oliua orta ē. 7 athenienſiū
urbs ex minerue appellone nom̄
ſortita ē. Hic p̄mꝰ oīm iouē appellā
uit. ſimulacra repperit. aras ſtatuit.
uictimas imolauit. nequaq̄ᵐ huiꝰ
modi rebꝫ igrecia uiſis unq̄ᵐ. Ido
latria ydolorꝫ ſuitꝰ ſiū cultura int̄p̄
tatur. Nā latria grece latine ſuitꝰ
dr̄. q̄ quātū ad uiā religionē attin
et. nō niſi uni. 7 ſoli dō debet. Hāc
ſic impia ſupbia. ſiū hoīū. ſiue de
monū ſibi exibi. ul' uulet ul' cupit.
ita pia hūilitas ul' hoīū ul' angloꝝ
ſcōꝝ ſibi oblatā recuſat. 7 cui debea
tur oſ̄dit. Idolū aūt ē ſimulacrū
q̄ hūana effigie fcīm 7 ꝯſecrātū eſt
iuxta uocabli int̄p̄tatōnē. Ydos ei
grece. formā ſonat. 7 ab eo p̄ diminu
tionē. ydolū deductū eq̄ ap̄ nos for
mulam facit. Igit̄ oīs forma ul' for
mula ydola ſe dicit expoſcit. Inde
ydolatria oīs ēēā dē ydolū ex dolo
ſupſiſſe nom̄. quo diabl's creatē
ꝯtra cultum diuini noīs īuenit.
Demonas. a grecis dicꝫ auīt. q̄ſi de
nas. i. pitos. ac reꝝ ſcios. p̄ſciunt
eī futura m̄lta. uñ 7 ſolent reſpn̄ſa
aliq̄ᵐ dare. Ineſt eī illis cognitioꝰ
reꝝ pluſq̄ᵐ infirmitati hūane. pa
rtim ſubtilioꝝ ſenſꝰ acumine. pa
rti experiētia lōgiſſime uite. p̄tim
p̄ dei iuſſum angelica reuelatōne.
Hij corpoꝝ aerioꝝ nā ūgēt. ante
tranſgreſſiōēꝫ quidā celeſtia coꝝ
poꝝa ingebāt. Lapſi uō. i aeriā q̄li
tatē ꝯūſi ſūt. nec aeris illiꝰ pu̇rioꝝa
ſpacia. ſꝫ iſta caliginoſa tenē p̄m
ſſi ſūt. qui eis q̄ſi carcer ē uſqꝫ ad
tpꝰ iudicij. Hij ſūt p̄uaricatores
angli. quoꝝ dyabl's p̄nceps ē. Dia

bolꝰ ebraice dr̄ deorſū fluēs. q̄ꝛ qui
etus in celi culmine ſtare ꝯtēpſit.
ſꝫ ſupbie pond'e deorſū corruēs ceci
dit. Grece uō dyabl's ēmiātor uocat̄.
q̄ ul' crimina inq̄ua ip̄e elicit illicit
ad dm̄ referat. ul' q̄ꝛ electoꝝ innocen
tiā criminibꝫ fcīs accūsat. Vñ i apocalip
ſim uoce angelica dr̄. Preceptꝰ ē accuſator
fratrū nr̄oꝝ qui accuſabat illos die
ac nocte. Sathanas. i latinū ſonat
aduſariꝰ. ſiue tranſgreſſor. Ip̄e eī ē adū
ſariꝰ qui ē ūitatis inimicꝰ. 7 ſēp̄ ſcōꝝ
ūtutibꝫ ꝯtraire nitit̄. Ip̄e 7 tranſgreſſor.
q̄ꝛ p̄uaricator effectꝰ in ūitate q̄ ꝯdit̄
ē nō ſtetit. Idē 7 tēptator. q̄ꝛ tēptādā
innocētiā poſtulat ſic in iob ſcribꝫ.
Anti x̄p̄ appellat̄. q̄ꝛ ꝯtra x̄p̄m uēturꝰ ē.
nō quō quidā ſimplices intelligūt. An
ti x̄p̄m iō dicī. q̄ ante x̄p̄m uēturꝰ ſit. i.
poſt eū ueiet x̄p̄c. Nō ſic. ſꝫ antix̄p̄c g
rece dr̄. q̄ ē latine ꝯtrariꝰ x̄p̄o. Anti eī
grece. in latinū ꝯtrarū ſignificat.
X̄p̄m ſe eī mētiet̄ dū uenit. 7 ꝯt̄ eū
dimicabit. 7 aduſabit ſacramētis x̄p̄i.
ut ūitatis eiꝰ euglium ſoluat. Nā 7 tē
plū ih̄ꝛoſolimis repabit. 7 oīs ueteris
legis cerimonias reſtaurare tēp̄
bit. Sꝫ 7 ille antix̄p̄c ē. qui negat
ēē dm̄ x̄p̄m. Cōtrariꝰ eī x̄p̄i ē. Oīs
eī qui exeūt de eccl'ia. 7 ab unitate
fidei p̄ſcidūt. Et ip̄i anti x̄p̄i ſūt.
Belu. idolū babilonis ē. q̄ int̄p̄ta
tur uetꝰ. Fuit eī belꝰ p̄r nini p̄mꝰ
rex aſſirioꝝ. quē quidā ſaturnum
appellant. q̄ nom̄ 7 apd̄ aſſirios 7 ap̄
aſſiros poſtea cultū ē. Vñ 7 lingua pu
nica baal de dr̄. Ap̄ aſſirios aūt bel
uocat̄. quadā ſacroꝝ ſuoꝝ rōne 7 ſa
turnꝰ 7 ſol. Beelfegor int̄p̄tet̄
ſimulacrū ignominie. Idolū eī fuit

moab cognominato baal super montem fegor. quem latini priapum vocant deum
vocant ortorum. Fuit autem de lapsaco ci
vitate ellespontii de qua pulsus est et propter
virilis membri magnitudinem in numero
deorum suorum eum greci transtulerunt et in nomine
sacraverunt ortorum. Unde et dicitur preesse ortis.
propter eorum fecunditatem. Beelzebub ido
lum fuit accaron. quod interpretatur vir mu
scarum. Zebub enim musca vocatur. Spur
cissimum igitur ydolum ideo virum muscarum
vocatum propter sordes ydolatrie. sive inmundi
cias. Behemoth. hebrea voce in la
tinum lingua animal sonat. propter quod de exce
lsis ad terram cecidit. et pro merito suo ut
animal brutum effectus sit. Et ipse est leviat
han. id est serpens de aquis. quia in huius seculi
mare volubili versatur astucia.
Leviathan autem interpretatur additame
ntum eorum. Quorum. scilicet hominum. Quibus in
paradiso semel culpam prevaricationis in
tulit. et hanc usque ad eternam mortem co
tidie persuadendo adicit. vel extendit.
Quedam autem nomina deorum suorum gentiles
per vanas fabulas ad rationes fisicas co
nantur traducere eaque in causis elementorum
composita esse interpretantur. Sed hoc a poetis
totum fictum est ut deos suos adornarent a
liquibus figmentis. quos perdite ac dedeco
ris infamia plenos fuisse historie con
fitentur. Omnino enim fingendi locus vacat.
ubi veritas cessat. Saturnus. origo deorum
et tocius posteritatis a paganis desig
natur. Hunc latine a satu appellatum
ferunt. quasi ad ipsum satio omnium pertineat
rerum. vel a temporis longitudine. quod saturetur
annis. Unde et eum greci cronon nomen habere
dicunt. id est quod tempus quo filios suos fertur
devorasse. hoc est annos quos tempus protule
rit in se revolvit. vel quod eo semina unde

oriuntur iterum redeunt. Hunc celi patris
abscidisse genitalia dicunt quia
nichil in celo de seminibus nascitur. Fa
lcem tenet inquiunt. propter agriculturam si
gnificandam. vel propter annos et tempora quod in se
redeant. vel propter sapientiam quod intus acuta
sit. Quod autem in civitatibus saturno liberi su
i apud gentiles immolabantur. quod saturno poe
te liberos suos devorasse solitum tradide
runt. Iovis fertur a iuvando dictus. et iup
piter. quasi iuvans pater. hoc est omnibus prestans. Hunc
et principaliter ideo iovem optimum dixerunt.
dum fuisset incestus in suis. inpudens in
extraneis. Quem modo taurum fingunt.
propter europe raptum. Fuit enim in navi cuius
insigne erat taurus. modo dane per
imbrem aureum appetisse concubitum. ubi
intelligitur pudiciciam mulieris ab auro
fuisse corruptam. modo in similitudinem aqui
le. propter quod puerum ad stuprum rapuerit. in
serpentem quia repserit. et cignum quia canta
verit. et ideo non figure sunt sed scelera plena
veritate. Unde turpe erat tales deos credi.
quales homines esse non debent. Ianum di
cunt. quasi mundi vel celi vel mensium ianu
am. Duas iani facies faciebant propter
orientem et occidentem. Quod vero faciunt
eum quadrifrontem. et ianum geminum
appellant. ad quattuor mundi partes hoc refe
runt. vel ad quattuor elementa sive tempora. Set
dum hec fingunt. monstrum non deum faciunt.
Neptunum aquas mundi prefecerunt. et di
ctus ab eis neptunus. quasi nube ton
ans. Vulcanum volunt ignem. et dictus
vulcanus quasi volans candor. vel quasi
volicanus. quod per aerem volet. Ignis enim
e nubibus nascitur. Unde et homerus dicit
eum precipitatum de aere in terras. quod omne
fulmen de aere cadit. Ideo autem
vulcanus de femore iunonis fingitur

natus. q fulmina de uno aere
nascuntur. Claudus aut dr uulcanus.
qr p natura nunq rectus e ignis. Sz
qui claudius eius motus sper notu q
ht. Id aut in fabror fornace eum
de uulcanu auctore dnt. qr sine
igne nllm metalli genus fundi ex
tendiq pt. Pluton grece latine di
espit ul ditis pat. que alii archi
uocat. qui receptore mortuu. Vn 7
orchus nuncupat uas q recip aqs.
Ipse 7 grece acheron. Liberu alibanno
appllatu uolunt. q qui mares i coeun
do p eius bnficm emissis semib' liben
tur. q ide liber mulierbr 7 delicato co
rpore pingitur. Dnt ei mulieres ei ad
tributas. 7 uinu p excitandi libidi
ne. Vn 7 frons eius pampino cingitur
Sz id corona uitis cornua ht. q cu
grate 7 modrate uinu bibit leticia
prestat. cu ultra modu excitat lites.
7 qui cornua dat. Ide aut 7 lieus ap
pellatur. q multo uino mbra soluat.
Iste 7 grece dyonisio a monte idie niso
ubi dr ee nutritus. Est in e 7 nisa ciuit
as inq colit ide libr. Vn niseus dr e.
Mercuriu smone interpretant. Na ideo
mercurius qsi medius currens dr appella
tus. q smo currat int hoies medius.
Ideo 7 ermes grece q smo ul interpreta
tio. q ad smone utiq ptinet ermeia
dr. Ideo dr 7 mercib' pee q int uen
dentes 7 emntes smo fit medius. Qui
ideo fingit hre pennas. q citius uba
discurrunt. Vn 7 uelox 7 errans dr. A
las eius i capite 7 in pedib' fingitare
uolucre fi p aera sermone. Nunciu
dicunt qm p smone oia cogitata en
unciantur. Ideo aut furti magrm di
cunt. q smo aios audientiu fallit.

Virgam tenet q serpentes diui
dit. i. uenena. Nam bellantes ac
dissidentes interpretu oratione sedantur.
Vn sdm liuiu legati pacis caduce
atores dnt. Sic ei p feciales bel
la i ducebant ita pax p caducea
tores fiebat. Ermes aut grece dr
apotes ermeneias. latine interpres.
qui ob uirtutem m'tarq artiu scia
trimegistus. i. ter maximus noiatus
e. Cur aut eu capite canino fin
gunt. Hec id dr. q int oia aialia ca
nis sagacissimu genus 7 pspicax
hreatur. Marte deu belli ee dnt. 7
marte appellatu. q p uiros pugna
tur. ut sic mars mas. licet ita sit
gna consuetudinu. sic scitatr ita 7 femi
ne 7 uiri ipugna eant. amazonu u
sole femine i regnor aliarq gentiu
ubi soli mares. Iste marte quasi ef
fectore mortiu. Nam amarte mors
nuncupat. Hunc 7 adultu dnt. q belli
gerantib' incertus e. Eos no nudo pec
tore stat. ut bello se quisq sine for
midine cordis obiciat. Mars aut
ap grecos gradiuus dr. eo q i bello
gradu inferat qui pugnant. aut q i
pigre gradiat. Apolline qmuis diui
natore 7 medicu uellent ipm tn etia
solem dixunt qsi solu ipm titan. qi
unu ex titanis qr aduso ioue no
fecit. ipm febu qui effebu. i. adoles
centem. Vn 7 sol puer pingit. eo q co
tidie oriat 7 noua luce nascatur.
Phitiu quoq eunde apolline no
cari aiunt. a phitone inmense mo
lis serpente. cuius no magis uenena
q magnitudo terrebat. Hunc apollo
sagittarr ictib' sternes nois quoq
spolia reportauit. ut phitius uocaret.

unde ob insigne victorie phitia sacra celebranda instituit. Dianam quoque germanam eius similiter lunam et viarum presidem aiunt. Unde et virginem volunt quod via nil pariat. Et ideo ambo sagittas habere finguntur quod ipsa duo sidera de celo radios usque ad terras emittit. Dianam autem vocari quasi duanam quod luna et die et nocte appareat. Ipsam et lucinam asseverant eo quod luceat. Eandem et triviam eo quod tribus fungatur figuris. De qua virgilius. Tria virginis ora diane quia in eadem luna eadem diana. eadem proserpina vocatur. Sed cum luna fingitur: sublimi splendet amictu. cum succincta iacet calamis. latonia virgo est. Cum subnixa sedet solio plutonia coniux. Latonia autem diana eo quod latone fuit filia. Cererem id est terram a creandis frugibus asserunt dictam. appellaverunt enim eam nominibus plurimis. Vocant enim eam et opem quod opere melior fiat terra. Proserpinam quod ea ex proserpiant fruges. Vestam quod herbis vel variis vestita sit rebus vel a vi stando. Eandem et tellurem et matrem magnam fingunt. turritam cum timphano et gallo et strepitu cimbalorum. Matrem vocari quod plurima pariat. Magnam quod cibum gignat. Almam quia universa animalia fructibus suis alit. Est enim alimentorum nutrix. Fingitur quoque simulacrum eius cum clavis figitur: quia tellus hieme clauditur vere aperitur ut fruges nascuntur. Quod timphanum habet. significare volunt orbem terre. Quod curru vehi dicitur quia ipsa est terra que pendet in aere. Quod sustinetur rotis. quia mundus rotatur et volubilis est. Quod leones illi subiciunt mansuetos ut ostendant nullum genus esse terre tam ferum quam quod non subigi possit aut superari ab ea. Quod in capite turritam gestat coronam. ostendit superpositas terre civitates quas insignitas turribus constare. Quod sedes finguntur iuxta eam. quia cum omnia moveantur ipsam non moveri. Quod corybantes eius ministri constrictis gladiis esse finguntur: ut significetur omnes pro terra sua debere pugnare. Quod gallos huic dee ut ministros fecerunt. significat eos qui semine indigent terram sequi oportere. In ea quippe omnia reperiuntur. Quod se apud eam iactant precipiunt inquiunt ut qui terram colunt ne sedeant. semper enim esse quod agant. Cimbalorum autem eorum sonitus ferramentorum crepitus in colendo agitur. Et ideo aere quod terram antiqui ere colebant. priusquam ferrum esset inventum. Eandem vestam et ignem esse perhibent. quia terram ignem habere non dubium est. ut ex ethna vulcanoque datur intelligi. Et ideo virginem putant. quia ignis inviolabile sit elementum. nihilque nasci possit ex eo. quippe qui omnia que arripuerit absumat. Ovidius in fastis. Nec tu aliud vestam quam vivam intellige flammam. nataque de flamma corpora nulla vides. Propterea et virgines servire dicuntur. eo quod sicut ex virgine. ita nihil ex igne nascatur. Iunonem dicunt quasi ianonem id est ianuam pro purgatione feminarum. eo quod quasi portas matrum natorum pandat et nubentium maritis. Sed hec philosophi. Poete autem iunonem. Iovis asserunt sororem et coniugem. Ignem enim et aerem iovem. aquam et terram iunonem interpretantur: quorum duorum permixtione universa gignuntur. Et sororem dicunt quod mundi pars est. coniugem quod commixta concordat. Unde et virgilius. Tunc pater omnipotens fecundis imbribus ether. coniugis in gremium descendit.

IX

Minerua ap̄ grecos athanas dr̄ .i. fri
na. Ap̄ latinos aūt mineruā uoca
tā q̄ſi deā .ī. muneꝝ artiū narrat. Hāc
eī inuētricē mlͭoꝝ īgenioꝝ ꝑhibēt.
Et inde eā artē ꝛ rōm inſp̄tant. quia
ſine rōne nichꝰ pōt ɔtīni. Que iō qꝛ
ex ſolo aīo naſcit̄ aīmū qꝛ ꝑutāt ēē
ī capite ꝛ ī cerebro. iō eā dīit de capi
te iouis ēē natā. qꝛ ſēſo ſapiētis q̄
ī ucit oīa ī capite ē. Ī medio pecto
re. iđo cap̄ gorgonis fingit̄. q illic
ē oīs prudēcia que ɔfūdit alios ꝛ im
pitos ac ſaxeos ɔꝓbat. Quē ꝛ ī antiq̄s
imꝑatoꝝ ſtatuis cernimꝰ. ī medio
pectore lorice ꝓ inſinuādā ſapiē
ciā ꝛ uirtutē. Hec minerua ꝛ trito
nia dr̄. Tritō eī affrice palus eſt.
circa q̄ fertur uirginali apparuiſ
ſe etate. ꝓ q̄ tritonia nūcupata
ē. vn̄ tanto ꝓlīnus dea credita ē.
quāto minꝰ origo eīs inotuit.
Pallas aūt dēa. uł ab iſula pallene
in tracia inq̄ nutrita ē. uł a ꝑtoꝛ
pallemtodon .i. ab aſte ɔcuſſione.
uł q pallantē gigantē occidit.
Venerē eciā dīit nūcupatā q ſi
ne in fēina uirgo ēē nō deſinat.
Hāc greci afrodin uocāt. ꝓ ſpumā
ſanguis gīgantē. Afrodin eī greci
ſpuma uocat̄. Quō aūt fingit ſat̄
nū celii pr̄is genitalis abſcidiſſe.
ꝛ ſanguinē fluxiſſe ī mari. atq; eo
ſpuma maris ɔcreta uenus nata
eſt. illō aiunt q ꝑ coitū ſalſi humō
ris ſīla ē. Et iō afrodi uenerē dici.
q coitꝰ ſpuma ē ſanguīs. q̄ ex ſu
co uiſceꝝ liquido ſalſoq; ɔſtat. Iđō
aūt uenerē uulcani dīit uxorem.
qꝛ uenereū officiū nō ſ calore ɔſiſtit.
vn̄ ē frigidꝰ ī uenerē ſenior. Nā q

ſaturnꝰ dr̄ pr̄is celii uirilia ampu
taſſe q̄ in mare cadētia uenerē ēme
rūt. iđo fingit̄. qꝛ n̄ humor de celo ī
t'ram deſcendit nichꝰ ꝑatur. Cupidi
nē uocatū ferūt ꝓ amorē. Eſt eī de
mō fornicatōis qui iō alatus pigi
tur. qꝛ nichꝰ amātibꝰ leuiꝰ mutabi
lius inuenit̄. Puer pigit̄ qꝛ ſtultꝰ ē
ꝛ irrōnabil' amor. Sagittā ꝛ facem
tenē fingit̄. Sagittā qꝛ amor cor uul
nerat facē qꝛ inflāmat. Pan di
cit̄ greci. latini ſiluanū dīn ruſticoꝝ
q̄ in nature ſilitudinē formauerūt. vn̄
ꝛ pan dcē ē .id ē oē. Fingit eī cū ex u
niuſali elemtoꝝ ſpē. Hāt eī cornua
ī ſilitudinē radioꝝ ſol' ꝛ lune. diſtīc
ta maclis. Hāt pellem. ꝓ celi ſidera
rutilet eīꝰ facies ad ſilitudinē ethe
ris. Fiſtulā ſeptē calamoꝝ geſtat. ꝓ
armoīaꝝ celi in q̄ ſeptē ſūt ſoni. et
ſeptē diſcrimina uocū. villoſꝰ ē qꝛ te
llꝰ ɔueſtita ē. Agit̄ uētis. pars eīꝰ
feda ē inferior. ꝓ arbores ꝛ feras. et
pecudes. Caprinas ungłas hāt. ut
ſoliditatē t're oſtendat. quē uolūt
reꝝ ꝛ totiꝰ nature dīm. vn̄ pan. q̄ſi oīa
dīit. Yſis ling̃ egiptoꝝ t'ra appllā
tur. quā ſm uoluīt ēē. Fuit aūt yſis
regina egiptoꝝ machi regis filia.
que de grecia ueniēs egiptōs līras
docuit. ꝛ t'ras colē inſtituit. ꝓ q ꝛ
t'ram eīꝰ noīe appllauerunt. Sera
pis oīum maxīmꝰ egiptoꝝ deꝝ ipe
ē apis rex arginoꝝ. qui nauibus
t'ranſuectꝰ ī egiptū. cū ibi dē mortu
us fuiſſ; ſerapis appllatꝰ ē. ꝓpea
quia archa ī qua mortuꝰ ponit̄
quā ſarcofagū uocāt ſoros dr̄ grece
ꝛ ibi eū uenerari ſepltū ceperūt.
poſtquā t'plū eīꝰ ēēt inſtructū. uł

ut Soros et Apis Sorapis primo. deinde
una littera commutata Serapis dictus est.
Apis fuit apud Egiptios taurus Sera
pi consecratus. et ab eo ita cognomina
tus quem Egiptus instar numinis coleb
at. eo quod de futuris daret quedam ma
nifesta signa. Apparebat enim in mem
phis quem centum antistites prosequ
bantur: et repente velut limphatici pre
canebant. Huius capitis ymaginem
in heremo iudei fecerunt. Fauni
a fando vel a potis fones dici. quod voce
non signis ostendere videntur futura.
In lucis enim consulebantur a paganis.
et responsa illis non signis sed vocibus
dabant. Genium autem dicunt quod quasi vim
habeat omnium rerum gignendarum. seu a gig
nendis liberis. unde et geniales lecti di
cebantur a gentibus. qui novo mari
to sternebantur. Hec et alia sunt gentilium
fabulosa figmenta que interpretata sic habent
ut ea non intellecta dampnabiliter tamen ado
rent. Fatum autem dicunt esse quicquid dii
fantur quicquid iuppiter fatur. A fando
igitur fatum dicunt. id est a loquendo. Quod nisi
hoc nomen iam in alia re soleret intelligi
quo corda hominum nolumus inclinare.
rationabiliter possemus a fando fatum
appellare. Non enim abnuere possumus
esse scriptum in litteris sanctis. Semel locutus
est deus duo hec audivi et cetera. Quod enim
dictum est semel locutus est intellige in
mobiliter. hoc est incommutabiliter est locu
tus. sic novit incommutabiliter omnia que
futura sunt. et que ipse facturus est. Tria
autem fata fingunt in colo et fuso digi
tisque fila ex lana torquentibus. propter tria
tempora preteritum. quod in fuso iam nentum
atque involutum est. presens quod inter digi
tos nentis traicitur futurum in lana

que in colo implicata est. eo quod adhuc
per digitos nentis ad fusum tanquam
presens ad preteritum traiciendum est. Par
cas per antifrasin appellatas quod mi
nime parcant. quas tres esse volue
runt. unam que vitam hominis ordinaret.
alteram que contexat. tertiam que rum
pat. Incipimus enim cum nascimur. sumus
cum vivimus. desinimus cum interimus.
Fortunam a fortuitis nomen habere dicunt.
quasi deam quandam res humanas variis
casibus et fortuitis illudentem. unde et ce
cam appellant. eo quod passim in quoslibet
incurrens sine ullo examine meritorum
et ad bonos et ad malos venit. Fatum autem
a fortuna separant. et fortuna quasi
sit in hiis que fortuitu veniunt. nu
lla palam causa. Fatum vero appositum
singulis statutum aiunt. Aiunt et tres
furias feminas crinitas serpentibus
propter tres effectus que in animis hominum mul
tas perturbationes gignunt. et interdum
cogunt ita delinquere. ut nec fame nec
periculi sui respectum habere permittat. Ira
que vindictam cupit. cupiditas que
desiderat opes. libido que appetit volu
ptates. Que ideo furie appellantur.
quod stimulis suis mentem feriant. et quie
tam esse non sinant. Nimphas deas
aquarum putant dictas a nubibus. Nam
ex nubibus aque unde derivatum est.
nimphas deas aquarum quasi numina
limpharum. Ipsas autem dicunt et musas
quas et nimphas. nec immerito. nam
aque motus musicen efficit. Nim
pharum apud gentiles varia sunt vocabu
la. Nimphas quippe montium oreades
dicunt. Silvarum driades. Fontium ama
driades. Camporum naydes. Maris ne
naides. Eroas dicunt a iunone tra

xisse nomen. Grece enim iuno era appellatur. Et ideo nescio quis filius eius secundum grecorum fabulam eros fuit nuncupatus. hoc uidelicet uelut mistice significante fabula. quod aer iunoni deputetur. ubi uolunt eroas habitare. quo nomine appellarent alicuius meriti animas defunctorum. quasi eroas. id est uiros aereos. et celo dignos. propter sapientiam et fortitudinem. Penates gentiles dicebant omnes deos quos domi colebant. Et penates dicti quod essent in penetralibus id est in secretis. Hi enim dii quo uocabantur uel que nomina haberent ignoratur. Manes deos mortuorum dicunt. quorum potestatem inter lunam et terram asserunt. a quibus et mane dictum existimant. quos putant quia mane, id est, uirum e manes deos. siue quia mane latent per auras. siue quia mites sunt inmanibus contrario nomine hoc appellantur. Apuleius autem ait eos catantifrasin dici manes. hoc est mites ac modestos cum sint terribiles et inmanes. ut parchas. ut eumenides. Laruas ex hominibus factos demones aiunt. qui meriti mali fuerint. quarum natura esse dicitur paruulos terrere. et in angulis garrire tenebrosis. Lamias quas fabule tradunt infantes corripere ac laniare solitas. a laniando specialiter dictas. Pilosi qui grece panite. latine incubi appellantur siue inui ab ineundo passim cum animalibus. unde et incubi dicuntur ab incumbendo. hoc est stuprando. Sepe enim improbi existunt et mulieribus. et earum peragunt concubitum. quos demones galli dusios nuncupant qui assidue hanc peragunt immunditiam. Quem autem uulgo incubonem uocant. hunc romani faunum ficarium dicunt. ad quem oratius dicit. Faune nimpharum fugientum amator per meos fines. et aprica rura lenis incedas.

Incipit liber IX.

De linguis gentium. I.
De gentium uocabulis. II.
De regnis militieque uocabulis. III.
De ciuibus. IIII.

De linguis gentium.

Linguarum diuersitas exorta est in hedificatione turris post diluuium. Nam priusquam superbia turris illius in diuersos signorum sonos humanam diuideret societatem. una omnium nationum lingua fuit. que hebrea uocatur. qua patriarche et prophete usi sunt. non solum in sermonibus suis. uerum etiam in litteris sacris. In initio autem quot gentes tot lingue fuerunt. deinde plures gentes quam lingue. quia ex una lingua multe sunt gentes exorte. Lingue autem in hoc loco pro uerbis posite sunt que per linguam fiunt. genere locutionis illo quo is qui efficit per id quod efficitur nominatur. sicut os dici solet pro uerbis. sicut manus pro litteris. Tres sunt autem lingue sacre. hebrea. greca. et latina. que toto orbe maxime excellunt. His enim tribus linguis super crucem domini a pilato fuit causa eius scripta. Unde et propter obscuritatem sanctarum scripturarum. harum trium linguarum cognitio necessaria est. ut ad alteram recurratur dum siquam dubitationem nominis uel interpretationis sermo unius lingue attulerit. Greca autem lingua inter ceteras gentium clarior habetur. Est enim et latinis et omnibus linguis sonantior. cuius uarietas in quinque partibus discernitur. Quarum prima dicitur coine. id est mixta siue communis. qua omnes utuntur. Secunda attica. uidelicet athenensis. qua usi sunt omnes grecie auctores. Tercia dorica. quam habent egyptii et syri. Quarta ionica. Quinta eolica. quam eolice locutos dixe

rūt. Et sūt in obſuatōne ligue ḡ
ce eiuſmodi certi diſcrimīa. Ser
mo eī cor ei ē diſpcitꝯ. Latinas
aūt linguas q̄ttuor ēē quidā dix
unt. i. priſcam. latinā. romanā.
i mixtā. Priſca ē. q̄ uetuſtiſſimi
italie ſb iano ꝛ ſaturno ſūt uſi. i
cōdita ut ſe hnt carmina alior.
ii Latina. q̄ ſub latino ꝛ regibꝫ tu
ſci ꝛ ceti in latino ſūt loquuti. ex
qua ſūt duodeci table ſcripte.
iii. Romana q̄ p reges exactos a p
plo romano cepta ē. q̄ ennius. pla
utus. neuius. uirgilius. poete. ꝛ ex
oratoribꝫ. graccus. ꝛ cato. ꝛ cicero.
iiii. ul' ceti effuderūt. Mixta q̄ p im
piū lacius p motū ſimł' cū moribꝫ
ꝛ hoībꝫ in romanā ciuitatē irru
pit. integritatē uerbi p ſoloeciſmos
ꝛ barbariſmos corrūpēs. Oīs aūt
orientis gēs in guttur linguā ꝛ uer
ba collidūt. ſic hebrei ꝛ ſiri. Oīs
mediterranee gēs in palato ſmo
nes ferūt. ſic greci ꝛ aſiani. Oīs
occidentis gēs uerba in dentibꝫ fra
gūt. ſic itali ꝛ yſpani. Sirus ꝛ cal
deus uicinus hebreo ē in ſmone
cōſonās in pliſq; ꝛ litterar ſono.
Quidā aūt arbitrāt linguā eſſe
caldeā. q̄ abraam de caldeis fuit.
Quod ſi hoc recipit quō in daniele
p̄in linguā quā nō nouāt doceri
iubētur. Omnē aūt linguā unꝰ
quiſq; hoīm ſiue grecam ſiue la
tinā. ſiue ceterar gentiū aut au
diendo p't tenē. aut legēdo ex p
ceptore accipe. Cū aūt oīum lin
guar ſcia difficil' ſit quis tā de
ſidioſꝯ ē. ut in ſua gēte poſitꝯ. ſue
gētis linguā neſciat. nūq̄ alid

putandꝯ ē niſi aīaliū brutor deterior.
Illa eī, p̄ferre uocis clamorē exp'mūt.
iſte deterior qui p̄ferre lingue carz no
ticia. Cuiuſmodi aūt ligua loqu vi.
utus ē ds in p'ncipio mūdi. dū
diceret. fiat lux. inuenire difficile ē.
Nōdū eī erāt ligue. Itē qua ligua
inſonuit exterioribꝫ hoīm auribus.
maxie ad p'mū hoīnē loquēs. ul' ad
p̄phas. ul' dū corpalit' ſonuit uox
dicentis dei. tu es filiꝰ mꝰ dilectꝯ.
Ubi a quibuſdā creditur illa lin
gua una ꝛ ſola. q̄ fuit ante q̄ eēt
liguar diuiſitas. In diuiſis aūtē
gētibꝫ credit'. q̄ eadē ligua illis
ds loquitur. q̄ ipi hoīes utūt'. ut ab
eis intelligatur. Loquit' aūt ds hoi
nibꝫ. nō p ſbām inuiſibilē, ſꝫ p crea
turā corpalē. p q̄ ꝛ hoībꝫ appa
rere uoluit qn̄ loquutꝯ ē. Dic' aūt
apls. Si liguis hoīm loquar ꝛ an
gelor. ū q̄rit' qua ligua angli loq̄t'.
nō q' anglor alique ligue ſūt. ſꝫ
hoc p exaggeratōnē dr. Itē ſi q̄ri
tur qua lingua in futurū hoīnes lo
quātur: nuſq̄ reperit'. Nā dic' apls.
Siue ligue ceſſabūt. Idō aūt p'iꝰ
de liguis. ac deinde de gētibꝫ poſu
imus. q̄ ex liguis gēs nō ex gēti
bꝫ ligue exorte ſūt. De gētium
Gens ē multitudo uocabul'. ii
ab uno p'ncipio orta. ſiū ab
alia nōne ſcdm p̄priam collectionē
diſtīcta. ut grecie. ꝛ aſie. Hic ꝛ gētili
tas dr. Gens aūt appllata p̄p gn̄a
tōnes familiar. i. a gignēdo. ſic na
tio a naſcēdo. Gentes aūt quibꝫ di
uiſa ē tr̄a. xv. ſūt de iafeth. triginta
ꝛ una de cham. uiginti ꝛ ſeptē de ſē.
Que ſiūt. lxx. ꝛ tres. ul' potiꝰ ut rō

declarat. septuaginta due totidemque li
gue que per terras esse ceperunt. queque cresce
do provincias et insulas impleverunt. Filii
sem quinque singulariter gentis singulas
procreaverunt. quorum primo elam. a quo
elamite principes persidis. Secundus as
sur. a quo assiriorum pullulavit impe
rium. Tertius arfaxat a quo gens cal
deorum exorta est. Quartus ludi. a quo
lidii. Quintus aram. a quo syri. quorum
metropolis fuit damascus. Filii
aram nepotes sem. iiii. us et ul. et
gether et mes. Us traconitidis
conditor. qui inter palestinam et coele
siriam tenuit principatum. unde fuit
iob. secundum quod scriptum est. vir erat in
terra us. nomine iob. Secundus ul. a quo ar
meni. Tertius gether. a quo car
meni. sive carie. Quartus. mes. a quo
sunt hii qui vocantur meones. Po
steritas arfaxat. filii sem. heber ne
pos arfaxat. a quo hebrei. Iectan
filius heber. a quo indorum orta est gens.
Sale. filius iectan. a quo bactriani.
licet eos alii scitarum exules suspicen
tur. Ismael filius abraam. a quo is
maelite. qui nunc corrupto nomine
sarraceni quasi a sarra et agareni
ab agar. Nabeoth. filius ismael. a
quo nabathei qui ab eufrate in ma
ri rubro inhabitant. Moab. et amon
filii loth. a quo moabite. et amani
te. Edom filius esau. a quo ydum
ei. Hee sunt gentes que de sem stir
pe descenderunt possidentes terram meri
dianam. ab ortu solis usque ad fenices.
Filii cham. iiii. ex quibus orte sunt gen
tes hee. Cus. a quo ethiopes progeni
ti. Mesraim. a quo egiptii perhibentur
exorti. Futh. a quo libii. unde

et mauritanie fluvius usque in presen
tem futh dicitur. omnisque circa eum regio fu
tensis. Canaan. a quo afri et fenices. Item
ex nepotibus cham filii chus. nepo
tes cam sex. Saba et evila. sabbata.
regma. saba. tricha. Saba. a quo pro
geniti et appellati sabei. de quibus vir
gilius solis est turea virga sabeis. Hii
sunt et arabes. Evila. a quo getuli.
in parte remotioris affrice heremo
coherentes. Sabata. a quo sabathe
ni. qui nunc astabari nominantur. Reg
ma vero. et saba. et tricha paulatim anti
qua vocabula perdiderunt. et que nunc ab anti
quis habeant ignoratur. Filii regma sa
ba. et dadan. hic per sin litteram scribitur.
in hebreo. Ille autem superior saba. per sa
mech a quo appellatur sabea. Interpreta
tur hic saba arabia. Dadan a quo
gens est ethiopie. in occidentali plaga.
Filii mesraim. labim a quibus libii. qui
quondam phutei vocabantur. Casloim
a quo philistiim. quos veteres allofil
os. nos modo corrupte palestinos vo
camus. Cetere gentes ignote sunt quia bello
ethiopico subverse usque ad oblivionem
preteritorum nominum pervenerunt. Filii ca
naan decem. ex quo cananeorum de
cem gentes quorum terram his expulsis
iudei possiderunt. quorum primogenitus
sidon. a quo sidones. unde et urbs eorum
in fenice sidon vocatur. Secundus eth. a quo
ethei. Tertius gebuseus. a quo ge
busei quorum fuit ierusalem. Quartus
amoreus. a quo amorrei. Quintus
gergeseus. a quo gergesei. Sextus
eveus. a quo evei. Ipsi sunt gabaoni
te. a civitate gabaon. qui supplices
venerunt ad iesum. Septimus ara
cheus. qui archas condidit oppidum

cōtra tripolim in radicib; libani
situm. Octauus asaneus. asan
ei. Nonus aradius. aquo ara
dii sunt. qui aradū insulā posse
derūt angusto freto afenicis lit
tore sepati. Decim⁹ amareus
aquo sirie ciuitas nobil' que uoca
tur eelis. Vndecim⁹ amatheus.
Hec sūt gn̄s de stirpe cham. q̄ asido
ne usq; ad gaditanū fretū. omnē
meridianā p̄tem tenēt. Itē de ti
lij̄s iafeth. **De filijs iafeth.**

Filij̄ iafeth septē nominātur. Gomer. ex
quo galate. i. galli. Magog aquo
arbitrātur. aquo arbitrātur scitas
⁊ gothos traxisse originē. Madan.
aquo medos extitisse putāt. Iuban.
aquo iones qui ⁊ greci. unde ⁊ mare
ionium. Tubal. aquo iberi ⁊ ẏspani.
licet quidā ex eo ⁊ ẏtalos suspicēt.
Mosoch. ex quo capadoces. unde ⁊ urbs
ap̄ eos usq; hodie malecha dr̄. Tiras
ex quo traces quor nō satis immuta
tū uocabulū ē q̄si tiraces. Filij go
mer. nepotes iafeth. ascaneth. aq̄
sarmate quos greci reginos uocāt. Ri
fa. aquo paflagones. Gotorna aq̄
sūt friges. Filij iuban elisa. aqui
b; greci elisei. qui uocāt eolides. unde ⁊
quīta lingua grece eolis appllāt. Tar
sis. aquo cilices. ut iosipp; arbitrāt.
unde ⁊ metropolis ciuitas eor tarsis
dr̄. Zethim. aquo zethei. i. ciprij.
aquib; hodie usq; urbs citias noiat.
Rodanim. aquo rodij. Hec sūt gn̄s
de stirpe iafeth. q̄ athauro mōte ad
aquilonē mediā p̄tē asie. ⁊ omnē
europā usq; ad occeanū britannicū po
ssidēt. noia ⁊ locis ⁊ gētib; relinquē
tes. de quib; postea imutata sunt.

noia plurima. cetā p̄manēt ut fue
rūt. Nā multar gentiū uocabla p
ti māsit. ita ut hodie usq; appa
reat unde sint diriuata. sic ex as
sur assiri. ex heber hebrei. p̄ti uo tē
poris uetustate ita mutata sūt. ut
uix hoies doctissimi ātiquissimas
ẏstorias pscrutātes. nec oīu s; ali
quar ex istis origines gētiū poti
erit repire. Nā q̄' ex filio chā q̄ uo
cat mesrā egipti sūt exorti. nulla h̄
resonat origo uocabli. sic nec ethio
pū qui dr̄ ad eū filiū chā ptinē q̄
cus appllatus ē. ⁊ si oia ɔsiderent' pl'i
ma tn̄ gētiū mutata q̄' manēcia uo
cabla apparēt. quib; postea noia di
ūsa dedit rō. Nāq; indij ab indo flu
mine dcī sūt. qui ab occidētali p̄te
eos icludit. Serc a p̄p'o oppido nom
sortiti sūt. gēs ad oriētē sita. ap̄s
quos de arborib; lana ɔtexit' de q̄
b; ē illd̄. Ignoti facie. s; noti uelle
seres. Gangaride p̄pli sūt int' assiri
os indosq; habitātes circa gāgen fluui
ū. unde ⁊ gāgaride nuncupati sūt. Ir
cani dcī. a silua ircania. ubi sūt mul
te tigres. Bactriani scite fuint. q̄
suor factione asedib; suis pulsi. iux
ta bactrō oriētis fluuiū ɔsederūt.
ex cui⁹ uocablo ⁊ nom sortiti sūt. hu
ius gētis rex fuit zaroastes inētor
magice artis. Parti quoq; ⁊ ipi
abscitis origiēt trahūt. Fuint aūt
exules. q' ⁊ hor uocablo manifes
tat'. Nā scitico s̄mōe exules p'ti dr̄.
Hij sil' bactrani domesticis sedicōi
b; scitia pulsi solitudiēs iux' ircaniā
p̄mū furti occupaūnt. dein plerāq;
finiū ⁊ ūtute obtinunt. Assirij ab
assur filio sem uocati. gens potēti

ſiria ab aſſur filio ſem uocati q̄
ab eufrate uſq; ad indoꝝ fines oē
i medio tenuit regionē. Medi a
rege ſuo cognominati putant. Nā
q; iaſō peliaci regis fr̄. a pelie fi
liis teſſalia pulſꝰ ē cū medea uxore
ſua. cuiꝰ fuit priuignꝰ medꝰ rex
atheniēſiū. q̄ poſt mortē iaſonis orie
tis plagā pdomuit. ibiq; mediā
urbē ꝯdidit. gentēq; medoꝝ noīe ſuo
appellauit. Sꝫ inuenimꝰ i geneſi. q̄ ma
dai auctor gētis medoꝝ fuit a quo
ꝛ cognominati ſic ſupiꝰ dcm̄ ē. Per
ſe a pſeo rege ſūt uocati. q̄ ex grecia
aſiā tranſiēs. ibi barbaras gētes gui
diutinoq; bello pdomuit. nouiſſime
uictor nom̄ ſubiecte gēti dedit. Perſe aūt
an̄ cirū ignobiles fuīt. ꝛ nullius int̄
gētes loci hebāt. Caſdei q̄ nc̄ caldei
uocātur. a caſeth filio nahor fr̄is abra
he. cognominati ſūt. Sabei dc̄i ~~apo~~
~~...~~. q̄ ē ſupplicare ꝛ ueniari. q;
diuinitatē p ipoꝝ tura ueniam̄. Ipi
ſūt ꝛ arabes q; i mōte arabie ſūt qui
uocat̄ libanꝰ. ꝛ ā libano ū tura col
ligūt. Syri. aſiri uocati ꝑhibēt. q̄ fuit
nepos abrahā. ex cetura. Quos aūt
ueteres aſſirios. nc̄ nos uocamꝰ ſyros.
a pte totū appellantes. Hebrei uoca
ti ſūt ab heber. q̄ pnepos fuit ſem.
Yſrlite uō. ab iſrl' filio yſaach. Nā
ptriarchā hebreoꝝ fuiſſe iſrl'. a quo
duodecī iudeoꝝ tribꝫ iſtalis uocablm
ſortite ſūt. Iudeis aūt ſcilicet a decē
tribubꝫ nom̄ ipo ſūt. Nā antea hebrei
ſiue iſrl' nūcupabant̄. Ex quo aūt i duo re
gna dī ppl's ē diuiſꝰ. tūc due tribꝫ q̄ de
ſtirpe iuda reges hebāt iudeoꝝ nom̄
ſortiti ſūt. Reliq̄ ṽo decē tribuū q̄ i
ſamaria regē ſibi ꝯſtituūt. ob ppli

magnitudinē. priſtinū nom̄ retin
uit iſrl'. Samaritanoꝝ gens ſumpſit
exordiū ab aſſiriis qui trāſmigrati ha
buerūt in ſamaria. qui latine iſpi
tant̄ cuſtodes. eo q̄ captiuatis iſrli
tis. iſta itiā; regionis eoꝝ ad cuſtodi
ā collocati ſūt. Fenix cathmi fr̄
de thebis egyptioꝝ in ſiriā pfectꝰ ap̄
ſydonē regnauit eoſq; ppl'os ex ſuo
noīe fenices. eiq; puinciā feniciam
nūcupauit. Sidones aūt a ciuita
te q̄ uocat̄ ſydō traxiſſe uocablm ꝑhi
betur. Sarraceni dc̄i ul' q̄ ex ſarra
genitos ſe p̄dicēt. ul' ſic gētiles aiūt
q̄ ex origie ſiroꝝ ſūt. q̄ſi ſyrigine.
Hij ꝑ amplā hītāt ſolitudinē. Ipi ē
ꝛ iſmahelite ut liber geneſeꝰ docet.
q. ſit ex iſmahele. ipe cedar a filio
iſmahelis. Ipi agareni ab agar. q̄
ut dixīmꝰ pūſo noīe ſarraceni uocāt̄
q; ex ſarra ſe genitos gl'iāt̄. Filiſtei ipi
ſūt paleſtini q̄. p. litt' ſīno hebreo
nō hīt. ſꝫ p ea. A grecis ... Inde phi
liſtei. p paleſtinis dc̄i a ciuitate uniq;
ſua. Ide ꝛ alloſili. i. alienigene. ob hoc
q; ſep fuīt inimici iſrl'. ꝛ lōge ab eoꝝ
gētē ac ſocietate ſepati. Cananei app
llati de canaan filio cham quoꝝ trā iudei
poſſederūt. ex cuiꝰ origie fuit emor ſi
chen pr̄. a quo amorrei ſūt nūcupa
ti. Egiptii. ab egipto quodā regē
ſuo uocati ſūt. Nā antea aerij dice
bant̄. Interptat̄ aūt lingua hebraica egy
ptij affligētes. eo q̄ affuxerūt dei
ppl'm priuſq̄ diuīo auxilio libarēt̄.
Armenii ex teſſalia unꝰ de nūo du
cū iaſonis q̄ ad colcos pfecti ſūt re
collecta multitudie q̄ amiſſo rege ia
ſone paſſī uagabat̄ armeniā ꝯdi
dit gētiq; ex ſuo uocablo nom̄ dedit.

+
79

Limes ē pſicus qui ſcitaſ ab eis di
uidit. Scitia cognominat̄ a quo
limite ſcite. a quibuſdā pilēti uo
cati. gēs āntiquiſſima ſēp hita. hii
partīq; bactianoꝝ. feie aūt eoꝝ ama
zonū regna ↄdiderūt. Maſſagete
ex ſcitaꝝ origīe ſūt. ⁊ dcī maſſagete
q̄ſi g̃ues. i. fortes gete. Nā ſic lingꝰ
argētū g̃ue dīc̄. i. maſſas. Hii ſūt
q̄ inť ſcitas atq; albanoq; ſeptētōa
libꝰ iugis īhitant. Amazones dcē
ſūt. ſeu q̄ ſimilꝰ uiuerēt ſine uiris. q̄ſi
amazoin. ſiū q̄ aduſtis dextioribꝰ
māmis ēēnt. ne ſagittaꝝ iactꝰ īpedi
ret q̄ſi ~~ad ..amazoī~~. Nudabāt ei q̄
aduſſerit mamam. Hastitāꝰ aiaz
mas dīc̄. Nā h̄ ē amazō. q. anes ma
zoq. i. ſine mama. Has iam nō ēē q̄
gētes eaꝝ ptī ab ercule ptī ab achi
le. uł alexādro uſq; ad internitōnē de
lete ſūt. Hirpeſs aſiatice ſcitie gēs
q̄ poſtq̄ ſe iaſoīs ex dixit. albo crine
naſciř ob aſſiduas niuibꝰ ⁊ ipſīꝰ ei
pilli color gēti nomīn dedit. ⁊ iń dīř
albam. Hoꝝ glauca oclis. i. picta in
ē pupilla uł adō itin. ut nocte plꝰ
q̄ʒ die cernit. Albani aūt uicini a
mazonū ſūnt. Hunnice ātea unnice
uocabantur. poſtremo a rege ſuo albar
es appellate. q̄ primū inultā meotide
inť glaciale chanaī ⁊ maſſa getarū
īmanes populos hitaūt. Demū primū
bꝰ equis cauraſi rupibꝰ feras gēs
alexādri clauſtro cohibēte ruprunt.
ſ orientē. xx. ānis tenuīt captiuū.
⁊ ab egiptiis atq; ethiopibꝰ ānuū
uectigal exegerīt. Troianoꝝ gēs.
antea dardana. a dardano noīati.
Nā dardanꝰ ⁊ iaſiꝰ frēs ex grecia pfci.
ex hiis iaſiꝰ ad traciā. dardanꝰ ad fri

giā puenit. Ibiq; primꝰ regnauit. po
ſtq̄ʒ filiꝰ eiꝰ erictonius. deīn nepos
eiꝰ tros. a quo troiani nūcupati ſūt.
Galate galli ēē noſcūť. q̄ iauxiliū
ā a rege bitinie euocati. regnū cū
eo pacta uictoria diuiſert. ſicq; de
inde grecis admixti. primū gallo greci
nūc ex āntiquo galloꝝ noīe gala
te nūcupant. Greci ante teſſali a
teſſalo. poſtea a greco rege greci ſūt nū
cupati. Nā greci ꝑpe teſſali ſūt. La
phitas aūt gētem teſſalie fuiſſe
aiūt. circa peneon amnem olim ī ha
bitātē. a lapitha ⁊ apollinis filia nū
cupate. Sitionii greci ſūt nūcupa
ti a ſitionio rege. hii primū agilaei uo
cabant. a rege agilaleo. qui primꝰ ſi
cionꝰ īpauit. a quo ⁊ agialea ciuitas
nūcupata ē. q̄ nūc peloponēſis uocat.
a pelope rege ſuo. Ipſi ſūt ⁊ archades.
ab arcade rege iouis. ⁊ caliſte filio
dcī. Danaī a dano rege uocati. Idē
⁊ argiui. ab argo ↄditore cognomi
nati. Poſtq̄ʒ aūt rex grecoꝝ apis mo
rtuus ē. huic filiꝰ argꝰ ſucceſſit ī reg
no. ⁊ ex eo argiui appellati ſūt. Qui ⁊
ab eis poſt obitū ut deꝰ hiri cepit. tem
plo ⁊ ſacrificio honoratꝰ. Accei. q̄ ⁊
acchiui. ab acceo iouis filio dcī. Pe
laſgi noīati. q̄ cū uelis paſſis uer
no tpe aduēiſſe ytaliā uiſi ſūt ut
aues. Primo eī eos uarro ab ytalia
explſos fuiſſe ↄmemorat. greci uo pe
laſgos a iouis. ⁊ lariſſe filio pibent
dcōs. Mirmidones fūnt achillis ſo
cii. dolopes puti. dcī aūt ſūt mirmi
dones ꝑ aſtuciā q̄ſi mirmice. i. for
mice. Eratoſtenes dicit dcōs mirm
idonas a mirmidone duce iouis. ⁊
eurimedoſe filio. Cicropi. athenē

suum regi successit gnus. cuius filia a
this nomen et regionis et gentis dedit. et
ex ea attici cognominati qui sunt athenienses.
Ion vir fortis ex suo nomine eosdem athe
nienses vocavit iones. Macedones.
a nomine emathionis regis. antea emathii
nuncupati sunt. postea macedones dicti
a macedone rege deucalionis matris
nepote. Epirote a pirro achillis fi
lio prius pirride. postea vero epiro rege ad
ytaliam transire persuasi sunt. Doro nep
tuni et ellepis filius fuit. unde dori et
nomen ducunt. Sunt autem pars grece
gentis. ex quibus et cognominata est tertia li
ngua grecorum. que dorica appellatur. Lacede
mones a lacedemone semele filio dicti.
Hii diu perseverantes in bello contra messeios.
veriti ne diuturnitate belli spem prolis
amitterent. preceperunt ut virgines eorum cum
iuvenibus domi relictis concumberent. Itaque
ex promiscuo virginum concubitu virgines
iuvenes de iectis penitus nati. ex nota
matris pudoris sparti vocati sunt.
Nam ipsos spartanos esse. quos et lacedem
ones. Spartanos vero prius repentinos
adventus cadmum qui de terra confectus. ex omni
parte confluctus ita vocatus. Traces ex fi
lio iafeth qui vocatus est tiras et orti et cog
nominati ut supra dictum est perhibentur. hii genti
les eos ex moribus suis dictos existimant.
quod sint truces. Sevissimi enim omnium gen
tium fuerunt. unde et multa de his fabulosa
memorantur. quod captivos diis suis litarent.
et humanum sanguinem in ossibus capitum pota
re soliti essent. De quibus virgilius. Heu
fuge crudeles terras. fuge litus avarum.
quasi crudelium et avarorum. Istrorum origines
a colchis ducitur. qui missi ad argonautas
persequendos. ut a ponto intraverunt istrum flumi
ni. a vocabulo amnis quo a mari acce

sserant appellati sunt. Romani a ro
muli nomine nuncupati sunt. qui urbem
romam condidit. gentique et civitati nomen
dedit. Hii antea a saturno saturnii.
a latio latini vocati sunt. Nam latinus
ytalie rex fuit. qui ex suo nomine lati
nos appellavit. qui postea romani nun
cupati sunt. Hii et quirites dicti. quia qui
rinus dictus est romulus. quia semper hasta ute
batur. quod sabinorum lingua quiris dicitur. Italus
quoque et sabinus fratres fuerunt. ex quibus nomina et
populis imposita et regionibus sunt. Nam
ab italo itali. a sabino sabini. a si
cano sicani. cognominati sunt. Inde et
sicilienses. Tusci. italie gens est a fre
quentia sacrorum et turis vocata. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~. Umbri italie gens
est. sed gallorum veterum propago qui appen
ninum montem incoluerunt. De quibus ysto
rie perhibent. quod tempore aquose cladis im
bribus superfuerunt. et ob hoc umbrios grece
nominatos. Marsi gens italie dicta a comi
te dei liberi marsia. qui usum illis vinearum
ostendit. Ob hoc illi statuam fecerunt quam
postea romani victis marsis tulerunt.
Marsos autem greci tuscos vocant. qui ~~o fe~~
~~nove~~. quod multos serpentes habent. ~~ex o o~~
~~ex~~ serpens dicatur. Illesos autem esse carmi
num maleficiis. Inhabitant autem plagam
appennini montis. simul cum umbris.
Gothi a magog filio iafeth nominati
putantur. de similitudine ultime sillabe quos
veteres magis getas quam gothos vo
caverunt. Gens fortis et potentissima
mole ardua corporum. armorum genere
terribilis. De quibus lucanus. Hinc dacus
premat. inde gethes succurrat hiberis.
Daci autem gothorum soboles fuerunt. et dictos
putant dacos quasi dagos. quia de gothorum
stirpe creati sunt. De quibus ille. ab isar

tor, proluſq; dacor. Beſſi barbari
ſunt qui a multitudine boum ſic uo
cati credunt. De quibus quidam. Qui
colit terre medio uel ille diuicijs mul
to boue pilleatus accola ripe. Gipi
des pedeſtri prelio magis quam equeſtri
ſunt uſi. ex hac cauſa ita uocati ſunt.
Sarmate patentibus campis armati in
equitabant. priuſquam eos lentulus danub
io pelleret. atq; inde ab ſtudio arm
orum ſarmate nuncupati eſtimantur.
Lanus fluuius fertur ultra danubium.
a quo alani dicti ſunt. ſicut et populi inhabitan
tes iuxta lemannum fluuium. alemanni
uocantur. De quibus lucanus deſerunt
cauo lemanno fixa tentoria. Longob
ardos. uulgo fertur nominaſſe prolixa bar
ba et numquam tonſa. Vuandali cognominis e
ab extremis gallecie einſque ua quem
fluuium inhabitaſſe. et ex eo traxiſſe nomen.
uuandali perhibentur. Germanie gentis
dicte quod ſint inmanes corporum. inmaneſq;
natione. ſeuiſſimis durate frigoribus
qui mores ex ipſo celi rigore traxe
runt. ferocis animi et ſemper indomiti raptu
uenatuq; uiuentes. Horum plurime gen
tes uarie armis. diſcolores habitu.
linguis diſſone. et origine uocabulorum
incerte ut tolſantes amſiuari. qua
diti. uingili. marcomanni. brutti. cama
ſi. blangiani. tubantes. quorum immani
tas barbarie etiam in ipſis uocabulis hor
rorem quendam ſignificat. Sueui pars germa
norum ſunt in fine ſeptentrionis de qui
bus lucanus. Fundit ab extremo fla
uos aquilone ſueuos. Quorum fuiſſe
centum pagos et populi multi po dierunt. Di
cti autem ſueui. putantur a monte ſueuo.
qui ab ortu initium germanie facit.
Cuius loca incolunt. Burgundiones

quondam a romanis ſubacti interiorem
germaniam per caſtrorum limites poſi
ti a tyberio ceſare in magnam coalue
runt gentem. atq; ita nomen ex locis ſumpſe
runt. quia crebra per limites habitacula
conſtituta burgos uocant. hij poſtea re
belles romanis effecti. pluſquam octuaginta
milia armatorum ripe reni fluminis in
ſederunt. et nomen gentis obtinuerunt. Saxo
num gens in oceani litoribus et paludi
bus inuijs ſita uirtute atq; agilitate
abilis unde et appellata quod ſit durum et
ualidiſſimum genus hominum et preſtans
ceteris piraticis. Franci a quodam proprio
duce uocati putantur. Alij eos a feritate
morum nuncupatos exiſtimant. Sunt enim
in illis mores inconditi naturalis fero
citas animorum. Brittones. quidam latine
nominatos ſuſpicantur. eo quod bruti ſint. gens
intra oceanum interfuſo mari quaſi extra orbem
poſita. De quibus uirgilius. Toto diui
ſos orbe britannos. Scoti propria lingua
nomen habent. a picto corpore. eo quod aculeis
ferreis cum atramento uariarum fig
urarum ſtigmate adnotentur. Galli a cand
ore corporis nuncupati ſunt. Gala enim
grece. lac dicitur. unde et ſibilla ſic eos appel
lat. cum ait de his. tunc lactea colla au
ro innectuntur. Secundum diuerſitatem enim celi
et facies hominum. et colores et corporum quan
titates. et animorum diuerſitates exiſtunt.
Inde romanos graues. grecos leues afros
uerſipelles. gallos natura feroces. at
q; acriores ingenio peruidimus. quod natura
climatum facit. Galli autem ſenones
et antiquitus zenones dicebantur. quod
liberum oſpitio recepiſſent. poſtea. z. in
s. littera conmutata eſt. Vaccei oppidum
fuit iuxta pirineum a quo ſunt cognom
mati uaccei. de quibus creditur, dixiſſe

poeta. Lateq; uagātes uaccei. Hij
pirinei iugis ꝑ amplā mōtis hab
itāt solitudinē. Uaccex minetos
anllā gēte obtētex. Idē ⁊ uascones
q̄i uacones. c. in. s. lr̄a demutata.
quos gneus pōpei⁹ edomita ispa
nia ⁊ ad triūphū uenire festinās. de
pireneis iugis deposuit. ⁊ in unum
opidū ɔgregauit. Unī ⁊ ɔuenar̄ ur
bs nōm accep̄. Hispam. ab hibero am
ne p̄mū hibi. postea ab ispalo ispa
ni cognominati sūt. Gallecii a cā
dore dcī. unī ⁊ galli. Reliquis ei ispa
nie ꝑplis candidiores extitit. Hij
grecam sibi originē asserūt. unī ⁊ na
turali igenio carēt. callēt. Siqdē
post finē troiani belli. teucrū mor
te aiacis frīs īuisū pr̄i telamonī. cū
dū nō reciperet in regnū cyprū ɔcessi
sse. ibiq; urbē noie antiq; p̄rie sala
minā ɔdidisse. īde ad galleciā ꝓfe
ctū et positis sedibꝫ ex loco gētē nōm
dedisse. Astures. gens ispanie. uo
cati eo q, circa asturē flumē septē mōti
bꝫ. siluisq; crebris inhitent. Cāta
bri gens ispanie a uocablō urbis ⁊
hiberi amnis. cui insidunt appellāti.
Hor aīus ꝑtinax ⁊ mag ad latroci
nādū ⁊ bellandū. uł ad ꝑpetiēdū
uerbera sēp parati. Celtiberi ex gal
lis celticis fuint quor ex noie appe
llata ē regio celtiberia. Nā ex flumi
ne yspanie hibero ubi ɔsederūt ⁊
ex gallis qui celtici dicebāt mixto
utroq; uocablō celtibi nūcupati sūt.
Affri appellāti ab uno ex posteris ab
rahe qui uocabat afer. qui dr̄ duxi
sse aduēsus libiā exercitū. ⁊ ibi uictis
hostibꝫ ɔsendisse. eiusq; posteros ex
noie atq; ⁊ afros ⁊ africanos nūcu
passe. Peni aūt cartaginēses sūt
a fenicibꝫ nūcupati. qui cū didone
nūcupati ꝓfecti sūt. Tirios uo. ati
ria urbe fenicū noiatos de qua ꝓfecti
sūt. ⁊ i affricę litꝰ uenerūt. Getuli
gethe dicūt fuisse q̄ ingēti agmine a
locis suis nauibꝫ ɔscēdētes loca sirti
um i libia occupauerūt. Et qr̄ ex geth
is uenerāt diriuato noie getuli cog
nominati sūt. Unī ⁊ opīo ē apꝫ gothos.
ab antiq̄ cognatōne mauros ɔsāgui
tate ꝓpinquos sibi uocare. Africā aūt
initiū habuē libies. deī afri post h
gethuli. postremo mauri ⁊ numide.
Mauri ⁊ numide ut aucti putāt sic
sūpsērūt exordiū ⁊ uocabuli. Nā post
q̄ in ispania herculles interijt. exercitꝰ ei
ɔpositꝰ ex uarijs gētibꝫ amisso duce
passim sibi sedes querebāt. Ex eo
nūo. medi. perse. ⁊ armenij nauibꝫ
i africā transuecti. p̄ma loca mari occu
pauē. Sz ꝑ se dū mapalias i agris ꝓ cō
struēdis domicilijs. nō inuenissēt. ⁊ ig
nara ling̃ ɔmerciū ꝓhiberet ꝑ parētes
agros ⁊ diūsas solitudīes uagabāt.
⁊ a pabulatōibꝫ uagabūdis semetipsos
ꝑpa ligua numidas appellauerūt. i. si
ne opido uagos ⁊ errātes. Medi aūt.
cū libijs se miscuerūt. qui p̄mā ys
paniā i hitant. quor nōm paulati
libies corrupe barbara ligua mau
ros ꝓ medos appellāntes. licz mauri
ob colorē a grecis uocēt. Greci ei nig
rū mauro uocāt. Estifero quippe ca
lore afflati spēz atri coloris dūt. Ma
ssilia ciuitas affrice ē. nō lōge ab ath
lātes ⁊ orto esperidū. aq̄ ciuitate ma
ssili uocati sūt. quos nūc corrupte ma

ſſolet uocamus. De quibus uirgilius.
Hic m̄ massilie gētis mōstrata sa
cerdos. Gaulalū gētes sūt ameri
die usq; oceanū espiā p̄uagātes. Hi
in gaulotē isula dedit. q̄ est iux̄ e
thiopiā. ū nec s̄p̄es nascit̄. nec uiuit.
Garamātes p̄p̄li affrice p̄pe cerenā
ihītātes. a garamāte rege apollis
filio noīati. q̄ ibi ex suo noīe gada
ma oppidū ɔdidit. Sūt aūt p̄ri gē
tib; ethiopū. De q̄b; uirgilio. Extre
mi garamātes. extremi aiū q; seui.
7 a ɔsortō huāitatis remōti. Espii uo
sūt qui cⁱ^a ispamā ɔmorāt̄. nā ispa
ma espia. Ethiopes dcī a filio cham.
qui uocatus ē cus. ex quo originē tra
hūt. cus ei ebrayca ling̃ ethiops īt̄
p̄tat̄. Hii quōdā ab indo flumine ɔsur
gētes iux̄ egiptū int̄ nilū 7 oceanū
īm die. sb ip̄a solis icuītate isederūt.
Quor̄ tres sūt p̄p̄li. Espi. Garamā
tes. 7 Indi. Espi sūt occidētis. Gara
mātes tripolis. Indi oriētis. Trogo
dite gēs ethiopū. io nūcupati q̄ tā
ta celitate pollēt ut feras cursu pedū
asseq̄nt̄. P anfagi 7 hi ethiopes sūt.
q̄b; esca ē q̄cq̄d mādi pōt. 7 oīa fortui
tu gignētia. ūn 7 appllāti. Ictiofagi
q̄ uenādo imari ualeāt. 7 piscib; tm̄
alāt̄. Hi p̄ idos mōtanas regiōes te
nēt. quos sbactos alexāder magnus
piscib; uesci p̄hibuit. Antropofagi
gens asperrima sb regiōe sericū sita.
q; huāmis carnib; uescāt̄. Idō antro
pofagi noīnāt̄. Itaq; sic hīs ita ce
tis gētib; p sc̄la. aut a regib;. aut
a locis. aut a morib;. aut ex q̄buslz
aliis cāis imutata uocabl'a sūt. ita
ut p̄ma origo noīs cor̄. tp̄r̄ uetus
tate nō pateat. Iā uo hii q̄ ātipodes
dūt. eo q̄ ɔtrarii ēe uestigiis nr̄is pu
tāt̄. ut q̄si sb t'ris positi ad uⁱsa pedib;
nr̄is calcēt uestigia. nullā rōne cre
dēdū ē. q; nec soliditas patit̄. ū cen
trū t'r̄e. s; nec hoc ulla ystorie cognitōe
firmat̄. s; hec poete q̄si rōcinādū com
ectāt̄. Titanas aūt quosdā igrecia
ferūt fuisse. robustos 7 excellētes ui
rib; p̄p̄los quos ferūt fabl'e ab irata
t'ra cōtra deos ad eius ultōnē creatos. Vn 7 ti
tanes dcī sūt. ~~a tio 7 te hoces~~. id est
ultōne. q̄ q̄si ulciscēde matris t're cā.
i deos armati extitēnt. Quos fabl'e a
ioue bello fuisse supatos atq; extīc
tos fīgūt. p̄p q̄ e celo iactis fulmib;
intieriūt. De regnis militieq; uocablīs.

REgnū a regib; dcm̄. Nā sic re
ges a regēdo uocati. ita regnū
a regib;. Regnū uniu'se natiōnes su
is queq; tp̄ib; hūnt. ut assirii. medi.
p'se. egiptii. gr̄ci. quor̄ uices sors tē
por̄ ita uolup̄tauit. ut alt'm ab alt'o
solueret̄. Int' oīa regna t'rar̄. duo reg
na cetis gl'iosa tradūt̄. assirior̄ p̄ma.
deīn romanor̄. haud tp̄ib; 7 locis int'
se ordināta atq; distīcta. Nā sic illō
p̄us 7 hoc postiō. ita illō ioriēte. hi iocci
dēte exortū ē. Deniq; illius fine huī
initiū ɔfestī fuit. Regna cetā cetiq;
reges. uelut apēdices istor̄ hītur.
Reges a regēdo uocati. sic sacdos a
scificādo: ita 7 reges a regēdo.
Nō aūt regit q̄ nō corrigit. Recte āt
faciēdo regis nōm tenet̄. p'ccādo ami
tit̄. Vn̄ 7 ap̄ ueteres. tale erat p̄u'biū.
Rex eris si recte facies. si nō facies
nō eris. Regie u'tutes p'cipue due.
iusticia 7 pietas. Plus aūt iregib;
laudat̄ pietas. Nā iusticia p se seu
era ē. Consules appllāti a ɔsulēdo.

sic reges a regendo. sic leges a legendo.
Nam cum romani regum superbam dominationem
non ferrent annua imperia binosque consu
les sibi fecerunt. Nam fastus regius
non benivolentia consulentis sed superbia
dominantis erat. Hic ergo consules appella
ti vel a consulendo civibus. vel a regendo
cuncta consilio. Quos tamen ideo mutandos
per annos singulos elegerunt. ut nec consul
diu maneret et moderatiores cito suc
cederent. Inde autem duo pares. quia
unus rem civilem. alter rem militarem ad
ministrabat. Regnaverunt autem annis
cccc. lxvii. Proconsules suffecti
erant consulibus. et dicti proconsules. eo quod vi
ce consulis fungerentur. sic procurator curatori
i. auctori. Exconsules autem dicti quia iam
a consulatu exierint. sive discesserint.
peracto sui temporis anno. Dictatores.
quinto anno post reges expulsos romani sibi con
stituerunt. dum gener tarquinii ad i
niuriam soceri vindicandam ingentem adver
sus romam collegisset exercitum. Hi qui
quinquennii temporis imperio utebantur. plus
ci erat honore quam consules qui annuam
potestatem tenebant. et dicti dictatores quasi
principes et preceptores. Unde et magistri
populi nominantur. Inde et dicta dicuntur. Cesa
ris nomen a iulio cepit. qui bello civili
commoto primus romanum singulare obtinuit
principatum. Cesar autem dictus quod ceso
mortue matris utero prolatus eductus
quia fuit. vel quod cum cesarie natus sit. A
quo et imperatores sequentes cesares
dicti sunt. eo quod comati essent. Qui enim exsec
to utero eximebantur cesones et cesares
appellabantur. Iulius autem dictus quia ab iu
lo enee filio originem duxit ut confir
mat virgilius. Iulius a magno dimis
sum nomen iulo. Imperator autem nomen apud

romanos eorum tantum prius fuit apud quos sum
ma rei militaris consisteret. et ideo im
peratores dicti ab imperando exercitui. Sed
dum diu duces titulis imperatoris fun
gerentur senatus censuit. ut augusti ce
saris hoc tantum nomen esset eoque his distin
gueretur a ceteris regibus gentium. Quod et se
quentes cesares hactenus usurpaverunt.
Solet enim fieri ut primi reges nomen et reliqui
possiderent. sic apud albanos ex silvii
nomine. omnes reges albanorum silvii appe
llati sunt. sic apud persas arsacide. apud eg
iptios ptholomei. apud athenienses ce
cropide. Augustus ideo apud romanos nomen
imperii est. eo quod olim augerent rem publi
cam amplificando. Quod nomen primum senatus
octaviano cesari tradidit. ut quia au
xerat terras ipso nomine et titulo consecraretur.
Dum autem idem octavianus iam cesar et im
perator appellaretur. vel augustus. postea
vero dum ludos expectaret. et pronunciatum
esset illi a populo ut vocaretur ut dominus.
statim manu vultuque auso indecoras
adulationes repressit. et domini appe
llationem ut homo declinavit. atque
in sequenti die omnem populum gravi edicto
corripuit. dominumque se post hec app
ellari. ne a liberis suis quidem permisit.
Fuit autem filius attie que nata est de soro
re iulii cesaris. Reges autem ab hac
causa apud grecos basilei vocantur. quod tamquam ba
ses populum sustinent. Unde et bases coro
nas habent. Quanto enim quisque magis preponitur
tanto amplius pondere laborum gravatur.
Tiranni grece dicuntur. idem latine et reges.
Nam apud veteres inter regem et tirannum nu
lla discretio erat. ut pars in pacis
erit dextram tetigisse tiranni. Fortes
enim reges. tiranni vocabantur. Nam tiro for
tis. De quibus dominus loquitur dicens.

p me reges regnāt. et tiranni p me
tenēt terā. Iam postea in usum acci
dit tirānos uocari pessimos atq; im
pbos reges. luxuriose dn̄atōis cupidi
tatem 7 crudelissimā dn̄atōnem in
ppl'is exercētes. Princeps 7 dignitatis
nō significatur 7 ordinis. sic ē illd
uirgilianū. Princeps ardētē cōiecit lā
padā turnus, p pmus. Dictus ē aūt prin
ceps a capiendi significatōne. q' p
mus capiat. sic municeps. ab eo q'
munia capiat. Dux dictus. eo q' sit
ductor exercitus. s; nō statim quicūq; prin
cipes ul' duces sūt 7 reges dici po
ssunt. In bello aūt meli' ducē noia
ri q' regē. Nā hoc nomen exprimit in plio
ducentē. Vn̄ 7 uirgili'. Ducis euādri.
Salustius. Q' d' cupidi' ī ore ducis
ēē quisq; boni. nō dic' in ore cōsul.
Monarches sūt q' singlarē possidēt prin
cipatū. qual' fuit alexāder ap' grecos.
7 iuli' ap' romanos. Hic 7 monarchia
dr̄. Monos quippe singlaritas greco
noie. archia pn̄cipatus ē. Tetrarche
sūt. qrtā ptē regni tenētes. Nā te
tra quatuor sūt. qual' fuit in iudea
philipp'. Patricii ī uocati sūt. p
eo q' sic pres filiis. ita, puideāt rei
publice. Prefecti dci q' pretoria potāte
psint. Pretores idē qui 7 pfecti. q̄si
ppositores. Presides uō dci qui alic'
loci tutelā psidialit' tenēt. Tribuni
uocati. q' militib; siu plebib; iura t
buūt. Centuriones dci. eo q' cētū
psūt militib;. sic quīq̄genarii qui
ī capite sūt quīq̄gīta militū. sic deca
ni ab eo q' decē militib; pferūtur.
Chiliarchi sūt qui mille psūt. quos nō
mille uarios nūcupamus. 7 ē grecum
nōm. Miles dcs. q2 mille erāt an

nō uno. ul' q2 uno ē ex mille elect'.
Romul' aūt pmus ex ppl'o milites
sūpsit. 7 appll'auit. Liber uō pmus
milicie ordinē docuit. Miles aūt dr̄
aut ex ordinari'. Ordinari' ē qui p
ordinatōm militat. nec adhuc ali
q' cōsecut' ē gradū honoris. Est ei gre
gari'. i. huiu' milicie. Exordinari' ū
qui ob uirtutē pmouet' ex ordine.
Emeriti dn̄r ueterani solutiq; milicie.
qui iā in usu pl'ii nō sūt. 7 q2 mereri
militare dr̄ ab stipēdiis. s. q' merēt.
Idē 7 ueterani dn̄r. q2 iā in usu pl'ii nō
sūt. s; p multos milicie labores quieti
suffragiū cōsequūt'. Equestres mili
tes dci q' equo sedeāt. Itē militat ille
ī equestri ordine. Tirones dn̄r for
tes pueri qui ad miliciā delegāt'. atq;
armis gerendis habiles existūt. Hii
eī nō ex sola pfessiōe natitatis. s; ex
aspctu 7 ualitudine corporis existimāt'.
Vn̄ 7 tirones dci. quiq; anteq̄ sacīto
pbati sūt. milites nō sūt. Romane
aūt milicie mos fuit. puberes pmos ex
cerce armis. Nā sextodecimo āno tirones
militabāt. q' 7 solo sb custodib; age
bāt. de quib; uirgili'. Et pmo flore iu
uent'. Seruos sane nūq̄ militasse cō
stat. ni suntute deposita. excepto ha
nnibalis tpr cū post cannense pliū
in tāta necītate fuisset romani. ut ne
liberandorum quidē suorum daret' facultas.
Desertores uocati. eo q' desertis milita
rib; officiis euagātur. Hii ī aliquo nu
mero milicie nō dare, phibēt'. Q2 si
nō magnū tpis elapsum cōtraxerit. cēsi
nius suis redditur. Q2 7 qui desunt
exercitū ab hostes transeūtes. 7 ipi deser
tores uocāt'. Conscripti milites dn̄r. q2
ī tablis cōferūt' ab eo qui eos ducturus

eſt. ſic tͣſcripti uocãt. cũ de alia le
gione traſeunt. Et in tͣſcripti. qr
noia dãt ut traſcribãt. Obtiones
dĩ q ſint elcti. Nã obtare eligẽ ẽ.
ſic eſt illo. Octauiãq; regnũ locu̾ .i.
elegit. Excubitores dñr. p eo q ex
cubias ſẽp agũt. Sũt eñ ex nũo
militũ. ⁊ in porticib; excubãt ꝓp reg
alẽ cuſtodiã. Excubie aũt diurne
ſũt. uigilie nocturne. Vñ ⁊ uigiles. Ve
lites erãt ap romanos genꝰ milicie
a uolitando uocati. Lecti eñ agilitate
iuuenes cũ armis ſuis poſt terga
eqtũ ꝯſiderabãt. ⁊ mox cũ ad hoſtes
uentũ eẽt. eqs deſiliebãt. ⁊ ꝯtinuo
pedites ipi. ex alia pte equitib; p
quos aduecti fuẽãt dimicãtib; hoſtẽ
pturbabãt. Ab his ꝯuectib; eleſã
ti q dã annibalis retro acti cũ regi
rã aſinus nõ poſſẽt fabri ſcalpro int̃
aures dato necabãt. Caſtra ſũt. ũ
milites ſteterit. Dcã aũt caſtra. qͥ
caſta. ul' q illic caſtrarẽt libido. Nã
nũq̃ his int̃ erat mlr. Milicia aũt
a militib; dcã. aut a mlitis. qͥ mlicia.
qͥ negociũ mlitor. aut a mole rerũ q̃
ſi moleſtia. Legio ſex miliũ arma
tor ẽ. ab electorꝝ noie uocata. qͥ lecti.
i. armis electi. Pxx aũt macedonũ
falans. gallorꝝ caterua. nra legio dr.
Centuria ẽ pars exercitꝰ. i. centenos mili
tes diuiſa. Vñ ⁊ his qui pſũt. centu
riones dñr. Sub centuriati uo ſunt.
nõ qui in pma. ſ; qui in ſcda centuria
ſũt. qͥ ſub pma centuria. Tñ ſtricti
⁊ ipi ĩ inſpectaclis poſiti in bello ſũt.
ut ſi pma defecerit. illi quos ſb ſe di
ximꝰ laborãtib; pmus ſubueniũt.
Vñ ⁊ ad inſidiandũ ponitur ſub cen
turiatꝰ. qͥ armis doloſis inſtruct̃.

Manipls ducẽtorꝝ ẽ militũ. Mani
pli aũt dcĩ ſũt milites ſiue qr belli
primo manu incipiebãt. ſiu qr ante
quã ſigna eẽnt manipl'os ſibi. i. fa
ſcicl'os ſtipl'e. ul' herbe alicuiꝰ p ſig
nis faciebãt. a quo ſigno manipla
res milites cognominãti ſũt. De qb;
lucanꝰ. Conuocat armatos extẽplo
ad ſigna manipl'os. Turma. xxx.
equites ſũt. Romani eñ equites in
una tribu. ccc. fuint. de ſingulis eñ cẽ
turiis decẽ dabãtur. ⁊ fiebat turma.
Cohors quigẽtos milites ht. Tria ſ
milicie gña. ſacramẽtũ. euocatꝰ. cõ
iuratꝰ. Sacramẽtũ in quo poſt elec
tionẽ iurat unuſquiſq; miles ſe ñ
recedẽ a milicia. niſi poſt ꝯpleta ſti
pẽdia. i. milicie tpra. ⁊ hij ſũt qui ha
bẽt plenã miliciã. Nam uiginti ⁊ qui
q; annis tenetur. Euocatꝰ dũ ad ſu
bitũ bellũ. nõ ſolũ miles. ſ; ⁊ ceti euo
cãtur. Vñ ⁊ ꝯſul ſolebat dic. Qui rẽ
publicã ſaluã eẽ uult. me ſequatur.
Coniuratꝰ que ẽ in tumltũ. qñ ura
nũ urbis piclm ſinglos iurare nõ pa
titur. ſ; repẽte colligitur mltitudo. ⁊
tumltuoſa iura ꝯflatur. Hec ⁊ tum
ultuatꝰ dr. In acie aũt iſte fere for
me ſũt. exercitus. claſſis. nodus. cune
us. ale. cornua. agmen. Que forme
⁊ noia ab ipis reb; de quib; tranſla
ta ſũt mutuãtur. Acies dcã q ferro
armata ſit. ⁊ acumine gladiorꝝ. Ex
ercitꝰ. mltitudo ex uno gñe ab exercita
tiõne belli uocata. Cuneus ẽ collecta
in unũ militũ mltitudo. Vñ ꝓp q in
unũ ſit tpa coitio. cuneꝰ noiatꝰ eſt.
qͥ coneus. eo q in unũ oĩs cogũtur.
Claſſes dcẽ ꝓp diuiſionẽ exercitꝰ. qui
poſtea manipli dcĩ ſũt. Vñ ⁊ uigilis.

83

classib; hic loc; hic acies certare so
lebāt. Jam postea et classica nauium
dca. Nodus proprie ē densa peditum
mltitudo sic turma equitū. Nodū
aūt dein p difficultate. q̄ uix possit
resolui. Ale in exercitu. triginta equi
tes ee dicuntur. Ale aūt equites ob
hoc dicti. quia tegūt pedites alar
uice. Cornua uocātur extremitas
exercitus q̄ intorta sit. Agmen dr
cū exercit iter facit ab agendo uoca
tū. i. eundo. Plautus. Quo te agis
et ipse? Est ei exercitus ambulans. Nā
agmē dr q̄ in longitudine direc
tum est. quale solet ee cū exercitus
portis pcedit. Quicquid sint aliud.
abusiue dicitur. De ciuib;.

De impijs militieq3 uocablis
excerpte dictū est. Deinceps ci
uiū noīa summati subiungimus. Ci
ues uocati qd in unū coeuntes ui
uāt. et uita cōis. et ornatior fiat et tu
tior. Domus unius familie habi
taculū est. sic urbs unius ppli. sic
urbis domiciliū totius gn̄is huma
ni. Est aūt domus genus familia
siue cōiunctio. uiri et uxoris. Incipit
aūt a duob;. et est nomē grecum.
Nam familia ē liberi. ex liberis legib;
suscepti a femore. Genus aūt a gi
gnendo. et p generando dictū. aut
a definitione certor pgnator ut na
tiones. qd ppriis cognationib; ter
minate gentes appellantur. Pop
ulus ē humane mltitudinis iu
ris consensu et concordi cōione sociat.
Popls aūt eo distat a plebib;. qd
ppls uniusi ciues sūt. cōnumeratis
senioribus. plebs aūt reliquū uul
gus. sine senioribus ciuitatis. Popls

ergo tota ciuitas ē. uulgus uo ple
bs est. Plebs aūt dca a pluralitate.
maior est nūs minor quā senior.
Popls uero eo ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~. unde et ppls dictus ē. grece
aūt ppls laos dicitur a lapidib;.
Vulgus est passim inhitans mlti
tudo. quasi quisq3 quo uult. Trib;
dicitur tanquā curie et cōgregationes
distincte pplor. Vn dca trib;. et uoca
te trib; ab eo. q̄ in principio roma
ni trifarie sūnt a romulo dispti. i.
senatorib;. militib;. et plebib;. Que
tū trib; nūc mltiplicate nomē pri
stinū retinēt. Senatui nomē etas
dedit. q̄ seniores eēnt. alij a senēdo
dicx acceperūt senatores. Ipi ei agen
di facultatē dabāt. Senatus cōsultum
a cōsulendo et tractando ē dictū. q̄ sic
fit ut cōsulat et nocē nō possit. Patres
aūt ut salustius dicit. a cure simili
tudine uocati sūt. Nam sic pres filios.
ita illi rem publicā habebāt. Patres
cōscripti. q̄ cū romulo decē curi
as senator elegisset. et noīa eor pre
sente pplo in tabulas aureas cōtulit.
atq3 inde pres cōscripti uocantur. Pri
mi ordines senator dicuntur illus
tres. Scdi spectabiles. Tercij clari
ssimi. Jam inferius quartū aliqd
genus nō est. Quius aūt senatoria
quisq3 origine eēt. usq3 ad legitimā
annor eques romanus erat. deinde
accipiebat honorē senatorie digni
tatis. Censores apd ueteres roman
os erant. Est ei nomē censoris digni
tatis iudicialis. Censere ei iudica
re est. Item censores sunt patrimo
nior iudices a censura eris appellā
ti. Iudices dci. quasi ius dicentes

pplo. siue q' iuxta disceptet. Iure ꝗ
disceptare ē. iuste iudicare. Nō ē
aūt iudex. si nō est in eo iusticia. P re
sides. rectores, prouincie sūt dc̄i q' p̄
sūt. P retores aūt qͥ preceptores ci
uitatis. ⁊ p̄ncipes. Idem ⁊ questo
res. quasi quesitores. eo q' questi
onibꝫ presūt. Consiliū ei ⁊ cā ap
eo est. P roceres sūt principes ci
uitatis. quasi procedes. q' an̄ oīs in
honore precedant. Vn̄ ⁊ capita trabi
um que eminēt extra parietes p
ceres dr̄r. eo q' p̄mo precedāt. Hic ad
p̄ores fc̄a translatio q' a cetera mł
titudine preminēt. Tribuni dicti.
q' plebi ul' iura. ul' opem tribuūt.
Constituti sūt aūt. sexto āno post
reges exactos. Dum ei plebs a sena
tu ⁊ ɔsulibꝫ p̄meretur. tūc ipa sibi
tribunos quasi proprios iudices ⁊ defē
sores. creauit qui eorū libtatē tue
rētur. ⁊ eos aduersus iniuriā nobilita
tis defenderēt. Vn̄ ⁊ defensores dicti
eo q' plebem sibi commissā contra in
solentiā inploꝝ defendāt. At ɔtra
nūc eūsores. nō defensores extitūt.
N umerarij uocati sūt q' publicū nu
merū erariis inferūt. Functi ab eo q'
fungātur officio ⁊ honore aliquo di
cti. Hinc ⁊ defuncti mortuos dicimꝰ.
qui ɔpleuīt uite officia. Nich eni
iam faciūt. M unicipes sūt in eodē
municipio nati. ab officio mūn
dicti. eo q' publica munia accipi
unt. Munia ei officia sūt. Vn̄ ⁊ in
munes dr̄r qui nllm gerūt offīn.
M unicipales originales ciues. ⁊ in
locū offīn gerētes. D ecuriones di
cti q' sint de ordine curie. Officiū
ei curie administrāt. Vn̄ nō est de

curio qui sūmā nō intulit. ul' curiā
participauit. Curiales aūt. idē ⁊ de
curiones. ⁊ dc̄i curiales q' curilia
munia procurāt ⁊ exequūtur. P rinci
pales magistrates. ⁊ duū uirales cu
rialiū officiorꝫ. ordines sūt p̄ncipa
les dc̄i q' p̄mi sūt magistratibꝫ. M a
gistratus uo. q' maiores sūt reliq̄s
officiis. D uum uirales

T abellio uocatꝰ. eo q' sit portitor tabe
llaꝝ. Idem susceptor. idē ⁊ scriba pu
blicus. q' ea tm̄ que gestis publicā
tur scribit. B urgarij a burgis dc̄i.
q' crebra p limites habitacl'a ɔstituta.
burgos uulgo uocāt. Vn̄ ⁊ burgūdi
onū genti nomē inhesit. quos quon
dā subacta germania romani p castr̄
disposuīt. atq; ita nom ex locis sūpse
rūt. C ollegiati dr̄r q' eoꝝ collegio
custodijsq; deputētur. qui facinꝰ
aliq' ɔmisit. Est ei sordidissimuꝫ
genus hominū. p̄ie incēto pgenitū.
P riuati sūt extrnei ab officijs publicīs.
est ei nom magistratū hn̄ti ɔtrariuꝫ.
⁊ dc̄i priuati. q' sit ab officijs curie ab
soluti. M ercenarij sūt qui seruiūt ac
cepta mercede. Idē ⁊ barones ḡco no
mine. q' sūt fortes ī laboribꝫ. Bari ei
dr̄ ḡuis. q' ē fortis. cui ɔtrio ē leuis.
i. infirmꝰ. P ublicani dr̄r ɔductores
uectigaliū fisci ul' reꝝ publicaꝝ. siū
qui uectigalia publica exigūt. ul' q̄
p negocia sc̄li lucr̄ sectātur. Vn̄ ⁊ cogn
mināti sūt. V illicꝰ proprie uille gubnator
ē. Vn̄ ⁊ a uilla. uillicꝰ nom accep. Interdū
aūt uillicꝰ n̄ gubnatōnē uille. s; dis
pēsatorē uniuse domꝰ. tullio īterp̄tante
sigcat. q' ē uniusaꝝ possōnū ⁊ uillaꝝ
dispēsator. A ctores idē ⁊ curatores ab

agendo ꝛ curãdo uocati. Procurato
res uͦo. eo ꝙ uice curatoris fũgũť
q̃i ꝓ curatores. sic ꝓconsul ꝓ cõsu
le. Coloni sũt cultores aduene di
cti a cultura agꝛ. Sũt ei aliũde ueni
entes. atq; alienũ agrũ locatũ co
lẽtes. ac debẽtes ↄdicõne genitali
solo ꝓp agricultura sb dn̄o possesso
ris. p eo ꝙ locatus ẽ fundus. Inq
lini uocati. quasi incolini uocati.
Non ei hñt ꝓpriam sedem. s; in tra ali
ena inhitant. Differt aũt int̃ inqui
linũ ꝛ aduenã. Inquilini ei sũt qui
emigrãt. ꝛ nõ ꝑpetuo pmanẽt. Adu
ene aũt ꝛ icole. aduene aduẽticiꝫ.
pibẽtur. s; pmanẽtes. ꝛ inde incole
quia iã hitatores sũt ab icolendo.
Indigene sũt inde geniti. ꝛ ieodẽ lo
co nati ubi hitant. Incola aũt nõ
indigenã s; aduenã indicaẗ. Pere
grini dci eo ꝙ ignoraẗ pẽtes eoꝝ. a
quibꝫ orti extitit. Sũt ei de lõginq̃
regione. Urbani uocabaẗ qui rome
hitabãt. qui uͦo in ceteris locis oppida
ni. Nam sola urbs roma. cetã oppi
da. Famuli sũt. ex ꝓpria suoꝝ fam
ilia orti. Serui aũt uocabl'm inde h̃
rerũt. ꝙ hi qui iure belli possẽt occi
di. ꝛ uictoribꝫ ↄseruabãt. serui fieba
nt. a seruãdo. s. serui appllãti. Ancille
a sustẽtaclo uocate. ancon ei grece
cubitꝰ dr̃. uñ ꝛ ancone dicimꝰ. Mã
cipiũ ẽ quicq; manu capi subdiq;
pt ut homo. equus. ouis. Hec ei aia
lia statĩ ut nata sunt. mancipium
ẽẽ putatur. Nam ea que in bestiaꝝ
numero sũt tũc uidẽtur mãcipiuꝫ
ẽẽ. qũ capi siue domari ceperint. Inge
nui dicti. quia ingenie hñt liberta
tem. nõ in facto sic liberti. Unde et

eos greci eugenes uocant. qꝺ sint
boni gñis. Libertus aũt uocatꝰ q̃i
liberatus. Erat ei prius iugo serui
tutis addictꝰ. Libtoꝝ aũt filij apꝺ
antiquos libtini appllabãtur. q̃i de
libtis nati. Nũc uͦo libtinus aut a
libto fcũs. aut possessꝰ. Manumissꝰ
dr̃. q̃i manu emissꝰ. Apꝺ ueteres ei quo
ciens manu mittebãt alapa percu
ssos circũagebãt. ꝛ libr̃ ↄfirmabãt.
Unde ꝛ manumissi dcĩ. eo qꝺ manu
emittẽntur. Dediticij. primũ a dedi
catõne sũt nũcupati. Deditꝰ ei dr̃.
quãdo se uicti aut uincendi hostes
uictoribꝫ tradũt. Quibꝫ h̃ origo no
minis fuit. dũ quodã aduꝰ ꝑplin
romanũ serui armis sũptis dimica
ssent. uicti se dederũt. ↄphensiq; ua
ria turpitudie affcĩ sũt. Ex his qui
dã postea a dñis manumissi ꝓp su
pplicioꝝ notas q̃s manifeste ꝑpessi
sunt ad dignitatẽ ciuiũ romanoꝝ
nõ puenerũt. Latini. ãn romãni cõ
diti apꝺ latinos fiebãt. nũq̃ p tes
tamẽtũ. s; p eplãz libtatẽ sumẽtes. In
de q; p testamẽtũ nõ fiebãt. nec ex te
stamẽto aliquid cape. nec suos here
des face poẗant. Ciues romãni. pẽa
sb ↄsulibꝫ p testamẽtũ i urbe romana
effcĩ sũt. Dediti aũt ciues romãni q; tes
tamẽto libi effecti. in numẽ romano
rũ ciuiũ redigũtur. His pmũ ad
ditus erat. i urba roma cõmorari.
Ceteris aũt libtis phibebaẗ. ne ul' i
urbe roma. ul' infra septimũ ab ur
be miliariũ ↄmanent. Titlꝰ. ij. iq.

De affinitatibꝫ. i. iiij.
De agnatis ꝛ cognatis. ij.
De ↄiugibus. iij.

De affinitatibꝫ ꝛ gradibus.

Heredis nom̄ imposuīt c̄esꝰ eius.
soluit iā tributū actoris. In h
ei uocabłō p̄ma successio ē hereditā
tis ⁊ gn̄is. ut sūt filii ⁊ nepotes.
Proheres. qui loco heredis fūgit̄. q̄i
p herede. Est ei aūt institutꝰ aūt sb
stitutꝰ. Pat̄ ē a quo initiū nascit̄
gn̄is. itaq; is p̄r familias uocitat̄.
Pat̄ aūt dcꝰ eo q̄ patratōne p acta.
filiū ꝑficeret. Patratꝰ ei ē rei uenere
ꝯsūatio. Lucretio. Et uenerea patra
ta prium. Genitores aūt a gignen
do. ⁊ parētes q̄i parientes. idē ⁊ creato
res. Cremētū ei ē sēp masculinū. un̄
aīaliū ⁊ hoīm corpa ꝯcipiūt. Hic ca
tores parētes dicūt. Mat̄ dr̄. q̄ exin
efficiat̄. ad. mat̄ ei q̄i materia. nā cā
p̄r ē. Pat̄ familias aūt dcꝰ. q̄ oībꝫ
in familia sua positis fmꝰ tanq̄
p̄r filiis pria dilectōne ꝯsulit. ser
uor; q; ꝯdcōnē a filior; affcū nō disc̄
nit. s; q̄i unū mēbrū amplectit̄. Hic
ei exortū ē nōm pris familias. Q in
aūt inq; dicantur ī fmꝰ hec se noi
ne neq̄q̄ reputēt appllari. Matrē
familias nō uocari. q; p q̄ndā iuris
sollempnitatē in familiā trāsit ma
riti. Tabłe ei matrimoniales instia ep
tōnis sue sūt. Alias sic matrona ē
mat̄ p̄mi pui. i. q̄i mat̄ nati. It̄ ma
ter familias illa ē q̄ ples enixa est.
Nā familia ex duobꝫ cē incip̄. Auī
pris pat̄ est. ab euo dcꝰ. i. ab ātiq̄ta
te. Proauus aui p̄r est. q̄i ꝓpe auī
un. Abauus, paui p̄r. iam longe
ab auo. Atauus abaui p̄r. Trita
uus. attaui p̄r. q̄i tertius. i. q̄rtꝰ sb
aui. Sꝫ tritauus ultim̄ cognatōis
nōm ē. Familia ei orit̄ a p̄re. ⁊ in mat̄
terminatur. Filius ⁊ filia. a familia
dicti sūt. Ipi ei p̄mi in ordine nasc
centiū extiterūt. Vn̄ ⁊ cornelie fa
milie stirpis ipa oīs a cornelio
orta. Familia aūt. a femore. Fe
mur ei genꝰ ⁊ stirpx ostēdit. Nā
familia p seruis abusiue nō ꝓprie
dr̄. Stirpx ex longa gn̄is significati
one uocat̄. Gnatꝰ dictꝰ q; gn̄atꝰ.
vn̄ ⁊ p G. scribr̄. Proles eo q̄ sb
stitutꝰ sit gn̄is. Quadruplex ē aūt
ordo filior; id ē. vnigenitꝰ. p̄mogen̄i
tus. medius. nouissimꝰ. Primo
genitꝰ. an̄ quē nll's. Vnigenitꝰ.
post q̄ nll's. Medius. int̄ oīs. No
uissimus. post oīs. Idē ⁊ minimꝰ
a minorate. Nouissimꝰ aūt ꝓ q̄ ...
nouus. q; cet̄i p̄cedendo antiquio
res extitit. Quatuor ē modis filii
appllant̄. natura. imitatōne. ado
ptōne. doctrina. Natura uluti cū
dicūt filii abrahe iudei. Imitatōne.
ut ipius abrahe fidē imitantes ex
gētibꝫ dicēte euāglio. potēs ē dꝰ
de lapidibꝫ istis suscitare filios a
brahe. ul' sic cōsq̄ iudeos dn̄s fili
os ē dic̄ diaboli a quo nō nati s; q̄
filiant imitati. Adoptōne q̄ ab hu
mana ꝯsuetudine nlli licet nescire.
ul' sic nos dō nō nati. s; adoptōne
dicimus. pat̄ nr̄ qui es i celis. Do
ctrina. sic apl's filios suos appllat. ex
quibꝫ euglm̄ p̄dicat. Filii aūt idō
in legibꝫ libi appllant ut isto no
cabłō secernātur a fmꝰ. q; sic fmꝰ
ī potestate ē dn̄i. sic filius in potēte
pris ē. Inde ⁊ filio fit emācipatio
ut sit liber a p̄re. sic fit fmo manu
missio ut sit libatꝰ a dn̄o. It̄ liberi
dicti. q; ex libo sūt matrimonio orti. Nā
filii ex libo ⁊ ancilla. fmlis ꝯdcōis

sunt. Semper ei qui nascitur deteriorem parentis
statum sumunt. Naturales autem dicuntur inge-
nuarum concubinarum filii, quos sola natura ge-
nuit, non honestas coniugii. Idem et puer a
pube. Adoptivus filius est, qui aut patre
iusto aut avo aut proavo, cuius potes-
tate per mancipationem est traditus in ali-
enam potestatem, qui utriusque fert nomen, ut Fa-
bius Emilius vel Scipio Paulinus. Ge-
mini sunt non duo tantum simul nati, sed et plu-
res. De geminis autem uno aborto, al-
ter qui legitime natus fuit, vopiscus nominatur.
Postumus vocatur eo quod post humationem
patris nascitur, id est post obitum. Iste et defunc-
ti nomen accipit; sic enim lex voluit, ut qui
de defuncto nascitur defuncti nomine appe-
llatur. Nothus dicitur qui de patre nobili
et matre ignobili gignitur, sicut ex concubi-
na. Est autem hoc nomen Graecum et in Latinitate
deficit. Huic contrarius spurius est, qui de
matre nobili et patre ignobili nascitur.
Item spurius patre incerto, matre vidua genitus,
velut tantum spurii filius; quia muliebrem naturam
veteres spurium vocabant. ~~Anor proop~~
~~est~~. hoc est seminis, non patris nomine. Eosdem
et favonios appellabant, quia quedam ani-
malia Favonio spiritu hausto concipere existi-
mantur. Unde et hii qui non sunt de legitimo
matrimonio matrem potius quam patrem sequuntur.
Latine autem spurii, quasi extra puritatem,
id est immundi. Nepos est qui ex filio natus
est. Dictus autem nepos quasi natus post. Primo
enim filius nascitur, deinde nepos. Gradus enim sub-
stitutionis est. Hinc et posteritas, quasi postera
etas. Nepos autem utriusque sexus est, nam
ut neptis dicamus in iure est propter discre-
tionem successionis admissum. Pronepos
est qui ex nepote conceptus natusque est.
Et dictus pronepos quasi natus porro post. Ex
hoc quoque gradu incipit et vocari proge-
nies, quasi post geniti. Nam filii et ne-
potes non sunt progenies, quia non est in eis
longa posteritas. Sicut enim in usu longe
editi progenies dicuntur, ita superius, proavus, a-
tavus, qui et progenitores appellantur, quasi
porro generantes. Pronepos dictus qua-
si prope nepotem. Abnepos, quia se iungit
a nepote. Est enim inter illum et nepotem pro-
nepos. Trinepos abnepotis filius, quia
post nepotem quarto in ordine est, qui tertia
nepos. Minores autem non dicimus nisi
quociens generationum deficit nomen, ut puta
filius, nepos, pronepos, abnepos, adne-
pos, trinepos. Ubi isti gradus defece-
rint, merito iam dicimus minores. Sicut et
maiores dicimus post patrem, avum, pa-
vum, abavum, atavum, tritavumque vocabu-
lum. De agnatis et cognatis.

Agnati dicti eo quod accedant pro na-
tis, dum deest filius. Qui ideo prius in
gente agnoscitur, quia venit per virilis
sexus personas, veluti frater eodem patre natus, vel
fratris filius nepos, vel ex eo item patruus.
Cognati dicti, quia sunt et ipsi propinquitate
cognationis coniuncti. Qui inde post ag-
natos habentur, quia per feminini sexus
personas veniunt, nec sunt agnati, sed
alias naturali iure cognati. Proximi
propter proximitatem sanguinis appellati.
Consanguinei vocati, eo quod ex uno san-
guine, id est ex uno patris semine nati sunt.
Nam semen viri spuma est sanguinis ad in-
star aque in scopulos quae spumam candi-
dam facit, vel sicut vinum nigrum quod in ca-
lice agitatum spumam albentem reddit.
Fratres dicti eo quod sint ex eodem fructu, id est ex
eodem semine nati. Germani vero de
eadem genitrice manantes, non ut multi
dicunt de eodem germine, qui tantum fratres
vocantur. Ergo fratres ex eodem fructu, ger-

mam ex eadē genitrice manātes.
Uterini uocati q̄ sint ex diuisis patrib;
et uno utero editi. Nā uterus tm̄ mulieris
ē. Quatuor aūt modis in scripturis di
uinis frēs dici. natura. gente. cognatiō
ne. affectu. Natura ut esau et iacob.
andreas et petrus. iacobus et iohes.
Gente. ut oēs iudei frēs inter se uocātur
in deutronomio. Si aūt emeris frēm
tuū qui ē hebreus. Et apl's. Opta
bā inquid ego anathema ee a xpo
p frīb; meis. qui sūt cognati mei s
carnē. q̄ sūt israhelite. Porro cogna
tione frēs uocātur. qui sūt de una fa
milia. i. patria. q̄s latini paternitates
interptātur. cū ex una radice multa ge
neris turba diffūdit. ut in genesi. Dixit
abrahā ad loth. Nō sit rixa inter me
et te. et inter pastores meos et tuos. q2 oēs
frēs nos sumus. Et certe nō erat loth
frē abrahe. s; filius frīs eius aram. Qu
arto modo affectu frēs dici q̄ in duo sci
ditur. spāle et commune. Spāle quo oēs
xpiani frēs uocamur. ut ecce q̄ bonū et
q̄ iocundū habitare frēs in unū. In com
mune. cū et oēs hoies ex uno patre nati.
pari inter nos germanitate coniungimur. scrip
tura loquente. Dicite his q̄ oderunt uos
frēs nr̄i uos estis. Germana ita intel
ligitur ut germanus eadē genitrice ma
nans. Soror aūt ut frēs. Nā soror ē
ex eodē semine dicta. q̄ sola cū frīb; in sorte
agnationis habetur. Frēs patrueles
dicti eo q̄ patres eorū germani frēs inter se
fuerunt. Consobrini uo uocati q̄ aut ex
sorore et frē. aut ex duab; sororib;
sūt nati. qi consobrini. Fratrueles aūt
matertere filii sūt. Sobrini consobrino
rū filii. Tyus grecū ē. Patruus frē
patris ē. qi pr̄ alius. qui et moriente patre

pupill ū por patruus suscipit. et q̄
filiū lege tuetur. Auunculus ē matris
frē cuius nūc formā diminutiuū habe
re uidetur. q2 ab auo uenire monstratur. Am
ita ē soror patris. qi alia mater. Ma
tertera ē soror matris qi mater altera. So
cer ē. qui filiā dedit. Gener ē qui
filiā duxit. Gener aūt dictus q̄ ad so
ciatur ad augēdū genus. Socer aūt
et socrus. q̄ generū nō nurū sibi as
sociant. Uitricus ē qui ex alio uiro ux
orē filiū aut filiā hn̄tē duxit. Et dictus
uitricus qi nouitius. q2 amatre superdu
catur nouus. Priuignus ē qui ex a
lio patre natus ē. et priuignus dici putatur
qi priugenus. qi prius genitus. Unde uul
go ab natus. Uocabula hec a gente uidentur
declinata. De coniugiis.

Uir sexū significat. nō coniugiū nisi ad
iecceris uir eius. Maritus uo ē sibi
adiectione coniugē sonat. et a mare
maritus. qi mas. Est eni nūc pme po
sitionis. q̄ facit in diminutione mas
culus. in diriuatione maritus. Sponsus
a spondendo uocatus. nā an usū tabella
rum cautiones sibi inuicē emittebant.
in quib; spondebant se inuicē consentire. in
ra iurium. et fideiussores dabant. Unde
ad inuisū sponsū dicimus uirū ab spō
dendo et sponsi filii. Certe eni spondere
uelle ē. Ergo sponsus nō qui pmittitur
s; qui spondet. et sponsores dat. Arrabo
dicta qi arrabona. q̄ ei datur p coniugio
bn̄ datur. q2 coniugiū bonū ē. Unde uo ei
fornicationis aut adulterii malū ē. lec
co arrabo nō ē. Dicta aūt arra. a re
p q̄ traditur. ē aūt arra nō solū sponsio
coniugalis. s; et q̄ p quib; pmissa re datur.
ut compleatur. Proci nuptiarū petitores
a procando et petendo dicti. Pronuba dicta

eo q nubētius p̄ ē. queq; nubētē
uiro ɔiugit. ip̄a est ⁊ paranīpha.
nā numpha sp̄osa innuptis ⁊ ni
pha. p̄labatōis offō. q ⁊ ad nom̄
nubētis adludit. Coniuges app̄e
llati. p̄p̄ iugū q īponit̄ m̄r̄e ɔiun
gēdis. Jugo ei nubētes subici so
lent. p̄p̄ futurā ɔcordiā ne sepent̄.
Cōiuges aūt ūng̃ applāt̄ a p̄ma de
sp̄ōsatōis fide. q̄ms adhuc int̄ eo
ignoret̄ ɔiugal' ɔcubitꝰ. sic maria
ioseph ɔiux uocat̄. Jnt̄ quos n̄ fuat.
n̄ futā erat carnis ulla ɔmixtio. N u
pte dc̄e q uultꝰ suos uelēt t̄n̄slatū
nom̄ anubibꝰ quibꝰ tegit̄ celū. Vn̄ ⁊
nuptie dn̄r q ibi p̄mū nubētū ca
pita uelātur. Obnube ei cohoperire
ē. cuiꝰ ɔt̄ria inuba. h̄ ē innupta. q̄
adhuc uultū suū nō uelat. Vxores
uocate q̄i unxiores. moris ei erat ā
tiquitꝰ ut nubētes puelle sil' uem
iēt ad lim̄ mariti ⁊ postes anq̄ igre
dent̄ ornarēt laneis uittis. ⁊ oleo ·
ungueret̄. ⁊ īn̄ uxores dc̄e q̄i unxio
res. que idō uetabāt̄ limina calca
re q illic ianue cocāt̄ ⁊ sepēt̄. Ma t̄
na ē que iā nupsit. ⁊ dc̄ā matrona
q̄i mat̄ nati. ul' q̄z iā mat̄ fi p̄t. vn̄
⁊ m̄m̄. dc̄m̄. Distīeguīt̄ aūt int̄ ma
tronā. ⁊ matrē. ⁊ matrē familias. n̄ā
matrone q iam ī m̄io. ɔuenerūt. M̄
tres. q̄z genuīnt. matres fam̄lie q̄z
p q̄dā iuris sollēpnitatē. ī familia
mariti t̄n̄sier̄. Monogamꝰ dc̄ꝰ. q̄z
unī tm̄ nupsit. mono ei apd̄ g̃cos
unū dr̄. gamos nuptie interp̄tant̄.
Bigamus aūt ⁊ trigamꝰ a nūo u
xor uocatꝰ. q̄i duabꝰ ul' tribꝰ ma
ritꝰ. Vidua uocata. q cū uiro duo
fuint. n̄ ɔt̄a ɔsortiū alt̄iꝰ uiri post

morte ɔiugis p̄im adhesit. Nā q̄ al
ti post morte p̄oris uiri nupsit ui
due nō dn̄r. Jtē uidua dc̄a. q sola
sit. nec ɔt̄a ɔsortiū uiri ɔiugaliā u
ita custodiat. Fr̄is uxor. fr̄ia nō
cat̄. mariti fr̄ leuir dr̄. Duorū int̄
se fr̄m̄ uxores ianitrices uocāt̄. q̄i ei
dē ianuā terētes. ul' p eandē ianu
am it̄ hntes. Viri soror. galos ap
pellat̄. Sororis uir. sp̄ale nm̄ nō h̄t.
nec uxoris fr̄. Matrimoniū est nobi
liū iusta ɔuētio ⁊ ɔditō. Cōiugiū;
dc̄m̄ q̄z ɔiuncti sūt. ul' a iugo nuptiis
copl̄atur: ne resolui aut separi po
ssint. Cōiugiū ē. legittia; p soāc
coeūdi int̄ se coeundi ⁊ copl̄andi ·
nuptie. Conubiū aūt nō a nup
ta. s; a nubē do formatū. Dicit̄ aūt
ɔnubiū cū eq̄les in nuptias coeūt.
ut puta ciues romani pari utiq;
dignitate. Cōnubiū aūt nō ē cū ciu
is romanꝰ cū latina iūgat̄. Quoti
ens aūt ɔnubiū nō ē. filii p̄rem nō
sequūt̄. Ymeneus dr̄ a quodā ẏ
meneo qui p̄mo p̄spe usus ē nup
tiis. ul' ~~[illegible]~~ q̄ mbra
na ūginitatis ē claustrū. Contu
bniū ē ad tp̄s coeundi ɔuētō. Vn̄ ⁊
tabnaclm̄ q modo huc modo illuc
p̄figit̄. Repudiū ē. qd̄ sub testiō
nio testiū ul' p̄sentiū ul' absentiū.
mittit̄. Diuortiū ē. quociēscūq; di
ssoluto m̄io. alt̄ eoꝝ alt̄ias nuptias
seq̄. Diuortiū aūt dc̄m̄ a flexu uiaꝝ.
hoc ē uias in diuisa tendētes. Friuo
lū ē cū eo aio sepātur: ut rursū ad
se inuicē reūtatur. Nā friuolū est
uelut q̄sse uitis ⁊ effluxe. nec sta
bilis. p̄p̄e aūt friuola uocāt̄. ficti
lia uasa inutilia. Tres aūt ob cās dr̄

uxor. Prima e ca plis. de q leg
i genesi et bndix eos dices. Cres
cite et mltiplicamini. Secda ca ad
iutoriu. de ibi i genesi dr. Non e
bonu ee hoine solu faciamus ei
adiutoriu sile. Tercia ca e icō ti
necie. vn dic ap. ut qui se no
otinet nubat. In eligedo ma
rito q̄tuor spctari solet. uirt. ge
nus. plcitudo. sapia. Ex his sa
pia potetior e. et amoris affectu
refert. Hec iiii. virgilius ait de en
ea. qd his dido ipulsa e in amore
eius. plcitudie q sese ore eius refe
res. uirtute q forti pectore et armis.
oratione. heu quibus ille iactatus fatis
q bella exhausta canebat. genere.
credo equide nec uana fides gen
ee deor. Ite i eligeda uxore. iiii. res
ipellut hoiem ad amore. plcitudo.
genus. diuicie. mores. Melius tn si i
ea mores q plcitudo qrat. Nunc aut
ille qruntur. qs aut diuicie aut forma.
no qs pbitas mor cmdat. Ideo aut
feie sb uiri potitate osistut. q leuita
te ai plerq decipiut. vn et equu
erat eas uiri auctie reprimi. Vn et
ueteres uolunt feias inuptas qūuis
pfce etatis eent pp ipar ai leuita
te in tutela osiste. Explic lib. x.

De differentiis nominibus Incipit. xi.
p alphabetu distictis. Origo quor
da noiu. i. un ueiant. no pene oibus
patet. Pin qda noscedi gra. huic
opi intericimus. De quibusdam
Licet origo noiu uocabulis hoium.
un ueiat a philosophis ea te
neat rom. ut ho ab huanitate. sa
pies a sapia noiet. q pus sapia deiu
sapies. tn claret alia spalis i origi
ne quorda noiu ca. sic ho ab humo.
un pp nn e appllatus. Ex quibus exe
pli gra quedam i h ope posuimus. A
uctor. uir fortis et sapies. Auctor. ab
augedo dcs. Auctor a feinino gne
dici pt. Na qda sut q in feinino fle
cti no possut ut cursor. Alupnus ab
alendo uocatus. licz et qui alit et q alit.
alupnus dici pt. i. et qui nutrit et qui
nutritur. sz melius tn qui nutrit. Ami
cus p diriuatione. q̄si animi cus
tos. Dcs aut pp amator turpitudis.
q̄i amore torquet libidis. Amicus
ab amo. i. a catena caritatis. vn et
hamu q teneat. Amabilis q sit am
ore dignus. Amasius eo q sit pnus ad
amore. Astutus ab astucia uocatus q
e callidi et cauti nois. q possit sin pi
clo fortit ad face. Argutus q arg
umta cito iueit i loquedo. Acer iuua
q q forti uegetatus. ac nimius. Ala
cer a uelocitate et cursu. q̄i diceret aliger.
sic armiger. q̄i arma gerat. Alacris letus
alacrit gestiens. et nullius rei nouitate
turbatus. Agilis agedo ad celit. sic
dcs est emulus eidem rei studiosus. qua
si imitator et amabilis. Alias inimic
iueit. Aequus e sm natam iustus. dcs
ab equitate. h e ab eo q sit equalis. vn
et equitas appllata ab eqlitate qda. s.
Aequus ab eo q sit equalis eius. i. coe
taneus. Arrogas eo q multu roget.
et ille fastidiosus sit. Audax pp e p
arrogate poit. Animosus q sit ais
et uiribus plenus. Animatus q̄i aio auc
tus. q̄i aio firmatus. Elatus p eo q se
ipm sup mesura sua eleuet. du mag
nus se uir de his q agit. Extollens. qd
se eleuet et erigat. Ambitiosus. q ho
nores ambiat. Auidus dcs ab auedo.

haue ei cupe e. hic ⁊ auarus. Na q̄ e aua
rū ee. n̄ pgredi ulr q̄ sufficit. Auarus ex
eo dr q̄ sit auidus auri. ⁊ nūq̄ opib;
expleat. ⁊ q̄nto plꝰ hīnt tanto plꝰ cupiat.
flacci sup hec ꝯcordante sñia q̄ ait. sep
auarus eget. Et salustiꝰ q̄ neq; auari
cia copia neq; iopia minuatr. Amarus
a sapore tn̄slatū nom̄ ht. Est ei isuauis.
n̄ noū queq̄ ad ꝯsortiū suū aliq̄ inui
tare dulcedine. Adultor uiolator ma
ritalis pudoris eo q̄ alteriꝰ thoꝝ pollu
at. Anceps hinc ⁊ illuc fluctuans. ac ;
dubio istud. an illud cupiat. ⁊ inq̄ pte
declinet animo. Auior q̄ sit tetr̄ mo
rib;. Abstemiꝰ a temeto. i. uino. q̄i
abstinens a uino. Ablactatus qd sit a
lacte ablatus. Aeger q̄ agatur ifir
mitate. ul' tristicia ad tpꝰ. Aegrotus qd
sit eger freq̄tiꝰ sic iratus ⁊ iracūdus.
Aerumpnosus ab erumna dr. q̄ p iopiā
miser factꝰ e. ⁊ esuriat ⁊ siciat. Auspex
eo q̄ auiū auspicia intendat. sic auceps
q̄ aues capiat. Astrosus ab astro dr.
q̄i malo sidere natus. Aenormis eo qd
normā ⁊ mensurā excedat. Abactor est
fur iumentoꝝ ⁊ pecoꝝ q̄ uulgo abige
gus uocatr. ab abigendo. s. Atramus
⁊ albatus. ille a ueste nigra. iste ab
alba. Aduena. eo q̄ aliunde aduenī
at. Alienigena eo q̄ aliene regionis
sit. ⁊ nō eius ū e. Et alienigena. q̄ ex
alia gente genitus e. ⁊ nō ex ea ū e. acco
la. Accola eo q̄ aduenies terram colat.
Agricola a colendo agros sic siluicola.
Assecla eo q̄ sequitur aliquē lucri cā.
Assiduus dicebatr apd antiquos qui
assib; ad erariū expendendā ꝯferendis
erat. ⁊ i negociis quoq; publicis fre
quens. unde ⁊ p. s. nō p. d. scribendū e.
Apparitor nominatus. q̄ appareat ⁊ unde

atur ⁊ psto sit ad obsequiū. Adtē
tus. ut ad audiens teneat. Adto
nitus ulti furore quodā istictus
atq; stupefactus. Dr aūt adtonitus
a tonitrui strepitu. q̄i tonitruo
obstupefactus. ⁊ uicino fulgore.
aut tactu primo. Allectus. q̄ sit
palā electus. Abactus q̄ sit ab
actu remotus. Adoptiuus eo qd
nō orat. s; ab orat ⁊ eligat.
Optiuus q̄ e optatus palā insti
lui. Amilo ab eo q̄ e ~~a~~ no
m̄ de greco i latino fem līa tota de
mutata. Aluꝰ eximius dr. Alt
ūs a duob; uocatr. Aequimanus
appllatr utraq; manu gladiū tenens.

Beatus dr. DE B.

B qi bn̄ auctus. s. ab alendo qd ;
uellet. ⁊ nich paciendo q̄ nollz. Ille
aūt ūe bt̄ e. que ht oīa q̄ uult bo
na ⁊ nich uult male. Ex ei duob;
beatus hō efficitr. Bonus. a uenu
state corporis credi dr. postea ⁊ ad
aīmū tn̄slatū nom̄. Cū dicimꝰ bo
nū. cui nō ꝑualz malū. cuiq; obti
mū qui peccat minimū. Benignꝰ
e uir spōte ad bn̄faciendū patus. ⁊
dulcis ad eloquiū. Nō aūt mltū
distat benignus a bono. q̄i ⁊ ipse ;
ad bn̄faciendū expositus uir. Sz i eo
differt. q̄ pt bonus ee ⁊ tristior.
⁊ bn̄ quidē facere ⁊ pstare q̄ poscitr.
nō tn̄ suauis ee nouit ꝯsortio. Be
nignus aūt sua nouit cūctos inui
tare dulcedine. Beneficus a bn̄faci
endo alti dr. unde ⁊ bn̄ficentia uo
catr q̄ prius pre. Beniuolꝰ q̄i bn̄
uult. nec tn̄ dicimꝰ beniuolꝰ. sic n̄
maleuolꝰ. Sepe ei ex duab; ptib;
ꝯpositū nom̄. aut prorē aut seq̄tē

litteram corripit. Nam biuolentia
absurdum sonat. Blandus. dulcis
et mitatis ad familiaritatem sui. Br
utus. qui obrutus quia sensu caret.
Est ei sine ratione. sine prudentia. unde
et ille iunius brutus. ex sorore tar
quinii superbi genitus cum eundem ca
sum timeret quem frater inciderat. qui ob
diuicias et prudentiam ab auunculo
fuat occiso. utilem temporis stulticiam si
mulauit. unde etiam iam brutus est cognomina
tus dum uocaretur iunius. Ballus a ba
lando potius quam loquendo dicitur. verba enim
non explicat. Inde et blesus. quia uba
frangit. Bucceganulus qui ceteris omnis
loquacitate. non sensu exsuperat. Bi
liosus qui sit semper tristis. ab humore
nigro qui bilis uocatur. Baburrus.
stultus. ineptus. Biothanatus quod
est bis mortuus. Thanatos enim greco
sermone mors dicitur. V. C. C.

Clarus a celo quod splendeat. unde et
clara dies. pro splendore celi.
Celsus a celo dicitur. quod sit sublimis et
altus. quasi celestis. Castus primum a cas
tratione nuncupatus. postea placuit ue
teribus etiam eos sic nominari. qui perpetuam libi
dinis abstinenciam pollicebantur. Cele
ber dicitur. quia iter sibi facit ad celum. Ce
lebs connubii expers. qualia sunt no
mina in celo. quia absque coniugiis sunt. Et
celebs dicitur. quasi celo beatus. Celicola. eo
quod celum colat. Est enim angelus. Continens
non solum in castitate dicitur. sed et in cibo et potu.
ira quoque et ueratione mentis et detractione
di libidine continens. quia se a multis mali
abstineat. Clemens misericors ab
eo quod eluat. id est protegat et tueatur. sic solet
patronus clientem. Concors a coniuncti
one cordis est appellatus. Nam sic concors dicitur

qui sorte iungitur. ita ille concors dicitur quia
corde iungitur. Contionator

Consolator. allo
quutor. et inde dicitur consolator. quod soli se
applicet qui laborat. et solitudinem leuat
alloquio suo. hinc et solatium. Consultus
est qui consulit. Econtrario est insultus. qui
non accipit consilium. Constans dicitur. quia undique
stat. nec in aliquam partem declinari potest.
Confidens quod sit in cunctis fiducia plenus.
unde et cecilius. Si confidentiam habes. confide omnia.
Cautus a cauere eundo dicitur. Callidus
fraudulentus quia celare nouit. et male
peritus. Callidum autem ueteres non pro astu
to tantum. sed etiam pro astute docto ponebant.
hinc pro astutum et uersutum ab eo quod ani
mum cito uertat. Cupidus a capiendo
inter[?] id est accipiendo uocatus. Clamosus
quasi calamosus. a calamo. scilicet quod sonet. Ca
lumpniator falsi criminis accusator a caluen
do. id est frustrando et decipiendo dicitur. Cal
culator a calculis. id est lapillis minu
tis. quod antiqui in manu tenentes nu
meros componebant. Compilator qui
aliena dictis suis permiscet. sicut solent
pigmentarii in pila diuersa mixta conte
rere. hoc scelere quondam accusabatur man
tuanus ille uates. cum quosdam uersus
omeri transferens suis permiscuisset. Et
cum compilator ueterum ab emulis diceretur.
ille respondit magnarum esse uirium clauam
erculi extorquere de manu. Contumax
ab eo quod contempnat. Cromaticus. quia
non confunditur nec colorem mutat. Gre
ce enim croma color dicitur. Contumeliosus
quia uelox est et tumet in uerbis iniurie.
Contentiosus ab intentione uocatus quia
non ratione ad se sola pertinacia uendicat.
Contemptibilis uel quia contemptos ducat
et uiles. uel quia contemptus et uilis. id est sine

honore est. Crudelis id est crudus quia quasi homines appellant per transitionem qui non coctus nec sit habilis. Est enim asper et durus. Carnifex eo quod carnem afficiat. Cruciarius eo quod sit dignus cruce. Collega a collegatione societatis et amicicie conpleventur dicitur. Coetaneus quasi compar etatis. Complex qui uno pravo vel crimine alteri est applicatus ad malum. Ad bonum non unquam dicimus complicem. Consors eo quod ad eum pars pertinet bonorum. Nam sortem veteres pro parte ponebant. Celer appellatus a celeritate. quia quod usus exigit velocius facit. Consors quod sit comunis sorte. sicut dissors dissimilis sortis. Confinalis ab eo quod sit genere vel loco affinis. Colonus a colonia vel agro colendo dicitur. Cognitor a cognoscendo eum dicitur. Curator quod curam ferat pupillis. qui adhuc eius etatis sunt ut negotia sua satis amministrare non possit. Clientes prius colentes dicebantur a colendis patronis. Captus

Captivus dicitur qui capite diminutus ingenuitatis. Fortuna enim ab eo excidit. Unde et iuris peritis capite diminutus dicitur. Colosus a colosso vocatus. eo quod erectus et firmus sit. Comatus a coma dicitur quod sit formosus capillis. vel quia comam nutrit. Calamistratus a calamistro. id est acu ferrea in calami similitudinem facta. in qua crines obtorquentur ut crispi sint. Quam in cinere calefacere solent. qui capillos crispant ut calamistrati sint. Corpulentus quod sit corpore validus et lentis carnibus. Crassus a sagina corporis. id est a creando carnes. Comesor a comedendo satis. est enim gule ac ventri inmoderate deditus. Caupo pessimus de vino aquam faciens.

Candidus

Canus dicitur a candido. et candidus quasi candor datus. Studio enim ei accedit candor. Nam album vocatum natura est. Crispus

Clodus

Curvus

Cecus appellatus quod careat visu. est enim luminibus amissis. Cecus est qui utroque oculo non videt. Caducus a cadendo dicitur. id est lunaticus. eo quod in luna deficiente aut crescente deficiat in suo sensu. Confusus a confessione sceleris appellatus. unde et confusio. Convulsus dicitur cum sua in aliqua admittuntur. Unde et convulsa navis cum eminentia inter... admittuntur ut Virgilius. Vir septem convulse undis qui mutilatur. Conscriptus vel conscriptus et devoratus. Conciliator ob societatem flagitiose consensionis dicta. eo quod inter curat alienumque nudum metu bonorum. Hanc et lenonem vocant. Circumforanus qui advocationum causa circumforanus et conventus vagatur. Collegiatus. Carpentarius. D. C. D.

Dives per derivationem dicitur. quod domum compleat. Disertus. doctus. a disserendo dicitur. Dispositus enim disserit. Doctus a dicendo. inde et dictor. Docilis non quod sit doctus. sed quia doceri potest. Est enim ingeniosus et ad discendum aptus. Disciplinatus a disciplina doctus. Disciplina autem a discendo vocata. Dispensator vocatus cui creditur administratio pecunie. Et ideo dispensator

quia pro quin dabat preciam non nu
merabat sed appendebat. Dives ab
hic vocatur. Decoro. pertinet a decent.
Dulcis

Deces composi
tus a numero decem dictus. Hinc et
decorus et decibilis. Directus. eo quod
in rectum vadit. Dilectus. a dilige
ntia. Hec sunt ei signa diligendi. De
libutus de oleo unctus. ut athle
te. solent vel in celeritate perfun. Hic et
delibutus gaudio. i. perfusus. vel plenus.
Defessus semper infirmus. qui diu
fessus. Delicatus quod deliciis sit pas
tus. unicus in epulis et in toro corporis.
Debilis. quod per bilem fere sit fragilis.
Bilis ei humor est afficiens corpus.
Decolor. quod desit illi color. Desperat
vulgo vocatur malo ac perditus. nec iam
ullius prosperitatis spei. Dicitur autem per si
militudinem egrorum qui affecti et
sine spe deponuntur. Consuetudo autem
apud veteres erat ut desperati ante ian
uas suas collocarentur vel ut extre
mum spiritum redderent terre. vel ut possent
a transeuntibus forte curari. qui aliquando
simili laboraverant morbo. Degener
aut ignobilis. aut quod sit impari ge
nere. aut si dum sit genere optimo natus
inhoneste tamen vivit. Decrepitus
quod morti proximus qui ad mortis tenebras
vertitur. sicut crepusculum tempus noctis.
Alii dicunt decrepitum non qui senec
tute conversus est. sed qui iam crepare
desierit. i. loqui cessaverit. Depreci
atus ab eo quod sit vilis. nec alio pre
tio dignus. Dirus preter parcus. et
teter quasi divina ira inductus.
Nam dirum dicitur quod divina infertur
ira. Alias dirus magnus. Dedis

cens valde sciens. Hic etiam dedidicens
est. De amare desierit. Despiciens
eo quod deorsum aspiciat. vel contemptum ha
beat. Dolosus insidiosus vel malig
nus ab eo quod deludat. ut etiam decipiat
occultam maliciam blandis sermonibus
ornat. Dubius incertus. qui duas
vias. Delator. dictus eo quod detegit
quod latebat. Dilator. quia differt. ad
proferendum. Desidiosus piger tar
dus a desidendo vocatus. i. valde sedendo.
Sed et residens a residendo. et etiam hic
augentis est. Delirus mente defectus
per etatem a potu lirata. vel quod a recto or
dine. vel qui a lira aberret. Lira enim
arationis genus. cum agricole facto sem
ine dirigunt sulcos. in quo omnis seges
decurrit. Demens idemque amens. i.
sine mente. vel quod diminutionem habeat men
tis. Desipiens eo quod minus sapere inci
piat quam quod solebat. Deprivatus et dep
rivabilis quorum pars iam addicta est.
sequens pars addici. Degulator quod gule
sit deditus. De. E.

Eloquens. perfusus eloquio. Exer
citus in loquendo expeditus. Exere
re enim proferre vel expedire est. Eru
ditus. quia non rudis. sed iam doctus. Ex
pertus. multum peritus. Ex enim hic pro valde
ponitur. Expers vero. qui est extra periciam
et intellectum. Exornatus valde orna
tus. Ex enim pro valde ponitur. sicut excelsus
qui valde celsus. et eximius. qui valde e
minens. Efficax dicitur. quia nullam diffi
cultatem habet. in qualibet re facienda. Hic
et efficiens a faciendo dictus. Exspes.
quod sit sine spe. Expers. quia extra partem.
Carent ei parte. Exsors. quia extra sor
tem est. Exsul. quia extra solum suum est. qui
trans solum missus. aut extra solum vagus. Na

exulare dicitur. qui extra solum eiicitur. Ex
torris qui extra terram suam est. quasi ex ter
ris. Sed proprie extorris cum in expulsus
et cum honore solo patrio electus. et extor
ris extra terram suam expulsus. aut extra f
ines suos qui extitetur. Exterminator
non ille qui vulgo dicitur. a ~~dextroe~~
~~[illegible]~~ sed qui deicit et expellit a
terminis civitatis. Exterminatus ab
eo quod sit extra terminos suos electus. Ex
terrimus quod sit aliene terre. Egens
et egenus extra gentem et sine genere indi
gens. Exiguus. multum egens. Exe
per valde ponitur. Exilis. tenuis. quod
possit quovis per angustum exire. Ex
esus. quasi penitus est esus. Est enim aridus
tenuis et exilis. Exhaustus. quasi con
sultus est et ianis effectus. Exsanguis.
quod sit extra sanguinem. Examinus. est mo
rtuus. exanimis autem et exanimus di
cimus. sic unanimus et unanimis.
inermus et inermis et hec nostro arbitrio
subiacent. Exiusto dicitur quod michi super est.
quasi valde iustus. Ex enim pro valde ponitur.
Exosus. ab odio dicitur. Nam antiqui et
odi dicebant et osus sum. hic est exosus
quo utimur. licet iam osus non dicamus. Exi
tiosus. eo quod multis exitio sit. Exquisi
tor. ab exquirendo. Idem et exactor. Effrac
tor. quod sit expugnator aliorum. Effe
ratus. inter ferina efferus et ultra huma
num modum excellens. Effrenatus. ab
eo quod sit preceps et pronus sine freno ratio
nis. Eunuchus grecum nomen est. quod est spa
do. Horum quidam coeunt. sed tamen virtus in se
mine nulla est. Hi calorem habent et emittunt.
sed ad gignendum inane atque invalidum.
Effeta. quod sit frequenti fetu exhausta.
partus enim eam assiduus debilem red
dit. D. E. F.

Faciundus facile dictus quod fieri pos
sit. Facetus qui iocos et ludum
gestis etatis commendat a faciendo
dictus. Frugalis a fruge nominatus. id est
a frugum vel parsimonia. sunt ut alii
voluntur a modestia et temperancia. Fe
nerator qui peccuniam deponit apud de
bitorem. quasi fenoris auctor. Nam feno
peccunia est. Feniator autem latine dicitur et
qui dat mutuum et qui accipit. Fla
mines pontifices idolorum. Felix dicitur
quasi felicitatem dat. Felix qui accipit.
et felix per quod datur felicitas. ut felix
tempus. felix locus. Fidelis pro eo quod fit
ab eo id quod dicit vel promittit homini.
Facilis a faciendo. nec tardat. Firmus
tum et formosus. Fortis quasi fert ad
versa vel quecumque accidit. sive a ferro.
quod sit durus nec molliatur. Formo
sus a forma dictus. formum enim veteres ca
lidum et ferventem dixerunt. Fervor enim san
guinem movet. sanguis pulcritudi
nem. Foedus non sit ab irco. et ab edo.
f. littera addita. hunc veteres in genere sig
nificatione ponebant. ut sanguine
fedantem quos ipse sacraverat ignes.
Fragilis dictus. eo quod facile frangi potest.
Fessus quasi fissus. nec iam integer salute.
Est autem generale. Dicimus enim fessus animo.
ut ter fessus valle resedit. et fessus cor
pore quod magis est proprium et fessus cor
tex a casu venientium. Fatigatus.
quasi fatis agitatus. Formidolosus. a
formo. id est sanguine dictus. cum se acute vel
a precordiis fugiens contrahit sanguis. Nam ti
mor sanguinem gelat. qui coactus gignit for
midinem. unde est illud. Gelidusque coit
formidine sanguis. Formidolosus autem
cui sit timidus et timidum significat. Fatu
us idem estimat dictus. quia neque quod fat ipse n

qui alii dicunt intelligere. Fatue origi
ne dicte quidam putant ab admiratoribus
hus fatue fauni uxoris fatidice co
quod primo fatue appellate quod preter
modum obstupefacti sunt. uaticiniis
illius usque ad amentiam. Fautor ab
eo quod faueat et consentiat. Fictor ap
pellatus a fingendo et componendo ad speciem ca
pilli mulieris. lenit et pectit ungu
entis et nitidat. Fallax quod fando .i. lo
quendo decipiat. eiusdem iterum flammat.
Frendens. qui minando frangit dentes
et comprimat. Freneticus

Ferox ab eo quod feritatem exerce
at ut bestia. Fur a furuo dictus est .i.
a fusco. Nam noctis utitur tempore. Factio
sus interdum ob oppositum cum seditiosis accipi
mus. Cum nos gratiosum ac potentem
et quasi magne factionis. Facinorosus
a facti commisso nominatus. facit enim quod alteri
noceat. Flagitiosus eo quod frequenter
flagitet atque appetat libidinem. Fu
rcifer nominabatur olim qui ob leue de
lictum cogebatur ad os omnis ignomin
ie magis quam supplicii causa furcam circa
maxillam ferre. felicis potentem sunt et monite
cedere ne quid simile peccarent. Futilis. ua
nus. superbus. loquax. et est metaphora
a uasis fictilibus que quassata et rimosa non
tenent que infuderis. Fornicarius

Fornicarius est cuius corpus pu
blicum et uulgare est. Hec sub arcubus
curuatis prostituebantur que loca fornices
dicuntur. unde et fornicarie. Virgilius. atque
uso fornice. Fecunda a fetu dicta que fe
cunda. Est enim partu frequens. Feta

Flens.
qui lacrimas fundens. Fugitiuus. neque ser
uus .ii. qui dominum fugit. Nam si paruulus pu
er nutricem aut a scola discesserit
fugitiuus non est. De .e. G.

Gloriosus a frequentia claritatis
dictus. per .c. g. littera commutata. Gl
oriosus a laurea dictus. que datur uictoribus.
Gnarus sciens cuius contrarius est ignarus ne
sciens. Grauis. uenerabilis. unde et con
temptibiles leues dicimus. Grauis. pro
consilio et constantia dictus. quia non leui motu
dissilit. sed fixa constantie grauitate consis
tit. Grandis
Gracilis
Grandeuus. qui sit grandis euo.
Gratus gratiam fuas. sed gratus tamen in animo.
Gratissimus. et animo et corpore dicitur. Grati
ficus. ab eo quod gratis faciat bonum. Gra
tiosus. qui plus unicuique quam meretur tribu
it. Garrulus proprie dicitur qui uulgo uerbo
sus appellatur. accedente leticia nec
ualens nec uolens tacere. Sumptum est enim
nomen a garrulis auibus que importuna
loquacitate semper strepunt. nec usque
tacent. Ganeo luxuriosus et qui quasi in occul
tis locis et subterraneis que ganea greci
uocant. Ganeo. a gula .i. gulosus.
Humilis quasi humo accli De .e. H.
nis. Honorabilis quasi honore
habilis. hic est aptus. Honestus. quod nichil
habeat turpitudinis. Nam quid est honestas.
nisi honor perpetuus. id est quasi honoris sta
tus. Humanus quod habeat circa homines a
morem et miserationis affectum. unde et huma
nitas dicta. qua nos inuicem tuemur. Habi
lis quod sit ad habendum commodus atque
aptus. Honerosus plus est quam honeratus.
sicut scelerosus quam scelestus. Hirtus ab eo
quod sit irtus et pilis orridus. Hypocrita
greco sermone in latinum simulator interpretatur.
qui dum intus malus sit bonum se palam
ostendit. ypo enim falsum. crisis iudicium.

intp̄tatur. Nom̄ aūt ypocrite. fictū
ē ab sp̄e cor. qui in spectaclis contec
ta facie incedūt. distinguētes uul
tū ceruleā minecq; colore. et certis
pigmētis habētes simulacra oris lin
tea gipsata. et uario colore distīc
ta. nō nūquā et colla et manus creta
perunguētes. ut ad psone colorē
puenirēt et p̄p̄lm dū i ludis age
rēt fallent mō in sp̄e uiri mō in spe
mine. mō tonsi mō criniti et anu
li et uirginali cetaq; sp̄e etatis seru
q; diuiso ut fallāt p̄p̄lm dū in ludo
is agūt. Que sp̄es argumti t̄nslata
ē. in his qui falso uultu icedūt. et
simulānt q̄ nō sūt. Nā ypocrite dicā n̄
possūt. ex quo foras exierit. Humi
tus q̄ sit humo tectus. i. sepultus.
Ingeniosus. q̄ intus uim
habeat gignēdi q̄lib; artē. Inuētor
dcc. q̄ i ea q̄ querit ueit. Vn̄ et ipsa q̄
appellat̄ inuētio. si ubi originē rett
temo q̄ aliud resonat n̄ q̄ iueire ē.
id ueire q̄ q̄rit. Intp̄s q̄ int̄ ptes
medius sit duar linguar. dū trans
fert. Sed et qui int̄ dm̄ q̄ intp̄tat̄ et
hoies quibus diuina indicat misteria.
intp̄s uocat̄. Iuridicus. q̄ legū iu
ra dic̄. Indoles. p̄p̄e ē ymago q̄dam
future uirtutis. Iustus dcc̄ q̄ iura custod̄
et s̄m legē uiuit. Innox. q̄ nō noce
at. Innocuus cui nocitū nō sit. s; ap
uetes utrūq; indifferēs ē. Ilaris g̃
cū nm̄ ē. Iocūdus. eo q̄ sit sep̄ iocis
aptus et ilaritati. a frequētia sic iracū
dus ab ira. Iocosus. iocis usus. Inclitus
g̃cū nm̄ ē. Nā cleos g̃ce gloriosū dr̄t.
Illustrē nm̄ notacie ē. q̄ clareat mltis
splēdore gn̄is ul̄ sapie ul̄ uirtutis. cu
ius contrarius ē obscure natus. Idoneus

Incolumis a colūpna nom̄ hr̄. qua
si erectus fortis et stabilis. Imma
cessibilis. incorruptus et sēpitnus.
q̄ sit sine marcore atq; langore.
Intemeratus icorruptus. et nullā tem
eritate uiolatus. Infirmus q; sine
firmo. i. sine calore. Imbecillis.
q̄ sine baclo. fragilis et i cōstās.
Inanis. leuis. Iactās ul̄ arrogās
ē. qui maior uirtutis nō adq̄es
cit. s; p̄p̄riā uiā iusticie et scitatis
inquirit. Incōstās. q; nō ē stabi
lis. sed q̄ placet eis rursus displi
cet. Iracūdus q; accēso sangui
ne in furorē cōpellit̄. Vn̄ et ei flam̄
dr̄. et ira iflamat. Incētor. ab eo
q̄ incēdat. atq; inflāmet. Incen
tor. q; p̄ua suggestione adiuncta i
cor alior succedit. et psuadēdo i
flāmat. Inexpiabil̄. q̄ nūq̄ ex
piat̄. nūquā purgatur. Illauda
bilis. nō q; laudatus nō sit. s; quia
laudari nō meruit. Iratus. ira i
auctus. Impius. q; sine pietate
religiois ē. Iniquus p̄p̄rie dcc̄.
q; nō ē equus. s; inequalis est.
Int̄ impiū et iniquū hoc distare
nō nūq̄ solz. q; ois impius in
iquus nō tn̄ ois iniquus ē ipius.
Impius nāq; p infideli ponitur. et di
ctus impius q̄ sit a pietate reli
gionis alienus. Iniquus uō dr̄.
p eo q̄ nō ē equus. s; p̄uus opibus
maclatus. nec caritatis noie cē
seat̄. Inimicus q; nō amicus. s;
aduersarius. Que aūt res inimicos
faciūt. fraus et tior. Terror q̄ ti
mēt. Fraus mali q̄ passi sūt. In
uidus dcc̄ ab inuidendo felicitati

tem altius. Inuidioſus est qui ab
alio patitur inuidiam. Inuiſus
odioſus ab inuidia et zelo dicitur. Inte
ſtabilis cuius teſtimonium non ua
let. et quod dixerit irritum improbumque ſit.
Infamis non bone fame. Implu
dens quod instat in prelecti. Importu
nus inquietus quia non habet portum i.
quietem. Unde et importunum quia inau
fragium cito feritur. Infrenis hic
est qui frenis non regitur ut iumentum
infrenum. Infrendens proprie est inter
ſe comprimens dentes. Nam et frendere
ſignificat dentibus frangere. Unde ne
frendes infantes quia nec dum dentes
habent. Ingluuioſus a gula et uoro
citate dicitur. Inguloſus quod ſit ſine
gula i. ſine triumphis. Item inglo
rius immemor glorie. Informis in
gens non quod habeat formam ſed quod ultra for
mam magnitudinem habeat. Inueterа
tor. eo quod ſit multi ueteriſque uſus in
malicia. Immanis quia non bonus.
ſed crudelis atque terribilis. Manum enim
bonum dicunt. Unde et cata antifraſin. Dii
manes anime bone. Immunis immu
ne munificus. Est in publio ueti.
Immunem ciues odore ſin. Item immu
nis qui non facit munia i. officio
non fungitur. Est enim omni priuilegio ua
cuus. Indempnis eo quod ſine dampno
iuuat. Et ſine ulla culpa atque pe
riculo. Iners ſine arte. et ne ob hoc
ne operi quidem ulli aptus. Inerm
is uel ſine armis uel ſine uiribus.
Nam ſepe arma pro uiribus. Ignauus
ignarus uie i. rationis uite. Igna
rus non gnarus i. inſcius i. ſine
naribus. Olfacere enim ueteres ſcire di
cebant. Ignarus enim duo ſignificat.

uel qui ignorat. uel qui ignoratur. Im
memor qui oblitus est. perdidit enim me
moriam. Inſcius quia ſine ſcientia. Im
peritus ſine pericia. Idiota imperitus
genere est. Inconſultus ab eo quod non accip
iat conſilium. Inconſultus quia est ſine conſi
lio. et inſcius rex atque ignarus. Inep
tus. a quo contrarius est qui in aptus. Inoper.
quia ſine terra est. Operum enim terram intelligimus.
quia opem fert fructificando. Alii in
operum intelligunt non ſepultum. inhu
matum cum nec inanem humi ſumpſerit
tumulum. Ignobilis eo quod ſit ignotus
et uilis et obſcuri generis. cuius nec no
men quidem ſcitur. Ircoſus. qui a ſudo
re corporis fetido putet. Ignotus ig
nobilis. ex improuiſo ueniens. Improuiſo
dicitur. eo quod ſubito ſit et non porro ante ui
ſus. Index proditor ab indicando. Indi
gena uocatus quod ibi ſit genitus i. eo
dem loco natus. Impudens eo quod ab
eo pudor et pudicicia procul abest. Im
pudicus a pudore uocatus. Pudorem enim
fetorem dicit. Inceſtus proprie illicitis con
iunctionibus uocatus qui incaſtus. Sic qui
uirginem ſacram uel affinitati ſue proximam
ſtuprauerint. Intiuicida est qui filium teſ
tamentum fecit et ob id hominem occidit. In
ficiator negociator qui non fatetur. ſed
contra ueritatem inducto mentitur. Inpoſtor
Interceptor
proprie dicitur qui inter duces de medio tollitur.
Inſidioſus quod inſidiatur. Nam proprie inſidi
ari est dolorem alicui expectare. Unde et
inſidie nominate ſunt. Incincta i. ſine
cinctu. quia frigidi iterum fortiter non per
mittitur. Inueſtis i. ſine ueſte. Non
dum enim habet ſtolam. quod est ſignum marital
is dignitatis. Scurra uocatur quia cibi eſce
quempiam conſectatur. M. c. lx.

Katholicus uniu'salis grece ē inī.
Kariis grecum nom̄ est. sic et
karitas. vn̄ et eulvarisina. Lex an
stia. g̃ra. D. e. l.

Luculent⁹. ab eo q̄ sit lingua cla
rus et s'mone splēdidus. Lec
tor d̄r alegēdo. i. pcurrēdo. vn̄ et na
mis d̄r lege qimas t'ñsit. Nā legit
t'ñsit p̄cita crebris legim⁹ firet
ocita tr̄s. Jt̄ letor acolligēdo. aīo
q̄ legit q̄i collector. sic illud q̄ legi
tis flores. Loquax. nō eloquens.
Lactus alatitudie. Locuples. q̄i locis
plen⁹ et possōnū plimar possor. q̄
admodū docet tullius de re publi
ca i libro so. mistaq: editōne omi
et lovium. q̄ tūc erat res inpecore.
et inlocor possōnibȝ. ex quo pecu
niosi et locupletes uocabātur. Lib
alis dict⁹ ab eo q̄ libēr donet nec
miniuret. Largus

Longus alinea di
ctus p̄p q̄ sit porrect⁹. Longeu⁹
q̄i lōgi eui et lōgi t̄pis. Longani
mis siue magnanimis. eo q̄ nllis
passionibȝ p̄turbat'. s; ad uniu'sa
sustinēda paciēs ē. Cui ɔ̄rius ē.
pusillanimis augustus et inulla t'
b'latione subsistens. de quo scbr.
Pusillanimis. uehemēt insipiēs.
Leuis ab i cōstācia uagatois appel
lat⁹. q: leui motu mētis. nūc ista
nūc illa desid'at. Lubric⁹. ab eo
q̄ labit'. Lalēs mitchū uelox. ut
lalē nipha polo. et lalē pēnis. Cur
su ei lapsq; celior ē. Latro isessor
ē. uiar alatēdo dc̄̄. Melius aūt la
tro ē inquit latō oblatē isidiare
ine. Lanista gladiator. i. carnif
ex tusca lingua appellat⁹. alaniādo.

f. corpa. Lacessitor p t'nslatōnē
dc̄̄ acanibȝ ul' aferis que solēt la
cerādo pucare. Lonɔ̄cihator i.
sturpx. eo q̄ inētes minor bladia
tur: et delimēdo seducat. Libidino
sus ab eo q̄ faciat q̄ libeat. Libidi
nos⁹ alit⁹ qui puellar corp̄ pm
gitur. Luxurios⁹ q̄i solut⁹ i uolupta
tes. vn̄ et mēbra loco mota luxa di
cūtur. Lasciuus q̄ sit luxu solut⁹
et uanus. Limphatic⁹ q̄ aq̄ time
at. q̄ greci idroplobam dnt. Limp
haticus. p̄pe d̄r qui meāt ex aq̄ ɔ̄tra
hit. eius meāt ē huc atq; illuc cu
rrere afluore aque supto mtō. Jt̄
ppe t' lā hoc gen⁹ nois p̄nūciosis u
surpat'. Languid⁹

Lurid⁹ q̄ sit palli
d⁹ aloro dc̄̄. q̄ hui' h'at cutē. Lep
so aprurite minio p̄p̄io scabiei di
ct⁹. vn̄ p. p. scbi d̄r. Luscus q̄ lu
cem ex pte sciat sic luscitiosi qui
uesp̄e nich uidet. Luscos coclites
dixūnt antiqui. vn̄ et ciclopas co
clites legim⁹ dictores. q̄ unū ocu
lū hūisse pib'et'. Lotus lauat⁹. i.
mūd⁹. Lupa mēte arapacitate
uocata. q̄ ad se rapiat miser et ap
p̄hendat. D. e. M.

Misericors a ɔ̄paciēdo aliene mise
rie uocabl'm sortit'. Et hinc
appllata misericordia q̄ miserū cor fa
ciat. dolēs aliene mis'ie. Nō aūt
occurrit ūq: h' ethimologia. Nā ē
in dō misericordia. sine ulla cordis mi
s'ia. Mact⁹ mag' auct⁹ glia. et est
nom̄ tractū a sacris. Quotiēs eni
thus aut unū sup uictimā fūde
bat'. dicebat mact⁹ ē taur⁹ uino
ul' thure. h' ē cumlata ē hostia et

magis aucta. Munificꝯ d̄r ul' q̄ꝛ
alicui m̄lta muña dat. ul' q̄ꝛ mu
nꝯ suū .i. offiīn q̄ dr̄ ad implet.
sic ⁊ munifer q̄ꝛ muña fert. Ma
gnꝯ

Magnanimꝯ ab eo q̄ sit magni a
nimi ⁊ magne ūtutis. Cui ꝯ̄trīꝯ
ē pusillanimis. Magnificꝯ a
magna faciēdo uocabl'm trax̄it.
Mansuetꝯ mitis ul' domitꝯ. quasi
si manu assuetꝯ. Modestꝯ ani
modo ⁊ tēpie. nec plꝯ q̄cq̄ nec mi
nꝯ agens. Mitis lenis ⁊ māsu
etꝯ ⁊ cedēs ip̄bitatibꝫ s̄ ad sus
tinēdā iniuriā tacēs q̄i mutꝯ.
Mutꝯ q̄ꝛ uox eiꝯ nō ē s̄mo. s̄ mu
gitꝯ. vocalē ei sp̄m p̄ nares q̄i
mugiēs emittit. Memor ul' q̄ꝛ
memoria tenꝫ. ul' qui meōria
tenet. Magist̄ maior i statōne.
Nā stetō gr̄ce stato d̄r. Minister
minor i statōne. siū q̄ꝛ offiīn deu
tis maibꝫ exequit̄. Maior

Minor

Minimꝯ a nūo monadis q̄ post
eū nō ē alt̄. Maximꝯ aut mi
tis aut etate aut honore. aut
facūdia. aut ūtute. aut oībꝫ
mag̃ ⁊ maximꝯ. Modicꝯ puꝯ
abusiue s̄ ꝯtim rōnabis. Mo
dātꝯ am̄. s. ⁊ tēpantꝯ. Mediocꝛ
q̄ mediocū illi sufficiat. Miser
p̱p̱e eo q̄ om̄ez felicitatē amisit
Scd̄m aūt ciceronē p̱p̱e mortu
us. qui in turscularis miserꝛ
mortuoꝝ uocat. p̄p q̄ iā amise
rūt uitā. Miserabilis. q̄ sit mi
serie habilis. Mestꝯ natalit̄

tristis. nō casu. Est ei a natū ai ⁊ mī
tis. vñ ⁊ mestꝯ. Mendicꝯ dc̄e quia
mīno h̄t un̄ uitā degat. siū q̄ꝛ mo
erat ap̄ antiquoꝝ ꝯ claudꝰ egenꝯ
⁊ manū extēdē. q̄i manu dic. Me
dar. q̄d̄ mtē altiꝯ fallat. Malignꝯ
q̄ꝛ malicie uotū ul' opꝯ pagit. Ma
lus appll'atꝯ a nigro felle. q̄ greci
melan dn̄t. vñ ⁊ melācolici appel
lātur hoīes. qui ⁊ ꝯu̇satōm hūanā
refugiūt. ⁊ amicoꝝ caroꝝ suspecti
sūt. Malitiosꝯ deterior malo q̄ꝛ frequētē
malꝯ. A malo aūt d̄r peior. a peiore
deterior. Melior d̄r q̄i mollior. nō du
rꝯ aut ferreus. Nā meliꝯ q̄i mollꝯ.
Minax a facie ꝯ colore q̄ū furore ardes
cit ut ampliꝯ uidēs p̱t̄imescat.
Minator ⁊ monitor. s̄ monitor d̄r cū
p̄nūciat bōā minator cū nūciat ad
ūsā. Mulcator eo q̄ uerb̄ blādis mi'
ceat ad declinādū aīmū t̄isl'atō a
mulso. i. q̄ acceptū lenire solꝫ fau
ces dolētis. aut ꝯ̄pletū sordibꝫ
stomacū. Metatores appll'ant̄ qui
claustra designāt. a metiēdo. s. Lu
chanus. hespioꝝ audax ueniat meta
tor i agrꝛ. Mollis q̄ uigorē sexus
eneruati corpis dedecoret. ⁊ quasi
si mli' emolliat̄. Macer. a macie. ⁊
macies a macie. eo q̄ imōdata li
bido maciē faciat siū a maceratō
ne. Mancꝯ manu ancus. Moribū
dus. moriēti silis. sic uitabūdꝯ. ui
uēdi silis. Nā ei dicimꝯ moritur
ē. morbūdꝯ aūt nō uē. s̄ in silis mo
rientis ē. Meretrix dc̄a eo q̄ p̄ciū libi
dinis meat̄. Hīn ⁊ mītorie. Nā ⁊
milites thbnē. cū stipēdia acci
pūt merere dn̄r. Mortis amor

te uocatus. eo quod non uigeat intellectu. Nullus dicitur a nullis. eo quod possidet in se nullum uel nichil. Manifestum dicitur. quod in manu est positum. V. e. xi.

Nobilis non uilis. cuius et nomen et genus noscitur. Nubilis ad nubendum habilis. Nemo. ab homine tractus. i. non homo. quod est pro nullo. Nullus autem qui sine ullo. Nullus ne ullus. Nichil compositum est ex nil et ilo. Illum autem uarro ait. significare medullam eius ferule. quam greci ac(?) appellauere. conuocant: sic dici apud nos nichilum quo apud grecos idiotas. Nequam a malo plerique distinguunt. alium peruersum. alium nugam extimantes ut ait monachus. Hic adolescens est nequam non malus. i. fugax non perniciosus. Alii confunduunt qui utraque unum idemque significet. Nequitiam ex eo quod nec quicquam sit. i. ex eo quod nichil sit. ueteres dictum esse uoluerunt. Neuter neque ille neque iste. qui dicit nec utrumque. Nefarius non dignus farre. quo primo cibi genere uita hominum sustentabatur. Nutritor. qui nutu erudit. Nefandus. i. nec nominandus quidem. Nuntius est qui nuntiat et quod nuntiatur. Nam anglus. est aggelia. Sed nuntius ipse homo generis masculini. id uero his quod nuntiat generis neutri ut hec nuntiacio et hec nuntia. Nazareus. i. sanctus dei nazareus olim dicebatur qui sanctam comam nutriebat et nichil contaminatum aspiciebat abstinens se a uino. omnique sicera. quod mentem ab integra sanitate peruertit. Nugas autem hebreum nomen est. ita enim in prophetis est expositum. ubi dicit soffonia nugas qui a lege recesserant. ut nosse possimus linguam hebraycam omnium linguarum esse matrem. Nugigerulus appellatus ab eo quod sit turpis nuntius. Negligens. qui nec eligens. Nepa est dicitur agrestis quodam scorpionum qui natos suos consumit. excepto eo qui dorso eius insederit. nam rursus ipse qui seruatus fuerit consumet patrem. Unde et homines qui bona parentum per luxuriam consumunt nepotes dicuntur: hic quoque nepotatus per luxuriam ponitur. Cetere que res consumunt. Niger qui nubiger. quia non sereno sed fusco operitur. unde et nubilum tectum dicimus. V. e. O.

Ortodoxus recte glorie grecum est. Orator ab ore uocatus per orando nominatus. i. dicendo. nam orare dicere est. Obaudiens ab aure eo quod audiat imperantem. Ospes. facialis aptus. et ostio patens. unde et hospitalis homo dicitur. Ospes. quod inferat ostio pedem. Osor inimicus ab odio dicitur. sic amator ab amore. et est generis communis. Odibilis. odio aptus. Obsitus obsessus. i. undique insidiis conuallatus. Obscenus impure libidinis. auctor obscenus dicitur. Obtusus obtector et obdusior qui ex omni parte tusus. Obmutus. quasi mutus et non brundus. Obnoxius quia obligatus est nexibus culpe. Oblectator qui cum lacte cum fraude. ut terentius. mise me lactasses amantem. unde et oblectare decipere est. Obtrectator malignus. et qui obtrectando officiet eoque non sinat quod pia proponat et augere. Otiosus quod liber non ualeat. qui uelit amissis. Operiter. quod opus faciet aliquis. Opilio ouium pastor. qui ouilio. Orinces qui porro incedes. V. e. P.

Perspicax est cui et inuentor perindere cuius. Pacies dicitur a pauendo. Pauens cui ferire est. Percutitur cui et tollat. Perfectus cum nichil iam adici potest. Hunc nomen apud grammaticos comparatio non adicitur. quia si dixeris ille perfectior est iste perfectus

no erit. P ulcher ab spe cutis
dcs. q e pellis. postea trasiit hec
nom in genus. Nam plenitudo hois
aut in uultu e ut ex. humerosque deo
siles. aut in capillis. ut namque ipse
decoram cesariem. aut in oculis ut
letos oculis afflaret honores. aut
in candore ut quale manus addunt
ebori decus. aut in lineamentis ut te
mlto plus figura et lineamenta corporis
is delectabant. aut in proceritate ut tur
nus uertice in medius et tota uertice
supra e. P ellax. a pellugendo perpetuus.
P erspicax. splendidus eo q super luceat.
P erpetuus

P erempnis. ab eo q sit
perpetuus annis. P resul uocatus. qui pre
est sollicitudine. P repositus appella
tus. eo q sit subiectorum ac famulantium
ordinator uel rector. P atronum apa
tlus dei sunt q hominum clientibus exile
at affectum. ut qui patres illorum regant.
P edagogus e qui puerorum assignatur.
Grecum nom e et e compositum ab eo q
pueros agat. i. doceat ut lasciuientem
refrenet etatem. P reses dcs q sit pre
sensibus. i. coram oculis. qui sensus sunt
corporis. P rior q primus sit ordine. et
primus qui preminens. P rimus

P ostremus

P otens rebus late
patens. unde et potestas q pateat il
li quecumque uelit. et nemo includat nu
llus obsistere ualeat. P reopimus pre
ceteris opibus copiosus. P ecuniosus
tullius primum eos dictos refert. qui
plurima haberent pecunia. i. pecora. Ita
enim et antiqui eos appellabant. paulatim
autem per abusionem nomen in aliud deuolu
tum e. P eruicax proprie dr qui in proposito
suo ad uictoriam perseuerat. Antiqui enim
uiciam dicebant q nos uictoriam.
Credo q inde dicatur herba uicia. i.
uictorialis. P eruix a permittendo dictum
tum e. i. in conatibus perseuerando. Alii pro
uelocem uel acrem intelligunt pedibus. Nam
pernicitas pedum est ut pernicibus igni
ca plantis. sic celeritas pernicitas e ut
celerique fuga sub sidera lapse. P iger
quasi pedibus eger. Est ei tardus ad ince
dendum. Quod nomen post tamsiit ad ani
mum. P ernox per uigilans nocte. P er
seuerans
P ertinax inpudenter tenens. quasi pertenens.
P etulans nec quidem pro audacie et inpluo po
nitur. Olim at acerim flagitatores
et proprie argentariorum. quo actores pinguium
spicia rerum crebrius et asperius exigebant.
a petendo petulantes uocati. P etax
proprie idem petax. Nam petere. unde et mupci
ant petitores. per dicitur. P rodigus
sumptuosus atque consumptor qui omnia
porro agit et quasi proicit. P rofugus
proprie dr qui procul a sedibus suis agitur.
quasi porro fugatus. Peregrinus longe a pa
tria positus. sic alienigena. P roiec
tus quasi longe et procul iactatus. sic et prolu
xit qui porro illum uocaunt. P roiec
tus porro eiectus ac proiectatus. unde
proiectaque saxa. i. porro iactata.
P rosceptus cuius bona palam et aperte sc
bit. P rescriptus ordine figerat. sic
et prescriptiones apud iuris consultos. P ro
cinctus. expeditus et armatus. unde et
in procinctu. i. cum belli ei arma sume
bant. P recietus eo q ante se ponat
ad quo porrigitur. unde et de domino dein
e. precinctus e linteo. et lauit pedes di
scipulorum suorum. P redo e a prepellando

ad alienā inuadit. ꝑuicā. P re-
do ab abigēdo ꝑdas dc̄s. ⁊ ꝑdo q̄
ꝑdam h̄t ꝑdator h̄ ē cui de ꝑda
delectur ād. P lagiator ⁊ a ꝑto
loplagio. i. obliquo q̄ nō certa
uia ḡdiat'. s; ꝑ sellicie(n)do dolis. P i
rate sūt ꝑdones marini ab icē
dio nauiū trāseūciū quas capieb
āt dc̄i. Nā piro ignis ē. P ugila
tor q̄ de manu ī manū nūor ad
sbtrahit. P eclator. ꝑ eo q̄ sit pec
cunie publice defraudator. P rodi
tor. ꝑ eo q̄ detegit. Jt̄ ꝑditor uēdi
tor. ut iuuo ab irā ꝑdimī. P erfi
dus qui frādulēt ē ⁊ sine fide. q̄i
ꝑdēs fidē. P eriuro q̄ ꝑpē iurat.
i. male iurat. Periuro aūt iniuſto.
R. nō h̄t. nā periuro ⁊ peiero dicit.
P reuaricator malefidei aduocator
⁊ q̄ ul' in accusando noceat. ul' i de
fendēdo ꝑ fictura ꝑ̄ecat. aut iusti
lit' dubieq; ponat merce dē gra
liceat corruptis. Cicero. Cū ei tā pre
uar. i. ualde uariū. F allax dolosus
⁊ fallax apelle. i. multū. Totus ei ut
fallat arridet. s; nequiciā intus ḡit.
P rophanus. q̄i porro a fano. q̄a ea q̄ ei
illi nō licz intēē. P arricida ꝑꝑe dr̄
interfector parētū. Q̄uis ꝑꝑe quidā
uetēs hūc parēticidā dixūt. q̄m
parricidiū ⁊ hoīcidiū q̄cūq; itlligi
possit. cū sit hoīes hoībꝫ pares. P e
rsecutor nō sēp ꝑ malo intelligit'.
un̄ ⁊ ꝑsequutor ꝑ̄ste sequutus ē.
P ublicanus ē q̄ uectigalia publica
exigit. ul' q̄ publica negocia. i. se
cli lucē sectat'. un̄ cognominati s̄.
P eccator. a pellice. i. meretrice uocat'
q̄i pelicator. qd̄ tn̄ ap̄ antiqs tm̄ fla
gitiosū signabat. s; ea transiit h̄ uoca

bulū i appellone hoīū malorꝫ. P rost
tute meretrices a ꝑsidēdo i introitus l'
fornicibꝫ. P elex ap̄ grecos. ꝑꝑe dr̄.
alatinis concuba. Dr̄ ei aūt a fallacia
i. ūsucia. s. dolositate ul' mēdatio.
P erudinus. q̄i ꝑ legū cursus. P auidus ē. q̄ uerat trepidatio mentis. hic
ēi cordis ꝑlsatiōe. cordis motū.
Nā pauere ferire ē. un̄ ⁊ pauimentū.
etiā aūt ⁊ rupis a diuīcia saturnoiant'. Pusillanimus pusillo aīo.
P etuleus. dc̄s ab appetēdo. un̄ ⁊ inertes petuleas uocamus. P roductus
q̄i porro ductus. P ssimus. a ꝑsusione. D. E. Q.

Q uestor a q̄rēdo dc̄s. q̄i q̄situr.
Q uestuosus. q̄i q̄stuinomosus.
Q uerulus q̄ q̄rela īfert. Q uietus. q̄ sit
ꝑꝑe sibi aīo securus nec ei ꝑ tagēs. Reli
giosus ait cicero a religēdo appellatus.
q̄ retractat ⁊ tanq̄ relegit ea q̄ ad cultū
diuinū ꝑtineat. hi sūt dc̄i religio
sus ex relegēdo. tanq̄ ex eligēdo eli
gētes. ex diligēdo diligētes. ex i
ntelligēdo itelligētes. R atiocinator dr̄
uir magnus q̄ de oībꝫ rebꝫ q̄s esse
mutabiles ꝯtēt possit reddē rōnē.
R etractor. repetitor. Nā retractare ē re
petē q̄ omiserat. R esipiscēs. eo q̄
mēte q̄i ꝑ īsania recipit. Aut q̄ re
sapit q̄ sape desierat. Castigat ei
se ipm̄ deinceps. ꝯfirmat aīū; suū
ad rectius uiuēdū. cauēs ne itm̄ corruat. R epētinus a repēte. R epēs
aūt ⁊ adubiū ⁊ nn̄ ꝑt ēē. R obust
us fortis ualidus. a fortitudīe a ro
bore arboris appellatus. R apidus. ue
lox pedibꝫ. R aptor. eo q̄ corrup
tor. Jn̄ rapta eo q̄ corrupta ē. R e
are de q̄ obnoxius ē. ⁊ reatus a reo ē

nuncupatus. Reus maiestatis princeps qui adversus rem publicam adegisset. aut quamquam hostibus consensisset. dicitur autem reus maiestatis. quia maius est ledere patriam quam civem unum. Postea et hii rei maiestatis dicti sunt qui adversus maiestatis principis egisse inveniuntur. vel qui leges inutiles rei publice detulerant. vel utiles abrogaverant. Reus ex actu criminis dicitur. Reprehensibilis ei ad contradicendum paratus est. iurgio delectatur et provocat contendentem. Rusticus dictus quia rus operatur. id est terram.

Sapiens dictus a sapore. quia sicut gustus aptus est ad discretionem saporis ciborum. sic sapiens ad dinoscentiam rerum atque causarum quod unumquodque dinoscat atque sensu veritatis discernat. cuius contrarius est insipiens quod sit sine sapore. nec alicuius discretionis vel sensus. Studiosus. qui studiis curiosus. Sanctus a veteri consuetudine appellatus. eo quod hii qui purificari volebant sanguine hostie tingebantur. et ex hoc sancti nomen acceperunt. Sincerus qui sine corruptione. cuius contrarius est insincerus. viciatus corruptus. Supremus summus ab eo quod super emineat omnium et supreme partes dicimus. Suavis.

Sublimis ab altitudine vocatus honoris. nam proprie sublime dicitur quod in alto est. ut sublimique feretur ad sidera celi. Speciosus a specie vel aspectu. sic formosus a forma. Solers. quod sit sollicitus in arte et utilis. Sollers enim apud antiquos dicebatur qui erat omni bona arte instructus. Terencius. Adolescentem sollertem dabo. Superstitiosus autem dictus appellatus qui totos dies precabantur et immolabant. ut sibi sui liberi superstites essent. Sollicitus quasi sollers et citus atque inquietus. Sedulus familiare verbum Terentius. hic est sine dolo. alii assiduus. Sodales dicuntur quia ad simbolum convenire consuerunt qui suadentes. alii qui sedales quod simul sederant. Socius dicitur propter periculi aut operis societatem. qui in unam caligam et in uno vestigio manentes. Stultus ebetior corde. sicut quidam ait. ego me stultum esse existimo. fatuum non esse opinor. id est optimis sensibus qui dicitur sensibus non tamen nullis. Stultus est qui per stuporem non movetur iniuria. saevitiam ei profert. nec ultus est. nec ullo ignominie commovetur dolore. Segnis. id est sine igni ingenio carens. se quod sine significat. ut sedulo sine dolo. Securus qui sine cura. id est frigidus. pro quo inutiles accipimus. Stupidus. sepius stupens. Supplex dicitur quia supplicare vult iudici quod est. qui ei vult supergredi quod est. supplex est. Susurro de sono loquutionis appellatus. quia non in facie alicuius sed in aure loquitur de altero detrahendo.

Seditiosus qui dissensionem animorum facit et discordias gignit. quod Greci diastasin vocant. Severus qui sevus et verum tenet enim sine pietate iusticiam. Simulator dicitur a simulacro. gestat enim similitudinem eius quod non est ipse. Suasor a suadendo quod vult decipere. Scrupulosus ab minuti et asperi. Scrupus enim est arena durior. Sacrilegus dicitur ab eo quod sacra legit. id est furatur. Sicarius vocatus. qui ad perficiendum scelus telis armatus est. sica enim gladius est a secando vocatus. Scevus sinister atque perversus. ~~[illegible]~~ est enim pessi

nui ⁊ crudelis .a. S cenicus q in teatro
agit. teatrum ei scena e. S corta q
agitis q's scitte uocabant. q detrican
pelles quibus corruptela fit. S pu
rcus .i. q sit ipurus. S celosus scele
ribus plenus ut lapidosus locus ⁊ are
nosus. plus aut e scelosus q celatus.
Sator seminator ul' pr a semine.
Secura q secturi qpria sola cuius gra
a seqndo ic. un securitas appllantur. uic
⁊ a secla a seqndo. Satelles q alt
adhereat alti. siu altius custodia.
Suffectus i loco altius positus. qi sb fac
tus ⁊ osule suffcin dicius eu. qui p
alys sustitutur. Secte qui secus pe
des ⁊ tectus e fimo a seqntibus finis
pedisseqs. vn ⁊ secda fortuna di q
sedm nos e .i. pre nos. un ⁊ res secte
.i. pspre. secte aut a seqndo sut dce.
Stiplator pmissor. stiplare ei pmit
te e ex ubis uris pitor qui ē stip
ulu firmu appllaimt. Sanus a
sangne. q sine pallore e. Sospes

Salus a sale uit ac
cepisse putat. Subtilis. ab estu
ate dcus. Seqster dcus qui certanti
bus medius intueit q ap grecos home
us di. ap q pignera depoi solet.
q uocablin abseqndo fcm e. q eius
qui electus sit utraqe ps fide seqt.
Sessilis q no uir stare si sede. Sur
dus a sordibus hnoris aure ocep
tis. ⁊ q'uis in litis cuibus accidat uin
tn eger ex pado uitio retinet. Sicus
q sit exsuccatus. siu p antifrasin q
sit sine succu. Seplus dce e. eo q si
ne palpatone. ul' sin plsu e .i. sine
motu. Saxo ab erigendo dr. Sutor
casuendis pellibus noiatus. Subul
cus porcor pastor. sic bubulcus
uaccarum boum. V. E. T.

Tutor qui pupillu tuetur. h
e intuitor. de quo i osuetu
die uulgari di. q mediores ⁊ tu
tore ⁊ pedagogu oli obiuit. Tes
tes dci q testamentis adibe solet.
sic signatores q testamentu sig
nent. Tectus mos isabinis aspe
ritmos. vn ⁊ titles hoies tetricos
dicimus. Tactius itacendo diuit
nos. Trutinator examinator ex
iudiciu libra pendens recta trutina
tone ut trutina q e gemina ponderum
lanx. Tristis

Tenax nimis cupidior.
q teneat inctu ⁊ tenax. Trucu
lentus

Toruus ter
ribil'. eo q sit torto uultu ⁊ turbu
lentus aspctu. ut torua leena. ⁊ eni
mo astantes n ocgs lumine toruo.
Turbidus tribulis. Teter ab oscura
tenebrosaqe uita. Teterrimus pse
ro nimiu. tetru ei ue ueres pfero
dicunt. ut enim tetros elefantos.
Terribilis q tiror e no hois timet.
Tergiuersator q aimu qi tergu uer
tat. h e huc illuc. ne qual' sit itelli
gat. Temulentus a temeto .i. uino
di. Turpis q timeat diu .i. sag
ne. na timor sangne gelat q coac
tus gelat norore. Turpis q sit ifor
mis ⁊ torqeat. V. E. V.

Vir a uirtute. Vtilis ab ute
do bene sua. ul' q bene quo
uti possit. sic docil' q doci possit.
Vetus a uitate. hic ⁊ uetat. maior

Est [...] q̄ uero. q. [...] aūo.
ſi uerū [...] deſcēdit. Veridi
cus qui uerū dicit et ueritatis aſſertor
ē. Verecundus q. uim fem̄ erubeſcat.
Vietus plerūq; auctus. i. a ſanguine.
Viridis id eſt ſucco plenus quaſi uiuidis.
Viuens

V nius.

Varius qui non unius uie. ſ; incerte mix
ture ſine. Verſutus eo q. eius mens
in quolibet actu ad q̄libet fraudē faci
le uertit. uñ et uerſucia dicitur contorta ſe
creta. plautus uerſutor quam rota fi
gularis. Verſipellis eo q. in diuerſa ſe
uultū et mentē uertat. id eſt et uerſutus ca
llidus. Violentus quia uim infert. Vecors
mali cordis et male conſcie. Vagus
quia ſine uia. Vanus a uenere etimo
logiā trahit. Itē uanus iamis falſo. eo
q. incorrupta euaneſcat. Veſanus non
uero ſanus. ueſanus uero ſanus.
Vinolentus. qui et ſatis bibit et diffi
cile inebriatur. Vectus. i. portatus.
ab eo q. ē uec̄s. uectorueco. ut uecta
ſe ſit portaſſe. Veneficus eo q. ue
nenū mortis cā parauit. aut preſti
tit aut uendidit. Vector qui uehi
tur. Eſt autē uector et qui uehit et qui
uehitur. Venator quaſi uenabulator.
a uenatione. ſ. quo beſtias perimit.
Quatuor autē ſunt uenatorum officia. ue
ſtigatores. indagatores. alatores.
pſiſores. **Explic lib. .xi. ptis p̄. in**
e hoīe et ptibꝫ eius. .i. cap. libri .xii.

Natura dicta ab eo q. naſci. ptis.
ad faciat. Gignē **d hoīe et p. u.**
Vel ei faciēdi potēs ē. hāc quidā
dm̄ eē dixerūt. a quo oia creata ſūt et
exiſtūt. Genus a gignēdo dictū.
cui diriuatū nomē a terra. ex qua
oīa gignūtur. Ge ei grece terra dr̄. Vita di
cta ꝓpter uigorē. uel q. ui teneat naſcēdi
atq; creſcēdi. Vñ et arbores uitā habe
dicūtur. qui gignūtur et creſcūt. Homo
dictus q. ex humo ē factus. ſicut et in geneſi legitur.
Et creauit deus hoīem de humo terre. Abu
ſiue aūt pnūciatur ex utroq; ſbā totus ho-
i. ex ſocietate aīe et corporis. Nā ꝓprie hō ab
humo. Greci aūt hoīem anthropon appe
llauerunt. eo q. ſurſū ſpectet ſubleuatus
ab humo. ad contēplationē artificis ſui.
Quod ouidius poeta deſignat. cū dicit.
Pronaq; cū ſpectent aīalia cetera terram. os
hoīni ſublime dedit. celūq; uidere iuſſit
et erectos ad ſidera tollere uultus. Qui ideo erec
tus celū aſpicit ut deum querat. non ut terram in
tendat uelut pecora. quā natura prona et uentri
obedientia finxit. Duplex ē aūt hō interior et
exterior. Interior hō aīa. exterior hō corpus.
Aīa aūt a gentilibus nomen accepit. eo q. uentus
ſit. Vñ et grece uentus anemos dicitur. q. ore tra
hentes aerē uiuere uideamur. Sed apertiſſime
falſum ē. q. multo prius gignitur aīa quam concipi
aer ore poſſit. quia iam in genitricis utero uiuit.
Non ē ergo aer aīa. q. putauerunt quidam. qui
non potuerunt incorpeā eius cogitare naturam.
Spm̄ idē eē quod aīam. euangeliſta pnūciat
dicens. Poteſtatē habeo ponendi aīam meā.
et rurſū poteſtatē habeo ſumendi eā. De hac
quoq; ipa dm̄ aīa paſſionis tpr̄ mediatus
euangeliſta ita ptulit dicens. Et incli
nato capite emiſit ſpm̄. Quod ē enim emi
ttere ſpm̄ niſi q. aīam ponere. Sed aīa dicta ꝓpter q.
uiuit. ſpc aūt uel ꝓ ſpali natura. uel ꝓ eo q.
inſpiret in corpe. Itē animū idē eē q. aīam.
Sed aīa uite ē. aīus conſilii. Vñ dicūt philo
ſophi. Et ſine aīo uitā manere et ſine mēte
aīam durare. Vñ et amentes. Nā mente uo
cari ut ſciat. aīm ut uelit. [...]

vocata quod emineat in anima vel quod me
minit. Unde et inmemores amentes. Qua
propter non anima sed quod excellit in anima mens
vocatur tamquam caput eius vel oculus. Unde et
ipse homo secundum mentem imago Dei dicitur. Ita
autem haec omnia adiuncta sunt animae ut una
res sit. Pro efficientiis enim causarum diversa
nomina sortita est anima. Nam et memoria
mens est. Unde et inmemores amentes. Dum
ergo vivificat corpus anima est. Dum vult
animus est. Dum scit mens est. Dum recolit
memoria est. Dum rectum iudicat ratio est.
Dum spirat spiritus est. Dum aliquid sentit sensus est.
Nam inde animus sensus dicitur pro his quae sentit. Unde
et sententia nomen accepit. Corpus dictum eo quod
corruptum perit. Solubile enim atque mo
rtale est et aliquando solvendum. Caro enim
a creando est appellata. Crementum enim est
semen masculinum unde animalium et homi
num corpora concipiuntur. Caro enim ex quattuor
elementis conpacta est. Nam terra in car
ne est, aer in anhelitu, humor in sanguine,
ignis in calore. Habent enim in nobis elementa
suam quaeque partem et aliquid debetur conpagi
resolutae. Caro enim et corpus diversa si
gnificat. In carne semper corpus est, non
semper in corpore caro. Nam caro est quod vivit
idem et corpus. Corpus quod non vivit idem
non caro. Nam corpus dici autem quod post
vitam est mortuum aut sine vita est condi
tum intellegitur et enim vita corpus et non caro
ut herba et lignum. Sensus corporis quinque
sunt: visus, auditus, gustus, odoratus
et tactus. Ex quibus duo aperiuntur et cla
uduntur. Duo semper patentes sunt. Sensus
dicti quia per eos anima subtilissime totum corpus
agitat vigore sentiendi. Unde et praesentia
nominantur quod sint prae sensibus, sicut prae oculis
quae praesto sunt oculis. Visus idem est quod a philo
sophis humor vitreus appellatur. Visus
autem fit quidam asseverant aut extrinsecus et
extra lucem aut intrinsecus spiritu lucido per
tenues vias a cerebro venientes
atque penetratis tunicis in aerem exeun
tes et ibi commixtione similis materiae in
visum dantes. Visus dictus quod vivacior sit
ceteris sensibus ac praestantior sive velocior
ampliusque vigeat quam memoria inter ce
teros sensus officia. Vicinior est enim cere
bro unde omnia manant. Ex quo fit ut
etiam quae ad alios pertinent sensus visum dicamus.
Visum enim dicimus inde quomodo sonat,
inde quomodo sapit sic et cetera. Auditus ap
pellatus quod voces hauriat, hoc est aere
verberato suscipiat sonos. Odoratus
quasi aeris odoris attactus. Tactu enim
aer sentitur. Sic et olfactus quod odoribus
efficiatur. Gustus a gutture dictus. Tac
tus eo quod pertractet et tangat et per omnia
membra vigorem sensus aspergat. Nam tac
tu probamus quicquid ceteris sensibus iudi
care non possumus. Duo autem genera
tactus sunt. Nam aut extrinsecus venit quod
feriat aut intus in ipso corpore oritur. Unde
et quinque autem sensuum propria naturae data. Nam quod
videndum est oculis capitur, quod audiendum
est auribus. Mollia et dura tactu exis
timantur. Sapor gustu, odor naribus
ducitur. Prima pars corporis caput. Da
tumque illi hoc nomen eo quod sensus omnes et ner
vi initium capiant atque ex eo omnis
vigendi causa oriatur. Ibi enim omnes sensus ap
parent. Unde ipsius animae quae consulit corpori
quodammodo personam gerit. Vertex est
capitis qua capilli capitis colliguntur
et in qua caesaries vertitur. Unde et nuncupatur.
Calvaria ab ossibus calvis dicta per de
fectionem et neutrali genere nuncupatur.

Occipitium capitis pars posterior quasi contra capitium. vel quod sit capiti retrorsum.
Capilli vocati quasi capitis pili. facti ut et decorem prestent. et cerebrum adversus frigus muniant. atque a sole defendant. Pilus autem dictus a pelle qua producitur. sicut et pilum dicimus a pila ubi pigmentum contunditur.
Cesaries a cedendo vocata. idque tamen virorum est. viris enim tonsum decet. mulierem non decet. Come sunt proprie non cesi capilli. et est grecus sermo. Nam comas greci cannoas a secando nominant. unde et cirrum tondentes dicunt. nam et cirrum vocatur quod idem greci mallonem vocant.
Crines proprie mulierum sunt. Dicti autem crines eo quod vittis discriminantur. unde et discriminalia dicuntur a quibus divisi religantur. Tempora sunt quibus calvaria dextra levaque subiacent. Que ideo sic nuncupantur quia moventur ipsaque mobilitate quibusdam intervallis mutantur. Facies dicta ab effigie. Ibi est enim tota figura hominis. et uniuscuiusque persone cognitio. Vultus vero dictus eo quod per eum animi voluntas ostenditur. Secundum voluntatem enim in varios motus mutatur. unde et differunt sibi utraque. Nam facies simpliciter accipitur de uniuscuiusque naturali aspectu. Vultus autem animorum qualitatem significat. Frons ab oculorum foraminibus nominata est. Hec ymago quedam animi mentisque motum sue sua exprimit. dum vel leta vel tristis est. Oculi vocati sive quod eos ciliorum tegimina occulunt ne quis incidentis iniurie offensione ledantur. sive quod occultum lumen habent. id est secretum vel intus positum. Inter omnes sensus viciniores anime existunt. In oculis enim omne mentis indicium est. Unde et animi perturbatio vel hilaritas in oculis apparet. Oculi quoque autem et lumina. Et dicta lumina quod ex his lumen manat. vel quod ex initio sui clausum teneat lucem. ut extrinsecus acceptum visui proponendo refundat. Pupilla est medius punctus oculi in quo vis est videndi. quod pure ymagines inde fiunt propterea pupille appellantur. Nam pueri pupilli dicuntur. hanc plerique pupulam vocant. Vocatur autem pupilla quod sit pura atque inpolluta. ut sunt puelle. Plinius dicit easdem pupillas quas in homine in oculis morituri ante triduum non habere. Quibus non visis certa est desperatio. Circulus vero quo a pupilla albe partes oculi separantur discreta nigredine corona dicitur. quod rotunditate sua ornet ambitum pupille.
Volucres quidam appellant ipsos uitice oculorum a similitudine volucrum. Palpebre sunt sinus oculorum a palpitatione dicte. quia semper moventur. Concurrit enim invicem ut assiduo motu reficiant obtutum. Munite sunt autem vallo capillorum. ut et apertis oculis siquid incidit repellatur. aut somno conniventibus tamquam involuti quiescant latentes. Summitate autem palpebrarum oras quibus se invicem clause contingunt extant ab novit ordine fixo capilli tutelam oculis ministrantes. ne irruentes facile iniurias excipiant. et ex eo noceantur ut pulveris vel cuiuscumque crassioris materie accedat offensus. aut ipsum quoque aerem dividendo mitificet quo tenuem atque serenum faciat visui.
Lacrimas quidam a laceratione mentis putant dictas. Alii existimant idcirco quod greca dacrua vocantur. Cilia sunt teg-

mina quibus operiuntur oculi. Et dicti cilia
quod celent oculos. tegantque tuta custodia.
Supercilia dicta. quod super posita sunt ciliis.
Que ideo pilis vestita sunt. ut oculis
munimenta pretendant. et sudorem a capite
defluentem depellant. Intercilium non est me
dium illud inter supercilia quod sine pilis est.
Gene sunt inferiores oculorum partes unde barbe
incipiunt. Nam grece genos barba. hic et ge
ne quod inde incipiat gigni barba. Ma
le sunt eminentes sub oculis partes ad pro
tegendos eos supposite. vocate autem male
sive quod inde oculos premineant rotundita
te. quam greci mala appellant. sive quod sint
super maxillas. Maxille per diminutionem
dicte a malis sicuti paxillus a palo.
taxillus a talo. Mandibule sunt ma
xillarum partes. ex quo et nomen sumunt. Bar
bam veteres vocaverunt. quod virorum sit non
mulierum. Aurium inditum nomen. ab hauriendo
voces. unde et virgilius. vocemque his
auribus hausi. aut quia vocem ipsam greci
audientiam vocant auditum. ab eo per in
mutationem ei litere aures quasi audes
nuncupate sunt. Vox enim repercussa per
anfractus earum sonum facit. quo sensum
accipiat audientium. Pinnula sum
ma pars auris ab acumine dicta. Pen
num enim antiqui acutum dicebant. unde et
bipennis et penna. Nares ideo no
minantur. quia per eas vel spiritus manare non
desinat sive quia nos odore admonent
ut odoremus ad sciamus. unde con
trarii acutos ignari dicuntur. Olfe
cisse enim sensisse veteres dicebant. Teren
tius. Ac non nostris ex insidiis ... olfe
cisset. quod ille quidem cepit. Narium in
terpars quod equaliter sit in longitudine
et rotunditate posita. columpna no

cat. Extremitas eius pirula a forma
illa pomi piri. Que vero dextra leva
que sunt pennule ab alarum similitudine.
Medium autem interfinium. Os dictum quod per
ipsum quasi per ostium et cibos intro mittimus
et sputum foras proicimus. vel quia inde ingre
diuntur cibi. inde egrediuntur sermones.
Labia a lambendo nominata. Quod autem superius
est labium dicimus. quod inferius eo quod grossius
sit labrum. Alii virorum labra mu
lierum labia dicunt. Linguam a ligan
do cibo putat Varro nomen impositum. Alii
quod per articulatos sonos verba ligat.
Sicut enim plectrum cordis ita lingua illi
dit dentibus et vocalem efficit sonum. Den
tes grece odontes vocantur. et inde in latinum
trahere nomen videntur. Horum primi precisor
es dicuntur. quia omne quod accipitur ipsi primi incidunt.
Sequentes canini vocantur. quorum duo
in dextra maxilla et duo in sinistra sunt.
Et dicti canini quia ad similitudinem canum
nostrorum eminent. et canes ex ipsis ossa
frangit sic et homo. et quod non possunt pri
ores precidere. illis tradunt ut confringant.
Hos vulgus propter longitudinem et rotundita
te colomellos vocat. Ultimi sunt
molares qui concisa a prioribus atque con
fracta subigunt et molunt atque inma
sticant. unde et molares vocati sunt. Dentium
autem numerum discernit qualitas sexus. Nam
in viris plures. in feminis pauciores existunt.
Gingive a gignendis dentibus nominate.
Facte sunt autem in decorem dentium. ne
nudi horrorem potius quam ornamentum existe
rent. Palatum nostrum sic celo est positum
et in palatum a polo per derivationem.
Sed et greci similiter palatum uranon appellant.
eo quod sua concavitate celi similitudinem
habeat. Fauces a faucibus vocabulo no

minate vel quod per eas famen vorare.
Arterie vocate sunt quod per eas a pulmone
aer, hic est spiritus, fertur, seu quod artis et
angustis meatibus spiritum vitalem
retineant, unde et vocis sonum emittunt.
Dum enim uno modo sonaret, non lingua
motu diversitas vocis efficeretur. To
les gallica lingua dicuntur, quas vulgo per
diminutionem tusillas vocant, que in
faucibus turgescere solent. Mentum
dein quod in mandibulis oriatur, vel quod in
gignatur. Gurgulio a gutture nomen tra
xit, cuius meatus ad os et nares pertendit,
habens viam qua vox ad linguam trans
mittitur ut possit verba collidere. Unde et
garrire dicimus. Rumen proximum
gurgulioni quo cibus et potus devo
ratur. Hinc bestie que cibum revocant ac
remandunt ruminare dicuntur. Sub
linguium operculum gurgulionis est, quod pura
lingua foramen linguae recludit, operit
ne. Collum dein quod sit rigidum et teres
est in columpna bajulans caput et sus
tentans quasi capitolium. Cuius anterior
pars gula vocatur, posterior cervix. Cer
vix autem vocata quod per eam partem cerebrum
ad medullam spine dirigitur, id est quasi ce
rebri via. Veteres autem plurali tantum numero cer
vices dicebant. Primus Hortensius cervicem
singulariter dixit. Cervix autem numero singula
ri membrum ipsum significat, pluraliter
contumaciam sepe demonstrat. Cicero
in Verrinis: Pretorem tu accuses, fran
ge cervices. Humeri dicti quasi armi, ad
distinctionem hominis a pecudibus mutis,
ut in hominibus humeri, ille armi hec dica
ntur. Proprie enim armi quadrupedum sunt.
Ola summi humeri pars posterior. Bra
chia a fortitudine nominata. Baros enim

grece grave et forte significat. In brachiis
enim thori lacertorum sunt, et insigne mus
culorum robur existit. In his sunt thori,
id est musculi, et dicti thori quod illic viscera tor
ta videantur. Cubitum dein quod ad cibum
sumendum in ipso cubamus. Ulna secundum
quosdam utriusque manus extensio est,
secundum alios cubitus, quod magis verum est, quia
grece olene cubitus dicitur. Ale sub brachia
sunt appellate eo quod ex eis in medium alarum
motu brachiorum idoneet. Ascellas quidam
ascellas vocant, quod ex eis brachia cellan
tur, id est moveantur. Unde et ascella dicta ab eo
quod cellatur, hoc est moveatur brachium. Nam
celle est movere. Has quidam subhircos
vocant, quia quibusdam hircorum odor fe
torem redolet. Manus dicta quod sit totius
corporis munus. Ipsa enim cibum ori mi
nistrat, ipsa operatur omnia atque dispensat, per
eam accipimus et damus. Abusive autem
manus et ars vel artifex. Unde et ma
nu factum dicimus. Dextera vocatur a da
ndo. Ipsa enim pignus pacis datur, ipsa fidei
testis atque salutis adhibetur, et hoc est illud
apud Tullium: Fidem publicam iussu senatus
dedi, id est dexteram. Unde et apostolus: Dexteras de
derunt michi Barnabe societatis. Leva
quod aptior sit ad levandum. Sinistra autem
vocata quasi sine dextra, sive quod rem fieri
sinat. A sinendo ei sinistra est nuncupa
ta. Palma est manus expansis digi
tis, sicut contractis pugnus. Pugnus autem
a pugillo dictus, sicut palma a spatiis pal
me ramis. Digiti nuncupati vel quia
decem sunt, vel quia decenter iuncti existunt.
Nam habent in se et numerum perfectum et ordinem de
centissimum. Primus pollex vocatus, eo
quod inter ceteros polleat virtute et potestate.
Secundus index et salutaris seu demonstra

torius· quia eo ferre salutem mus. vel quod
demonstramus. Tertius impudicus. quia
plerumque per eum probri insectatio exprimi
tur. Quartus anularis. eo quod in ipso a
nulus geritur. Idem et medicinalis. quia eo
trita collirìa a medicis colliguntur.
Quintus auricularis. pro eo quod eo aurem scal
pimus. Ungulas ex greco vocamus. Il
li enim has onicas dicunt. Truncus media
pars corporis a collo ad inguinem. De quo
Nigidius. caput collo vehitur. Truncus
sustinetur coxis et geniculis cruribusque.
Torax grecis dicitur anterior pars trunci a col
lo usque ad stomachum. Quem nos dicimus
archam. eo quod in archanum sit. id est secretum.
quo cetera arcentur. Unde et arcus et ara dicta
quia res secrete. cuius eminentes pulpe
mamille, inter quas pars illa ossea pectus
dicitur. dextra autem levaque coste. Pectus
vocatum quod sit pexum. inter eminentes
mamillarum partes. Unde et pectine dicitur
quia pexos capillos faciat. Mamille
vocate quia rotunde sunt. quasi male per di
minutionem scilicet. Papille capita
mammarum sunt. quas sugentes comprehendunt.
Et dicte papille quia eas infantes quasi pa
pant dum lac sugunt. Proprie mamilla
est omnis eminentia uberis. papilla vero
breve illud unde lac trahitur. Ubera i
dicta vel quia lacte uberta vel quia uvida.
humore s. lactis in more uvarum plena.
Lac vim nominis a colore trahit. quia sit
albus liquor. Leucon enim grece album di
citur. cuius natura ex sanguine commutatur. Nam
post partum si quis sanguis nondum fuit uteri
nutrimento consumptus. naturali meatu flu
it in mammas. et earum virtute albescens
lactis accipit qualitatem. Arvina est
pinguedo cuti adherens. Porci corporis

greco nomine appellantur qui latine proprie
spiramenta dicuntur. eo quod per eas in visceribus
spiritus exterius ministretur. Cutis est que in corpore
prima est appellata quia ipsa corpori suppo
sita incisione prima pateat. Cutis enim
grece incisio dicitur. Idem et pellis. quia exter
nas iniurias corporis tegendo pellat. plu
viasque ventos solisque ardores perfe
rat. Pellis autem mox detracta subac
ta iam corium dicitur. Corium autem per deriva
tionem caro appellatur. quia eo tegatur. i
sed hic in brutis animalibus proprium est. Pulpa
est caro sine pinguedine. dicta quia palpitet.
Resilit enim sepe. Hanc plerique et viscum
vocant. propterea quod glutinosa sit. Membra
sunt partes corporis. artus quibus colli
gantur membra. ab artando dicti. Ner
vi greca derivatione appellati. quos il
li neura vocant. Alii latine vocatos
nervos putant. quia artuum coniunctiones
invicem his inhereant. id est ab inherendo. i
Maximam autem virium substantiam nervos e
facere certissimum est. Nam quanto fuerint den
siores. tanto propensius augescere firmi
tatem. Artus dicti quia colligati invi
cem nervis artentur. id est stringantur. quorum
diminutiva sunt articuli. Nam artus
dicimus membra maiora ut brachia.
articulos minora membra ut digitos.
Compago capita sunt ossium. dicta eo
quod sibi compacta membris nervis vel
ut glutino quodam adhereant. Os
sa sunt corporis solidamenta. In his enim
positio omnis robusque subsistit. Ossa
autem ab usto dicta. propter quod cremarentur
ab antiquis. sive ut alii putant ab ore
eo quod ibi pateant. nam ubi cute vis
ceribusque obtecta celantur. Medul
las appellatas quod madefaciant ossa.

iungantur et fortius cohereant. Vertibula sunt
summe partes nodis crassioribus con
globate. dicte ita eo quod ad inflexionem
membrorum illa vertantur. Cartillagines
ossa mollia et sine medulla. Quod ge
nus auricule et narium discrimen et co
starum extremitates habent. Sunt et opercu
la ossium que moventur. Dicte autem cartillagi
nes quod levi attactu careant dolore dum
flectuntur. Costas appellatas quidam putant
quod ab ipsis interiora custodiantur et to
ta mollicies ventris vallata salvetur.
Latus quia iacentibus nobis latet. Est enim le
va pars corporis. Dextra autem latus ab
hoc motu est levo fortior. Unde et fe
rendo ad commoditatem. Leva autem nuncup
ata quod aptior sit ad levandum aliquid et por
tandum. Ipsa est enim que gestat clipeum, ensem,
faretram et cetera onera ut expedita
sit dextera ad agendum. Dorsum est a cer
vice usque ad renes. Dictum autem dorsum
quod sit superficies durior corporis in mod
um saxi fortis et ad portandum et ad perferendum.
Terga quod in ea supini iacemus in terra;
quod solus homo potest. Nam muta animalia tantum
aut in ventre aut in latere iacent. Unde in animalibus
terga abusive dicuntur. Scapula

Interscapilium spatium quod inter scapulas
est unde et nominatum. Pale sunt dorsi dex
tra levaque eminentia membra. Dicta quod
in luctando eas premimus, quas Greci palas
dicunt. Spina est iunctura dorsi dicta ab
eo quod habeat radiolos acutos. Cuius iun
cturas spondilia appellant propter quod ce
rebri que fertur per eas longo tractu ad ce
teras corporis partes. Sacra spina est
ima pars spine. Quam Greci hieron ostoun
vocant, quia primum infante concepto
nascitur. Ideoque et hostia eadem prima a gentili
bus suis dabatur. Unde et sacra spina dicitur.
Renes autem vocati quod rivi ab his ob
sceni humoris nascantur. Nam vene et med
ulle tenuem liquorem desudant in renibus,
qui liquor rursus a renibus calore venereo
resolutus decurrit. Lumbi ob libidinis
lasciviam dicti, quia in viris causa corporee vol
uptatis in ipsis est, sicut in umbilico feminis.
Unde et ad Iob in exordio sermonis dictum est:
Accinge sicut vir lumbos tuos, ut in his esset
resistendi preparatio in quibus libidinis est usi
tata dominandi occasio. Umbilicus est me
dius locus corporis, dictus eo quod sit umbo iliorum.
Unde et umbo appellatur locus in medio cli
peo a quo pendet. Ex eo enim infans in utero
pendet, ex eo etiam nutritur. Ilium greco sermone
appellatum quod nos obvolvamus. Grece
enim ilein obvolvere dicitur. Clunes, quod
sint iuncti collo, quod est longavo. Nates, quod
in ipsis innitamur dum sedemus. Unde et conglo
bata est in eis caro, ne premente corporis
mole ossa doleant. Genitalia corporis
partes, ut nomen ipsum docet, gignende sobo
lis acceperunt vocabulum, quod ex ipsis procreetur
et gignatur. Hec et pudenda pro verecundia, sive
a pube. Unde et inhonesta appellantur. Dicuntur autem
ista et inhonesta quia non habent eam speciem decoris
sicut membra que in promptu locata sunt. Idem
et veretrum, quia viri est tantum, sive quod ex eo virus
emittitur. Nam virus proprie dicitur humor fluens
e natura viri. Testiculi per diminutionem
a testibus dicti, quorum numerus incipit a duobus.
Hi semen calamo ministrant quod ab spine
medulla et renibus et lumbis suscipiunt
ad usum procreandi. Viscus est pellis in qua
testiculi sunt. Posteriora vero vocata quod
retro sint et aversa, ne dum al
vum purgamus inquinaremus aspectum.

ucatus in appellatus qui per eum meat .i. ege
ritur stercora. Femora dicta sunt quod ea p
te a feia sexus uiri discrepet. Sunt autem ab
inguinibus usque ad genua. Femina autem per di
riuationem femorum partes sunt. quibus inequi
tando tergis equorum adhaeremus. unde et p
liatores olim sub feminibus equos amisisse
se dicebantur. Coxe quasi coniuncte axes. In
ipsis enim femora mouentur. Quorum concaua
uertebra uocatur. quia in eis capita femorum
uertuntur. Suffragines quia subtus frangiuntur
.i. flectuntur. non supra sicut in brachiis. Ge
nua sunt commissiones femorum et crurum. et
dicta genua eo quod in utero sint genis opp
sita. Cohererent enim ibi et cognata sunt
oculis. lacrimarum indicibus et misericordie. nam
a genis genua dicuntur. Denique complicatum
gigni formarique hominem. ita ut ge
nua sursum sint. quibus oculi formentur. ut ca
ui ac recondit fiant. Ennius. Atque ge
nua comprimit arta genua. Inde est quod homines
dum ad genua se prosternunt statim lacrimantur.
uoluit enim eos natura uterum maternum reme
morare ubi quasi in tenebris consedebant antequam
uenirent ad lucem. Crura dicta quia his cu
rrimus et gressum facimus. Sunt autem sub
genibus usque ad suras. Tibie uocate
quasi tubae. Sunt autem et longitudine et specie
similes. Talus dictus a tolo. nam tolus est em
minens rotunditas. unde et fastigium templi
pro rotunditate tolus uocatur. Talus autem sub
crure est. sicut sub talo calcaneum. Pedes
ex greca ethimologia nomen sortiti sunt.
Hos enim greci podas dicunt. qui alternis moti
bus solo fixi incedunt. Plante a planicie
nuncupate quia non rotunde ut in quadrupe
dibus ne stare non possit bipes homo. sed
plane atque longiores formate sunt ut sta
bile corpus efficerent. Sunt autem plante

anteriores partes que in digitis minutis ossi
bus constant. Calcis prima pars plante
te. a calo illi nomen impositum quod eam
calcamus. hinc et calcaneus. Solum in
ferior pars pedis dictum quia eo terre uestig
ia imprimimus. Solum enim dicitur est quod ad
sustinendum quasi solidum. unde et terra solum quod
cuncta sustineat. et solum pedis quod to
tam corporis molem portat. Uiscera non tantum
intestina dicimus. sed quicquid sub corio est.
a uisco quod est inter cutem et carnem. Item uis
cera uitalia .i. circumfusa cordis loca.
quasi uiscora eo quod ibi uita .i. contineatur anima.
Item uiscera capita neruorum. ex sanguine.
et neruis copulata. Item lacerti sunt musculi
quia sicut in singulis inter cordis loco sunt. ui
scera in medio totius corporis, parte. appella
tur a nomine silui animalium sub terra delite
scentium. Nam in musculis a murium similitu
dine. Idem et thori quod illic uiscera tor
ta uideantur. Cor a greco dirivatum ap
pellatur. quod illi cardian dicunt sive a cura.
In eo omnis sollicitudo et scientia causa ma
net. quod ideo pulmoni uicinus est. ut cum
ira accenditur pulmonis humore temperetur.
Huius due arterie sunt. E quibus si
nistra plus sanguinem habet. dextera plus
spiritus. unde et in dextro brachio pulsum
inspicimus. Precordia sunt loca
cordi uicina quibus sensus percipitur. et
dicta precordia. eo quod ibi sit principium cor
dis et cogitationis. Pulsus uocatur quod
palpitet. cuius indicio aut infirmitatem
intelligimus aut salutem. Huius duplex
est motus. simplex qui ex uno saltu constat.
compositus qui ex pluribus motibus inordi
natus et inequaliter existit. Qui motus cum
certa habent spacia. dactilum psalli quem
diu sine uitio sunt. Si quando uero citatio

res sunt ut dorcadizontes aut leniores ut mirmizontes. mortis signa sunt. Vene dicte eo quod vie sint natantis sanguinis. atque rivi per corpus omne divisi. quibus universa membra irrigantur. Sanguis ex greca ethimologia nomen ducit. quod vegetetur et sustentetur et vivat. Sanguis autem est dum in corpore est. effusus vero cruor dicitur. Nam cruor vocatur ab eo quod effusus decurrit. vel ab eo quod in currendo corruat. Alii cruorem interpretantur sanguinem corruptum qui emittitur. Alii aiunt vocatum sanguinem quod suavis sit. Sanguis autem non est integer nisi in iuvenibus. Nam dicunt phisici minui sanguinem per etatem. unde et in senibus tremor est. Proprie autem sanguis anime possessio est. Inde genas lacerare mulieres in luctu solent. unde et purpuree vestes et flores purpurei mortuis prebentur. Pulmo ex greco trahit vocabulum. Greci enim pulmonem pleumon vocant. eo quod cordis flabellum sit. in quo pneuma. id est spiritus inest. per quem et agitatur et movetur. unde et pulmones vocantur. Nam grece pneuma spiritus dicitur. qui flando et agitando aerem emittit et recipit. quo moventur pulmones et palpitant. et aperiendo se ut flatum capiant stringendo ut eiciant. Est enim organum corporis. Iecur nomen habet eo quod ibi ignis habitat. sedem. qui in cerebrum subvolat. inde ad oculos ceterosque sensus et membra diffunditur. et calore suo ad se sucum ex cibo tractum vertit in sanguinem. quem ad usum pascendi nutriendique singulis membris prebet. In iecore autem consistit voluptas et concupiscentia. iuxta eos qui de fisicis disputant. Fibre iecoris sunt extremitates. sicut extreme partes foliorum in intibis. sive quasi lingue eminentes. Dicte autem fibre quia apud gentiles in sacris ad Phebi aras ferebantur ab ariolis. quibus oblatis atque succensis responsa acciperent. Splen dictum a supplemento. ex contraria parte iecoris ne vacua existeret. quem quidam etiam risus causa factum existimant. Nam splene ridemus. felle irascimur. corde sapimus. iecore amamus. quibus quattuor elementis constantibus integrum est animal. Fel appellatum quod sit folliculus gestans humorem qui vocatur bilis. Stomachus grece os vocatur. eo quod ostium ventris sit. et ipse cibum excipiat atque intestinis transmittat. Intestina dicuntur eo quod corporis interiori parte cohereant. Que idem longis nexibus in orbem sunt. ut susceptas escas paulatim digerant. et superadditis cibis non impediantur. Omentum membranum quod continet intestinorum maiorem partem. quod Greci epiploon. dicunt. Disseptum intestinum quod discernit ventrem et cetera intestina a pulmonibus et a corde. Cecum intestinum quod sit sine foramine et exitu. quod greci tiflointeron dicunt. Ieiunum tenue intestinum. unde et ieiunium dicitur. Venter autem et alvus et uterus inter se differunt. Venter est qui acceptos cibos digerit et apparet extrinsecus. pertinetque a pectore ad inguinem. et dictus venter quod per totum corpus vite alimenta transmittat. Alvus est qui cibum recipit et purgari solet. Salustius. Simulans sibi alvum purgari. Et vocatus alvus quod abluatur. id est purgetur. Ex ipso enim sordes stercorum defluunt. Uterum sole mulieres habent in quo concipiunt. ad similitudinem caliculi. Tamen auctores uterum pro utriusque sexus ventre plerumque

ponūt. nec parte nimio s; ⁊ ceti. uoca
t9 aūt ut9 q̄ duplx̄ sit. ⁊ ab utraq;
i duas se diuidat ptes. Que i di
uīsū diffuse ac replete cōplicāt
i medīu cornu arietis. ul' q̄ intꝰ i
pleat̄ fetu. Hic ⁊ uter q̄ ad īt'secꝰ
hūt. ut m̄bra ⁊ uiscēa. Aqualicu
lꝰ aūt ꝑpr̄ porci ē. hic aduētrē trāſ
latꝰ. Matr̄ dr̄ q̄ ꝑceꝰ i eo gn̄et̄.
Sem̄ ei receptū ꝯfouet. ꝯfotū cor
porat. corpatū i m̄bra distigunt.
Vulua uocata q̄ǹ ualua. i. ianua uē
tr̄. ul' q̄ sem̄ recipiat. ul' q̄ ex ea fet̄
ꝑcedat. Vesica dcā q̄r sic uas aq̄. i.
de renibꝫ urina colēta ꝯplet̄ ⁊ humō
re distēdr̄. cuiꝰ usꝰ inoluciꝰ n̄ hēt.
Vrina aūt dcā sīū q̄ urat seu q̄r ex
renibꝫ egerit̄. Cuiꝰ idiciō ⁊ salꝰ ⁊
egrītudo futūa mōstrat̄. Q̄' humor
uulgo lociū dr̄. q̄ eo lota. i. mūda
uestimēta efficiāt̄. Sem̄ ē q̄ iactū
sumit̄. aut a tīa aut ab utō ad gi
gnēdū ul' fructꝰ ul' fetꝰ. Est ei li
quor ex cibi ⁊ corpis decoctiōne fc̄s.
ac diffusꝰ p uenas atq; medullas.
q̄ ūn desudatꝰ. i modū sētine ꝯt
cit i renibꝫ electusq; p coitū ⁊ in
utere m̄lis susceptꝰ. calore q̄dā
mō uiscer̄ ⁊ mestrual' sāginis i
rigatōe fōmāt̄ in cor̄. Mēstrua sup
uacuus m̄lier̄ sāginis. Dcā ā mē
strua a circuitu lunaris lūis quo
sol; hoc euenire ꝑfluuiū. Luna ei g̃
ce mene dr̄. Hec ⁊ m̄liebra nūcupā
t̄. Nā m̄lr̄ solū aial mēstruale ē.
Cuiꝰ cruoris ꝯtactu fruges nō g̃
minat̄. arescūt musta moriūtur
herbe. amittūt arbores fetꝰ. fer
rū rubigo corripit. nigrescūt era.

Siqui canes īn ederit i rabiē effe
rūt̄. Glutinū asfalti. q̄' n̄ ferro n̄
aq̄s dissoluit̄ cruore ipō pollutū spō
te dispgit̄. Post plimos aūt dies
mestruos iō sem̄ nō ēē gn̄abile. q̄r iā
nō ē mēstrual' sāgs. a quo pfusū
rigeť. Tenue sem̄ locis m̄lribꝫ
nō adherere. labi ei nec hr̄ uim ad
herēdi. Silr̄ ⁊ grassū nō hr̄ gignē
di. q̄r m̄liebri sāguinē misci nō pt̄
ꝑp nimiā sui spissitudiēz. Hic ē sti
les mares ul' feias fi. ul' p nimiā
feis. ul' sāgius crassitudiēz. ul' ꝑp
nimia raritatē. Primū āt aiūt cor
hois fingi. q̄ i eo sit ⁊ uita hois ⁊ sa
piēcia. deīn q̄draĝesiō die totū ex
pleri. q̄ ex abortōibꝫ ut ferūt col
lēta sūt. Alij fetꝰ accipite sumē dūt
exordiū. uīi ⁊ iauuū fetꝰ. primū cela
fingi i ouis uidēm̄. Fetꝰ ā n̄natu;
q̄ adhuc i utō foueat̄. cuiꝰ fc̄e dr̄
folliculꝰ q̄ simul cū ifāte nascat̄ ꝯti
netq; eū. Dcūs q̄r et cū edit' seq̄. Na
sci aūt pūībꝫ siles aiūt. si primū sem̄
ualidiꝰ sit maribꝫ. silr̄ ac rōne si
miles exprimi uultꝰ. Q̄' aūt utrisq;
parētis figur̄ reddūt. eq̄lit̄ mixto
pātno matnoq; seie ꝯcipiūt̄. Auor
pauorq; siles fi. q̄r sic itra m̄lta
seia occlta. sic ⁊ in nob̄ seia celāt̄ fi
guras parētū reddita. Ex patno ā
seie puellas nasci. ⁊ ex matno pūer.
q̄r ois ptꝰ ꝯstat dupplici seie. Cuiꝰ
pars maior cū inualūit occupat sili
tudiēz sexꝰ. In corpe nīo q̄dā tm̄ u
tilitatis cā fc̄a sūt ut uiscēa. q̄dā ⁊
utilitatis ⁊ decoris ut sēsꝰ i facie
⁊ i corpe manꝰ ac pedes quor̄ mē
bror̄ ⁊ utilitas magna ē ⁊ spēs de

rectissima. Quedam tm decoris ut
mille iuuenis. et iuuentutis secu umb
licus. Quedam discretionis ut iuuenis ge
nitalia barba p lra. pectus amplum.
In mulieribus leues gene et angustum
pectus. ad concipiendos autem et portandos
fetus renes et lata dilatata. Quod ad
homines et ad partes attinet corporis ex parte
dictum est. nunc etates eius subiungam.

De gradibus etatis Titulus .ij.

Gradus etatis sex sunt. Infancia. De etati
pueritia. adolescentia. Iuuentus. hominis
tus. Grauitas atque senectus. ms.
Prima etas infancia est pueri nascen
tis ad lucem. que porrigitur in septem an
nis. Secunda etas pueritia. i. pura et
nec dum ad generandum apta. tendens
usque ad quartumdecimum annum. Tercia
adolescentia ad gignendum adulta.
que porrigitur usque ad .xxviij. annos. Qu
arta iuuentus. firmissima etatum omnium.
finiens in quinquagesimum annum. Quinta
etas seniorum. i. grauitas que est declina
tio a iuuentute in senectutem. non dum sen
ectus. sed iam non dum iuuentus. quia seniorum et
as est. quam greci presbitem uocant. Nam senex
apud grecos non presbiter sed geron dicitur. Que
etas a .l. anno incipiens. lxx. terminatur.
Sexta etas senectus. que nullo annorum tempore
finitur. sed post .v. illas etates quantum uite
inte est senectuti deputatur. Senium
autem pars est ultima senectutis. dicta
quod sit terminus .vi. etatis. In his ergo
.vi. spaciis philosophi uitam descrip
serunt humanam. in quibus mutatur et cur
rit et ad mortis terminum peruenit. Per
gamus ergo breuiter per predictos gradus etatum
ethimologias eorum in hominem demons
trantes. Infans dicitur homo prime etatis.
Dictus autem infans. qui adhuc fari nes
cit. i. loqui non potest. Nondum enim bene ordina
tis dentibus. minus est sermonis expressio.
Puer a puritate uocatus. quia purus est et nun
dum lanuginem floremque genarum habens.
Hii sunt ephebi. i. a phebo dicti. necdum
uiri adolescentuli lenes. Puer autem
tribus modis dicitur. pro natiuitate. ut esay
as. puer natus est nobis. pro etate ut oc
tuennis decennis. unde est illud. Iam puerulus
le iugum tenera ceruice regebat.
Pro obsequio et fidei puritate ut dominus
ad prophetam. Puer meus es tu noli ti
mere. Dum iam ihesus non longe pueritie
excessisset annos. Puella est paruula. quasi
pulla. unde et pupillos non pro condicione sed
pro etate paruuli uocamus. Pupilli autem
dicti qui in oculis hi est a pretibus orbi. Hii autem
uere pupilli dicuntur quorum patres ante de
cesserunt quam ab his nomen acciperent. Ceteri
orbi uocantur. Orfanum idem qui et pupil
lum. Illud enim grecum est. hoc latinum. Nam
et in psalmo ubi legitur. pupillo tu eris
adiutor. grecus habet orfano. Pubes
a pube. i. a pudenda corporis nuncupati.
quod hec loca tunc primum lanuginem ducunt.
Quidam autem ex annis pubertatem exis
timant. eum puberem esse dicentes. qui ~~xiiij~~.
annos expleuit quamuis tardissime
pubescat. Certissimum autem puberem
esse qui et habitu corporis pubertatem ostendit
et generare iam possit. Puerpere sunt que
in annis puerilibus pariunt. unde et oratius.
laudatur primo prole puerpera nato.
Et dicte puerpere. uel quod primo partu gra
uantur. uel quod primum pueros pariunt. Ado
lescens dictus eo quod sit ad gignendum ad
ultus. siue a crescere et augeri. Iuuenis uo
catus. quod iuuare posse incipit. ut ibi

bus. iuvenem cum auxiliis direxit. Est
enim iuvenis in ipso etatis incremento positus
et ad auxilium preparatus. Nam iuvare hominis
est opus aliquod conferentis. Sicut autem tricesimo
perfecte etatis est annus in hominibus. ita in pecudi-
bus ac iumentis tertius robustissimus. Vir
nuncupatus. quia maior in eo vis est quam in femi-
nis. unde et virtus nomen accepit. sive quod vi agat
feminam. Mulier vero a mollitie tamquam mo-
llier. detracta littera vel mutata. appellata
est mulier. Utrique enim fortitudine et imbecillitate
corporum separantur. Sed ideo virtus maxima viri. mu-
lieris minor. ut patiens viro esset. scilicet ne
feminis repugnantibus libido cogeret viros
aliud appetere. aut in alium sexum proruere.
Dicitur ergo mulier secundum femineum sexum non secundum cor-
ruptionem integritatis. et hoc ex lingua sacre scri-
pture. Nam eva statim facta de latere viri
sui nondum contacta a viro mulier appellata est.
dicente scriptura. et formavit eam in mulierem. Vir-
go a viridiori etate dicta est. sicut et virga.
sicut et vitula. Alias ab incorruptione quasi vira-
go. quod ignoret femineam passionem. Vira-
go vocata quia virum agit. hoc est opera viri-
lia facere et masculini vigoris esse. Antiqui
enim fortes feminas ita vocabant. Virgo autem
non recte virago dicitur. si non viro officio fun-
gitur. Mulier vero si virilia facit recte virago
dicitur. ut amazona. Que vero nunc femina anti-
quitus vira vocabatur. sicut a servo serva.
sicut a famulo famula. ita a viro vira. Hinc
et virginis nomen quidam putant. [F]emina vero
a partibus femorum dicta. ubi sexus species a viro
distinguitur. Alii greca ethimologia femi-
nam ab ignea vi dictam putant. quia ve-
hementer concupiscit. Libidinosiores enim vi-
ris feminas esse tam in mulieribus quam in animalibus.
unde nimius amor apud antiquos femineus
vocabatur. [S]enior est adhuc viridior.

In .v. libro ovidius. Senior inter iuve-
nesque senesque. Terentius. Quod iure summo.
Adolescentior non utique magis adolescen-
tior sed minus. ut senior minus senex. ut com-
parativus gradus minus significat. A positivo ergo
senior non satis. sic iuvenior inter iuvenem.
sic pauperior inter pauperem. Senes autem
quidam dictos putant a sensus diminutione.
eo quod iam per vetustatem desipiant. Nam
phisici dicunt stultos esse homines frigidi-
oris sanguinis. prudentes calidi. Unde et
senes in quibus iam friget. et pueri in quibus
necdum calet minus sapiunt. Unde est quod con-
venit sibi infantium etas et senum. Senes enim
per nimiam etatem delirant. pueri per lasci-
viam et infantiam ignorant quid agant. Senex
autem tantum masculini generis est. sicut anus femi-
nei. Nam anus dicitur sola mulier. Anus autem
appellata a multis annis. quasi annosa.
Nam si commune esset nomen. cur diceret teren-
cius senem mulierem. Hinc et vetula quia ve-
tusta. Sicut autem a sene senectus. ita ab
anu anilitas nominata est. Canicies
autem vocata a candore quasi candicies. unde
est illud. Florida iuventus. lactea cani-
cies. pro dixit candida. Senectus autem
multa secum et bona affert et mala. Bona
quia nos ab impotentissimis dominis liberat.
voluptatibus imponit modum. libidinis fran-
git impetum. auget sapientiam. dat matu-
riora consilia. Mala autem quia senium mise-
rrimum est debilitate et odio. Subeunt
enim morbi tristisque senectus. Nam duo
sunt quibus minuuntur corporis vires
senectus et morbus. Mors dicta quod sit
amara. vel a marte qui est effector
mortium. sive mors a morsu hominis primi
quod vetiti arboris pomum mordens
mortem incurrit. Tria sunt autem genera mo-

tis. Acerba, inmatura, inmitis. Acer-
ba infantium, inmatura iuvenum, inmitis, id est
inmatura senum. Mortuus autem ex qua parte
orationis declinetur incertum est. Nam sicut
ait Cesar ab eo quod est morior, in parti-
cipio preteriti temporis ita exire debuit per
unum u litteram, non per duo. Nam ubi geminata est
littera u, nominativus non participium, ut fa-
tuus, arduus. Convenienter itaque factum ut
quemadmodum id quod significat non potest agendo, ita
ipsum nomen non possit loquendo declinari.
Omnis autem mortuus aut funus est aut ca-
daver. Funus est si sepeliatur. Et dictum funus
a funibus accensis quos ante feretrum pa-
piris cera circumdatis ferebant. Cadav-
er autem est si insepultum iacet. Nam cadaver
nominatum a cadendo, quia iam stare non potest. Quod
dum portatur exequias dicimus; crematum
reliquias; conditum iam sepultum. Corpus autem
consuetudine dicitur, ut illud: Tum corpora luce
carentum. Defunctus vocatus quia conplevit
vite officium. Nam dicimus functum officio
qui officia debita conpleverit. Unde est et ho-
noribus functus. Hic ergo defunctus quia
ab officio sit vite depositus, sive quod sit
die functus. Sepultus autem dictus eo quod iam sine
pulsu et palpitatione est, id est sine motu. Sepe-
lire autem est condere corpus; nam humare obru-
ere dicimus, hoc est humum inicere.

Titulus iii. de portentis.

Portenta esse Varro ait que contra
naturam nata videntur; sed non sunt contra naturam, quia divina
voluntate fiunt, cum voluntas creatoris
cuiusque condite rei natura sit. Unde et ipsi gen-
tiles deum modo naturam, modo deum appellant.
Portentum ergo fit non contra naturam, sed contra quod est nota
natura. Portenta autem et ostenta, monstra
atque prodigia ideo nuncupantur quod porten-
dere atque ostendere, monstrare ac predicere
aliqua futura videntur. Nam portenta dicta perhibe-
rent a portendendo, id est preostendendo. Ostenta
autem quod ostendere quicquam futurum videantur.
Prodigia quod porro dicant, id est futura predi-
cant. Monstra vero a monitu dicta, quod ad
significandum demonstrent, sive quod statim monst-
rent quod appareat; et hoc proprietatis est. Abu-
sione tamen scriptorum plerumque corrumpitur. Quedam
autem portentorum creationes in significationibus futuris
constitute videntur. Vult enim deus interdum ventura
significare per aliqua nascentium noxia, sicut et
per sompnia et per oracula, qua premoneat et sig-
nificet quibusdam vel gentibus vel hominibus fu-
turam cladem, quod plurimis etiam experimentis pro-
batum est. Xerxi enim quod vulpis ex equa
creata solvi regnum portendit. Alexan-
dro ex muliere monstrum creatum, quod superiores
corporis partes hominis emortuas habuit, inferio-
res diversarum bestiarum sed viventes, sig-
nificasse repentinam regis interfectionem.
Supervixerant enim deteriora melioribus. Sed
hec monstra que in significationibus dantur non diu
vivunt, sed continuo ut nata fuerint occi-
dunt. Inter portentum autem et portentuosum di-
ffert. Nam portenta sunt que transfigurantur, sicut
fertur in Umbria mulierem peperisse serpentem.
Unde Lucanus: Matremque suus conterruit in-
fans. Portentuosa vero levem sumunt
mutationem, ut exempli causa cum sex digitis
nati. Portenta ergo vel portentuosa exi-
stunt alia magnitudine totius corporis ultra
communem hominum modum, quantus fuit Ti-
tion, novem iugeribus iacens, Omero
testante. Alia parvitate totius corporis, ut
nani, vel quos Greci pigmeos vocant, eo
quod sint statura cubitales. Alii a mag-
nitudine partium, velut capite informi, aut
superfluis membrorum partibus, ut bicipites
et trimani, vel cenodontes quibus gemini

ꝓcedūt dētes. Alii adeſtū ptiū iglo
altā p̄ plimū deficit ab altā. ut ma
nus a manu. ul' pes a pede. Alii a
diſciſione ut ſine manu accipiūt
gn̄ata. quos g̃ci ſtereos uocāt. Alia
p̄numeria. qn̄ ſolū cap̄ aut crus iſi
cit. Alia q̄ in pte trāſfigurant. ſic q̄ leo
nis hn̄t uultū ul' canis. ul' taurinū
corp̄ aut cap̄. ut ex paſiphe memorāt
genitū minotaurū. q̄ g̃ci etheromo
rfian uocāt. Alia q̄ ex oī pte trāſfigu
rat' i aliene c̄ature portētū. ut ex
muliere uitulū dic̄ hyſtoria gn̄atum.
Alia q̄ ſin̄ trāſfiguratōe mutatōe; hn̄t lo
cor. ut oclos i pectore ul' i frōte. aures
ſup̄ tipora. ul' ſic̄ ariſtotiles tradit
quēdā i ſiniſt̄ pte iecur. i dextrā ſplē
hūiſſe. Alia ſcdm̄ cōnatiuitatē; ut i alia
manu digiti plēs cōnatiti ⁊ coherē
tes repiūt̄. i alia mīno ſiī i pedib;.
Alia ſm̄ imatūrā ⁊ īcēpatā c̄atōe; ſic
hii q̄ dētati naſcūt̄. ſiū barbati ul' ca
ni. Alia cōplexu plimar differētiar ſic
illd̄ qd̄ ſcripsimo i alexādro multifor
me portētū. Alii a cōmixtīe gn̄is
ut andrōgein ⁊ ermafrodite uocāt̄.
Ermafrodite aūt nūcupati. eo q̄ eis
utq; ſex9 appareat. Erma q̄ppe ap̄
grecos maſculꝰ. afrodi femina nūcupa
tur. Hii dextrā mamillā uirilē ſini
ſtrā muliebrē hn̄tes. uiciſſī coeūdo
⁊ gignūt ⁊ pariūt. Sic āt i ſinglis
gētib; q̄dā mōſtra ſūt hoīm̄. ita
i uniūſo gn̄e hūano q̄dā mōſtra ḡ
ſūtū ut gigātes. cenocefali. ciclo
pies ⁊ c̄. Gigātes dicti uūt g̃ci ſer
mōis ethimologiā. q̄ eos gegenas
exiſtimāt. i. trigenas. eo q̄ eos fa
bulose parēs tr̄a imēſa mole ⁊ ſibi

ſiles genuit. Ge ei tr̄a appllāt̄. ge
nis genus. hoc ⁊ t̄re filios uulgꝰ
uocāt. quor̄ geno icertū ē. Falſe
aūt opinātur q̄dā ipitos de ſcp̄tis
ſcīs p̄uaricatores anglos cū filia
b; hoīm̄ an̄ diluuiū ꝯcubuiſſe. ⁊
ex iis natos gigātes. i. nimiū g̃ndes
⁊ fortes uiros. de quib; t̄ra cōpleta
ē. Cenocefali appllānt̄ eo q̄ cani
na capita hn̄t. quosq; ip̄e latrat̄
mag̃ beſtias q̄ hoies ꝯfitet̄. Hii in
īdia naſcūt̄. Ciclopes q̄z eād̄ īdia
gignit. ⁊ dicti ciclopes eo q̄ unū hēe
oclm̄ i frōte media pibēt̄. Hii ⁊ ag
riofagite dicūt̄ p̄p̄ q̄ ſolas ferar;
carnes edūt. Lemnias i libia cre
dūt triūcos ſiī capite naſci. ⁊ os ⁊ ocla
hn̄e i pectore. alios ſiī ceruicib; gigni
hn̄tes oclos i humeris. In ultimo
aūt oriētis mōſtruoſe gētiū facie
es ſcribūt̄. alie ſiī narib; eq̄li toci
ous planicie iformes hn̄tes uult̄.
alie labro ſubiciori adeo p̄minēti.
ut i ſolis ardorib; totā ex eo faciē
cōtegāt dormiētes. Alius cōcreta
ta ora ēē. modico tm̄ foramine. ca
lamis auenar̄ paſtꝰ hauriētes.
nō nulli ſiī lingua ēē dicūt̄. iuicē ſer
mo utētes nutu ſiī motu. Pano
cios ap̄ ſcitiā ēē fer̄. tā diffuſa ma
gnitudie aurīū ut oē corp̄ ex his cō
tegāt. Panī ei g̃co fimoe ē. oth.
aures dicūt̄. Arthabatite i ethio
pia. p̄na ut pecora amblāre dicūt̄.
Quadrageſimū eu ānū nll's ſupg
gredi. Satiri homūtōes ſūt adū
cis narib;. cornua i frōtib;. ⁊ capr̄
pedib; ſiles. quale iſolitudie an
tonio ſcē uidit q̄ ⁊ īnterrogatꝰ dei

suo respondisse fertur dicens. Mortalis ego
sum unus ex accolis heremi quos vario
delusa errore gentilitas faunos sat-
irosque colit. Dicunt quidam et silvestres
homines. quos nonnulli faunos ficarios
vocant. Sciopodum gens fertur in ethi-
opia singulis cruribus et celeritate mi-
rabili. Quos inde sciopodas greci vocant.
eo quod per estum in terra resupini iacentes
pedum suorum magnitudine adumbrentur.
Antipodes in libia plantas versas habent post
crura et octonos digitos in plantis. Ip-
popodes in scithia sunt. humanam formam. et
equinos pedes habentes. In india fe-
runt esse gentem qui macrobii nuncupantur.
duodecim pedum staturam habentes. Est
et gens in statura cubitalis quos greci
a cubito pigmeos vocant. de quibus supra
diximus. Hii montana indie tenent. qui-
bus est vicinus occeanus. Perhibent et in eadem
india esse gentem feminarum. que quinquennes
concipiunt. et octavum vite annum non exce-
dunt. Dicuntur autem et alia hominum fabulosa
portenta que non sunt. sed ficta in causis rerum
interpretantur. ut gerionem hyspanie regem
triplici forma proditum. Fuerunt enim tres fra-
tres tante concordie ut in tribus corporibus quasi
una anima esset. Gorgones quoque meretrices
crinitas serpentibus que aspicientes conver-
tebant in lapides habentes unum oculum quo
invicem utebantur. Fuerunt autem tres soro-
res unius pulcritudinis quasi unius oculi. que
ita spectatores suos stupescere faciebant.
ut vertere eos putarentur in lapides.
Sirenas tres fingunt fuisse ex parte vir-
gines. ex parte volucres. habentes alas
et ungulas. quarum una voce. altera ti-
biis. tertia lira canebant. que illectos
navigantes sub cantu in naufragium
trahebant. Secundum autem veritatem meretrices
fuerunt que transeuntes quoniam deducebant
ad egestatem. his ficte sunt inferre nau-
fragia. Alas autem habuisse et ungulas
quia amor et volat et vulnerat. Que in-
de in fluctibus commorasse dicuntur. quia fluctus
venerem creaverunt. Scillam quoque ferunt fe-
minam capitibus succinctam caninis. cum
latratibus magnis propter fretum siculi
maris. in quo navigantes verticibus
in se concurrentium undarum exterriti latrare
existimant undas. quas sorbentis estus
vorago collidit. Fingunt et monstra
quedam irrationabilium animalium animancium.
ut cerberum inferorum canem tria capita
habentem. significantes per eum tres etates.
per quas mors hominem devorat. id est infanciam.
iuventutem et senectutem. Quem quidam io-
deo cerberum putant. quasi creovoros. id est
carnem vorantem. Dicunt et ydram serpen-
tem cum novem capitibus que latine excedra
dicitur. quod uno ceso tria capita excrescebant.
Sed constat ydram locum fuisse vomen-
tem aquas. vastantem vicinam civitatem. in
quo uno meatu clauso multi erumpe-
bant. Quod hercules videns loca ipsa
exussit. et sic aque clausit meatus.
Nam ydra ab aqua dicta est. Huius mentionem
facit ambrosius. in similitudinem heresium
dicens. Heresis enim velut quedam ydra
fabularum vulneribus suis crevit. Et dum
sepe reciditur pullulavit. igni debi-
ta incendioque peritura. Fingunt et chim-
eram triformem bestiam que ore leo. post-
remis partibus draco. media caprea
fuisse dicitur. Quam quidam fisiologi non animal sed
cilicie montem esse aiunt. quibusdam lo-
cis leones et capreas nutrientem. quibusdam
ardentem. quibusdam plenum serpentibus.

huic vel loco fons habitabilis fecit. unde
chimeram dicitur accidisse. Centauris autem
species vocabulum indidit. id est hominis equo
mixti. Quos quidem fuisse equites Thes
salorum dicunt. sed pro eo quod discurrentes in bel
lo. unum corpus equorum et hominum viderentur.
inde centauros fictos asserunt. Porro mi
nocentaurum nomen sumpsisse ex tauro et homine.
qualem bestiam dicunt fabulose in laberinto in
clusam fuisse. de quo ovidius. Semibovemque
virum. semivirumque bovem. Onocentaurum
autem vocari. eo quod media hominis species. media
asini esse dicatur. sicut et hippocentauri. quod equorum
hominumque in eis natura coniuncta fuisse putatur.
Scribuntur autem et
quaedam monstruose hominum transforma
tiones et commutationes in bestiis. sicut de illa
maga famosissima circe. quae socios quoque
ulixis mutasse fertur in bestias. et de archa
dibus qui sorte ducti transnatabant quoddam
stagnum atque ibi convertebantur in lupos. Nam et
diomedis socios involucres fuisse conver
sos non in fabuloso mendacio sed historica affirma
tione confirmant. Sed et quidam asserunt strigas
ex hominibus fieri. Ad multa enim latrocinia fi
guras scelerati mutant. ut sive magicis
cantibus. sive herbarum veneficio totis cor
poribus in feras transeunt. Siquidem et per naturam ple
raque mutationem recipiunt. et corrupta in
diversas species transformantur. sicut de vitulorum
carnibus putridis apes. sicut de equis sca
rabei. de mulis locuste. de cancris scor
piones. Ovidius. Concava litoreis si
demas cancro bracchia. scorpius exibit
caudaque minabitur unca. Explicit liber
xi. Incipit liber xii.

De pecoribus. i.
De bestiis. ii.
De minutis animantibus. iii.

I

Omnibus animantibus adam primum
vocabula indidit. appellans unicuique
nomen ex presenti institutione. iuxta con
ditionem. sive cui serviret. Gentes autem unaquae
que animalium ex propria lingua dederunt vocabula.
Non autem secundum latinam linguam atque grecam aut
quarumlibet gentium barbararum nomina illa impo
suit adam. sed illa lingua quae ante dilu
vium omnium una fuit. quae hebrea nuncupatur.
Latine autem animalia sive animantia dicta. quod
animentur vita et moveantur spiritu. Quadru
pedia vocata. quia quattuor pedibus gradiuntur.
Quae dum similia sint pecoribus. tamen sub cura
humana non sunt. ut cervi. damme. ona
gri et cetera. sed neque bestie sunt ut leones. ne
que iumenta ut usus hominum iuvare possint.
Pecus dicimus omne quod humana lingua et effi
gie caret. Proprie autem pecorum nomen his anima
libus accommodari solet. quae sunt aut ad ves
cendum apta ut oves et sues. aut in
usu hominum commoda ut equi et boves.
Differt autem inter pecora et pecudes. Nam ve
teres communiter in significatione omnium animalium
pecora dixerunt. Pecudes autem tantum illa
animalia quae eduntur quasi pecuedes. Generaliter
autem omne animal pecus a pascendo vocatum. Iu
menta nomina inde traxerunt. quod nostrum laborem
vel onus suo adiutorio subvectando vel
arando iuvent. Nam bos carpenta trahit. et
durissimas terre glebas vomere vertit.
Equus et asinus portant onera hominum.
in gradiendo laborem temperant. Inde et iumenta
appellantur ab eo quod iuvent homines. Sunt
enim magnarum virium animalia. Idem et armen
ta vel quod sint apta armis. id est bello. vel quod
his in armis utimur. Alii armenta tantum bo
ves intelligunt ab arando quasi aramenta. vel
quod sint cornibus armata. Interest autem inter
armenta et greges. Nam armenta equorum et

bovum sunt. Greci vero capras et hominum.
Ovis molle pecus lanis corpore inerme
animo placidum ab oblatione dictum. eo quod
apud veteres initio non tauri sed oves
in sacrificio mactarentur. Ex his quasdam biden
tes vocant. eo quod inter octo dentes duos
altiores habent. quas maxime gentiles in sa
crificio offerebant. Vervex vel a vi
ribus dictus quod ceteris ovibus sit fortior. vel
quod sit vir. id est masculus. vel quod vermes
in capite habeat. quorum excitati pruritu
invicem se concutiunt. et pugnantes cum mag
no impetu feriunt. Aries vel apo tou
areos. id est a Marte vocatus. unde apud nos
in gregibus masculi mares dicuntur. sive quod hoc
pecus a gentilibus primum aris est immolatum.
Aries quod aris poneretur. unde est illud. Aries
mactatur ad aram. Agnum quoque et Greci no
cent apo tou agno quasi pium. latini autem ideo
hoc nomen habere putant. eo quod pre ceteris animanti
bus matrem agnoscit. adeo ut et si in ma
gno grege erraverint statim balatu recog
noscat vocem parentis. Hedi ab edendo
vocati. Parvuli enim pinguissimi sunt et sapo
ris iocundi. unde et edere. unde et edulium
vocatur. Hircus lascivum animal et petul
cum et fervens semper ad coitum. Cuius oculi
ob libidinem in transversum inspiciunt. unde
et nomen traxit. Nam hirqui sunt oculorum anguli
secundum Suetonium. Cuius natura adeo calidissima
est ut adamantem lapidem quem nec ignis
nec ferri domare valet materia. solo
huius cruore dissolvat. Maiores vero hirci
cinifei dicuntur. a fluvio Cinife in Libia
ubi grandes nascuntur. Capros et capras
a carpendis virgultis quidam dixerunt.
Alii quod captent aspera. nonnulli a crepi
tu crurum. unde eas et capreas vocatas. que
sunt agrestes capree. quas Greci pro eo

quod acutissime videant. ~~oxie pro pec~~
~~spectorsceas~~ appellaverunt. Morantur
enim in excelsis montibus. et quamvis de lon
ginquo. vident tamen omnes qui veniunt. Idem
autem et capree. Idem et ibices quasi avices.
eo quod ad instar avium ardua et excelsa
teneant. et in sublime habitent. ita ut de
sublimitate vix humanis obtutibus
pateant. unde et meridiana pars ibices
aves vocat. que Nili fluentis inhabitant.
Hec itaque animalia in petris altissimis
commorantur. et si quando ferarum vel hominum
adversitatem persenserint de altissimis sa
xorum cacuminibus sese precipitantes in sui
se cornibus illesa suscipiunt. Cervi
dicti apo ton ceraton. id est a cornibus. Cerata
enim greci cornua dicunt. Hi serpentum inimi
ci cum se gravatos infirmitate persenserint.
spiritu narium eos extrahunt de cavernis.
Et superata pernicie veneni eorum pabulo
reparantur. Dictamnum herbam ipsi prodide
runt. Nam eo pasti excutiunt acceptas
sagittas. Mirantur autem sibilum fistularum.
Rectis auribus acute audiunt. sub
missis nichil. Si quando immensa flumi
na vel maria transnatant capita cluni
bus precedentium supponunt. sibique invicem
succedentes nullum laborem ponderis senci
unt. Tragelafi agrestes nominati quod eadem
specie sint ut cervi. villosos tamen habent ar
mos ut hirci. et menta promissis ita bar
bis. qui non alibi sunt quam circa Fasidem.
Hinnuli filii sunt cervorum. ab innuere dicti.
quia ad nutum matris absconduntur. Damma
vocata quod de manu effugiat. ti
midum animal et imbelle. de quo Marti
alis. Dente timetur aper. defendunt cor
nua cervum. imbelles damme quid nisi
preda sumus. Lepus quasi levipes. quia ve

103

lociť currit. vn̄ ⁊ grece p cursu. lagos dr̄.
uelox ē eni aīal ⁊ satꝭ timidū. Cuniculi
genus ē agrestiū aīaliū dc̄i q̄ſi caniculi.
eo q canū idagine capiant̄. ul' exclu
dant̄. ab ſpeluncis. Sus dc̄a q paſcua
ſubigat. i. t'ra ſubacta eſcas īq̄rat.
Verris. q grandes h̄at uires. Porcꝰ. q̄ſi
ſpurcꝰ. Ingurgitat eni ſe ceno. luto
imergit. limo illinit. Oratiꝰ. ⁊ ami
ca luto ſus. hinc ⁊ ſpurcitias ul' ſpu
rice nūcupam̄. Porcorū ſilices ſetas
uocamꝰ. ⁊ ſetas a ſue dc̄is. a q̄bꝰ ⁊ ſu
tores uocant̄. q ex ſetis ſuant. i. cōſu
ant pelles. Apa feritate uocatꝰ
ablata. f. lr̄a ⁊ ſubrogata. p. vn̄ ⁊
ap̄ grecos ſiagros. i. ferꝰ dr̄. Omē eni
q ferū ē ⁊ immite. abuſiue agre
ſte uocamꝰ. Iuuencꝰ dc̄s q iuuare
īcipiat hoīm uſus ī excolēda t'ra.
ul' q. ap̄ gētiles ioui ſēp ubiq̄
iuuencus immolabat̄. nūq̄ taurꝰ.
Nā ī uictimis ⁊ etas cōſidabatur.
Taurꝰ grecū nomē ē ſic̄ ⁊ bos. Indici
im tauri color fuluꝰ ē. uolucris
pnicitas pilis ī cōtrariū uerſis.
cap̄ circūflectūt flexibilitate qua
uolūt. obtergi duricia ōme telū
reſpuūt īmiti feritate. Boue grē
ci boen dnt. hūc latini trionē uo
cant. eo q t'rā terat. q̄ſi terionē.
Neuiꝰ. Trionē hic modat ruſti
cus. Cuius latitudo pelliū armēto
a cruria palearia dn̄r. a pelle ipa
q̄ſi pellearia. q ē gn̄oſiticus in bo
ue ſignū. Boū iſoc̄is eximia pie
tas. Nā alt' altm̄ inquirit. cū quo
ducē collo aratra cōſueuit. ⁊ freq̄n
ti mugitu piū teſtat̄ affectū ſi fox
te defecit. Vacca dc̄a q̄ſi boacca. Ē

eni ex qualitate nobliū noīū. ſic
leo leena. draco dracena. Vituli
⁊ uitula a uiriditate uocati ſūt.
i. etate uiridi ſic̄ uirgo. Vitla ā
ē parua ēē. ⁊ nō dū enixa. Nā
enixa iuuēca ē. aut uacca. Bu
bali uocati p ſimilitudinē q ſit ſile
boū. adō īdomiti. ut p̄feritate iu
gū ceruicibꝰ nō recipiant̄. Hoc af
frica pcreat. Vri agreſtes. boues vro
ſūt ī germania. hn̄tes cornua in
tm̄ ptēſa. ut regiis menſe īſignī ca
pacitate ex eis gerule fiant. Voci
uti a ptonoſtron. i. a mōtibus.
Camelis cā nōm dedit. q q̄n onerant̄
ut breuiores ⁊ humiles fiant accubant̄.
q. grecī camī humile ⁊ breue dnt. ſiū q
curuꝰ ē dorſo. Camor eni illo grō
curuū ſignat. hoc licet ⁊ alie regi
ones mittant̄. ſ; arabie plurime.
Differt aūt s. Nā arabici bina
tubera ī dorſo hn̄t. relique regio
nū ſingla. Dromeda genus came
lor ē. minoris q̄dē ſtature. ſ; ue
locioris. vn̄ ⁊ nōm ht̄. Nā dromꝰ
grece curſꝰ ⁊ uelocitas appellat̄ur.
Cētū eni ⁊ amplius milia. uno die
pgere ſolz. Qr aīal ſic̄ bos ⁊ ouis
⁊ camelꝰ ruminat. Ruminatꝰ
ā dc̄i ē a ruma eminētē gutt'is pte.
p q̄ dimiſſꝰ cibꝰ a certis reuocatur
aīalibꝰ. Aſinꝰ ⁊ aſellꝰ a ſedēdo di
ctꝰ. q̄ſi aſedꝰ. Sz hoc nōm q magꝰ eq̄s
cōueīt. ſ; ideo h aīal ſuſcepit. q pꝰuſq̄ e
quos caperēt hoīes. huic pſidē cepe
rūt. Aīal q̄dē tardū quippe ⁊ nullā
rōne renitēs. ſtatī ut uult ſe ipō
ſubſtrauit. Onagris interptat̄ aſi
nus ferꝰ. On q̄ppe grecī aſinū uo

eat. Agrian ferum. Hos africa habet magnos et indomitos et in deserto vagantes. Singuli autem feminarum gregibus praesunt. Nascentibus masculis zelant et testiculos eorum morsibus detruncant. Quod caventes matres eos in secretis locis occultant.

Asinos archadicos dicunt, eo quod ab archadia primum vecti sunt magni et alti. Minor autem asellus agro plus necessarius est, quia et laborem tolerat et neglientiam prope modum non recusat. Equi dicti quod quando quadrigis iungebantur equabantur paresque forma et similes cursu copulabantur.

Caballo autem a cavo dictus, propter quod gradiens ungula impressa terram concavat, quod reliqua animalia non habent. Inde et sonipes, quod pedibus sonat. Vivacitas equorum multa. Exultant enim in campis. Odorantur bellum, excitantur sono tubae ad proelium. voce accensi ad cursum provocantur. Dolent cum victi fuerint, exultant cum vicerint. Quidam hostes in bello sentiunt, adeo ut adversarios morsu petant. Aliqui etiam proprios dominos recognoscunt, obliti mansuetudinis si mutentur. Aliqui praeter dominum dorso nullum recipiunt. Interfectis vel morientibus dominis multi lacrimas fundunt. Solum enim equum propter hominem lacrimari et doloris affectum sentire. Unde in centauris equorum et hominum natura permixta est. Solent etiam ex equis vel maestitia vel alacritate eventum futuri dimicaturi colligere. Aetas longeva equis. Persicis enim scisse pugnis. Ac siculis in annis usque quinquaginta. Breviorem autem hispanis ac numidis et gallicis. Constans opinio est. In generosis equis, ut aiunt veteres, quattuor expectantur: Forma, pulchritudo, meritum atque color. Forma ut sit validum corpus et soliditate roboris conveniens altitudo, latus longum substrictum maxime et rotundi clunes, pectus late patens, corpus omne musculorum densitate nodosum. Pes siccus et cornu concavo solidatus.

Pulchritudo, ut sit exiguum caput et siccum, pelle prope ossibus adhaerente, aures breves et argute, oculi magni, nares patule, erecta cervice, coma densa et cauda, ungularum soliditatis fixa rotunditas. Meritum ut sit animo audax, pedibus alacer, trementibus membris, quod est fortitudinis indicium; quique ex summa quiete facile concitetur vel excitata festinatione non difficile teneatur. Motus autem equi in auribus intelligitur, virtus in membris trementibus. Color hic praecipue expectandus: Badius. Aureus. Roseus. Myrteus. Cervinus. Gilvus.

Glaucus. Scutulatus. Canus. Candidus. Guttatus. Niger. Sequenti autem ordine vario ex nigro badioque distinctus; reliquus varius color vel cinereus deterrimus. Badium autem antiqui vadium dicebant, quod inter cetera animalia fortius vadat. Ipse est et spadix, quem fenicatum vocant. Et dictus spadix a colore palme, quem siculi spadicam vocant.

Glaucus vero est velut pictos oculos habens et quodam splendore perfusus. Nam glaucum veteres dicunt. Gilvus autem melinus color est subalbidus. Guttatus albus nigris interveniantibus punctis. Candidus autem et albus invicem sibi differunt. Nam albus est cum quodam pallore est. Candidus vero niveus et pura luce perfusus. Canus dictus quia ex candido colore et nigro est. Scutulatus vocatus propter orbes quos habet candidos inter purpuras. Varius quod maculas habeat imparium. Qui autem albos tantum pe

des hnt petili appellant. qui frontē
albā calidi. Cerinus ē quē uul
go gilanē dnt. Gilanē idē uulgꝰ
uocat. q̄ in modū cerei sit coloris.
Mirteus aūt ē p̄sso ipurpa. Mosin
aūt dcīs. q̄ sit color eiꝰ de asino. i
idē ⁊ cinereꝰ. Sūt aūt hij de agres
ti gn̄e orti. quos equiferos dicimꝰ.
⁊ p̄pt ad urbanā dignitatē transire n̄
possūt. Maurꝰ niger ē. Nigrū enī
gr̄ci mauron uocāt. Mannus u̾o eq
uus breuior ē. q̄ uulgo brunicū
uocāt. Ueredos antiq̄ dixerūt. q̄ uehe
rēt redas. i. ducerēt. ul' q̄ uias pu
blicas currāt. p̄ quas ⁊ redas ire solitū
erat. Equor tria sūt gn̄a. Unū gn̄o
sū. p̄liis ⁊ honorib; aptū. Alterū uulg
are atq; gregariū aduehendo n̄o ad e
q̄tādū aptū. Tertiū ex p̄mixtione
diūsi gn̄is ortū. qd̄ ⁊ d̄r bigenerū.
q̄r ex diūsis nascit̄ ut mulꝰ. Mulꝰ
aūt a g̃co tractū uocablm ħt. Grece ei
n̄ ul' q̄ iugo pistor subactꝰ tardas i
molēdo ducat igitur molas. Iudā as
serūt q̄ anaa nepos esau. eq̄r greges
ab asinis i deserto ire fecit p̄mꝰ asce
di. ut mulor inde noua 9tra n̄am aia
lia nascerent. Onagros quoq; ad h̄
admissos ee ad asinas. ⁊ ip̄m istiꝰ
modi reperisse cubitū. ut uelocis
simi ex his asini nascerent. Industria
quippe humana. diūsū aial icoitu coe
git. sicq; adultina 9mixtione genꝰ
aliud repperit. sic ⁊ iacob 9 n̄am colorꝰ
similitudines p̄curauit. Nā tales fetꝰ
oues illiꝰ 9cipiebāt quales umbre
arietū desup ascēdentū in aq̄r spe
clo 9teplabāt. Denique ⁊ h̄ ip̄m i equor
gregib; fi fertur. ut generosos obiciat
equos ī q̄sib; 9cipiētiū. quor cor
9cipe ⁊ ēare possit. Nā ⁊ colūbar
dilectores depictas ponūt pulcher
rimas colūbas. isdē locis quib; il
le uersāt. quo rapiēte uisu siles
generent. Inde ē q̄ q̄dā 9sultas mlieres
iubēt nullos itin turpissimos aialiū
uultꝰ. ut cinocefalos ⁊ simias. ne
uisib; occurrētes siles fetꝰ p̄iant.
Hāc ei feminar ēe n̄am ut quales p̄s
pexerint siue mēte 9cepit. ī extremo
uoluptatis estu dū 9cipiūt. talē
⁊ sobolē p̄creent. Et ei aial iusu ue
nerio formas extrinsecꝰ ītꝰ transmi
tit. eorq; saciata tipis rapit sp̄es
ear ī p̄priar q̄litatē. In aiantib; bige
nera dnr. que ex diūsis nascitur.
ut mulꝰ ex eq̄ ⁊ asino. burdo ex eq̄
⁊ asina ibride ex apris ⁊ porcis. titi
rꝰ ex oue ⁊ ircꝰ. musmo ex capra ⁊
ariete. ē aūt dux gregis. De bestijs.

Bestiar uocablm p̄prie 9uenit leo
nib; pardis tigrib;. lupis ⁊
uulpib;. canib;q; ⁊ simiis. ac ce
tis q̄ ul' ore ul' unguib; seuiūt ex
ceptis serpētib;. Bestie dc̄e. a ui qua
seuiūt. Fere appellate. eo q̄ n̄ali u
tant' libtati ⁊ desidio suo ferant'.
Sūt ei libe eor uolūtates. ⁊ huc atq;
illuc uagātes quo aio duxerit eo fe
rūt'. Leonis uocablm ex g̃ca ethim
ologia ī origine iflexū ē in latinū.
Grece ei leon uocat'. ⁊ ē n̄n notū. q̄r
ex p̄te corruptū. Leena u̾o totū
grecū ē. sic̄ ⁊ dracena. Ut aūt leena
lea dicat' usurpatū ē apoetis. Leo
aūt g̃ce. latine rex interp̄tat'. eo q̄
p̄nceps sit oīū bestiar. Cuiꝰ genꝰ
t'ariū d̄r. Equib; breue s; iuba ciss

pa intelles sũt. Lõgi ꝛ coma ſiphi
acies. Alio cor frons ꝛ cauda indi
cat. Virtꝰ eorũ ĩ pectore. firmitas ĩ ca
pite. Septi a uenatoribꝫ tela ꝯtu
entˀ. quo mino ꝯſpectis uenabulis
terreantˀ. Rotaꝫ timẽt ſtrepitũ. ſet
ignes magˀ. Cũ dormierit uigilãt
oculi. cũ ambulãt cauda ſua cooꝑi
ũt ueſtigia ſua. ne eos uenator ĩ
ueniat. Cũ genuerit catulũ tribꝫ
diebꝫ ꝛ tribꝫ noctibꝫ catulus dormi
re fertˀ. Tũc deĩn patris fremitu uł
rugitu ueluti tremefactꝰ cubilis locꝰ
ſuſcitare dr̃ catulũ dormiẽtẽ. Cir
ca hoĩes leonũ nã ẽ. ut ñ leſi neq̃
ãt iraſci. Patet ei eorũ mĩa exẽ
plis aſſiduis. Proſtratis ei parcũt
captiuos obuios repatriare ꝑmitt
ũt. hoĩes nõ ñ in magna fame ĩtim
ũt. de qĩbꝫ lucretio. ſemmq; leo in.
Tigris uocata ꝑꝑ uolucrẽ fugã. Ita
ei noĩant ꝑ ſe ꝛ medi ſagittã. Eſt
ẽi beſtia uariis diſtincta maculis. uir
te ꝛ uelocitate mirabilis. ex cuĩ nõĩe
flumẽ tigris appellatˀ. qꝛ is rapidiſſim
ſit oĩũ fluminũ. Has magˀ ircania
gignit. Pant dcs. ſũ qꝛ oĩũ aĩalũ
ſit amicꝰ. excepto dracoñi. ſũ q;
ꝛ ſui gñis ſocietate gaudet. ꝛ ad ẽ
ſilitudĩeꝫ q̃cq̃ accepit reddit. pari ẽ
gñr. oẽ dr̃. Beſtia minutis orbiculis
ſuꝑ picta. ita ut oculatis ex fuluo
ẽculis nigˀ uł alba diſtinguatˀ ua
rietate. Hec ſemł oĩo parturit. Cꝰ
cauſe rõ manifeſta ẽ. Nã cũ in utõ
matˀ coaluerĩt catli matriſq; ad na
ſcẽdũ uiribꝫ pollẽt. odiũt tẽpꝰ mo
ras. Itaq; honerata fetibꝫ uulua ta
q̃ obſtãtẽ. partim unguibꝫ lacerat.

Effundit illa ꝑtũ ſeu potiꝰ dimittit
dolore cogẽte. Ita poſtea corruptis
cicatricoſis ſedibꝫ genitale ſemẽ ĩ
fuſũ nõ heret acceptũ ſ; ĩritũ re
ſilit. Nã plinꝰ dic. aĩalia cũ acu
tis unguibꝫ frequẽt parere nõ poſſe.
uicianˀ ẽi intrinſecꝰ ſe mouẽtibꝫ
catlis. Pardꝰ ſecdꝰ poſt pãterã ẽ
genꝰ uariũ ac uelociſſimũ ꝛ preceps
ad ſãguĩẽ. Saltu ẽi ad mortẽ ruit.
Leo pardꝰ ex adulterio leene ꝛ pardi
naſcitˀ. ꝛ tciã originẽ efficit. Sic et
plinꝰ in natali hiſtoria dic. leoneꝫ
cũ parda. aut pardũ cũ leena ꝯcũ
bẽ. ꝛ ex utroq; coitu degeneres ꝑtus
crẽari. ut mulꝰ ꝛ aſinꝰ. Rinoceros a
grecis uocatˀ. latine interpretatˀ in nare
cornu. Idẽ ꝛ monoceros. i. unicornis.
eo qꝛ unu cornu in media frõte hãt.
pedũ. iiij. ita acutũ ꝛ ualidũ ut qcq̃
impecierit aut uẽtilat aut perforet. Nã
ꝛ cũ elefãtis ſepe certamẽ hẽt. ꝛ iuẽtre
uulneratos ꝓſternit. Tãte aũt fortitudĩs
ẽẽ ut nllã uenatiũ uirtute capiatˀ. S;
ſicut aſſerũt q̃ naturas aĩalũ ſcripſerũt uirgo
puella ꝓponitˀ q̃ ueniẽti ſinũ aperit.
In quo ille oĩ ferocitate depoſita cap
ponit. ſicq; ſoporatꝰ uelut inermis capˀ.
Elefantũ grẽci a magnitudĩe corꝑis uocã
tũ putãt. qꝛ formã mõtis pferat.
Grece ẽi mons eleſio dr̃. Apud indos aũt
a uoce barro uocatˀ. vñ ꝛ uox eiꝰ bar
ritꝰ ꝛ dẽtes ebur. roſtrũ aũt ꝓboſci
da dr̃. qꝛ in illo pabulũ ori admouet.
ꝛ ẽ angui ſilis uallo munitꝰ ebur
no. Hos boues lucas dixẽr ab ãtiquis
romãis boues qꝛ nllm aĩal grandiꝰ ui
debat. lucas qꝛ ĩ lucania illos pˀmꝰ
pirrꝰ ĩ ꝓlio obiecẽ romãis. Nã hoc genꝰ

aiantis i celis beluas aptu e. In eis
ei p se et indi ligneis turribus collo
catis. tamquam de muro iaculis dimic
ant. Intellectu aut et memoria multi
ingent gradu incedunt. Motu quo ua
let salutant murem fugiunt auersi eo
eunt. Cum aut parturiunt in aquis uel
insulis dimittunt fetus propter dracones
qui inimici sunt. et ab eis implicati ne
cant. Biemo aut portant fetus nec
amplius quam semel gignunt. nec plures
sed tantum unum. Uiuunt aut annos ccc. apud
solam affricam et indiam elefanti prius nasce
bant. nunc sola india eos gignit. Grifes
uocant quod sit aial pennatum et quadrupes.
Hoc genus ferarum in yperboreis nascitur
montibus. Omni parte corporis leones sunt.
alis et facie aquilis similes. equis ue
hementer infesti. Nam et homines uiuos disce
rpunt. Cameleon non habet unum colorem
sed diuersa est uarietate aspersus. ut pardus.
Huius cameleontis corpusculum ad co
lores quos uidet facillima conuersione ua
riatur quod aliorum aialium non est. ut ad con
uersionem facilis corpulentia. Cameleo
pardus dicitur. quod dum sit ut pardus. al
bis maculis super aspersus collo similis.
pedibus bubali. capite tamen cameleoni
est similis. Hunc ethiopia gignit. Linx
dicta quia in luporum genere numeratur. bestia ma
culis terga distincta ut pardus. sed similis
lupo. Unde et liceor dicitur. cuius urinam conuerte
se in duriciam preciosi lapidis dicunt. qui ligu
rius appellatur. quod et ipsas linces sentire hoc
documento probatur. Nam egestum liquorem
harenis in quantum potuerint contegunt. in
uidia quadam nature. ne talis egestio transeat
in usum humanum. Lices dicit plinius. secundos
fetus unum non admittere. Castores a ca

strando dicti sunt. Nam testiculi eorum apti
sunt medicaminibus. propter quos cum presenserit
uenatorem ipsi se castrant. et morsibus
uires suas amputant. De quibus cicero
in scaurina. Redimunt se ea parte corporis
propter quod maxime expetuntur. Iuuenalis. Qui
se eunuchum ipse facit. cupiens euadere dam
no testiculi. Ipsi sunt et fibri. qui et pontici
canes uocantur. Ursus fertur dictus. quod ore
suo formet fetus quasi orsus. Nam aiunt eos
informes generare partus et carnem quandam
nasci. quam mater lambendo in membra conponit.
Unde est illud. Sic format lingua fetum cum
protulit ursa. Sed hoc inmaturitas partus facit.
Denique tricesimo die generat. Unde euenit
ut precipitata fecunditas informes p
creet. Ursorum caput inualidum. uis maxima
in brachiis et lumbis. unde interdum erecti
insistunt. Lupus greca diriuatione in linguam
nostram transfertur. Lupos enim illi licos dicunt.
Licos aut grece a morsibus appellatur. quod
rabie rapacitatis quecumque inuenerit tru
cidet. Alii lupos uocatos aiunt quasi leo
pes quod quasi leonis ita sit illis uirtus in pedi
bus. Unde et quicquid pede presserit non uiuit.
Rapax aut bestia et cruoris appetens
de quo rustici aiunt uocem hominem perdere.
si eum lupus prior uiderit. Unde et subito ta
centi dicitur. Lupus in fabula. Certe si se prius
senserit deponit feritatis audaciam.
Lupi toto anno non amplius quam dies
duodecim coeunt. famem diu portant. et
post longa ieiunia multum deuorant. Lupos
ethiopia mittit ceruice iubatos. et tan
to uarios ut nullum colorem illis dicant
abesse. Canis nomen latinum. grecam ethim
ologiam habere uidetur. Greci enim chenos dicunt.
licet eum quidam a canore latratus appella
tum existiment. eo quod insonat. Unde et canere

nich autem sagacius canibus. Plus enim sensu
ceteris animalibus habent. Namque soli sua nomina
recognoscunt. dominosque suos diligunt. do-
minorum tecta defendunt. pro dominis suis
se morti obiciunt voluntarie cum domino
ad predam currunt. corpus domini sui etiam mor-
tuum non relinquunt. Quorum postremo natura
est extra homines esse non posse. In canibus duo
sunt. aut fortitudo aut velocitas.
Catuli abusive dicuntur quorumlibet bestiarum
filii. Nam proprie catuli canum sunt. per diminu-
tionem dicti. Liciscii autem dicuntur ut ait
plinius. canes nati ex lupis et canibus
cum inter se forte miscentur. Solent tamen
feminas canes noctu in silvis alliga-
tas admitti ad tigres bestias a qui-
bus insiliri et nasci ex eodem fetu canes
adeo acerrimos et fortes ut in complexu
leones prosternant. Vulpis dicta quasi vo-
lupis. Est enim volubilis pedibus et
numquam rectis itineribus sed tortuosis an-
fractibus currit. fraudulentum animal in-
sidiisque decipiens. Nam dum non habuerit escam
fingit mortem. sicque descendentes quasi ad
cadaver aves rapit et devorat. Si-
mie grecum est nomen. id est pressis naribus. unde et
simias dicimus quod suppressis naribus
sit et facie feda. rugis turpiter follicanti-
bus. licet et caprarum sit pressum habere nasum.
Alii simias latino sermone vocatas ar-
bitrantur. eo quod multa in eis similitudo rationis
humane sentiatur. sed falsum est. Hii elementorum sa-
gaces nova luna exultant. media et
cava tristantur. Fetus quos amant ante se
gestant. neglecti circa matrem herent. Hor-
um genera quinque sunt. Ex quibus cercopiteci ca-
udas habent. Simia enim cum cauda est. quam
quidam diurum vocant. Sphinge villose
sunt comis. mammis prominentibus. do-

ciles ad feritatis oblivionem. Cenoce-
fali et ipsi similes simiis. sed facie ad modum
canis. unde et nuncupati. Satiri facie
ad modum grata. unde et gesticulatis moti-
bus inquieti. Callitrices toto pene aspec-
tu a ceteris distant. Sunt enim in facie produc-
ta barba et lata cauda. Leontofono
bestia modica ex eo ita vocata. quia cap-
ta exuritur. eiusque cinere asperse carnes
et posite per compita ferarum leones necant.
si quantulumcumque ex illis sumpserint. Istrix
animal in affrica erinacio simile vocatum a
stridore spinarum quas tergo laxatas
emittit. et canes vulnerat insequentes.
Enidros bestiola ex eo nuncupata quia in
aquis versetur. et maxime in nilo. Que si in-
venerit dormientem corcodrillum volup-
tat se in lutum primum. et intrat per os eius in
ventrem. et carpens omnia intranea eius sic m-
oritur. Ycneumon grece vocatus eo quod colo-
re suo et salubria ciborum et venenosa
prodat. De quo dracontius ait. Prodit
stellio tunc cuicumque venenum. Stellio a
a stellis est nuncupatus. Hic inter serpentes inse-
quitur. Qui cum adversus aspidem pugnat
caudam erigit. quam aspis maxime ictus ob-
servare quia minatur. ad quam cum vim suam con-
fert decepta corripitur. Musio appella-
tus quod muribus infestus sit. Hunc vulgus
catum a captura vocat. Alii dicunt quod ci-
tat. id est videt. Nam tanto acute cernit ut
fulgore luminis noctis tenebras superet.
Unde et a greco venit catus. id est ingeniosus. ~~H~~
~~orobea gestat~~. Furo. a furvo dictus.
unde et fur. Tenebrosos enim et occultos cu-
niculos effodit. et eicit predam quam invenit.
Melo vel quod sit rotundioris membro vel quod
favos petat. et assidue mella capiat.

De minutis animalibus.

de minutis animalibus

Mus pusillum animal. grecum illi nomen est. Quicquid uero ex eo trahitur latinum fit. Alii dicunt mures. quod ex humore terre nascatur. Nam mus terra. unde et humus. Huius in plenilunio iecur crescit. sicut quedam maritima augentur. que rursus minuente luna deficiunt. Sorex latinum est. eo quod rodat. et in modum serre precidat. Antiqui autem soricem sauricem dicebant. sicut et clodum claudum. Mustella dicta. quasi mus longus. Nam telum a longitudine dictum. Hec ingenio subdola in domibus ubi nutrit catulos suos transfert mutatque sedem. Serpentes etiam et mures persequitur. Duo autem sunt genera mustelarum. Alterum enim siluestre est. distans magnitudine. quod greci ictidas uocant. Alterum in domibus oberrans. Falso autem opinantur qui dicunt mustellam ore concipere. aure effundere partum. Mus araneus. cuius morsu aranea. Est in sardinia animal perexiguum aranee forma. quod solifuga dicitur. quod diem fugiat. In metallis argentariis plurima est occulte reptans. et per inprudentiam super sedentibus pestem facit. Talpa dicta quod sit dampnata cecitate perpetua tenebris. Est enim absque oculis. semper terram fodit. et humum egerit. et radices subter frugibus comedit. quam greci aspalacem uocant. Glires dicti sunt. quod pingues eos efficit sompnus. Nam glis dicimus esse. hieme enim tota dormiunt. et inmobiles quasi mortui iacent. tempore estiuo reuiuiscunt. Ericius animal spinis coopertum. quod exinde dicitur nominatum. eo quod subrigit se quando spinis suis clauditur. quibus undique protectus est contra insidias. Nam statim ut aliquid presenserit. primum se subrigit. atque in globum conuersus in sua se arma recolligit. Huius prudentia quedam est. Nam dum absciderit uuam de uite. supinus sese uolutat super eam. et sic eam exhibet natis suis.

Grillus nomen a sono uocis habet. Hic retro ambulat. terram terebrat. stridet noctibus. Uenatur cum formica circumligata capillo in cauernam eius iniecta. afflato prius puluere ne se abscondat. ita formice complexibus trahitur. Formica dicta ab eo quod ferat micas farris. Cuius sollercia multa. prouidet enim in futurum et preparat estate quod hyeme comedat. In messe autem eligit triticum. ordeum non tangit. Dum pluit ei super frumentum totum eicit. Aiunt et in ethiopia esse formice ad modum canis. que arenas aureas pedibus eruunt. quas custodiunt ne quis auferat. captantesque ad necem persequuntur. Formicoleon ob hoc uocatus. quia est uel formicarum leo. uel certe formica pariter et leo. Est enim animal paruum formicis satis infestum. quod se in puluere abscondit et formicas frumenta portantes interficit. Proinde autem leo et formica uocatur. quia aliis animalibus ut formica est. formicis autem est ut leo.

De serpentibus.

Anguis uocabulum omnium serpentium. genus quod plicari et contorqueri potest. et inde anguis quod angulosus sit et numquam rectus. Angues autem apud gentiles pro geniis locorum erant habiti semper. unde persius. Pingue duo angues pueri sacer est locus. Colubrum ab eo dictum quod colat umbras. uel quod in lubricos tractus flexibus sinuosis labatur. Nam lubricum dicitur quicquid labitur dum tenetur ut piscis serpens. Serpens autem nomen accepit. quia occultis accessibus serpit. non apertis passibus. sed squamarum minutissimis nisibus repit. Illa autem que quattuor pedibus nituntur sicut lacerti et stiliones. non serpentes. sed reptilia nominantur. Serpentes autem reptilia sunt. quia et pectore reptant. Quorum tot uenena quot genera. tot pernicies quot

ſpēs tot colores. q͡ colores hñt. Uta
co maior cūctorꝝ ſerpētū. ſiu oīm aīa
ntiū ſr̄ tīrꝫ. Huic gr̄ci dracōta uocāt.
vñ ⁊ diriuatū ē in latinū. ut draco
dicēt. q̄ ſepe ab ſpeluncis abſtrctꝰ fer
tur i aerē. ɔcitaturꝫ ꝓp̄ eū aer. Eſt
aūt criſtatꝰ. ore puo ⁊ arctis fiſtul. p̄ q̄s
trahit ſp̄m ⁊ linguā exerit. Vi aūt nō
idētibꝫ ſꝫ i cauda hr̄. ⁊ uerbere potiꝰ q̄
ictu nocet. Innoxiꝰ aūt ē a uenenis.
ſꝫ ido huic ad mortē faciēdā uenena
nō ēē neccia. q̄ ſi quē ligari occidꝰ. a q̄
ñ elefas tutꝰ ē ſui corꝑis magnitudie.
Nā circa ſemitas delitescēs p q̄s elefāti
ſolitī ḡdiūt. crura eoꝝ nodis illigat
ac ſuffocatos pimit. Gignit aūt i
ethiopia ⁊ india. i ipo icēdio iugis
eſtꝰ. Baſiliſcꝰ gr̄ce. latine interp̄tat̄
regl'is. eo q̄ rex ſerpētū ſit. adeo ut
eū uidētes fugiāt. q̄ olfatu ſuo eos
necat. Si q̄dē et eiꝰ aſp̄ctu nulla auis
uolās. illeſa trāſit. ſꝫ q̄uis ꝓcl' ſit eiꝰ ore
ɔbuſta deuorat. A muſtell' tñ uicat̄. q̄s
illic hoīes īferūt cauīs i q̄bꝫ delitiſ
cit. Itaqꝫ eā uiſa fug̃. q̄ illa pſeq̄t ⁊ oc
cid. Nich' ei parēs ille rex ſiñ remed
io ɔſtituit. Eſt aūt lōgitudie ſemi
pedal'. albis macl'is lineatꝰ. Reguli
aūt ſic ſcorpiones arētia queqꝫ ſec
tāt. ⁊ poſtq̄ ad aq̄s uenīt ydrofobas
⁊ lipnaticos faciūt. Sibil' idē ē que
⁊ regl'is. Sibilo ei occidit añq̄ mor
deat ul' exurat. Vipa dc̄a q̄ ui pariat.
Nā cū uent̄ eiꝰ ad ꝑtū itumuīt catuli
nō exſpectātes matꝰ nature ſolōnē cor
roſis eiꝰ lat'ibꝫ ui erūpūt cū matꝰ
interitu. Lucanꝰ. viꝑei coeūt ab rup
to corꝑe nodi. Fert̄ aūt q̄ maſculꝰ ore
iſto uiꝑe ſemē exſpuat. Illa aūt ex uo
luptate libidis i rabiē uerſa. cap
maris ore receptū ꝑcidit. Ita fit ut pa
rēs utrqꝫ ꝑeat maſculꝰ dū coit. dū
ꝑtunt. femina. Ex uipa aūt fiūt pa
ſtilli q̄ tiriaci uocāt̄ a gr̄cis. Aſpis uoca
ta q̄ morſu uenena imittit ⁊ ſpargat.
Ios ei gr̄ci uenenū dicūt. ⁊ īn aſpis q̄ mo
rſu uenenato itimat. Huiꝰ diuiſa gña
⁊ ſpēs ⁊ diſpares effcꝰ ad nocēdū. Fert̄
ā aſpis cū cepit pati icātatorē q̄ eā q̄
buſdā carmīibꝫ ꝓp̄is euocat. ut eā de
cauerna ꝓducat. illa cū exire noluit
unā aurē in t'rā pmit. alterā cauda ob
turat ⁊ opit. atqꝫ ita uoces illas ma
gicas nō audiēs. nō exit ad icātatē.
Dipſa genꝰ aſpidis. q̄ latine ſitula dr̄.
q̄ q̄ momordit ſiti ꝑit. Ipnalis ge
nus aſpidis. dc̄a q̄ ſopno necat. hāc
ē cleopatra apposuit ⁊ ita morte q̄ſi ſop
no ſoluta ē. Emorrois aſpis nūcu
patꝰ q̄ ſāgne ſudet. q̄ ab eo morſꝰ fu
erit. ita ut diſſolutis uenis. q̄cq̄d ui
te ē p ſāgnē euocet. Grece ei ſāgs em
ath dr̄. Preſter aſpis ſēp ore patēti.
⁊ uapolate currit. cuiꝰ poeta ſic me
minit. Oraqꝫ diſtēdēs auidꝰ fumā
tia pſter. Hic q̄ ꝑcuſſit diſtēdit. enor
miqꝫ corpulētia necat̄. Exulceratū
eū putredo ſeq̄. Sepſ tabificꝰ aſpis
q̄ dū memordit hoīeꝫ ſtatī eū ɔſum
it. ita ut liq̄ fiat totꝰ i ore ſerpētis.
Ceraſtes ſpēs dcꝰ eo q̄ i capite corn
ua hat. ſilia arietū. Ceras ei gr̄ci co
rnua uocāt. Sūt aūt illi q̄drigemi
na cornicl'a. quoꝝ oſtētatōne uluti
y eſca illiciēs ſollicitata aīalia pimit.
Totū ei corꝑ tegit arenis. ñ ullū i
dicū ſui ꝓbet. ñ ex ea pte q̄ inuitatꝰ
aues ul' aīalia capit. Eſt aūt flexuoſo

plusq̄ alii serpentes. ita ut spinam n̄
hēre uideat̄. Scitalis serpens uocata
q͛ tanta p̄fulget tergi uarietate ut
notarum gr̄a aspicientes retardet. Et
q̄ reptando pigrior ē quos assequi nō
ualz. miraculo sui stupentes capit. Tā-
ti aūt feruoris ē ut ↄ̄ hiemis t̄p̄e exu-
uias corp̄is feruentis exponat. De q̄ lu-
canus. Et scital' ꝑsis ↄ̄ nīc sola prui-
nis. exuuias positam suas. Anfisue-
na dicta eo q͛ duo capita hāt. unū i
loco suo alt̄m i cauda. currens ex utr-
q; capite. tractu corp̄is c̄clato h̄ sola ser-
pentium frigori se ↄmittit. p̄ma omni p̄ce-
dens. de q̄ idē lucanus. Et grauis i gemi-
nū uergens cap̄ anfisuena. Cuius ocli
lucent ueluti lucerne. Enidros colu-
bra i aq̄s uiuens. Greci ei aq̄ idros
uocant. Idros aq̄tilis serpens. a quo icti ob-
turgescunt. Cuius q̄dam morbū boa dicūt.
eo q͛ fimo bouis remedietur. Idra dra-
co multorum capitum. qualis fuit i lerna
palude ꝓuincie archadie. Hec latine
excedra dr̄. q͛ uno ceso tria capita
excrescebant. Sz h̄ fabulosū ē. Nā cōs-
tat idram locū fuisse euomentē aq̄s ua-
stantes uicinā ciuitatem. i quo uno
meatu clauso multi erūpebant. Quod
hercules uidens loca ipa exussit. ↄ̄
sic aq̄ clausit meatus. Nā idra ab
aq̄ dicta ē. Chelidros serpens q̄ ↄ̄ cersi-
dros q̄i cersim. q̄r ↄ̄ i aq̄s ↄ̄ i t'ris mo-
ratur. Nā cerson dicūt greci t'rā. idros aq̄.
Hic p q̄ labitur t'ram fumare fac̄. Quā
sic macer describit. Seu terga exp-
irat spumantia uirus seu t'ra fumat
Qua labitur anguis. Et lucanus. Tra-
ctiq; uia fumante chelidri. Sēp āt
directo ambulat. Nā si torserit se dū cu-

rrit statim crepat. Ramatr serpens aq̄
ueneno inficiens. Inquacūq; ei fonte fi-
erit eum ueneno inmiscet. De q̄ lucan'.
Ramatr uiolator aq̄. Cencris serpens
iflexuosa. q̄ sēp recto it' facit. De q̄
lucanus. Et sēp recto lapsurus lim-
ite cencris. Parias serpens q̄ sēp i cau-
da ambulat. ↄ̄ sulcum facere ur'. De q̄ idē
lucanus. Quo contentus it' cauda sulca-
re parias. Boas anguis italie. imē-
sa mole ꝑseq̄ḡges armentorum ↄ̄ bubu-
lorum ↄ̄ plurimo lacte riguis se uberibus inec-
tit. ↄ̄ sugens interimit. atq; inde a bo-
uum depopulatione boas nōm accep.
Iaculus serpens uolans. De q̄ lucanus. Iac-
uliq; uolucres. Exiliunt ei i arboribus
ↄ̄ dū aliq' aial obuiū fuit iactant se
sr' illud ↄ̄ ꝑimunt. Vn̄ iaculi dicti sunt.
In arabia aūt serpentes sūt cū alis q̄
sirene uocant'. q̄ plus currūt ab equis.
sz ↄ̄ ↄ̄ uolare dicunt'. quorum tm̄ uirus ē
ut morsū aūi mors i seq̄'t q̄ dolor. Ce-
bites dicta q͛ colorē harene hāt. De q̄
poeta. Qua concors picto maculis ce-
banus obites. Concolor exutus atq; i
discretus harenis admodum. Sepx
exigua serpens. q̄ nō solum corp'. sz ↄ̄ os-
sa ueneno consumit. Cuius poeta sic
meminit. Ossaq; dissoluens cū corp'
tabificus sepx. Dipsa serpens tante exi-
guitatis fert'. ut dū calcat' nō ui-
deat'. cuius uenenū ante extinguit
q̄ senciat'. ut facies ꝑuenta morte n̄
tristiciā i ducat morientis. De q̄ poeta.
Signifer iuuenis tirrem sanguinis au-
lam. Torta cap̄ retro. dipsas calca-
ta momordit. uix dolor aut sensus di-
tis fuit. Salpiga serpens ē q̄ nō ur'.
Cecula dicta ꝑp q͛ parua sit. ↄ̄ n̄ hāt oclos.

Centipeda āplitudie pedū dcā. Lac-
tus reptile gen⁹ ē uocat⁹. ita q̄ bra-
chia hat. Gen̄a lactoꝝ plā ut botrax.
salamādra. saura stellio. Botrax dcā
q̄ ranā hat faciē. Nā gci ranā botr-
cā uocāt. Salamādra uocata q̄ ꝯ
icēdia ualeat. cui⁹ int̄ oīa uenena-
ta uis maxiā ē. Cetā ei singla feriūt.
h̄ plures ĩimit. Nā si arbori irrep-
sit oīa poma ĩficit uenenis. ⁊ eos
q̄ ederit occid̄. Que ⁊ si ul' ĩputeo ce-
dat uis uenen ei⁹ potātes ĩfic̄.
Ista ꝯ icēdia repugnās ignes sola
aīaliū extinguit. uiuit ei ĩmediis
flāmis sine dolore ⁊ ꝯsumatōe. ⁊ nō
solū q̄ nō urit̄. s; extiguit icēdiū.
Saura lacert⁹ q̄ qñ senescit cecāt̄ ocli
ei⁹. ⁊ itrat ĩforamē parietis. aspiciēs
ꝯ oriētē. ⁊ orto sole itēd̄ ⁊ illuminat̄.
Stellio de colore inditū nm̄ hīt. Est ē
tergore pict⁹. lucētib; guttis demo-
dū stellaꝝ. De quo ouidi⁹. Aptūq; co-
lori nm̄ hīt. uariis stellat⁹ corp̄ guttis.
Hic āt scorpioib; adeo ꝯꝰ tradit̄. ut
uiso eo ⁊ pauore his afferat ⁊ torpo-
rē. Sūt ⁊ alia spētiū gña. ut admo-
dicē. elefātie camē dracōtes. Post-
remo q̄nto noiū tantū mortiū nūc.
Omīs āt spētes nā sua frigidi sūt. ñ
peruciūt n̄ qñ calescūt. Nā qñ sunt
frigidi nullū tāgūt. uñ ⁊ uenena e-
oꝝ pl⁹ die q̄ nocte nocēt. Torpēt
ei noctis algore ⁊ mito q̄ frigidi
sūt nocturno rore. Ipse ei adducūt ñ
porē coīs gelide pestes. ⁊ nā frigide.
uñ ⁊ hyeme inodē torpēt. estate
soluūt̄. Inde ē q̄ d' ū q̄cq; spētiū ue-
neno pcutit̄. pmū obstupescit. ⁊
p̄ea ū ĩ illo calefactū ip̄m uirus

exarsit statī hoīe; extiguit. Venenū
aūt dcīn eo q̄ p uenas uadit. Infusa
ei pestis ei⁹ p uenas uegetatōe corꝑis
aucta discurrit. ⁊ aīam exigit. Unde nō
posse uenenū nocē ñ hoīs tetigit sā-
guinē. Lucan⁹. Noxia spētū ē admix-
to sāgne pestis. Omē aūt uenenū
frigid̄ ē. ⁊ iō aīa q̄ ignea ē fugit ue-
nenū frigid̄. In naturalib; hois q̄
nob' ⁊ irrōnablib; aīantib; eadē
ēē uidēt. Sagacitate q̄dā sēsus spētis
excellit. Unde ⁊ legit̄ ĩ genesi. Serpens
aūt erat sapientior oīb; pecorib;
terre. Dicit aūt pliniꝰ. si credit̄ q̄ spētis
capꝰ ⁊ si cū duob; euaserit digitis. n-
nomin⁹ uiuit. Unde ⁊ totū corp⁹ obicit
p capite ferientib;. Anguib; uniuersis
ebes uisus ē. raro ĩ aduersū ꝯtuēt̄. Nec
frustra cū oculos nō ĩ frōte hāt. s; ĩ tēpo-
rib;. adeo ut cici⁹ audiāt q̄ aspiciāt.
Nullū aūt aīal tanta celitate linguā
mouet ut spēs. adeo ut triplicē li-
guā hr̄e uideāt̄ cū una sit. Serpētū
humida sūt corpā. adeo ut quacq;
eunt uiā humore designēt. Vesti-
gia spētū talia sūt. ut cū pedib; ca-
rere uideāt̄. costis tn̄ ⁊ squamaꝝ ni-
sib; repūt q̄s a sūmo gutture usq; ad
unā aluū. parili mō dispositas hn̄t.
Sq̄mis ei q̄si unguib;. costis q̄si
crurib;. innitūt̄. Unde si q̄ualib; corꝑis
pte ab aluo usq; ad capꝰ ictu aliq̄ col-
lidat̄ debil' reddita cursū hr̄e ñ po-
ssit. q: ubicūq; ille ict⁹ icedit. spinā
soluit. p q̄ costaꝝ pedes ⁊ mot⁹ corꝑis
agebāt̄. Serpētes aūt diu uiuē-
dūt. adeo ut deposita uete tunica
senectutē deponē atq; iuuētū redi-
re pubeāt̄. Tunice spētū exuuie

nuncupatur. eo quod is qui senescit sese exuit. quibus exuti iuuenta redeunt. Unde et exuuie et induuie quia et exuunt et induunt. Pitagoras dicit de medulla hominis mortui que in spina est serpentem creari. quod et Ouidius in metamorfoseon libris commemorat dicens. Sunt qui cum clauso putrefacta est spina sepulcro. mutari credant humanas angue medullas. Quod si creditur merito euenit ut sicut per serpentem mors hominis. ita in hominis morte serpens. Fertur autem quod serpentes hominem nudum non sint ausi contingere.

De uermibus.

Uermis est animal quod plerumque de carne uel de ligno. uel de quacumque re terrena sine ullo concubitu gignitur. licet non numquam et de ouis nascantur sicut scorpio. Sunt autem uermes aut terre. aut aque. aut aeris. aut carnium. aut frondium. aut lignorum. aut uestimentorum. Aranea uermis aeris. ab aeris nutrimento cognominata que exiguo corpore longa fila deducit. et tele semper intenta numquam desinit laborare perpetuum sustinens in sua arte suspendium. Sanguisuga uermis aquatilis. dicta quod sanguinem sugat. potantibus enim insidiatur. cumque illabitur faucibus. uel ubi uspiam adheserit sanguinem haurit. et cum nimio cruore maduerit. euomit quod hausit. ita ut recentiorem denuo suggat. Scorpio uermis terrenus qui potius uermibus ascribitur non serpentibus. animal armatum aculeo. et ex eo grece uocatum quod caudam figat. et arcuato uulnere uenena diffundat. Proprium est autem scorpionis quod manus palmam non feriat. Cantarida uermis terrenus. que statim ut humano corpori fuerint applicite sui adustione uesicas efficiunt plenas humore. Multipes uermis terrenus. ex multitudine pedum uocatus. qui tactus in globulum complicatur. nascitur sub lapidibus ex humore terre. Limax uermis limi dictus quod in limo uel de limo nascitur. Unde et sordida semper et immunda habetur. Bombex frondium uermis ex cuius textura bombicinum conficitur. Appellatur autem ab eo quod euacuetur dum fila generat. et aer solo in eo remaneat. Eruca frondium uermis. in olus uel pampino inuoluta. ab erodendo dicta. De qua meminit Plautus. Imitatus nequam bestiam et maleficam inuolutam in pampino. Implicat se idem nec aduolat ut locusta. et huc illucque discurrens semipasta dimittit. sed permanet perituris frugibus et tardo lapsu pigrisque morsibus uniuersa consumit. Teredonas greci uocant lignorum uermes quod terendo edant. hos nos termites dicimus. Ita apud latinos ligni uermes uocantur. qui tempore inopportuno cese arbores gignunt. Tinea uestimentorum uermis dicta quod teneat. et eo usque insideat quousque erodat. Inde et pertinax quia eandem rem identidem urgeat. Uermes carnium emigramus. lumbricus. ascaride. costi. pediculi. pulex. lendex. tarinus. tineus. usia. cimex. Emigramus uermis capitis uocatur. Lumbrici intestinorum dicti quasi lubrici quia labuntur uel quia in lumbis sit. Ascaride. costi. Pediculi uermes cutis a pedibus dicti. Unde et pediculosi dicuntur quibus pediculi in corpore efferuescunt. Pulices uero uocati quod ex puluere magis nutriuntur. Lendex. Tarinus uermis est lardi. Ricinus uermis est canis. uocatus quod hereat in auribus canum. Cenos enim grece canis est. Usia est

uermis porci appellata q̄ urit. Nā
ī quo momorderit adeo locus ardet. ut
ibi uesica fiat. Cimex de similitudīe
cuiusdā herbe uocatꝰ cuius fetorē
hƺ. Proprie aūt uermis ī carne pu
tre nascit̄. tinea ī uestimētis. eruca
ī olere. teredo ī ligno. tarmus ī lar
do. Vermis nō ut sp̄es aptis pa
ssibꝫ uł squamarū nisibꝫ repit. q̄
nō ē illi spine rigor ut colubro. s;
ī directū corpusculi sui ptes grada
tī porrigēdo cōtractas cōtrahēdo porrec
tas. motū explicat. sicq; agitatꝰ
plabitur. De piscibus.

Pisces dc̄i unde et pecꝰ a pascēdo. s.
Reptilia io dr̄ hec q̄ natādi.
eo q̄ reptādi sīlitudīe speciēq; hāt. q̄uis
se ī pfūdū imergāt. tn̄ ī natādo re
pūt. Vn̄ et dd̄ ait. Hoc mare mag
nū et spaciosū manibꝫ. illic reptilia
quorū nō ē nūs. Anfibia sūt q̄dā
gn̄a piscīu dc̄a eo q̄ ambulādi ī
tris usū et natādi ī aq̄s officiū hāt. An
fi eī grece utrūq; dr̄. i. q̄ ī aq̄s et ī tris
uiuūt. ut foce. cocodrilli. ypopota
mi. i. equi fluuiales. Pecoribꝫ aūt
et bestiis et uolatilibꝫ aīa hoīes nōīa
iposūīt q̄ piscibꝫ. q̄ pꝰ uisa et cog̅ta
sūt. Piscīu uo postea cognitis gn̄ibꝫ
paulatī nōīa istituta sūt. aut ex sīli
tudīe trestriū aīaliū. aut ex sp̄e p̄p̄a
sui moribꝫ. seu colore uł figura aut sexu.
Ex sīlitudīe trestriū. ut rane.
et uituli et leones. et mauri merule et pa
ui diūso colore. dorso et collo picti
et turdi albo uarii. et cetā q̄ sibi ī tr̄
sp̄es trestriū aīaliū nōīa uēdicau
erūt. Ex moribꝫ trestriū ut canes
ī mari arietes camilꝫ nūcupati q̄

mordeāt. et lupi q̄ ipā uoracitate ali
os psequūt̄. A colore ut umbre. q̄ colo
re umbre sūt. et aurate. q̄ ī capite
aurī colorē hn̄t. et uarii a uarietate
quos uulgo tructas uocāt. A figa ut
orbis q̄ rotūdus ē totusq; ī capite cō
stat. ut solea q̄ sit istar calciamtorū
soleis. A sexu ut musculus q̄ sit bal
lene masculus. eiꝰ eī coitu h̄ belua
pibet̄ cōcipe. Hic et musculi coclear̄ q̄bꝫ
lacte cōcipiūt ostree. Ballene aūt
imēse magtudīs mole bestie ab e
mittēdo et effūdēdo aq̄s uocate. Cetē
aūt bestiis ī maris altis iacuūt ūdas.
Bali eī grece emitte dr̄. Cete dc̄e ~~ce~~
~~ke dicte ceti quasi chete~~. hoc ē ab
immanitate. Sūt eī ingētia gn̄a be
luarū et eq̄lia mōtiū corp̄. qual' cetꝰ
excep̄ ionā. cuius aluus tāte magtu
dis fuit ut istar obtīnet iferni. di
cēte pp̄ha. Exaudiuit me de uētre
iferni. Eq̄ marini q̄ p̄ma pte eq̄ ē.
postrema soluūt̄ ī piscē. Focas dr̄
ēe boues marinos q̄si boacas. Cerulei
a colore uocati. Nā ceruleū ē uiride cū
nigro. ut ē mare. Delfines c̄tū hn̄t
uocabulū. q̄ uoces hoīm seq̄nt̄. uł q̄
ad simphoniā ḡgati cōueniāt. Nichil
ī mari uelocius istis. Nā plerūq; salie
tes naues trāsiliūt. Cū aūt plꝰ di
cūt ī fluctibꝫ. et undarū se molibꝫ sal
tu p̄cipiti feriūt. tēpestates sigare
uidēt̄. Hi p̄p̄e simones noīant̄. Est
et delfinū genꝰ ī nilo dorso serrato.
q̄ cocodrillos tenia uētrū secātes inte
rimūt. Porci marini q̄ uulgo uoci
tur suilli. q̄ dū escā q̄rūt. more su
is trā s̄b aq̄s fodiūt. Circa gut̄ eī hn̄t
oris officiū. et n̄ rostrū arenis imergāt

10
109

pastum non colligunt. Corvi a colore voca-
ti, quia grunniunt pectore, suaque voce
proditi capiuntur. Thinni graecum nomen habet. Hi
ingrediuntur veris tempore, intrant in dextro
latere, laevo exeunt. Hoc inde creduntur, quia dex-
tris oculis acutius videant quam sinistris. Cla-
dius dicitur eo quod rostro mucronato sit; ob
hoc naves perforatas mergit. Serra in-
nuncupata quia serratam cristam habet, et subter
natans navem secat. Scorpio dicitur quia
ledit, dum manu tollitur. Traduntur decem
cancri cum ocimi manipulo alligatis omnes
qui ibi sunt scorpiones ad eum locum congrega-
ri. Aranea genus piscis dicitur quod aurem
feriat. Habet enim stimulum quo ictus percutit. Cro-
codillus a croceo colore dicitur, gignitur
in Nilo, animal quadrupes, in terra et in aquis va-
lens, longitudine plerumque viginti cubitorum,
dentium et unguium immanitate armatum,
tantaque cutis duritia ut quamvis fortium
ictus lapidum tergore repercussus non sentiat.
Nocte in aquis, die in humo quiescit. Ova
in terra fovet. Masculus et femina vices servant.
Hunc pisces quidam serratam habentes cristam
tenera ventrium dissecantes interimunt. Solus
ex animalibus superiorem maxillam movere dicitur.
Ypotamus vocatus quod sit equo similis dorso,
iuba et hinnitu, rostro resupinato, apri-
nis dentibus, cauda tortuosa. Die in aquis
commoratur, nocte segetes depascit, et
hunc Nilus gignit. Pagrum quem Greci fra-
grum ideo nuncupant quod durior dentes habeat,
ita ut in mari ostreis alatur. Dentix
pro multitudine et granditate dentium dicitur.
Lepus a similitudine capitis nuncupatus. Lu-
pum ut dicimus aviditas appellavit. Piscem
in captura ingeniosum. Denique reti circumdatus
fertur arenas arare cauda, atque ita con-
ditus transire rete. Mullus vocatus quia mo-
llis sit atque tenerrimus. Cuius cibo fer-
tur libidinem inhiberi, oculorum autem aciem
hebetari. Homines vero quibus saepe pastus pi-
scem olet. Mullus in vino necatus, hi qui inde
biberint taedium vini habent. Mugil nomen
habet quod sit multum agilis. Nam ubi dispositas
senserit piscatorum insidias, confestim retror-
sum rediens, ita transilit rete ut volare
piscem videas. Melanurus eo quod nigram
caudam habeat et pennas nigras. Melan enim
Greci nigrum vocant. Glaucus a colore
dictus, quia albus sit. Greci enim album glaucon
dicunt. Hic estate raro apparet, nisi tantum in
nubilo. Timallus ex flore nomen accepit.
Timus quippe flos appellatur. Nam dum sit specie
gratus et sapore iocundus, tamen sicut flos fragrat,
et corpore odores aspirat. Escarus dicitur eo
quod solus escam ruminare perhibetur. Denique
alii pisces non ruminant. Traduntur autem
hunc ingeniosum esse. Namque inclusum nassis
non fronte erumpere, nec infestis viminibus
caput inserere, sed aversum caudae ictibus
crebris laxare fores, atque ita retror-
sum redire. Quem luctantem eius si forte alius
escarus extrinsecus videat, apprehensa mor-
dicus cauda adiuvat nisus erumpentis.
Sparus a lancea missili nomen traxit, quia eius-
dem figure sit. Terrestris enim prius inventa est quam ma-
rina. Nam sparus est telum rusticanum mi-
ssile ab spargendo dictum. Australis pis-
cis sic quia aquam undam ore suscipit. Sive
quia tunc hic piscis oritur, quo tempore in occasum
pliades tendere cepit. Amo seratil'
dextra sinistraque lateribus virgis pu-
niceis pectinis aliisque discoloribus
designatur. Dicitur amo eo quod non capitur nisi
amo. Echinus parvus ac semipe-
dalis pisciculus nomen sumpsit, quia navem
adherendo retineat. Ruant licet venti

servat pro velle. nam sit tamen quasi radicata
in mari stare videtur. non morsu non retine(n)
do. sed tantum adherendo. Hunc latini mo
ram appellaverunt. eo quod cogit stare navig
ia. Uranoscopus vocatur ab oculo quem in
capite habet. a quo semper super intendit. Mi
lago vocatus quod evolat super aquam. Quan
do enim extra aquam volitans tempesta
tes mutari. Squatus dictus quod sit squa
mmis acutus. unde et eius cute lignum
politur. Civitas sitie que nunc tyrus dicitur. oli(m)
sarra vocabatur a pisce quodam qui illic
habundat. quem illi lingua sua sar appellant.
ex quo derivatum est huius similitudinis
pisciculos sardas sardinasque vocari.
Allec pisciculus ad liquorem salsamentorum
ydoneus. unde et nuncupatus. Acus pis
ciculus qui propter exiguitatem hamo capi
non potest. Anguille similitudo anguis
nomen dedit. Origo huius ex limo. unde et quan
do capitur adeo lenis est ut quanto fortius pres
seris tanto citius elabitur. Ferunt autem orientis
flumen gangen anguillas tricenis pe
dibus gignere. Anguille vino necate
quod ex eo bibunt tedium vini habent. Dr
aco marinus aculeos in brachiis habet
ad caudam spectantes. Qui dum percusserit
quacumque ferit venenum fundit. unde et nuncu
patus. Murena a grecis smirna vocatur.
eo quod complicet se in circulos. Hanc feminini
tantum sexus esse tradunt. et concipere a serpente.
sibilo evocatur et capitur. Ictu autem fustis
difficulter interimitur ferula protinus.
Anima huic in cauda constituta est. Nam capite
percusso vix eam interimi cauda statim
exanimari. Congrus. Polipus id est mul
tipes. plurimi enim nexus habet. Hic ingen
iosus hamum appetens brachiis comple
ctitur. non morsu nec prius dimittit quam

esca circumrosa sit. Torpedo nomen accepit eo quod
corpus torpescere faciat si eam quisque viven
tem tangat. Narrat plinius secundus ex indico
mari. Torpedo etiam procul et longinquo si hasta
virgaque attingatur quamvis prevalidos lace
tos torpescere. quamlibet ad cursum velores al
ligare pedes. Tanta enim vis eius est ut et au
ra corporis sui afficiat membra. Sepia dic
ta quod sepibus inclusa facilius capitur. Huic est
unde obscenum genus. Ore enim accipit sicut
vipera. Cuius atramenti tanta vis est ut lu
cerne addito ethiopas videri ablato pri
ori lumine quidam tradunt. Luligo tradunt
in oceano multitudine non plus alio flu
mine tantam multitudinem luliginum evo
lare ex aqua ut et naves demergere possit.
Concue et cochlee hac ex causa vocate quia de
ficiente luna cavantur id est evacuantur. Omnium enim
clausorum maris animalium atque ostrearum in
cremento lune membra turgescunt. def
ectu evacuantur. Luna enim cum augmento
fuit auget humorem. cum vero in defectu
venerit humores minuuntur. Hec enim phisici
dicunt. Conche autem per metonymiam positionis nomen
ochlee vero per diminutionem quasi ocule. Con
carum multa genera sunt inter quas et margari
tifere que ecclesie dicuntur. In quarum carne pre
tiosus calculo solidatur. De quibus tradunt.
hunc quod de aiantum scepe natis eo quod
nocturno tempore litora appetunt. et ex celes
ti rore margaritum concipiunt. unde et ec
clesie nominantur. Murex cochlea est maris.
dicta ab acumine et asperitate. quod alio
nomine conchilium nuncupatur. propter quod circumcisa fer
ro lacrimas purpurei coloris emittat.
ex quibus purpura tingitur. Et inde ostrum
appellatur quod hec tinctura ex teste humore
elicitur. Cancri vocati quia conche sunt id est
crura habentes inimica ostreis animalia.

Foris ei carnibus uiuit. miro ingenio.
Nam quia ualida testa eius aperiri non potest.
explorat quando ostrea claustra aperiat
testarum. Tunc cancer latenter lapillum mittit.
atque impedita conclusione ostree carnes
erodit. Tradunt quidam. x. cancris cum ocimi
mi manipulo alligatis. quod quicumque ibi sunt
scorpiones ad eum locum conuenire. Duo quoque sunt
autem genera cancrorum fluuiales et mari
ni. Ostrea dicta est a testis quibus molli
cies interior carnis munitur. Grece enim
testum ostrea uocatur. Ostrea autem neutro.
carnes eius feminino dicuntur genere. Mus
culi sunt ut scribit plurimus conclee quorum lac
te concipiunt ostree. et dicti musculi quasi mas
culi. Pelorides a peloro promunctorio
sicilie ubi habundant. cognominate sunt.
Concee autem loreas angusta absede ex
lori. Vngues ad similitudinem humanarum
unguium dicte. Testudo dicitur. eo quod teg
mine teste sit ad opertus in camere modum.
Sunt autem. iiii. genera. Terrestres. marini
ni. lutarii. idest in ceno et paludibus uiuen
tes. Quartum genus fluuiale quod dulci aquis
uiuunt. Traduntur aliqui quod incredibile est. tar
dius ire nauigia. testudinis pedem dex
trum uehencia. Ericius a terrestri ericino
nomen traxit. quod uulgo ericium uocatur. Huius
testula duplex. spinis aculeata in modum
dum castanearum. quando adhuc operte de
arboribus cadunt. Caro eius mollis. sed
minimo similis. Veris temporibus medius ut te
studo ac peloris et conchilia. Nam quod edi
mus et in cibo est. utrumque dicitur peloris.
Rane a garrulitate uocate. eo quod circa
genitales strepunt paludes. et sonos uo
cis importunis clamoribus reddunt.
Ex his quedam aquatice dicuntur. quedam palustr
es. quedam rubete. ob id quia in uepribus ui

uunt. grandiores cunctarum. alie calam
ites uocantur. quia inter arundines frut
ticesque uiuunt. minime omnium et uiridis
sime. Mute et sine uoce sunt et quandoque
rane parue in sicco uel agris morantes.
unde et minute appate. Negant quidam canes
latrare. quibus in os rana uiua fuerit data.
Fugia a fingere. idest nitidare et extergere
dicta. Afranius. Accedo ad te ut te certu
ce figam litteo. idest extergam. Cicero et
figebant fongus sagene. idest extergebant.
Animal autem esse docetur cruore in herentes pe
tris. unde et dum absciditur sanguinem emittit.
Nam alia sunt inuenta in aquis et discurrunt
ut pisces. alia que stant fixa ut ostree.
petram. fugie. Ex his alias mares
dici eo quod tenui sunt fistula spirillo
resque alias feminas. quia maiores fis
tulis sunt ac perforatus. alias duriores
quas greci appellant tragos. et nos hircos
as dicimus possimus. ob asperitatem sui. Mo
llissimum genus earum pellicium uocatur eo
quod apte sunt ad oculorum tumores. et
ad extergendas lippitudines utiles.
Candide sphungie cura fiunt. per estatem
enim et ad solem sternuntur et sincerem pumica
candorem bibunt. Animalia omnium in aquis in
uentium numera. c. xl. iiii. plinius ait.
Diuisa in generibus beluarum. serpentium com
munium terre et aque. Concarum. Cancrorum.
Locustarum. Peloridum. Polipporum. So
learum. Lacertorum. et luliginorum. et huiu
similia. ex quibus multa quodam nec intellectu
ordine. tempore suorum agnoscunt. quedam uo
in suis locis sine mutatione uagantur. In
piscibus autem feminis alia commixtione
masculi concipiunt. et pariunt catulos. alia
ponunt oua sine masculis susceptione con
cepta. que idem insequente sui seis iactu p

ſtidũt. ⁊ que hec mũc ſiunt af
flata gñalia ſũt. q̃ uo pfuſa non
ſiunt ſterilia pſeuãt aut putreſ
[V]nũ nõm auiũ. De auib3. [illegible]cit.
ſ3 genꝰ diuſũ. Nã ſic ſpẽ ꝺi
fferũt ita ⁊ nẽ diuſitatẽ. Nã alie
ſiplices ſũt ut colũbe. alie aſtute
ut ꝑdix. Alie ad manũ ſe ſubiciũt
ut accipit'. Alie reformidãt. ut
garamãtes. Alie hoĩum ꝯuiſatẽ.
ut irũdo. Alie ĩ deſ'tis ſecretã uitã
diligũt ut turtur. Alie ſolo ſeĩe rep
to paſcũt ut anſer. Alie carnes ed
ũt ⁊ rapinis ĩtẽdũt ut miluꝰ. Alie
icome q̃ manẽt ĩ locis ſẽp ut ſtrucio.
Alie aduẽticie q̃ ꝑp̃is tẽꝑib3 reuẽtũt.
ut ciconie. hirũdĩes. ⁊ turt̃. Alie
cõgge. i. gg̃ati uolãtes ut ſturni ⁊
coturnices. Alie ſoliuage. i. ſolitarie
ꝑp̃ iſidias depredi. ut aq̃la accipit'.
⁊ q̃cũq3 ita ſũt. Alie uoce ſtrepũt ũ
yrũdo. Alie cãt' edũt dulciſſimoſ.
ut cignꝰ ⁊ merula. Alie uerba ⁊ uo
ces hoĩum imitãt'. ut pſitacꝰ ⁊ pica.
Et ⁊ alia ſiẽ gñe ita ⁊ morib3 inũa
bilia. Nã uolucrũ q̃ gñia ſũt inẽire
q̃ſq̃ nõ poſſe. Neq3 eĩ oĩa idie ⁊ ethi
opie. aut ſcithie deſ'ta q̃s penetrare
potuit. q̃ eaꝝ genꝰ ul' differẽcias no
ſſet. Aues dcẽ eo q' uias certas ñ ha
beãt. ſ3 p auia queq3 diſcurrãt. Ali
tes q' aliis alta intẽdãt. ⁊ ad ſublim
ia remigio alaꝝ ꝯcẽdãt. Volucres
auolãdo. Nã uñ uolare ĩ ⁊ ãbulare
dicimꝰ. Vola eĩ dr̃ media pars pe
dis ſiu manꝰ. ⁊ ĩ auib3 uola pars ĩ
media alaꝝ. quoꝝ motu penne agi
tãt' ĩ uolucres. Pulli dĩr oĩu aui
ũ nati. ſ3 ⁊ aĩaliũ q̃drupedũ nati
dĩr pulli. ⁊ homo puus pullꝰ re
centes g' nati pulli eo q' polluti ſũt.
Vñ ⁊ ueſtis nigra pulla dcã ẽ. Ale
ſũt inq̃b3 penne porriẽt' ſiue. uolã
di exibẽt uſũ. Vocãte aũt ale. q' his
aues ꝯpleros alãt pullos aut foue
ãt. Penna a pẽdẽdo. i. uolãdo dcã.
unde ⁊ ꝑpẽdere. Volucres eĩ pẽnaꝝ auxi
lio mouẽt'. q̃n ſe aeri mãdãt. Plu
ma q̃ſi piluma. Nã ſic pili ĩ q̃drupedũ
corꝑe ita pluma ĩ auib3. Auiũ no
mina multa a ſono uocis ꝯſtat ẽẽ
ꝯpoſita. ut gr̃us. Coruꝰ. Cignꝰ. Pa
uo. Milluus. Vlula. Cuculꝰ. Gracu
lꝰ ⁊ cẽ. Varietas eĩ uocis eoꝝ docuit
hoĩes q̃d noĩarẽt. Aquila ab acũie
oculoꝝ uocata. Tãti eĩ ꝯtuitꝰ ẽẽ dr̃
ut cũ ſup maria ĩmobili penna ferat'
ñ huãnis pateat obtutib3. de tãta
ſublimitate piſciculos uidẽat natare.
ac tormẽti inſtar deſcẽdẽs raptã
p̃dã. pennis ad litꝰ ptrahat. Nã
⁊ ꝯtra radiũ ſol' fertur obtutũ nõ
flectere. Vñ ⁊ pullos ſuos ungue ſuſ
penſos radijs ſol' obiẽe. Et quos uidit
ĩmobil'r tenẽe aciẽ. ut dignos gñe
ꝯſuat. Siquos uo ĩflectere obtutũ.
abicẽe q̃ſi degeneres. Vultꝰ a uolatu tar
do noiatꝰ putat'. Magnitudĩe q̃ppe
corꝑis ꝑpetes uolatꝰ ñ h̃t. Hoꝝ quoſ
dã dĩr ꝯcubitu nõ miſceri. ⁊ ſñ copla
ꝯcipe ⁊ gñare. natoſq3 eoꝝ pene uſ
ad centũ ãnos ꝑcedere. Vultures aũt
ſicut ⁊ aq̃le. ⁊ ultra maria cadauera
ſentiũt. Altiꝰ q̃ppe uolãtes. multa q̃
mõtiũ obſcuritate celãt'. ex alto
illi ꝯſpiciũt. Gradipes ap' grecos
uocat' auis. ap' nos tarda. q' grãu
uolatu detẽta. nequaq̃ ut cetere

uolucres attollitur uelocitate pen
narum. Grues nomen de propria uoce sump
serunt. Tali enim sono susurrant. Hec autem
dum properant unam sequuntur ordine litterato.
De quibus lucanus. Et turbata perit
dispersis littera pennis. Excelsa autem pe
tunt. quo facilius uideant quas petunt terras.
Castigat autem uoce que cogit agmine. Ubi
uero raucescit. succedit alia. Noctu autem
excubias diuidunt. et ordinem uigili
arum per uices faciunt. tenentes lapillos
suspensos digitis. quibus somnos argu
ant. Quod cauendum est clamor indicat.
Etatem illis color prodit. Nam senectu
te nigrescunt. Ciconie uocate a sono
quo crepitant. quasi cicanie. Quem sonum
oris potius esse quam uocis quia eum quatiente
rostro faciunt. Hee ueris nuntie. socie
tatis comites. serpentium hostes. maria
transuolant in asia. collecto agmine per
gunt. Cornices duces eas precedunt.
et ipse quasi exercitus prosequuntur. Eximia illis
circa filios pietas. Nam tantum nidos ipse
sibi fouent. ut assiduo incubitu pen
nas exuant. Quantum autem tempus impenderint in
fetibus educandis. tanto et ipse a
pullis suis aluntur. Olor auis est quam
greci cignum appellant. olor autem dicitur quia
sit totus plumis albus. Nullus enim me
minit cignum nigrum. Olon enim grece
totum dicitur. Cigno autem a canendo est appe
llatus. eo quod carminis dulcedinem mo
dulatis uocibus fundit. Ideo autem sua
uiter eum canere. quia collum longum et inflexum
habet. Et necesse est luctantem uocem per longum
et flexuosum iter uarias reddere modu
lationes. Ferunt in hyperboreis partibus pre
canentibus citharedis. olores plurimos
aduolare. apteque admodum concinere.

Olores autem latinum nomen est. Nam greci cig
nos dicunt. Naute uero sibi hunc bonam pro
gnosim facere dicunt. sicut emilius ait. Ci
gnus in auspiciis semper letissimus ales.
Hunc optant naute. quia se non mergit
in undas. Strucio nomine dicitur grece quod
animal in similitudinem auis pennas habere
uidetur. tamen de terra altius non eleuatur. Oua
sua fouere negligit. sed proiecta tantummodo
fotu pulueris animantur. Ardea uoca
ta quasi ardua. id est per alta uolans. Luca
nus. Quamuis ausu uolare ardea for
midat ei imbres. et super nubes euo
lat. ut procellas nubium sentire non pos
sit. Cum autem altius uolauerit significat tem
pestatem. Hanc multi tantalum nominant.
Fenix arabie auis. dicta quod colorem fe
niceum habeat. uel quod sit in toto orbe singula
ris et unica. Nam arabes singularem fe
nicem uocant. Hec quingentis ultra annis ui
uens. dum se uiderit senuisse. collectis
aromatum uirgulis rogum sibi construit.
Et conuersa ad radium solis alarum plausu
uoluntarium sibi incendium nutrit. sic
que iterum de cineribus suis resurgit. Ci
nomolgus et ipse arabie auis. propter
ita uocata quod in excelsis nemoribus
texit nidos ex fructibus cinnami. Et
quoniam non possunt ibi homines conscendere propter
ramorum altitudinem et fragilitatem.
eosdem nidos plumbatis appetunt iacu
lis. ac sic cinnama illa deponunt.
et pretiis amplioribus uendunt. eo quod ci
namum magis quam alia mercatores pro
bent. Psitacus in indie litoribus gig
nitur. colore uiridi torque puniceo. gran
di lingua. et ceteris auibus latiore. Unde et
articulata uerba exprimit. ita ut si
eum non uideris hominem loqui putes. Ex

n̄a aut ſalutat dicēs. Aue ul' uale.
⁊ cetā nōīa iſtitutōē diſcit. Hic eſt
illḋ. pſitacꝰ auob' alioꝝ noīa diſ
cā. Hec didici p me dicē. ceſar aue.
Alcion pelagi uolucꝰ dici. q̄ ales
ciānea. eo q' yeme iſtagnis cerā
in nidū faē pulloſq; ducit. Cuī
excubātē ferē extēto equo re pela
gus ſilētib' uētis. continua ſeptē dieꝝ
tr̄nq̄llitate miteſcē. ⁊ eiꝰ fetib' edu
cādis obſeq̄ū ipa ꝛ rer n̄aꝛ p̄bē.

Pellicanꝰ auis egipti. hi
tās i ſolitudie nili fluminis. unde ⁊ nom
ſūpſit. Nā cipex egiptꝰ dr̄. Fertur
ſiue ꝛ ſit eū occidē natoꝝ ſuoꝝ. eoſq;
p triduū luge. deīn ſe ipāꝛ uulnāre
⁊ aſpſſiōē ſui ſāguīs uiuificare fili
os. Strofalide aues abſtrophadi
b' iſul' applāte ī plimū hītndāt.
adūſū q̄s hercules ſagittis ē uſꝰ.
Sūt ei pelagi uolucres ī inſul' hītā
tes. Diomedias aues aſociis diom
edis applātās. quoꝝ ferūt fablē
ī eaſdē uolucres fuiſſe ꝯūſoꝝ. form
fulicis ſilēs. magtudīe cignoꝝ. co
lore cādidꝰ. duris ⁊ ḡndib' roſtris.
Sūt aūt ceā apuliā ī inſula diome
dia int' ſcopuloꝝ litoꝝ ⁊ ſaxa uoli
tātes. iudicit int' ſuoꝝ ⁊ aduenas.
Nā ſi grecꝰ ē. ꝓpiꝰ accedūt ⁊ blan
dūt'. Si alienigena morſu īpug
nāt ⁊ uulnāt. lacrimoſis q̄ uocib'
dolētes ul' ſuā mutatōēꝫ ul' reḡ in
titū. Nā diomedes ab illiꝰ intēpt'
ē. Hec āt aues. latine diomedee uo
cāt'. greci eas erodioꝝ dūt. Memno
nides aues egiptie applāte alaꝝ
ū memnō pyr. Nā catuati aduei
re dūr ex egipto ad iliū ut' memn
oīs ſepl'crū. ⁊ p'tū eas iliēſes mem
nomas uocāt. Quīto aūt āno adi
liū ueiūt ⁊ eū biduo ꝯcimolauūt.
tcīa die ieūtes pugnā incessi ſe
unguib' roſtriſq; dilaceāt. Ircī
nee aues dcē ab yrcinio ſaltu ger
manie ū naſcūt'. quaꝝ pēne adō
p obſcurū emicāt. ut q̄uit nox
ob tēta dēſis tenebꝫ ſit. ad pſidiū
itinꝰ dirigēdis piactate mīlu
ceāt. curſuſq; uic pateat idicio pl
umaꝝ fulgēciū. Onocrotalō q̄ci
uocāt roſtro lōgo. quoꝝ duo gña
ſūt. aliḋ aq̄tile aliḋ ſolitudis. Ibis
auis nili fluminis q̄ ſemetipāꝫ pur
gat roſtro ī anū aq̄ fūdēs. hec ſpē
cū oūs neſcit' gratiſſimā ex eis
eſcā nidis ſuis reportās. Meropes
eoſdē quoꝝ ⁊ gauloꝝ q̄ pētes ſuoꝝ re
cōdē atq; alere dūr. Corcedulꝰ ge
nus uolatil' q̄ coꝛ edēs. Monedu
la auis q̄ī monetula. q̄ dū aurū
iueit aufert ⁊ celat. cicero p ua
lerio flacco. Nō pl' aurū t' q̄ mo
nedule cōmitēdū. Veſptilio p
tēꝛe nōn accep. eo q' lucē fugiēns
ꝯpuſclo ueſptino ꝯcimolet ꝓpi
ti motu acta ⁊ tenuiſſimis brachi
oꝝ mēb' ſuſpēſa. aīal murū ſilē
nō tā uoce reſonās q̄ ſtridēre. Spē
quaꝫ uolatil' ſiml' ⁊ q̄drupes q' ma
lus auib' repiri nō ſolꝫ. Luſcinia
auis nōn ſūpſit q' cātu ſuo ſiḡfica
re ſolꝫ diei ſurgētis exortū. q̄ luci
na. Eadē ⁊ acredula de q̄ cicero in
ꝓgnoſticis. ⁊ matutinoꝝ exercet acre
dula cātꝰ. Ulula auis. ~~ab ol...~~ ~~...~~ idest a planctu ⁊ luctu noīata.
Cū ei clamāt. aut fletū imitat' aut

gemitū. vn̄ ap̄ augures ſilamitat̄
triſticiā. tacēs oſtēde ferē, pſpitatē
Bubo a ſono vocis ꝯpoſitū nomē hꝫ. a
uis feralis. onuſta quidē plumis
ſꝫ grauī ſēp detēta. pigrē i ſepl'cris
die noctuqꝫ u'ſat̄. ⁊ ſēp comorās
i cauernis. De q̄ ouidi9. Fedaqꝫ fit
uolucris uēti nūcia luct9. Ignauus
bubo dirū mortalib9 omē. Deniqꝫ
ap̄ augures malū portēde fertur.
Nā cū i urbe uiſa fuit. ſolitudinē ſig
nificare dr̄. Noctua dr̄. eo q' nocte cir
cuuolat. ⁊ p dīē nō poſſit uidi. Nā
exorto ſplēdore ſol' uiſ9 illi9 hebetat̄.
Hāc aūt i ſula cretēſis nō hꝫ. Et ſi
ueniat aliūde ſtatī morit̄. Noctua ā
nō ē bubo maior ē. Nicticorax ipa
ē noctua q̄ noctē amat. Eſt ei auis
lucifuga. ⁊ ſolē uidē nō patit̄. Strix
noctūa auis. hīs nōm de ſono uocis.
Q̄n̄o ei clamat ſtridet. De q̄ lucan̄.
Q'd trepid9 bubo. q' ſtrix noctūa q̄
rūt̄. Hec auis uulgo ama dr̄. ab am
ando puulos. un̄ ⁊ lac p̄bē fert̄ naſ
cētib9. Coruus naſcētib9 ſui corax.
nōm a ſono gutt'is hꝫ. q' uoce coracinī.
Fert̄ hī auis q' editis pullis eſcam
plene nō p̄beat. puſq' i eis p pēnar
nigredinē ſilitudinē, p̄p̄i colors ag
noſcat. poſtq' uo eos tetros plumi'
aſpexit i toto agmine hīundanc9
paſcit. Hic p̄or i cadauerib9 oclm pe
tit. Cornix annoſa auis ap̄ latin
os grō nōie app'llat̄. Quā aūt aug
ures. hoīū curas ſignatōib9 agē. in
ſidiar uias mōſtrare. futā p̄dicē.
magnū nephas hec credē. ut ds̄ cō
ſilia ſua cornicib9 mādet. Huī int̄
mlta auſpicia tribuūt ⁊ pluuias
portēde uocib9. un̄ ē illd̄. Tūc cor
nix plena pluuiā uocat i p̄ba uoce.
Graculꝰ a garrulitate nūcupatꝰ nō
ut q̄dā uolūt, p eo q' gregati uolēt
cū ſit maifeſtū ex uoce eū nūcu
pari. Eſt ei loquacissimū gen9 ⁊ uoci
b9 iportunū. Pice q̄ſi poetice. q' uer
ba i diſcrimē uocis exp̄māt. ut hō.
P ramos ei arbor pēdule iportuna
garrulitate ſonātes. ⁊ ſi liguas i h
mōe nequūt explicare ſonū tn̄ hu
mane uocis imitat̄. De q̄ ꝯgrue q̄
dā ait. Pica loquax ēta dnm̄ ſub
uoce ſaluto. Si me nō uidās ēe ne
gab auē. Picus a pico ſatni filio
nōm ſupſit. eo q' eo i auſpiciis utebat̄.
Nā ferut hāc auē q̄dā hr̄e diuinū.
illo i dicio q' i quacūqꝫ arbore nidifica
uit. clauū ul' q̄cq' aliud fixū diu ihe
rere nō pt̄. q̄n ſtatī excidat ubi ei iſe
derit. Iſte ē pic9 marti9. Nā alia ē
pica. Pauo de ſono uocis nōm hꝫ. Cui
caro tā dura ē ut putredinē uix ſēci
at. n̄ facile coquat̄. De quo q̄dā ſic ait.
Miraris quotiēs gēmātes explicat
alas. Si potes huic ſeuo tradē dure
coquo. Faſianꝰ a faſide iſula grecie
nōm p̄mū aſportat9 ē appellat9. teſtat̄
id uet9 diſticō illd̄. Argiua p̄mo ſū
trāſportata carina. Ante m̄ notū nil
n̄ faſis erat. Gallus a caſtratē uocat9.
Int̄ ceteras ei aues huic ſoli teſticli adi
muūt̄. Veteres ei abſciſos gallos uocabāt.
Sic aūt a leone leena. ⁊ a dracone dr̄
acena. ita a gallo gallina. Cui9 mē
bra ferut q̄dā ſi auro liqſcēti miſce
ant̄ ꝯſumi. Anas ab aſſiduitate n̄
tādi aptū nōm accep. ex quo gn̄e q̄
dā gēmane dr̄. q' pl9 ceteris nutāt.

Anser nom avis dedit. p diminuatione l
assilitudie. ul q i ripa natadi freq
tia hat. Ista uigilias noctis assidu
itate clagoris testat. Nullu aut
aial ita odore hois setit ut anser.
Vn et clagore eius gallor ascesus in
capitolio dephesus e. Fulica dci
q caro eius leporina sapiat. Lagos
ei lepus di. Vn et ap grecos lagois uocat.
Est ei auis stagnesis hns nidu in
medio aq. ul i petris qs aq circudat.
maritimaq sep delectat pfudo. que
du tepestate psesit i uado ludit.
Mergus ab assiduitate mergedi nom
h uesit. Sepe aut demisso i pfudu
capite aurar signa sb fluctibus col
ligit. et puidetes equoris tepestate
cu clamore ad litora tedut. Nam i pe
lago ia grauissima ee tepestate cu ad
litora mergi cfugerit. Accipit auis
aio plus armata q ungul' uirtute m
iore i minori corpe gestas. Hic ab ac
cipiedo. i. a capiedo nom sumpsit. Est
ei auis rapiedis alus auibus auida.
ideoq uocatur accipit. hoc e raptor.
Vn et paulus apls ait. Sustinetis ei
si qs accip. ut ei diceret si qs rapit. dix
si qs accip. Fert aut accipit circa pul
los suos ipios ee. Na du uidit eos po
sse teptare uolatu nullas eis pbet
escas. s uerberat pennis et a nido p
cipitat. atq a tenero cpellut ad p
da. ne forte adulti pigrescat. Ca
pus ytalica lingua di. ab accipiedo. hunc
nri falcone uocat. q icuruus digit
sit. Miluus mollis uiribus et uola
tu q mollis auis. vn et nucupatus.
rapacissimus tn et sep domesticis a
uibus isidiat. Ossifragus uulgo
appellat auis que ossa ab alto dim
tit et frangit. vn et a frangedo nom accep.
Turtur de uoce uocat auis pudica et sep
i motiu iugis et i desertis solitudib
cmorans. Tecta ei hoim et cusatone
fugit i siluis. Que i hyeme deplum
ata i truncis arbor cauis hitare p
het. E cotrario columba hospicia
huana diligit. domor blada sep
hitatx. Columbe dce q ear colla ad si
glas cusiones colores mutet. aues
masuete et i hoim mltitudie cusates.
ac sine felle. qs antiq ueneris nu
cupabat. eo q nidos freqtat. et osculo
amore cipiat. Palubes eo q sit far
se a pabulo. qs uulgus titos uocat. Auis
casta ex moribus applat. q comes
sit castitatis. Nam di q amisso cor
porali csorte solitaria icedat. n car
nale copla ult reqrat. Perdix de
uoce nom ht. auis dolosa atq imuda.
Na masculus i masculu i surgit. Et
obliuiscit sexu libido pceps. Adeo at
fraudulenta ut alteri oua diripiens
foueat. S3 fraus fructu no ht. Deniq
q3 du pulli uoce pp genitricis audierit.
naturali quoda istictu hac q fouit
reliquit. et ad eade que genuit re
uertut. Coturnices a sono uocis dcas.
qs greci ortigas uocat. eo q uise fuint
pmu i ortigia isula. Hec aduenied
hnt tpra. Nam estate depulsa maria
trasmeat. Ortigometra di q grege
ducit. et cu terre ppinquate accipit uides
rapit. ac ppt ea cura e uniuersis duce
sollicitare gnis exterin p q caueat
pma discrimina. Cibus gratissimus
hnt semina ueneno. Qua ob ca
cas ueteres uesci inhibuerit. Solu ei

113

hoc animal sicut et homo caducum pati morbum.

Upupam Greci appellant eo quod stercora humana consideret et fetenti pascatur fimo. Avis spurcissima cristis extantibus galeata, semper in sepulcris et humano stercore commorans. Cuius sanguine quisquis se inunxerit dormiturus pergens, demones suffocantes se videbit. Cucos quos yspani ciculos vocant a voce propria nominatos. Hi veniendi tempore habent milvorum scapulis suscepti propter breves et parvos volatus, ne per longa aeris spacia fatigati deficiant. Horum saliva cicadas gignit. Ova passeris in nido reperta comedit et sua obicit, quae ille suscepta fovet et nutrit.

Passeres sunt minuta volatilia a parvitate vocata. Unde et pusillum et parum. Merula antiquitus medulla vocabatur eo quod modulatur. Alii merulam aiunt vocatam quod sola volat, quasi mera volans. Hec cum in aliis locis nigra sit, in Achaia autem candida est. Hirundo dicta quod cibos non sumit residens, sed in aere capiat escas et edat. Garrula avis et per tortuosos orbes et flexuosos circuitus pervolans et in nidis construendis educandisque fetibus sollertissima. Habens et quoddam presagium, quod lapsura deserat nec appetat culmina. Aliis quoque avibus non impetitur nec umquam preda est. Maria transvolat ibi quoque yeme commoratur. Turdi a tarditate dicti. Yemis se cum confinio referunt. Turdela quasi maior turdus, cuius stercore viscus generari putatur. Unde et proverbium apud antiquos erat: malum sibi avem cacare. Furfurio vocatus quod prius farre in farinam redacto pasceretur.

Ficedule dicte quod ficus magis edant. Paditur versiculo veteri illo: Cum me ficus alat, cum pascar dulcibus uvis. Curpecio nisi non edit uva nil. Carduelis quod spinis et carduis pascitur. Unde et apud Grecos acanthis dicta est ab acanthis id est spinis quibus alitur. Augures autem dicunt et in gestu et in motu et in volatu et in voce avium signa esse constituta. Oscines aves vocantur quae ore cantuque auspicium faciunt, ut corvus, cornix, picus. Alites quae volatu ostendunt futura, unde est quod si adversae sunt, inhibere dicunt, quia inhibeant, id est vetent. Item prepetes. Et ideo prepetes quia omnes aves priora petunt volantes. Tertiam faciunt speciem augurii in avibus, quod communiter vocatur ex tripudio, id est cum aves terrae involatu auguriantur. Sed hec fides non sit. Omnium autem genera volucrum bis nascuntur. Primum enim ova gignuntur, in calore matrum corpus formatur et animatur. Ova autem dicta quod sit uvida. Unde et uvula, eo quod intrinsecus sit humore plena. Nam humidum est quod exterius humorem habet, uvidum quod interius. Quidam autem putant ovum Grecam habere originem nominis. Illi autem dicunt ōon, a littera ablata. Ova autem quedam in mansueto concipiuntur, sed non sunt generabilia, nisi quae fiunt masculino concubitu concepta et seminali spiritu penetrata. Ovorum in tantum dicunt vim ut lignum perfusum eo non ardeat, ac ne vestis quidem conburatur. Admixta quoque calce glutinare ferunt vitri fragmenta.

Apes dicte quod se pedibus invicem alligent, vel pro eo quod sine pedibus nascuntur. Nam postea et pedes et pennas accipiunt. Hec sollertes in generandi mellis officio, assignatas incolunt sedes, domicilia inenarrabili arte compon

unt. Ex uariis floribȝ fauū cōdūt
textisq; ceris īnūa ꝓle castra rep
lent. Exercitū ⁊ reges hūt ꝓlia mo
uent. fumū fugiūt. tumultu exas
pant̃. Has plerīq; exꝑti sūt de boū
cadauibȝ nasci. Nā ꝓ his creandis ui
tulorū occisorū carnes uerberant̃ ut
ex putrefc̄o cruore uermes creēt̃.
q̄ postea efficiūt apes. Pp̄e tn̄ apes
uocant̃ de bubȝ orte. sic̄ scabrones
de eq̄s. fuci de mulis. uespe de asi
nis. Costre greci appellant q̄ i extre
mis fauorū ꝑtibȝ maiores ḡnant̃. q̄s
aliq̄ reges putāt. dc̄i q̄ castra du
cāt. Fucus ē maior ape. scabrone
minor. Dictꝰ aūt fucus. q̄ alieno la
bores edat. q̄ fagus. Depascit eī q̄
nō laborat. De quo uirgilius. Igna
uū fucos pecus a p̄sepibȝ arcent. V espe.
Scabrones uocati a cauo .i. a caballo.
q̄ ex eis creentur. Sic aūt scabrones
nascunt̃ de equorū carnibȝ putridis
ita ex his itin sep nascunt̃ ⁊ scarabei.
unū cognomināti sūt. Tauri uocant̃
scarabei terrestres cornosiles. Bupre
stis aīal ē puū i ytalia scarabeo si
millimū lōgipedū. Fallit int̃ her
bas boue maxime. un̄ ⁊ nn̄ hr̃. de
uoratūq; tacto felle ita iflamat
ut rūpat. Cicendela scarabeorū ge
nus ē. eo q̄ gradiens ul' uolans lucet.
Blatte a colore nūcupate. sicq; ⁊ ꝓp
hēse mano tīgūt. un̄ ⁊ blateū co
lorē dixit. hoc aūt aīal lucē uidē nō
patit̃ cōtrū musce. Nā musca luci
peta. ⁊ blata lucifuga ē. ꝑ nocte ē
tn̄ amblāt. Papiliones auicule
sūt. q̄ maxīe hūndāt florētibȝ ma
luis. quecq; uermiculꝰ stercore suo fi
ciūt nasci. Locusta q̄ pedibȝ sit lōgic.
uluti asta. vñ ⁊ greci eā tā maritimā
q̄ terrestrē. hastacon applīāt. Cicades
ex cīcelorū nascunt̃ sputo. Hec i ytalia
ap regine mute sūt. n̄ alibi usquā.
Musca ex greco uenit sicut ⁊ mus. Hec sic et
apes necate i aq̄ aliquotiēs post im
ius ore spatiū reuiuiscunt. Cinomia
grece uocat̃ .i. musca canina. nā cino
grece canis uocat̃. Culex ab aculeo
dc̄s q̄ sāguīē sugit. hr̃ eī i ore fistlā
īmodꝰ stipis. q̄ carnē terebrat ut sā
guīē bibat. Sciniphes musce minu
tissime sūt aculeis ꝑmolestc. q̄ tercia
plaga superbȝ egiptiorū ppl's cesa ē.
Oester aīal armētorū aculeis ꝑ moles
tū. Oester aūt grecū ē. q̄ latino asilꝰ
uulgo tauano uocat̃. Bibiones s
q̄ iuino nascunt̃. quos uulgo musci
ones a musto applāt. vñ ⁊ afranio.
Cū adme sp̄tas ⁊ fablari icipis ex
ore icedis tuus bibiones iuolant.
Virgulio dr̄. q̄ pene mihi ē aliqd' insi
gnitur. Explic' lib'r. xij. De elem
tis celi ⁊ aq̄s. lib'r. xiij. a capite libr.
In hoc libello q̄si in q̄dā xiiij. —
tabella breui quasdā celi cās situsq;
terrarū ⁊ maris spacia adnotabimꝰ.
ut imodico lector ea peurrat. ⁊ cōpēdio
sa breuitate ethimologias eorū causasq;
cognoscat.

De mūdo. i.
De athomis. ii.
De elemētis. iii.

De mūdo.

Mūdus ē celū ⁊ t̃ra mare ⁊ q̄ ī eis
sūt opa dī. de quo dr̄ ⁊ mūdꝰ
ꝑ eū fc̄s ē. Mūdū latine aphilosop
his dc̄s. q̄ i ꝑpetuo motu sit. ut ce
lū. sol. luna. aer. maria. Nullā eī eis
elemētis requies ꝯcessa ē. Ideo sēp in

motu e. vn̄ ⁊ aīalia uariom uidēt
elemēta. qm̄ p semetipa iḡt mou
ent. Circa uo im̄ mūdo de ornam̄
to acomodaunt p̄p diūsitatē elem̄
tor ⁊ plenitudiē sider. appllat eni
a p̄ grecos cosmos q2 sigcat ornamētu.
Nul ei mūdo p̄fectio celis cartus as
picimo. Quatuor aūt ē climata
mūdi .i. plagas. Orientē ⁊ occidē
tē. Septētonē ⁊ meridiē. Oriens
ab ex ortu sol' ē nūcupatus. Occid
ens q2 diē faciat occidē. atq2 interir.
abscōdit ei lum̄ mūdo ⁊ tenebras
sup īducit. Septētōn aūt a septē
stellis axis uocatus. q̄ i ipo reuolute
rotāt. hic p̄pe ⁊ uiter d̄r. eo q2 uitat
sie ⁊ p̄ecta aut. uertit intra celū. Me
ridies ul' q2 ibi sol faciat mediū di
em. qi medi dies. ul' q2 tūc purio
micat ether. merū ei purū d̄r. Ianue
celi due sūt. Oriēs ⁊ occasus. Nā uni
porta sol p̄dit. alia se recip. Car
dines aūt mūdi duo. Septētrio
⁊ meridies. In ipis ei uoluit' celum.

Athomos philo
sophi uocāt q̄sdā i mūdo corpor
ptes tā īmminutissimas ut nec uisui
pateāt. n̄ thomē .i. sectonē recipiāt.
vn̄ ⁊ athomi dnt̄. hij p iane toto
mūdi irreqētes motib3 uolitari. et
huc atq2 illuc ferri dnt̄. sic tenuis
simi pluueres q̄ īfusi p fenestras ra
dijs sol' uidēt. Ex his arbores ⁊ her
bas ⁊ fruges ēē ortā. Ex his ignē
⁊ aq̄ ⁊ uniūsa gigni. atq2 ostare
q̄dā philosophi putaūnt. Sūt aūt
athomi aut i corpe aut i tp̄re. aut
i nūo. In corpe ut lapis. diuidis i
eā i ptes. ⁊ p ptes ipās diuidis eā

in grana ulūti sūt arene. rursūq2
ipa arene grana diuide i minutissi
me pluuere. donec si possis puenias
ad aliq̄ minucia .i. q̄ iā nō sit quo
diuidi ul' secari possit. hec ē atho
mo i corpib3. In tp̄re uo sic itellig
athomo. Annū ubi gr̄a diuidis i
mēses. mēses i dies. dies i horas. Ad
huc ptes horar admittūt diuisiōē
quo usq2 uenias ad tm̄ tp̄is puctū
⁊ quādā momētis stillā ut p nullam
morulā p̄duci possit. ⁊ io iā diuidi
nō pt. hec ē athomo tp̄is. In nūis
ut puta octo diuidūt' in q̄tuor. rur̄s
q̄tuor i duo. duo i unū. vno aūt atho
mus ē. q2 isecabilis ē. sic ⁊ lr̄a. Nam
orōnē diuidit i ūba. ūba in sillabas.
sillabā in lr̄as. Lr̄a p̄s minima atho
mus ē. nec diuidi pt. Athomo ergo
ē q̄ diuidi nō pt. ut i geometria puc
tus. nā thomo diuisio d̄r. Atque a
thomus indiuisio. De elemētis.

Ylen greci rem quādā p̄mā matiā dnt.
nullo p̄so mō formatā s3 oīu tp̄aliū
formar capacē. ex q̄ uisibilia h' ele
mēta formata sūt. vn̄ ⁊ eā diuinatōne
uocabulum acceperūt. Hanc ylen latini
matiā appllaūnt. io q2 oē i forme
unū ad faciendō ē sēp matia nūcu
pat. poete ⁊ eā p̄ete siluā noiaūnt. n̄
i ogrue. q2 materie siluar sūt. Gre
ci aūt elemēta stoyceia nūcupāt.
eo q̄ s societatis ocordia ⁊ cōione
q̄dā ouenīat. Nā sic ea int se n̄ali q̄
dā rōne uicta dnt̄. ut m̄ origiē
ab igni repetētes usq2 ad trā. m̄ a
trā usq2 ad ignē. ut ignis q̄dē i ae
ra desinat. aer i aq̄ denset. aq̄ i trā
grauescat. Rursusq2 trā diluat' i

aquã. aqua rarescit i aerẽ. aer i ignẽ.
extenuet᷑. Qua ꝓp oĩa elemẽta oĩb; i
ẽẽ. s; unũ qđq; cor ex eo q̃ ãplius
ħt accepisse uocabl'm. Sunt aũt di
uina ꝓuidẽtia ꝓpis aĩantib; distribu
ta. Nã celũ anglis. aerẽ uolucrib;.
mare pisciƀ. Terrã hoĩb; ceti'sq; ai
mãtib; creator ip̃e impleuit. Titl's.
De celo. i. ii.
De ptib; celi. ii.
De circulis celi. iii.
De aere. iiii. De celo.

Celũ uocatũ eo q̃ tanq̃ celatũ
uas impssa lumina ħt stellar;
uidelicet signa. Nã celatũ dr̃ uas q̃ sig
nis eminẽtioribus refulget. Distĩx
ei illđ d' claris luminib; ⁊ ipleuit. so
lis. s. ⁊ lune orbe fulgẽti ⁊ astror; im
caĩtũ splẽdẽtib; sig̃s adornauit. Aliaᷤ
aũt a supiora celãdo. Hoc ã grece ura
nus dr̃. ~~Ano ecy ꝑ racen~~. i. aui
dẽdo. eo q̃ aer ꝑspicuus sit. ⁊ ad spe
culãdũ purior. Celũ aũt i scẽptis
scis id firmamẽtũ uocatũ. q̃ sit cur
sus siderũ ⁊ ratis legib; firmiterq; fixatũ.
Interdũ ⁊ celũ ꝓ aere accip᷑. ũ uẽti ⁊ nu
bes ⁊ ꝓcelle ⁊ turbines fiũt. Lucãus.
Celũ q̃ dr̃ aer. Et psalmus uolucres
celi appllãt. cũ maĩfestũ sit aues i
aere uolare. ⁊ nos i ɔsuetudie hũc ae
rẽ celũ appllãmus. Nã cũ de sereno
ul' nubilo q̃rimus. aliqñ dicimus q̃l'
ẽ aer. aliqñ quale ẽ celũ. De ptib;
Ether locus ẽ i quo sidẽa sũt. celi.
⁊ sigĩat eũ ignẽ. q̃ a toto mũdo
i altũ sepatus ẽ. Sane ether ẽ ipm ele
mẽtũ. ethera uo splẽdor etheris. ⁊ ẽ
ḡmo grecũ. Spa celi dĩa. eo q̃ spẽs ei
i rotũdũ formatũ ẽ. s; ⁊ q̃cq̃ tale ẽ

a uolubilitate spa a grecis dr̃. sic ⁊ pile
q̃b; ludũt īfãtes. Nã philosophi di
cũt. celũ in spe figa undiq; ẽẽ ɔuexũ.
oĩb; ptib; equale ɔcludẽs t'rã ĩ me
dio mũdi mole libratã. Hec moũ
dĩt. ⁊ cũ motu eius sidẽa ĩ eo fixa ab o
riẽte usq; i occidẽtẽ ẽũ ire. septẽtrio
nib; breuiores sinx cũ cardinẽ page
tib;. Axis ẽ septẽtrionis linea recta q̃
ꝑ mediã pilã spe tẽdit. ⁊ dĩa axis q̃
im ea spa ut rota uoluit᷑. ul' q; ĩ pla
ustrũ ẽ. Cardines extreme ptes s̃
axis. ⁊ dĩi cardines eo q̃ ꝑ eos uerti'
celũ. Poli sũt ẽcli q̃ currũt paxem.
Hor alt' ẽ septẽtõnal' q̃ nũq̃ occidit
appllatur q; boreus. alt' austrinal' qui
nunq̃ uĩr. ⁊ austro notio dr̃. ⁊ dĩi poli
eo q̃ sit axiũ cicli ex usu plaustror; a
ꝓpliẽdo. s. noiati. S; polo boreo sẽp uĩr.
austro notio nũq̃ q; dextra celi alto
ra sũt ꝑssa austr'. Conuexa extrema
celi sũt a cuuitate dĩa. Nã ɔuexũ cur
uũ ⁊ i clinatũ ẽ in mõd' circuflexũ. Lac
teus ẽcl's uia ẽ q̃ i spa uĩr. a cãdore dĩa
q; alba ẽ. q̃ aliqui dĩũt uiã ẽẽ q̃ ẽcuit
sol. ⁊ ex splẽdoris ipius trãsitu ita lucẽ.

Habitatõ ita celi De circlis celi.
Hemispĩor distĩcta zonis q̃sdã ptes
tẽpie sua icolare ꝑmisit. quasdã
negauit. enormitate frigoris atq;
caloris. Zone aũt ip̃e q̃nq; sũt. q̃
io zone ul' circli appllant᷑. eo q̃ i cir
cũductioẽ; spe existũt. Quor; ꝑmo
ẽculus io articus appllat᷑. eo q̃ intra
eũ arctor; signa iclusa ꝑspiciũt᷑. q̃
arctis iunctaꝝ spẽz ficta septẽtiones
appllant᷑. Scđs circl's ex eo termino
tropicus dr̃. q; i eo ẽculo sol aq̃lonis
finib; estatẽ faciẽs ul't' eũ circulũ

nō trāsit. sȝ statī reuertit᷑ ⁊ in tropicꝰ ap
pellat᷑. Tercio circl̄s hymerinꝰ. qȝ la
tinis iō equinoctial̄ appllat᷑. eo q̄
sol cū ad eū orbē puenit eqnoctiū
fac̄. hymerinos eī latine dies dr̄ ait
nox. quo circlo dimidia spe prostitu
ta pspicit᷑. Quartꝰ circl̄s antarticꝰ
uocatꝰ. eo q̄ cōtrariꝰ sit circlo q̄ ar
ticon noiamꝰ. Quintꝰ circl̄s cimeri
nos tropicꝰ. q̄ latinis hyemal̄ siū
brumal̄ appllat᷑. iō qȝ sol cū ad eū
circlm puenit hyemem his q̄ ad aqlo
nē sūt fac̄. estatē aūt his qui austri
ptibꝰ cōmorāt᷑. Zodiacꝰ aūt circl̄s ē.

De aere.

Aer ē inanitas plurimū
habens admixtū raritatis q̄ ceti
elemēta. aer dc̄s. ~~[illegible]~~.
ab eo q̄ ferat terā. uel ab eo q̄ ferat᷑
Hic aūt parti ad terenā ptinet ad ce
lestē materiā ptinet. Nā ille subtilis ū
uētosi ac pcellosi motꝰ nō possūt ex
istē. ad celestē ptinet ptē. Iste ūo t
bulētior q̄ exalatoibꝰ humidis corpo
rescit terē deputat᷑. q̄que exise multa
spēs recludit. Nā cōmotꝰ uētos fac̄.
uehemētiꝰ excitatꝰ ignes ⁊ tonitrua
spectꝰ nubila cōspissatꝰ pluuiā. cōgelā
tibꝰ nubibꝰ niuē turbulētiꝰ cōgelā
tibꝰ dēsioribꝰ nubibꝰ grandinē. distē
tꝰ serenū efficit. Nā aerē dēsū nu
bē ēē. nubē raritē fēā ⁊ solutū aerē.
Nubes dcē ab obnubēdo. i. operiendo
celū. vn̄ ⁊ nupte q̄ uultꝰ suos ue
lēt. vn̄ ⁊ neptuno q̄ nubat. i. ma
re ⁊ terā tegat. Nubes aūt aeris dē
sitas fac̄. vēti eī aerē cōglobāt nu
bēq; faciūt. vn̄ ē illd. atq; in nubes
cogitur aer.

Titl̄s. iī. in quo. v.

De tonitruo. i.
De fulminibꝰ. ii.
De archu. iii.
De pluuiis. iiii.
De uētis. v.

De tonitruo.

Tonitruū dictū q̄ sono suo ter
reat. nā tonꝰ sonꝰ q̄ iō intr
dū tā grauit᷑ cōcutit oia. ita ut celū
discississe uideat᷑. qȝ cū pcella uehe
mētissimi uēti nubibꝰ se repētē i
miserit turbine inualescēte exitū
qȝ q̄rēte. nubē q̄ excauauit ipetu
magno feriēdo pscidit. ac sic cū
orrēdo fragore defert᷑ ad aures.
Qd̄ mirari qs nō dr. cū uesicā q̄
uis pua magnū tn̄ sonitū displo
sa emittat. Cū tonitruo aūt sil̄ ⁊ fu
lgur exprimi. sȝ illd̄ celiꝰ uir qȝ cla
rū ē. h aūt ad aures tardiꝰ puei
re. Lux aūt q̄ apparet an̄ tonitruū
fulger᷑ uocat᷑. q̄ ut diximꝰ iō an̄ uir
qȝ clarū ē lumē. Tonitruū aūt ad au
res tardiꝰ puenit.

De fulminibꝰ.

Fulgur ⁊ flumē ictꝰ celestis ia
culi a feriēdo dcī. Fulgē eī feri
re ē atq; pcutē. Fulmina aūt colli
sa lumina faciūt. Nā oīū rez colli
sio ignē creat. ut i lapidibꝰ cernim᷑.
uel attritu rotaz. uel i siluis arboz. Si
mili mō i nubibꝰ ignis. vn̄ ⁊ prio
nubila sūt. deīn ignes. Ex uēto eī
⁊ igni fulmina i nubibꝰ fiū. ⁊ i pul
su uētoz emitti. Idō aūt fulminis
ignē uim hr̄e maiorē ad penetrā
dū. qȝ subtilioribꝰ elemētis fc̄s ē q̄
nr̄. i. q̄ nob̄ iusu ē. Tria sūt aūt eiꝰ
noia. Fulgꝰ. Fulgr̄. Et fulmē. Fulgr̄.
qȝ tāgit. Fulgr̄ qȝ icēdit ⁊ urit. Ful
mē qȝ fidit. Idō ⁊ cū tinis radius fi
gūtur.

De archu.

Archus celestis dcs a similitudie
arcuati archus. Iris qi aeris.
hinc nn ppri e. & dcs iris .i. q p ae
ra ad tras descedat. Hic aut a sole
resplendet dum caue nubes ex adiuso
radiu sol accepuit & archus spc fi
giit. Cum uarios colores illa dat res.
q aq tenuis. aer lucid9 & nubes ca
liginates. Irradiata ista uarios ere
ant colores. De pluuiis

Pluuie dce q fluat. qi fluuie. in
cait ei de tra & maris anelitu.
Que cu altius eleuate fuint aut sol
calore resolute. aut ui uetor cpsse
stillat intris. Nimbus e densitas nu
bis itepestate obscura. & iii nimbus
a nube. Fiut aut nimbi repetine et
pcipites pluuie. Na pluuias uoca
m9 letas & iuges qi fluuias. qi fluc
tes. Ymbres aut & ad nubes & ad
pluuias ptinet. dce uerbo uocablo
q tra iebriet ad gminad. Ex his
ei cucta cant. Un & lucretius. Frig
in tra atq aia nascie & imbre. Est
aut nn grecu. Grado appllata qd
forma ei9 gnor brat silitudie. Hec
a uetor rigore durat i nube. ac so
lidat innue. ruptaq aere soluuit.
Et a nube nn ueit. & glacies a gelu
& aq qi glaqes .i. aq gelate. Gelu
ei q eo stringuit cello. Ge quippe
tra d. Tuc aut maiori gelu stringit
tra. cu fiut nox serena. Prima e
matutinu tpris frigo. Et in pruina
nn accep. q sic ignis urit. Pir ei
ignis e. Urere ei & ad frigo & ad so
le ptinet. Na uno smoe duo diuisa
significat. p eo q unu effcm ht.
Simil ei uis e & caloris & frigoris.

Vii & utraq saxa rupit. Na calor urit
ut e. Unde infelix dido. Et frigo urit
ut e. Aut borree penetrabile frigo ad
urat. Ros grcu e q illi droson dnt.
Alij putant ros dcm q rarus e & no
spissus ut pluuia. Nebla in dca. unde &
nubila ab obnubendo .s. hoc e opiendo
tras. sm q nubes uolando faciat. Ex
alat ei ualles hinde neblas & fiut
nubes. In nubilu. in niues. nebla
aut yma petit. cu serenitas e. sum
ma cu nubilu. Caligo umbra e
de spissitudie aeris effecta. & dci ca
ligo q marie aeris calore gignat.
Tenebre dnt. q teneat umbras. nl
aut sut tenebre s ipa lucis absen
tia tenebre dnr. sic siletiu no ali
qi res e. s u sono no e siletiu d. Sic
tenebre no ad sut. s u lux no e te
nebre dnr. Umbra e aer cares so
le. dca aut q fiat cu solis obiciunt
radys. Est aut mobil & icerta. et
ex sol ccursu & ex motu uetor. Na
q quoties mouet in sole nobcu
moui ur. q u quaq loco radius ob
sistimus. pri illi lum auferimus.
Sic & ingredi nobcu umbra & gestu
nros ur imitari. Lux ipa sba. lumi
q a luce manat .i. cador lucis. s h
confundut auctores. De uetis.

Ventus e aer commotus & agitat.
et p diuisis ptibus celi noia di
uerse sortitus. Dcs aut uetus q sit
uehemes & uiolet9. Uis ei ei9 tata
e ut no solu saxa & arbores uellat
s & celu tra q cturbet. maria com
oueat. Uentor qtuor pncipales
spc sut. quor pmo ab oriete sb so
lano. a meridie auster. ab occide

te fauonius. A septentrione eiusdem
nominis uentus aspirat habentes hic in
geminos uentorum spiritus. Subsolanus
a latere dextro uulturnum habet a leuo eu
rum. Auster a dextris euro austrum. a
sinistris austro africum. Fauonius a pa
rte dextra africi. a leua chorum. Porro
septentrio a dextra circium. a sinistris a
quilone. Hii .xii. uenti mundi globum
flatibus circumagunt. quorum nomina propriis
ex causis signata sunt. Nam subsolanus
uocatur eo quod sub ortu sol nascatur. Porro eurus
eo quod ab eo flat. id est ab oriente. Est autem
coniunctus subsolano. Vulturnus quod alte to
nat. De quo lucretius. Altitonans uul
turnus et auster fulmine pollens. Au
ster ab hauriendo aquas uocatus. unde et
crassum aerem facit et nubila nutrit. Hic
grece notus appellatur. propter quod interdum corrum
pat aerem. Nam pestilentiam que ex corru
pto aere nascitur. auster flans in reliquas
regiones transmutat. Sed sicut auster
pestilentiam gignit sic aquilo repellit.
Euro auster dictus quod ex una parte habet eu
rum. ex alia austrum. Austro africus
quod coniunctus sit hinc et inde austro et afri
co. Ipse et libonothus. quod sit ei libs hic
et inde noto. Zephirus greco nomine appe
llatus eo quod flores et gramina eius flatu
uiuificentur. Hic latine fauonius dicitur. propter
quod foueat que nascuntur. Austro autem flo
res nascuntur soluuntur a zephiro fiunt.
Africus a propria regione uocatus. In africa enim
initium flandi sumit. Chorus est qui ab oc
cidente estiuo flat. et uocatus chorus quod
ipse uentorum circulum claudat. et quasi chorum
faciat. Hic ante caurus dictus. quod plerique
que argesten dicunt. non ut imprudens uul
gus agrestem. Septentrio dictus. eo quod

a circulo .vii. stellarum consurgit. qui uertente se mundo resupinato capite ferri
uidetur. Circius dictus eo quod choro sit iunctus.
Hunc hispani gallicum uocant. propter quod eis
a parte gallie efflat. Aquilo dictus eo quod a
quas stringat et nubes dissipet. Est
enim uentus gelidus et siccus. Idem et boreas. quia
ab hyperboreis montibus flat. Inde enim ori
go eiusdem uenti est. ideo et frigidus est. Na
tura enim omnium septentrionalium uentorum
frigida est et sicca. Australium humida et ca
lida. Ex omnibus autem uentis duo cardina
les sunt. septentrio et auster. Ethesie
autem flabra aquilonis sunt. quibus nomen
inditum est quod certo anni tempore flatus agere
incipiunt. Emanentes enim grece anno latine
dicitur. Hec quasi cursum rectum a borea in egip
tum feriunt. quibus auster contrarius est. Duo sunt
autem extra hos uniuersi spiritus magis quam uenti. au
ra et altanus. Aura ab aere dicta. quasi
aeria. quod lenis sit motus aeris. Agita
tus enim aer auram facit. unde et lucretius.
aerias auras. Altanus quod in pelago est
per diuinationem uocatus ab alto. id est a ma
ri. Nam alter est flatus in terris. quod dicimus
auram. Nam aura terrestris est. Turbo est uolu
bilitas uentorum. et turbo dictus a terra. quo
tiens uentus consurgit. et terram in circuitu
mittit. Tempestas autem pro temporibus dicitur
sicut usque historiographi solent dum dicunt
ea tempestate. aut ab statu celi quam ani
agitudine siue mistis diebus oritur. Ver
no autem et autumpnali tempore quam maxime
fiunt tempestates. quando nec plena est es
tas nec plena hiemps. unde medium et con
fine utriusque temporis. ex coniunctione ae
rum contrariorum efficiuntur tempestates. Fra
gor a fractura rerum nominatus est sonitus. quia
sicca queque et arida facile frangit.

Procella ab eo q pcellat. i. pcutiat ⁊
euellat. Eſt ei uis uēti cū pluuia.
Pcelle ei aut de fluminib; . aut de uē
tis ſūt. Nch̄ ei uelocius uētis. Vii ⁊ p
celitatē cū uētor q fulmina alata
fingūt poete ut alitis auſtri. Titls.
iii. in quo undecim.

De aquis. i.
De diuiſitate aquar. ii.
De maris noīe iii.
De oceano. iiii.
De mediterraneo mari. v.
De ſinib; maris. vi.
De eſtib; ⁊ fretis. vii.
De lacis ⁊ ſtagnis. viii.
De abiſſo ⁊ reliqs aqr noīb;. ix.
De fluminib;. x.
De diluuiis. xi.

Aqua dc̄a q ſuꝑficies De aqs.
eius equal ſit. Hic ⁊ equor appe
llatū q equalr ſurſū ē. Duo aūt ua
lidiſſima uite hūane elemēta ignis
⁊ aq. Vn̄ ⁊ grauit dāpnāt quib; igs
⁊ aqua interdr. Aquar elemētū ceteris
oīb; impat. Aque ei celū tēpāt. trā
fecūdāt. aerē exalatōib; ſuis icor
pant. ſcandūt i ſublime ⁊ celū ſ uē
dicāt. Qd ei mirabilius aqs i celo ſta
tib;? Par ſit i itā pueniſſe altitudi
nē rapiūt ⁊ ſecū piſcū examina ef
fuſe oīū ītra naſcētiū cā fiūt. Fr
uges gignūt. Arbores. Frutices.
herbaſq; pducūt. Sordes detgūt.
pcā abluūt. potū cūctis aīantib;
tribuūt. De diuiſitate aquar.
Aquar nature diuerſitas mlta ē.
Alie ei ſal. Alie nitri. Alie alu
minis. Alie ſulphuris. Alie bitu
minis. Alie cura morbor adiuētes.
Nā iux romā ē albula q uulnib; me
detr. In ytalia fōs ciceronis uulnra
curat oclor. In ethiopia lac ē quo
pfuſa corpa ulut oliue in teſcūt.
Zame fōs in affrica canoras uoces
facit. Exditorio lacu italie qui bi
berit uinū tediū hūit. In chio iſu
la fōtē ē. quo ebetes fiāt. In boe
tia duo fōtes ſūt. Alt memoriā al
t obliuionē affert. Cizici fōs amo
rē ueneris tollit. Boetie lacs funal
ē. de quo q bibit ardore libidis ex
ardeſcit. In campania ſūt aq. q ſtili
tatē feiār ⁊ uirorū iſaniā abole dir.
In ethiopie rubro fōte q bibit lipha
ticus fit. Lechni fōs archadie. abor
ſū fi nō patit. In ſicilia fōtes ſūt duo
quor uno ſtilē fecūdat. alt fecūdā
ſtilē fac. In teſſalia duo ſūt flūia
ex uno bibētes oues nigras fi. ex
alto albas. ex utroq; uarias. Clitum
nus lacus umbria. maiōes boues gi
gnit. Reatine paludis aqs iumē
tor ungulas idurari. In aſfalti lacu
iude. nich mergi pt quicq aiar hit.
Indiſſidē uocari ſtagnū. i quo nich
inatat. ſ; oīa mergūt. Ꝯtra i alce
lacu p porrecdiamū oia fluitāt. nich
mergit. Marſide fōs i frigia. ſaxa
gerit. In achaya. aq pfluit e ſaxis.
Stix appllata. q ilico potata interficit.
Ecloniū ſtagnū ſicilie tetro odore a
bigit primātes. Fōs ē i affrica cirta
tēplū ammonis q diurnoris nexib;
humū ſtringit. fauillas ⁊ i ceſpite
ſolidat. Fōs iob i idumea. quat
i āno colorē mutare dr. i. pluerē
tū. ſanguineū. uiridē ⁊ lipidū. tms
menſib; in āno tenēs ex his unū co

lorē. Intrigeclitis lac⁹ ē q̄ ter idie fit
amar⁹. & t̄n toties dulcis. Fōs siloe
ad radicē mōtis syon. nō iugibꝫ aq̄s
s; icertis orꝭ diebusq; ebullit. In
iudā quodā riuus sabbatis oībꝫ sic
cabat. In sardinia fōtes callidi oc̄lis
medēt̄. fures arguūt. Nā cecitate
detegit̄ eorꝫ facin⁹. In epiro ēē fō
tē iquo faces extīguūt̄ accēse. & ac
cēdunt̄ extīcte. Apd garamātas
fōtē ita ēē algētē die ut nō bibat̄.
ita ardētē nocte ut nō tāgat̄. Jam
uo imltis locis aq̄ manāt ꝑferi fer
uētes tāta ui ut balnea calefaciāt.
Quedā ei t̄re sūt q̄ mltū sulphuris
& aluminis hñt. Itaq; cū ꝑ uenas ca
lētes aq̄ frigida uenit uicino sulfu
ris calore ꝯtacta excādescit. ñ talis
ab origiē effluit. s; ꝑmutat̄ dū ue
nit. Sulful ei aluminq; secū ferit aq̄
utraq; materia; igne plenā. mmum
usq; motibꝫ icalescētē. De noie ma
ris.
Mare ē aq̄r gnal̄ collectio. Ois eī ꝯgatō aq̄r siū salse sit.
siū dlces. Abusiue maria nūcupāt̄.
Iuxt̄ illō. Et ꝯgatōes aq̄r uocauit ma
ria. Ppe aūt mare appllatū eo q̄ aq̄
ei⁹ amare sit. Equor aūt uocatū q̄
eq̄lit̄ sursū ē. & q̄uis aq̄ fluctuātes
uelut mōtes erigāt̄. sedatis rursū
tēpestatibꝫ adeq̄t̄. Altitudo ei maris
diuersa ē. idiscta tn̄ dorsi ei⁹ eq̄litas.
Idō aūt mare icremtū nō capit. cū oīa
flumia oīsq; fōtes recipiat h̄ ei est.
ptim q̄ ifluētes undas ip̄a magitu
do ei⁹ nō sētiat. deīn q̄ amara aqua
dulce fluētū ꝯsumat. ul̄ q̄ ip̄e mult̄
mltū aq̄r ad se attrahāt. siū q̄ illā
pti aufert uēti. pti sol exsiccet. & po
strem ū q̄ ꝑ occulta q̄dā foramina t̄re
ꝑcolatū. & ad cap̄ amniū fōtesq;
reuolutū recurrat. Maris aūt cer
tū ēē colorē. s; ꝑ q̄litate uētorꝫ mu
tari. Nā modo flauū ē. mō lutulē
tū. mō atrū. De oceano.
Oceanū & gci & latini io noiāt.
eo q̄ i circuli modū ambiat or
bē. siū a celitate. eo q̄ oci⁹ currat.
Itē q̄ celū ꝑpureo colore nitet oce
anus q̄i cianeus. Iste ē q̄ oras t̄rar
amplectit̄. alternisq; estibꝫ acced̄
atq; reced̄. Respirātibꝫ ip̄fundū
uētis. aut reuomit maria. aut
resorbet. quiq; ap̄ris regioibꝫ diui
sa uocabla suscipit. ut gallicus. Ger
manicus. Scithicus. Caspius. yrcan̄.
athlāticus. Gaditan⁹. Nā gadi
tanū fretū a gadibꝫ dcm̄. ubi p̄mū
ab oceano maris magni limē apit̄.
Vn̄ hercules cū gadibꝫ ꝑuenisset. co
lumpnas ibi posuit. sp̄as illic ēē orbis
t̄rar finē. De mediterraneo mari.
Mare magnū ē q̄ ab occasu ex
Oceano fluit & i meridiē uergit.
deīn ad septētrionē tēdit. Qd̄ in ma
gnū appllat̄. q̄ cet̄a maria i ꝯpa
tōne ei⁹ minora sūt. Iste ē me
diterraneus. q̄ ꝑ mediā t̄rar usq; ad ori
entē ꝑfundit̄. europā & affricā asi
amq; disterminās. Cui⁹ ptis p̄me
sinus. q̄ in hispanis ꝑfudit̄. Ybicus
& balearicus appllatur. Deīn gallicus
q̄ narbonēsē ꝓuinciā alluit. Mox
ligusticus. q̄ iuxta genuā urbē ē. ꝑ
xim⁹. Post h̄ tyrrenus q̄ italiā atti
git. q̄ gci yoniū itali iferū uocāt.
Tū siculus q̄ a sicilia usq; ad cretā ua
dit. Deīn creticus q̄ i pamphiliā &

egiptum pertendit. Inde ellespontum qui
septentrione retorquens an fractibus
magnis inter greciam et illiricum in angus-
ta .vii. stadiorum stringitur. quo xerses
ponte navibus facto in greciam commeavit.
Ibi est abidos. Inde diffuso equore pa-
tenti rursus stringitur et facit propontidem qui
mox in quingentorum passus coartatur. fit-
que bosforus tracius. quo darius copi-
as transportavit. Inde ponticus sinus
amplissimus a tergo meotide palu-
dis quod mare ex multitudine fluminum
dulcius quam cetera. nebulosumque et brevius.
unde et ponticum vocatum quod sit brevior atque
eo preter focas et tunnos atque delfines.
alias belues maiores non patitur. Hic
autem terrarum dum una sit, pro divisis locis
variis appellatur vocabulis. itaque pro re-
gionibus hoc mare magnum diversis no-
minibus appellatur. Nam ybericum et asicum
a provinciis dictum. ab insulis balearicum.
siculum. creticum. ciprium. egeum. carpa-
cium. Nam inter tenedum et chium saxum
est in mari parvum quam insula. quod venientibus
procul capre simile creditur quod greci
ega nuncupaverunt. unde egeum mare est
dictum. Hic et carpacium mare inter egi-
ptum et rodum ab insula carpato illic
posita. agentibus gallicum ausonium.
dalmaticum. liburnicum ab oppidis
argolicum. corintium. tyrium. adriaticum.
Nam adria quedam civitas illirico in
mari proxima fuit. que adriatico mari
nomen dedit. A positione celi ut superum
et inferum quod sit oriens superior occidens in-
ferior. Est autem tuscum et adriaticum.
A memoria regis. ut yonium. yo quippe
rex fuit grecie. unde yones atheinenses.
Hoc mare tirrenum dictum. sive quod tusciam
alluit. id est tirrenia sive a tirrenis nau-
ticis. qui se in hoc mare precipitaverunt. Et
sciendum yonium sinum esse inmensum. ab yo-
nia usque ad siciliam. et huius partes esse a-
driaticum. acaycum. et epiroticum. Amo-
ribus accolarum eusinus. ac senus autem appe-
llatus. A casibus hominum qui deciderunt in
mari. ut ellespontum. ycareum. mirteum.
Nam mirteum mare dictum a mirtilo lap-
su quod illic ab enomao precipitatus sit.
Icarus vero cretensis ut fabule ferunt altiora
petens pennis solis calore solutis. mari
in quo cecidit nomen inposuit. Frixus quo-
que cum elle sorore sua fugiens insidias nover-
cales. conscendit navem signum arietis ha-
bentem. qua liberatus est. Elles autem soror eius per-
pessa naufragium. decidit in mari et mor-
tua ellesponti mari nomen dedit. Ab ordi-
ne fluendi propontis. Nam dictum propontum. quia
pontum precedit. idem et ancisitum vel angustis
meatibus bosforum. bos forus. Egiptum autem
pelagus asie datur. Gallicum europe. af-
ricum libie. his utique que proxima sunt ve-
nerit in partes. Pelago autem est latitudo
maris sine litore et portu. greco nomine
a potu plagia hoc est a latitudine dictum.
unde et plagia eo quod sit inportuosa. De
Sinus dicuntur maiores sinibus maris.
recessus maris. ut in mari magno
yonius. in oceano caspius. indicus. per-
sicus. arabicus. quod et mare rubrum quod
oceano ascribitur. Rubrum autem mare vo-
catum. eo quod sit roseis undis infectum.
Non tamen talem naturam habet qualem videtur ostendere. sed
vicinis litoribus vitiatur gurges atque
inficitur. quia omnis terra que circumstat pelago ru-
bra est. et sanguineo colore proxima. ideoque
ibi minium acutissimum excerpitur. et alii
colores quibus pictura variatur. Ergo cum

de sinibus maris

tra hac bat nam fluctibꝫ sb inde di
luit. ⁊ q̄cq̄ ad litꝰ ē i colorē cadit.
Ob hoc ⁊ in litoribꝫ gēme rube iuei
unt. Lapillꝰ ei cuiusmodi rumo iuo
lutꝰ. cū int arenas actꝰ ē ⁊ tīc colo
rē hīt ⁊ maris. Hoc mare in duos sinꝰ
scīdit. ex his q̄ ab oriēte ē psicꝰ appll
atur. qr ora illiꝰ pse inhitāt. Alt uo
arabicꝰ dr qr sit circa arabiā. De es

estuariis 7 fretis

Estus ad oceanū tibꝫ ⁊ fretis.
ptinet. fretꝰ ad utrūq mare.
Nā estꝰ ē maris accessio. ul recessio.
i. iquietudo. unī ⁊ estuaria p q̄ mare
uicissī tū accedit tū recedit. Fretū
aūt appllatū q̄ i sēp mare feruecat.
Nā fretū ē angustū ⁊ q̄si feruēs ma
re ab undarū feruore noiatū. ut gla
ditanū ul siculū. Nā freta dcā uar
ro ait q̄si feruida. i. feruētia ⁊ motū
feruoris hntia. Fretū sicilie qd reg
iū dr. salustiꝰ tali ex cā uocari scpsit.
dicēs italie olī siciliā ꝯiūctā fuisse.
⁊ dū eēt una tellꝰ mediū spaciū aut
p humilitatē obrutū ē aq̄s. aut p an
gustiā scissū. ⁊ īn regiū noiatū. quia
grece abruptū hoc noie nūcupat. Est
aūt artissimū triū miliū spacio. sici
liā ab ytalia diuidēs fablosis infa
me mōstris. cuiꝰ hic in scilla ⁊ cari
pdis ostēdr. Scillā acole saxū imi
nēs mari appllant. silē celebrate fo
rme pcl insētibꝫ. Vn ⁊ mōstruosā
spēm fable illi dederūt. q̄si formā hoīs
capitibꝫ succīctā caninis. qr collisi i
fluctꝰ latratꝰ expme uidēt. Carip
dis dcā q̄ gurgitibꝫ occltis naues
absorbeat. Est ei mare uerticosū
⁊ īn ibilamata naufragia pfūdo i
emergūt. Ter aūt i die erigit fluct

et ter absorbet. Nā accip aq̄s ut uo
mat. uomit rursꝰ ut accipiat. Sir
tes sūt arenosa i mari loca. Sirtes
aūt salustiꝰ a tractu uocari dic. qd
oia ad se trahāt. ⁊ appiquāti uado
so mari herēāt. Hec aūt ad mare
egiptū uicine sūt. ⁊ pte admiscēt.
Vada uo sūt p q̄ i mari ul i fluminibꝫ
hoies ul aialia pedibꝫ uadūt. que
uirgiliꝰ breuia appllāt. grci bracea.

lacis 7 stagnis

Sunt aūt ⁊ De lacis ⁊ stagnis.
quedā maria q̄ nō miscēt oce
ani fluctibꝫ. aut mari magno. et
dicūt lacꝰ ⁊ stagna. Lacus ē recep
taculū i quo aq̄ retinet. nec misce
t fluctibꝫ. ut lacꝰ asfalti. ut lacus
benacus ⁊ lariꝰ. ⁊ ceti quos grci lim.
i. stagna uocāt. Nā fōtes labūt in
fluuiis. flumina i freta discurrūt.
Lacꝰ stat i loco n pfluit. ⁊ dcē lacus
q̄si aq̄ locꝰ. Lacus asfalti idē ē mare
re mortuū. uocatū pp qd nichil gig
nit uiuū. nich recip ex gn̄e uiuēt
iū. Nā neq pisces hīt. nec assuetas
aq̄s. ⁊ letas mergēdi usu patit au
es. Sed ⁊ quecūq uiuētia mergē tēp
tauis. q̄cuiq arte dimersa statī re
siluit. ⁊ q̄uis uehemēt illisa ꝯfestī
excuciūt. Sed nec uētis mouet resis
tēte turbinibꝫ bitumie quo aq̄ ois
stagnat. Neq nauigatois paciēs
ē qr oia uita carētia i pfūdū mer
gūt. nec materiā ullā sustinet. nisi que
bitumine illustrat. Lucernā accēsā
ferūt supnatare extīcto demergi
lumie. hoc ⁊ mare salinarū dr. siue
lacꝰ asfalti. i. bitumis. ⁊ ē iudea īt
ehericō ⁊ zoarā. Lōgitudo eiꝰ usq
ad zoarā arabie diriget. stadys

ſeptigētis octoginta. latitudo eius ſtadiis
c. l. uſq; ad uicina ſodomorum. Lacus
tibiadis ab oppido tibiadi uocatus.
quod quondam herodes in honore tiberii ceſaris
condidit. Eſt autem in iudea omnibus lacus ſalu
brior et ad ſanitatem corporum quodammodo
efficatior. centum ſtadia. Geneſar lacus
ampliſſimus in iudea longitudine. c. xl.
extenditur ſtadiis. latitudine. xl. diffu
ditur. criſpantibus aquis aura non uentis ſed
de ſe ipſo excitatis eſt. unde et geneſar dicitur
greco uocabulo. quaſi generans ſibi auram.
Denique per diffuſiora ſpacia lacus fre
quentius auris ſpiritibus agitatur. unde et
purior hauſtus eius. et ad potandum dul
cis et abilis. Venacus lacus italie in
uenecia. de quo fluuius naſcitur mincius.
qui lacus magnitudine ſui tempeſtates imi
tatur marinas. Lucrinus et auernus. la
cus campanie ſunt. Lucrinus autem dictus. quia
olim propter copiam piſcium uectigalia magna
preſtabat. Auernus autem lacus uocatus.
quod aues in ſupuolare non poſſet. Nam
antea ſiluarum denſitate ſic ambieba
tur. ut exalans inde per anguſtias aque
ſulphuree odor grauiſſimus ſuper uolan
tes aues alitu ſuo necaret. Quam rem
auguſtus ceſar intelligens. deiectis ſil
uis. ex peſtilentibus amena reddidit lo
ca. Lacus autem et ſtagnum idem. in inmenſa
aqua conueit. Nam dictum eſt ſtagnum ab eo quod
illic aqua ſtet nec decurrat. De abiſſo.

Abiſſus profunditas eſt aquarum impenetra
bilis. ſiue ſpelunce aquarum latentium
e quibus fontes et flumina procedunt uel
que occulte ſubterfluunt. unde et abiſſus
dicitur. Nam omnes aque ſiue torrentes per
occultas uenas ad matrem abiſſum re
uertuntur. Fluctus dicti quod flatibus fiant.

uentorum enim impulſu agitate aque fluc
tuant. Aqua eſt ſtatiua et ſine motu
equalis. Unda enim eminens liquor qui
ſemper in motu eſt. Lucretius. Aetias undas.
id eſt motus et corporis illius quod refluctuat.
Nam nec unda per ſe aqua eſt. ſed aqua in mo
tu quodam eſt et agitatione quaſi ab eun
do et redeundo unda uocata. Latex
proprie liquor fontis eſt. et dictum latex quod in uenis
terre lateat. Gutta eſt que ſtat. Stilla
que cadit. hic ſollicitudinem quaſi ſtilla cadens.
Stiria enim grecum eſt id eſt gutta. Inde fit dimi
nutiuum. ut dicamus ſtilla. Dum autem
ſtat aut pendet de tectis aut arboribus
quaſi glutinoſa gutta eſt. dum ceciderit ſtil
la eſt. Spuma eſt dicta ab eo quod ſpuat.
Sordes enim ſunt undarum. unde et muſtum.
et ea que coquuntur ſpumam purgant. hic
et ſputum. De fluminibus.

Fluuius eſt perhennis aquarum decurſio
a fluendo perpetuo dictus. Proprie autem flu
men ipsa aqua. Fluuius curſus aque. Ṗor autem
flumen quam fluuius. id est prior aqua quam decur
ſus. Duo ſunt autem fluminum genera. unum
torrens alterum uiuum. De quo uir
gilius. Donec me flumine uiuo ab
luere. Torrens eſt aqua ueniens cum impetu.
Dictus autem torrens quia pluuia creſcit.
ſiccitate torreſcit. id eſt areſcit. De quo
pacuuius. Flammeo uapore torrens tor
ret. Cui grecum ab hyeme nomen dederunt.
nec ab eſtate. Illi a tempore quo ſuccreſ
cit. nos a tempore quo ſiccatur. Amnis
fluuius eſt nemore ac frondibus redim
itus. et ex ipſa amenitate amnis
uocatus. Decurſio proprie finis uocatur.
ſiue aquarum ſit. ſeu quarumlibet rerum. Riui
uni dicti quod diriuentur ad inrigandum. id eſt ad
inducendas aquas in agros. Nam inrigare

inducte est. Gurges proprie locus altus in flu-
mine. Puteus est locus deffossus ex quo
hauritur aqua. a potatione dictus. Fons est caput
aque nascentis. quasi aquas fundens. Quedam
autem fluviorum propria ex causis nomina ac-
ceperunt. ex quibus non nulli notandi sunt.
qui in hystoriis celebres. memorantur.
Geon fluvius de paradiso exiens. atque u-
niversam ethiopiam cingens vocatus hoc
nomine. quod incremento sue exundationis
terram egipti irriget. Ge enim grece terram lati-
ne significat. Hic apud egiptios nilus voca-
tur. propter limum quem trahit qui efficit fecundi-
tatem. Unde et nilus dictus est quasi neama in
~~[illegible]~~. Nam antea nilus latine me-
lo dicebatur. Apparet autem in nili de la-
cu de quo inundie usus excipitur egipto.
nam aquilonis flatibus repulsis aquis retro
luctantibus intumescit et inundatione eg-
ipti facit. Ganges fluvius quem phison sacra
scriptura cognominat. exiens de paradiso pergit
ad indie regiones. Dictus autem phison id est
caterva. quia decem fluminibus magnis sibi
adiunctis impletur et efficitur unus. Gan-
ges autem vocatus a rege gangaro in-
die. Fertur autem nilo modo exalare et super
orientis terras erumpere. Tigris fluvius
mesopotamie de paradiso exoriens et
pergens contra assirios et post multos circuitus in
mare mortuum influens. Vocatur autem hoc
nomine propter velocitatem. instar bestie ni-
mia pernicitate currentis. Eufrates
fluvius mesopotamie de paradiso exi-
ens. copiosissimus gemmis. qui
per mediam babiloniam influit. Hic a
frugibus vel ab ubertate nomen accepit.
Nam ebraice eufrata fertilitas inter-
pretatur. Mesopotamiam enim in quibusdam
locis irrigat. sicut nilus alexandriam. Sa-
lustius autem auctor certissimus asserit ti-
grim et eufraten uno fonte manare
in armenia. qui per diversa euntes longius
dividuntur spatio medio derelicto mul-
torum miliarium. Que tamen terra quam ab ipsis
ambitur mesopotamia dicitur. Ex quo
ieronimus animadvertit. aliter de paradisi
fluminibus intelligendum. Indus fluvius orien-
tis. qui rubro mari accipitur. Ydaspes
fluvius medorum res antiquissimus. ex quo
amnis orientis nomen accepit. qui nunc
ydaspis dicitur. de quo lucanus. qui dum
sit fluvius persarum. Dicitur tamen contra orientem de-
currere. Araxis fluvius orientis. de quo
virgilius. Aut arari parthus bibet. Currit
enim per parthiam et assiriam. Bactrus fluvius
orientis a rege bactro vocatus fertur.
a quo et bactriani et urbs eorum. Choaspis
persarum fluvius. vocatus eorum lingua quod miri
aqua dulcedinis sit. Adeo ut persici reges
quamdiu inter ripas persidis fluit. sibi ex
eo pocula vendicarent. Ex hoc amne qui-
dam cidnum cilicie fluvium derivari
existimant. Araxis amnis armenie.
qui ab uno monte cum eufrate diversa specie
oritur. dictus quod rapacitate cuncta prosternit.
Unde et cum alexander eum transgredi vellet
ponte fabricato tanta vi inundavit ut
pontem dirueret. Hic binis intervallis
ab eufratis ortu caput tollit. ac deinde
de caspium fertur in mare. Fluvius sirie
qui vocatur orientis iuxta antiochie mu-
ros decurrens. quia solis ortum oriens non lon-
ge ab urbe mari conditur. quem de origine
sue terre orientem veteres latine appella-
verunt. cuius fluentis ex ipso impetu fri-
gidioribus et zephiris assidue inspi-
rantibus. tota civitas moenibus prope om-
nibus refrigeratur. Jordanis iudee flu-

nus a duobus fontis nominatus. quorum alter
vocatur Ior. alter Dan. His igitur procul a se
distantibus in unum alveum foederatis. Ior-
danis deinceps appellatur. Nascitur autem
sub Libano monte. et dividit Iudaeam et
Arabiam. qui per multos circuitus iuxta Hieri-
co in mare mortuum influit. Cusis ci-
liciis montibus fusus cum pluribus alveis
in Euxinum se praecipitat mare. unde nuncu-
patur. Cidnus amnis Ciliciae a Tauro
monte prorumpens. intra aquarum huius sua-
vitatem. et quia quicquid candidum est cidnum gen-
tili lingua Syri dicunt. unde et amnem huic
nomen datum quia tantum aestate quum nives
solvuntur. reliquis autem temporibus tenuis et
quietus. Hylas fluvius Asiae. Pactolus
fluvius Asiae arenas aureas trahens.
de quo Virgilius. Pactolusque irrigat
auro. qui propter aurato fluore alter Criso-
roam vocatur. Hermus fluvius Asiae qui
Smirneorum secat campos. et ipse fluctibus
aeris et arenis plenus. a quo et Smir-
na vocata est. Meander amnis Asiae
flexuosus qui recurrentibus ripis inter Ca-
riam et Ioniam praecipitatur in sinum qui Mi-
letum dividit et Prienam. Meander autem vo-
catus quia sit flexuosus et numquam currat re-
ctus. de quo Ovidius. curvis ludit Mean-
der in undis. Tanais fuit rex Scitarum
primus. a quo Tanais fertur fluvius nuncu-
patus. qui ex Ripheis fluens veniens diri-
mit Europam ab Asia. inter duas mun-
di partes medius currens atque in Pontum
fluens. Inacus Achaie amnis Argo-
licos irrigans campos. quem rex Inacus a
se nominavit. qui exordium Argivae genti pri-
mus dedit. Ibi Erimantus ab Erima-
to monte divisus. Padus Italie flu-
vius a iugis Alpium fusus ex tribus fonti-
bus oritur. ex quibus unum vocabulum est Padus.
qui diffusus in modum stagni amnem simul di-
gerit. A quo et Padus est nuncupatus. Hic
a Graecis Eridanus cognominatus ab Erida-
no Solis filio. quem Fetontem vocant. qui fulmine
percussus in eodem flumine deiectus est et extinctus.
Augetur enim exortu canis liquescentibus nivi-
bus. et cum accessione .xxx. fluminum circa Ra-
vennam in Adriaticum mare defertur. Tibris
Italiae fluvius a Tibrino rege Albanorum
rege dictus appellatus. qui in hunc fluvium ce-
cidit. et de exitu suo nomen dedit. Nam antea
Albula antiquum nomen a colore habuit quod ni-
vibus albus sit. Ipse est autem Tibris. quod et Tibie.
Sed Tibris in cotidiano sermone. Tibris in
usu dicitur. Danubius Germaniae fluvius
vocari fertur. nivium copia quibus magis
augetur. Iste est qui in Europam plus omnibus hic
famam. idem et Ister. quia diu per innumeras
vadit gentes mutat et nomen et maiores
sibi ambiendo colligit vires. Oritur Germa-
niae iugis et occidentalibus partibus barba-
rorum pergens contra orientem. lx. ipse fluvios re-
cipit. septem hostiis in Pontum influit. Ro-
danus Galliae fluvius ab oppido Rodo co-
gnominatus. quod coloni Rodiorum locaverunt.
qui rapido contuo cursu Tirrenum equoris
freta scindens. non modicum saepe navi-
gantium facit periculum dum inter se maris fl-
uctus et amnis fluenta decertant. Renus
a quadam societate fertur vocatus. quem
cum eodem ex una provincia oritur. Est autem
Germaniae fluvius inter tres Europae ma-
ximos fluvios computatus. qui a iugo Alpium
usque in oceanum profunda cursu suo dirigit.
Hiberus amnis qui quondam toti Hispaniae
nomen dedit. Mineus fluvius Galleciae
nomen a colore pigmenti sumpsit. quod in eo plu-
mum invenitur. Oronus a Graecis. quem doricum.

Tagus flumen Carthagine Hispaniae nuncupatum, ex qua oritur procedit; fluvius harenis auri ferax copiosus, et ob hoc cunctis fluviis Hispaniarum praelatus. Baetis fluvius est qui Baeticae provinciae nomen dedit. De quo Martialis: Baetis olivifera crinem redimite corona, aurea qui nitidis vellera tingis aquis. Eo quod ibi lanae pulchro tingantur colore. Baetis autem dictus eo quod in humili solo decurrat; bitin enim Graeci humile vel versum vocant. Nonnulla autem flumina in diluvio soluta mole terrarum conclusa sunt. Quaedam nova quae non erant abyssis tunc ruptis meatibus eruperunt.

de diluviis

De diluviis.

Diluvium dictum quod aquae dent omnia quae inundant, deleat. Primum diluvium extitit sub Noe, quando hominum sceleribus offensus Deus toto orbe contecto deletis cunctis unum spatium caeli fuit ac pelagi. Cuius indicium adhuc videmus in lapidibus quos in remotis montibus conchis et ostreis concretos, saepe etiam cavatos aquis visere solemus. Secundum diluvium fuit in Achaia Iacob patriarchae et Ogygi temporibus, qui Eleusinae conditor et rex fuit, nomenque loco et tempori dedit. Tertium diluvium in Thessalia Moysi vel Amphionis temporibus fuit, qui Thebis post Cecropem regnavit. Cuius temporibus aquarum illuvies maiorem partem populorum Thessaliae absorbsit, paucis per refugia montium liberatis, maxime in monte Parnaso, in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur, qui tunc ad se ratibus confugientes suscepit, per gemina Parnasi iuga fovit et aluit. A quo propterea genus hominum Graecorum fabulae ex lapidibus reparatum ferunt, ab eo quod hominum insita cordis duritia. Sed et flumina cum insolitis aucta imbribus ultra consuetudinem vel diuturnitatem vel magnitudinem redundant, et inliciunt proximos et ipsa diluvium dicuntur. Dicuntur autem flumina cum supra modum creverint, non tamen ad praesens inferre damna, sed et talia significare futura.

De terra. I.
De orbe. II.
De Asia et partibus eius. III.
De Europa et partibus eius. IIII.
De Libya et eius partibus. V.
De insulis et promontoriis. VI.
De montibus ceterisque locorum vocabulis. VII.
De inferioribus terrae. VIII.

De terra.

Terra est in media mundi regione posita, omnibus partibus caeli in modum centri aequali intervallo consistens. Quae singulari numero totum orbem significat, plurali vero singulas partes, cuius nomina diversa dat ratio. Nam terra dicta a superiori parte qua teritur. Humus ab inferiori vel humida terra, ut sub mari. Tellus autem quod fructus eius tollimus. Haec et Ops dicta eo quod opem ferat frugibus. Eadem et arva ab arando et colendo vocatur. Proprie autem terra ad distinctionem aridae dicitur, arida nuncupatur, sicut scriptum est: quod vocavit Deus terram aridam. Naturalis enim proprietas siccitatis est terrae. Nam ut humida sit, hoc aquarum affinitate sortitur. Cuius motum alii dicunt ventum esse in concavis eius, qui motus eam movet. Salustius: Venti per cava terrae praecipitati rupti aliquot montes tumulique sedere. Alii aquam dicunt in terris moveri et eas simul concutere, sicut vas, ut dicit Lucretius. Alii spongiae eam terram

cauos plerumque latentes rimae, super posi-
ta terra concutiunt. Terrae quoque hiatus aut ex
motu aquae inferioris fit, aut crebris
tonitruis, aut de cavernis terrae eru-
pentibus ventis. De orbe.

Orbis a rotunditate circuli dictus, quia
sicut rota est. Unde brevis etiam rotella
orbiculus appellatur. Undique enim oceanus
circumfluens eius in circulo ambit fines. Di-
visus est autem trifarie. E quibus una pars
Asia, altera Europa, tertia Africa nuncu-
patur. Quas tres partes orbis terrae veteres non
aequaliter diviserunt. Nam Asia a meridie per
orientem usque ad septentrionem pervenit. Europa
vero a septentrione usque ad occidentem. Atque in
Africa ab occidente usque ad meridiem.
Unde evidenter orbem dimidium duae tenent
Europa et Africa, alium vero dimidium
sola Asia. Sed ideo istae duae partes factae sunt
quia inter utramque ab oceano mare mag-
num ingreditur, quod eas intersecat. Quapropter
si in duas partes orientis et occidentis or-
bem dividas, Asia erit in una, in altera vero
Europa et Africa. De Asia et partibus eius.

Asia ex nomine cuiusdam mulieris est ap-
pellata, quae apud antiquos imperium te-
nuit orientis. Haec in tertia orbis parte dis-
posita, ab oriente ortu solis, a meridie oce-
ano, ab occiduo nostro mari finitur, a sep-
tentrione Meotide lacu et Tanay fluvio
terminatur. Habet autem provincias multas et
regiones, quarum breviter nomina et situm ex-
pediam, sumpto initio a paradiso. Para-
disus est locus in orientis partibus constitutus,
cuius vocabulum ex greco in latinum vertitur
hortus. Porro ebraice Eden dicitur, quod in
nostra lingua deliciae interpretatur. Quod utrum-
que iunctum facit hortum deliciarum. Est enim omni
genere ligni et pomiferarum arborum consitus,
habens etiam et lignum vitae. Non ibi frigus, non
aestus, sed perpetua aeris temperies. E cuius
medio fons prorumpens totum nemus irri-
gat, dividiturque in quatuor nascentia
flumina. Cuius loci post peccatum hominis aditus
interclusus est. Septus est enim undique rum-
phea flammea, id est muro igneo accinctus,
ita ut eius cum celo pene iungat incendium.
Cherubin quoque, id est angelorum presidium arcen-
dis spiritibus malis super rumphee flagrantiam
ordinatum est, ut homines flammae, angelos
vero malos angeli submoveant, nec carni
nec spiritui transgressionis aditus pateat
paradisi. India vocata ab Indo flumine,
quo ex parte occidentali clauditur. Haec a
meridiano mari porrecta usque ad or-
tum solis, et a septentrione usque ad montem Cau-
casum pervenit, habens gentes multas et oppida,
insulam quoque Taprobanen gemmis et elephantis
refertam, Crisam et Argyren auro argentoque
fecundas, utilem quoque arboribus foliisque nun-
quam carentem. Habet et flumina Gangen et Indum
et Ypanim illustrantes Indos. Terra In-
diae Favonii spiritu saluberrima, in anno
bis metit fruges; vice yemis etesias
patitur. Gignit autem tincti coloris
homines, elefantes ingentes, monoceron
bestiam, psitacum avem, hebenum quoque lignum,
et cinnamomum et piper et calamum aroma-
ticum. Mittit et ebur, lapides quoque preciosos,
berillos, crisopasos et adamantem, car-
bunculos, lignites, margaritas et
uniones, quibus nobilium feminarum ardet
ambitio. Ibi sunt et montes aurei, quos
adire propter dracones et griphas et immani-
um hominum monstra impossibile est. Parthia
ab Indie finibus usque ad Mesopotamiam
generaliter nominatur. Propter invicta enim virtute
Parthorum et Assiria et reliquae proximae regiones.

i eius noie tũsierit. Sũt ei i ea aracu
sia. parthia. assiria. Media. ⁊ psida.
Que regiões i iuicẽ ꝯiũcte. initiũ
ab indo flumine sumũt. Tigri clau
dũt' locis motuosis ⁊ asꝑioribꝫ si
te. hñtes flumẽ ydaspẽ ⁊ arabem.
Sũt ei int' se finibꝫ suis discreta no
mina a ꝓpris auctoribꝫ ita trahẽtes.
Aracusia ab opido suo nũcupata.
Parthiã ꝑthi abscisia uenientes oc
cupauẽt. q̄ ex suo noie uocauẽt.
Huius a meridie rubrũ mare ẽ. A septẽ
tone yrcanũ salũ. ab occidia sol'
plaga media. Regna i ea decẽ ⁊ oc
to sũ. porrecta a caspio litore usqꝫ ad
tras scitharum. Assiria uocata ab as
sur filio sem. q̃ eã regionẽ ꝑ dilu
uiũ ꝑmus icoluit. Hec ab ortu idiã.
a meridie mediã tagit. ab occiduo ti
grim. A septẽtrõe mõte caucasũ. ũ
porte caspie sũt. In hãc regionẽ ꝑm
usus iuẽto ẽ purpure. Ĩn ꝑmũ crinui ⁊
corpm unguẽta uenerũt. ⁊ odoris q̄
bꝫ romanorũ atqꝫ grecorũ effluxit luxuria. Me
dia ⁊ psida a regibꝫ medo ⁊ ꝑso cogno
minate. q̄ eas ꝓuicias bella do agressi
sũt. Ex qbꝫ media ab occasu tũsuisa
ptia regna ãplectit'. a septẽtrõne ar
menia claudat'. Ab ortu caspio ua
dit. A meridie psidã. Huius media tria
medicũ arborẽ gignit. q̄ aliq̄ regio
minime ꝓtulit. Sũt aũt medie due
maior ⁊ minor. Persida tẽdẽs ab ortu
usqꝫ ad idos. ab occasu rubrũ mare
hr. ab aqlone uo mediã tagit. ab
austro carmaniã q̄ psidi annectit'
qbꝫ ẽ sita oppidũ nobilissimũ. In
psida ꝑmũ orta ẽ ars magica. ad
q̄ nebrot gigas post ꝯfusionẽ linguarum

abiit. ibiqꝫ ꝑsas ignẽ colẽ docuit.
Nã omnes i illis ꝑtibꝫ solẽ colũt. q̄
ipsorũ lingua el dr. Mesopotamia grecã
ethimologia possidet q' duobꝫ flu
uiis ambiat'. Nã ab oriẽte tigri
hĩt. ab occidẽte eufratẽ. Incipit aũt
a septẽtrõne int' mõtẽ taurũ ⁊ cau
casũ. Cuius a meridie seq̃ babilonia.
Deĩn caldea nouissime arabia eude
mõ. Babiloie regiois caput babilõ
urbs ẽ. a q̄ ⁊ nũcupata. tã nobilis ut
caldea ⁊ assiria ⁊ mesopotamia i ei'
nõn aliqñ tũsierũt. Arabia appllãta
i. sac̃. hec ẽ siguãre int'pratur. eo q' sit
regio turifera odores cãs. Hic eã g̃
ci eudemon. nri bẽam noiauẽt. in
cuius saltibꝫ ⁊ mirra ⁊ cinamũ ꝓue
niũt. Ibi nascit' auis fenix. Sardo
nix gẽma ⁊ yris. Molocides ⁊ pedoro
ta i ueniũt. ipa ẽ ⁊ sabaa. appllãta a fi
lio cuis q̄ nũcupatus ẽ sabba. Hec aũt
angusto tĩc tẽtu. ad oriẽtẽ usqꝫ ad
psicũ sinũ extẽdit. cuius septẽtriona
lia caldea claudit. occasũ sinus arabic'.
Siriã sirus. qdã ꝑhibet' indigenã a suo
uocabulo nũcupasse. Hec ab oriẽte flu
uio eufrate. ab occasu mari nro ⁊
egipto t'minat'. tigẽs a septẽtrõne
armenia ⁊ capadocia. a meridie sinus
arabicus. Sitꝰ eius porrectus i mũsa
lõgitudinẽ. i lato angustior. Hec aũt
i se ꝓuincias comagenã. fenicẽã ⁊ pa
lestinã. cuius ps ẽ iudea. absqꝫ sarrace
nis ⁊ nabatheis. Comagena ꝑma
ꝓuincia sirie a uocabulo comage urbis
nũcupata. q̄ quõdã i metropol' hẽ
bat'. Huius a septẽtrõne armenia ab or
tu mesopotamia a meridie siria. ab
occasu mare magnũ. Fenix cathi

fr̄ de thebeis egiptiõꝝ ĩsinã ꝓfecti
aꝑ sidonẽ regnauit. eãq; ꝑniciã ex
suo noĩe appllauit. fenicẽã. Ipã ẽ
ũ ẽ tirꝰ ad q̃ᷓ esayas loq̄. hr̄t aũt ab
oriẽtẽ arabiã amͣidie mare rubrũ.
Palestina ꝑuĩcia philisti urbẽ metᷓ
poli hũit. q̃ nũc dr̄ ascalõ. ex q̃ ciui
tate oĩs circa eã regio palestina ẽ nũ
cupata. hinc ab oriẽte mare rubrũ
occurrit. a meridiano latẽ iudẽa ex
cipᷓ. A septẽtrionali plaga tyrioꝝ fi
nibꝫ claudit. ab occasu egipto limi
te tĩminatᷓ. Iudẽa regio palestĩe ex
noĩe iude appllata. ex cuiꝰ tribu re
ges hũit. hec pꝰ canaan dc̄a a filio
cham. siũ a decẽ cananeoꝝ gẽtibꝫ.
q̃bꝫ expl̃sis eãdẽ t̃rã iudẽi possederᷓ.
Initiũ lõgitudis eiꝰ a uico arsa usq;
ad uicũ iuliadem ꝑtingᷓ. iquo in
dõꝝ pit̃ ac tyrioꝝ cõis hitatio ẽ. La
titudo aũt eiꝰ a mõte libani usq; ad
tibẽiadis lacũ extẽdit. In medio aũt
iudee ciuitas ihosolima ẽ. q̃ȷ̃ um
bilicꝰ regioĩs totiꝰ. t̃ra uariaꝝ opũ
diues. frugibꝫ fertil̃. aq̃s illustr̃.
opima balsamis. vn̄ secłm clemẽ
toꝝ gr̃iaꝝ estimauerit iudẽi eã ꝑmi
ssã ꝑr̃ibꝫ. t̃rãꝝ fluẽtẽ melle ꝫ lacte.
cũ hic illis dẽ resurr̄tõis ꝓrogati
uã pollicẽtᷓ. Samaria regio pales
tine ab oppido quodã nĩn accepᷓ q̃
uocatᷓ samaria. ciuitas quõdã reg
al̃ i isrl̃. q̃ nc̄ ab augusti noĩe sabã
stia nũcupatᷓ. hec regio inᷓ iudẽã
ꝫ galileã media iacet. icipiẽs a
uico cui nn̄ ẽ eleas. deficiẽs itra
acrabat. sitꝰ eiꝰ nã ꝯsili nec ullo
differẽs a iudẽa. Galilea regio pa
lestine. uocata q̃ gignat cãdidio

res hoĩes q̃ᷓ palestina. hec ẽ duplᷓr ẽ.
supior ꝫ ĩfior. & tñ ꝯnexe. sitie ꝫ fem
ci adherẽtes t̃ra eaꝝ opima ꝫ ferax
ꝫ fructibꝫ satᷓ fecũda. Pẽtapol̃ regio
i ꝯfinio arabie ꝫ palestine sita. dc̄a a
q̃nq; ciuitatibꝫ impioꝝ q̃ celeste ig
ne ꝯsũpte sũt. t̃ra ampliꝰ a ihosoli
mis oliꝫ ubertima. nc̄ aũt deserta atq;
exusta. Nã ꝓp̃ celᷓe icolaꝝ de celo de
scẽdit igᷓ q̃ regiõẽ illã sciñes eñnat
disoluit. Cuiꝰ umbra q̃dã ꝫ sp̃es i fa
uillis ꝫ i arborbꝫ ip̃is ꝫ adhuc uiᷓ.
Nascitᷓ ei ĩ poma uirẽcia sb̃ tĩta sp̃e
matũtatis. ut edẽdi desĩdiũ gignãt.
Si carpas fatiscit ac resoluitᷓ in ci
nem. fumũq; exalãt q̃ȷ̃ adhuc arde
at. Nã bathea regio a nabeth filio ys
mael nũcupata. Iacet aũt int̃ iudẽã
ꝫ arabiã. ꝫ surgẽs ab eufrata i mare
rubrũ ꝑtingᷓ. ꝫ ẽ pᷓs arabie. Egiptꝰ
q̃ pꝰ aeria dicebatᷓ ab egipto danaiᷓ
fr̄e ꝑẽa i regnãte nn̄ accepᷓ. hec ab oriẽ
te sirie ac rubro mari ꝯiũcta. ab occa
su libiã hᷓt. a septẽtriõne mare magnũ.
A midie uo i introrsũ recedẽs ꝓtẽdit usq;
ad ethiopas regio celi imbribꝫ ĩsueta.
pluuiaꝝ ignara. Nilo solꝰ eã circũfluẽs
irrigat. ꝫ iundatiõẽ sua fecũdat. vn̄ ꝫ
ferax frugibꝫ. multa ĩ pte t̃raꝝ frũmẽto
alit. cetaꝝ q̃ȷ̃ negõꝝ adõ copiosa ut ĩ
pleat necc̃ijs mercibꝫ ꝫ orbẽ t̃raꝝ. Fini
egipti canopea a canope menelai gub
natore seplto i ea. ĩsula q̃ libie ꝓuĩci
piũ ꝫ hostiũ nili fac̃. Seres oppidũ oriẽ
tis a quo ꝫ genꝰ sericũ ꝫ regio nũcupa
ta ẽ. hec a sciticꝰ oceano ꝫ mari caspio
ad oceanũ oriẽtalẽ iflectitᷓ. nobilibꝫ
flũdibꝫ fertil̃ eq̃bꝫ uellã decerpũtᷓ. q̃
ceteraꝝ gẽtiũ seres ad usũ uestiũ uen

dicitur. Bactrie regioni proprius amnis bactrus
vocabulum dedit. Partes huius quae pene
sunt, preter montis indicis ambiuntur. Quae adversae
indi fluvius fontibus terminatur. Reliqua inclu
dit occeanus fluvius. Mittit bactria fortis
simos camelos numquam atterentes pedes.
Scitia sicut et gotia a magog filio iaphet
fertur cognominata. Cuius terra olim ingens
fuit. Nam ab oriente india. A septentrione
per paludes meotidas inter danubium et
occeanum usque ad germanie fines porrige
batur. Postea vero minor effecta a dextra orien
tis parte qua oceanus siricus tenditur usque ad
mare caspium quod est ad occasum. De hinc ad
meridiem usque ad caucasi iugum deducta est.
Cui subiacet yrcania ad occasum. Habens pari
gentes multas. Propter terrarum infecunditatem late
vagantes. Ex quibus quedam agros incolunt. Quae
dam portentuose ac truces carnibus hu
manis et eorum sanguine vivunt. Scithie
plures terre sunt locupletes inhabitabiles tamen
plures. Nam dum in plerisque locis auro et gem
mis affluat, griphorum inmanitate accessus
hominum rarus est. Smaragdis autem optimis
hec patria est. Cianeus quoque lapis et cristallus pu
rissimus scithie est. Habet et flumina magna.
Oscorum, fasidem atque araxem. Yrcania di
cta a silva yrcania que scithie subiacet. Ha
bens ab oriente mare caspium. A meridie
armeniam. A septentrione albaniam. Ab
occasu ybiriam. Est autem silvis aspera copio
sa inmanibus feris, tigribus, pantherisque et par
dis. De qua virgilius. Yrcanaque admorunt
ubera tigres. Albania a colore populi nun
cupata eo quod albo crine nascuntur. Hec ab
oriente sub mare caspium surgens per oram
occeani septentrionalis usque ad meotides pa
ludes per deserta et inculta extenditur. Huic terre
canes ingentes sunt. Tantaque feritatis ut

tauros leonesque perimant. Armenia nun
cupata ab armeno iasonis tessali co
mite. Qui amisso rege iasone collecta
multitudine eiusque passim vagabatur, ar
meniam cepit et ex suo nomine nuncupavit.
Sita est autem inter taurum et caucasum. A ca
padocia usque ad caspium mare, protensa.
Habens a septentrione ceraunios montes.
Ex cuius collibus tigris fluvius nascitur. In
cuius montibus harcapu diluvium sedisse
perhibetur. Duplex est autem armenia superior
et inferior. Sicut due pannonie. Yberia
regio asie est propter pontum armenie iunc
ta. In hac erbe tincture utiles nascun
tur. Cappadociam urbs propria nominavit. Hec
in capite sirie sita ab oriente armeniam
tangit. Ab occasu asiam minorem. Ab aquilo
ne mare cimericum et themis campi
et campos quos habuere amazones. A me
ridie vero taurum montem est subiacet cilicia
et isauria. Usque ad cilicum sinum qui spectat
usque quae insulam cyprum. Terra eius ante alias
nutrix est equorum. Alis amnis per eam flu
it. Qui quondam lidie regna diviserit a
persis. Asia minor ab oriente capadocia
cingitur ab aliis partibus undique mari cir
cumdatur. Nam a septentrione pontum eusinum
habet. Ab occasu propontidem. A meridie egiptium
mare. Habet provincias. Bitiniam. Frigiam.
Galaciam. Lidiam. Cariam. Pamphiliam. Ysau
riam. Liciam. Atque ciliciam. Prima asie
minoris bitinia in ponti exordio ad par
tem solis orientis adversa tracie iacet. Mul
tis antea nominibus appellata. Nam prius bebri
cia dicta. Deinde migdonia. Mox a bitti
no rege bitinia nuncupata. Ipsa est et
maior frigia. Micomedia urbs in ea
est. Ubi hannibal fugiens venenum ha
ustu animam expiravit. Galacia dicta a

ꝑsas gallorꝝ gētib;. aq̄b; extitit ex
cipata. Nā galli i auxiliū a rege bi
tinie euocati. regnū cū eo parta uic
toria diuiserūt. Sicq; deīn grecis admi
xti. ꝑmū gallo greci nūcupati quo gal
lorꝝ noīe galate dicūt᷑. ⁊ eorꝝ regio ga
lacia nūcupat᷑. Frigia dc̄a. a frigia
europi filia. hec ⁊ dardania. a dardano
filio iouis dc̄a. de quo omerus ait.
Quē ꝑmū genuit celesti iuppit᷑ ar
ce. Hic eni ꝑfectus ē de corintho ciuita
te ꝑmo i frigiā. Est aūt regio troadi su
iecta ab aq̄lone ꝑte galacie. A meridi
ana uicina ē licaonie. Ab oriēte li
die ad heret. ab occidēte ellespōto
mari t᷑mīat᷑. Huius regio troia est.
q̄ ex suo noīe appllauit. Tros troia
norꝝ rex. ganimedi pr̄. Due sūt aūt
frigie. maior ⁊ minor. Maior frigia ꝟ
smirnā hēt. minor iliū. Licaonia.
Caria ē exinꝰ fluuius discernit a frigia.
Lidia sedes ātiq̄ regnorꝝ. q̄ pactoli ꝟ
unda extulit i diuicias torrētib;
aureis hec aūa meonia dicebat᷑. Cuc
dū ꝑ ubertate duo fr̄es reges. lidiū.
⁊ tirrenū ferre nō possēt. ex sorte tirre
nus cū ingēti multitudie ꝑfect᷑. loca
gallie occupauit. ⁊ tirreniā noīauit. Li
dia aūt a lido regis frē q̄ ipui ciaīre
mīsat cognominata ē. Cōiūgit᷑ aūt
ab occidēte minorī frigie. ab ortu sm
irnā urbē hēt. q̄ meles fluuius cīgit.
cuius cāpos pactolꝰ ⁊ ermus cōfflu
entes areis aureis ditissimi. Pam
philia. q̄ sauria ex situ loci ꝑibet᷑
cognoīata q̄ undiq; apta aurarū
fluctib; pateat metropoli urbē sele
uciā hēt. Cilicia a cilice quodā nom
i̅nat᷑. q̄ ortu fenice dicūt ātiq̄orē. q̄
iouē fuisse asserūt. Plurima iacet cā
pis. recipiēs ab occiduo liciā. a m
die mare siccū. a tergo mōtis tauri
iugū. Hic cigno amnis intersecat.
matrē urbiū hēt tarsī i ea ⁊ corico
oppidū ē. Vn̄ crocꝰ plurimꝰ ⁊ optimꝰ
uenit spiramie flagrātiorꝰ ⁊ colore plꝰ
aureo. Licia nūcupata. q̄ ab oriēte
adiuncta cilicie sit. Nā ab ortu hēt ci
liciā. ab occasu ⁊ midie mare. a sep
tētone cariā. Ibi ē mōs cimera qui
nocturnis estib; ignē exalat sic i sici
lia ethna. ⁊ uesulꝰ i cāpania. De

Post asiā europa ⁊ ꝑtib; eius.
ad europā stilū uertamꝰ. Eu
ropa q̄ppe agenoris regis libie fi
lia fuit. q̄ iouis ab africa rapti cre
ti aduexit. ⁊ ꝑtē tciā orb ex eiꝰ noīe
appllauit. Iste ē aūt agenor libie fi
lius ex q̄ ⁊ libia. i. africa fert᷑ cognoīa
ta. Vn̄ apparet ꝑus libiā accepisse uo
cabulm ꝑꝰ ea europā. Europa aūt i
tcia orb ꝑte diuisa icip a flumine ta
nay. descēdēs ad occasū ꝑ septētriona
lē oceanū. usq; i fines yspanie. Cuiꝰ
ꝑs oriētal ⁊ midiana a pōto cōsurgēs.
tota mari magno cōiūg᷑. ⁊ i insulas
gadis finit᷑. Prima europe regio
scithia i ferior q̄ a meotidis paludib;
icipiēs. int᷑ danubiū ⁊ oceanū sep
tētonalē usq; ad germaniā porrigit᷑.
Que tra gnalit᷑ ꝑꝑ barbaras gētes q̄
b; i habitat᷑. barbarica dr̄. Huiꝰ ꝑs ꝑm
alania ē. q̄ ad meotides paludes ꝑ
tīgit. Post hāc dacia ū ⁊ gothia. De
inde germania. ū plimā ꝑtē sueui
icoluerūt. Germania ꝑꝰ scithiā
i feriorē a danubio i tirrenū fluuiū
oceanūq; cōclusa cīgit᷑. a septētrione

123

et occasu oceano. ab ortu uero danubio
a meridie reno flumine dirimitur. Terra di-
ues uiris ac populis numerosis et immanibus.
unde et propter fecunditatem gignendorum populorum
germania dicta est. Gignit autem yrcanias
aues quarum penne nocte perlucent. In saltibus quoque
feras et uros atque elces parturit. Mit-
tit et gemmas. cristallum et sucinum calla-
icum quoque uiridem et ceraunium candi-
dum. Due sunt germanie. superior iuxta sep-
tentrionalem oceanum. inferior circa renum.
Prouincias autem quas danubius a barba-
rico ad mediterraneum mare secludit.
prima est mesia a messium prouentu uoca-
ta. unde et eam ueteres cereris orreum nuncu-
pabant. Hec autem ab oriente ostio dan-
ubii usque. ab euro uero tracie. a meridie
macedonie. ab occasu ystrie copulatur.
Post mesiam autem pannonia est. in nouem
agris frigidis et pcdis. fructuosa. Post quam
reticus frugibus ferax quam excipit gal-
lia. belgica. Tracie tiras iaphet fi-
lius uenientes nomen dedisse perhibetur. alii
a seuicia incolarum traciam appellari
dixerunt. Hinc ab oriente propontis et urbs
constantinopolis opposita est. A septentrio-
ne uero ister obtenditur. A meridie uero eg-
eo mari adheret. Ab occasu mace-
donia illi subiacet. Cuius regiones oli-
uersorum populis. mesi. i. gethe. sarmate.
sithe. et alie plurime nationes incolu-
erunt. Ampla est enim ideoque plurimas conti-
nuit gentes. Ebrum flumen tracia fun-
dit. qui et gentes barbarorum plurimas tangit.
Grecia a greco rege uocata. qui cunctam
eam regionem incoluit. Sunt autem prouincie
grecie. vii. Quarum prima ab occidente
dalmacia. Inde epyrus. Inde elladas.
Inde tessalia. Post macedonia. Inde

acaya. et due in mari. creta et ciclades.
ylliricus autem generaliter omnis grecia est.
Dalmacia a delmia maritima eiusdem prouin-
cie ciuitate traxisse nomen existimatur.
Adheret autem ab oriente macedonie.
a septentrione mesie. ab occasu histrie
terminatur. A meridie uero adriatico
sinu clauditur. Illiria regio iuxta adriati-
cum mare. inque dardani ededes habitant.
Ipsa est et dardania a dardano rege co-
gnominata. homines ex troiana prosapia
in mores barbaros efferati. Epyrus
a pyrro achillis filio cognominata
cuius prius caonia que antea molossia dicta
est. a molosso filio pirri. quem de andro-
maca habuit. Sed postea quam occisus est pirrus
orestis insidiis. andromacam elenus
suscepit. tenuitque regnum priuigni qui
successerat patri. a quo molossia dicta
est pars epiri. Quam elenus postea a fratre
caone quem inuenatu per ignoranciam dicitur
occidisse caoniam nominauit. quasi ad so-
latium fratris extincti. Elladas dicta a
rege ellane deucalionis et pirre filio.
a quo et primum greci ellenes nuncupati
sunt. Ipsa est et attica terra antiquitus dicta. Ra-
gianus quidam grecie indigena fuit. ex
cuius filia attis nomine attica terra uo-
cata est. Hec inter macedoniam et acayci
media iacet. achadie a septentrionali
parte coniuncta. Ipsa est et uera grecia ubi fuit
athenas ciuitas mater liberalium litterarum.
et philosophorum nutrix. qua nichil habuit gre-
cia clarius atque nobilius. In ea est et ma-
ratonius campus. oppinione quondam
prelii cruentissimus. Elledas autem due
sunt prouincie. boetia. et peloponensis. Bo-
etia autem dicta hac ex causa. Dum cathmus
agenoris filius europam sororem a ioue

rapta ex precepto genitoris quereret
nec reperiret. pauens iram formidans confir
mato animo elegit exilium. Alii bouis
forte secutus conspecte uestigia amp
lexus est sedem in illa recubauerat. sicque
locum de nomine bouis beociam nominauit.
ubi et thebas urbem construxit. Eadem est
aonia uocata a fonte quodam apollini
et musis consecrato qui in eadem beocia est. Pe
loponensis uero fuit pars ellados. a pelope
rege nominata atque uocata. Tessalia
a thesalo rege cognominata. que a meridi
ana plaga macedonie coniuncta est.
cuius a tergo pieria est. multa in tessa
lia flumina et oppida. inter que precipue
thessalonica et thebe. ubi olim ciuilia
bella detonuerunt. et ubi nati sunt apollo
et hercules maior ille thebanus. ibi est
mons parnaso quondam apollini consecratus.
Tessalia patria achillis et origo laphi
tarum fuit. de quibus fertur quod hii primo e
quos frenis domuerint. unde et centau
ri dicti sunt. In thessalia primum solidi
aurei facti sunt. domatorum quarumque equorum
usus primum ibi repertus est. Macedonie
in exordio ab emathio rege ema
thie nomen erat. Sed macedo deucalio
nis maternus nepos. postquam ibi accepit
principatum mutauit uocabulum. ma
cedoniamque a suo nomine dixit. Est autem
confinis ab oriente egeo mari. a me
ridie acaye. ab occasu dalmatie.
a septentrionale mesie patria alexan
dri magni et regio aureis uenis
argentique obtima. lapidem quem peanti
tem uocant ista gignit. mons olimp
icus est. qui excellenti uertice tantum atto
llitur. ut in cacumine eius nec nubes nec
uenti sentiantur. Acaya ab aceo rege.

et urbs et epirica appellata. Hec pene in
sula est. Namque absque septentrionali parte
que macedonie iungitur undique septa est ma
ri. Ab oriente enim habet mirteum mare. ab
euro creticum. a meridie yonium. ab af
frico et occasu cassiopas insulas. a so
la septentrionali parte macedonie uel
attice terre adiungitur. huius caput est urbs
corinthus grecie decus. Inachus est acaye flu
uius. Archadie uero sinus achaye est. ut
platani folium inter yonium et egeum
mare exposita. quam archas iouis et
caliste filius pelasgis in ditionem reda
ctis ex suo nomine archadiam nuncupa
uit. Ipsa est et siciona a sicione rege.
a quo et regnum sicionorum est dictum. habet autem
archadia fluuium magnum erimantum.
ab esto quoque lapidem. qui semel accensus num
quam extinguitur. candidissime et merule
ibi nascuntur. Lacedemonia. Pan
nonia. ab alpibus apenninis est
nuncupata. quibus ab ytalia secernitur
regio uiris fortis et solo leta. duobus
satis acribus fluuiis drauo et sauo
uallata. Coniungitur autem cum norico et
recia habens ab oriente messiam. ab eu
ro ystriam. ab africa uero alpes apen
ninas habet. ab occasu galliam belgicam.
a septentrione danubii fontem. uel limi
tem qui germaniam galliamque secernit. Istria
inter amnis uocatur quia eius terras influ
it. ipse est danubio. habet istria autem a
septentrione pannoniam. Italia olim
a grecis populis occupata. magna grecia
appellata est. Deinde a regis nomine saturnia
mox et latium dicta. eo quod idem saturnus a io
ue sedibus suis pulsus ibi latuerit. Po
stremo ab italo siculorum rege ibi
regnante italia nuncupata est. Cuius

ſitu lõgitudie amplior q̄ latitudie
a circio i eurū extēdit. A meridie tirre
no mari. ab aqlone adriatico cla
uditur. Ab occidētē alpiū iugis finit.
ĩta oībꝫ terris pulcherrima soli ferti
litate. pabuli ubtate gratissima. Hꝫ la
cus uenacū. auernū atqꝫ lucrinū.
flumen qꝫ eridanū ⁊ tiberī. ⁊ extepētes
fōtibꝫ baias. gignit gēmas sirritē.
ligurium ⁊ corallium. boam q̄ ſpētem.
lincē ferā ⁊ diomedias aues. Italia
aūt ⁊ hispania iccirco esperie dicte. quod
g̃ci uesp̄ stella nauiget. ⁊ i italia.
⁊ i hispania. Que hac rōne discernit.
aut eī esperia sola dicis ⁊ ſignificas ita
liā. aut addis ultimā ⁊ significas
hispanā. qꝛ i occidētis ē fine. Tuscia
ps italie. umbria uō ps tuscie. Tuscia
aūt a frequētia sacrificiorū ⁊ thuris uoca
ta. ~~[struck through]~~ umbria uō histo
rie narrat. eo qꝫ tpe aquose cladis
imbribꝫ supfuit. ⁊ ob hoc umbria
grece cognominata. Est ei in iugis a
pennini mōtis sita. ipte ytalie iux
meridie. Etruria ps ytalie dicta qꝫ eius
fines tēdebāt usqꝫ ad ripā tibris. qi
aut exterior. Nā aut etois ſignat al
to se orci fines uocat. Rome ei fines
aña unā tñ tibris ripā tenebāt. Ali
⁊ truriā dictam ab etrusco pncipe pu
tant. Id ē ⁊ tirrenia a tirrone lidy filio.
q̄ ex forte cū ppli pte de meonia ueit
ad ytaliā. Hec ē ⁊ tuscia. sꝫ tusciā dic
nō debemꝰ. qꝛ nusqꝫ legimꝰ. Tuscia
aūt a frequētia sacrificiorū ⁊ thuris dicta ē.
~~[struck through]~~. Illic ⁊ aruspicinā dicit
cē repta. Apulia ubi brundisiū q̄ etho
li secuti diomedē ducē cōdiderit. Cã
pania hꝫ terras. yeme am atqꝫ estate

imanētes. Sol ibi mitissimꝰ. grata tē
pies. aer purꝰ ⁊ blādꝰ. Gallia a cā
dore ppli nūcupata ē. gala ei grece lac
dr. mōtes ei ⁊ rigor celi. ab ea pte
sol ardorē excludunt. Quo fit ut cā
dor corporū nō coloret. Hāc ab oriē
te alpiū iuga tuetr. Ab occasu ocean
i cludit. A meridie prerupta pyrinei.
A septētrōne rē flueta atqꝫ gmania.
cuius initiū belgica finis aquitania
ē. Regio gleba uba ac pabulosa.
⁊ ad usū aiāciū apta. Fluminibꝫ q̄
⁊ fōtibꝫ irrigua pfusa duobꝫ mag
nis reno ⁊ rodano fluuiis. Belgis
aūt ciuitas ē gallie. a quo belgica
puicia dicta ē. Cisalpina. qꝛ citra alpes.
Trans alpina. i. trans alpes a septē
tōne. Recia uō. qꝫ sit iuxta renū. Aq
tanica aūt ab obliquis aquis ligeri flu
minis appllāta q̄ ex plima pte ter
minꝰ eius ē. eāqꝫ pene i orbē cingit.
Hispania pmū ab ibero amne ibia nūcu
ca pata ē. postea ab hispal yspania
cognominata ē. Ipa ē ⁊ ūe esperia. a
uesp̄ stella occidētali dicta. Sita ē
int affricā ⁊ galliā. a septētrōne pi
reneis mōtibꝫ clausa. reliquis ptibꝫ
undiqꝫ mari cōclusa. salubritate celi
equalis oīū frugū gnibꝫ fecūda. ge
mmarū metallorūqꝫ copiis ditissi
ma. In qua fluūt cū flumina magna.
Betis. minea. yberꝰ. ⁊ tagus. aurū
trahēs ut pactolus. hꝫ puicias. vi.
Terraconēsē. Cartaginēsē. Lusita
niā. Galleciā. Beticā. ⁊ trās freta in
regiōe affrice tingitanā. Que sūt q for
aūt yspanie. citerior q̄ i septētrōna
li plaga a pireneo usqꝫ cartaginē
porrigit. vlterior q̄ i meridie a celtibis

usq; ad gaditanũ fretũ extẽdit. Ci
tior aũt ⁊ ulťior dĩca. q̃ ciť ⁊ ulť. S;
ciť. q̃ cĩca t̃ras. ⁊ ulť. ul' q' ultima. L'
q' nõ sit p' hãc ulla. H̃ ẽ alia t̃ra.

Libia dĩca q' in lib; .ĳe. libia.

Libia dĩca q' in lib; flat. hec ẽ africus. Alii aũt epa
phum. iouis filiũ. q̃ memphym i
egipto ɔdidit ex cassiota uxore p
creasse. filiã libiã. q̃ p̃ea i africa reg
nũ possedit. cui᷒ ex noĩe t̃ra libia
ẽ appllãta. Africã aũt noĩatã q̃dã
in existimãt q̃i apricã. q' sit apta ce
lo. ul' soli. ⁊ sine orrore frigoris. Alii
dĩt africã appllãri ab uno ex posťis
abrahe de cethura q̃ uocat᷒ ẽ afer.
de q̃ sup̃ meminim᷒. Incip̃ aũt afrim
b; egipti p̃gẽs iuxt̃ m̃idiẽ p ethiop
ia. usq; ad athlãtẽ mõtẽ. a septẽtrio
nali ũo pte mediterraneo mari. cõ
iũcta claudit. ⁊ i gaditano mari finit.
H̃ns p̃uĩcias. Libiã. Cirenẽsẽ. Pẽta
poli. Tripoli. Bizaciũ. Cartaginẽ. Nu
midiã. Mauritaniã. Tigitaniã. Et
cĩca sol' ardorẽ ethiopiã. Libia cire
nẽsis i pte africe p'ma ẽ. a cirene ur
be ⁊ t̃poli q̃ ẽ i ei᷒ finib; nũcupata.
Hinc ab oriẽte egipt᷒ ẽ. ab occasu si
rtes maiores ⁊ trogodite a septẽtrio
ne mare libicũ. a m̃idie ethiopia.
⁊ barbaror; uarie natiões ⁊ solitu
diẽs i accessibiles. q̃ ⁊ basiliscos s'pẽ
tes creãt. Pẽtapolis g̃ca ling̃ a q̃nq;
urbib; nũcupata. i. beronice. Cẽtira.
Apollonia. Ptolomais. ex q̃b; ptolo
mais ⁊ beronice a regib; noĩate s.
Est aũt pẽtapol' libie cirenẽsi adiũ
cta. ⁊ i ei᷒ finib; deputata. Tripoli
tã nãq; p̃uĩciã g̃ca lĩgua sua signãt
de nũo triũ magnar; urbiũ. Oeã ab

roceleptis magna. Hec h̃t ab oriẽte
sirtes maiores ⁊ trogoditas. A septẽ
trione mare adriaticũ. ab occasu bizã
tiũ. A m̃idie getulos ⁊ garamãtes.
usq; ad oceanũ ethiopicũ ptẽdẽtes.
Bizacena regio ex duob; nobilissimis
oppidis nõm sortita ẽ. ex q̃b; unũ adr
ometas uocat'. Hec s̃b t̃poli ẽ patẽs p
passuũ ducẽta ul' ãplius milia. fecũda
oleis ⁊ glebis. ita p pingius ut iacta i
semina p icremẽta pene cẽtesimi fr
ugis renascãt'. Zeugis ũ cartago m̃
gna. Ipa ẽ ⁊ ũa africa. int' bizãtiũ. ⁊
numidiã sita. a septẽtriõne mari sici
lo iũcta. ⁊ a m̃idie usq; ad getulorũ
regionẽ porrecta. Cui᷒ p'ra queq; fr
ugifera s̃it. ulťiora aũt bestiis ⁊ s'pẽ
tib; plena atq; onagr̃s magnis i des'
to uagãtib;. Getulia aũt africe pars
mediťranea ẽ. Numidia ab icolis
passim uagãtib; sic uocata. q' nllã;
certã h̃ent sedẽ. Nã ling̃ eor; icerte
sedes ⁊ uage. numidia dic'r. Incip̃ ã
a flumine amsica. ⁊ i zeugitanũ limitẽ
desinit. H̃ns ab ortu sirtes m̃iores.
A septẽtriõne mare q' itẽdit sardiniã.
ab occasu mauritaniã sitifẽsẽ. A m̃i
die ethiopie g̃ns. regio cãpis p pi
guis. Ubi aũt silues'r̃ ẽ feras educ't
ũ iugis ardua eq̃s ⁊ onagros p'cãt.
Eximio ẽ marmore p̃dicat' q' numi
dicũ. H̃t aũt urbes p̃cipuas yponẽ.
Regiũ. ⁊ rusiccadã. Mauritania uo
cata a colore ppl'or;. Greci ẽi nigrũ
mauro uocãt. Sic ẽi gallia a cãdore
ppli. ita mauritania a nigrore nõm
sortita ẽ. Cui᷒ p'ma p̃uĩcia maurit'
nia sitifẽsis ẽ. q̃ sitifi h̃nt oppidũ.
a q̃ ⁊ uocabulum t̃rre se regio p̃ibet. Ma

uritania uo cesariensis colonia cesa
ree ciuitatis fuit. et nunc prouincie ex ea da
tum. utreque prouincie sibi coniuncte. ab
oriente numidiam habent. a septentrione
mare magnum. ab occasu flumen ma
luam. a meridie montem astrixi. qui discernit
inter fecundam terram et arenas iacentes usque
ad oceanum. Mauritania tingitana
a tingi metropolitana huius prouincie
ciuitate uocata est. Hec ultima afri
ce. exurgit a montibus. vii. habens ab ori
ente flumen maluam. a septentrione fre
tum gaditanum. ab occiduo oceanum ath
lanticum. a meridie gaulalum gentes usque ad
oceanum esperium. Per errantes. regio gig
nes. feras. simias. dracones et stru
tiones. Olim etiam et elephantis plena fu
it. quos sola nunc india parturit. Ga
ramantis regionis caput garama op
pidum fuit. Est autem inter cirenen et
ethiopiam. ubi est fons qui riget calore diei.
et calet frigore noctis. Ethiopia
dicta a calore populorum quos solis uicini
tas torret. Denique uim sideris prodit
hominum color. Est enim ibi iugis estus. Nam
quecumque eius est sub meridiano cardine est. Cir
ca occiduum autem montuosa est. areno
sa in medio. ad orientalem uero plagam
deserta. Cuius situs ab occiduo athlan
tis montis ad orientem usque in egipti fi
nes porrigitur. A meridie oceano. septentrio
ne nilo flumine clauditur. plurimas habens
gentes. diuerso uultu et monstruosa specie
orribiles. Ferarum quoque et serpentium referta est
multitudine. Illic quippe rinocerota be
stia. et camelo pardus. basiliscus. dra
chones ingentes. ex quorum cerebro ge
mme extrahuntur. Iacintus quoque et crisopa
sus ibi reperitur. cinamomum ibi colligitur.

Due sunt autem ethiopie. una circa ortum
solis. altera circa occasum in mauritania. Ex
tra autem tres partes orbis quarta pars trans oce
anum interior est in meridie. que solis ardore
incognita nobis est. in cuius finibus antipodes
fabulose inhabitare produntur. Prima autem
hispanie est mauritania. Est deinde nu
midia. inde regio cartaginensis. Post quam
getuliam accipimus. post eam ethiopiam
inde loca exusta solis ardoribus. Sciendum
sane quod quedam prouincie primum de nomine au
ctoris appellate sunt. Postea prouincie gen
tis. nunc est firmum. Nam ab italo italia. et
rursus ab ytalia italus. et sic utimur
ipso nomine gentis quo fuit ipsum nomen
auctoris. unde diuinatum est nunc prouincie.
Ex quo accidit ex uno nomine nominari et
ciuitatem et regionem et gentem. Prouincie autem
ex ea uocabulum acceperunt. Principatum
namque gentium que ad reges alios pertine
bant. quarum ius sibi romani uincendo redi
gerent. procul positas regiones prouincias
appellauerunt. Patria uocata quod communis sit
omnium qui in ea nati sunt. Terre autem singula
ri proferimus elementum. terras uero singulas
partes. ut africa. italia. eodem et loca. Nam
loca et terre spacia in orbe terrarum multas in
se continent prouincias. sicut in corpore locus est
pars una. multa in se continens membra. sicut
et domo multa in se habens cubicula. sic et cer
ta et loca diuiduntur terre spacia. quorum
partes sunt prouincie. sicut in asia. frigia. in
gallia retia. In hispania betica. Nam
asia locus est. prouincia asie frigia. troia
regio frigie. ilium ciuitas troie. Item
regionis partes sunt prouincie. quas uulgo
conuentus uocant. sicut in frigia troia. sicut
in gallecia cantabria asturia. A recto
ribus autem regio nuncupata est. cuius partes

territoria sunt. Territorium autem vocatum
quasi taurritorium, tritum bobus et aratro.
Antiqui enim sulco ducto et possessionum
et territorium limites designabant. De in-
Insule dicte quod in salo sint, id est sulis et prom-
in mari. Ex his quedam notissime et ma unctoriis.
iores quas plurimi veterum sollerti studio in-
dagaverunt, notitie sunt. Brittania oce-
ani insula interfuso mari toto orbe di-
visa, a vocabulo sue gentis cognomi-
nata. Hec adversa Galliarum parte ad pro-
spectum Hispanie sita est. Circuitus eius quater
dragies octies septuagita quinque
milia. Multi et magna flumina in ea,
fontes calidi, metallorum larga et va-
ria copia. Gagates lapis ibi plurimus
et margarite. Tanatos insula oceani
freto gallico a Brittania est vario te-
nuisse parvo, frumentariis campis et
gleba uberi. Dicta autem Thanatos a mo-
rte serpentum, quos dum ipsa nesciat, as-
portata inde terra quocumque gentium nec-
ta sit, angues ilico perimit. Tyle
ultima insula oceani inter septentrionalem
et occidentalem plagam ultra Brittaniam a
sole nomen habet, quia in ea estivum solsticium
sol facit, et nullus ultra eam dies est. Unde et
pigrum et concretum est eius mare. Orchades
insule oceani inter Brittaniam posite, in-
numero .xx. tres, quarum .xx. deserte sunt, .xiii.
coluntur. Scotia idem et Hibernia proxima Bri-
tannie insula, spatio terrarum angustior,
sed situ fecundior. Hec ab africo in boream
porrigitur. Cuius partes priores Hyberiam et Can-
tabricum oceanum intendunt. Unde et Hyber-
nia dicta. Scotia autem quod ab Scotorum gen-
tibus colitur appellata. Illic nulla an-
guis, avis rara, apis nulla, adeo
ut advectos inde pulveres seu lapi-
llos si quis alibi sparserit inter alvearia,
examina favos deserant. Gadis insula in fi-
ne Betice provincie sita, que dirimit Euro-
pam ab Africa. In qua Herculis colupne vi-
suntur, et unde Tirrenum maris faucibus Ocea-
ni estus immittitur. Est autem a continenti terra
.c.xx. passibus divisa. Quam Tyrii a rubro
profecti mari occupantes, in lingua sua Ga-
dis, id est sepem, nominaverunt, pro eo quod circum sep-
ta sit mari. Nascitur in ea arbor simi-
lis palme, cuius gummis infectum vitri-
cera in gemmam redditur. Fortuna-
tarum insule vocabulo suo significant omnia
ferre bona, quasi felices et beate fructuum
ubertate. Sua enim apte natura pretiosarum po-
ma silvarum parturiunt; fortuitis viti-
bus iuga collium vestiuntur; ad herbarum vi-
cem messis et holus vulgo est. Unde gentium
error et secularium carmina poetarum
propter soli fecunditatem easdem esse paradisum
putaverunt. Site sunt autem in oceano contra le-
vam Mauritanie, occiduo proxime, et inter
se interiecto mari discrete. Gorgodes
insule oceani obversae promunctorio quod vo-
catur Hesperonceras, quas incoluerunt Gorgo-
nes femine, aliti pernicitate, irsuto et as-
pero corpore, ex quibus insule cognominate.
Distant autem a continenti terra bidui navi-
gatione. Hesperidum insule vocate a ci-
vitate Hesperide, que fuit in finibus Mauri-
tanie. Sunt enim ultra Gorgodes site sub
Athlanteum litus in intimos maris sinus.
In quarum ortis fingunt fabule draconem pervi-
gilem aurea mala servantem. Fertur autem
ibi e mari estuarium adeo sinuosis la-
teribus tortuosum, ut inspectibus procul lapsus
anguis imitetur. Crise et Argire insu-
le in Indico oceano site adeo fecunde co-
pia metallorum ut plerique eas auream

superficiem et argenteam habere produnt. unde
et vocabula sortite sunt. Taprobane in-
sula Indie subiacens ad eurum ex qua oce-
anus indicus incipit. patens in longitudine
octingentis septuaginta quinque milibus
passuum. In latitudine sexcenta. xx.
quinque milia stadiorum. Scinditur amnis
interfluo tota margaritis repleta
et gemmis. pars eius bestiis et elephan-
tis repleta est. partem vero homines tenent.
In hac insula dicunt in uno anno duas
esse estates. et duas yemes. et bis flo-
ribus vernare locum. utilis insula. virens
omni tempore foliis.

Huc usque oceani insule. Item in-
sule que ad elespontum usque ad ga-
des in mari magno sunt constitute. Cip-
rus insula a civitate cipro que in ea est nomen
accepit. Ipsa est et paphos veneri consecrata in
carpatio mari vicina austro. famo-
sa quondam divitiis et maxime eris. Ibi
enim prima huius metalli inventio et utili-
tas fuit. Creta grecie pars est. vergens contra
peloponnesem. Hec primum aut a temperie ce-
li macaronesos appellata est. Deinde cre-
ta dicta a crete quodam indigena. quem
aiunt unum curetum fuisse a quibus iuppi-
ter ibi absconditus et nutritus est. Est autem
insula grecie inter ortum et occasum longissi-
mo tractu porrecta a septentrione grecie
fluctibus. ab austro egiptiis undis pul-
sata. Fuit autem centum quondam urbibus
nobilis. unde et ecatompolis dicta est. prima in
remis et sagittis claruit. prima litteris
iura scripsit. equestres turmas prima do-
cuit. Studium musicum ab ideis dacti-
lis in ea ceptum. Capris copiosa cervis
eget. Lupos et vulpes aliaque feta non
ria nusquam gignit. Serpens nulla ibi.
nulla noctua. et si inferatur statim emoritur.
Larga est autem vitibus et arboribus. Dipta-
mus herba inventa nascitur. et alimus
qui admorsa diurnam famem prohibet. Fa-
langias autem venenatas gignit. et la-
pidem qui ideus dactilus dicitur. Abidos insu-
la in europa super ellespontum posita. in
angusto et periculoso mari separata. et ab
idos grece dicta quod sit introitus ellesponti
maris. in quo xerses pontem ex navibus
fecit. et in greciam transivit. Cos insula ad-
iacens provincie attice. in qua ypocras
medicus natus est. Arte lanificii prima
ornamentum feminarum inclaruit. Ciclades
insule antiquitus grecie fuerunt. quas inde cicla-
das autumant dictas. quia licet spaciis lon-
gioribus a delo procedant. in orbem tamen circa
delum site sunt. Nam orbem chyclon greci
locuntur. Quidam vero non quod in orbem digeste
sunt. sed propter scopulos qui circa easdem sunt dictas pu-
tant ciclades. Hee in ellesponto inter ege-
um et malleum mare constitute sunt. Centi-
dantur in pelago mirteo. Sunt autem in nu-
mero. l. iii. tenentes a septentrione in me-
ridiem milia quingenta. ab oriente in occasu
milia ducenta. Metropolis earum rodos.
D elos insula in medio cicladum sita. et dicta
delos fertur quod post diluvium quod ogigi tempori-
bus notatur. cum orbem multis mensibus conti-
nua nox obumbrasset. ante ceteras radiis
solis illuminata est. sortitaque ex eo nomen.
quod prima manifestata fuerit visibus.
Nam delon greci manifestum dicunt. Ipsa est et
ortigia. eo quod primum in ea vise sunt coturni-
ces aves. quas greci ortigas vocant. In hac
insula latona enixa est appolinem et dia-
nam. Delos autem et civitas dicitur et insula.
R odos cicladum prima ab oriente in qua rose
capitolium dicitur esse inventum. dum in civitatis

ordetur. ex quo et urbs et insula rodos ē
appellata. In hac urbe solo colosso fuit
ereus. lxx. cubitorum altitudinis. fuerunt
et alii centum numero in eadem insula colossi
minores. Tenedos una ex cicladibus
a septentrione sita. in qua olim civitas ate
ne quondam condita ē. unde nunc urbis illi
us portus insule sunt. Nam tennes iste
infamatus quod cum noverca sua concubuisset
fugiens hanc insulam vacuam cultoribus ob
tinuit. unde tenedos dicta ē. Sic autem dic
tus tennes. ipsum unus ex nomine tenedos
dici ē nominatum. Carpatos una ex cicl
adibus ad meridiem posita contra egiptum. a qua
carpaticum mare appellatum ē. vocata pro
celerem fructuum maturitatem. Est enim inter
egiptum et rodum. Ex hac insula dicuntur et
carpasie naves magne et spatiose.
Cithera insula una ex cicladibus apte
occidua sita. cuius porfiris antea nomen fu
it. Cithera autem vocata quod in veneris sit
orta. Icaria insula una ex cicladibus.
que icareo mari nomen dedit. hec inter samum
et miconum preruptis saxis in hospita
lis ē. et nullis sinibus portuosa. Dicitur
autem icarum extitisse ibi naufragio inter
isse. et de exitu hominis inposuisse nomen loco.
Naxo insula a dionisio dicta quasi diona
ron. quod fertilitatis merito vincat ceteras.
Est autem a delo decem et octo milia pa
ssuum separata. ex qua olim iovis fertur adver
sus tithanas fuisse profectus. Melos ex
cicladum numero una omnium insularum rotundi
ssima. unde et nuncupata. Historia dicitur ex
iasone natum fuisse filomelum et plutum.
ex philomelo paretium genitum. qui de
suo nomine paron insulam et oppidum appella
vit. Prius autem imola. deinde paros dicta.
De qua virgilius. niveaque paros. Gignit

enim marmor candidissimum quod parium di
cunt. Gignit et sardium lapidem. marmo
ribus quidem preciosiorem sed inter gemmas vili
ssimum. Chion insula syra lingua appellatur
eo quod in mastix gignitur. Syri enim masti
chen chio vocant. Samos insula ē in ma
ri egeo in qua nata ē iuno. ex qua fuit sibil
la samia et pitigoras samius a quo
philosophie inventum ē. In hac insula rep
ta primum fictilia vasa traduntur. et vasa sa
mia appellata sunt. Sicilia a sicano
rege cognominata ē. deinde a siculo itali fratre
sicilia. Prius autem trinacria dicta. propter tria acra.
id est promuntoria. pelorum pachinum et lilibeum.
Trinacria enim grece ē. quod latine trique
dra dicitur. quasi in tres quadras divisa. Hec ab
italia exiguo freto discreta africum ma
re prospectans. Terris frugifera. auro
habundans. Cavernis tamen et fistulis penetra
bilis. ventisque et sulfuris plena. Unde et ibi
ethne montis extat incendia. In cuius fre
to scilla ē et caribdis. quibus navigia aut
absorbentur aut colliduntur. Fuit autem quon
dam patria ciclopum. et postea nutrix tirannorum.
frugum fertilis. ac primum terris omnibus commissis
seminibus aratro pressa. Principem urbium
syracusis habet. fontem arethusam et alphe
um fluvium magnorum generatorem equorum. In
ea insula primum ē inventa comedia. Acha
tem lapidem ipsa primum ex achate flumine dedit.
Parturit et mare eius corallium. Gignit
et sales agrigentinos in igne solubiles
crepitantes in aquis. Omnis ambitus eius in
cluditur stadiorum tribus milibus. Salustius
autem dicit italie coniunctam fuisse siciliam. sed
medium spatium impetu maris divi
sum. et per angustiam scissum. Thapsum insu
la stadiis decem a sicilia remota. iacens
et plana. unde et nuncupata. De qua vir-

gilius. Tapsumque iacentem. Eoliae insu-
lae Siciliae appellatae ab Eolo Hippotae
filio, quem poetae dixerunt regem fuisse
ventorum. Sed ut Varro dicit, rector fuit
istarum insularum. Et quia ex earum nebulis
et fumo futuros praedicabat flatus ventorum,
ab imperitis visus est ventos sua potestate re-
tinuisse. Eedem insulae et Vulcaniae vo-
cantur, quia ipse sicut Ethna ardeant. Sunt autem
novem diversa nomina, quarum prima Lip-
ara, quidam Liparis vocaverunt, quae eam ante Eo-
lum rexit. Altera Vera vocatur, quae sit colli-
bus eminentissimis. Reliquae vero, id est Stron-
gile, Didime, Erifusa, Fenisa, Feni-
cusa, Euonim, Metripodes, Sonores di-
cuntur. Ex his quidam ab initio non fuerunt.
Postea mari editae usque adhuc perman-
ent. Istoecades insulae Massiliensium .lx.
milium spatio a continenti in fronte Nar-
bonensis provinciae, qua Rodanus flumen
in mari exit. Hae autem gentes isto ecades
quasi opere in ordine sint positae. Sardus Her-
culis procreatus, cum magna multitudine
a Libia profectus, Sardiniam occupavit,
et ex suo vocabulo insulae nomen dedit.
Haec in Africo mari faciem vestigii hu-
mani in oriente quam in occidente latior pro-
minet, ferme paribus lateribus quae in
meridiem et septentrionem vertuntur. Ex quo
ante commercium a navigantibus Graecis Ich-
nus appellata est. Terra patet in longitu-
dine milia .cx. in latitudine .x. In ea
namque nec serpentes gignuntur nec lupi, sed soli-
fuga tantum, animal exiguum hominibus pernicio-
sum. Venenum quoque ibi non nascitur, nisi
herba per scriptores plurimos et poetas
memorata, apiastro similis, quae homi-
nibus rictus contrahit et quasi ridentes interimit. Fon-
tes habet Sardinia calidos et infirmis

medelam praebentes, furibus caecitatem, si
sacramento dato oculos aquis eius tetigerint.
Corsicae insulae exordium incolae Ligures
dederunt, appellantes eam ex nomine ducis.
Nam quaedam Corsa nomine mulier, cum taurum
ex grege quem prope litora regebat transna-
tare solitum atque per intervalla corpore
aucto remeare videret, cupiens scire
incognita sibi pabula, taurum a ceteris digredi-
entem usque ad insulam navigio prosecu-
ta est. Cuius regressu insulae fertilitatem
cognoscentes Ligures, ratibus ibi pro-
fecti sunt, eamque nomine mulieris auctoris
et ducis appellaverunt. Haec autem insula
Graece dicitur a Cirno Herculis filio habitata.
Unde quod Virgilius: Cirnea taxus. Divi-
ditur autem a Sardinia .lx. milium fre-
to, cincta Ligustici aequoris sinu ad
prospectum Italiae. Est autem multis prom-
unctoriis angulosa, gignens laetissima
pabula et lapidem quem catochitem Graeci voc-
ant. Ebosus insula Hispaniae, dicta quia
a Gadibus non procul sit, quam Ebosus cum
.lxx. stadiis ab ea distet. Cuius terram
serpentes fugiunt. Hinc contra est Colubra-
ria, quae referta est anguibus. Baleares
insulae Hispaniae duae sunt, Afrosiades
et Gemnasiae, minor et maior. Unde et
vulgo Maioricam et Minoricam nuncu-
pant. In his primum insulis inventa est funda,
quibus lapides emittuntur, unde et Baleares
dictae. Bal enim Graece mittere dicitur; unde et balis-
ta, quae mittit, et fundibulum. Virgilius:
Balearis verba fundae. De promunc-
Commune est insulis ut pro- toriis.
mineant. In loca earum promunc-
toria dicuntur. Sic Salustius de Sardinia:
In oriente quam in occidente latior prominet.
Sigeum promunctorium Asiae ubi Elles-

protus aptius dilatat᷑. Deīn aūt sy
grū ꝑꝑ hrcul' tacitīntatē. qr ꝑ hic
hospitꝰ a laomedōte troianor̄ re
ge silauit abscessu. 7 in̄ ō troiam
tū silētꝰ ueīt q̄ dr̄ sige. Maleū ꝑ
muīctoriū grecie q̄ int̄ mare. 7 ꝑ im
ha. i. ꝑtēdr. ū unda ita seua ē. ut
ꝑseq̄ nauigātes uidat᷑. Hec ā ꝑmū
ctoriū. a maleo rege arguor̄ nīn
accep. Pelor̄ ꝑmuīctoriū sicilie re
spiciēs aq̄lonē sc̄dm salustiū dcī
a gubnatore annibal' illic seplto.
Pachinū ꝑmuīctoriū sicilie austrū sp̄
tās ab eius crassitudie dcm̄. Nā ita
~~Ꝥ ꝑ xēc~~. ē pigius 7 crasso austro
ei ꝑflat. Lilibeū ꝑmuīctoriū sici
lie sol' occasū intēdēs. uocatū ab ei
dē nois ciuitate q̄ ibi ē sita. Boriō
ꝑmuīctoriū numidie. uocatū ita q̄
ad aq̄lonē itēdat. Hec ippone regiū
dcm̄ pēa. ꝑ eo q̄ sit equor̄ int̄ruptū.
Calpes yspanie ꝑmuīctoriū. De mō
tibus ceterisq: uocabulis.

Mōtes sūt tumores terr̄ altissimi dcī q̄ sit eminē
tes. Quidā aūt ꝑꝑis ex cāis uocati
sūt. ex q̄by noticia sūt. q̄ opinione i
maxim̄ celebrāt᷑. Mons caucaso ab
idia usq: ad tauru porrectꝰ. ꝑ gētiū
ac liguar̄ uarietate quoquo uer
su uadit diuisis noibꝰ nūcupat᷑. V
aūt ad oriētē i excelsiorē ↄsurgit
sublimitatē. ꝑ nimio cādore caucas
nūcupatꝰ. Nā oriētali ligua causū
sigcat cādidū. i. niuibꝰ cādicātē den
sissimis. Vn̄ 7 eū scithe q̄ eidē mōti
iugūt᷑. croscasim uocauert. Casim
ei apd eos cādor siū nix dr̄. Mons
taurꝰ. aplerisq: idē uocat᷑ 7 cauca
sus. Libanꝰ mōs fenici altissim'.
cuius meminer̄ ꝑꝑhe. dcꝰ a thure q̄
i collig᷑. Cuius ea ꝑs q̄ ē sup eū ad or
iētalē plagā respiciēs. an libanꝰ
appllat᷑. i. ↄ libanū. Ararat mōs ar
menie i quo archā istorici ꝑ diluuiū
ū sedisse testāt᷑. vn̄ 7 usq: hodie ibidē
lignor̄ eius uidēt᷑ uestigia. Acroceraunij
ꝑꝑ altitudiē 7 fulminū iactꝰ
uocati sūt. Grece ei fulmē ceraunos
dr̄. Sūt aūt mōt armenie 7 ybernie.
icipiētes a portis caspijs usq: ad fōtē
tigridis fluuij. Yperborei mōtes scie
dcī q̄ sup. i. ultra eos flat boreꝰ. Ri
fei mōtes i capite germanie sūt a ꝑꝑe
tuo uētor̄ flatu noiati. Nā ~~ripe~~
grece. impetꝰ 7 orme dr̄. ~~ab hoc ꝑ~~
~~uētus~~. Olimpꝰ mōs macedonie
nimiū excelsꝰ. ita ut sb illo nubes ēē
dicāt᷑. De q̄ uirgiliꝰ. Nubes excedit o
limpꝰ. Dcꝰ aūt olimpꝰ q̄i ololampꝰ. i. q̄i
celū. Hic mōs macedoniā diuidit a
tracia. Athos mōs macedonie 7 ipse
excelsior nubibꝰ tātoq: sublimis ut
i lemno umbra eius ꝑtēdat q̄ ab eo
lxx. vi. milibꝰ sepat᷑. Parnaso mōs
tessalie iux̄ boreciā q̄ gemino uer
tice ē erectꝰ i celū. Hic i duo fidit᷑
iuga cyrra 7 nisa. vn̄ 7 nūcupatꝰ eo
q̄ i singlis iugis colebāt᷑ apollo 7 lib.
Hec iuga a duobꝰ fr̄ibꝰ citerō 7 eli
cō appllant᷑. Nā elicon a belicone
fr̄e citeronis. Itē acera. viij. sūt mō
tes epyri. acrebris dcī fulminibꝰ. Gre
ce ei fulmē ceraunos dr̄. Apenninꝰ
mōs appllatꝰ q̄i alpes penine. q̄r han
nibal ueniēs ad italiā easdē alpes
aperuit. vn̄ 7 uirgiliꝰ. Alpes imittit
apertas. has ei hannibal ꝑ bella yspa
nie aceto rupit. Iuuenal' 7 mōtē ru

pit aceto. Et un loca ipa q rup. ape
nine alpes uocant. Mons ethna a ten
gni. 7 sulphure dcs. un 7 gehenna.
Constat aut hunc ab ea pte q eurus ul
affric flat habe speluncis plenis sul
phuris. 7 usq ad mare deductas. que
spelunce recipientes in se fluctus uentu
creant. q agitatus ignem gignit ex sul
phure. un e q uir incendiu. Pirineus
7 ipe a crebris fulminu ignib nuncupa
tus. Grece eni ignis pir uocat. Iste e
q int gallia atq yspania qsi de indu
stria muniminitu int iacet. Solinus a
singlitate dr. q oibs yspanie montib
solo altior uidat. siu q oriente sole ante
radios eius q ipe cernit. Calpes mons in
ultimis finib occeani. q diuidit eu
ropa ab africa. q athlantis finem esse
dnt. De quo lucinus. Et spie calpe su
minuq inpleuit athlante. Athlas
fr pmethei fuit. 7 rex africe. a q as
trologie artem pus dnt ex cogitata. ido
q dco e sustinuisse celu. Ob eruditio
nem q discipline 7 sciaz celi nomen eius
i monte africe diuinatu e. q nunc athlas
cognominat. q pp altitudinez sua qsi
celi machina atq astra sustentare
uir. Alpes aut pprie montes gallie sunt.
De qbs uirgilius. Aerias alpes. Et di
cendo aerias uerbu expssit a uulo. Na
gallor ligua alpes montes alti uocant.
Hec sunt aut q italie muros exibent ui
ce. Colles sunt pminentiora iuga mon
tiu qsi colla. Iuga aut montiu ex eo
appllata sunt. q ppinquitate sibi iungunt.
Tumul e mons bmis. qsi tumens tellus. Ite
tumulus tra cogesta ui nulla memoria est.
Valles sunt humilia loca qsi uulsa. hic 7
conualles. depssa loca traz int montes.
Campus e traz planicies. dcs aut capus
q sit bmis pedib. n erectus ut montes.
Sz patens 7 spatio suo porrectus iacens.
un 7 grece pedion dr. Supsit aut nom
ex greca ethimologia. Cam ei grece h
ue dnt. Solu e qd q sustinet a soli
ditate dcm e. s. un 7 inde infti uirgili
ait. Subtrahitq solu. Saltus sunt ua
sta 7 siluestria loca. ubi arbores exiliunt
i altu. Fauces sunt aditus angustior
locor int arduos montes locata. ang
ta 7 bmia. dca a faucium silitudine qsi fo
ces. Confrages loca inq undiq ue
ti currunt. ac sese frangunt. 7 neuius ait.
In montes ubi ueti frangebant locu. Sca
bra sunt loca situ aspa. un 7 scabies
dr a corpis aspitate. Lustra obscena la
tibula feraz 7 lupor cubilia sunt. un
7 lupanaria lustra dnt p comu. uidel3
q pax illustrant. Lucus e locus densis
arborib septus solo lucem detrahes. pt
7 a collucendo crebris luminib dici. que
i pp religionez igentiliu. culeniq fiebant.
Vesta uocata. q3 nos seruunt. 7 io qsi dese
runt. ubi sunt loca siluar 7 montiu. hic
ubertimar traz ubertime glebe.
Verna sunt loca secta 7 abdita qsi ex iua.
Ipa sunt 7 iuua. un 7 auaria loca secta.
7 auia remota. aut tm adiblia aīn
lb unī e illos. Inclituq rubent auaria
batis. Amena loca uarro dca ait. eo
q solu amorem pstit. 7 ad se amanda
elliciant. verius flacus q sine munere sit.
nec qcq his officii qsi amunia. hec
e sine fructu. un nlls fructus exsoluit.
In 7 nil pstites inmunes uocant. Ap
ca loca q sole gaudent. qsi ~~aranabelle~~
~~ne~~. i. sine frigore. siu q sit aptus ce
lo. Opaca uo loca qsi apta celo. apta

loca contraria. Lubrica dicta loca. ab
eo quod in eis labitur. Lubrica dicuntur non quia la
buntur sed in quo labitur. Estiva sunt loca um
brosa. quibus per estatem vitantur perus
ta solis ardore. Statius et umbrosi pa
tuere estiva lycei. Navalia sunt lo
ca ubi naves fabricantur. hic et textrinum
vocatur. Statio est ubi ad tempus stant naves.
portus ubi hiemant. Importunum autem in quo
nullum refugium. quasi nullus portus. Por
tus autem locus est ab accessu ventorum remotus.
ubi hiberna opponere solent. Et portus dictus
ab exportandis commerciis. Hunc veteres ab
commeandis mercibus baias vocabant.
illa declinatione a baia baias. ut
a familia familias. Litus est terra aque et
mari vicina. et dictum litus quia fluctu eli
ditur. vel quod aqua alluitur. Cicero in topicis.
litus est qua fluctus eludit. Convolvunum
locus quem aqua convolvit. Alluvium consumptum
ripa ex aquis. Margo est pars cuiuslibet
loci ut puta maris. unde et inde accep
maritima quia maris intima. Ostia ab
ingressu et exitu fluminis dicta in mari con
tinens praetexta terra. nec ullo mari dis
creta. quem greci pyrion vocant. De in
Specus est fossa feriorubus terre.
sub terra. quasi perspici possit. Spelea grece
spelunca latine. Spiracula appellata
omnia loca pestifera spiritus. que greci paronia
appellant. vel acherontea. Etiam varro
spiraculum dicit. Huiusmodi locum et spi
racula ex eo dicuntur loca que terra spiritum edit.
Hiatus praeruptio terre profunda quasi itus. Hec
autem hiatus est oris oris apertio. translata
a feris. que aviditas oris ad apertionem
monstratur. Profundum proprie quasi cuius por
ro sit fundus. Abusive autem profundum vel
sursum vel deorsum dicitur. ut maria ac terras

caelumque profundum. Barathrum nimie alti
tudinis nomen est. et dictum barathrum quasi vorago
atra. scilicet a profunditate. Erebus inferorum pro
funditas atque recessus. Stix ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ id est a tristicia. dictum
quod tristes faciat. vel quod tristiciam gignat.
Cocytus locus inferni de quo Iob ita lo
quitur. Dulces fuerunt glareis cocyti.
Cocytus autem nomen accepit greca interpretatio
ne a luctu et gemitu. Tartarus vel quia
omnia illic turbata sunt. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ id est aut quia est imus. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ id est a tremore frigoris. quod
est algere et rigere. scilicet quia lucem solem quia ca
ret. quia neque illic vapores sunt. qui ex
solis luce gignuntur. neque flatus qui eiusdem
motibus incitantur sed perpetuus stupor. Tar
tarei enim horrere et tremere apud grecos legitur.
illic enim fletus et stridor dentium. Gehenna
est locus ignis et sulphuris. quod appella
tum putant a valle ydolis consecrata que est
iuxta murum ierusalem. repleta olim cada
veribus mortuorum. Ibi enim hebrei filios
suos immolabant demonibus. et appellaba
tur locus ipse gehennon. Futuri igitur supplicii
locus. ubi peccatores cruciandi sunt. huius lo
ci vocabulo designatur. Dupliciter autem
esse gehennam. et ignis et frigoris. Infer
nus appellatur eo quod infra sit. Sicut autem
secundum corpus si ponderis sui ordinem tene
ant inferiora sunt omnia graviora. ita secundum spiritum
inferiora sunt omnia tristiora. Unde et in greca lingua ori
go nominis quo appellatur infernus. ex eo quod
nil suave habeat resonare perhibetur. Sicut
autem cor animalis in medio est ita in medio
terre esse perhibetur. Unde et in evangelio legimus. in cor
de terre. Philosophi autem dicunt quod inferi
pro eo dicuntur quia anime hinc ibi feruntur. Ex
plicit liber xv. incipit xvi. Titulus i. in quo
viiii.

De ciuitatib;. i.
De hedificiis publicis. ii.
De habitaclis. iii.
De hedificiis sacris. iiii.
De repositoriis. v.
De operariis. vi.
De aditib;. vii.
De ptib; hedificior. viii.

De auctorib; cōdi De ciuitatib;.
De ciuitatib;

De auctorib; cōdi
tar urbiū plerūq; dissensio inue
nitur. adeo ut nec urbis quidē rome ori
go possit diligēt agnosci. Nā salu
stius dicit. urbē romā sicuti ego accepi.
cōdidē atq; habitare initio troianū. 7 cū
his hinsse originē. Alii dicūt eu;andro
ab sc̄m q̄ uirgilius ait. Tūc rex eu
andrus. romane cōditor arcis. Alii a
romulo. sic ē hinc nate auspiciis
illa inclita roma. Si g̃ tante ciuitatis
rō nō apparet. nō mirū si ialiar opi
nione dubitat̃. Vn̄ nec istoricor. n̄
cōiectatores uaria dicētes impite
cōdēpnare debem⁹. q: antiq̄tas ipa ca
uit errorē. Sane q̄sdā de q̄b; aut scē
scripte aut ystorie gētiū certā origi
nē refer. paucis admod uerb retexe
m. Primo aū diluuiū cham ciuita
tē enoch ex noīe filii sui i india cōdi
dit. q̄ urbē sola multitudie sue posti
tatis ipleuit. Primo p diluuiū ne
broth gigas babilonē urbē mesop
tamie fūdauit. hāc semiramis regi
na assirior ampliauit. muruq; ur
bis bitumine 7 cocto late refecē. Vo
cabulū aūt sūpsit a cōfusiōe. eo q: i
cōfuse sit. atq; pmixta ligue edifica
tiū turre. Iudei asserūt sem filiū noe
q̄ dicūt melchisedech p̄mū p diluui
ū isiria cōdidisse urbē salē. in q̄ reg
nū fuit eidē melchisedech. Hāc p̄ea
tenuit iebusei. de q̄b; 7 sortita uo
cabulū ē iebus. Sicq; duob; noīb; co
platis. iebus 7 salē. uocata ē ihrlm. Que
p̄ea a solomone ihrosolima. q̄si ieru
salomonia dcā ē. hec 7 corrupte a
poetis solima nūcupata. 7 postmod
ab elio adriano helia uocata ē. Ipa
ē 7 siō q̄ ebrayce interptat̃ speculatio.
eo q: i sublimi cōstructa sit. 7 de lōge
uenientia cōtēplet̃. Ihrlm aū pacifici
in nr̄o smone transfert̃. Oppida aūt
nobilia ul' q̄ cōstituit. Dionisius q̄ 7
liber p̄r. cū indiā uictor pambulasset.
nisam urbē ex suo noīe iux indū
fluuiū cōdidit. 7 l'. milib; hoīm ad
ipleuit. Medus aūt egei filius me
diā cōstruē. un̄ 7 regio eius media sor
tita ē nom. Persipoli urbē cap p̄sid
regni. pseus danē filius cōdidit. famo
sissimā cōfertissimāq; opib;. a quo
7 p̄sida dcā ē. Hic tesifōtē q̄: pthi
ap partiā cōdiderūt. i emulatione ba
bilonie urbis. Susis oppidū p̄sid
aiunt memnonis fr̃ēr cōstituisse. Di
ctus aūt susis q: immineat suse fluuio.
Ibi ē regia cyri lapide cādido 7 uario.
cū columpnis aureis. 7 lacunarib; ge
minisq; distincta. cōtinēs 7 simlacrū
celi stellis micātib; p̄signatū. 7 cetera
huānis mētib; icredibilia. Bactriū
oppidū bactriani cōdiderūt. ex p̄prio
amne eū cognoīantes q̄ bactrus uo
cat̃. Carra ciuitas mesopotamie tū
sediuli cōdita a parthis. ū quōdā
romano ē cesō exercitu. 7 crasso dux
captus. Edissam urbē mesopotam
ie cōdidit nebrot filius cus postq̄ de
babilonia migraūt. in q̄ 7 regnauit.

Que autem alare cognominata est. Ipse
construxit et calanne. que post ea in suo nomine
a seleuco rege dicta est seleucia. Filadel-
fiam urbem arabie condidit. raphim
gens antiquissima. quam interfecerunt filii
loth. Seleucus unus ex pueris alexan-
dri. post mortem eiusdem alexandri. occu-
pato regno orientis urbem in siria condi-
dit. eamque ex antiochi patris sui nomine
antiochiam nuncupavit. et sirie caput insti-
tuit. Ipse quoque laudociam et seleuciam. ipse ap-
amiam et edissam urbem construxit. Damas-
cus sirie condita et nuncupata a damas-
co dispensatore abrahe. Hec antea in omni
siria tenuit principatum. Nec dum enim flo-
rebant in antiochia. laudocia et apam-
ia. quas urbes post alexandrum constructas
esse cognoscimus. Hic est damascus. quem
abraham futurum sibi heredem dicebat. antequam
esset illi promissio de isaach. Gazam op-
pidum palestine condiderunt evei. in qua
habitaverunt capadoces. pristinis culto-
ribus interfectis. Vocata autem gaza quod in
eam cambises rex persarum thesauros suos po-
suit. cum bellum egiptus intulisset. persarum
enim lingua thesaurus gaza nominatur. Phy-
listiim urbem condiderunt allofili. ipsa est
ascalon de qua supra memoravimus. nuncu-
pata ex nomine ceslom qui fuit nepos cam.
et filius mesraim. Dor urbs fuit quon-
dam potentissima. et versa in turrem stratonis
turris. postea ab herode rege iudee in
honore cesaris augusti cesarea nun-
cupata. in qua cornelii domus xpi vidit
ecclesiam. et filippi ediculas. et cubiculum
quatuor prophetarum virginum. Ioppe oppi-
dum palestine maritimum. idem palesti-
ni hedificaverunt. ubi saxum ostendunt. quod
viculorum andromede vestigia adhuc

retinet. cuius belue fertur eminentior ele-
fantis fuit. Iherico a iebuseis condi-
ta traditur. a quibus et nomen traxisse perhibetur.
hanc subvertit ihesus. post quem instituit aliam
ozam de bethel ex tribu effraim. sed
et hec tempore quo ierusalem obpugnabatur
a romanis propter perfidiam civium capta atque
destructa est. pro qua tertia hedificata
est urbs. que hodie usque permanet. Sichem
samarie urbem. que latine et grece sicima
vocatur. hedificaverunt emor. appellaverunt-
que eam nomine sychen filii sui. Ipsa est nunc
neapolis civitas samaritanorum. Be-
thel urbem samarie condiderunt iebusei
que prius vocabatur luza. Sed postquam dormi-
ens iacob ibi. vidit scalam innitentem
celo et dixit. vere hic domus est dei et porta celi.
hac ex causa nomen loco accepit betel. id est domus
dei. Quo autem in ab ieroboam vituli aurei
fabricati sunt vocata est bethaun. id est do-
mus ydoli. que antea vocabatur domus dei.
Bethleem iuda civitas david que mundi ge-
nuit salvatorem. a iebuseis condita fe-
rtur. et vocata primum eufrata. Quoniam autem ibi
iacob pecora sua pavit. eidem loco be-
thleem nomen quondam vaticinio futuri im-
posuit. quia domus panis interpretatur. propter
eum panem de celo qui ibi descendit. Ebron
civitas iudee. que quondam vocabatur ar-
bee. condita est a gigantibus ante annos vii. antequam
ab eis tanis urbs egipti conderetur. Ipsa
est arbee a numero ita vocata quia ibi tres patri-
arche sepulti sunt. et quartus adam. ipsa est
et mambre vocata ex uno amico abra-
he. Samaria a qua omnis regio que circa est
fuit nomen accepit. Senacherib rex as-
siriorum construxit. vocavitque samariam. id est
custodem. quia cum israel transtulit in medos
in custodes constituit. Hec obsidione

capta antiochus solo exequitur. Quam
postea herodes a fundamentis instauratis in ho
nore augusti augustam .i. sebastiam
greco sermone vocavit. Ibi siti sunt eli
seus et abdias prophete. et quo maior inter na
tos non fuit baptista iohannes. Tyberiadem nunc
herodes alius iudeam in nomine tiberii cesaris
condidit. Tyrus urbs fenicum condita a
fenicibus fuit. Hec est civitas ex qua aurum
regi salomoni deferebatur. in qua obti
ma purpura tingitur. unde et tiria dicitur nobilis
purpura. Fenices a rubro profecti mari.
sydonem urbem opulentissimam condiderunt.
Quam a piscium condita copia sidonem ap
pellaverunt. Nam piscem fenices sydon vo
cant. Ipsi et tirum in siria ipsi atticam in afri
ca yponem. leptim. aliasque urbes in ora
maritima condiderunt. Ipsi thebas in boe
cia duce cadmo. ipsi postremo in ulti
ma orbis tendentes urbem in oceano construx
erunt. eique lingua sua gades nominaverunt. Nam
mos erat antiquis fenicum gentibus. Illis
simul mercandi causa domo proficisci. et cum
incolarum animos commercio rerum suarum in
cognitarum sibi conciliassent. loca que condendis
urbibus idonea videbantur capere. Ex his
profecta et dido in litus africe urbem condidit.
et cartadam nominavit. quod fenicum lingua ex
primit civitatem novam. Mox sermone ver
so cartago est dicta. Hanc scipio delevit.
Que autem nunc est postea a romanis condita est.
Cartago autem antea birsa. post tirus est dicta
deinde cartago. Memfin civitatem egi
pti hedificavit epaphus iovis filius. cum
in secunda egipto regnaret. Hec est urbs
ubi carta nascitur. ubi et obtinuit mathema
tica fuit. Nam hanc urbem magicas dedi
ta artibus persensimus. usque ad presens tempus
vestigia erroris ostendunt. Tanis

metropolis egipti ubi pharao fuit. et mo
yses cuncta signa fecit que in exodo scri
buntur. Hanc construxisse phylebet thetanes
idem gigantes quod ex nomine suo municipa
verunt. Eliopolis urbs egipti. que latine
interpretatur solis civitas. sic. lxx. interpretes in
arbitrantur. hedificata est a filiis israel. in
qua putifares sacerdos fuit. cuius memin
it ezechiel. Urbem alexandriam condidit
alexander magnus. cuius et nomen detinet.
Hanc enim idem in finibus africe et egipti consti
tuit. et caput esse regionis egipti iussit. In
tiacet autem inter egiptum et mare. quasi cla
ustrum importuosa. Hec est urbs egipti nunc.
postea versa in alexandriam. Thebas egiptias
condidit cadmus. que inter egiptias urbes in
nimio portarum nobiliores habentur. ad quas com
mercia undique arabes convenerunt. Hinc
regio egipti thebayda dicta est. Thebe autem
et boecia sunt et egiptie. immo tamen auctor
condite. Ptholomais et beronice a regi
bus egiptiis nominate. a quibus hedificate
fuerunt. Cesarea cappadocie. Tharsum
cilicie danes pelasgus perseus hedificavit.
de qua civitate fuit paulus apostolus. natus
namque est tharso cilicie. Cedrinus locus in die
tharsus vocatur. Seleuciam isaurie condidit
seleucus qui et antiochiam. Ilus autem apollo
nis filius ifrigiam iliam condidit. Amazo
nes efesum in asia construxerunt. Theseus
uno zmirnam condidit. que omero poete pa
tria extitit. et vocata zmirnam quod eius ci
vus sermo fluvius secat. Dioscorias
coloni urbem amfiatus et cercius aurige
castoris et pollucis fabricaverunt. ex eorum
eam cognominantes. Nam castor et pollux
greci dioscori appellantur. Nicomedia a
nicomede rege bitinie hedificata
est. Bitinia condita a fenice. que primum

mirīdina uocabat̄. Cōstātinopoli
urbē tracie ꝯstātinꝰ ex noīe suo isti
tuit. solā rome meritis ⁊ potētia ade
quari. hāc cōditā p̄mū apausinia
rege spartanoꝝ. ⁊ uocata bizantiū
uł q̄ tm̄ ꝑ īt̄ adriaticū mare ⁊ p
pōtidē. uł q̄ sit receptaclm̄ t̄rē ma
risq; copiis. vn̄ ⁊ eā ꝯstātinꝰ aptis
simā sedē iudicauit. ut receptaclm̄
ē t̄ra mariq; fiet. vn̄ ⁊ nūc romā ipīꝰ
sedes ⁊ totiꝰ cap̄ ē oriētis. Sic romā
ē occidētis. Epiri ciuitas tracie cō
dita ē apirro ⁊ cognoiata. Athenīs
i elladas cicrops ꝯdidit. ⁊ ex suo no
mine cicropiā noiauit. hāc ~~ꝑᴄio~~
mides q̄ i grecia s̄c̄os p̄ cicropē regnauͦ
minerue sacrāut. ⁊ nōm ciuitati athe
nas dedē. nā minerua grece athenīs
dr̄. vn̄ ⁊ mineruā grece iuētricē militar̄
artiū asserūt. q̄r ⁊ līc̄ ⁊ artes diūsoꝝ
studioꝝ. ⁊ ip̄a philosophia uluti tēp̄
plū athenas h̄ūnt. Chorītū i acaiā
ꝯdidit corītꝰ orestis filiꝰ. hāc grēci
chorītiā uocāt. hoc ē administratōnē
rei publice. Thebas boetie cadmꝰ
uenīēs a fenicibꝰ ꝯdidit. thebis egi
ptiis prꝰ ab eo ꝯstructis. Micenas. La
cedemonia. ꝯdita alacedemone se
meles filiꝰ. Sparta ab sparto filio
foronei uocata. q̄ fuit filiꝰ machi.
ip̄az aūt eē sparti. ꝗ̄ ⁊ lacedemoīas
spartanas dn̄t. Acaiā ab aceo cō
structa. pelops q̄ ap̄ argos regna
uit. peloponēsē urbē ꝯdidit. Cicrops
i insula rodo rodū hedificauit. Car
patꝰ coumeos tifonis filiꝰ paphū
angeus ligurgi filiꝰ samū. dardā
nus aūt ꝯdidit dardaniā. Thes
salonicā thessalꝰ grēci filiꝰ hedifi

cauit. miq̄ ⁊ regnauit. brundisiū
ꝯstruxerūt grēci. Brundisiū aūt dcīm̄ grē
ce. q̄ brunda cap̄ ceruī dicat̄. Sic ē eī
ut cornua uidēāt̄ ⁊ cap̄ ⁊ linḡ ip̄i
sītione ip̄iꝰ ciuitatis. In italia aūt
a iano ianiculū. a saturno saturnia ac
latiū ꝯditū. eo q̄ i fugiēs latuiss̄
cognomiātū. Abletule i cāpania
pōpeiā ꝯditā q̄ uictor ex ispaia pō
pa boū uexit dixerūt. Eneas aūt ꝑ
excidiū troie i eādē italia ueniēs ab
urbis noīe lauiniū ꝯdidit. Ascaniꝰ
ūo relictꝰ lauinie nouerce sue regno.
albā longā hedificauit. alba aūt uo
catā ꝑ colorē sui longa. q: longū oppi
dū ē. uix ꝑ plixitatē collis i quo sita ē.
Ex hac ⁊ urbe reges albanoꝝ appllā
ri cepūt. Capuā capiꝰ siluiꝰ rex al
banoꝝ ꝯstruxit. ⁊ appllata ē noīe ꝯdi
toris. lz sit q̄ dicāt acapacitate eā
capuā dcām. q̄ eiꝰ t̄re oīs uite fructū
capiāt. Alii alocis cāpestribꝰ i q̄bꝰ si
ta ē. Est aūt cap̄ urbiū cāpanie inter
tres maximās romā cartaginēq; noia
tā. ex q̄ ⁊ puīcia italie cāpania dcā ē.
Romulꝰ cū interfecto ap̄ albā amulio a
auū numitorē i regnū ītulisset. i eū
locū ū nūc romā ē deuenit. ibiq; sedē po
suit. menia ꝯstruxit. urbēq; ex noīe su
o romā uocauit. hāc aūt aña euāder
dū ꝯdidisse. ut ē illd̄. Tūc ꝑ euādrꝰ
romane ꝯditor arcis. Ancꝰ marcius
ex filia nume pōpilii natꝰ. hic urbē
i exitu tibris ꝯdidit. q̄ ⁊ apegrinis merce
exciperet. ⁊ hostē moraret̄. ꝗ̄ ab ip̄o si
tu ostiā appllauit. Galli quidā intes
tina discordia ⁊ assiduis dissēsiōibꝰ
suoꝝ ꝑmoti. sedes nouas q̄rētes ita
liā ꝑfecti sūt. sedibusq; ꝑpis tuscis

ex pl'sis. mediolanū atq; alias urbē
cōdiderūt. Vocatū aūt mediolanū ab
eo q i sō media lanea pilef īuēta.
Hy storis placet amessapo grco mes
sapie dati origiē. ūsa p̄mod̄ inoīe
calabrie. q ierotdio cenotri fre. pe
ucetio peucecia noīauit. Manto ty
resy filia. p̄ interitū thebanor dr̄ de
lata i ytaliā. mātuā cōdidisse. Est
ā in uenecia q gallias alpina dr̄.
Et dcā mātua q manes tuet. Par
tenopia a partenope q̄dā ūgie illic
sepl'ta partenopia appl'ata. Qd op
pidū p̄ea augustus neapoli eē uoluit.
Adp miuictoriū leucate i quo actia a
pollinis tēplū fuit bellū augt9 ɔ̄ ā
tonnū gessit. Quo uicto urbē i actia
co sinu redidit. q̄ auctoria nico
poli appllauit. Palat9 parthenor
dux parthenoe ɔstituit. Taras nep
tuni filio fuit a quo tarētū ciuitas
⁊ ɔdita ⁊ appllāta ē. Cū cum mari
timas urbes grecie occuparet ⁊ focēses
ab eo expugnatois āgtis pmenē.
iurauit ut pfugerent q lōgissiē ab
ipio psar. ū ne nom̄ eor audirēt.
atq; ita iulticē gallie sino nauibꝫ p
fcī. armisq; se adūso gallicā ferita
tē tuētes massiliā ɔdider. ⁊ ex noīe
ducis nūcupauer. Hoc uarro trilingue
eē ait. q ⁊ grece loquit' ⁊ latine ⁊ gallice.
Narbonā ⁊ arelatū ⁊ pictauū colon
phi ɔdider. Burdegali appllati fe
rūt. q burgi gallei p̄mū colonie
huit. qbꝫ aīa elronbꝫ ad ipleta ē.
Terraconā i ispania sciones ɔstru
xerunt. ido cap ē tiraconēsis puīcie.
Cesaragusta tiraconēsis ispanie op
pidū. a cesare augusto ⁊ sitū ⁊ noīa

tū loci amenitate ⁊ delicijs p̄stricio
ciuitatibꝫ ispanie cūctis atq; illu
stribꝫ flores sctōꝝ mrm̄ sepl'tis. Afri sb
hannibale maritima ispanie occu
pātes cartaginē spartariā ɔstruxe
rūt. Que auoāns mox capta ⁊ colo
nia fcā. nn̄ ī puīcie dedit. Auc āt
agothis sbūsa atq; i desolatōnē re
dacta ē. Sagūtū grci ex isula iaci
to pfci. i ispania ɔdider. q afri p̄ea
bello ipetitū deleuer. Emeriti cesar
augusto hedificauit. p q lusitanā ⁊
q̄sdā oceani isulas cep. dās ei nom
ab eo q i milites ueterani ɔstitu
sset. Nā emiti dr ueterani soluti q
militie. Olisipona. ab ulixe ē ɔdi
ta ⁊ nūcupata quo loco sicut ystoria
grafi dnt. celū a terra ⁊ maria disti
guit a terris. Ispalim cesar iulius ɔdi
dit q ex suo ⁊ rome urbis uocablo iu
liam romulā nūcupauit. Hispalis
aūt a situ cognoiata ē. eo q isolo pa
lustri sb fixis ipfūdo palis locata
sit. ne lubrico atq; istabili fūdamto
cederet. Gades oppidū a peis ɔditū
q i ⁊ cartagie; spartariā ɔdider.
Septē oppida mōtibꝫ septē. q a sili
tudiē fr uocati. gaditano immi;
freto. Tingis ciuitatis ⁊ libis āte
us auctor ē. q hercules ferr' luc
te cōtamiē supatū interfecisse. Lix
ā a lixo flumiē mauritanie nūcu
pata. ū aīa regia fuit. ⁊ sala q i
mineat sale fluim. Cesarea ma
uritanie oppidū. iuba rex mau
ror i honore augusti cesaris cōdi
dit. q ex eius noīe cesarea appllā
uit. sicut herodes aliā cesareā i pales
tina q nc urbs ē clarissima. Hiero

iulii cesariēsis mauritanie oppid. her
cule illuc transeūte. xx. a comitatu
eiꝰ discedētes ꝯstruxerūt. Ac ne q̄s
īpposito a se noīe p̄uati gl'iaret̄. decꝰ
cōtētū nūo urbi iocosiū īm datū ē.
Cirene regia fuit libie. q̄ ex suo
noīe ciuitatē cirenen cōdidit. q̄r
⁊ libiā cirenēsē uocauit. De edi

de edificiis publicis.

Ciuitas ē hoīm̄ ficiis publicis.
multitudo. societatis uīclo a
dunata dc̄a a ciuibꝫ. i. ab ipīs inco
lis urbis. p eo q plurimor̄ ꝯsciscat
⁊ ꝯtineat uitas. Nā urbs ipa me
nia sūt. Ciuitas aūt nō saxa. s; hita
tores uocat̄. Tres aūt s̄ societates.
familiarū. urbiū. gētiū. Urbs uo
cata ab orbe. q̄ antiq̄ ciuitates in or
be fiebant. ul' ab orbe parte aratri. q̄ mu
ri designabant. un̄ ē illō. Optauitq;
locū regio ꝯcludere sulco. Locꝰ ei futurē
ciuitatis sulco designabat̄. i. arat̄.
Cato. q̄ urbē nouā ꝯdidit. tauro ⁊
uaca aret. ubi arauīt murū faciat.
ubi portā uult eē aratrū sustollat ⁊
portet. ⁊ portā uocet. Idō aūt urbs ara
tro cīcūdabat̄. dispari sexu iuuēcor̄.
ꝓp ꝯmixtionē familiar̄ ⁊ ymaginē
serētis fructiūq; reddētis. Urbs aūt
aratro ꝯdit̄. aratro euertit̄. Unū oraci.
Inprimeretq; muris hostile aratrū.
Oppidū q̄dā ab oppositōne muror̄
dixerūt. Alii ab opibꝰ recōdēdis. eo
q sit munitū. Alii eo q s̄ī in eo ꝯuē
tꝰ habitātū oppōderet mutuā c̄ hostē.
Nā primū hoīes tanq̄ nudi ⁊ inermes
nec c̄ beluas p̄sidiū habebāt. nec recep
tacl'a frigoris ⁊ caloris. nec ipi inter se
hoīes ab hoībꝫ satis erāt tuti. Tan
dē naturali sollertia speluncis siluestribꝫq;

tegumētis tuguria s̄ ⁊ casas. uirgul
tis arūdinibꝫq; ꝯtexer̄. quo eēt tu
tior uita ne hīs q̄ nocē possīt. aditus
eēt. Hec ē origo oppidor̄ q̄ q̄ opē da
ret idcirco oppida noīata dixer̄. Op
pidū aūt magnitudīe ⁊ menibꝫ discrepa
re a uico ⁊ castello ⁊ pago. Ciuitates
aūt colonie aūt municipia. aūt ui
ci. aūt castella. aūt pagi appllant̄.
Ciuitas ꝓprie dr̄. q̄r nō aduene s; eodē
īnati solo ꝯdider̄. Idcirco urbes a ꝓpris
ciuibꝫ ꝯdite. ciuitates nō colonie
nūcupant̄. Colonia uō ē q̄ defcīn
digenar̄ nouis cultoribꝫ ad implet̄.
Unū ⁊ colonia a cultu agri ē dc̄a.
Municipiū ē q manēte statu ciuita
tis ius aliq̄d maioris aut minoris of
ficii a principe impetrat. Dcm̄ aūt mu
nicipiū a muneribꝫ. i. officiis. q tm̄
munia. i. tributa debita ul' munia
reddat. Nā ubales ⁊ famosissime
eīe. ⁊ q̄ ex p̄ncipe ꝑficiscūt̄ ibi nō
agūt. h̄ ei ad dignitatē ciuitatis ꝑ
tinēt. Uici ⁊ castella ⁊ pagi hii sūt
q̄ nulla dignitate ciuitatis ornant̄.
s; uulgari hoīm ꝯuētu incolunt̄. ⁊ ꝓp
paruitatē sui maioribꝫ ciuitatibꝫ
attribuunt̄. Uicꝰ aūt dcꝰ ab ipīs tm̄
habitatoribꝫ. ul' q uias hēat tm̄ sine m
uris. Est aūt sine munitiōe muror̄.
licet ⁊ uici dicant̄ ipe habitatōes urbꝰ.
Dcꝰ aūt uicꝰ eo q sit uice ciuitatis.
ul' q uias hēat tm̄ sine muris. Cas
trū antiq̄ dicebant oppidū loco alti
ssimo situ. q̄si casā altā. Cuiꝰ pl'alis
nūs ē castra. Diminutiuū castel
lū ē. siue q castrabat̄ licētia ihita
tiū i. ne passim uagāt hostī pateret.
Pagi sūt apta edificiis loca. inter

so pas

agrā habitātib; h̄ı ⁊ ꝯuallabilā dcā a cō
uētu ⁊ societate mltoꝝ īunū. Cōpi
ta ū uıſq̇ ē ꝯuēt̄ˀ fī rusticoꝝ. Et dcā
ꝯpita q̄ loca mlta ī agꝛ̄ eīd ꝯpetūt.
⁊ q̄ ꝯueīūt arusticis. Sub urbana
sūt edificia ciuitatis hedificia q̄̄ī
sb̄ urbe. Mema sūt muri ciuitatis.
dcā ab eo q̄ muniāt ciuitatē qua
si munimīta urb̄. i. tutamīta. Muni
um aūt dcīn q̄ī manu fcīn. sic et ı
munis. Muri a munitōe dcī quasi
munı. q̄ muniāt. ⁊ tueāt̄ intiora
urb̄. Moenia aūt duplicē hn̄t sig
ficatōnē. Nā intedū menia abusiue
dr̄. oīa hedificia publicē ciuitatis
ut diuidimus murꝰ. ⁊ menia pādi
mus urb̄. pp̄e aūt menia sūt tātū
muri. Murꝰ ā turrib; ꝓpugnaclisq;
ornat̄. Turres uocate q̄ terete sīt
⁊ lōge. Teres eī ē ād rotūdū cū ꝓce
ritate ut colūpna. ⁊ q̄uīs q̄drate
aut late ꝯstruāt̄ ꝓl. tn̄ ındētib; ro
tūde extimāt̄. idō q̄ uni cuiq; an
gli simlacrū. p lōgū aeris spacuū
euanescit atq; ꝯsūit̄ ⁊ rotūdū uīr.
Propugnaclā pinne muroꝝ sīt dcā.
q̄ ex hīs ꝓpugnat̄. Promlāre eo
q̄ fit p munitōne muri. Est ā mu
ro primo añ murū. Porta dr̄ q̄
p̄t ul̄ īportari ul̄ exportari ād. pp̄e
aūt porta aut urb̄ aut castroꝝ uoca
t̄. sic supi dcīn ē. Vicꝰ ut p̄dcīn est
ip̄e habitatōes urb̄ sūt. un̄ uicini dcī.
Vie ip̄a spacia āgusta q̄ īt̄ uicos s̄.
Platee sūt ꝑpetue ac latōres ciuitatū
uie uı̄r̄ ꝓpetatē ligue grēce alatitu
dīe nūcupate. Platos eī grēci latitu
dīnē. Quītane ꝑ platee q̄nta ē. q̄
carpētū ꝓgdi p̄t. Cloace dcē q̄ hīs

ꝓluāt̄ aq̄. has p̄mū rome fecisse tā
rq̄nnū p̄scū. ut quotiēs pluuiaꝝ ī
undatō existēt. p eis aq̄ ex̄ ciuita
tē emittēnt̄. ne maris ꝓcurisq; te
pestatib; planiciē ul̄ fūdamītū ur
biū strages aq̄ꝝ sbuertēt. Inuolū
ul̄ q̄ sb̄ uolūmina sūt. ul̄ q̄ sb̄ hıs ā
blant. Sūt eī porticꝰ hic ın platea.
Forꝰ ē exercēdaꝝ litiū locꝰ a fādo dc̄. siu
a forōneo rege. q̄ p̄mū gētis legē dedī.
Hec loca ⁊ rostra uocāt̄. idō q̄ ex be
llo punico captis nauib; cartagi
nēsiū rostra ablata sūt. ⁊ ī foro ro̅
no p̄fixa. ut eēt huiꝰ īsigne uicto
rie. Curia dr̄. eo q̄ ı̄ cura p̄scātū de
cūctis administret̄. Pretoriū q̄ ī p̄
toꝛ residēat ad discutiēd̄. Gimna
siū gñal̄ ē exercitōꝝ locꝰ. Tn̄ ap̄ athe
nas locꝰ erat ū discēbat̄ philoso
phia ⁊ sapīe exercebat̄ studiū. Nā gi
mnasiū grēce uocat̄. q̄ latine exerciciū
dr̄. hec ē meditatō. Sz ⁊ balnea ⁊ lo
ca cursoꝝ ⁊ atletaꝝ gimnasia sūt.
eo q̄ illic hoīes ī sue artis studiū ex
ercēt̄. Capitoliū rome uocatū eo
q̄ fuit romane urb̄ ⁊ religiōis cap̄
summū. Alij aūt. q̄ cū tarq̄nıꝰ p̄scꝰ
capitolij fūdamīta rome aperet ī
locꝰ fūdamīti cap̄ hoīs litt̄is tuscis
notatū inuēit. ⁊ pīn capitoliū ideō
appllatū. Arces sūt ptes urb̄ excel
se atq; munite. Nā q̄cūq; tutissiā
urbiū sūt. ab arcēdo hostē arces
uocāt̄. Vn̄ ⁊ archus ⁊ archa. Circū
romānı dcīn putāt̄ a circuitū equoꝝ.
eo q̄ ī circū metas eq̄ currāt. Teatrū
aūt ab spectaclo noiatū. ~~Antecoct~~
~~ex Cepic~~ q̄ ī eo ppl̄s stāis desup̄ ı
atq; stāis. spectāis. ludos scenicos

Anfiteatrū uo uocatū q' ex duobꝫ ē
teatris ꝯpositū. Nā amphiteatrū ro
tūdū ē. Teatrū uo ex medio āphi
teatri ē. semi circli figā hñs. La
berintꝰ ē ꝑplexis parietibꝫ edificiū
q̄lis ē ap̄ cretā a dedalo fc̄. ubi fuit
minotaurꝰ inclusꝰ. In quo siqs itrā
erit sīn glomere lini / exitū inuenire nō
ualꝫ. Cuiꝰ edificiū tal' ē sitꝰ. ut a
p̄etibꝫ fores contiuuū ictꝰ terribile
audiat̄. descēdit̄ cētenis ult̄ gradib'.
intꝰ simulacra ⁊ mōstrifice effigies.
ī ptes diuisas transitꝰ innūi p tenebras
⁊ cetā ad errorē ī ḡchētiū fc̄a ita ut
de tenebris eius ad lucē uenire ipossibile
uidat̄. Quattuor ā sūt labirinti. p̄mi
egiptiꝰ. sc̄ds creticꝰ. t̄ciꝰ ī lemno.
quartꝰ ī italia. oēs ita ꝯstructi ut di
ssolui nec ūsecla q̄dē possit. Farus
turris ē maxima q̄ greci ac latini ī
cōe ipius rei usu farū appellauer̄. eo
q' flamarū īdicꝰ lōge uidat̄ a nauī
gātibꝫ qualē ptolomeo ult' alexā
drinū litꝰ ꝯstruxisse octigētis talē
tis tradit̄. Usꝰ eiꝰ ē noctibꝫ nauiga
tiū cursū ignes ostēde ad p̄nūciāda
uada portusq̄ introitꝰ ne decepti te
nebris nauigātes ī scopulis īcidāt. Nā
alexandria fallacibꝫ uadis īsidiosū
accessū hꝫ. Hic ḡ ī portibꝫ machinas
ad p̄lucēdi ministeriū fabricatas faru
dicūt. Nā far lux ē. oros uisio dr̄. Unū
⁊ lucifer. grece fosforꝰ appellat̄. Coclee
sūt alte ⁊ rotūde turres. ⁊ dc̄e coclee
q̄si cicle. q' ī eis tāq̄ p circlū orbēq̄
ꝯscēdat̄. qual' ē rome cēsū septua
gīta quinq̄ pedibꝫ. Termas appllā
tis. q' calēt. greci ei termō calorē
uocāt. Balneis uo nōm īditū a lauā

cōne meroris. Nā greci balaniō dicūt
q' anxietatē aī tollat. Hī ⁊ gimnasia
dicūt. q2 ī athlete uncto corpe ⁊ pficiētꝰ
nudibꝫ exercitāt. Nā gimnasiū grece la
tine exerciciū dr̄. Apoleterii ū lauātū
uestimenta ponūt. ab exuēdo. s. dictū.
Apodyteri ei grece exuere dicūt. Propi
na grecꝰ sermo ē q' ap' nos corrupte po
pina dr̄. Est ā locꝰ iuxta balnea publi
ca. ubi p lauacrū a fame ⁊ siti reficiūt̄.
Unū ⁊ ppina ⁊ ppinare dr̄. Pina ei grece
famē signat. eo q' hic locꝰ famē tollat.
Tabne olim uocabat̄ edicule plebeiorū
p̄te ⁊ simplices in uicis saxis ⁊ tablis i
clause. unū ⁊ tabnarie q' ī solebāt cōs
cēde. Dc̄e aūt tabne q' ex tablis lig
nisq̄ erāt ꝯstructe. q̄ nūc ⁊ si nō sp̄ē
nōm tm̄ p̄stinū retinēt. Macellū dictū
q' ī mactēt̄ pecora q̄ mercatibꝫ uen
undāt̄. Mercatū ā a cōmertio nūa
tū. Ibi eī res uēde ul' emere solitū ē.
Sic ⁊ theloneū dr̄. ubi merces nauiū et
nautarū emolumēta reddūt̄. Ibi eni
uectigal' exactor sedet p̄ciū ipositurꝰ
⁊ uoce a mercatoribꝫ flagitās. Carcer
ē a quo phibemur exire. ⁊ dc̄s carcer. a
coercēdo. Hic fuit ut p grām potiꝰ a
meus locus. q' coerciti cautēs uidēnt̄.

Habitatꝰ ab **De habitaculis.**

Habitatio uocata. ut hītare ca
sas. Domꝰ ex grecā appellone uoca
ta. Domata ei greci tecta dicūt. Est ā
domꝰ unius familie hītatio. sic urbs
uniꝰ ppli. sic orbis domiciliū toci gñis
humāni. Omne edificiū āntiq' edem
appllāūnt. Alii edem ab edendo. sup
plisse nōm existimāt. dātes exēplū
de plauto. Si uocasse uos ī edem ad
p̄ndiū. Hic ⁊ edificiū. eo q' fuit p'ꝰ

ad credendū fcm. Aula domꝰ ē regia.
sꝰ spatiosū hītaclm porticibꝫ qͣtuor
ꝯclusū. Atriū magna edes ē. siū ā
phoꝛ ꝛ spatiosa domꝰ. Et dcm̄ ē atriū
eo ꝙ addāt̄ ei tres porticꝰ extrīse
cus. alij atriū q̄ſi ab igni ꝛ ligno a
triū dixer̄. Atriū ei fit ex fumo. Pa
latiū a palāte pͥncipe archadū dc̄m;
icuiꝰ. icuiꝰ honore archades appe
llāt eū opidū. Cōstruxer̄ ꝛ regia;
ipsiꝰ noie ꝯditā. ꝛ palatiū uocaue
rūt. Thalamū hac ex cā uocatū fer̄.
cū ei raptū fuissēt a romāīs sabine
ex qͥbꝫ cū una añ al'ſpe nobilis cū
magna oīū admiratōe raper̄ tha
lamo iduci eā oracl'o iussū ē dari.
Et q̄m hee nuptie feliciť cessīt.
institutū ē ut i oībꝫ nuptijs thala
mū nōīret. Egipti quoqꝫ ligͣ sua
loca i qͥbꝫ nupte sūt mulieres succe
dūt ꝛ cubāt. thalamū noiant. Ce
naculū dcm̄ a cōione uescēdi. unꝰ ꝛ
cenobiū ꝯgͣgatꝰ. Antiq̄ ei publice
ꝛ i cōe uescebāt̄. nec ullꝰ ꝯuiuiū
siglāre erat. ne i occl'to delitie luxriā
gignerēt. Triclinū ē cenaclm āt
ba lectulis discūbentiū dcm̄. apꝰ ue
tēs ei i loco ꝯuiuij apparatꝰ expo
nebat̄. tres l'ctuli strati erāt. i qͥbꝫ
discūbētes epulabāt̄. Clion ei gͥce
l'ctꝰ ul' accubitꝰ dr̄. ex quo ꝯfectū ē
ut triclinū dicer̄. Cella dcā ꝙ nos ccl'
tat ꝛ celat. Cubiclm uō ꝙ eo cubi
muꝰ iq̄ dormiētes reqͥescamꝰ. Cub
icle aūt cubādi locꝰ ē ꝛ secessꝰ. ꝙ
sit locꝰ secretꝰ. i. sine accessu. Diuisoꝛi
ū dcm̄. eo ꝙ ex diūsis uijs ibi ꝯuei
at̄. Hospitiū s̄mo gͥcꝰ ē ū qͥs ad
tēpꝰ hospitali iure ihītat. ꝛ itm̄ cū
siēs migͣt. an ꝛ metatū ꝙ mutat̄.
uñ ꝛ legͣ. q̄ castrametati sūt. pro
mutauer̄. Nō ei illic pmanet ex
citꝰ si ptrāsit. Mecenanꝰ collega
crassi i foro pͥecit matias. ut eēt
loca i qͥbꝫ exp̄tātes isistent. q̄ ex
noie eiꝰ mecenana applāta sūt.
hec ꝛ solaria. q̄ꝫ patēt soli. P' hec
alij lapide. Alij matia hedificare
porticibꝫ mecenana. ꝛ foribꝫ ꝛ do͞ib'
adiecer̄ tablāta. Oli lignee dom'
fiebāt. uñ nūc pmanēt tablatoꝛ. A
pogeū ē ꝯstructū sb' t'ris hedificiū.
ꝙ nos atriū ul' spelūcā dicimꝰ. Sola
riū ꝙ soli ꝛ auris pateat. qual' fuit
locꝰ i quo dd' bersabee lauātē aspe
xit ꝛ amauit. Cū ihrosolimā antio
chꝰ obsider̄. hyrcanꝰ pͥnceps iudeoꝝ
reserato dd' sepl'cro. tā multa talē
ta inde abstrax̄. ex qͥbꝫ trecēta antio
co ded̄. ut obsidioēꝫ relinqͥret atqꝫ
ut fcī iudiā demeret. Fert̄ ex re
liqͦ pecūia istituisse pͥmꝰ senodo
chia. qͥbꝫ aduētū susciperet paupeꝝ
ꝛ pegͥnoꝝ. uñ ꝛ uocabulū suꝑsit.
Nā ex gͥco ilatinū senodochiū peg
noꝝ susceptio nūcupat̄. ū aūt eg
tātes colligūt̄ inulso cōmiō gͥce
dr̄. i quo ꝯsūpta lāguoribꝫ atqꝫ
i edꝰ misioꝝ mbra fouēt̄. De

Sacra sūt loca hedificijs sacr̄.
diuinis cl'tibꝫ istituta. ut po
te ea i qͥbꝫ altaria ītātibꝫ de more
pōtificibꝫ ꝯsecrāt̄. Scā uiꝝ uetēs
exteriora tēpli sūt. Scā aūt scōꝝ loc'
tēpli secretioꝛ. ad q̄ nll'i erat accessꝰ.
nisi tm̄ sacerdoti. Scā aūt scā scōꝝ q̄ꝫ
exterioꝛi oracl'o sacratiora sūt. ul' q̄ꝫ
scōꝝ ꝯparatōne sacrātiora sūt. Sic cum

de hedificijs sacr̄.

ea cantico. qꝫ cantica uniusa pcellũt.
Sacrificium aũt a sanguine hostie nũcupatũ.
Mactatũ sacrificium ei apud ueteres dicebat' ñ q
hostie sanguine eẽt ↄsectũ aut ↄsptũ.
Item sacrificium q' extat eẽ sacatũ. Sancire aũt
ẽ ↄfirmare. ⁊ integone pene ab iniu
ria defendere. Sic ⁊ leges scẽ ⁊ muri sci
eẽ dñr. Propiciatoriũ q̃i ꝓpiciatio
nis oratoriũ. ꝓpiciatio ei placatio ẽ.
Oracula dicta eo q' ĩn responsa reddũt. ⁊
oracula ab ore. Penetralia secreta sũt
oraclor. ⁊ penetralia dicta sũt. ab eo
q' ẽ potius. hoc ẽ pene intus. Oratoriũ
orõm tm̃ ẽ ↄsecratũ. ĩquo nemo ad age
dum ñ aliqd q' ẽ scriptum. ĩn ⁊ nomen accepit. Mo
nasteriũ unius monachi habitatio ẽ. mo
ne ei apud grecos solo. sterio statio. i. solita
ria habitatio. Cenobiũ uo ex greco ⁊ lati
no uir eẽ ↄpositũ. Est ei habitaclm pli
morum ĩ cõe uiuentiũ. ceno ei grece cõe
dñr. Templũ nom̃ gnale ẽ. p locis eĩ q
buscũq; magnis. antiq templa dicebã
tur. ⁊ templa dicta q̃i tecta ampla. Sed ⁊ lo
cus designatus ad oriẽtẽ a ↄtẽplatiõe
tẽplũ dicebat'. cuius ptes. iiii. erãt.
Antica ad ortũ. postica ad occasũ.
Sinistra a septẽtriõe. Dextra ad meri
diẽ spectãs. Unde ⁊ qñ tẽplũ ↄstruebãt
oriẽtẽ spectabãt. eqnoctialẽ. ita ut li
nee ab ortu ad occidẽtẽ misse fient
ptem celi dextrã sinistraq; eq̃les. ut q
ↄsuleret ac deꝓcaret' rectũ aspiceret ori
ẽtẽ. Fana dicta a faunis q̃bus tẽpla
error gẽtiliũ ↄstruebãt. ubi ↄsulen
tes demoniũ. responsa audiret. Delu
bra ueteres dicebãt tẽpla fõtes ha
bentia. q̃bus aũt ĩgressũ diluebãt'. ⁊ a
ꝓplãti delubra a diluẽdo. hec sũt ñ
edes cũ sacris fõtibus. ĩ q̃bus fideles

regenerati ꝑficiũt'. Et bn̄ quodã ꝑsag
io delubra sũt appellata. sũt ei ĩ absolu
tione peccator. Fons aũt ĩ delubris locus
regeneratorum ẽ. ĩquo septẽ gradus in
spũ sci mistio formãt'. tres ĩ descẽsu.
⁊ tres ĩ ascẽsu. Septimus uo his ẽ. q
⁊ quartus. i. filio hois simil'. extinguẽs
fornacẽ ignis. stabilimentũ pedũ fu
damentũ aq'. ĩquo plenitudo diuinitatis
habitat corꝑalit'. Basilice ꝑus uocabantur
regũ habitacula. unde ⁊ nomen hñt. Nã basi
leos rex. ⁊ basilice regie habitatiões.
Nunc aũt ideo diuina tẽpla basilice
noĩant'. q' ĩ regi oĩm deo cultus sacrifi
cia offerũt'. Martiriũ locus martiru
greca diriuatiõe. eo q' ĩ memoria marti
ris sit ↄstructũ. ul' q' sepulcrũ scõrum ĩ
sit martirum. Aram qdã uocatam dixer'. q'
ĩ eã ĩcẽse uictime ardeãt. alii aras dñt
a precatoribus q̃s greci aras dñt. unde eẽ
ꝓcatio statuta dr̃. Alii uolũt ab al
titudiẽ aras. sꝫ male. Altare aũt ab
altitudiẽ ↄstat eẽ noĩatũ. q̃i alta
ara. Pulpitũ q' ĩ eo lector ul' psalmi
sta positus ĩ publico ↄspici a ꝓplo pos
sit. quo libius audiat'. Tribunal eo
q' inde a sacerdote tribuãt' precepta uiuẽ
di. Est ei locus ĩ sublimi ↄstitutus. unde
ab uniũsis exaudiri possit. Alias tribu
nal a tribus denoĩatũ. q' ad illos tribus
duceret'. Analogiũ dictum. q' sermo inde
ꝑdicet'. Nã logos grece sermo dr̃. q' et
ꝑm altius situs ẽ. ut ĩ eo lector ul' psal
mista positus ↄspici a ꝓplo possit q
libius audiat'. De repositoriis.

Sacrariũ ꝓprie ẽ locus tẽpli. ĩquo sacra
reponũt'. sic donariũ ẽ ĩquo co
locãt' oblata. sic secta strena dñr.
ũ hoies sedere ↄsueuer'. ab ĩferendis

⁊ deportidis sacꝰ sacriū nūcupat̃.
Donaria uo. eo q̄ i dona reportat̃. q̄
itēplis offerri ꝯsueuer̃. Erariū uo
catū. q̄ꝛ ꝑ̄ es signatū i recōdebat̃.
hoc ei olim i usu erat. auro argētoq̄ꝫ
nō dū signato. Ex quoꝝ metallis
q̄mus pēa fēa fuisſ; pecia im tm
ertaru pmāsit ab eo metallo uñ pe
cūnia mutuū sūpsit. Armariū locꝰ
ē ū q̄reꝫ artuū istia ponūt̃. Arma
mtariū ū tm tela armoꝝ. vñ ⁊ iuue
nal̃. Qꝛ cū hn̄t teloꝝ armamentaria
celi. Sca aūt uꝫ ab armis .i. brach
iis. q̄bꝫ exercēt̃. Bibliotheca ē locꝰ ū re
ponūt̃ libri. biblio ei grece libri. theca
repositoriū dr̄. Promptuariū dcm̄ eo
q̄ m̄ necc̄ia uictui pmūt̃. hoc ē pferu
t̃. Cellariū q̄ i eo colligūt̃ ministeria
mēsaꝝ. ul̃ q̄ necc̄ia uictui sup sūt. In
t̃ pmptuariū aūt ⁊ cellariū hoc int̃
ē. q̄ cellariū ē paucoꝝ dieꝝ. pmptu
ariū uo tpīs logi. Apotheca aū uel
orrea grece ūbū ē ubꝰ. repositoria ul̃
recōditoria dici possūt. eo q̄ i his
hoīes elaboratas fruges reponūt.
uñ ⁊ āti q̄ grco noīe repositā rei co
piosā sbāꝫ applam9. De opariis.

Ergastulū locꝰ ē ū opꝰ ād fit. gre
co ei ermoc erga opa. steriit sta
to. ul̃ oparia stato. Ergastulā q̄ꝛ ı ipa
a grco uocablo nūcupāt̃. ū deputāt̃
noru ad ād opꝰ faciēd. ut solēt gla
diatores ⁊ exules q̄ marmora secāt.
⁊ tm uicloꝝ custodiis alligati sūt.
Genetiū grce dcm̄ eo q̄ i ꝯuētꝰ feīaꝝ
ad opꝰ lanificiꝫ exercēd ꝯueīāt. q̄ꝛ li
ei grce gene dr̄. Pistrinū q̄ pilistri
nū. q̄ꝛ pilo añā tūdebāt grnū. vñ
⁊ apꝰ ueteres nō molitores s; pistō
res dci q̄ fisores a fīdēdis grni fru
menti. Mole ei usꝰ nō dū erat set
grnū pilo fīdebāt. vñ ⁊ uirgiliꝰ.
Nūc torrete igni fruges nūc frāgi
te saxo. Clibano a clino dcꝰ. eo q̄
i erectōne sit collectꝰ. Cluum ei as
cēsū dicim9 sū flexuosū. Furnū
p diriuatōe; a fame dcm̄. q̄m pais
ex eo fit i cosit. Torcular dcm̄ eo q̄
i uue calcēt. atq; extorte exp̃mant̃.
Forꝰ ē locꝰ ū uua calcat̃. dcꝰ q̄ ibi fe
rat̃ uua. ul̃ ꝑ q̄ i pedibꝫ feriat̃. Vñ
⁊ calcatoriū dr̄. Sꝫ hoc nm mlta sig
cat. Prima spēs fori locꝰ i ciuitate
ad exercēdas nūdinas relictꝰ. Se
cūda ū magistratꝰ iudicare solz. Te
rcia q̄ꝛ superius q̄ꝛ calcatoriū noia
m9. Quarta spacia plana. i. ambu
te q̄bꝫ ūgiliꝰ. Lite atq; foro. Lacꝰ
dcꝰ q̄ꝛ i decurrit frugū liquor. De

Aditꝰ ab eūdo dcꝰ. p aditibꝫ.
A q̄ i gredim ⁊ admittim. Vesti
bulū ē ul̃ aditꝰ domꝰ ꝑuate ul̃
spaciū adiacēs sedibꝫ publicis. Et
uestibulū dcm̄ eo q̄ uestiūt̃ fores.
aut q̄ aditū tecto uestiat aut ab
stādo. Porticꝰ q̄ transitꝰ fit mag q̄
ū stādo sit q̄ꝛ porta. Et porticꝰ dca
eo q̄ sit apta. Janua a iano quodā
applat̃. ē gētiles oēꝫ introitū ul̃ exi
tū sacuei; vñ ⁊ lunano. Ferrea belli
geri ꝯpescit limina iani. Est aūt
pmꝰ domꝰ igssꝰ. Cetā mē ianuā
ostia uocāt̃ gnalit̃. Ostiū ē p q̄ ab
aliq̄ arcem igssu ab obstādo dcm̄.
Sū hostiū q̄ꝛ ostēdit ād itꝰ. Alii ai
unt ostiū applari q̄ꝛ oste morat̃.
Ibi nec ei aduersariis obicim9. Hic
⁊ hostia tybīna. q̄ꝛ hostibꝫ sūt oppo

sita. Flores et valve clausure sunt. Sed fores dicuntur que foris, valve que intro volvuntur, et duplices complicabilesque sunt. Sed generaliter ista vocabula usu corrumpuntur. Claustra ab eo quod claudantur dicta. Fenestre sunt quibus exterior angusta et interior diffusa est, quales in horreis videmus. Dicta eo quod lucem feneret. Lux enim grece fos dicitur, vel quia per eam interius positus videt. Alii fenestram putant dictam eo quod domui lucem ministret. Compositum nomen ex greco et latino sermone. Fos enim grece lux est. Cardo est locus in quo ostium vertitur et semper movetur, dictus apo tes cardias, quasi cor hominis totum regit, ita ille cuncte ianuam regat ac moveat. Unde et proverbiale est in cardine rem esse. Limina ostiorum dicta eo quod transversa sint ut limes, et per ea sive in agro aut intro eatur aut foris eatur. Postes et antes quasi post et ante, quia antestant, vel quia ante eas accedimus. Pursum domum ingrediamur. Postes eo quod post ostium stent. De partibus hedificiorum.

Fundamentum dictum quod fundus sit domus. Unde et cementum a cedendo dictum, quod ex ceso lapide surgat. Paries nuncupatus quia semper duo sunt pares vel alate vel a fronte. Unde enim tetragonum sive exagonum sit, quod se conspicient ex pari erunt. Aliter enim structura fit deformis est. Parietinas dicimus quasi parietum ruinas. Sunt enim parietes stantes sine tecto, sine habitatoribus. Angulus quod duos parietes in unum coniugat. Culmina dicta sunt quia apud antiquos tecta culmo tegebantur ut nunc rustica. Hinc tecti summitas culmen dicitur. Camere sunt volumina introrsum respicientia, appellate a curvo, camur enim grece curvum est. Lacunaria sunt que cameram subteguntur et ornant, que et laquearia dicuntur. Principaliter a lacu dicta, ut Lucilius: insultant edesque lacusque. Cuius diminutivum lacunar facit, ut Oratius: Neque aureum tenet in domum lacunar. Inde fit alia diminutio lacunarium et per anticos laquearium facit. Absida greco sermone interpretatur lucida, eo quod lumine accepto per arcum resplendeat. Sed utrum absida an absidem dicere valeamus, hic verbi genere ambiguum quidam doctores existimant. Testudo est camera templi obliqua. Nam in modum testudinis veteres templorum tecta faciebant, que ideo fiebant ut celi imaginem redderent, quod constat esse convexum. Alii testudinem volunt esse locum in parte atrii adversum vementibus. Atria dicta quod sint arta conclusione curvati, tipi et formices. Pavimenta originem apud grecos habent, elaborata arte picture. Litostrata parvulis crustis ac tessellis tinctis in varios colores. Vocata autem pavimenta eo quod paviantur, id est ceduntur, unde et pavor quia cedit cor. Ostracus est pavimentum testaceum, eo quod fractis testis calce admixto feriatur. Testa enim grece ostra dicitur. Compluvium dictum quia aque pres que ea sunt eo conveniunt. Tessella sunt equi domicella sternuntur, a tessellis nominata, id est quadratis lapillis per diminutionem.

Bases fultura sunt columpnarum, que a fundamento consurgunt et super posite fabrice sustinent pondus. Bases autem nunc est petre fortissime fixo nomine. Columpne per longitudinem et rotunditatem vocate, in quibus totius fabrice pondus erigitur. Antiqua ratio est columpnarum altitudinis tertia pars latitudinum. Genera rotunditatis: Ethnicorum, Dorice, Ionice, Tuscanice, Corinthie, que forma crassitudinis et altitudinis inter se distantes. Quartum genus est quod vocatur attice, quaternis angulis aut

amplius pilꝫ later itiuallis. Capi
tolia dc̄a q̄ sīt columpnar capita.
sic sup collū cap̄. Epistilia sūt q̄
sup capitella columpnar ponūt. 7 ē
grecū. i. sup missa. Tegule q̄ tegūt
edes. 7 imbrices q̄ accipiat imbres.
Lates 7 lateruli q̄ lati formēt. cīti actie
undiq;. iiij. tablis. Canal' eo q̄ cauū
sit. i mod' canne. Nanc canale me
lius gñe feīnino q̄ masculino pferi
mꝰ. Fistule aq̄r sūt dc̄e. q̄ aq̄s
fūdāt 7 mittūt. Nā stola grece mitte
ē. Forme earꝫ p magnitudīe aq̄. 7 ca
pacitat modo fiūt. Titl's. ij. i q̄. ij.

De munitionibꝫ. i.
De tētoriis. ij.

De munitionibꝫ.

Murum ul' munimentum
dc̄m. q̄ manu ē fc̄m. Colors
uocati ul' q̄ coartet eicta q̄ ītio sūt.
i. ccludat. ul' coerceat obiectu suo
extnēos 7 adire pibeat. Vallū ē qd̄ i
mole terre erigit ut custodia ptēdat.
Dc̄m ā uallū a uallis. Nā ualli fuste
sūt. qbꝫ uallū munit. 7 ualli dc̄i q̄ fi
gat 7 uellāt. Intuualla sūt spacia it
capita uallor. i. stipitū qbꝫ uallū
fit. un̄ 7 cetā q̄ spacia dīt abstipi
tibꝫ scil'. Agger ē cuiꝫlꝫ rei aceruā
tō. un̄ fosse aut ualles possūt repli
ab aggregādo. Agger ppē dr̄ tm̄ ag
gesta. q̄ uallo fc̄o, ppꝫ poit. si abusi
ue 7 muros 7 munimēta oīa aggerē
dicimꝰ. Macerie sūt parietes lōgi qbꝫ
uinee aliq̄ claudūt. Lōgiū ē grecū ma
cro dīt. Formatū. i. forciū. i africa
7 ispania parietes. ē tm̄ appllāt. qm̄
i forma circūdātis duabꝫ utriq; tab
ulis iferciūt ūno q̄ istruūt. Eius
durāt icorrupti. uētis. ignibꝫ. oiq;

cemēto fortiores. Sepes munimēta sa
tor sūt. un̄ 7 appllāte. Caula muni
mēta ouiū ul' sepimēta ouilū. Est
ā grecū nn̄. c. defc̄ta. Nā greci aulas di
cūt aīaliū receptacl'a. De tētoriis.

Tabnacl'a tētoria sūt militū. q̄
bꝫ itinēre sol' ardores tēpestate
sq; imbiū frigoraq; iurias uitāt. i
dc̄a ā tabnacl'a. q̄ cortine distēte
funibꝫ tablis int' stitibꝫ appēdent.
q̄ tētoria sustinent. Tētoriū uoca
tū eo q̄ tēdat funibꝫ atq; palis. vn̄
7 hodie ptēdē dīt. Papiliōēs uoca
t' a similitudīe paruli aīal' uolātis qui
marie hundāt florētibꝫ maluis. hec
sūt aucelē q̄ lumine accenso cuenūt.
7 cetā uolitātes ab igne pcie mitūe
cogūt. Titl's. iij. in quo duo.

De sepl'cris. i.
De hedificiis rusticis. ij.

Sepl'crū a sepl'to dc̄m. Po aūt
qsq; i domo sua sepeliebāt. pstea
uetitū ē legibꝫ ne fetore ipo corpa
uiuētiū cōtacta ificerēt. Monimētū
io nūcupat'. eo q̄ mētē moneat ad
defūcti memoriā. Cū ei nō uidis mo
numētū. illd' ē q̄ sepultū ē. Credūt tn̄ q̄
mortuo a corde 7 fēm sic uas pditū.
Cū ā uidis monumētū. Ad memoriā
te redūc ut mortuū recordis. Mo
numēta itaq; 7 memoria p mētis a
moitōe dc̄e. Tumul's dc̄s. q̄s tumēs
tellus. Sarcofagū grecū nn̄ ē. eo q̄
i corpa assumāt'. Sarcia ē grece caro.
fagos comedē dr̄. Mausolea sūt se
pl'cra siu monumēta regū. a māsu
leo rege egiptior dc̄a. Nā eo defūc
to uxor eiꝰ mire magnitudīs sepl'cru
dīs extruxit sepl'crū. i tm̄ ut usq; hodie

oia monumta ptosa ex noie eius
masolea nucupet. Piramis e ge
nus sepulcror quadratu 7 fastigia
tu ult oez excelsitate. q si manu
posit. vn 7 in sar ubrar egsse ulla
pre dir. Tali a hedifito surgut.
ut alato icipiat 7 agusto fimat
sicuti igs. pir ei d igms. Has eg
ipty hit. Ap maiores ei potetes au
sb motiby aut imotiby sepeliebat.
In tetu e ut sup cidaua aut pira
mides fieret. aut igetes colupne
collocaret. De edificiis rusticis.
Casa e agste hitaclm. palis ar
qz uirgultis arudibqz ptexta. qby hoies possit tm a frigori
ul caloris iuria. Tuguriu casula
e q faciut custodes uinear ad te
gim sui qi teguriu. sii pp ardore sol
7 radios declinadas. Siu ut ui hoies
ul bestiolas q isidiari solet natis
frugiby abigat. Hac rustici capa
na uocat q unu tm capiat. Tes
qua qda putat ee tuguria. qda lo
ca prupta 7 aspa. Magalia hedi
ficia numidar aggrestiu oblga.
i curuis latiby tecta qi nauiu cari
ne sut. siui rotuda i mod furnor
7 magalia dca qi magaria. qz ma
gar punici noua ulla dnt. una
lra mutata. l. p. r. magaria tu
guria. Titls. iii. in quo. iiii.

De agris. i.

De finiby agror. ii.

De mesuris agror. iii.

De itiniby. iiii.

De agris.

Ager latine appllari d
eo q in agat ad. Alii agru
tergo noiari maifestis credut.

vn 7 villa gte colagite d. Villa a ua
lle. i. aggere tre nucupata q, p limi
te ptitu sol. Possessioes agri sut la
te patetes publici puatiqz quos in
mitio no macipatoe s qsqz ut potuit
occupau. atqz possedit. un 7 nucupa
to. Fudo dr q eo fudatr. ul stabliat
primoiu. Fudo a 7 urbanu edificiu
7 rusticu itelligedo e. Prediu g ex
oiby pu farnas marie pudet. i. appa
ret qi pruidiu. ul q atiq agros que
bello cepat sub pde noie uedebat. Ois
aut ager ut uaro dicit. qdrifariam
diuidr. Aut ei arms e ager. i. sal
aut costit. i. apts arboriby. aut pas
cuus q herb tm aut aiaiby uacat.
aut flores q sut orti apiby pgrue
tes 7 floriby. Q d 7 uirgilis i. iiii. li
bro georgicor secuty e. Rura ue
tes icltr agros dicebat. i. siluas 7
pascua. Agru uo q colebat. Nam e
quo mel quo lac. quo pecus hz pt d
7 rusticus noiat. hec aggrestiu pima
7 ociosa felicitas. Seges ag e in quo
serit. un 7 uirgilis. Illa seges demu
uotis rendit auari agtole. Copasc
uus dr ager. q ad ui rsoriby agror
relictus e ad pascedo coit incms. Al
luuius ager e q paulati fluuius ma
gru reddit. Arcifinius ager dr e q
a etis linear mesis n otinet. sz ar
cet fines eius obiectu fluuiu moctiu
ul arbor. vn 7 illis agr nl subsici
uor ifucit. Noual ager e pmu pscisus. siu qz alterns anis uacat. noua
dar s uirtu ei. Noualia ei seml cu
fructu erut. 7 seml uacua. calidus i
ager qi colidus. q ia aclti exierit. sic
exsul q a osulatu discessit. Vligi

nosus ager ē sēp umidus. Nā humido dr̄
q̄ aliq̄n secat᷑. Vligo ei huōi tīc est
n̄ahs. ab ea nūq̄ recedēs. Subsici
ua sūt, p̄p̄e q̄ sator de maria p̄icidēs.
q̄i sup uacua abic̄. Ii ē subsiciua.
agri quos iptica eluios recusāt. q̄i
steriles ⁊ palustres. It̄ subsiciua q̄ i
diuisura ag̃ nō efficiūt cēturiā .i.
inger aducētia. Area dr̄ tabl'aꝝ eq̄
litas. dc̄a ā area aplamcie atq; eq̄
litate uel ⁊ ara. Alij areā uocatam
dn̄t q̄ tturādis frugib; eradat᷑. l'
q̄ nō tturēt᷑ i ea ñ arida. Pratū ē
ē feni copia arīta tuēt᷑. ē uetēs
poām nn̄ idideī ab eo q̄ ptino sit
patū. ñ magnū laborē cultē desidē
rat. Prata ā ēē q̄ secari possūt. Pa
ludes dc̄e a pale pastorali. eo q̄ pa
leā .i. pabl'ā nutrit iumitoꝝ. De fi
Fines dci eo q̄ ag̃ nib; agroꝝ.
finibus sit diuisi. Mēsaꝝ ei
linee itiaꝝ partōne rēdūt᷑. ut di
misiōis eq̄tas teneat᷑. Limites ap
pellati āntiquo uło tūsiūsi. Nā tūsiū
sa oīa ātiq̄ limina dicebāt. A quo
⁊ limina ostiū. p q̄ foris ul' intro it᷑
⁊ limites q̄ p eos i agros foris eat᷑.
Hinc ⁊ limus uocabłm accep̄. Cingu
lū quo seui publice cigebāt᷑ obliq̄
p̄pura. Termini dci q̄ tīc mēsas disti
gūt. atq; declarāt. His ei testioīa fi
niū itllig̃ūt᷑ agroꝝ ītētō ⁊ ētamē
aufferr᷑. Limites mari i ag̃s duo
sūt. cardo ⁊ decumano. Cardo ē q̄
i septētōne directo a cardine celi
ē. Nā sine dubio celū uītit᷑ i septētr̄
onali orbe. Decumano ē q̄ ab oriē
te i occidētē p tūsiūsū dirigit᷑. q̄ p eo
q̄ formā .x. fac̄ decumano appllat᷑.

Ager ei bis diuisus figaꝝ denariū nūī
efic̄. Archa ab arcēdo uocāta. fines
ei ag̃ custodit. eosq; adire p̄hibet.
Artifiniū dein eo q̄ tū possoniū fines
attingit. Hic ⁊ q̄ctifinnū q̄ q̄tuor.
eliq̄ limites āgustiores int̃ se dist
āt ipilu itual' ⁊ noīb; designatis.
Mensura ē De mēsuris agroꝝ.
q̄cq̄ pōdē capacitate. lōgitud
ine. altitudie. ⁊ animo diffinit᷑. Maio
res itaq; orbē i ptib;. ptes i puīci.
Puīcias i regioib;. Regiōēs i locis.
Loca i tītorijs. Tītoria i ag̃s. Agros
i cēturijs. Cētias i iugīb;. Iugera i
climatib;. Deīn climata i actib;. p
ticas. Passo. Grad;. Cubitos. Pedes.
Palmos. Vncias. ⁊ digitos diuisūt.
Tāta ē sint eoꝝ sollertia. Digitus ē
p̄s minima agrestiū mēsaꝝ. Inde uncia
h̄ns digitos .iij. Palmo ā .xij. digit
os hēt. Pes .xvj. Passo pedes .v. ptica
passo duos. pedes .x. Ptica ā a porti
do dc̄a. q̄i portica. Oīs ei p̄cedētes m
sure i corpe sūt. ut palmo. pes. passo.
⁊ reliq̄ sola ptica portat᷑. Est ei .x. pe
dū ad istar calami i ezechiele tēplū
mēsātis. Actus minimo ē latitudie pe
dū .iiij. lōgitudie .c.xx. Clima quo
q; undiq; uersū. pedes hēt .lx. Ita | lx
lx | lx. Actus quadratus undiq; fini
tus pedib; .cxx. Ita
hūc betici arapennē. dn̄t ab
arando. scil'. Actus duplicatus iugerū
fac̄ ab eo q̄ ē iuncto iugeri nn̄ accep̄.
Iugerū ā cstat lōgitudie pedū ducē
toꝝ q̄dragita. latitudie .c.xx. Ita
Actū puincie betice rus
ticanū uocāt. Porcham idē betici.
.xxx. pedū latitudie. .lxxx. lōgitudie.

definiūt. ſi porcha ē.
q̄ i atāo ertat q̄ defoſſū eſt
lira. Galli cādētū appllāt i agr̄ ur
bamis ſpaciū. c. pedū. q̄ī cētetū. In
agreſtilȝ ā pedes. cl. q̄d̄ dator uiſtū
cādētū uocāt. Porro ſtadial' aḡ h̄t
paſſ9. c xxv. id̄ ē pedes. dcc. xxv. cui'
miſa octies ꝯputata miliariū fac̄. q̄
ꝯſtat q̄nq; milibȝ pedibȝ. Centuria
ā ager ē ducētor iugerū q̄ ap̄ ātiq̄s
a cētū iugeribȝ uocabat̄. Sȝ p̄ea du
plicata ē tn̄q; p̄ſtinū retinuīt. In i
nio ei cēturie mltiplicate ſ. nom̄
mutare nō potuīt. De itineribȝ.

Menſas uiar nos miliaria dicī.
Greci ſtadia. Galli leuuas.
Egiptii ſignes. Perſe paraſigas. ſ
aūt. Sūt aūt p̄ p̄p̄o queq; ſpatio. i
Miliariū mille paſſibȝ t'minat̄. Et d̄c
miliariū q̄ī mille adiū. hn̄s pedes
q̄nq; milia. Leuua finit̄ paſſibȝ i
mille q̄ngētis. Stadiū octaua p̄s
miliariū ē ꝯſtās paſſibȝ. c xxv. Hoc
p̄mū herculē ſtatuiſſe dīr. eūq; eo
ſpatiō determinaſſe q̄ ip̄e ſb uno ſp̄u cō
feciſſ. ac p̄ m̄ ſtadiū appllāſſ. q̄m
i fine reſpiraſſ ſimlq; ſteriſſ. Via
ē q̄ p̄t ire uehiculm. ⁊ uia d̄c̄a a uehic
ulor i curſu. Nā duos actꝫ cap̄ p̄p̄t
eūciū ⁊ ueiētiū ueiclor ocurſū. Oīs
aūt uia aut publica aut p̄uata ē.
Publica ē q̄ i ſolo publico ē. q̄ it' act'
p̄p̄l'o patet. hec aut ad mare aut ad
oppida p̄tinꝫ. Priuata ē q̄ i ſcino
municipio data ē. Strata d̄c̄a q̄ſi
uulgi pedibȝ trita. Lucretiꝫ. Strata
taq; iā uulgi pedibȝ detrita uiar. Ip̄a
ē ⁊ dilapidata. i. lapidibȝ ſtrata.
Primi aūt p̄em dīr lapidibȝ uias

ſtrauiſſe. p̄ea romani eas p̄ oēm pene orbē
diſpoſuer̄. p̄p̄ rectitudiē itiner ⁊ ne ?
plebs eēt ocioſa. Agger ē media ſtrate
eminētia. coaggeratis lapidibȝ ſtra
ta. ab aggere. i. coaceruatōe d̄c̄a. q̄
hiſtorici uiā militare dīt. ut q̄l' ſep̄e
iue depl̄eſo i aggere f'p̄ēs. Iter ul' it'
ē uia. q̄ ita ab hoīe quaq̄ u'ſu p̄t. Iē
aūt ⁊ iter diūſa ſigᵉcatōe; h'ent. Iē
ei ē loc9 tr̄nſitu facil'. ūn ⁊ appllā m ⁊
itū. Iter ā ē iter lōge uie ⁊ ip̄e labor
āblandi ut q̄ uelis p̄ueias. Semi
ta itiñis dimidiū ē a ſemi itu d̄c̄a. ?
Semita ā hoīm ē. callis ferar ⁊ pecu
dū. Callis ē it' pecudū it' mōtes an
guſtū ⁊ t'ritū a callo pedū uocatū. ſiue
callo pecudū p̄duratū. Tramites
ſūt t'nſūſa i agr̄ itiña. ſu recta uia
d̄c̄a q̄ t'nſmittit. Diuorcia ſūt fle
xus uiar. hoc ē uie i diuiſa tēdētes.
Idē diūticl'e ſūt. h̄ ē diuiſe ac diuiſe
uie. ſū ſemite c̄nſūſe. q̄ ſūt a latere uie.
Biuiū q̄ duplx ē uia. Cōpita q̄ plēs
i ea ꝯpetūt uie. q̄ī tīne q̄duīue. Am
bitꝫ it' menor hedificia loc9 duor
pedū ⁊ ſemipedis ad eūi eūdi facl'
tatē relictꝫ. ⁊ ab āblando d̄c̄. Orbi
ta ueſtigiū carri ab orbe rote d̄c̄a. ?
Porro actꝫ quo pec9 agi ſolꝫ. Cliuoſū
it' ſeliuoſū. Veſtigia ſūt pedū ſigñ
p̄mis plātis expſſā. uocata q̄ hīs uie
p̄ſurrētiū ueſtigēt̄. i. agnoſcat̄. Ex
plicit lib. xv. Incipit. xvi.

De puluerib9 ⁊ glebis t're. i.
De glebis ex aquis. ii.
De lapidibȝ uulgaribȝ. iii.
De lapidibȝ inſignioribȝ. iiii.
De marmoribȝ. v.

De puluerib9 ⁊ glebis t're.

expl[icit] lib. xv. incip[it] xvi.

de puluerib9 ⁊ glebis t're

Pulvis dicitur quod vi venti pellatur. Tollitur
enim eius flatu nec resistit nec stare novit.
Sic ait psalmista. Tamquam pulvis quem proicit ventus
a facie terre.

Limus vocatus quod lenis sit.

Cenum est vorago luti.

Cinis ex incendio dicitur. ab eo enim fit.

Favilla quod per ignem effecta sit. Nam fox ignis
est.

Gleba quod sit globus. pulvis enim collectione con
pingitur. et limo glomere adunatur. Terra
autem ligata gleba est. soluta pulvis. Lamina
eo quod ab laventibus lapsum inferat dicta
per derivationem ab alatere. Lutum vocatum quidam
per antifrasim putant. quod non sit mundum.
Nam omne lotum mundum est. Volutabra ap
pellata quod ibi apri volutentur. Uligo sor
des limi vel aque sunt. Sabulum levis
simum terre genus. Argilla ab argis vo
cata. apud quos primum ex ea vasa confec
ta sunt. Creta ab
insule. creta vero melior est. Creta cimo
lia candida est. a cimma italie insula dicta
quam alia vestimentorum preciosos colores
emollit. et concitato sulphure quodam
nitore exilarat. alia gemmis nitorem
prestat. Creta argentea
ria et ipsa candida appellata eo quod nito
rem argento reddat. Terra samia a sa
mo insula dicta. glutinosa et candida et
lingue levis medicamentis et vasculis
necessaria. Pulvis puteolanus in puteo
lanis italie colligitur collibus. opponitur
que ad sustinenda maria. fluctusque fran
gendos. Nam merso aquis protinus lapis
fit. undisque cotidie fortior effectus

in saxum mutatur. sic igne in lapidem vertitur.
Sulphur vocatum quia igne accenditur. Vi
enim ignis est. Nam vis eius et in aquis ferven
tibus sentitur. nec alia res facilius accenditur.
Nascitur in insulis eoliis. inter siciliam et
italiam. quas ardere diximus. invenitur et in aliis
locis. sed effossum. Huius genera iiii. Vi
vum quod fodiatur translucet et viret. quo so
lo ex omnibus generibus medici utuntur. Al
terum quod appellant glebam. usibus tantum ful
lonum familiare. Tercium liquor est et u
sus eius ad lanas suffiendas. quoniam can
dorem molliciemque prestat. Quartum ad
lucernarum maxime conficienda aptum. Sul
phuris tanta vis est ut morbos comi
ciales deprehendat. nitore suo inposi
tas ignibus ardescens incalce vim
pruinaque subdita concipiens exarde
scentibus repercusso pallore dirum ulius
defunctorum effundit. De glebis ex aquis.

Bitumen in iudee lacu aspalti emer
git. cuius glebas supernatantes
naute scaphis appropinquantes colligunt.
In siria autem limus est. passim a terra estuans.
Spissatur autem utrumque et densitate coeunt. et
utrumque greci spissa aspaltum appellant.
Natura enim ardens et ignium cognata.
et neque aqua neque ferro rumpitur nisi sol
muliebri inquinamentis utilis ad compa
ges navium. Alumen vocatum a lumine.
quod lumen coloribus prestat tingendis.
Est autem salsugo terre. efficiturque yeme
ex aqua et limo. et estivis solibus matu
ratur. Huius species due sunt. liquidum et spissum.
Sal quidam dictum putant. quod igne exiliat.
Fugit enim ignem dum sit igneum. Sed nature
sequitur. quia ignis et aqua semper inter se inimica
sunt. Alii sal a salo et sole vocatum ex
istimant. Nam aquis maris sponte gig

De glebis ex aq.

xvj

mr̄ spuma i extremis litorib; uel
scopulis derelicta. ⁊ sole decocta. Sūt ⁊
lacꝫ ⁊ flumina ⁊ putei e qb; hauriūt.
De hic i salinis igestꝰ sole siccat.
sꝫ ⁊ flumine densat in sale amne relic
quo sb gelu fluente. Alibi qꝫ desert
tis arenis collig. crescēs cū lune
noctib;. Nā i cirenēa āmoniacꝰ sb
arenis iuenit. Sūt mōtes natiui
sal' i qb; ferro cedit. ut lapis renas
cēs maiori tāte alicubi duricie. ū
muros domosq; massis sal' faciāt.
sic i arabia. In nā qꝫ sal' sūt diffe
rencie. Nā alibi suauis alibi salsi
ssim9. Commune sal i igne crepi
tat. tragaseū nec crepitat i igne
nec exilit. Agrigentin9 sicilie flā
mis paciens i aq̄ exilit. i igne flu
it ō ñar. Sūt ⁊ colori differencie. Me
phiticꝰ rufus ē. In pte q̄dā sicilie
ū ethna ē pp̄ureo. It̄ m eadē sici
lia i pachino adō splēdid9 ⁊ lucid9
ut ymagines reddat. In capado
cia crīstin9 effodit. Sal' nā necia ē
ad oēm esci. pulmētis ei saporē
dat. excitat ad auiditatē ⁊ appetitū
i oib; cibis fac. ex eo q̄ppe ois uic
tꝰ delectatio ⁊ sūma hilaritas. Hic
⁊ sal' nm̄ accepisse putat. n ei ui
li9 sale ⁊ sole. Deniq; comica inde
m9 corpa nauticor q̄n ⁊ pecudes
armēta ⁊ iumēta sale maxīe pūcari
t ad pastū. mltū largiores lacte.
mltoq; grōres casei dote. Corpa
ē sal astringit. siccat ⁊ alligat. de
fūcta ē a putrescēdi labe uīdicat
ut duret. Nitrū alcedo supsit uo
cabulū. Nascit̄ ei i oppido ul' regi
one egipti nitria. ex quo ⁊ medicie

fiūt ⁊ sordes corpor uestiūq; lauāt
t. Huiꝰ nā nō mltū a sale distat. Hec
ei uirtutē sal' ⁊ silr orit canescētib;
siccitate litorib;. Afronitū grece la
tine spuma nit̄ ē. de quo q̄dā ait.
Rusticꝰ es nescis q̄ greco noie dicit.
Spuma uocor nitri grecꝰ ēs afroni
tū. Collig̃ aūt i asia. i speluncis disti
llāns. de hic siccat sole. Optimū pu
tat̄ si minime fiunt pōderosū. ⁊ maxie
friabile ⁊ colore pene pp̄ureo. Cal
cantū dedit qꝛ calcitis ē tinno. i. flos
ūn ⁊ ap latinos eris flos appllat̄.
Fit aūt nc mltis i regioib;. olī i ispa
nie puteis ul' stagnis. i. gen9 aq̄
hūtib; qn̄ quoq̄bāt. ⁊ i piscinas li
neas fūdebāt. Appēdētes sup eas
restes lapillis extētas. q̄ limo i si
militudiē uitreis acinis adhebāt.
Sicq; electū siccabat̄ dies. xxx. Fit aūt
nc alibi i speluncis. q̄ liq̄de collectū.
de hic defossū i quosdā lotrix solida
t. Fit ⁊ i scrobib; cauatis quor ela
tib; decidētes gutte calescūt. Fit et
sal' mō ex flagrātissimo sole. Adō aūt
ꝯstricte uirtutis ē. ut i leonū ⁊ ursor o
ra sparsū tātā uim h̄at ad stringēdō
ut nō ualeat mordē. De lapidib;

Lapis a tra tingēs dēsior uulgarib;.
ꝗ uulgo dicitur. Lapis aūt dcē
q̄ ledat pedē. Lapis mollis ē ⁊ spar
sꝰ. Saxa hērēt ⁊ amōtib; excidūt.
Petra greci ē. Siler ē durꝰ lapis. eo
q̄ exiliat ignis ab eo dcē. Scopul9
a saxo eminēti qi ab speculādo dcē
siue a tegmītona uuit. ~~apoco
hiskerim~~. Spelea grece spelūca.
latine aūt rupis cauata. Crepido ex
tremitas saxi abrupta. Vn̄ crepi

De lapidib; uulga
rib;

138

do vocata quod sit abrupti saxi altitudo.
Sic et rupes pars deorsum. unde et vocata. Ca-
utes aspera saxa in mari dicuntur acuendo
quasi cautes. Murices petre in litore simi-
les muricibus vivis acutissime et navibus per-
niciose. Pyrgon saxum est quod humane vocis
sonum captis et verba loquentium imitatur.
Hoc autem grece latine ymago vocatur eo quod
ad vocem reddens. Alterum efficit ymago
sermonis. Licet hoc quidam ex locorum natura eveniat.
ac plerumque convallium. Calculus est lapillus
terre admixtus rotundus atque durissimus.
et omni puritate levissimus. Dictus autem calculus
quod sine molestia brevitate sui calcetur. Cui
contrarius est scrupus. Scrupus lapillus minu-
tus et asper. quod si inciderit in calciamentum nocet et mo-
lestia est animo. unde et animi molestiam scrupu-
lum dicimus. Hinc et scrupea saxa .i. aspera.
Cos nomen accepit quod ferrum ad incidendum acuat.
Cos enim greco sermone incisio nominatur. Ex his au-
tem alie aque sunt. alie oleo indigent in acuendo.
sed oleum lene. aqua aciem acerrimam reddit.
Pumex vocatur eo quod spume densitate con-
cretus fiat. et est aridus candore parvus. tam-
quam natura refrigerandi huius ut in vase mis-
sus musta defervere desinant. Rudes ar-
tifices appellant lapides contusos et calci
admixtos. quos in pavimentis faciendis
super fundunt. unde et rudera dicuntur. Gypsum cog-
natum calcis est. et est grecum nomen. plura eius genera.
Omnium autem optimum lapidis specularis. Est
enim signis edificiorum et coronis gratissimum.
Calcis viva dicta. quia dum sit tactu frigi-
da intus occultum continet ignem. unde et perfusa
aquis statim latens ignis erumpit. Natura eius
mirum ad fas. postquam arserit aquis incendi-
tur. quibus solet ignis extingui. accendi. Usus
eius structuris fabricarum necessarius. Nam lapis lapidi
non potest adherere fortius nisi calce coniunctus.

Calcis e lapide albo et duro melior str-
ucturis ex molli utilior tectoriis. Are-
na ab ariditate dicta. non ab adherendo i-
n fabricis ut quidam voluit. Hec probata est si in
manu ipsa stridet. aut si in veste
candida sparsa sordis nil relinquit.

Magnes lapis indicus **De lapidi-**
ab inventore vocatus. **bus insignioribus.**
Fuit autem in India primum repertus. clavis c-
repidarum baculique cuspide herens.
cum armenta idem magnes pasceret postea
compassim inventus. Est autem colore ferrugineo
sed probatur si cum ferro adiunctus est fecit
raptum. Nam in adeo apprehendit ferrum ut
cathenam faciat anulorum. unde et eum
vulgus ferrum vivum appellat. Liquo-
rem quoque vitri ut ferrum trahere creditur.
Cuius tanta vis est ut refert beatissimus
augustinus. quod quidam cum eundem mag-
netem lapidem tenuit sub vase argen-
teo ferrumque super argentum posuit. de-
inde subter movente manu cum lapide fe-
rrum cursu desuper movebatur. unde factum
est ut in quodam templo simulacrum ferro pen-
dens in aere videretur. Est autem et alius quoque in
ethiopia magnes qui ferrum non ambig-
respuitque. Omnis autem magnes tanto me-
lior est quanto magis ceruleo est. Gagates
lapis primum inventus est in sicilia. gagatis
fluminis fluore reiectus. unde et nominatus.
sed in britannia sit plurimus. Est autem niger
planus levis et ardens. Igni admotus
fictilia ex eo scripta non delentur. Incensus
serpentes fugat. demoniacos prodit. virgi-
nitatem deprehendit. mirumque accenditur aqua.
oleo restinguitur. Abestos archadie la-
pides ferrei coloris ab igne nomen sor-
titus. eo quod accensus semel numquam extinguitur.
De quo lapide mechanicum ad ars

bitumina molita e. q' gentiles capite sac
legio immatiet. Demq; i teplo quodam
fuisse ueneris phanum ibiq; candelabr
u. et i eo lucerna sb diuo sic ardente ut
eam nulla tempestas nullus imber extinguet.
Pirites psicus lap fuluus eris. similac
qualitate. cuius plimus ignis sique facile scintillas emittit. Hic tenetis i
manu si uehementius pmatur adurit.
ipe q' ab igne nom accep. Est alius
pirites lap uulgaris q' uiuu lap
ide appellant. q' ferro ul' lapide pcu
ssus scintillas emittat. q' excipiunt
fulgore. ul' aliis fungis ul' foliis. et
cito celio pbet igne. Hic uulgo fucati
re petra uocatur. Selenites q' latine
lunaris intptatur. eo q' inferiore eius
candore cu luna crescere atq; deficere aiu
nt. Gignitur i psida. Myrmisius lap
fuscus et rubentibus notis sparsus. Uocat
a ita q; si aquis incrty stratur unum
fraglat. et q' illo nimi e ebetate re
sistit. Tracius niger et sonorus. nas
citur influuie. cuius nom e ponto ieçtia.
Frigius lapis ex loco tray uocabulum.
Nascitur ei i frigia colore pallidus. inc
diatur g'ins. Est a gleba pumicosa.
Uritur aut uino pfusus flatuiq; fol
libus donec rubescat. ac rursus dul
ci uino extinguitur tinis melius. tin
gendis uestibus tm util'. Syrius lap
a siria u repitur appellatus. Hic inte
ger fluctuari tradr. comitus mgi.
Arabicus simil' e eboi sui ulla ma
cla. Hic defricatus ad cute sucu di
mittit. croco simile. Judaicus lap
albus e. atq; iscemate glandis sep
tinis sb inuice modulatis. qs greci
gramas appellant. Samius a samo

isula u repitur uocatus. et e grauis et candid'
polhendi aurum util'. Memphitis uoca
tur a loco egipti. et e gematis nre. Hic tr
atq; i his q' urenda sut et scindenda. ex a
ceto illinitus. ita obstupe facit corp ut
no sentiat cruciatum. Sargofag' lap.
dictus eo q' corpa defuctor condita i eo i
fra. xl. dies absumitur. Sorce ei grece
archa dr. fago comedere. Nascitur aut
itroade fissiliq; uena scindit. Sut et eius
g'ins i oriente saxa. q' i inuentibus alli
gata arrodit corpa. Minores i fua
dis corpibus nec assumentes. Emati
tes appellatus. eo q' cute resolutus i co
lore ueniat sanguis. Est a admod' inu
ctus. Est et ferrugineus. Nascitur i ultima
egipti babilonia et ispania. Andoroda
matis colore niger. ponde et duricia i
signis. unde et nom trahit. pcipuus repitur i
affrica. Trahit a argentum ul' es iscedit.
qq; atus ut ematites. i colore redig'
sanguis. Oscites incitur i ultima ispa
nia croco simil' cu leui fulgore facile
friabilis. mitos appellatus auctilus
eo q' si ex ipo uestis fiat contecta d' ig
ne resistat. et igni iposita no ardeat.
s; splendore accepto nitescat. et e scissi
ambilis filis. ueneficiis resistere oibus
spaltur magor. atrates simil' e
teste luiiose sensibilis. alatites
colore cinereo. gustu suauis. s; ideo
uocatus q' qdam de se lacteum actus dimit
tat. bsis lap mg' e tinsluccidus. tuit
bis altitudinez. ponitur inspecul' picturis
ip imaginum umbras reddendas. Ge
mas multi ex eo faciunt. Nascitur i idia
et i samo italie. ithidas lap eupbra
te. sole repcussus coloribus micat uari
is. tites lapides repiuntur i indis a

aquilarum. Aiunt binos inveniri marem et feminam
nec sine his parere aquilas. Horum mas-
culus durus, similis galle, subrutilus. Femine
vero pusillus ac mollis. Alligati partum ce-
leritatem faciunt, et aliquibus ad vulvae
creditur, non cito parturientibus auferatur.
ngites Cappadocie lapis duricia
marmoris, candidus atque translucens.
Ex quo quondam templum constructum est a quo-
dam rege foribus aureis, quibus clausis in-
claritas intus diurna erat. nites ebo-
ri similis, in quo Darium conditum ferunt. Pari-
que similis candore et duricia minus tamen
ponderosus, quo poros vocatur. stratices
vocatus quod similitudinem teste habet. Usus eius
pro pumice. Malanites lapis dicitur eo quod
melleum et dulcem succum emittat. Us-
minis lapis asper et indomitus, et omnia adte-
rens. Ex quo lapide gemme tunduntur. n-
sites colore similis cere invenitur in Egipto.
mmites similis nitro sed durior. Gignitur
in Egipto vel Arabia. Nascitur in Ethi-
opia, uliti viridis si lacteo eum resol-
vit remordens vel hebetent. horano al-
bus est duriorque pario. olecius uliti
viridis et grandis invenitur in Egipto. Us-
culanus a loco Italie dicitur, dissilire ig-
ni tetigit. abinus fuscus, addito oleo
in lucem fertur. Est et quedam viridis lapis vehe-
menter igni resistens. sifinus mollis et
candidus excalefactus oleo nigrescit atque
durescit. Lapides quoque medicamentorum
mortariorum et pigmentorum usibus apti, et
essius precipuus, et inde colaticus. Thebai-
cus quoque et basanites lapides non ex se re-
mittentes. Specularis lapis vocatus est
quod vitri more translucead. Repertus primo
in Hispania citeriori circa Segobricam urbem.
Invenitur enim sub terra et effosso exciditur atque

finditur in quaslibet tenues crustas. De
Post lapidis genera marmoribus.
pervenimus ad marmora. Nam inter
lapides et marmora differentia est. Nam mar-
mora dicuntur eximii lapides, qui maculis
et coloribus commendantur. Marmo fino g-
cum est a candiditate vocatum. Et quamvis
postea et alii colores inveniantur, tamen pri-
stinum a candiditate retinuerunt. Marmo-
rum colores et genera innumerabilia sunt. Non
tamen omnia exemplis creduntur, sed multa sub
terra sparsa sunt, et preciosissimum genus est
Lacedemonium viride cunctisque hilarius,
repertum primum apud Lacedemonios, unde et vo-
cabulum trahit. Ophites serpentium ma-
culis simile est, unde et vocabulum sumpsit. Duo
eius genera: molle, candidum, nigrum durum.
Augusteum et Tiberium in Egipto. Augusti ac
Tiberii primum principatu reperta sunt. Di-
fferentia eorum ab ophite, cum illi et ipsi
serpentium maculis sint similes, hec ma-
culas diverso modo colligunt. Nam Augus-
teum undatim est crispum in vertices. Tiberium
sparsa non convoluta canicie. Porfi-
tis ex Egipto est rubens, candidis inter-
venientibus punctis. Nominis eius causa quod rube-
at ut purpura. Basaltes ferrei coloris
sive duricia. Unde et nomen est datum ei. Invenitur
in Egipto et in Ethiopia. Alabastrites
lapis candidus intinctus variis coloribus
ex quo evangelicum ipsius illius unguenti vascu-
lum fuit. Cavant eum hic ad vasa unguen-
taria, quoniam optime servare incorrupta
dicitur. Nascitur circa Thebas Egiptias et
Damascum Syrie ceteris candidior, proba-
tissimus vero in India. Parius candoris
eximii, lichnites cognominatus. Hic apud
Paron insulam nascitur. Unde Parius nuncupa-
tus. Magnitudo eius que lances crateresque non

De marmoribus.

excedat inguentis. et ipse aptus. Cilo
calitides in asia repertus in terra non ultra cu
bitus binos. candore proprio eboris. a qua
dam similitudine eo diverso niger. Alaba
dites terre sue nomine nuncupatus. purpure
aspectu simul. Iste in oriente igni horret.
atque ad usum inter fundit. Thebaicus in
stinctus aureis guttis. invenitur in parte e
gipti ad sceptus coticul. ad terenda co
llyria quadam utilitate naturali convenientes. Si
enites circa sienem vel thebas nascitur.
trabes ex eo fecere reges. Marmo
ra autem que in officinis rupibus que gignuntur.
ex quibus itaso diversi coloris maculis
distinctus. eius primum usum insule ciclades
dederunt. Lesbius lividior est paulo hunc.
sed et ipse ivsi coloris maculas habet. Clo
rites ammoniace gutte simul cum ua
rietate diversorum colorum. Choritus primum
repertus. Ex eo columpne ingentes. lumi
naque fiunt ac trabes. Catiteum viride
optimum omnium ab aspectu huius. eo quod grate
sit. huius que gemmas sculpunt. eius enim viri
ditas reficit oculos. Numidicum mar
mor numidia mittit. aceuto succi
admittit. unum et nomen accepit. non crustis
sed in massa et liminum usui apta. Lucu
lleum marmor nascitur in chio insula
et lucullus consul nomen dedit. quod delectatus
illo primum romam invexit. solumque pe
ne hoc marmor ab amatore nomen
accepit. Est et luminsis. Cestrian ap
pellatus a colore cinnis. Calapidis al
ligatus quod frequentes laudant. Ebur ab
antro .i. elephantos dicitur. Oratio. Quod
est unus milia magister dignissima barris.

Titulus .ii. in quo novem.

De gemmis. i.

De viridioribus gemmis in quo s. lx. ii. ii.

De rubis gemmis. iii.

De purpureis. iiii.

De candidis. v.

De nigris. vi.

De cristallinis. vii.

De arte ignitis. viii.

De aureis. ix.

Post marmorum gratia De gemmis.
gemme sequuntur. que multum auri de
corem tribuunt venustate colorum. Pri
mordia eius ab rupe caucasi fabule
ferunt. prometheo primum fragmentum sa
si eius inclusisse ferro. ac digito circumda
sse. hincque initium cepisse anulum atque
gemmam. Genera gemmarum innumerabilia esse
traduntur. ex quibus nos tamen que principalia sunt
sunt notissima adnotabimus. Gemme
vocate. quod instar gummi translucent. Pre
ciosi lapides idcirco dicti sunt. quod care valent.
sunt ut annulis discerni possint. seu quod ran
sit. Omne enim quod rarum est magnum et preciosum
vocatur. sic et in samuel volumine legitur. et
sermo domini preciosus erat in israel hoc est rarus.

Omnium gemmarum De viridioribus.
virentium. smaragdus principatum
habet. Cuius veteres etiam post margaritas
et uniones tribuunt dignitatem. Smarag
dus autem a nimia viriditate est vocatus. Omne
enim satis viride amarum dicitur. Nullis enim gem
mis vel herbis maior hunc austitas
est. Nam herbas virentes frondesque exsu
perat. inficiens circa se viriditate repercussum
aerem. Sculpentibus quoque gemmas nulla gra
tior oculorum refectio est. Cuius corpus si ex
tensum est sic speculum ita imagines red
dit. nero quippe cesar gladiatorum pu
gnas in smaragdo spectabat. Genera eius
xii. sed nobiliores scithici. quia in scithica
gente reperiuntur. Secundum locum tenent bact

am. Colligit ei i comissuris saxor
flate aqlone. Tunc ei tellure deop
ta itimeat. qr his ueuis arene m
xime mouet. Tertiu egiptu hnt
reliq imetallis erarijs ineniut s
uiciosi. Na aut ere aut plubo. ul
lapillamtis. ul sal similes notas
hnt. Smaragdi aut mero t aui
ridi pficiut oleo qius na ibuat.
Calcos smaragdus dca q uiridis sit
t turbati eris ueis. Hec i egipto l
cipro isula nascit. Prasio p uiridi
te colore dcs. s nl. e altin geno sa
gneis pucis ab orret. Terciu dis
tietu uirglis cdu cadidis. Berillo
i idia gignit. gctis sue ligua nom
hns uiriditate simul smaragdo. s
cu pallore. Polit aut ab idis i. vi. a
glas fors. ut ebitudo coloris repcu
ssu anglor excitet. alit politq no ht
fulgore. Gna eis noue. Crisoberil
lq dcs. eo q palliditq eis uiriditas
i aureu colore resplédeat. t hnc in
dia mittit. Crisoprasso idicq e co
lore porri succu referes aureis int
ueniétibq guttis. uii t m accep. Qe
qda berillor gni dicaunt. Jaspis
de gco ilatinu uiridis gema ipcet.
Jas q ppe uiride prnasi gema dr. Est
aut smaragdo sb silis s crassi colo
ris. Spes eis. x. t vij. Volut a qda las
pide gema t gre t tutele ee gestati
bq q crede no fidi s supstitois e.
Thopacio ex uireti gne e oiq colore
resplédes. iuéta pmu i arabia in
sula. i q trugodite pdones tépesta
te fessi. cu herbar radices effode
rét eruer. Qe isula pea qsita nebu
lisq opta. tide adnaugatibq ine

ta. s ob hec loq t gema nn ex ca
accep. Na topazin trogoditar li
gua sigtadez ht qrctis. Est a a
plissima gemar. Eade sola nobli
um lima sétit. Gna eis duo. Pal
laica colore uiridis t pallés. t min
is crassa uich uidiq auru decés.
vii t appllata. Nascit i idia ul ger
mania i rupibq gelidis. celi mo ex
upas. extubas. Coloetes spissio
ures. crassior q smaragdq. a colo
re malue nn accep. i redlédis lan
data signis. nascit i arabia. Elie
tropia uiridi colore t nubilo. stellis
puniceis sup sparsa cu sagneis ue
nis. Ca nois de effcu lapidis e. Na
deiecta i labr eneis radiq sol mutat.
sagneo repcussu. Extra aq speci
mo sole accep. Deplédituq eis defe
ctq sb eute luna ostédes magicor
ipudicicie maifestissimo. In hec q
exéplu e. qm admixta herbe eliotro
pio qbusda adiectis pcatonibq gere
te cspici neget. Gignit i cipro t af
frica. s melior i ethiopia. Agda
gema prasim coloris ap caldeos. e
tati uis e. ut pmanétes naiis ex
fudo petat. t carnis ita tenacit ad
herat ut n abrasa pte ligm uix se
paret. Myrites dca e. q i ea mirte
color e. Copssa aut usq ad calore. nar
di spirat suauitate. Aromaticis re
pit in arabia ul egipto. mire colo
ris t odoris. uii t m ht. Melecros
bicolor ex un pte uiridis. ex altra
melli simul. Oaspidis a fluiua
psar dca e. t uiridi fulgoris aurei.

Corallio De rubis gemis.

Gignit imari forma ramoso

colore viridis et maxime rubens. vene
eius candide et molles detracte confestim
durantur et rubescunt. tactuque protinus
lapidescunt. Itaque occupari evellique
retibus solet. aut acri ferramento precidi.
que de causa corallius vocitatur. Quantum autem
apud nos margaritum indicum preciosum
est. tantum apud indos corallum. Hunc magi
fulminibus resistere affirmant si creditur.
Sardius dictus eo quod reperta sit primum a
sardis. Hec rubrum habet colorem marm-
oribus prestans sed inter gemmas vilissima.
Genera eius .v. Onix appellata quod habet in
se permixtum candorem in similitudinem ung-
uis humani. Greci enim unguem onicem
dicunt. Hanc india vel arabia gignit. Di-
stant autem invicem. Nam indica igniculos habet.
albis cingentibus zonis. arabica autem
nigra est cum candidis. Zonis genera eius .v.
Sardonix ex duorum nominum societate
vocata. Est enim ex onicis candore et
sardo. Constat autem tribus coloribus. subterius
nigro. medio. candido. superius mini-
eo. Hec sola in signando nichil cere aue-
llit. Reperitur autem apud indos et arabes deo-
certa torrentibus. Genera eius quinque. Mati-
tes rubore sanguineo. ac propterea ematites
vocatus. emat enim quippe sanguis est. Gignitur
in ethiopia quidem principaliter. sed in arabia
et in africa invenitur. de quo promittunt ma-
gi quiddam ad coarguendas barbarorum
insidias. ucinus quem appellant greci elec-
tron. fulvi cerique coloris fertur arbo-
ris sucus esse. et ob id sucinum appellari.
Electrum autem vocari fabulose argumentatio
dedit. Namque Phetonte fulminis ictu inter-
empto. sorores eius luctu mutatas
in arbores populeas. lacrimis electrum omnibus
annis fundere iuxta eridanum amnem. ele-

ctrum appellatum. quoniam sol vocitatus sit elec-
tron plurimi poete dixere. Constat autem eum non
esse sucum populi sed pinee arboris. Nam ac-
censo tede more fraglat. Nascitur autem in
insulis oceani septentrionalis sicut gummi.
Densaturque ut cristallus rigore vel tempore. Ex
ea fiunt decoris gratia agrestium feminarum m-
onilia. vocant autem quidam aparga. co-
quod attritu digitorum accepta caloris anima
folia paleasque et vestium fimbrias ra-
piat. sicut magnes ferrum. Quocumque autem
modo tinguitur. Nam ancuse radice co-
liatur inficitur. Ligurius vocatus quod fiat ex
urina lincis bestie tempore indurata. Est
autem sicut et sucinum fulva ad trahens spiritu
folia propinquantia. De purpureis gemmis.
Inter purpureas gemmas principatum
amestistus indicus tenet. Amestistus purpu-
reus est permixto violaceo colore et quasi rose
nitore. et leniter quasdam flammulas fundens. Al-
terum genus eius descendit ad iacinctum. Cau-
sam nominis eius afferunt quod sit quiddam in purpura
illius non ex toto igneum sed vini colorem
habens. Est autem sculpturis facilis. Genera eius .v.
Saffirus ceruleus est cum purpura habens pul-
veres aureos sparsos. optimus apud me-
dos numquam tamen perlucidus. Iacintus ex nomine
sui floris vocatus. Hic in ethiopia invenitur.
ceruleum colorem habens. Optimus qui nec rarus
est nec densitate obtusus. sed ex utroque tempe-
ratus luce purpurea refulgens. Hic autem non ru-
tilat equaliter. Sereno enim perspicuus atque gra-
tus est. Nubilo coram oculis evanescit atque
marcescit. In ore missus frigidus est. in scul-
pturis durissimus. non tamen invictus. Nam ad-
amante scribitur et signatur. Iacinti zota in
dicus est. iacintum prope referens. Quidam autem cor-
cintallis similes capillamentis intercurrentibus
obscurantur. Ex quo et vitium illorum tamen est. Ame

tistrōci applliat9. qr eis extremo ig
neulo i amecisti uiolā exit. Celido
nia ex irūdini colore uocata. 7 duor
ē gener. q̄r una ex alīa ꝑte ꝑpurea
7 alia ꝑpurea. nigṙ ītuemētib; ma
clis. Cianea scitie gēma. ceruleo
coruscāis nitore puro ītctū. 7 pūctu
lis ītinceātib; auratis puluuscīis ū
riās. Redītis rosea ē. 7 ex eo nn ac
cepit. De cādidis gemmis.

Margarita ꝑma cādidar gēmar.
q̄ ın margaritū auit uocatū.
q̄ ı cōchis maris hoc geno lapidū inue
nıt. īnē ei ı carne cocleē calculo si
ty. sic ı cerebro piscis lapidy. Gignit
ā de celesti rore q̄ certo āni tp̄e co
clee hauriūt. ex q̄b; margaritis u
niones uocāt. aptū nn ıntes. qd
tm̄ unq̄ nūq̄ duo ul' ples simł repi
unt. Meliores ā cādide margarite
q̄ q̄ flauescūt. Illas ā aut uuiēty.
aut matutini roris ꝯceptio reddit
cādidas. has senecty ul' uespitino
aer gignit obscuras. Cedro scdā p'
margaritā cādidar gēmar. de q̄ q̄
rit' ın q̄ colore nūari debeat. totiens
iactatū p alienas plēitudīes nois.
adō ut decoris ꝓrogatiua uocablō
fēa sit. stitas cādida ē ıclusā lu
cē ꝯtinēs uliti stellā ıty ābl'antē.
reddityr sol' cādicātes radiꝯ. uñ
7 nn ıueit. Galactites lacteo ē qui
ad tītū reddit sucū albū ad lactis
sīlitudīe; saporē. Feimis nutētib; il
ligatā fecūdat uba. ī fātū q̄ collo
suspēsa saluā facē fert. In ore ā liq̄
scē 7 meōriā adımē. Mitit eā nılo
7 achelous amnes. Sūt q̄ smarag
dū albis ueis ꝯtūligatū. galactitē

uocāt. Galacias grādis 7 cādorē ꝑ
fert 7 figam. duricia q̄z iuncta ut
adamas 7 ı ignē posita manē. sim
frigy. Solis gēma cādida ē. nomē
q̄z nn. q̄r ad spēz sol' ı orbē fulgētes
spargit radiꝯ. Melenites tāslu
cet cādido melleꝯ fulgore. ꝯtin
ēs lune lum ymagine q̄ ıuxt curs
sū aust'ꝯpio pilēt ı dies sigl'os mi
nui atq; augī. Nascit' ı psida.
media iueit' ı cerebro eiusdē pis
cis nois cādi 7 oblōga ꝑfigure.
bis ferūt magi signa tranqllitatis
ul' tēpestatis. Bellocolo albicans
pupillā cīgit nigrā ē medio aureo
fulgore lucētē. 7 ꝓp spēz assirior re
gi bello dicatā uñ 7 appllata. pi
mellas d' cū ı cādida gēma supne
enigricat color. uñ 7 nn ħt. rele
no spōsa 7 cādida q̄ aurifices aur
poliunt. De nigris.

Acates repta ꝑmū ı sicilia iux
flum eiusdē nois. pōa plimis
itis. Est ā nıg̃. hñs ı medio cēlos
nigror 7 albor iūctos 7 uariatos sīles
ematisti. Magi suffitu eaz si edit'
tēpestates auertūt. flumina sistūt.
b sicto nıg̃ 7 pōdosa districta uenis
rubētib;. hᵉ ex calefca igni. vıı. die
ty calorē tenet. Egiptilla nıg̃ ē
radiꝯ ferulea facie ex egipto ū ı
ueit'. uocata. Medıa nıg̃ ē a medo
la illa fablosa iuētā. hᵉt uenas ex
ea coloris sudorē reddit. eīcū saporē
uini. ergētana ıtalica gēma ē.
ıeis repta. nigra facie. albis ītinceā
tib; notis. arıptex nıg̃ ē cū sāg
neis 7 albis notis. erōmelas ni
g̃ uena quoq; colore ꝑ mediū scecā.

ceius cerius nigerrimum nitoris cōti
nēs iſc ſpēm tuſi ceius. ricinius
ex affrica nīg ē ſ; tres ſucco red
dit. ab radice nigrū. e medio ſāg
neū. e ſſimo cereū. Dionisia nīg
mixtur rubētibꝫ notis. ex aq̄ trita
uinū fragat. ⁊ odore ſuo ebrieta
ti reſiſtē putat. Pintis nīg q̄dē
ſ; attta digitus adurit.
Panterus uarius ex oībꝫ pene co
loribꝫ ꝯſtās uni ⁊ noīatꝫ. Mol
ca barbari nois ex fuluo ⁊ nigro
uiridiq; ⁊ cādido ē. Mitridax ſo
le pcuſſa coloribꝫ micat uariis.
Gignit ī pſida. Roſelitꝫ uarii
nois ē. q; ſi ad ignē applicetur
illit ſudorē mittit. Opallo diſ
tictꝫ diūſaꝝ colore gēmaꝝ. Eſt
ei ī eo carbūculi tenuis origo. Am
etiſti fulgēs ppurea ſmaragdi
nitēs uiriditas. ⁊ cūcta pit ſub
q̄dā uarietate lucētia. Nomē hīt
ꝑter pria. Sola ei cū ptinit idia.
ōtige a pōto dr gēne diūſo. nōie
ſāgneis. nūc auratis guttis mi
cātes alie hntes ſtellas. alie lō
gis color ductibꝫ lineate. Eccō
calitꝫ impatia amagtudie multi
coloris. Vn ⁊ h̄ ē nom adoptauit.
Tā diūſis ei notis ſparſꝫ ē ut. lē.
gēmaꝝ colores ī puo orbiclo ei
dep̄hēdāt. Naſcit ī libia ap tro
goditas. Murrina ap parthos
gignit. ſ; ppue ī germania hu
morē ſb tra putat calore ſb tra
putat calore dēſatū. Vn ⁊ nom ſup
ſit. Varietas eius ī ppurei. cādorē
q; ⁊ igne. cū quodā colore repti
ſu quales ī celeſti arcu ſpecti

tur. cuio gīa cū criſtallū faē gelu ;
uehemētiori ꝯcretꝫ. De criſtallinis.
Criſtallo reſplēdēs ⁊ aquoſus
colore. tradīt q̄ nix ſit glacie
durata p ānos. Vn ⁊ nom ei gci dedēt.
Gignit aūt ī aſia ⁊ cipro maxie ī ſep
tētrionū alpibꝫ. ubi nec eſtate ſol
feruētiſſimꝫ ineit. Ideoq; ipa diut
na. ⁊ ānoſa duricia reddit hāc ſpēz
q̄ criſtallꝫ dr. Hic oppoſitꝫ radiis ſol
adeo rapit flāmā. ut aridis fungis
ul' folijs ignē ꝑbeat. Vſus eius ī ad po
cula deſtinat. Nich aūt aliud q̄ frigid
pati pt. Adamas idicꝫ lap ⁊ ideoꝝ
ferrugineū hīs colorē. ⁊ ſplēdorē c̄
talli. nūq̄ aūt ult̄ magtudiē nuclei
auellane reptꝫ. Hic nulli cedit ma
tie. nec ferro q̄dē nec igni. n̄ unq̄ i
caleſcit. Vn ⁊ nom ītꝑptatē gca ido
mita uo accep. ſ; cū ſit inuictꝫ ferri
ignisq; ꝯtēptor. hircino rūpit ſāgne
recēti ⁊ calido macatꝫ. ſicq; mltis ic
tibꝫ ferri ꝑfrāgit. Cuius fragmētis ſcelto
res, p gēmis ī ſignīēdis ꝑforādiſq;
utūt. Hic aūt diſſidet cū magnete la
pide ī tm ut iux̄ poſitꝫ ferrū nō pa
ciat abſtrai amagnete. aut ſi ad
motꝫ magnes ꝯp̄hēdit. rapiat atq;
auferat. Fert quoq; ī electi ſilitudi
ne uenena dep̄hēdē. metꝫ uanos ex
pelle. maleficis reſiſtē artibꝫ. Gna
eius. vi. Callaica ſīndimū ⁊ cādorē;
⁊ figurā adamātine duricie. Hīt
ligues poſita maxīe ſui frigꝫ. Ce
raunior duo gīa ſūt. unū q̄ ger
mania mittit criſtalli ſilez. Splēdꝫ
tm colore ceruleo. ⁊ ſi ſb diuo poſitꝫ
fuit fulgorē rap ſider. Ceraunium
alter iſpania ī luſitanis litoribꝫ

Gignitur eis color pyropo rubenti est qualitas ut ignis. Hec adversus vim fulgorum opitulari fertur si credimus. Dicta autem ceraunia quia alibi non invenitur quam in loco fulminis ictu proximo. Grece enim fulmen ceraunos dicitur. Iris apud arabiam in mari rubro nascitur coloris cristalli in sex angulata dicta ex argumento iris. Nam sub tecto percussa sole species et colores arcus celestis in proximos parietes imitatur. Astrion ex india est cristallo propinquus in cuius centro stella lucet fulgore lune plene. Sumpsit autem nomen quod astris opposita fulgorem rapit ac reddit. Electi qui electoria. In ventriculis enim gallinaceis invenitur cristallina specie magnitudine fabe. Hac me(?) certaminibus invictum fuisse volunt si credimus. Enidros ab aqua vocata. Exsudat enim aquam ut clausam in ea putes fontaneam scaturiginem. De gemmis ardentibus ignitis.

Ignitarum gemmarum principatum carbunculus habet. Carbunculus autem dictus quod sit ignitus ut carbo, cuius fulgor nec nocte vincitur. Lucet enim in tenebris adeo ut flammas ad oculos vibret. Genera eius xii. sed prestantiores que videntur fulgere et veluti ignem effundere. Carbunculus autem grece antrax dicitur. Gignitur in libya apud trogloditas. Antracitis vocatus quod sit et ipse coloris ignei ut carbunculus sed cui candida vena precingit. Cuius proprium est quod iactatus igne velut intermortuus extinguitur, at contra aquis perfusus exardescit. Candastros nascitur in indis loco eius nominis. Species eius quod veluti intus in translucido ignem ostendit fulgentes aureas guttas. Constat inter omnes quanto plures stellas habuerit tanto preciosiorem esse. Lignis ex eodem genere ardentium est appellata a lucernarum flagrantia. Gignitur in multis locis sed probatissima apud indos. Quidam eam remissiorem carbunculum esse dixerunt. Huius duplex facies una que purpura radiat alia que cocci rubore. A sole excalefacta aut digitorum attritu paleas et chartarum fila ad se rapere dicitur. Sculpture resistit ac siquando sculpta est dum signa imprimit quasi quoddam animal morsu partem cere retentat. Genera eius iiii. Carchedonia hinc quod ut lignis faciem dicitur quamquam multum minoris precii. Nascitur apud nasamonas imbre ut ferunt divino. Invenitur ad repercussum lune plene. Genera autem signa sculpture resistit. Alabandina ab alabanda asie nominata regione cuius color ad calcedonium vadit sed rarus. Dracontites ex cerebro draconis eruitur. Que dum viventi abscisa fuerit non ingemiscit, unde eam magi dormientibus draconibus amputant. Audaces enim viri explorantes draconum specus spargunt ibi gramina medicata ad incitandum draconum soporem atque ita sopitis capita desecant et gemmas detrahunt. Sunt autem candore translucido. Usu earum orientis reges precipue gloriantur. Crisoprassus ethiopicus est quem lux celat prodit obscuritas. Nocte enim igneus est, die aureus. Phlegites ex persida est ostendens inter se flammas exestuantes que non exeunt. Sirtites vocata quia in litore sirtium inventa primum est in parte lucanie. Color huius precipue croceus intus stellas continens languidas sed sub nubilo renitentes. Exmision inter gratissimas aspicitur ex igneo colore radians auro pertinit se cum in extremitatibus candidam lucem. De aureis.

Sunt quedam gemmarum genera ex specie metallorum vel lapidum cog-

nominati. Crisopis aur tm ur ee.
Crisolitus auro silis e cu marini colo
ris silitudie. huc ethiopia gignit.
Criselectrus simul auro s3 i colore electri
uergens. matutino tm aspectu iocudior.
rapacissimo ignium. si uir fuit celri
me ardescens. Crisolamsis ex auro
7 igne uocata. Aurea e ei igne. 7 noc
tu ignea. hac ethiopia gignit. Am
criso arenis auro intinctis. nec bra
ctear. nec plius ht qtulas. Gignit
i ysida. cetiso colore aureo intuem
ete cadida uena. electrisis dca qd
uluti p auru sic h gema tnslucat.
Crisocolla gignit i india. u formice
eruut auru. Est a auro silis. 7 ht nat
magnetis. n q auge auru tradit. un
7 nucupat. Argirites simul argeti
nitor hns stemata aurea. ndro
du argeti nitore ht. 7 pene adama
qdrata sep tesseris. Magi putat no
m iposituu. ab eo q aior ipetu ul ira
cudias domare ul refrenare dicat
si credr. Gignit in mari rubro alem
etei coloris e. alcofano mge e. set
lapidi illisa eris tinnitu reddit. a
lamites duo gna sut. sb uirides 7 du
rinchee eris silitudie media secat
flama uena. iditis a 9teplatone
ferri n dissonat. In maleficiis quasi
m iferat discordias excitat. I deo
dactilo ex isula creta e ferrei coloris.
Ca nois eio q2 pollice huanu expri
mit. Ethiopicus ferrei coloris e. q
du tit. nigru sucu emittit. mila
ntio i euphrate alueo leg. peconesio
marmari silis. medio colore glau
co. uluti oculi pupilla ictntes. A
rabica ex pria dca. aspectu eio ebur

nea e. festitis speci nat ht redde
dis ymagibus q q rutilet. Exprimtu
eio si feruenti aq statt addita refrige
t. aut si soli oppita arida matia
accedat. Nasat in corico. striacites
lapidosa. colore testaceo durior. al
ta acate silis. n q achates politi pi
guescat durior. Cintatia i est ius.
ut alie geme sculp. it fragmtis eio.
collosa pet simul e ligue huane. un
7 nm suspsit. Fert a deficiete lun ce
lo cade cuio no medica magi tbuut
ptate. na ex eo lunares motus erti

Syrtites q dam gem ... tani putat.
Smar gna cognoiata ab aialibus.
Scites inpas macdas exprimit. ar
cinie marini caic colore e. Sorpit
is scorpiodes 7 colore 7 effigie refert.
Mirmecitis formice reptatis effigie
imittat. Calote pauoni e similis.
Ieracitis accipitis colore e. Iitis aq
le. goptalmce. capno oclo simul.
Licoptalmio qtuor colores ex rutilio sa
gne. i medio nigru cadido cigit. ut
lupor oclos eomites papauir exprim
it. Sut qda geme qbus getiles i sup
stitoibus qbusda utut. Lipparea su
ffita o bestias euocare tradut. Ana
citide i idromacia demonu imagies
euocare dut. Smecitide umbras ife
ror euocatas. tem aiut. Colonitis
ocloe e idice testudis uario 7 ppure.
huic magi iposita ligue. futa pnu
ciare dut ul figut. Yroma acapi
te testudinu eomitilus cadi puta
t. 7 restnge fulmis ictus. hiema la
pis i oclis ieme bestie iueit. q si sub
ligua hois scodita fuit futa eu pnu
dut. Sed 7 corallio tepestati 7 gn

de corallo

143

dum resistē fert. Ponticā ē gēma q̄ai
in ore plucida. hñs stellās rubeas i
fēlū ⁊ aureas. dīr p eā ītīgare de
mones ⁊ fugare. In qbusdā gem
mar̄ gn̄ibꝫ ueras a falsis discēne m̄
gna difficlt̄as ē. q̄ppe cū iuētū sit
ex uo gn̄e altīo i alia falsa t̄duce.
ut sardonices q̄ t̄nis glutināt̄ ge
mis. ita ut deplēdi nō possit. Figūt
eī eis ex dūiso gn̄e nigro. cādido.
minicaꝫ colore. Nā ⁊ p lapide p̄cio
sissimo smaragdo q̄dā uitrū i arte
ificiūt. ⁊ fallit oclos s̄bdole q̄dā falsa
uiriditas quo adusqꝫ nō ē. q̄ plēt si
m̄latū ⁊ arguat. sic ⁊ alia alio atqꝫ
alio m̄. neqꝫ ē sine fraude ulla uita
mortaliū. Omēs ā nō t̄ras lucidas
gēmas cecas appllari. eo q̄ dēsita
te sua obscurētur. Titls. iij. in q̄.

De uitro. i. ix.
De metallis. ij.
De auro. iij.
De argēto. iiij.
De ere. v.
De ferro. vj.
De plūbo. vij.
De stagno. viij.
De electro. ix.

Uitrū deīn q̄ uisūn De uitro.
p̄spicētate t̄sluceat. In alijs ē
metallis q̄cq̄ ī ītrīseco ɔtinet̄ abscō
dit̄. In uitro uo q̄lꝫ liquor ul' sp̄s q̄
lis ē intrī. tal' extrī declarat̄. ⁊ quo
dāmo clausꝰ pꝫ. Cuīꝰ origo h̄ fuit.
In pte sirie q̄ fenicis uocat̄ finitimā
iudee circa radicē mōtis carmeli pa
lꝰ ē ex q̄ nascit̄ belus amnis. q̄. m
liū passuū spatīo ī mare fluēs iuxta
ptolomaidē. ē arene detorrēte flue
tus sordibꝫ eluūt̄. Hic fama ē p'sa
naue mercator̄ uīt̄. cū sparsi p litꝰ
ep'las pararēt. nec eē p ad tollēdū
uasis lapides glebasqꝫ nam s̄b di
derīt. Quibꝫ accēsis p̄mixta arena
litoris t̄sluceētes noui liq̄ris flu
xisse riuos. ⁊ hac fuisse origīē uīt̄.
Mox ut ē īgeniosa sollercia nō fuit
ɔtēta solo nitro. sꝫ ⁊ alijs mixtis
hāc artē studuīt. Leuibꝫ eī aridisqꝫ
lignis coq̄t̄. Adiecto cipro ac nit̄
ɔtinuisqꝫ fornacibꝫ ut es liq̄t̄. ma
sseqꝫ fiūt. p'ea ex massis rursꝰ fūd̄
ī officinis. ⁊ alīd flatu fig̃at̄. Alīd
torno terit̄. Alīd argēti mō celat̄.
Tīgit̄ ⁊ m̄ltis mōis. ita ut iacītos
saphirosqꝫ imitet̄ ⁊ onices. ul' ali
ar̄ gēmar̄ colores. nꝫ alia speclis
aptōr materia ul' picture accomodatōr.
Maxīꝰ tn̄ honor i cādido uitro p̄xi
meqꝫ i c̄stalli sīlitudīe. qui ⁊ ad potā
dū argēti metalla ⁊ auri pepulit.
Aliqñ olī fiebāt ⁊ i italia ⁊ p gallias
⁊ ī ispanīā arena alba mollissima.
pila molaqꝫ terebat̄. De hīc misce
bāt̄ t̄bꝫ ptibꝫ nit̄ pōdē ul' m̄sa. ac
liq̄ta i alias fornaces t̄sfūdebāt̄.
q̄ massa uocabat̄ admonitrū atqꝫ
h̄ recocta fiebat uitrū purū ⁊ cādi
dū. In gn̄e uit̄ ⁊ obsianꝰ lapꝰ āumat̄.
Est ā uirēs intēdū ⁊ nig̃. aliqñ ⁊ tn̄
sluceīd crassiore uisu. ⁊ ī speclis pie
tū p ymagines umbra reddēte. Ge
mas m̄lti ex eo faciūt. Hūc lapidē
⁊ ī india ⁊ ī italia. ⁊ ad oceanū ī ispa
nia nasci tradūt. Ferī ā s̄b tibio ce
sare q̄dā artificē excogitasse uit̄
tēpamētū. ut flexibl'e eēt ⁊ ductile.
Qui dū admisso fuisset ad cesarē. por

rexit fialam cesari. quam ille indignatus in pa
uimentum proiecit. artifex autem sustulit
fialam de pauimento que conplicauerat se
tamquam uas eneum. deinde marculum
de sinu protulit et fialam correxit. Hoc fa
cto cesar dixit ad artificem. Numquid
alius scit hanc conditurum uitrorum? Post
quam ille iurans negauit alterum hoc scire.
iussit illum decollari. ne dum hoc cogni
tum fieret. aurum pro luto haberetur. et omnium me
tallorum precia abstraherentur. Et reuera
quia si uasa uitrea non frangerentur. me
lius essent quam aurum et argentum. Metallum
dictum grece. ~~napometaaaan~~. De
quod natura eius sit ea. ut ubi una metallis
uena apparuerit. ibi species sit alterius inqui
rendi. Septem sunt autem genera metallorum.
Aurum. Argentum. Es. Electrum. Stag
num. Plumbum. et quod domat omnia ferrum.
Aurum dictum ab aura .i. De auro.
ab splendore. eo quod repercusso ae
re plus fulgeat. Unde et uirgilius. Dis
color unde auri per ramos aura refulsit.
hoc est splendor auri. Naturale enim est ut
metallorum splendor plus fulgeat lu
ce alia repercussus. Hinc et auratum dici
quorum fulgor splendidior redditur. Ob
ryzum aurum dictum quod obradiet sple
dore. Est enim coloris optimi quod hebrei
ophaz. greci cirron uocant. ratea
dicitur tenuissima lamina. ~~aploye~~
~~peaecloq~~ que est ~~odomacao~~
~~vel~~ crepitandi. ~~napiaee ybra~~
~~Gr~~ lamina. Pecunia prius de pecori
bus et proprietate erat nomen. De corio
enim pecudum nummi incidebantur et signa
bantur. Postea a saturno ereus nummus est in
uentus. Ipse enim signari nummos et inscribi
constituit. Propterea erarium saturno a genti

libus consecratum est. Alii superius pecuniam a pecu
dibus appellauerunt. sicut a iumentis iumenta
sunt dicta. Omne enim patrimonium apud antiquos
peculium dicebatur. A pecudibus in quibus eorum
constabat uniuersa substantia. Unde et peculiatus
uocabatur qui erat diues. Nunc uero pecuniam
omnes. Antiquissimi non dum auro argentoque
inuento. ere utebantur. Nam prius erea pecunia
in usu fuit. post argentea. deinde aurea
subsecuta est. sed ab ea qua cepit et nomen retin
uit. Unde et erarium dictum. quia prius tantum es in
usu fuit. et ipsum solum recondebatur. auro
argentoque non dum signato. ex quibus metal
lis quamuis postea facta sit pecunia nomen
tamen erarii permansit. ab eo metallo unde
initium sumpsit. Thesaurus uero grecum pro
tate. a potentibus ex a positione. id est a
reposito nominatur. Nam thesis positio dicitur.
et enim ex greco latinorum sermone conposi
tum. Nam thes greci repositum dicunt. latinum
aurum. quod iunctum sonat repositum aurum.
Auraria nomen habet ab auro. Tributum uo
co quod antea per tribus singulas exigebatur. si
cuti nunc per singula territoria. Hic autem per
tres partes diuisum fuisse populum roma
num. constat ut et quod per erat in singulis parti
bus tributum dicerent. Unde et sumptus quos
dabant populi tributa nominauerunt. Uec
tigalia sunt tributa a uehendo dicta.
Stipendium a stipe pendenda nominatum. An
tiqui enim appendere pecuniam soliti erant. ma
gis quam annumerare. Moneta appella
ta est quia monet. ne qua fraus in metal
lo uel in pondere fiat. Nomisma est solidus
aureus. uel argenteus. uel ereus. qui ideo
nomisma dicitur quia nominibus principum effi
giebusque signatur. Prius nummus argyrus
nuncupatur. quia quam plurimum ex argento per
cutiebatur. Nummum anima romanorum

rege uocati sunt. qui eos primum apud la
tinos imaginibus notauit. et titulo no
minis sui conscripsit. Molles dixit a sacu
lo quo conduntur. a continente id quod continetur
est appellatum. In nomismate tria quaeruntur.
metallum. figura et pondus. Si ex his aliquid de
fuit. nomisma non erit. Tria sunt autem
genera. argenti. et auri. et eris. Signatum
est. factum et infectum. Signatum est quod num
mis est. factum quod in uasis et in signis. Infe
ctum quod in massis. quod et gregue dicitur. id est massa.
Innotitiam autem formare metalla ita ue
nerunt. Dum enim quaeque eum ardentes sil
ue exquassarent tam calefactis uenis fu
dit riuos qualiumque structure. Quum grauis
es illos fuat sui aurum. cum in loca terre de
pressiora decurreret suscepit figuram in qui
bus. uel profluens riuus uel excipiens lacu
na formauerat. Quarum rerum splendore ca
pti homines. cum ligatas atollerent massas
uiderunt in eas terre uestigia figurata. hinc
quod excogitauerunt liquefactas ad omnem fo
rmam posse deduci. De argento.

Argentum non longe a graeca appellatione
dictum. hoc enim illi argirum uocant.
Cui mirum in modum illud inest. ut dum ei
dum sit ipsum corpus lineas nigras
reddit. Argentum uiuum dictum quod excud
at massas in quibus inuenitur. hoc et liquum
dum. quod fluitur. Inuenitur specialiter in metal
lis. siue in argentariis fornacibus gu
tarum concretione tectis in herens. Saepe
enim in sordore uetustissimo cloacarum. uel
puteorum limo fit. quod et ex minio imposi
to conche ferree patina testea super po
sita. cum circumlito uascelo concidantur car
bones. sicque argentum uiuum. ex minio
distillat. Sine hoc. nec argenti nec es
inaurari potest. Tante autem uirtutis est. ut si sex
tarium argenti uiui centenarium sa
xum super ponas onere statim resistit. Si
uero auri scripulum leuitate eius rapti
sinu recipit. Ex quo intelligitur. non pon
dus sed naturam esse cui cedit. Seruatur melius
in uitreis uascelis. Nam ceteras materias
perforat. Potum autem datum. interficit ponderis
causa. Argenti purgamenta litargiron quod
nos spumam argenti appellamus. Fit enim
ex argento et plumbo ita. De ere.

Aes ab splendore aeris uocatum sic
aurum et argentum. Apud antiquos autem pr
ius eris quam ferri cognitus usus. Ere quippe
primum proscindebant terram. ere certamina be
lli gerebant. eratque in pretio magis es. Au
rum uero et argentum propter inutilitatem reiciebat
ur. Nunc uero uersa uice latet es. Aurum
summo cessit honore. Sic uoluenda e
tas commutat tempora rerum. et quod fuit in pretio
fit deinque nullo honore. Usus eris pre
cessit in simulacris. in uasis in hedificiorum con
structionibus. marie et ad perpetuitatem mu
nimentorum. Unde publice in eis constitutiones
scripte sunt. Ciprium es. in cipro insula primum re
pertum est. unde et uocatum. Fit enim ex lapide ero
so. quod cadmia uocatur. Hoc est ductile. Huic
si addatur plumbum colorem purpureum fit. Au
ricalcum dictum quod splendorem auri et du
ritiam eris possideat. Est autem nomen compositum
ex lingua latina et greca. Es enim sermone gre
corum calcos uocatum. Fit autem ex ere et ig
ne multo ac medicaminibus perducitur
ad aureum colorem. Corintheum est commix
tio omnium metallorum. quod casu primum mis
cuit chorintus cum caperetur incensa. Nam dum
hanc ciuitatem hannibal cepisset. con
statuas ereas et aureas et argenteas
in unum rogum congessit et eas incendit. ita
ex hac commixtione fabri sustulerunt et fecerunt

parabsides. Hic corithea nata s(un)t ex
oib(us) imu(m). nec h(oc) nec illud. Vn(de) t(ame)n (et)
i hodiernu(m) die(m). s(un)t ex ip(s)o s(un)t ex imu
tatione ei(us). es corithiu(m) u(e)l corithea n(uncu)
pa(ri)t(ur). H(uius) t(ame)n s(un)t g(e)n(er)a. Vnu(m) candidu(m).
ad argenti nitore(m) accedens. Alt(eru)m i(n) q(uo)
ip(s)ius auri fulua na(tur)a ē. Tertiu(m) i(n) quo
equalis cu(n)ctor(um) te(m)peries. Coronariu(m)
ex ductili e(st) extenuat(ur) i(n) laminas.
taurorumq(ue) felle tinct(um) sp(e)c(ie)m auri i(n) co
ronis uisioni p(re)bet u(n)de (et) appellat(ur).
Pyropu(m) igneo colore uocat(ur). Hic naq(ue)
i(n) singlas uncias eris additis auri
scripulis senis. p(re)tenui bractea ignes
cit flamasq(ue) imitat(ur). V(n)de (et) pyropu(m)
d(icitu)r. Regulare es d(icitu)r q(uo)d ab aliis ducti
le appellat(ur). quale (est) cipriu(m) ē. Ductile
a(utem) d(icitu)r eo q(uo)d malleo p(ro)ducat(ur). sic(ut) (con)t(ra) fu
sile q(uo)d t(antu)m fundit(ur). Hoc (et) caldariu(m) q(uo)d t(antu)m
fundat(ur). Na(m) malleis fragile ē. Sed q(ui)d(em)
(omn)e es diligentius purgatis igne uitiis
excoctisq(ue) regulare efficit(ur). Cipriu(m)
q(uo)q(ue) int(er) g(e)n(er)a eris uocat(ur). a cipro i(n)s(ula).
p(ro)uincia q(ue) ē i(n) italia. p(ri)mu(m) inue(n)tu(m) utilib(us)
(et) uasis oib(us) p(ro)batissimu(m). Es (autem) fri
gore magno meli(us) fundit(ur). Es rubi
gine(m) celi(us) trahit n(isi) oleo p(er)ungat(ur). Ser
uari a(utem) id optime (et) i(n) liquida pice f(er)
tur. Int(er) oia metalla es uocalissimu(m)
ē (et) maxime potentius. Inde (et) enea tinti
na(bula). V(n)de (et) uigilias. In foribus cardo. Car
do stridebant eneis. Origo eris cadi
mia (et) calcitecos. Purgamenta eris ci
thymia. (et) origo (et) eris flos. Cadmi
a gignit(ur) in metallor(um) eris argenti
fornacibus i(n)sidente(m) indice. Naq(ue) ut
ip(s)e lap(is) ex q(uo) fit es cadimia uocat(ur).
sic rursus i(n) fornacib(us) exurit. (et) nomi
s(u)i origine(m) recip(it). Eris flos fit seu

gignit(ur) (con)flatorib(us) resoluto atq(ue) reliq(u)
to ere. suprfusa frigida. Repentina ei
densitate tanq(uam) de sputo r(e)p(er)itur flos. Eru
gine q(uo)q(ue) es e(st). Na(m) lamine eree sup
uas aceti asp(er)rimi sarmentis sup(er)posite.
atq(ue) ita distillantes q(uo)d ex eo cecidit i(n)
ip(su)m acetu(m) terit(ur) (et) cribat(ur). De ferro.

Ferru(m) dictu(m) q(uo)d farra .i. semina fru
gu(m) terre (con)dat. Inde (et) calibs a calibe
flumine. Vbi ferri optima acie te(m)perat(ur). Vn(de)
(et) abusiue d(icitu)r calibs ip(s)a materies ut uul
nificus calibs. Ferri usus p(os)t alia meta
lla rep(er)tus ē. cuius p(ri)us usa ē i(n) obprobriu(m)
sp(eci)es. Na(m) un(de) p(ri)de bello certabat(ur). n(unc) m(aius)
cruore efficit(ur). Nam cu(m) corp(or)a nudis i(n)t(er)
se crederentur (et) i(m)plicatis elementis q(uo)d fe
rru(m). V(n)de i(n) eo est illi duricia cu(m) frigore.
Ferri a(utem) metallu(m) pene ubiq(ue) rep(er)it(ur). S(ed) ex
oib(us) g(e)n(er)ib(us) palma serico ferro dat(ur). Se
res cu(m) h(oc) cu(m) uestib(us) suis pellib(us)q(ue) mu
tant. Sec(und)a parthico. Nec alia g(e)n(er)a ferri ex
mera acie temperat(ur). Ceteris e(nim) admiscet(ur)
mollior (com)plexus. Differentia ferri plu
ma uirta et uiu(m) gen(us). Na(m) aliud molle
plu(m)boq(ue) uicinu(m) rotatur. atq(ue) clauor(um) u
sib(us) aptu(m). Aliud fragile (et) erosu(m) cl(ar)e (con)
uenies. Aliud breuitate sola placet. cla
uisq(ue) caligaris. Aliud rubigine(m) celi(us)
sentit. Strictu(m) uocat(ur) hoc (est) q(uo)d no(n) i(n) aliis
metallis ad stringenda apte uocabulo i(n)

Equalem uo De aquis (com)posite.
Summa d(i)f(ferenti)a ē. q(ui)b(us) ferru(m) candens im
mergit(ur). quo utilior fiat sic bilbilis
i(n) ispania (et) thurassona. como i(n) italia.
In acue(n)do ferro. oleo delectatior fit ac
ies. V(n)de (et) tenuiora ferramenta oleo re
stingui mos ē. ne aq(ua) i(n) fragilitate(m) du
rent(ur). A ferro sanguis humano sese ulciscit(ur)
(con)tactu. Naq(ue) celi(us) rubigine(m) trahit. Cu(m)

ferro magnes lap' concordiā h̄r. Sola
h̄ ei materiā: ui ab hoc lapide accipit.
retinetq; longo tp̄r. Ex eod' lapide
architecto q̄d' alexandrie tēplū con
camauit. ut i eū simlacrū ferro i ae
re pēde uidebat'. Ferrū accēsū igni
n̄ durec' ictib; corrūpit'. rubēs n̄ ē
habile ad tūdēdū. nc an q' albescēre
icipiat. Aceto ul' alumine illitū fer
rū fit eris silē. Purgamta ferri ru
bigo 7 scoria. Rubigo ē uitiū rodēs
ferrū ul' segetes q̄si rodigo. mutata
una lra. Hec 7 erugo ab erodēdo. Nā
erugo uitiū ē ferri ab erodēdo dcī n̄
ab eramto. Scoria uo p̄gamta 7 sor
des sūt q̄ igne excoquūt'. 7 dca scoria q̄
de igne ferro excutit'. Rubigīē ā
caret ferrū si cerusā 7 gipso 7 liq̄
da pice pung'. It' rubigo ferramta
n̄ uiciat. si eadē medulla ceruina
ul' cerusā mixta rosaceo unguit'.

Plumbū dcm̄. q' ex **De plūb.**
eo p̄mū pilis fcīs maris altitu
do tēptata ē. H' duo gnā sūt. Nigrū.
Candidū. s' melio candidū. q' p̄m̄ i insul'
athlātici maris iuētū ē. Sz q̄dē 7 in lu
sitania. 7 i gallecia gignit' sūma t'ra
harenosa 7 coloris nigri. 7 pōd' gnāns.
Inueniūt' 7 minuti calculi. maxie
torrētib; siccatis. Lauāt eas arenas
7 q' subsidit coquit' i fornacib;. Inue
niūt' 7 i aurariis metallis. aq̄ miss
sa calculi nigi 7 gnues. Et dū aurū
colligit' cū eo remanet pēa sepati oflā
t'. 7 i plūbū albū resoluūt'. Inde 7 ei
dē gnitas plūbi. Nigrū plūbū cca
cātabriā hūndat. cuo origo duplex
ē. Aut ei solo ex sua uena p̄dit. aut
cū argēto nascit'. mixtisq; uenis

oflat'. h' p̄mo i fornacib; liquor st̄
gnū ē. sc̄dc argētū. Q' d' remān3 sup
addita uena rursq; oflata. fit
nigrū. India nc es nc plūbū h̄t.
gēmis tm̄ 7 margaritis fertil'. h'
p'mutat nigro plūbo fistlās lami
nasq; q̄b; utimr. Laboriosio i ispania
7 gallia erunt' plūbū. Nā i britania
sūmo t're coheret. **De stagno.**

Stagni ethimologia. ~~aut ept~~
~~xoy~~. id est sepās. 7 se cernens.
mixta ei 7 adultēita int' se p igne
metalli dissociat'. 7 ab auro 7 argē
to es plūbūq; se cernit. Alia q'; meta
lla ab igne defēdit'. 7 cū sit nā eris
ferriq; durissima. si absq; stagno
fiūt urit' 7 cinat'. Stagnū illitū er
eis uasis saporē fac' gratiorē. 7 ɔpescit
uirus erugis. Specla ei ex eo tēpat'.
cerusa q'; ex eo fit' 7 plūbo ɔficit'.

Electrū uocatū q' **De electro.**
ad radiū sol' clario argēto au
roq; relucat. Sol ei a poetis electr
uocat'. Defecatior ē ei h' metallū oī
b; metallis. H' tria gnā sūt. Vnū q'
ex pini arborib; fluit q' succinū dr.
Alt'm metallū q' nāle iuenit'. 7 i p
cio h'r'. Tertiū q' fit de t'b; ptib; au
ri 7 argēti 7 eris q̄s ptes 7 si nāle so
lias iucies. Vn̄ mel' int' se natū
aut fcm̄. utrūq; ei eiō nc ē. Electrū
q' ē nāle eiusmoi nc ē. ut i conuiuo 7
ad lumina clario cētis metallis ful
geat. 7 uenenū p̄dat. Nā si i eo fū
das uenenū. stridorē edit. 7 colores
uarios i mod' arcus celestis emittit.

De pōderib;. 1.
De mēsuris. 4.
De signis pōderū. 24.

Titulus.
24. inq̄
24.

Ponderu͂ ac mēsar̄ **de pōdib̄.**
Pluuiat cognoscē mod̄. Nā oīa cō
tpalia sic scriptū ē a summis usq; ad
una. īmēsā. 7 nūo. 7 pōdē disposita s̄
atq; formata. Cūctis ei creat̄s reb; pō
dꝰ suā dedit. suū q̄ reḡ oīa pōdꝰ.
Primo moyses q̄ oīa antecedit gēti
liū phylosophos tp̄e. nb̄ 7 nūōs 7 mēsas 7
pōdus. diuisis i septē sūc locis narra
uit. Primo sidonargio pōdē rōnē
i grecia cōstituit. 7 lz alij antiq̄ores extit
tēr. s; iste ac arte expletiori fuit.
Pōdꝰ dēm eo q̄ i statera libratū pēdat.
hic 7 pēsū. Abusiū ā pōdꝰ libra ūn̄
ē. ūn̄ 7 dispēdiū dēm ē q̄i duo pōda.
q̄ nūc adhuc īusu retinet̄. Truti
na ē gēine pōdeꝝ lāces eq̄li examī
ne pēdēs fc̄a ꝑ̄ talēta 7 cētenaria
appēdēda. sic monetana p p̄ua mo
dicaq; precia. Hī 7 monitā uocata.
Idē 7 statē. nūc ex nūo bis. q̄ dua
bꝰ lācib; 7 uno imedio stillo libra
ta eq̄lit̄ stet. Examē ē filū mediū
quo trutina statē regit̄. 7 lāces eq̄
tur. ūn̄ 7 lāceis amitū dr̄. Cāpana
a regiōe ytalie nōm̄ accep̄. ubi p̄mū
eiꝰ usꝰ repto ē. Hec duas lāces nō
hīt. s; uīga ē signata libr̄ 7 unciis 7 ua
go pōdē mēsata. Vncie q; ā pōdi ētiis
ē modꝰ noib; ꝓ̄p̄is designatis. Cal
cus mīma pars pōdis. q̄rta pr̄ obo
li ē. cōstās lētis gēinis q̄ntis. Appllā
t̄ aūt calcꝰ q̄ sit puulꝰ. sic̄ 7 lap̄ cal
culꝰ. q̄ adeo mīmꝰ ē. ut sīn molestī
a calcet̄ sūr. Siliq̄ uicesima q̄rta
pr̄ solidi ē. ascine arboris. ē sem̄ ē
uocabulū tenēs. Ceratī oboli pr̄
media ē bis siliq̄ unā 7 semis.
Hūc latiniꝰ semiobolū uocat̄. Ce
ratum ā grec̄. latine siliq̄ cornuū īterp̄
tat̄. Obolꝰ siliq̄s trib; appēdit̄. Hīs ce
rati duo. calci .iiij. Fiebat oli ex ere
ad istar sagitte. ūn̄ 7 nōm̄ a grecis accep̄.
hoc ē sagitta. Scripulꝰ sex siliq̄ꝝ pō
de cōstat. hic ap̄ grecos ḡmma uocat̄. Scri
pulꝰ ā dēs p diminutiōnē a lapillo bre
ui q̄ scrip̄ uocat̄. Dragma octaua pr̄
uncie ē. 7 denariꝰ pōdꝰ argēti trib; cō
stās scripulis. i. decē 7 octo siliq̄s. De
nariū ā dr̄c q; p decē nūmis iputa
t̄. Solidū nūcupatū. q; n̄ illi dee ē
uīr. Solid̄ ei ueteres itegrū dicebāt et
totū. Hīc q; nomisma uocat̄ p eo q̄
noīb; p̄ncipū effigiusq; signet̄. Ab i
nitio uo unū nomisma uno argēteꝰ
erat. Hoc ei ab assiriis cep̄. Dr̄c ā iudi
q̄ abraam ītrāz canaan ꝑ̄ hāc adue
xit forū. Solidꝰ ap̄ latinos alio noīe
sextula dr̄. q̄ his sex unciis cōpleat̄.
Hūc ut diximꝰ uulgꝰ aureū solid̄
uocat̄. ē etiā ptē idꝰ dic̄ūt tremisē.
eo q̄ solid̄ faciat termissꝰ. Sextu
la ā bis assūpta duellā fac̄. ter posi
ta staturēs reddit itegrū. Stater
ā medietas uncie ē appēdēs aureos
tres. nōm̄ 7 uocatꝰ stater q̄ trib; solidis
stet. hic 7 semi uncia. q; semis hīt de
uncia. Hic 7 semissis q; pōdis semi
ē. q̄si semis assis. Quadrāte ebrei
similit̄ chodrātē uocāt. 7 uocat̄ qua
drās q̄ uncie q̄rtā ptē appēdat. Si
chel qui latino sermōē siclꝰ corrup
te appllat̄. hebreū nōm̄ ē. Hīs ap̄ eos
uncie pōdꝰ. Ap̄ latinos ā 7 grecos q̄r
ta pr̄ uncie ē. 7 stateris medietas dr̄a
gmas appēdēs duas. ūn̄ cū i libris
diuinis legit̄ siclus uncia ē. cū uo
igētiliū. q̄rta pr̄ uncia ē. Vncia

dicta quod universitatem minorum ponderum sua u-
nitate vinciat atque conplectat. Constat autem
dragmis octo, id est scripulis xxiiii. sicut
quod horis mundus nocte dieque peragitur.
quod et perfectum legitimum pondus habetur. quia numeris
scriptores eius horas diei noctisque me-
tiuntur. vel quia haec quidem uncia si libram sup-
pleat effici duodecies computatur. Li-
bra xii unciis perficitur et inde habetur perfecti
ponderis genus. quia tot constat unciis
quot mensibus annus. Dicta autem libra quod sit
libera et cuncta intra se pondera concludat.
at. Mna in ponderibus c dragmis appen-
ditur. Est enim grecum quod sunt siliquae mille
~~dccc~~ tremisses. lxx. quinque solidi.
xxv. quinque stateres. xx. v. Talentum sum-
mum est quod habet lx mnas. seu bis sex milia
dragmas. quod summum esse pondus perhibetur in
gentis. Sicla autem hebraicum est calcus minimus. Nam talen-
tum maius. Cuius varium apud diversas gen-
tes pondus habetur. apud Romanos autem talentum est
~~lxx~~ duarum librarum sic Plautus ostendit.
qui ait duo talenta esse c. ~~et quadraginta iiii~~
libras. Est autem triplex id est minor. medius.
summus. Minor quinquaginta. Medius lxx
duarum librarum. Summus c. xx constat. Ce-
tenarium numerus est eo quod centum librarum
ponderis sit. quod pondus primi pro perfectione cente-
narii numeri instituerunt Romani. De mensis.

Mensa est res aliqua modo suo vel
tempore circumsepta. Haec autem corporis
est aut temporis. Corporis ut hominum. lig-
norum et columnarum. longitudo et breviti.
quod et solem istum spatia sui orbis terre mensuras
quod geometri perscrutari audent. Tem-
poris ut mensura horarum et dierum et annorum.
Unde et metrici pedes horarum dicimus.
Hoc est mensurare. Proprie autem mensura voca-
ta quod ea fruges metiuntur atque frumen-
tum id est humida et sicca. ut metiuntur cum-
lones. urnas et amphoras. Men-
surarum pars minima coclear quod est
dimidia pars dragmae. appendens
siliquas novem. quod triplicatum conculam
facit. Concula dragma una et dimi-
dia adimpletur. Ciati pondus x drag-
mis appenditur. qui et a quibusdam et ca-
usatus nominatur. Oxibaphus fit si quinque
dragme adduntur ad decem. Acetabu-
lus quarta pars emine est xii dragmis
appendens. Cotula emina est habens ci-
atos vi. que ideo cotula vocatur quia co-
te greco sermone incisio dicitur et emina
sextarium in duo equa mensura dividit et cotulam
facit. Emina autem appendit libram unam.
que geminata sextarium facit. Sextarius
duarum librarum est. qui bis assumptus no-
minatur bilibris. assumptus quater fit
greco nomine cenix. quinquies conplicatus
quinarium sive gomor facit. Adice sex-
tum congium reddit. Sicut autem congius sex me-
titur sextariis. a quo et sextarius nomen
dedere. Congium autem a congiendo id est
per augmentum crescendo vocatur. Unde et pro
ccumma pecunia beneficium gratia dari cepti.
congiarium appellatum est unius cuiusque enim
sub regimine imperatoris favorem ipsius cap-
tis. adiciebat ut largius mitteret in
domus. Congiarium autem spaltis mensura est
liquidorum est et res similiter ut nunc a Romanis in
positum invenimus. Metrum est autem mensura
liquidorum. hinc et amphora accepit nomen. Metrum
enim mensuram dicunt greci et inde appellata me-
treta. Sed et urna et amphora et reli-
qua huiusmodi nomina mensurarum sunt. tamen ista li-
nim a denario numero pro perfectione accepit.
Metrum ad omnem mensuram pertinet. Me-
trum enim greci latine mensuram dicunt. Sicut et

ciato mēsa ē. ⁊ amphora mēsa ē. ⁊
q̄cq̄d plo minꝰ uē capit mēsa ē. s;
idō h̄ nō c̄palīt ḡ assūpsit. q̄ sit mē
sa pfc̄a nūi. i. denarii. Modiꝰ dr̄ ab
eo q̄ sit suo mō pfc̄e. Est ā mēsa li
brar. xliiii. i. sextarior. xxii. duor.
Ⱶ nūi ei mō c̄tā ē. eo q̄ i pⁿcipio d̄s
xxii. duo opa fec̄. Nā pⁱma die. vii.
opa fec̄. i. matiā īformē. anglos.
lucē. celos supiores. t̄rā. aquā.
atq; aerē. Secūda die firmamē
tū solū. Tercia die q̄tuor. maria.
semina. satiōnes. atq; plātaria.
Quarta die. t̄a. solē. lunā. ⁊ stellas. ⁊
Quīta die t̄a. pisces. ⁊ reptilia aq̄r.
⁊ uolatilia. Sexta die. iiii. bestias.
pecudes. reptilia. ⁊ hoiē. ⁊ fc̄a sūt
oīa. xxii. duo gn̄a i diebꝫ sex. Et. xxii.
due gn̄atiōes sūt. ab adā usq; ad ia
cob. Ex cuiꝰ semine nascit̄ oīs gens
isrl̄. ⁊ xxii. duo lib̄ ueteris testamēti usq;
ad ester. ⁊ xxii. duo litt̄e sūt elemēta.
q̄bꝫ c̄stat diuine legis doctrina. Hic
ḡ exēplis modiꝰ ingīta duor sexta
rior a moȳse scdm̄ sacre legis mē
surā c̄stitutꝰ ē. ⁊ q̄uīs diuise gētes hu
ic mēse pōdꝰ ul' adiciūt igno̅ ul' ita
ul' detrahūt. apd̄ ebreos c̄stitutꝰ
diuina talī rōne fuat̄. Modiꝰ uō
ei a metiēdo dc̄s. sicut ⁊ metreta. i.
modiata. Modicꝰ ei modꝰ nō ip
sūt. Nā modicū p pⁱnꝰ abusiue
nō p̄pē dicimꝰ. Satū genꝰ ē mē
se. iux̄ morē puīcie palestine unū
⁊ dimidiū modiū capiēs. cuiꝰ no
mē ex hebreo smōe tractū ē. Satū
ei apd̄ eos noiat̄ sūpto sīi leuatō.
eo q̄ q̄ metit̄ eiūdē mēsā sūmat
⁊ leuet. Est ⁊ aliud satū mēsa sexta

rior. xxii. duor capax q̄ modiꝰ. Ba
tus uocat̄ ebrayca ling̅ ab olearia mo
la. que ⁊ apd̄ eos ul' bata noiat̄ capi
ens. l. sextaria. q̄ mēsa una mole ex
eo p̄terit̄. Amphora uocata q̄ hic ⁊
īn leuet̄. Hec grece a figura sui dc̄a dr̄.
q̄ eiꝰ anse geminatas uideāt̄ aures
imitari. Recipit aūt uini ul' aq̄ pōd̄
q̄drātī. frumēti uō modios italicos
tres. Adus gc̄a amphora ē. c̄tinens
urnas tres. Urna mēsa ē q̄ q̄dā q̄rta
rū dūt. Pp̄ie ā urna uas ē. q̄ p̄ eādē
dis defictor cinibꝫ adhibi solz. De
quo poeta. Celo tegit̄ qui nō h̄t ur
nā. Medīna mēsa ē qnq; medior.
Medīna aūt latina ligua uocat̄. i.
dimidia eo q̄ qnq; modiꝫ mecat̄.
q̄ ē dimidio nūs a pfc̄o denario. ⁊
Artaba mēsa ē apd̄ egiptios sextarior.
lxx. duor c̄positio nūs p̄p. lxx. ⁊ duas
gētes ul' linguas. q̄ orbē īplēuīt.
Gomor quīdecī modior hōris appēdit.
hōrus. xxx. modis adiplet̄. Hic ex
ebraico smōe descēdit q̄ uocat̄ cor
a similitudie collis. Chora ei ebrayce ⁊
colles appllant̄. Coaceruati ei modii.
xxx. instar collis uidēt̄. ⁊ hōrus eiūe
h̄ efficiūt. De signis ponderum.

Pondis signa plerisq; ignota
sūt. ⁊ īn errorē legētibꝫ facia
sūt. Q̄ua p̄p formas eor ⁊ caracteres
ut auctibꝫ signate sūt subiecimꝫ.
Iōta signat dimidiū oboli. Z uir
gula equalit̄ iacēs. ⁊ porrecta simpl̄
sig̅ oboli. Geminata uirgl̄a. duo
oboli sūt. Z L Latinū sig̅ obolos tres.
F L Latinū sig̅ obolos. iiii. F L Latinū
sig̅ obolos. v. F O boli uō sex. ꝑ ea
caracteres nō h̄nt. eo q̄ īma dragma

ma ser uncia(m) q(uod) e(st) p(ro)p(te)r drac(hmam) arge(n)
ti. Litt(er)a sig(nificat) siliquas (et)c. i. tremi
sse. LY Latinu(m) sig(nificat) nomisma g(re)
cu(m). i. solidu(m). N Iota adiuncta l(itter)e
ta sig(nificat) dimidiu(m) solid(um). IB V ingl(es)
due ex uno angulo alt(er)a i(n) dextra
(par)te du(c)entes sig(nificat) dragma(m) qua(m) (et)
olcem appellant. L Latinu(m) adiunc
to gamma g(re)co sig(nificat) semiuncia(m). ΓC
Gamma aut(em) g(re)ca litt(er)a o latino i(n) fi
ne adiuncto sig(nificat) uncia(m). δ Lapda
g(re)cu(m) p(er) mediu(m) sin. i. latino adiunc
to sig(nificat) libra(m). ch Chappa g(re)cu(m) c(um)
fine cornutu(m). adiuncto sibi latino
sig(nificat) ciatu(m). kY Si u(er)o latinu(m) ob a
uerit adiunctu(m) eminam demonstrat.
q(ua)m g(re)ci cotile(m) uocant. KO Grecu(m) si
acceperit iunctu(m) ei latinu(m) sig(nificat) sexta
riu(m). RE Si o latinu(m) adiunctu(m) di
cat acetabulu(m) q(uod) g(re)ci oxibalo(n) uoc
ant. ZO Mi grecu(m) sup(er)posita n.
latina sig(nificat) minam. Λ Latinu(m) ha
b(e)ns i(n) fine lapda g(re)cu(m) sig(nificat) talentu(m).
Λ Grecu(m) i(n) dextro brachio superiori
o. litt(er)a coniuncta centu(m) e(st). Ao

De auctorib(us) re(rum) rusticar(um). i.
De culturis agror(um). ii.

De auctorib(us) r(er)um rusticar(um)

Rerum rusticar(um) sc(r)ibe(n)di sollercia(m) ap(ud)
Grecos primo esiod(us) boetio h(um)a(n)us stu
dius co(n)tulit. Deinde democrit(us). Magnus
(quo)q(ue) cartaginensis .xx(viii). eo(rum) uolumi
nib(us) studiu(m) agricultoris co(n)sc(ri)psit.
Ap(ud) romanos aut(em) de agricultura p(ri)m(us)
cato instituit. q(ue)m deinde marcus te
rentius expliciut. Mox uirgilius lau
de carminu(m) extulit. nec minus
studiu(m) h(abu)erunt. Postmod(um) cornelius
celsus iulius atticus. emilianus siue colo
mella insignis orator. q(ui) totu(m) corpus
discipline eius de (com)pleto e(st). P(ri)mu(m)
ad aratru(m) boues iunxisse ferunt que(n)
da(m) pilatu(m) ho(m)i(n)e(m) (et) fluminatu(m) no(m)i(n)e bo
zige(n). Quida(m) a(utem) osyrim dic(un)t e(ss)e artis
hui(us) inuentore(m). q(ui)da(m) triptolemu(m). Et
h(oc) q(u)o e(st) quo(niam) p(ri)ma ceres ferro in
g(re)cia uertere t(er)ras instituit. Sed ferro q(ui)
ne(c)uq(ue) no(n) sp(eci)alis nomine aut aratro.
Stercorandi ag(ros) ro(mae) p(ri)mus q(ui)da(m) i(n)uen(i)t
no(m)i(n)e stercutus i(n) italia. c(ui) ara apicio
dedicata e(st) rome. hi(c) p(ri)ma istra agricul
ture repperit. p(ri)musq(ue) agros fimauit.
Eunde(m) q(ui)da(m) saturnu(m) putau(er)unt. ut
maiore(m) illi nobilitate(m) facerent hec
nomine q(uod) splendide sonaret. (et) digni
te(m) titulus co(m)pararet. **De culturis ag-**
ror(um).

Agricultura e(st) q(ua)si fiunita ul(tra)
cultura magno labore q(ue)rimur.
ab incolendo uocatur. Duitie ei anti
quor(um) i(n) his duob(us) erant. bene pascere
(et) b(e)n(e) arare. Cultu(s) ag(ri) eius. Ara
tio. intimissio. incensio. stipl(at)io. ster
coratio. occacio. runcatio. Cinis e(st)
incendiu(m) p(er) q(uod) ager inutile(m) humore(m)
exsudat. Aratio dicta. q(uo)d de exepcio
ne culturam exercebat an(te) q(uam) ferri fuis
set usus repertus. Supplex e(st) aut(em) aratio
uernalis (et) autupnalis. Intimissio e(st).
q(uan)d(o) altius annus uacuus ager inte
reap. Stercoratio e(st) letaminis as
p(er)sio. Stercus a(utem) uocatum. ul(tra) q(uod) sint
in agr(o). ul(tra) q(uod) stergi oportet q(ui)cq(ui)d
sordidu(m) i(n) ciuitate redundat. siu(e) q(uod)
iug(is) e(st) abstersere qui (et) stercus dic(itu)r e(st).
fi(m)us (et) fimo e(st) q(uo) p(er) agros iacit(ur). (et) dic(tu)s
fimus q(uod) fiat minus. i. stercus. q(uod) uul
go letamen uocat(ur). eo q(uod) suo nutritu

letã faciat q̃ humus reddatur arida pinguis ꝛ fecunda. Occatio ẽ cum rustici satione facta globos dimissis grandes glebas concidũt. ac ligonibꝰ frangũt. ꝛ dicta occatio q̃i obcecatio. q̃ operiat semina. Occare q̃ ẽ operire semina uites ul̃ arbores. Runcatio ẽ herbas uellere. nã runcatio ẽ. Sulcus a sole uocatus. q̃ p scissiõ solẽ capiat. Veractũ dicitur q̃i ue actũ .i. uerno aratũ. Proscissio ẽ aratio p̃ma. cũ adhuc durus ager ẽ. Satio dicta q̃i sationes ac iñ sator actus. Serere aũt uocatũ q̃ h̃ sereno celo faciẽdũ est. nõ p imbres. Hic ẽ illd̃ uirgilianũ. Nudus ara sere nudus. Messis a mete[n]do .i. abscidẽdo dicta. Seges aũt a semine dicta q̃ iacimus. sũ a secte.

De frumentis. I.
De leguminibꝰ. II.

Prima ceres cepit. De frumentis.

Prima ceres frugibꝰ ingenia inuenit segetes translatis alimẽtis feminibꝰ. Vñ meminit ouidius dicẽs. Prima ceres unco glebã dimouit aratro. p̃ma dedit fruges alimẽtaq; mitia tr̃e. Frumenta sũt p̃p̃e q̃ aristas hñt. Fruges aũt reliqua. Fruges aũt ul̃ frumẽta a fruẽdo. hoc ẽ a uescẽdo dcã. Nã frumẽ dr̃ summa p̃s gule. Proprie sũt q̃ frugibꝰ proferũtur. Triticũ ul̃ a terẽdo dcm̃. q̃ purissimũ exteo ꝯdatur. ul̃ q̃ granũ eius cõminuitur ꝛ teritur. Far dr̃ eo q̃ i initio frigeretur. Apd̃ antiquos ei molarũ usus nõ dũ erat. s; frumẽtũ i pila missũ frãgebãt. ꝛ h̃ erat genus mole. Ador. tritici genus q̃ idẽ uulgo semẽ dr̃. Adoreũ quidã appellatũ ab edẽdo. q̃ eo p̃mũ usi sũt hoies. siu q̃ i sacrificio ip̃ius gñis panis ad aras offerebatur. uñ ꝛ adorea sacrificia dr̃. Siligo genus tritici a seligendo dcm̃. Nã i panes sp̃es eius p̃cipua ẽ. Trimestre triticũ ideo nũcupatũ. q̃ satũ p̃ tres mẽses colligitur. Nã ubi p̃p̃ aquã aliã ue cãm maturata satio omissa ẽ. p̃sidiũ ab h̃ petitur. Alica grani nomẽ ẽ. Alicastrũ simile ẽ alice. pondere ꝛ bonitate p̃cipua. Ordeum dcm̃ q̃ p̃ ceteris generibꝰ frumenti ante fiat aridũ. ul̃ q̃ spicas eius ordines hãt. Horũ tria sũt genera. Primũ exasticũ uocatur. eo q̃ spica eius hãt .vi. ordines. q̃ q̃dã cantheriũ appellãt. q̃ aialia melius q̃ triticũ pascit. et hoies salubrius q̃ malũ triticũ. Alterũ distichũ. eo q̃ duos ordines hãt. Hoc plerique galaticũ uocãt. Tertiũ trimestre. q̃ cũ cogit necessitas uerno seminatur ꝛ celeriter colligitur. Scandala a diuisiõe uocata. Simplex ei ẽ. scindi turq; .i. diuidit. Centenũ appellatũ. eo q̃ i plerisq; locis iactu seminis eius incrementũ frugis centesimũ renascatur. Miliũ a multitudine fructus uocatur. Panicũ dcm̃ q̃ i mltis regioibꝰ ex eo panis inopes hoies sustẽtent. q̃dã panicũ a pastu. Panicũ nõ gñ est. Farrago a farre dcã. est ei herba ordeacea. adhuc uiridis. nec dũ granis ad maturitatẽ turgẽtibꝰ. Spicã de maturis frugibꝰ abusiue dicimꝰ. Nã p̃p̃e spica ẽ. cũ p calamũ folliculũ .i. extremũ tumorẽ arista adhuc tenues in modũ spiculi eminet. Arista appellata q̃ p̃or ip̃a arescat. Culmus ẽ p̃p̃e

calamus spice qui a radicibus nasci
tur. ⁊ dictus culmus quasi calamus. Fo
lliculus ē teca frumenti. in q̃ granum forma
tur initio. Hec sup spicam uallo istr
ucta munimina ꝑtendit ne auium
minorum morsibus spica suis fructibus ꝑ
etuat̃. aut uestigijs ꝑterat̃. Stip
ule sūt folia siue uagine quibus cl̃
mus ambit̃ atq; fulcit̃. ne pondere
frugis curuet̃. q̃ ambiūt culmū.
⁊ dc̃a stipula quasi usta. ⁊ quasi ustipula.
Stipula dc̃a ab usto. Collecta enim mes
se urit̃ ꝓ cultura agri. Item stipula
ul' q̃ pars eius ōnet̃. parte medium ꝑ pa
lea fundit̃. Palea a quibusdā uoca
ri dr̃. q̃ pala uentilet̃ ⁊ frumenta ꝑgē
tur. Gentiles ā paleam a quadā pale
frugum inuētrice noiauint. q̃ ceterē
eē noluit. De q̃ uirgilius. Te quoq;
magna pales ⁊ te memorāda ca
nemus. Item alii a pablo nūcupati
dūt paleā. q̃ eā ꝑmum sola i pascen
dis aīalibus ꝑbebat̃. Cuius ea uirtus tā
ta ē frigida ut obrutas niues flu
ere nō sinat. adeo calida ut matu
rescere poma ꝑpellat.

Legumina a legēdo dc̃a quasi ele
cta. Ueteres enim meliora q̃q; lege
bāt. siue q̃ manu legant̃. nec sectorē
requirāt. Leguminū plurima sūt genera. Ex
quibus faba. lēticula. pisum. fasellum. Ci
cer. lupillum. grata ꝑ iusu hoīum
inuēiuntur. Faba greca ethimologia
nesciēdo uocabulum sumpsit quasi faga.
Fage enim grece comedere dr̃. Primū enim
hoīes hi leguīne usi sūt. Huius spēs du
e sūt. quarum altera coīs. altera egiptia.
Faba fresa dc̃a. eo q̃ hoīes frendant̃.
ꝑ frangat̃ ⁊ molēdo cōminuat̃. Lentic

uocata q̃ humida ⁊ lēta ē. ul' q̃ ad hęret
humida. Faselū aūt ⁊ cicer greca noīa
sūt. Lupinū grecum ⁊ ipm nomen ē. De q̃
uirgilius. Tristesq; quia uultū gu
stātis amaritudine ōtristat. Unde cor
ꝓ amaritudine. nec uermis nullū
aīal comedit. Medica uicia erbū
pablorum obtimū. Medica dc̃a. q̃
a medicis trāslata ē in greciā. tp̃re
quo eā reges res persarum inuasit.
Hec semel serit̃. ⁊ x. annis ꝑmanet.
ita ut quater ul' sexies possit ꝑ an
nū recidi. Uicia dc̃a q̃ uir ad tri
plicē ꝑuciat. fructū. eū alia legu
mina ꝑuētū habeant fertilē. Unde ⁊
uirgilius ut tenues fetus uicie.
Usa q̃ eis pēsabat̃ ad auri munu
tū. Ita pis aurum dr̃. Eruū a greco t̃
hit uocabulum. hoc enim illi orobū di
cūt. q̃ dum sit q̃dā pecoribus infestū.
taurice tū pigues effic̄.

De uitibus. i.
De arboribus. ii.
De ꝓpriis nominibus arborum. iii.
De aromaticis arboribus. iiii.

Uitis plātatoīm De uitis.
ꝑis nec istituit. rudi ad huc
seclo. Apud grecos aūt inuētore uinis
liberum appllāri. Unde ⁊ eū gētiles ꝑ
morte dīm eē coluint. Uitis dc̃a
q̃ uim hat citius radicādi. Alij pu
tāt uites dc̃as q̃ inuicē se uitis in
nectāt. uicinisq; arboribus repē
do religet̃. Est enim eam nāa flexibi
lis. q̃ quasi brachijs quibusdā q̃cquid
cōprehendit stringit. Labrusca ē
uitis agrestis. q̃ int̃ marginibus
nascit̃. Unde ⁊ labrusca dc̃a a labris
⁊ extremitatibus t̃re. Coder dc̃r

q̄ ciudat. Sic eī ueteres ⁊ clodiū
p claudo dicebāt. Sarmētū a se
rēdo. i. q̄ serm̄tū. Malleolꝰ est
nouellꝰ palmes innatꝰ ꝑ oras
anni flagello cognoīatꝰ qꝛ ob si
militudīe rei. q i ea pte q decīd
it exuētī sarm̄to ꝓminēs utin
q mallei speciē pbet. Spadones
sūt surculi fruge carētes. ex ipa
appellōne q sīt ihabiles fructū
⁊ iutiles effectū. Sagittā rustici uo
cāt nouissimā ptē surculi. siū q
lōgiꝰ recessit a matre. ⁊ q̄si psiluit.
seu q acūinis tenuitate teli speciē
pfert. Summitates uiniū ⁊ fructu
ū flagella nūcupāt. eo q flatu
agitēt. Palmes uitis materia mo
llis qui p nouella materia mollis
q p nouella brachia emissꝰ fructū
affert. Nā io rustici ptē uitis pa
lmitē dnt. Palmes eī diminuti
uū nō ē. q nō paragogū dr. q a
palma diriuet. Palma eī hꝫ nō p
ncipū. q dr pncipale. ab eo q ex
se diriuatū faciat pāpino. Pā
pinꝰ ē foliū ē subsidiū uitis a fri
gore ul' ardore defēdr. atqꝫ ad cēt
iniuriā munit. Qui io alicubi īnt
cisꝰ ē. ut ⁊ solē ad maturitatē fruc
tꝰ admittat ⁊ umbrā faciat. et
dcē pāpinꝰ q de palmite pēdeat.
Capreoli dci q capiāt arbores. Sūt
eī cirrimꝰ sīt uinaoli. qbꝫ inectē
uites ⁊ suspēdē solēt arboribꝫ. q
adminiclo freti palmites uē
tꝰ ac turbines cōtinē queant.
⁊ si lapsū piclosū fructꝰ sin sus
tineāt. Hec sese uaga ꝑcietate
diffūdūt. Colūmbi sūt anuli
qui ꝑrū qqꝫ ligāt ⁊ cōplēdūt. ne lō
gius laxati palmites uētor flatibꝫ
dissipēt. Vue dce q intrīsecꝰ humōre
sīt plene. sucoqꝫ ⁊ pīguedīe. Nā hu
midū ē q extiꝰ humōre; hꝫ. uuidū
q intꝰ ⁊ extꝰ. Acina.
Botrus Racemꝰ. est
botronis pars ⁊ botrio gēū est. Sub ur
bane uue quedā dnr q fructꝰ eaꝝ
ad escā ubīa pomū urbibꝫ uēdit.
Cōmēdat eī eas ⁊ spēs ⁊ saporis io
cūditas. Ex qbꝫ sūt ꝓpꝛ duracine.
ꝑpure. dactilee. rodie. libie. cerau
nie. stephanite. cropodiane. uncia. ir
te. cidonite. Bumbles aūt p totum
ꝑemē uennūcle ⁊ numisiane. Pre
coqꝫ uocate q cito maturescit. ⁊ an
cē sole coquāt. has gci elagicas dnt
q currāt ad maturitatē uelociꝰ ut ep.
Purpūee a colore dnr. Vnciaria a m
agtudine. Dactilee a lōgitudine.
Stefanite a rōtūditate. Rodie ⁊ li
bice a regioibꝫ nūcupāt. Cerau
nie uo q rubeāt ut ignis. Ce
na ā uuaꝝ q uino deseruiūt plim̄.
Ex quibꝫ minea dcā q̄ sine minio.
idest sine rubore. Albū eī uinū re
ddit. Que cū sit uino minois. non
unā speciē reddit. minee gem
ne ab eo dce. q dupplices uuas
mittāt. Minea lanana q plꝰ oibꝫ
lanescit lanugine. Rubiliana ul
dcā. q eiꝰ materia rubet. Fecinea
minuti acini ⁊ dure cutis uuas
hꝫ. nobilitate a minneā seqt. Fecū
ditate ꝓcedit. Quā ꝑrū fecineat
uocāt. q pluriq cete feces afferat.
Apiane uinū dulce faciūt. qs n a
to legās. pluuijs ⁊ uētis. ⁊ marie

apibus infestatur. quarum depopulatione apia
ne cognominate sunt. Balanite a
magnitudine uini siue fructu. balanum enim
enim grece glandem uocatur. Bituricia a regi
one uini sortita est. turbines et pluui
as et calores fortissime sustinens. non
in macra terra deficiens. hec mitis et basili
ca terra est. Argitis grecula est uitis. ge
nus albi. fertilis. uastam materiam et bre
uem et latum folium mittens. Cuius fructum
nisi primo tempore colligas. aut ad terram de
cidit. aut humore putrescat. In erti
cula est nigra quam greci amicion uocant. bo
num uinum et leuis a quo et nomen traxit.
quasi iners in temptandis neruis habeatur cum in
gustu non sit iners. Mareotice a re
gione egipti mareotis dicte. unde primum
uenerunt. Sunt enim albe et nigre. Eluole
quas quidam uarias appellant. neque purpu
ree neque nigre. ab eluo colore ita dicte.
sub albo tamen musto. Elbum est enim nigrum
candidumque colorem habens. Nam elbum nec
album nec nigrum est. Tercio loco uia
um quod soli fecunditate commendatur. hum
ida copiosa. multumque uinum fluens.
Viticiona uuas grandes magis quam multas
habens habet. uinum autem in hoc sumens quod mul
tum uinum fiunt. Siriaca uel que de siria
allata. uel quia nigra est. Multa autem genera
uinearum sunt. que tamen mutatione loci et qua
litate etiam uinum amittunt. Vitibus inter ce
tera magis ista conueniunt. Oblaqueatio.
Putatio. Propagatio. Fos
sio. Oblaqueare est circa codicem terram
aperire et uelut lacum efficere. hoc aliqui
excodicare appellant. Putare est uir
gam exeuntem superuacuam resecare cuius
flagellum luxuriat. Putare enim dicitur pur
gare id est amputare. Traducere est

ducere. Propaginare uero flagellum
uitis terre submersum sinere et quasi porro
pangere. Hinc propagines a propagare et
protendere dicte. Fodere uero est foueam facere
quasi fouere. De arboribus.

Arborum uel herbarum ab aruis
inherendo creditur. eo quod fixis
radicibus adhereant. Vtraque autem sibi
pene similia sunt. quia ex uno alterum gig
nitur. Nam dum semen terra receperit. her
ba prius oritur. deinde conuersa surgit in arbo
rem. et infra paruum tempus quam herbam uideras
arbustum suscipis. Arbusta arbor
nouella et tenera. in qua insertio fieri potest.
et dicta arbusta quasi arboris hasta. A
lii arbustum locum in quo arbores sunt
uolunt accipere. Sic salictum. sic et iter
ta ubi uirgulte nouelle sunt et uirentes.
Arbor autem et fructifera et sterilis.
Arbos autem non nisi fructifera. Sed nunc autem
promiscue arbores dicimus. poma uero
neutro. Frutex uiuis est appellatus.
quod terram fronde tegat. Est plantale minus fruc
tecta. Arbor alta est. silua uero spissum
nemus et breue. Silua dicta. quasi xilua.
quod ibi ligna cedantur. Nam greci xilon lignum
dicunt. Multa enim latina nomina greci plerique
etymologiam recipiunt. Nemora
a numinibus nuncupata. quia pagani
ibi idola constituebant. Sunt enim nemo
ra arbores maiores umbrose fron
dibus. Lucus est densitas arborum solo
lucem detrahens. tropo antifrasin
eo quod non luceat. siue a luce quod ibi eo
lucebant luminalia uel cerei propter nemo
rum tenebras. Saltus est densitas ar
borum alta. uocata hoc nomine eo quod exi
liat in altum et in sublime consurgat.
Auiaria secreta nemora dicta quod ibi

aues frequētāt. Recidiua arbor
sūt q̄ alijs sectis repullulāt. Alij
recidiua a cedēdo dicūt. qȝ p̄ casū
nascūt. Alij a recidēdo ⁊ repullu
lādo dicunt. Ergo recidiuū ū
mors aut casus. Insitiō dr̄ cū fisso
trūco surcl's fecūde arboris sti
li inserit̄. aut cū cortice īposito cū
inciso cortice libro aliene arboris
germē inmittit̄. Plāte sūt decīs
arboribȝ. Plātaria u̾o q̄ ex seminib'
nata sūt cū radicibȝ ⁊ a tīra p̄pa
transferūt̄. Cespites frutices sūt
q̄i cuspides. ul̄ q̄i cēca pedes. Frō
des q̄ ferāt uirgulta ul̄ umbrac.
Sūt aūt cā umbrar̄. Oculi nodi
sūt ex q̄bȝ frōdis erūpūt. Radix
appllat̄. q̄ q̄i radius quibusdā fi
xa tīris ī p̄fūda dimigit̄. Nā phi
sici dicūt parē eē altitudiēz radi
cū dcā putāt. ul̄ qȝ si eradat̄ nō
repullulat. Trūcus ē statū arbo
ris īsistēs radici. Corticē ueteres
coracē uocabāt. dcā aūt cortex.
qȝ corio lignū tegit. Liber ē cor
ticis pars interior. dcā ab liberato cor
tice. i. ablato. Est ei mediū q̄d ē
int̄ lignū ⁊ corticē. Rami sunt
q̄ de trūco manāt. sīc a ramuscu
lis cetā. Surculi a p̄cisiōe serre
nūcupati. Virgultū ē q̄d de radi
ce pullulat. ramos q̄ de se ip̄o ro
bore arboris. uirga q̄ de ramis. P̄
p̄e aūt uirgultū appllatū q̄ ad
radicē arboris nascit̄. ⁊ q̄i inutile
ab agricol' amputat̄. ⁊ hīc dcām uir
gultū. qȝ hī uirga tollit̄. Virga l'
a uirtute dr̄ q̄ uim īse mltā hāt.
ul̄ a uiriditate. ul̄ qȝ pacis īdiciū

ē q̄ ui regat. Vn̄ hac utūt̄ magi ad
placādos int̄ se s̄p̄ētes. ⁊ iecto ī eo
hoc sustinet illigatur. Hac ⁊ reges
⁊ philosophi ac magistri ⁊ nūcij et
legati utūt̄. Flagella dicūt̄ ut p̄
diximus sūme arborū ptes. ab eo
q̄ crebrō uētorū sustinēt flatus. Ci
mas uocatas q̄i comas. Folia ḡ
ce filia dicūt̄. m̄ ē adiūc hī tīn p̄ de
riuatōnē trāslatū. Flores noiati
q̄d cito defluāt de arboribȝ q̄i flu
ores q̄d cito soluāt̄. In his duplex
gra. coloris. ⁊ odoris. Austro ei flo
res soluūt̄. Zephiro fluūt. Germē
dicimus surculū p̄gnātē a gerēdo.
Vn̄ ⁊ gēmatus. Fructus nōm accep̄
a fruimine. i. emmēte gutt'os p̄te
q̄ uescimī. tm̄ ⁊ fruges. Fructus aūt
p̄p̄e dicūt agrorū ⁊ arborū quibȝ uti
qȝ utimur. In aīalibȝ u̾o abusiue et
trāslatiue uocari fructū. Poma
dcā ab optimo. i. a copie ubertate.
Matura dicūt̄ qȝ apta sūt ad mādēdū.
Sic ⁊ īmatura qȝ p̄hi q̄ matura fiāt.
dura sūt ad mādendū. Ligna dcā
qȝ īcēsa ꝯūtūt̄ in lumē. Vn̄ ⁊ lichnū
dr̄ q̄ lumē det. Astula dcā a tollēdo
q̄i astulta. Fomes astula q̄ ar
boribȝ excutit̄ recisiōe. aut astule
ambuste. aut digna cauata a fū
gis noīe accepto q̄ ita capiat ig
nē. De q̄ Virgilius rapiatq; ī fomit
te flāmā. Torris lignū adustū
q̄ uulgo titionē appllat. extītū
foco semiustū ⁊ extīctū. Quisqui
lie stipl'e īmixte surclis. ac folijs
aridis. Dicūt̄ a p̄garūca tīrar̄. Ca
ries putredo lignorū dcām hoc nōm.
q̄ eiciat lignis uirtute carētibȝ.

Palma dicta De propriis nominibus arborum.
quia manus victricis ornatus est. vel
quod oppansis est ramis in modum palme
hominis. Est enim arbor insigne victorie
proceroque ac decoro virgulto. diuturnis
que vestita frondibus. et folia sua sine
ulla successione conservans. Hanc greci fenicem
dicunt. De hac arbore rex ille triumphans
perhibet in mundum redemit. vel in ea crucifixus
est. et in ea adam gustum eius momordit.
et nos ad mortem usque perduxit. quod
diu duret. ex nomine avis illius arabie
que multis annis vivere perhibetur. que dum
in multis locis nascatur. non in omnibus fructus
perficit maturitatem. frequentior autem in
egipto et siria. Fructus autem eius dactili
a digitorum similitudine nuncupati sunt.
quorum et nomina variantur. Nam alii appellantur
palmule similes mirobolani. alii
thebaici. quos et nicolaos. Alii muca
les quos greci cariathes vocant. Laurus
a verbo laudis dicta. hac enim cum
laudibus victorum capita coronabantur.
Apud antiquos autem laudea nominabatur.
postea littera d sublata et subrogata r. dictum
est laurus. ut in auriculis quae in initio auricle
dicte sunt. et medi dies. quod nunc
meridies dicitur. Hanc arborem greci dafnen
vocant. quod numquam deponat viriditatem.
Inde illa potius victores coronantur. Sola
autem haec arbor vulgo fulminari minime
creditur. Malum a grecis dictum. quod
sit fructus eius pomorum omnium rotundissimus.
Unde et hec sunt vera mela. que vehementer
rotunda sunt. Malum maciannum
ab eo vocatum unde primum advectum est. Nam
multe arbores nomina ex provinciis vel
civitatibus de quibus allate sunt accepe
runt. Mala matiana amantibus quod ex malo
sibi quicquam quoad solere ostendit. Malum a
bi ciconium nomen sumpsit ab oppido quod
est in insula creta. De quo greci dicere solent.
urbium cretensium matrem cidoniam. ex
cuius pomo cidonium conficitur. Fit quoque
ex ea vinum. quo languentium desideria
falluntur. Nam specie et gustu iocundiore cum
vilis vinum veteris imaginem representat.
Melimelum a dulcedine appellatum.
quod fructus eius mellis saporem
habeat. vel quod in melle servetur. Unde et quidam.
Sive est acropio. saturata cidonia in
melle. ponantur. dicas hec melli mela
placent. Malum punicum dictum. eo quod
ex punica regione sit genus eius translatum.
Idem et genus eius in malo granatum.
eo quod intra corticis rotunditatem granorum
contineat multitudinem. Arbor
autem malo granata est generis feminini. pomum
vero neutri est generis. flores malorum
agrestis appellati sunt. cytinas latini
caducum vocant. Agrestium autem malorum
flores greci balaustion appellaverunt.
quorum alii albi. alii purpurei.
alii rosei. reperiuntur. similes floribus
mali punici. Negant medici mali
punici cibo corpora nostra nutriri.
sed eo sic oportere intendunt. ut medicamenti
potius non alere videatur. Malum
persicum cuius viribus admodum infici concessa
est. tum genere fertur esse. Duracenum.
armeniacum. Et persicum.
Duracenum nuncupatur. eo quod pomum
eius in gustu acrorem conferat. Armeniacum
dicitur. eo quod primum genus eius
ab armenia sit advectum. Persicum
vocatum quod eam arborem primus in egipto
severit perseus. a quo se oriundos
ptolomei ferebant. Hec ipsi

da fructū gñat in estiuo. Ap̄ nec ā
iocūdū ac suaue. hoc aliđ p̄cox.
alid uocat̃ estiuū. Medica arbor
eius nō ē carminib; māt uanis in
claruit. asportata p̄mū a medis
unū ⁊ uocabulū sūpsit. hāc greci ce
dromelam. latini citriā uocāt. q
eius pomū ac folia cedri odorē refe
rāt. Malū eius inimicū uenenis. alii
ē q idē p̄cta i(n)tellegi uoluit. cū tra
dat ex illo fouēt aiaz. hec arbor oī
pene tp̄e plena ē pomis. q̃ ī ea pri
mata p̄tr acerba. pri adhuc i flo
re sūt posita. q̄ i ceteris arborib; rar
ē. Mela q̄ greci lotion appllant. q̄ i
uulgo p̄ formā ⁊ colorē faba sitra
ca dr̄. Arbor ei ē magna. fructu
ferēs comestibilē. maiorē pipe. g
tu suauē. vnū ⁊ mela uocata ē. o
quinmela q̄ latini ob colorē prunū
uocāt. Alii a militudie eius fruc
tus mixa appllant. ē genꝰ damas
cena appllant. melior a damasco
oppido unū p̄ asportata ē dicū. cuius
solū pomū stomaco medi p̄bat.
Nā cetra nocia p̄hibet. hec sola ar
bor gūmis glutinosū. ⁊ copactuū
distillat. q̄ ⁊ medici ⁊ scriptores uti
t. hāc arborē romani prunū uocāt.
ispani nicinnū. uuandali ⁊ gothi.
⁊ sueui. ⁊ celtiberi. ceruleā dnt.
Oleomela nascit̃ ī palmaria sirie
ciuitate et eo ita appllata. q ex
trūco oleū defluat i crassitudine
mellis saporē suauē. Pomelida
sorbo silis. mediocris arbor ⁊ flore i
cādido decora. q dulcedo sit eius fruct.
⁊ acuto sapore p̄mixta. hec arbor
etate durat exigua. Melofex ar
bor i affrica punica lingua uocata. ex
q̄ p̄fluunt lētus sucus q alcoo amoiac
noiat. Mespila arbor spinosa fruc
tu similitudie malor si paulo breuio
ri. unū ⁊ applata. q pilule formlaz
hant eius poma. Pirus uocata uir. q
i ignis spēe deformata ē. Nā hoc ge
nꝰ pomi ab amplo i crp̄. ⁊ i angu
stū finit sic ignis. Pirus ā arbor. fr
tus eius pira ē. ē mlte spēs. Ex quib;
crustumina sūt pira ex p̄te rubēcia.
ab oppido crustumino noiata. poma
pira iumētis iposita. ul' si pauca uelit
mō bonosa ēē dnt. Cerasio. a cera
so urbe ponti uocata. Nā lucullo cū
cerasū ciuitatē ponti delesset. hoc gen
pomi inde aduexit. ⁊ a ciuitate cerasū
appllauit. arbor ā cerasus. pomū ce
rasū dr̄. hoc ē ⁊ an lucullū erat in i
talia. s; durū. unū ⁊ corno appllatū ē.
Est ā arbor apta hastilib;. unū ⁊ in
rgilius. Bona bello cornus. Ficus lati
ne a fecunditate uocat̃. Feracior ē ei
arborib; ceteris. Nā ter quaterq; p sin
gulos annos gñat fructū atq; alio ma
turescēte. alt̃ aborit̃. hic ⁊ carice a
copia noiate. ficus egiptia fecūdior
fert. ē lignū i aq̄ mīssū illico mergit̃.
⁊ cū i limo aliq̄diu iacuit. deīn in
superficiē sustollit̃. uersa uice nāe.
q̄ madefcin debuit humōris pondē
reside. Antiq athlete ficis alebātur
p̄q̄ cos pictagoras exercitator ad
carnis usū q forciorē eis ē transtulis
set. Asemb; icibo sepius sūpte ficus
rugas eor fert̃ ostendere. Tauros
q̄ ferocissimos ad fici arbores col
ligatos. repente māsuescere dnt. Ca
p̄ficus applata eo q̄ parietes capiat.

quib; innascit'. Recipit eū ꝫ pducit ex
lateb; q̄b; ꝯcepta ē. Alii caprificū ī
putāt dictā q̄ ficꝰ arbor eiꝰ remed
io fecūdet. Morꝰ a grecis uocata q̄
latini rubū appellant. eo q̄ fructꝰ
eiꝰ ul' uirgulta rubēt. Est eni mora
siluestis fructꝰ afferens. q̄b; i deserto
pastor fames ac penuria ꝯfouet'.
huiꝰ folia supiactata serpēti. fert
infirmi eū. Sicomorꝰ sic ꝫ morꝰ.
greca noia sūt. Dicti ā sicomorꝰ eo q̄
sit folio silis moro. hanc latini ce
lsā appellant. ab altitudine. qr nō
ē breuis ut morꝰ. Nux appellata q̄
umbra ul' stillicidiū folior eiꝰ p̄xis
arborib; nocet. hanc alio noīe la
tini iuglandē uocāt. q̄i iouis gla
dē. Fuit eni h' arbor ꝯsecrata ioui. cui
pomū tātā ui h;t. ut missā int' susp
ta herbar ul' fūgor alior. q̄cq̄d i eis
uirulētū ē exsudat. rapiat atq; ex
tinguat. Nuces ā generalit' dicūt oia po
ma tecta. corio duriore. ut pinee.
nuces. auellane. glādes. castanee.
amigdale. hinc ꝫ nuclei dicti q̄ sint
duro corio. tecti. Ecōtra poma oia
mollia mala dicta. s; eni ad lectionē
tiar mel' an note sūt. ut psica.
p̄tinea. maciana. cidonia. ꝫ c. Ami
gdala grecū nōn ē. q̄ latine nux lō
ga uocat'. hanc alii nucidā uocāt.
q̄i minorē nucē. De q̄ uirgiliꝰ. Cū
se nux plima siluis īduit ī florē.
Cūctis eni arborib; pior se flore ꝯuest
it. ꝫ ad iferenda poma arbusta se
q̄ntia puocat. Auellane ab auellano
cāpanie. oppido ubi habundāt cogno
minate sūt. hec a grecis pōtice ap
pellāt'. eo q̄ circa pōticū mare habundet.

Castanea latini a greco appellant uo
cabulo. hanc eni greci castana uocāt. p
q̄ fructꝰ eiꝰ gemini imōd testiclor in
tra folliculū recōditi sūt. q̄ dū eici
unt' castrāt'. hec arbor simil' ut exci
sa fuit tanq̄ silua expullulare ꝯsue
uit. Ilex. ab electo uocata. h' eni ar
boris fructū hoies primū ad uictū s
elegerūt. ubi ꝫ poeta. Mortales p
mi ructabāt gutture glandē. Po eni
q̄ frumti usꝰ eēt antiq̄ hoies glā
de uixūt. Suberes arbor ex q̄ uali
dissimꝰ cortex natatoriꝰ extrahit'.
ꝫ io appellata suberes. eo q̄ fructꝰ
eiꝰ sues edūt. porcor eni sūt alim
ta nō hoīū. ꝫ dicta subies q̄i sb edies.
Fagus ꝫ esculꝰ arbores glādifere i
de uocate credūt'. q̄ har fructu ho
mines olī uixūt. cibūq; suppfūt. es
cāq; hīnt. Nā esculꝰ ab esca dicta.
Fagꝰ uō a greco uocablm trax'. Fage
aūt grece comedere dr. Siliq̄ q̄ lati
ni corrupte siliq̄ uocāt. io a grecis ta
le nōn accep. eo q̄ lignū eiꝰ fructꝰ ē
dłcis. Xilo q̄ppe dr lignū. glicon
dulce. h' arboris pomo sucꝰ expss
acacia a grecis dr. Pistacia q̄ cortex
pomi eī nardi p̄ritici odorē referat.
Pinus arbor picea ab acumine foli
or uocata. Penu eni antiqui acutū
noiabāt. Pinū eni aliā pitin. aliā
greci peucen uocāt. q̄ nos piceā dici.
eo q̄ desudet picē. Nā ꝫ spē differt.
In germanie ā insulis. h' arboris lac
ma electrū gignit. Gutta eni deflu
ens rigore ul' tpre i soliditate du
rescit ꝫ gēmā fac. de q̄litate sua ī
nōn accipiēs. i. sucinū. eo q̄ sucꝰ
sit arboris. Primo credr. pdec cunctis

q̄ sub ea seruiūt. sic ficus noīe oībus.
Abies dc̄a q̄ p̄ ceteris arborib; lōge eat.
⁊ i excelsū p̄mineat. cui⁹ nē exp̄s
ē t̄reni humoris. atq; ꝑinde habil'
h̄r̄. atq; leuis. De q̄ uirgili⁹. Et
cas⁹ uisura marinos. q̄r ex ea n̄a
ues fiūt. hāc q̄dā galliciū dr̄ ꝓ
ciduā. Est aūt sine nodo. Cedr⁹
q̄ꝑ grēci cedron uocāt. q̄i ceu menes
duo fiorin. i. arboris huōr ardētis
cui⁹ folia ad cipssi silitudiēz res
pōdēt. Lignū ei⁹ iocūdi odoris ē.
⁊ diu durat. n̄ aīmea ūq̄ ext̄im
nat̄. De q̄ ꝑsi⁹. ⁊ cedro digna locu
ta ē. s. ꝓ durabilē ꝑꝑetuitatē. vn̄
⁊ i tēplis ꝓ diutīnitatē ex hoc li
gno laq̄aria fiāt. hui⁹ ligni resi
na cedria dr̄. q̄ i ɔs̄uādis libris
adeo ē utił. ut ꝑ lmti ex ea n̄ tine
as paciāt̄. nec tp̄r ɔsenescit. Nas
cit̄ in creta africa. atq; siria. Ci
parissꝰ grēce dr̄. q̄ cap̄ ei⁹ a rotū
ditate i acumē erigit̄. vn̄ ⁊ conon
uocat̄. i. alta rotūditas. hic ⁊ fruc
tꝰ ei⁹ con⁹. q̄r rotūditas ei⁹ tał
ē. ut ɔūmitet̄. vn̄ ⁊ cōferre cipa
rissi dr̄. Hꝰ lignū cedro pene pri
mā h̄r uirtutē. Tēplor q̄z trabib;
aptū i penetrabili soliditate nū
q̄ꝑ hoīē cedit. s; i ea q̄ i p̄ncipio fu
erit firmitate ꝑseuat. Antiq cip
ssi ramos ꝑp̄t rogū ɔstitue solebāt.
ut odorē cadauerū dū urit̄ op
p̄ment. iocūditate odoris sui. Iu
niperꝰ grēce dc̄a. siū q̄ ab āplo i an
gustū finit ut ignis. siū q̄ ɔcep
tū diu tenz igne. adeo ut si p̄nc
ex ei⁹ cine finit opte. usq; ad
ānū ꝑuenīat. ꝑiro ei ap grēcos ign̄
dr̄. Iuniperꝰ aūt alia ꝑua alia mag̃.
ē. Eben⁹ i india ⁊ ethiopia nasci
t̄. q̄ cesa durescit i lapidē. Cui⁹ lig
nū nigrū ē. ⁊ cortex leuis ut lauri.
S; indicū maclosū ē. i puulis dis
tīctōīb; albis ac fuluis. Ethiopi
cū uo q̄ ꝑstātꝰ accip̄. i illo ē ma
closū. s; ē nigrū lene ⁊ corneū. Est
aūt marcotica pal⁹ i india. vn̄ eben⁹
uēit. Lucan⁹. Eben⁹ marcotica iq̄t.
Eben⁹ aūt excepidus illigat̄. ut i isi
tē usu mīg̃ nō rīcat̄. Platan⁹ ala
titudiē. folior dc̄a. uł q̄ ipa arbor
patła sit. ⁊ ampla. Nā platos grēci la
tos uocāt. Exp̄ssit h̄ arborꝰ scriptā
⁊ n̄m ⁊ formā dicēs. Quasi platan⁹
dilatata sū i plateis. Est aūt tener
rimis folijs. ac mollib; ⁊ uitei;
silis. Quercꝰ sū q̄rnꝰ. q̄ ea solici
citāt. diy gētiū q̄rctib; respōsa ꝑci
ꝑe. arbor mltū ānosa sic leḡ de i
quercu mābre. sb̄ quo h̄itauit ab
raham. Que fert̄ usq; ad ɔstācijs
regis impiū ꝑ mlta scł durasse.
Hꝰ fructꝰ galla apptlatur. Ex qb;
una agrestis sofaticas dc̄a. ꝑua foī.
s; firmo corꝑe atq; nodoso. q̄ me
dicamīb; ⁊ icuriis adhibet. Alca
balanis leuis ac leuis nimiū ꝑfo
rata luēnar tm̄ usib; nc̄cia. Fra
xin⁹ uocari fert̄. q̄ mag̃ i asꝑa lo
ca mōtanaq; fraga nascit̄. hic ꝑ
diuinatōēz fraxin⁹. sic a mōte mō
tan⁹. De quo ouidi⁹. ⁊ fraxin⁹ u
tił hastis. Tax⁹ uenenata arbor.
vn̄ ⁊ toxica uenena exp̄mūt̄. Ex
hac arcꝰ parti ⁊ alie gētes faci
unt. vn̄ ⁊ poeta. Ituraeos taxi torq̄
t̄ in arcꝰ. Sturcos aūt dic parthicos.

Acer colorib(us) ip(ar). Robur q(uo)d g(e)n(er)alit(er)
d(icitu)r ex o(mn)i materia que e(st) firmissima. Al
nus uocat(ur) q(uod) alatur amne. p(ro)xi(m)o ei
aq(u)is nascitur. nec facile ex undas
uenit. hinc tenera (et) mollis. q(ui)a in
humectu loco nutrit(ur). Ulmus n(omi)n(e) ac
cep(it) q(uod) uliginosis locis (et) humidis m
elius p(ro)ficit. Na(m) in montanis (et) aspris
minus leta e(st). Larex e(st) n(ome)n a castel
lo lariano i(n)ditu(m) e(st). ex q(uo) tabul(a)e teg
ulis affixe flamma(m) repellunt nec ex se
carbone(m) ambust(a)e effici(un)t. Popul(us)
d(ic)ta q(uod) ex eius talee multitudo nasci
t(ur). e(ius) genus dupplex e(st). Na(m) alt(er)a e(st) alba
alt(er)a nigra. Alba a(utem) popul(us) d(ic)ta q(ui)a folia
eius uni p(ar)te sunt alba. alt(er)a uiridia.
H(a)ec ergo bicolor. h(abe)ns q(ua)si noctis (et) di
ei notas. q(uo)d t(em)p(o)r(e) ortu sol(is) occasuq(ue) co(n)
stat. Generat (et) resinam c(ir)ca eridanum fl
uuium. uel ut al(ii) memorant i(n) finibus
sirie. Tiliu(m) d(ic)tum eo q(uod) util(is) sit ad
usus telor(um) leuitate iaculandi. Est
ei genus mat(er)ie leuissime. Salix
d(ic)ta q(uod) celerit(er) saliat. h(a)ec e(st) uelocit(er) cres
cit. Arbor lenta. uitib(us) ap(t)a uince
dis. e(ius) seminis h(a)ec dicunt e(ss)e na(tur)a(m). ut
si q(ui)s illud i(n) poculo hauserit liberis ca
reat. s(ed) (et) feminas i(n)fecundas effic(it). Po
pul(us) a(utem) (et) salix (et) tiliu(m) molles mat(er)ie
sunt. (et) ad sculptura(m) apte. Vimen uo
catu(m). q(uod) uim h(ab)eat multa(m) uiroris. Na
tura ei eius tal(is) e(st). ut (et) arefacta. ab
mane(n)t u(e)l uirescat. Deinde excisa atq(ue)
i(n) humo fixa radicib(us) sese ip(s)a di
mergat. Myrica q(ue) latinis tama
riciu(m) uocat(ur) ex amaritudine noia
ta. Gustus ei eius amarus e(st). H(a)ec arbor
i(n) solitudine (et) saxoso humo nascit(ur)
ex q(ua) (et) arbore maleficis artib(us) ini

stra. i. odia excitari dicu(n)t(ur). Myrica(m) am
am d(ic)ta eo q(uod) magis litorea arbor e(st).
Un(de) uirgilius. Litora mirtetis letis
sima (et) amantes litora mirte. Hic e(st)
q(uod) (et) agrestis mirtus dicit(ur). Cedrocor
q(uam) libri. Hanc arbore(m) apti sc(ri)bunt mili
ex necessitatib(us) plurimis. Lentiscus q(uod)
cuspis ipsius lentus sit (et) mollis. Na(m)
lentu(m) dicimus quod flexibile e(st). un(de)
(et) lentu(m) uimen (et) uites. Virgilius. et
lente uites p(er)flexibiles. H(a)ec fructus o
leu(m) desudat. cortex resinam q(uam) mas
tix appellat(ur). cuius plurima (et) melior i(n)
chio insula gignit(ur). Erbitu(m) uoca
uerunt pastores eo q(uod) inter herbe
p(ro)beat pecorib(us) u(bi) pascua desunt.
Terebintus arbor grecu(m) n(ome)n gerens re
sina(m) omniu(m) resinar(um) p(re)stantiore(m). Buxus
grecu(m) n(ome)n e(st). ex p(ar)te a latinis corrup
tu(m). Pixos ei appellat(ur) ap(u)d eos. arbor
semp(er) uirens (et) lenitate mat(er)ie elem
tor(um) apicib(us) apta. Un(de) (et) scripta. Se
be buxo. Lorandrum q(uod) co
rrupte uulgo lorandrum uocatur:
q(uod) sit foliis lauro similib(us). flore ut ro
sa. arbor uenenata. Inficit ei a(n)i(m)a
lia. (et) medet(ur) sp(irit)uum uexationes.
Turbiscus q(uod) de uno cespite eius mul
te uirgule surgunt q(ua)si turba. Sti
pa uocata ip(s)a q(uod) ex ea stipent(ur) tecta.
hic (et) stipula p(er) diminutione(m). Arun
do d(ic)ta q(uod) cito arescit. Hanc ueteres
canna(m) uocau(er)unt. arundinez p(ro)pria na
tura dix(it). Sciendu(m) sane. q(uod) latinu(m)
canna de ling(u)a hebrea sumpsit. Ap(ud)
eos ei calamus canna d(icitu)r. Cicuta
aut(em) e(st) q(uod) e(st) int(er) cannar(um) nodos. d(ic)ta
q(uod) lateat. In indicis stagnis nas
ci arundines calamiq(ue) dicunt(ur). ex

quor radicib; expssu suauissimu
succu bibut. Vn᷑ 7 uatto ait. Indi
ci nō magna i arbore crescit arūdo.
Illi᷒ et lētis pmit᷑ radicib; umor.
Dulcia ē nequit suco cedere mella.
Sabuc᷒ mollis 7 pua arbor. R᷑a
mus gen᷒ ē. rubi q̄ uulgo setice
rusinā appllant. aspū nimis et
spinosū. Sentix dca a situ q̄ est
tra iculta. unq sentices spineq; nas
cūt. Maiores aūt nri oēz arborē spi
nosā uepre dicebāt. q̄ in pre̾dat.
Oleaster dcs q̄ sit foli᷒ oliue silib;.
sz latiorib;. arbor iculta atq; siluest
rs. amara atq; ifructuosa. ē iser
t᷒ oliuerā᷒ uim mutat radicē
7 uertit eā i ipaz qualitatē. Lacrīa
oleastri arboris duplex. Alia ei gu
mē similat sin ullo qualitatis mo
rsu. Alia amoniaci gutti. ex dis
tillatōne collecti ac remordētez.
Oliua grece aleō di. ex q̄ m latinū trā
tū ē ut oliua dicat᷑. olea ā ipa ar
bor ē. Fruct᷒ oliua. Succ᷒ oleuz.
Est ā arbor pacis isignis. ē fruct᷑
diuisis noib; appllāt᷑. Orchales
oliue grca ethimologia a siltudīe
testiclor᷑ uocate quos grci orci uocāt.
Radiole, p eo q̄ ob lōge sūt imodū
radior᷑. Paphie a papho isule
dcē. un᷑ ppallare sūt. Licinie eo
q̄ optimū dēt liniī. Naz ligmis liniī
ē. Vn᷑ 7 ligniū nn accep. qz aptū ē
flāmis 7 lumī. Pausiā q̄ corrup
te rustici pusiā uocāt. uiridi oleo
7 suaui apta. 7 dca pausia qd pau
atur. i. tudat᷑. un᷑ 7 pauimētū. Si
na dca, p eo q̄ de sina ē allata. sū
q̄ mg̃ ē. Culiminia idē 7 uolemī
dcā. eo q̄ uole ɔplear magtudīe.
hec ē mediā manū. Vn᷑ 7 inolare
dicim᷒. Qdā aūt uolemum gal
lica lig̃. bonū 7 magnū itlligūt.
Colūbine appllate. Oleū aūt ab
oleā noiatū. Naz ut diximᵒ olea
ē arbor. vn᷑ diriuatō fit oleū. Sz q̄
ex albis fuit oliuis expssū. uocat᷑
ispanū. a grecis onfacion applla
tū. Qd aūt eficulis 7 nō diū mitu
lis fuit expssū uiride applat᷑. Qd
uo ex nimiū maris cōe di. Ex his
ad usū uite. Primū ē ispanū. Sedz
uiride. Tciū cōe. Amurca olei fex aq̄
sa. ab emergēdo dca. i. q̄ ab oleo
se emergat. 7 fex sit eio. Hic grci a
murcē uocāt. Ex latina ling̃ tra
hētes uocablm. Gumē grcū nn ē.
hoc ei illi gomi dūt. Resinā grci re
tinā uocāt. Reti ei grci di. qcq̄ ma
nat. Est ei lacrīa sudore exalata
lignor᷑ ut cerasi. lētisci. balsami. 7
reliqr arbor sic uirgltor᷑. q sudore
pdūt᷑. sic 7 odorata ouētis ligna sic
guta balsami ac ferulaz. ul succiōz.
cui᷒ lacrīa duresat igēmā. Pri
ma ē resina terebintina oiū prlan
tōr. Affert᷑ aūt ex arabie ptria atq;
iudea 7 siria. cipro 7 affrica. ex isul
q̄ ciclādib;. Scda ē lētiscina q̄
mastix uocat᷑. Hec ex chio isula dep̄r
tat᷑. Tercia pinal qr alie pinnes
Alia picine. Alia liqda. Alia arida.
7 afferūt᷑ ex turena colophonia. un᷑
7 nn colophonia. resina suspsit. Pir
grcū nn ē quā illi pisam uocāt. Alij
uolūt ex pino picē uocari. Hec agr
cis applat᷑ eloma. nec ramalē dic
possum᷒. ē pbablis splēdēs. lenis

et humida. Creandarum arborum naturaliter tria sunt genera. Aut enim sua sponte nascuntur, aut ex seminibus fortuitu iacentibus surgunt, aut ex radicibus pullulant. Nam cetera usus invenit favente natura. Omnia poma latine feminini fere sunt generis, exceptis paucis, ut hic in modum oleaster, hoc siler. Virgilius: Et molle siler. Item hic buxus, licet et hoc buxum dicatur. Nam superstitiam quidam voluerunt facere discretionem, ut hunc buxus de arbore diceremus, buxum vero de ligno composito. De aromaticis arboribus.

Aromata sunt quecumque flagrantis odoris india vel arabia mittit sive alie regiones. Nominata autem aromata videntur sive quod aris imposita divinis invocationibus apta videantur, seu quod sese aeri inserere ac miscere probantur. Nam quid est odor nisi aer conditus. Thus arbor arabie immensa atque ramosa levissimi corticis ramis adaceris qualitatem amigdale mittens, succum aromaticum fundens album et masticatione vel ut ipse sive resolutum. Et cum frangitur intus pingue et igni appositum facile ardescens, et appellatur apud nos masculus eo quod sit natura rotundum in modum testiculorum. Reliquum planum et pene scabrosum minus optimum. Adulteratur autem admixta resina sive gummis, sed dinoscitur sua proprietate. Nam thus igni appositum ardescit, resina fumescit, gummi vero liquescit calefactum. Thus autem a tundendo dictum, hoc et libanum vocatum a monte arabie in quo sabei sunt. Nam mons eorum libanus dicitur ubi tura colliguntur. Mirra arbor arabie altitudinis ad quinque cubitorum, similis spine quam acanthum dicunt, cuius gutta viridis atque amara. Unde et nomen accepit mirra. Gutta eius sponte manans preciosior est, elicita corticis vulnere vilior iudicatur. Sarmentis eius arabes ignes fovent, quorum fumo satis noxio nisi qui ad odorem storacis occurrant, plerumque insanabiles morbos contrahunt. Mirra autem trogodite ab insule arabie dicta, nam melior colligitur et purior. Storax arbor arabie similis malo cidonio, cuius virgule in fervore canicule concavati lacrimam fluunt. Distillatio eius in terram cadens minus idonea non est, sed cui propter corticis scrobe fluat. Illa autem que virgis et calamis inheserit munda est et albida. De hinc fulva fit solis calore. Et ipsa storax calamitate pinguis resinosa, odoris iocundi, humecta et velut mellosum liquorem emittens. Storax autem dicta quod sit gutta arboris profluens et congelata. Nam grece stiram guttam dicunt. Latine storax dicitur, grece autem stirax. Bdellia indie et arabie, cuius lacrima melior arabica. Est enim lucida subalbida, levis, pinguis, equaliter cerea, et que facile molliatur, nec ligno vel terre commixta, amara odoris boni. Nam ex india sordida est et nigra et maiori gleba. Adulteratur autem admixto gummi, quod non ita amarificat gustu. Mastix arboris lentisci gutta est, hec grano mastix dicta, quia in modum germinis est. Melior autem in chio insula gignitur, odoris boni, candoris cere punice. Unde et splendorem guttis pulcrificat. Adulteratur autem miscendo resina vel thure. Piperis arbor nascitur in india in latere montis caucasi, quo soli obversus est. Foliis ad iuniperi similitudinem. Cuius silvas serpentes custodiunt, sed incole regionis illius, cum

8 aromaticis arboribus

mat̃e fiunt icendiis. ⁊ ſerpetes igne
fugat̃. ⁊ in ex flama nigrum pip effi
cit̃. Nã nã piperis alba ē. cuius qđ
diuſs ē fructus. Nã q̃ imaturū est
pip longū uocat̃. Qđ icorruptū
ab igne pip albū. Qđ uo cute ru
goſa ⁊ torrida fuit ex calore ignis
trahit colorẽ ⁊ nom̃. Pip ſi leue est
uetustū ē. ſi g̃ue nouellū. Vitāda
ē aut̃ mcatoꝝ fraus. Solẽt ei ue
tustiſſimo pipi humecto argēti
ſpumã. aut plūbū aſpgẽ. ut pon
dosū fiat. Aloa i india atq; arab
ia gignit̃ arbor odoris ſuauiſſimi
ac ſūmi. Denique lignū eius uice
timiamatū altaribꝫ adolet̃. un
⁊ nom̃ traxiſſe cred̃r. Cinnamū dcm̃
q̄ cortex eius imod cãne ſit rotū
dus ⁊ gracil. Gignit̃ aũ i indie et
ethiopie regiõibꝫ frutice breui
duoꝝ tm̃ cubitoꝝ. colore ſb nig̃
ul̃ cineneo tenuiſſimaꝝ uirgaꝝ.
Nã q̃ i craſſitudie extẽdr̃ deſpec
tui ē. q̃ uo gracilius pueniĩt exi
miū. q̃ cū frangit̃ uiſibilẽ ſpirami
tū emittit. ad ymaginẽ nebl̃e ſeu
pl̃uis. Ammomū uocatū q̃ uelu
ti odorẽ cinnamomi referat. Naſ
cit̃ in ſiria ⁊ armenia frutex bot
ruoſū ſemẽ reddẽs q̃ cõueniũ flore
albo uluti uiole folijs ſilibꝫ bri
onie odore ⁊ bono ſopno ſuauifi
cat. Caſſia naſcit̃ i arabia. uirga
robusti corticis. ⁊ purpureis folijs
ut piperis. Est aũt uirtutis cinam
omi ſilis ſꝫ potẽtia iferioꝝ. Vñ p ci
namomi uice duplex eius pondꝰ
imedicaminis admiſcet̃. Calami
aromaticus a ſilitudīe calami u

ſual̃ uocatꝰ. Gignit̃ i india mltis
nodis geniclatꝰ fuluus fragrãs
ſpũ ſuauitate. Q̃ cū frangit̃ i mltas
fit ptes. ſciſſil̃ ſimulãs gustu ca
ſiã. cū leui acrimonia remordẽte.
Balſamū arbor i iudea int̃ t̃miños tm̃
xx. iugerū erat. Poſtea uo q̃ eadẽ re
gione roãni potiti fuit. ⁊ latiſſis
collibꝫ ppagata ē. Stirpe ſilis uitis
folijs ſimil̃ rute. ſꝫ albidioribꝫ
ſẽpq; manẽtibꝫ. Arbor ã balſamū
lignū eius xilo balſamū dr̃. Fruct̃
ſiũ ſem̃ carpo balſamū ſucꝰ opo
balſamū. Qđ ideo cū adiectiõne ſi
gnificat̃. eo q̃ pcuſſo ferreis ung
ulis cortex ligni. p cauinas eximij
odoris guta diſtillat. Cauina ergo
grꝰo ſmone ope dr̃. Cuius guti ad
ulterãt. admixto ciprino oleo ul̃ m
elle. ſꝫ ſincerꝰ. pbat̃ a melle. ſi cū lac
te coagulauit. ab oleo ſi iſtillatus
aq̃ atq; admixtꝰ facile fuit reſo
lutꝰ. Poſtea ⁊ ſi lanee ueſtes ex ip̃o
pollute nõ maculãt̃. Adulteratꝰ q̃o
nꝫ cū lacte coagl̃at̃. ⁊ ut i oleū i aq̃
ſupnatat. ⁊ ueſtẽ macl̃at. Balſam
ã tantã ui hꝫ ſi purū fuit. ut ſi ſol
excãduerit. ſuſtini i manu ñ poſſit.

Titulꝰ. ix. in quo. iiij.

De herbis aromaticis atq; cõibꝫ. i.
De oleribꝫ. ij.
De odoratis oleribꝫ. iij.

De herbis aromaticis atq; cõibꝫ.

Certar̃ ⁊ q̃rdã herbaꝝ noĩa q̃ ex
aliq̃ ſui cã reſonãt hñtes nõ
minimū explanatiõm. nõ tñ oĩu hr̃
baꝝ ethimologiã iueies. Nã p lo
cis mutãt̃ ⁊ noĩa. Foliū dcm̃ q̃ ſi
ulla radice inatãs i indie litoribꝫ

Tituls. ix. T. q. ...

D herbis aromaticis atq; cõibꝫ.

colligatur. quod lino perforatum siccant indi
atque reponunt. Fertur autem paradisi esse er-
ba gustu nardum referens. Nardus er-
ba est spicosa. unde et a grecis nardostacis
appellata. Quarum alia indica. alia siriaci
uocatur. quod non in siria uocatur non quod in siria
nascatur. sed quia mons in quo inuenitur alio
latere indiam spectat alio siriam. Est autem in-
dicum multiforme. sed melius siriacum le-
ue. fuluum. comosum. spica parum odora-
tissimum. cyperum similans. quod si multum in ore
tardauerit. linguam siccat. Carcium celti-
cum a regione gallie nomen traxit. nascitur enim
sepius in liguriae alpibus et siria. frutice
paruo radicibus in manipulo collectis lig-
mitis flos eius tantum propter odorem bonum. tur-
si eius atque radicule. utiles probantur usibus
nostris. Costi radix herbe est nascentis
in india. arabia et siria. sed melius ara-
bicum. est enim album et leue. suaue. iocundi
odoris. Indicum colore atro et leue ut
ferule. Siriacum uero ponderose graue. colo-
re buxeo. odore acro. summum tamen album
leue. aridum. gustu incendens. Crocum cori-
cium ab oppido cilicie quod uocatur chori-
cium. quamquam et alibi nascatur. sed non
tamen uel tale quale in cilicia. unde et a porcio-
ri parte nomen accepit. Nam multe res nomina
sumpserunt a locis in quibus plus prouenit et meli-
ora. Optimum autem est quod sunt recentes. odo-
ris boni. albedinis parua. porrecte longi-
tudinis integrum. et in infragintia commi-
nutum in spiratione bona. et cum carpitur
manus inficiens et leuiter acre. Quod si ei
modi fuerint noua. aut uetusta autem in
fusum agnoscitur. Adulteratur autem. Ad-
mixto croco magmate. Augendi
quoque ponderis causa spuma argenti contrita
adicitur. sed prodit si pulueruletum inuenitur.

atque decoctum ab odore. prius fuerit sapsum.
Croco magma expressis aromatibus con-
ceptum. unguenti atque informato sedimi-
ne in panuscelas fit. inde sic appellatum.
Asarum nascitur in umbrosis montibus flo-
ribus casie similibus inter quos flos uiret radice
purpureo in quo semen continetur uuarum simile
radicibus pluribus atque tenuissimis et
bene redolentibus. et est uirtutis similis nardo.
Fu nascitur in ponto foliis oleastro similibus.
quod pars a grecis uocatum. quod habeat uirtutem
feruentem. radix est uicini tangit foliis
porri similibus. radicibus magis sua origine
in similitudine oliuarum. odoratissimus atque
in uacuis locis. Traditur et alia species cyp-
ari quod in india nascitur et appellatur lingu-
corum gigibir. Irisillirica a similitudine
iris celestis nomen accepit. unde et a latinis
arcum dicitur. quod flos eius coloris uarie-
tate eundem arcum celestem imitetur.
Illirica autem dicitur quia in illirica plurima et uio-
lentissima est. Species eius foliis gladio-
lo similibus. radicibus acerrimi odoris. sed
iocundi propter quod et aromatica est. H eu

Cardamomum. Sequitur melior quod in
eufrate nascitur quam quod in arabia. ful-
uum. multiflorum purpureum. tenui odoris
roseum cum manu confrigatur. gustu multum
incendit linguam atque mordet. Hic flos se-
quatur dicitur. antos enim grece flos nuncupa-
tur. Timum appellatum quod flos eius odorem
refert. de quo uirgilio. Redolentque
timo fraglancia mella. Epiticum gre-
cum nomen quod latine dicitur flos timi. Nam flos
grece timum uocatur. Est enim flos timbre
simul. Samsucum quod latini amaracum
uocant. cuius nominis usum uirgilio et ad
uenerem referens ait. ubi mollis ama-

racus illu floribus aspiratus amplectitur
umbra. apta est autem haec herba unguen
tis, unde et nomen traxit amaracus. a puero
cuidam regis. qui casu lapsus dum ferret
unguentum, nouum et gratissimum ex confu
sione odorem efficit. Jacintus herba est
habens florem purpureum. traxit autem nomen a puero
quodam nobili. qui in saltibus repertus est
interfectus. dederuntque nomen herbe puerilis funis
casus. Est autem radice et flore in
fuluum siliis puerorum a pubertate retentis.
Narcissus herba impositum fabulose nomen
a quodam puero cuius umbra illius florem
transiret. qui et nomen narcissi in appellatione
custodit. et decorem pulchritudinis in candore re
tinet foliorum. Rosa ab specie floris nun
cupata. quod rutilanti colore rubeat. Li
lia lactei floris erba. unde et nuncupa
ta quasi liglia. est dum candor sit in foliis, in
auri tamen species intus effulgens. Viola pro
uim odoris nomen accepit. Huius genera sunt tria.
purpureum. album. melinum. Acanthus
herba egiptiaca. semper frondens. spinis
plena. flexili uirgulto. in cuius imita
tione arte uestis ornatur quae acantica di
cantus dicta. Edera dicta quod arboribus
reptando adhereat. De quo uirgilius. Inter
uictrices ederas tibi serpere laurus. Alii
ederam autem uocari. quod edis super lac
tis humidaciam in escam auctibus prebetur.
Est enim frigide terra uidice sunt. secundum fis
cos. Nam antifarmatus ebrietatis est. si
quis potus ederam coronetur. Elelor me
morant in grecia circa elelor quendam
fluuium plurimum gigni. atque inde a gre
cis appellari. Hunc etiam alio nomine ue
ratrum dicunt, pro eo quod sumptum in modo. mentem
in sanitatem reducat. Duo sunt autem genera. al
bum et nigrum. Aconitum porro est breuitate

qui percata malorum herbarum usque adeo
celebris est ut nouerce herbe aconita il
lic nominentur. Nam toxica uenena ex hoc
dicta. quod ex arboribus taxis exprimuntur ma
xime apud citabriam. Eufurbium deinde
quod eius succus ex elor acuat uisui. Cui
uis tanta ut duris carnibus supradicta
cicio eorum expellat. Nascitur in multis locis
sed plurima in mauritania. Lasar herba
nascitur in monte obscobagi. ubi et ganges
fluuius oritur. cuius succus dicitur primum lac
sit quod manat in modum lactis. Deinde
usu diriuatus. laser nominatus est. Hoc ita
quibusdam opium cirenaicum appellatur. quod
circa apud cireneas nascitur. Aloen herba a
marissimi succi. Panacis herba fra
grantis odoris. tirso ferule similis. ex quo
profluit succus qui oppopanacis dicitur. candore
et pinguis. odore grauis et amarissimus.
Albanum succus ferule. Dictamnus cre
te. ex quo dictamnus nomen accepit. propter quod
apud uirgilium. cerua iaculata saltus
pagat dictamnos. Tante ei potentie est
ut ferrum a corpore expellat. sagittas ex
cuciat. unde et eius pabulo fere percusse sa
gittas corpori inherentes eiciunt. Hanc quam
dam latinorum poleium martis dicunt propter
belli tela excucienda. Mandragora dicta
quod habet mala suaue olentia in magnitudine
mali maciana. unde eam latini malum terre uo
cant. Hanc poete antropomorphon appe
llant. quod habeat radicem formam hominis simulan
tem. cuius cortex uino mixta bibendum
datur. quorum corpus propter curam secandum est.
ut soporati dolorem non sentiant. Huius species
due. femina foliis lactuce similibus. ma
la generans in similitudinem prunarum. Mas
culus uero foliis bete similibus. Papauer
herba soporifera. De quo uirgilius. Letheo

pfusa papauia sopno. Sopore ei lan
guentibus facit. eius alia est usualis. alia ag
restis ex qua fluit succus. qui opion appel
latur. Coloquintis cucurbita agrestis
est et uehementer amara. que similiter ut cucur
bita per terram flagella tendit. Dicta autem colloquin
tida quod sit fructu rotunda atque foliis
ut cucumis usitulatis. Centauria greci
uocant. quam achirone centauro ferunt
repertam. Eadem et liminisior quia locis i
humectis nascitur. Eadem et fel terre propter
amaritudinem dicitur. Glicirriza grece ex eo
dicta. quod dulcem radicem habeat. Glicin enim
greci dulce dicunt. eadem adipsos quia si
cientibus sitim sedat. Dracontea uoca
ta quod asta eius uaria sit in modum colub
similitudinemque draconis imitetur. uel quod
eam herbam uipera timeat. Celidonia io
dicitur. uel quod aduentu yrundinum uirescit.
uel quod pullis irundinum si oculi auferantur
matres eorum illis ex hac herba mede
ntur. Eliotropium nomen accepit propter
quod estiuo solsticio floreat. quod solis moti
bus folia cum acta circumuertat. unde et a latinis
solsequia nuncupatur. Nam et sole oriente flo
res suos aperit. itemque se recludit cum sol
occubuerit. Ipsa est quam latini intubum silua
ticum uocant. Hec et uerrucaria quod extin
guat uerrucas ex aqua potata. uel in
cata plasmate posita abstergat.
Pentafilon a numero foliorum dicta. unde et eam
latini quinquefolium uocant. herba adeo
munda ut purificationi et templis adhibi
a gentilibus solita esset. Ysopum herba
purgandis pulmonibus apta. unde et in ueteri
testamento per ysopi fasciculos aspergebant
agni sanguine quos mundari uolebant. nasc
itur in petris herens saxo radicibus. Reu
barbarum siue reu ponticum illud quod trans da
nubium in solo barbarico. istud quod circa
pontum colligitur nominatum. Reu autem dictum quod
sit radix. Reu uocatur quasi radix bar
bara. quasi radix pontica. Ciscamon
a grecis dicta. A latinis herba calicu
laris. quod caliculi eius in figuram cantarorum
nascuntur. ut est mali punici. quorum ora
serrata sunt. habentes intrinsecus semina pa
pauris similia. Hec herba et insana uoca
tur quia usus eius periculosus est. Denique si bi
batur uel edatur insaniam facit. uel sopnum
imaginem torpidam. Hanc uulgo mi
limindrum dicunt. propter quod alienationem mentis
inducat. Sagia fragia uocata quod semen
eius petras in uesica frangat atque co
minuat. Genciana nomen sumpsit ut
medici memorant ab inuentore radi
cibus aristolagie similibus. nascitur alpi
bus galacie atque asie. Satureia ei
lida et prope ignita unde illi et nomen inditum
credunt. quod per nox faciat in ueneriem.
Satirion dicta a satiris propter incendium li
bidinis quam uulgo stincum uocatur. Uene
rem enim suscitat. Idem et orcis quod radix eius
in modum testiculorum sit. quoque greci orci uo
cant. Idem et leporina propter quod caulem mollem
emittat. Urtica ex eo uocata quod ta
ctus eius corpus adurat. Est enim ignee
omnino nature et tactu perurit. unde et prurigi
nem facit. Artemisia erba diane a
gentilibus consecrata est. unde et nuncupata.
Grece enim diana artemis dicitur. Cami
melon grece dicta quod mali maciani odorem
habeat. sitque breuis terreque uicina. amidra
ex agris appellata quod sit breuis et per terram
strata et minuta foliis pussimis.
Peon quidam medicus fuit a quo
peonia erba perhibetur inuenta ut omerus
dicit. Hanc quidem glesidem uocat quod dul

cis saporis sit. ul' pĕtorobrinā anūo
ꝫnorū ulūt alii dactilice a digitorū
similitudine nascit' in silvis. Boglo
ssos a grecis dc̄a eo q' folia eius aspe
rrima ad modū lingue bovis hāt. q'
mirū in modū ob sapiā nutrienda in
vino infusa decēda auctorib' memorat'. Co
nivm quorū ilaritatē pl'e fert' pro
dolore i sumit'. Anneglosse .i. ag
ni lingua. q'a arabes plitatō dr. q'
plāta eius cito adhereat tēr. hāc q'
dā militi p'cle nescit'. Erpillos q'a ap
nos serpillos uocat' p eo q' radices
ipius lōge serpāt. cad' i matris an
mīa p q' menstrua moueat. Aris
tologia dr. q' mulierib' fetib' obti
ma sit. Nā suspensa p' ptū matrē
buifitō vaporis expurgat. H' herbe ge
nera sūt duo. Quarū una aristologia
rotūda dr. p q' rotūdā radicē hāt.
altera aristologia lōga q' radicē lō
gā hēt cū ramis i folijs lōgiorib'.
q' i dactiliti uocāt. q' sit radice
robore digitali i lōga. Origonon
a grecis dr. q' ūe p'mo senescat. vn̄
i eā latini senitiē uocāt. nascit'
p maternus. Psillios dc̄a q' sem si
mile pulicis hāt. vn̄ i eā latini er
bā pulicarē uocāt. Ceraliotime io
a grecis hec vīn accep q' remedijs i
aligantis hoīm i pificatorib' sa
cerdotū a gētilib' apta pbaret'.
vn̄ i eā pōtifices sagmen appllā
bāt. q'si sacmen. h' uerbena q' pā.
Paliurus herba asperima i spinosa.
trucios q' q'dā herba lanariā uocāt
eo q' plerīq' lanā ex ea lauēt. nas
cit' cltis locis. Isplenos dc̄a q' sple
nē auferat. Cimicia p similitudie

cimicis dc̄a. vn̄ i eā g'ci corion uocā
uer'. Nascit' in locis asperis atq' cul
tis. Marrubium q' g'ci prasium dīit.
uocatū p amaritudie. nascit' i cā
pis. Puleium ap' indos pipe p'ciosi9
ē. Pimpatus g'ce dr eo q' tātā i ra
dice uirtutē hāt ut frustra catinus as
persa i calatū coaguletur. Absiciū g'ci
nīn. cuius pbabilis ē q' i pōti regione
nascit'. vn̄ i absēciū pōticū noiat'.
Polipodios herba ē radix ita atq' ca
mita ut ē polipus ex quo diriuatū ē
ut polipodios dicet'. Nascit' i terris p
tiā tris sū quercus uncans. Polio
a grecis. a latinis omnimorbia q' mltis
morbis subueniat. Nascit' in mōtis i
duris locis. Scammonia q' latini
acridiū uocāt. herba succi plena q'
collig' sb cauata radice. Demq' terr
rotūda cauitate fodit'. tū subposi
tis. aut coclēis. aut nucis folijs. ex
cipit' succus atq' siccatus aufertur. Veit
q'a sepius pbabilis ex misia asie. Hinc
ōnis atq' falsus ex siria ul' iudea. Cau
cos folijs feniculi silis tirsobi palmis.
Citocacia uocata q' uētrē cito depu
tat. q' uulgus corrupte citocotian
uocāt. Lappa dc̄a q' hat caulē ingē
tē p terā disposita. h' herba a grecis fi
lantropis uocāt' q' uestib' hoīm i
hereat ob asperitatē sui. Nascit' iuxta
muros. Capillū ueneris uocatū sīu
q' lapsos p' alopiciā capillos recāt
ul' q' capillorū fluores coercet. ul' q'
sit inrgul' ing'. lenib' cū splēdore
q'si capilli. nascit' i aquosis locis. Ru
bia dc̄a q' radix eius sit rubra. vn̄ i
colorare lanas pibet'. Incisa cuius
radix o'tā digitos ific'. Est ei colore

sanguineo uin ꝛ pictoribꝫ ad spumā
efficiendā usui ē. Cameleō q latinē
uiscarago uocat. eo ꝙ uiscū gignat
i quo herēt aues q ꝓpria uolūtate ac
cedūt ad escā. Cicuta ꝓ ꝙ itrīso
geniclato nodo hat caulē ut can
na. sic dr fossa ceca q caulē ē. hec po
tui data interfic. hac icarcē socrates
bibit. ꝛ expirauit. psio. dicitē sorbito
tollit. q̄ dira cicute. hec dū hoīb; ue
nenū sit. capellas effic pigues. Tri
pholō q̄ gtī trifillū uocat ꝙ sit folijs
tinis ꝑ singlas adnotatiōes. Glom
oc q̄ latini herbā lucernarē uocāt ab
eo ꝙ ad lucernā faciat. Eadē ꝛ lucub
rac ꝙ lucē ꝑbeat umbris. Pirectro grē
dcā ꝙ hat radicē icēdiosā atq; eua
cuātem. Altea malua agrestis siue
malue uiscū. Dz altea ꝙ i altū surgit.
euiscū ꝙ glutinosa ē. Origanon q
latine colena interptat. ꝓ ꝙ infusa co
loret uinū itimallū uocablm susp̄sit.
ꝙ comā filior ad radiū sol cōuerta
ta ꝯuerat. Nā gtī solē etan uocat. ma
llonē comā ex quo ꝯfectū ē. ut tita
mallū dicet. hec spēs. vij. diuisis i locis
nascētes. ntigonē q latine erba
salutaris uocat. ꝓ ꝙ dolorē capitis
ꝛ stomachi incōdū mitigat. Idē et
uua lupina ꝓ semē eius uue sile. oli
gonē q̄ latini erbā sagnariā uocāt.
ꝙ missa in naribꝫ sanguīe moueat. A
mbrosia q̄ latini apiū siluaticū uo
cāt. de q uirgilio. Ambrosieq; come
diuinū uertice odorē aspirauere.
Apiago ꝙ florē eius apes marinē appet
ant. Porci laca
Fos marinū q̄ latini ab effectu erbā
salutarē uocat. folia feniculi simlia

atq; aspa. ꝛ totū tūt ꝑstrata. Co
locasia. Menta.
agrestis q̄ gtī mala calamintin. uin
uulgo nepetā uocauer. maioris ui
tutis ꝛ ueheme̅s i colore. Gemeni
laris erba sbsternit obscorpionū
unim repellendā. Gladiolo ꝙ sit fo
lij gladii silibꝫ tirso cubitali flori
bꝫ ꝑpureis. Verbasci
Agarici radix intee.
Calamite.
Lappa. La
ppago Ca
pella. Cencola.
Oxileta. Mirobala
nū. Affodiclos quā latini a colore
albuciū uocāt. cilla ꝙ noces sit.
re q̄ supsticio gētiliū dic. ꝙ si inte
gra ad limē suspēdat oīa mala fu
gat. Chamipetos agstis dcā ꝙ tēr
adhereat ꝛ odorē pini hat. Hac lati
ni cucurbitalē uocāt. ꝙ ex pte odorē
cucurbite referat. Stafisagria na
scit locis amenis. Splenes dcā ꝙ sp
lenē auferat. siu scolopēdior. eo ꝙ
folia ipius scolopēdro aiali sit silia.
Nascit i humidis petr. Voluus
appllat ꝙ sit radix eius uolubil ꝛ
rotūda. Iiteceas iinsul' uto ꝛ gaudi
bus nascit. uin ꝛ mūcipat. Ciclami
nos grē dr a quodā q ciclops uocat
ē q pmo uirtutē huius erbe iuenit. siu
ꝙ hat radicē rotūdā. Greci ei cicli
rotūdū uocāt. Cuius radix aut siccam
si uino fiat ad modū hellex facē. Nas
cit in locis siluosis ꝛ agris. Ampela
leuce siu briona q̄ latini uitē albā
uocāt. ul' aqualitate coloris. ul' ꝙ
eius ꝯtu ꝛ cor ifricata teneriorē ꝛ ca

uiridiorē reddat. Flāma ī sucus bac
carū eius lac ubib; siccis reddit.
Ampelos melena. Latinis nigra eadēq;
ī labrusca folia ēē silia in oibus
maior q̄ uitis alba. baccas fert huis
que ī maturitate nigrescit. vn̄ ī ucca
bulū sumpsit. Uitecella herba a lati
nis appellata q̄ sicut uitis quequā primū
hīnt amplectat. Coluūbris quoq; an
nulos appellamus. Hubtalmō floreē
hīt croceū celo silē. vn̄ ī agtis nn
accep. Est aut caule molli folijs co
riandri silib;. Nascit iux muros ciu
tatū. Closince q̄ latinī ueruascā
uocat. quaꝝ alta ē masculus albi
diorib; folijs atq; angustiorib;.
alta feminina folijs latiorib; atq;
nigrs. Ferula uocata a medulla. ī
Flamulla uarro tradit ēē ferule me
dullā. q̄ apodelō greci uocāt. Nō nulli
afeciēdo ferulā dīit. Hac ei prius ī pu
elle uapulare solet. Hs sucus galbanū
uocat. Papirū dēm q̄ igni ī ceris
sit aptū. pur ei greci ignē dīit. Jun
cus eo q̄ iunctis radicib; hereat. Sci
rpus a quo segetes tegunt sine m̄.
de q̄ enniꝰ. Querāt ī scirpo solitī q̄
dic nodū ī pūerbio. Qui innuitꝰ
ē in scirpo nodū q̄rit. Fucus genꝰ
herbe ē de q̄ tingunt uestis. dcā q̄ me
tit alienū colorē. vn̄ ī uirgilius dic.
Alcuie lana colores. Alga nascitur
ī aqs stantib;. ita demq; nn sumpsit ī
ab algore aque. ul q̄ alliget pedes.
qꝫ crassa ē folijs a quā ex parte supi
tib;. Ulua ī tipus herbe q̄ circa fontes
ī paludes stagnaq; nascit. ex qib;
ulua. i. alga mollis. ī quodā m̄ fun
gus dcā ab uligine. Tipus uo q̄
se ab aq̄ inflat. vn̄ ī inmodicoꝝ ī s placē
tiū hoīm̄ timor. tipus dr. Carix erba
acuta ī durissima sparto silis. de q̄
uirgilius. ī carice pastus acuta. Spar
tus frutex uirgosꝰ sine folijs ab aspi
tate uocatus. uolumina ei finnū. q̄
ex eo fiūt aspa sunt. Gtaiā a situ po
tius dēm q̄ plimis agroꝝ sit. vn̄ ī
eū greci agreste uocaūnt. licet ois erba
gmē uocet. ab eo q̄ germinet sic ro
bur. ois lignū arboris ī spēs ab eo q̄ sit
firmissima. Filix a singularitate fo
lij dcā. Deniq; ex una uirgla altitu
dine cubitali uno sesso folio gignit
res implicata uiuit prima. Auena
Loliū. Zizania q̄ prete
semp infelix loliū dīit. q̄ sit inutile
ī infecūdū. Fenū dēm q̄ eo flāma ī
nutritur. fex ei flāma ē. Manipulū di
cimus fascē feni. ī dēm manipulus
q̄ manū impleat. De oleribus.

Ortus noiatus q̄ sēp ad ibi oriat.
Nā cū alia tīa semel ī āno ad ī
crescet. ortꝰ nunq̄ sine fructu ē. Olus
ab olēdo dēm. eo q̄ pimū hoies oleri
b; alerent. anq̄ fruges ī carnes ederent.
Tantū ei pomis arboꝝ ī olerib; alebā
tur sic aialia erbis. Caulis ē gnā
liter erbaꝝ ul olerū. medius frutex
q̄ uulgo tirsus dr. q̄ actū sursū offē
dat. Ex quo diriuatū ē ut spālit q̄
dā genꝰ olerū caulis dicet q̄ tirso
ipso amplius ceteris olerib; coalescat.
i. crescat. Est aut gnāle nn. Omis
frutex caulis. Cima dr q̄i coma. Est
ei summitas olerū ul arboꝝ. inq̄ ing
ens uirtus nālis ē. Malua ex parte
greco uocablo appllat a potiu malissi.
eo q̄ mollīēdi aluū soluēdiq; nātā;

hat. Cuius succo siquis se oleo mixto p
unxerit ab apibus negatur feriri. Folia
eius ex oleo trita et imposita scorpioni
bus creduntur afferre torporem. Pastina
ca vocata. quod eius radix precipuus pastus
sit hominis. est enim odoratu iocunda cibo de
lectabilis. Rapa dicta a rapiendo .i. com
prehendendo. Est autem radice amplior na
pus. sapore dulcior et foliorum tenuium. Na
pus a similitudine rapae vocatus. nisi quod folius
latior et radicis gustu suavi acrior est. Nomi
num affinitas in utrisque iam pene communis. quia
utriusque semen in alterum vicissim mutatur.
Nam rapa in alio solo ut Emilianus ait.
post biennium mutatur in napum. alio uero na
pus transit in rapam. Napocolis ex duobus
olibus compositum nomen habet. quia dum sit sapore
similis napo. non in radice sed in tirso concedit
ut caulis. Sinapis appellatur quod foliis
similis napis sit. Rafanum greci. nos radi
cem vocamus. eo quod toto deorsum mittitur.
dum reliqua olera in summa magis prosiliunt. Cuius
semine macerato quisquis suas infecerit ma
nus. serpentes impune tractabit. Si quid
ex ipsius radice et ebur albescit. In cibo
quoque venenis resistit. Nam contra venena habentur
radices. nucis. lupinum. citri. apium.
prosunt. sed contra furtum. non contra acceptum vene
num. unde et apud veteres. ante alias epulas
haec solebant mensis apponi. Lactuca dicta
quod habundantia lactis exuberet. seu quia lac
te nutrientes feminas implet. Haec et viris
veneris usum coercet. Lactuca agrestis
quam sarrabam nominamus. quod dorsum eius
in modum serre est. Intubus grecum nomen est et itu
bus quod sit intus tomus. Cepa vocatur. quia
non aliud est nisi tantum caput. Ascalonia nun
cupata ex una urbium Palestine quae Asca
lon dicitur. unde primum advecta est. Allium dictum
quod oleat. Ulpicum appellatum quod allium
odorem habeat. Faseoli vocantur a nomine a
Fasello insula Grecie. vel ut nonnulli montis
Olimpi est. Porri enim duo genera ca
pitati et sectiles. Sectilis primus. ca
pitatus minor. Beta apud nos olus ge
nus. apud grecos lita. Bliti genus oleris
saporis evanidi quasi bilis leta. Cu
cumeres quod sint interdum amari. qui
dulces nasci perhibentur. si lacte mellito
eorum semen infundatur. Cucurbita.
Apopones. Sane pepones
et peponum grecanica nomina sunt. et origo
eorum latinis incerta. Ilo molle
triplex bra
sica liastro. Nasturtium
sapore appellant. quod acrimonia sua na
sum torqueat. Fungi quod aridi ignem ac
ceptum concipiant. fox enim ignis est. unde et
esca vulgo dicitur. quod sit fomes ignis
et nutrimentum. alii dicunt fungos vocatos quod
sint ex eorum genere quidam interempti. unde et
defuncti. Tuberum tumor terrae prodit. eis
quia eis nomen illi dedit. Volum appellatum
quod sit volubiles et rotundi. Asparagus
quod spinoso et aspero sit frutice eius ex
quo gignitur. Capparis agrestis nomen
sumpsisse videtur. quod habeat in summitatibus ro
tunda capitella. Armoracea haec est lap
sanea. Lapistro
Lapacia haec in cibo sumpta stomachum con
fortat. venerem reprimit. Carduus.
Eruca quasi urica. quod ignitae sit virtutis.
et in cibo saepe sumpta veneris incendium
moveat. Huius species duae. quarum altera usualis.
altera agrestis. sed acrioris virtutis. utraque
tamen veneris commovet usum. De odoratis
Apium dictum eo quod apes oleribus.
hoc maxime capiunt. Antiquorum triumphantium

coronabatur. Hercules autem hanc herbam primum
capiti circumtulit. Nam nunc populum capi
te praeferebat. nec oleastrum. nec apium
cuius radices efficaciter pugnant contra in
sidias venenorum. Eius genera sunt pe
trosilenon. ypposilenon et oleosilenon.
Petrosilenon vocatum quod sit similis apio.
et nascatur in petris montibusque praeruptis.
quod nos proprium dicere possimus. Silenum
enim graeco apium dicitur. Sed est summum ac proba
bile macedonicum. gustu suave et od
ore aromatico. Ypposileni dictum quod
sit durum et austerum. Oleosilenon quod
mollior folio et caule tenero. Fe
niculum latini vocant. quod eius tursi seu
radicis suco acuat visum. Cuius
licet tradunt ut serpentes annuam senectutem
eius gustu deponant. Hoc olus graeci mi
rotron vocant. Ligusticum a regione
nomen accepit. Nascitur enim plurimum in ligur
ia. odore aromatico et gustu acri.
Anneson graeci dicunt. sive ut latini ani
sum herba omnibus cognita acerrime fer
ves incitatur. Anetum.
Ciminum. Coriandrum ex graeco nomine su
mptum. quod illi corian dicunt. cuius semen
in dulci vino datum promptiores reddit
in venerem. Si super modum dederit amentiam
nutrit. cancer et ex coriandro efficitur
traditum est. Abrotanum. [illegible]
um. [illegible] ruta dicta quod sit
ferventissima. cuius alterum agrestis. alterum
virtute acrior. sed utraque ferventissime
comprobatur. Hanc venenis repugnare
mustele docent. quod dum cum serpente dimi
caturae cibo eius armantur. Salvia.
Amula quam rustici alam vocant.
radice aromatica. odoris summi.
cum levi acrimonia. Menta. sed gratia

Explicit libr. xviii. Incipit. xix.

De libellis. i.
De triumphis. ii.
De insignis bellicis. iii.
De foro. iiii.
De spectaculis. v.
De ludo circensi. vi.
De ludo scenico. vii.
De ludo gladiatorio. viii.
De alea. ix.
De pila. x.

De bellis.

Primus bella intulit ninus assiri
orum rex. Ipse enim finibus suis nequa
quam contentus. humanae societatis foedus inrum
pens exercitus ducere aliena vastare. liberos
populos aut trucidare aut subicere coepit.
universamque asiam usque ad libie fines in
nova servitute perdomuit. Hinc iam stu
duit orbis in mutuo sanguine alterna cras
sare caede. Quatuor autem sunt genera bellorum.
id est iustum. iniustum. civile. et plusquam civi
le. Iustum bellum est quod ex praedicto geritur
de rebus repetitis. aut propulsandorum hos
tium causa. Iniustum bellum est quod de furore
non de legitima ratione initur. de quo
in re publica cicero dicit. Illa iniusta
bella sunt quae sunt sine causa suscepta. Nam
extra ulciscendi aut propulsandorum hostium
causam bellum geri iustum nullum potest. Et hoc
idem tullius parvis interiectis subdidit.
Nullum bellum iustum habetur nisi denuntiatum.
nisi dictum. nisi de repetitis rebus. Civile
bellum est inter cives orta seditio. et
concitati tumultus. sicut inter sillam et ma
rium. qui bellum civile invicem in una gente
gesserunt. Plusquam civile bellum est ubi
non solum cives certant sed et cognati.
quale actum est inter cesarem et pompeium
quando gener et socer dimicaverunt. Siquidem

dem in hac pugna fuit cum fit dimicatio. et pater adversus filium arma portavit. Lucanus: In fratrum cecidere prima fere. Iterum: Cum cernis tela patris cedere. Bella itaque dicuntur intestina, externa, similia, socialia, piratica. Nam piratica bella sunt aliparata latronum per maria, oparonibus levibus et fugacibus, non solum navium commeatus sed et insulas provinciasque vastitatibus. Quod primum Gneius Pompeius post multam vastationem quam tamen mariaque diu egerat mira celeritate compressit ac superavit. Sed autem bellum vocatur quod contra hostes agitur; ita tumultus quod civili seditione concitatur. Nam seditio est dissensio civium dicta quod seorsum alii ad alios eunt. Alii estimant dissensionem animorum seditionem vocari, quam greci diastasim vocant. Quid autem differat utrumque Cicero docet. Potest enim inquit esse bellum ut tumultus non sit; tumultus autem sine bello esse non potest. Quid est enim aliud tumultus nisi perturbatio tanta ut maior timor oriatur. Unde et dictus tumultus quasi timor multus. Gravius autem esse tumultum quam bellum. Nam in bello vacationes valent, in tumultu non valent. Differt autem bellum, pugna et prelium. Nam bellum universum dicitur, ut punicum. Huius partes sunt pugne, ut cannensis, thrasimensis. Rursum in una pugna multa sunt prelia. Aliud enim in cornibus, aliud in media, aliud in extrema geritur. Bellum ergo est totum, pugna unius diei, prelium pars pugne est. Bellum antea duellum vocatum eo quod due sunt partes dimicantium, vel quod alterum faciat victorem, alterum victum. Postea mutata et detracta littera d. dictum bellum. Alii per antifrasin putant dictum eo quod sit horridum. Unde illud: bella horrida. Bella cum bellum contra sit pessimum. Prelia dicuntur ab imprimendo hostem. Unde et pila ligna quibus uva premitur. Pugna vocata eo quod in initio usus fuisset in bello pugnis contendere, vel quod primo bello pugnis incipiebant. Unde et pugna interdum duorum est, aliquando et sine ferro. Quatuor autem in bello geruntur: pugna, fuga, victoria, pax. Pacis vocabulum videtur a pacto sumptum. Posterius autem pax accipitur, fedus primum initur. Fedus est pax que fit inter dimicantes vel a fide vel a fecialibus id est sacerdotibus dictum. Per ipsos enim fiebant federa, sicut per seculares bella. Alii federa dicta putant a porca fede et crudeliter occisa, cuius mors optabatur ei qui a pace resilisset. Virgilius: et cesa iungebant federa porca. Federis partes indutie; et dicte indutie quasi in dies otia.

De triumphis.

Omne regnum seculi hic bellis queritur, victoriis propagatur. Victoria dicta quod vi id est virtute adipiscatur. Hec est enim ius gentium, vim vi expellere. Nam turpis est dolo quesita victoria. Certa autem victoria est vel occisio hostis vel spoliatio vel utrumque. Non est autem secunda victoria que per immissa detrimenta contigit; et hoc est quod laudat Salustius: Duces victoriam incruento hoste exercitu deportasse. Pompa dicta est greca significatione. ~~[illegible]~~. hec est publice ostentatio. Precedit autem victoriam pompa. Ideo quod initis ad hoc etiam primum est victorie votum. Tropheum dictum apotes tropes, id est a conversione hostis et fuga. Nam ab eo quod hostem quis fugasset merebatur tropheum. Qui enim occiderit triumphum, quod dictus est apo tes triambes, id est ab exultatione. Plene enim victorie triumphus debetur. Semiplene trophe-

um q̄ nō dū plenā ē ɔsecutꝰ uictoriā
Nō eī obtinuit. si fugauit exercitū. Hec
tm̄ nōīa scriptores ɔfuderūt. Tranq̄
llus ā triumphū latine dicī potiꝰ ap
pellatū q̄ his q̄ triūphās urbē ingre
deretur tripartito iudicio honoraret.
Nā primo de triumpho duci ꝓcedēdo
exercitū iudicare solitū erat. Secūdo
senatū. Tertio ppl'm. Erat āt apd'
romanos mos ut triumphātes quadri
gis ueherent. ex illo q̄ soliti sūt prio
res duces hoc abitu bella inire.
Cuiq; āt in ɔflictu uicisset palma
aurea coronabatur. q̄ palma stim
ulos h̄t. Cui uō sine ɔflictu fugiē
te prostrasset laurea eo q̄ h arbor sine
spinis ē. Nā ⁊ purpurea ⁊ palmata
toga triumphātes induebātur. ⁊ scipio
nē cū scepto īmanu gerebāt ad imi
tatiōnē uictorie scipiōis. Scilꝫ ut
scipio baculꝰ sit quo hoies innitūtur.
Vn̄ ⁊ ille primꝰ cornelio scipio ap
pellatꝰ ē. q̄ in foro pr̄ eiꝰ cecꝰ. eo i
nitꝰ ambulabat. Sup scipionē aūt
aquila supsedebat ob iditū q̄ p
uictoriā q̄i ad supnā magitudinē
accederent. Inde ⁊ colore rufo plinie
bātur q̄i imitarent' diuini ignis ef
figiem. Q'd uō a carnifice ɔtigebā
tur. id ēē inditū ut ad tm̄ fastig
iū euecti mediocritatis hūane cō
monerent'. Duobꝰ āt gnībꝰ delet' ex
erci'. aut internitiōne aut dispsione.
Salustiꝰ. hostes inq̄t oppssi. aut i
dilapsi foret. Hec ⁊ utraq; uirgiliꝰ.
Internitiōne submersasq; obrue pup
pes dispice. age diuisos ⁊ disice
corpa ponto. Spolia hostiū preda. exu
uie. Exuuie. partes. Preda a
predādo uocata. exuuie eo q̄ in ab
detrahūt'. hec ⁊ exuuie ab exuendo dc̄e
q̄ exuūt'. h ⁊ partes a parte diuisionis p̄
q̄litate ⁊ labor' uirt' decisionē. Spolia
aūt a palliis. q̄i expalliabātur uictis ē
detrahūt'. Titls. ii. in quo. xiii.

De instrumentis bellicis. i.
De signis. ii.
De bucinis. iii.
De armis. iiii.
De gladiis. v.
De astis. vi.
De sagittis. vii.
De pharetris. viii.
De fūdis. ix.
De ariete. x.
De clipeis. xi.
De loricis. xii.
De galeis. xiii.

De signis.

Signa bellorū dicūt' q̄ ex his exercitꝰ ⁊ pugnādi ⁊ uic
torie receptū accipit simbolū. Nā
aut p uoce tube. aut p simbolū admo
netur exercitꝰ legionū. Principalia
signa aq̄le. dracones. ⁊ pile. Aquile
iō q̄ eadē auis iouis i armis auspi
cio fuit. Nā dū idē iouis aduersꝰ titanā
pficisceret'. aquilā ei i auspicio apparu
isse ferūt. Quā ille p indicio uictorie ac
ceptā tutele sue auspicatꝰ. eā legiōi
signū dedit. Quo fctm̄ ē ut deinceps
militū signis cōmitteret'. cuiꝰ meminit
lucanꝰ dicēs. Signa pares aquilas
⁊ pila minācia pilis. Draconū sig
na ab appolline. morte phitonis ser
pētis ichoata sūt. De hic a grecis ⁊ romā
nis ibello gestari cepit. Pilā isig
no ferūt ɔstituisse augustū. ppt natō
nes ī iorbe cūc subiectas. ut mai'

figuram in orbe ostenderet. Vexillum et ipsum
signum bellicum tractum tamen a velis a velli di-
minutione. quasi velillum. Sub romulo
autem fasciculos feni pro vexillis milites ha-
buerunt. hinc manipuli appellantur. Mani-
pulos enim dicimus feni quod manum impleat.
Cetera signa diversis picta imaginibus
secundum militarem consuetudinem extitit. ut
quisque exercitus pugnatione propria agnoscere-(t).
Bucina est quod signum datur **De bucinis.**
in hostem. dicta autem quasi vocina. Nam pa-
gani agrestesque ad omnem usum bucina
ad compita convocabantur. proprie ergo hoc agre-
stibus signum fuit. de quo persius. Buci-
na cogebat priscos ad arma quirites. Hic
clangor bucina dicitur. Tubam tyrreni primi
invenerunt. unde et virgilius. Tyrrhenusque tu-
be mugire per ethera clangor. Hec et a
tironis predonibus excogitata est. Cum
dispersi circa maritimas horas non facile
ad quaeque pro dictione voce aut bucina
convocarentur. vento plerumque obstrepente.
Hic postea bellis etiam adhibita est
ad denuncianda signa bellorum. ut non exa-
udiri pro tumultu non poterat. sonitus
tube clangentis attingeret. Tuba autem dicta
quasi toba. id est cava. item tubam quasi tibiam. Inter
tubam autem et bucinam veteres discernebant. Nam
bucina insonans sollicitudinem ad bel-
la denuncianda. virgilius. Cum bucina
signum dira dedit. Tuba autem plurimum indi-
cabat. ut ad tube terribilem sonitum. cuius
sonitus variatio est. Nam interdum canitur ut
bella committantur. interdum ut insequantur eos qui
fugiunt. interdum receptui. Nam receptus
dicitur. quo se exercitus recipit. unde et signa recep-
tui canere dicuntur. Classica sunt cornua
que convocandi causa erant facta. et a calando cla-
ssica dicebantur. de quibus virgilius. Classi-

ca iamque sonant. Apud amazones autem
non tube sic a regibus sed a regina sistro
vocabatur feminarum exercitus. **De armis.**
Arma generaliter omnia rerum instrumenta sunt. unde
et ubi reponuntur armaria dicta sunt. Item
arma et tela omnium generum. sed arma sunt
quibus ipsi tuemur. Tela sunt que emittimus.
Nam arma duplicia sunt. id est vel quibus per-
cutimus. vel quibus tegimur. arma autem proprie
dicta sunt. eo quod armos tegunt. Nam ar-
ma ab armis dicuntur. id est ab humeris. Et
lectus hinc hasta per armos acta tre-
mit. vel ab apparatu. id est armare. **De gla-**
Gladius generaliter ensis in prelio. **dius.**
sed ensis ferrum tantum. gladius vero totus. Pro-
prie autem appellatus quod gulam dividit. id est cervi-
cem secat. ad hoc enim primum est factus. cetera
namque membra securibus magis ceduntur. collum
gladio tantum. Acies autem gladii ab acumi-
ne dicta. Capulus vocatur. vel quod caput est
gladii. vel quia in capite ut teneatur. Nam
alias acies ferri non sunt. Mucro non
tantum gladii est. sed et cuiuslibet teli acumen
dictus a longitudine. nam mucro grece lon-
gum vocatur. hic et machera. Machera autem
est gladius longus ex una parte acutus.
quem vulgo spatam vocant. Spata est et rum-
phea. Framea autem dicta quia ferrea est. Nam
sicut ferramenta sic framea dicitur. ac per
omnis gladius framea. Spata a passi-
one dicitur. grece vero. quia patin grece dicitur.
unde et patior et patitur dicimus. Alii spa-
tam latine autumant dictam. eo quod spatio-
sa sit. id est lata et ampla. unde et spatula
in pecoribus. Semispatium gladius est. a
media spate longitudine appellatum. non
ut imprudentes vulgo dicunt sine spatio.
dum sagitta velocior sit. Pugio a pun-
gendo et transfigendo vocatus. Est enim gladi-

[S]pinus et bis acutus latū ad heres.
idem et clunabulū dcm̄ q͂ teligeret
ad clunē. Celidomatus gladius fer
ri ē latū cuius duplex mucro. ac bi
finitus in modū caude irudinec formatus.
vn̄ et celidomatus dr̄. Sica a sicando
dc̄a. ē ei gladius dc̄a brevis. quo ma
xime utunt̄ qui ap̄ italos latrocin
ia exercent. a quo et sicarij dci. Tri
gillo aut̄ dic̄ dū cuiusdā gladiato
ris illudū emulsi gladius curuatus
finis̄. ex acie recta percuterit imo
ad id corrigēdo. Tunc q̄ a pugnāte
respōsū ē. Sic repugnabo. Jn̄ sicex
nōn datū. Secures signa sūt. q̄ ante
consules ferebāt̄. q̄s ispani ab usu fra
cor̄ p̄ deriuatōm̄ fra(n)siscas uocāte(s)
ea signa portant. ne aut̄ usū p̄dent
illi. bellī. aut uacuās emittent ās
[s]ecti gladior̄. De hastis.

Hasta ē cōtus cū ferro cuius diminuti
uū fac̄ astula. Nom̄ ā aste ab astu
sūpsit. uñ et astucia. Contū ferrū
nō h̄t. s̄ tm̄ cuspide acuta ē. vir
gilius. ferrataq̄ trudes et acuto cus
pide cōtus. Cōtū aut̄ q̄ſi conituum.
Est ei conus acuta rotūditas. Tru
des haste sūt cū lunato ferro q̄ ag̃
cis aplustria duūt̄. arundibȝ ā uen
q͂ trudūt et detrudūt. virgilius. fer
rataq̄ trudes. venabla dc̄a q̄ſi
uenatui habilia. ul̄ q̄ uemētē ex
cipiūt q̄ſi excipiabilia. Excipiūt ē
apros. porcos. expectātq̄ leones in
trāt ursos. sit tm̄ firma manus. Lā
cea ē hasta amitū h̄ns in medio. Dc̄i
ā lācea q͂ equa lāce. i. equali amēto.
pōdata librat̄. Amētū uiclm̄ ē ia
culor̄ hastiliū q̄ mediis hastis abta

tur. et m̄ amitū q̄ media hasta religa
tur et iacl̄at̄. Clava ē qual̄ fuit hercul̄.
dc̄a q͂ sit clauis ferreis inuicē religa
ta. et ē cubito semis f̄c̄a i lōgitudie. H
et cathea q̄ oratius caiam dic̄. Est ē ge
nus gallici teli ex materia q̄ marie lēta.
q̄ iactu q̄dē nō lōge p̄ grauitatē euolat.
s̄ q̄ puenit imma p̄fringit. Qd̄ si ab arti
fice mittat̄ rursū redit ad eū q̄ misit.
h̄ meminit uirgilius dicēs. Theutoni
co ritu soliti torq̄re catheias. vn̄ eas
ispani et galli tautonos uocāt. Falan
ca ē telū ingēs torno f̄c̄m. h̄ns ferrū
cubitale et rotūditatē deplū in modū sp̄e.
i ip̄a summitate. Dr̄ ē et ignē h̄re ad fixū.
hoc ā telo pugnat̄ de turribȝ q̄s dici
manifestū ē. Juuenal̄. Cōsulis an̄ falas
delphinorūq̄ colūp̄nas. Aphalis ḡ dc̄a
ē phalarica. sic̄ amuro muralis. Sane
phalaricā lucanus dic̄. Neruus miti to
rtoribȝ et q̄dā machina ut nc̄. vibrata
falarica mib̄. nerius. virgilius uo ait
turnā. manuphalarice iacl̄a ē. Pila
sūt arma iacl̄or̄ atq̄ telor̄. a torq̄
do ul̄ emittēdo uocata. de q̄bȝ lucan̄.
Signa pares aq̄las et pila minācia
pilis. Cuius singl̄are pilū dr̄. Telū
uocatū fm̄ g̃c̄a ethymologiā. ~~Aqio~~
~~[illegible]~~. q̄ eop̄ lōge iaci pōt.
q̄ q̄ abusiū dicat̄. et gladius ut ē illō.
At nos hoc telū mā quo i dextra uersat.
p̄p̄e aūt telū a lōgitudie dcm̄. vn̄ et
mustelā dicimus q͂ lōgior sit q̄ mus.
Cuspis hastilis acuitata a cespite dc̄.
q͂ ē mīglito. virgilius. Et pastorali
p̄fixa cuspide murtus. p̄p̄e q̄ clp̄is po
stior p̄s haste ē. De sagittis. Sagitta
a sagaci iactu. i. ueloci ictu uocata.
Pēnis ei fert̄ q̄ſi uis. ut celit̄ mors

portat ad hoīe. His pmū cretenses
usi sūt. quib; pēne ut diutino id ad
glutināt ut leues sīt ꝑuolēt.
Capitr. Spicula sūt sagitte uel
lācee breues ab spicaꝝ spē nūcupata.
Scorpio ē sagitta uenenata arcu uł tor
mētis excussa q̄ dū ad hoīē uenit ui
rꝰ quē figit ifūdit. unde et scorpio nn
accepit. De faretris. Faretra sagi
taꝝ theca a ferēdo iacłā dcā. sic̄ et fer
trū ū fūus defert. Que locto ethymo
logiā ꝯmunē hīt. qr faretra mortē
feretrū mortuū portat. Coruti ꝑpē ē
arcuū theca. sic̄ sagittaꝝ faretra. Va
gīna appłłata. eo qr ī ea mucro uł gla
dius baiulet̄. Theca ab eo qr ad re
ceptū tegat. c. littā p. g. posita. Ali
qñ tñ noīe thecā uocari asserūt. qr ibi
reponat̄ ad. Jn̄ et bibliotheca libroꝝ
repositō dr̄. Dolones sūt uagine lig
nee. int̄ q̄s latet pugio sb̄ baculi spē.
dolones aūt a dolo dci sūt. qr fallāt.
et decipiāt ferro cū spēꝫ ꝑferāt ligni.
hoc uulgꝰ gto noie ocros uocat. i. acu
tos. unde et ap̄ mediocr acutꝰ morb; ı
oxea uocat̄. Arcus uocatꝰ eo qr ar
ceat aduersariū. Jn̄ et arces dnr̄. a q̄b;
arceāt̄ hostes. Jtē arcubus ob spēꝫ q̄
sūt curuati arcꝰ. De fūdis. Funda
dcā eo qr ex ea fūdāt̄ lapides. i. emit
tant̄. Balista genus
tormti ab emittēdo iacła dcā. Bali ē
gce emitte dr̄. Torquet̄ ei uersis ne
ruoꝝ et magna ui iacit. aut hastas.
aut saxa. Jn̄ et fūdibulꝰ q̄i fūdēs et
emittēs. Cōtra balistā testudo ualz.
genes ei fit armoꝝ umbonib; int̄
se colligatis. De ariete. Aries mu
ros tedit eo qr cū impetu impingit

murū imodū arietis pugnātiuꝝ. Vali
de ei ac nodose arbotis cap̄ ferro ue
stit̄. eaq; suspēsa funib; militoꝝ m̄
tib; ad murū impellit̄. Deīn retor
sū ducta maiori ipetu destinat̄. sic
q; crebris ictib; pcussū muri latꝰ
cedit. cauatūq; irrūpit ac fenest
ra fac̄. Cont̄ impulsū arietis reme
diū ē saccꝰ plenꝰ paleis. et i eū locū
dimissꝰ q̄ aries pcutit. Laxo ei sac
coꝝ sinu. ictꝰ arietis illisꝰ mollit̄.
Duriora ei mollioꝝ b; facilius cedūt.
Plutei sūt crates corio crudo itexte.
q̄ i ope faciēdo hosti obiciūt̄. Qui us
culꝰ cumeło silis fit q̄ murꝰ pfodi
ter q̄ et appłłat̄ q̄i muruscłꝰ. De cli
Clippeus ē scutū maiꝰ. dcm̄ ab pelis.
eo qr celepat. i. celet corpꝰ piclisq; ı
sb̄ ducat. ~~[illegible]~~ oppositꝰ
ei sua defēsiōe ab hastis et iaclis cor
pꝰ munit. Clipeo ā peditū ē scutū
eqtū. Scutū appłłatū eo qr a se ex
cuciat teloꝝ ictū. ut ei telis resis
tat̄. clipeo aū fert̄. Vmbo scuti p
media ē q̄i umblicꝰ. Ancile uocat̄
scutū breue et rotūdū. De q̄ uirgiliꝰ.
Leua ancille gerebāt. Et ancile dcm̄ ab
ancisiōe qr sit ab oī pte. ulut ancī
sū ac rotūdū. omīdiq;. Jdq; ancile ı
uocat̄. qr ab oi pte recisū. quē q̄ no
tes celis angulꝰ ois ab ē. Pelta
scutū breuissimū imodū lune medie.
De q̄b; meminit liber regū. Fecit rex
salomō ducēta scuta de auro puro.
et trecētas peltas ex auro pbato. Ce
tra scutū loreū sīe ligno quo utūt̄
afri et mauri. De q̄ pcta. Leua cetra
tegit. Parma leuia arma q̄i pua
nō clipeo. Vocat̄ āt et testudo scutū.

Nam in modum testudinis fit clipeus. Est et testudo scutorum conexio curvata in testudinis modum. Nam et armorum generibus milites et ab animalibus nomina sumunt, ut aries et salustius. In modum inquit hericii militaris.

De loricis. Lorica vocata eo quod loris careat; solis enim circulis ferreis contexta est. Squama est lorica ex laminis ferreis aut aereis concatenata in modum squamae piscis, et ipso splendore squamarum et similitudine nuncupata. De ciliciis autem pluribus loricae contegunt.

De galeis. Cassis de lammina est, galea de corio. Nam galerum corium dicitur. Cassidem autem a Tuscis nominatam. Illi enim galeam cassim nominant, credo a capite. Apex est quod in summa galea eminet, quo figitur crista. Quam Greci conum vocant. Nam conus est curvatura quae in galea prominet, super quam cristae sunt.

De foro. Forus est exercendarum litium locus, a fando dictus, sive a Foroneo rege, qui primus Grecis leges dedit. Qui locus et pro rostra vocatur, ideo quod ex bello Punico captis navibus Cartaginensium rostra ablata sunt, et in foro Romano praefixa, ut esset huius insigne victoriae. Constat autem forum causa, lege et iudice. Causa vocata a casu quem evenit. Est enim materia et origo negotii, necdum discussionis examine patefacta. Quae dum proponitur causa est, dum discutitur iudicium est, dum finitur iustitia. Vocatum autem iudicium quasi iuris dictio, et iustitia quasi iuris status. Iudicium a philosophis inquisitio vocabatur. Unde et auctores iudiciorum et praepositos quaestores vel quaesitores vocamus. Negotium multa significat: modo actum rei alicuius, quod contrarium est otio; modo actionem causae, quod est iurgium litis, et dictum negotium quasi necotium, id est sine otio. Negotium autem in causis negotiatoris in commerciis dicitur, ubi aliquid datur ut maiora lucrentur. Iurgium dictum quasi iuris garrium, quod hi qui causam dicunt iure disceptent. Lis a contentione limitis prius nomen sumpsit, de qua Virgilius: Limes erat positus litem ut discerneret agris. Causa autem aut argumento aut probatione constat. Argumentum numquam testibus, numquam tabulis dat probationem, sed sola investigatione invenit veritatem. Unde et dictum argumentum, id est argutum inventum. Probatio autem testibus et fide tabularum constat. In omni autem iudicio sex personae quaeruntur: iudex, accusator, reus et tres testes. Iudex dictus quasi ius dicens populo, sive quod iure disceptet. Iure autem disputare est iuste iudicare. Non est autem iudex, si non est in eo iustitia. Accusator vocatus quasi adcausator, quia ad causam vocat eum quem appellat. Reus est qui patitur, nuncupatus quod quamvis sceleris conscius non sit, tamen reus dicitur quamdiu in iudicio pro re aliqua petitur. Testes antiquitus superstites dicebantur, eo quod super statum causae proferebantur. Nunc parte ablata nominis testes vocantur. Testis autem consideratur condicione, natura et vita. Condicione, si liber, non servus. Nam saepe servus metu dominantis testimonium supprimit veritatis. Natura, si vir, non femina. Vita, si innocens et integer actu. Nam si vita bona defuerit, fide carebit. Non enim potest iustitia cum scelerato homine societatem habere. Duo sunt autem genera testium: aut dicendo id quod viderint, aut proferendo id quod audierint. Duobus autem modis testes delinquunt: cum aut falsa promunt, aut vera silendo obtegunt.

Titulus quartus in quo decem.

De ludo gymnico. i.
De generibus gymnicorum. ii.
De saltu. iii.

De cursu. iiii.
De iactu. v.
De uirtute. vi.
De luctatione. vii.
De palestra. viii.
De agone. viiii.
De generibus agonum. x.

Spectacula ut opinor generaliter nominantur
uoluptates. que non per se maculantur ut inqui
nant sed per ea que illic geruntur. Dicta spectacula
eo quod hominibus publica inspectatione prebeant. Haec
et ludicra nuncupata cum in ludis gera
tur aut in scenis. Ludorum origo sic traditur.
Lidi ex asia transuenientes in etruria conse
disse. duce de tireno qui fratri suo cessat
regni contentione. Igitur in etruria inter ceteros
ritus supersticionum suarum spectacula quoque reli
gionis nomine instituerunt. Inde romani accersi
tos artifices mutuati sunt. et inde ludi a
lidiis uocati sunt. Varro autem dicit ludos alu
sis uocatos. quod iuuenes per dies festos so
lebant ludi exultatione populum delectare. unde
et eum in lusum iuuenum et diebus festis et tem
plis et religionibus reputant. Non iam de causa
uocabuli dum rei causa idolatria sit. Vnde et pro
miscue ludi liberalia uocabantur ob honorem
tem liberi patris. Ob hoc despicienda est origo
macula. ne bonum estimes quod initium
a malo cepit. Ludus autem aut gimnicus est.
aut circensis. aut gladiatorius. aut sce
nicus. Gimnicus ludus est uelocitatis ac
uirium gloria. cuius locus gimnasium dicitur. ubi
exercentur athlete et cursorum uelocitas comp
batur. Hic autem ut omnium prope artium exerci
cia gimnasia dicuntur. Antiquitus enim in locis cer
taturi cincti erant. ne nudarentur pro tela
rato cingulo repente prostratus et exanimatus
est quidam cursor. Quare ex consilio decretum
est archon ypomenes ut nudi deinceps

per quos exercitaretur permisit. Ex illo gim
nasium dictum quod iuuenes nudi exerceri
incipiunt. ubi sola tantum uerecunda operiuntur.
Genera gimnicorum quinque. id est saltus. cursus.
iactus. uirtus atque luctatio. Vnde fertur
quendam regem tot filios adolescentes in
hunc totius de gimnicis de regno iussi
sse contendere. Saltus dictus quasi exilire in al
tum. Est enim saltus altius exilire uel lon
gius. Cursus a uelocitate currendi uo
catur. Est enim cursus uelocitas pedum.
Iactus dictus a iaciendo. unde et piscatorum
rete iaculum dicitur. Hunc autem usus est arrep
tos lapides, uel ferrum. hastas pondere
librato, iacere. sagittas arcu emit
tere. Virtus est immensitas. immensitatis ui
rium in pondere et labore corporis. Luctatio a
laterum conplexu uocata. quibus communi
certantes innituntur. quam greci appellone ath
lete uocant. Locus autem luctationis palestra
dicitur. palestram autem uel apo tes palesi. id est a
luctatione uel apo tou palesi. id est a mo
tu ruine fortis nominatum. Dicitur sic quod in
luctando cum mediocris arripiant sese quo
ciant. idque apud grecos palin uocatur. Quidam
opinantur artem luctandi ursorum contentione
monstratam. Namque inter ceteras feras ex
solos et erigi congressos et subsidere celiter ac
reuti. et in manibus temptare inuicem. in
conplexu abigere sese more luctantium.
Que latinum certamina greci agonas
uocant. a frequentia quam celebrabantur. Sic
dictus et omne cetum atque conuentum agona
dici. Alii quod in certis absque agonis. id est
sine angulo sederent. nuncupatos agonas
putant. Agonum genera fuisse immensitas
uirium. cursus. celeritas. sagittandi pe
ritia. standi patientia. ad citharam quoque uel tibi
as incedendi certus. de moribus quoque. de

Informa. de cantandi modulatione tibicinis. quia belli et navalis pugne precedunt que supplicatorum certamina. Titulus. v. i.

De ludo circense.

De ludis circensibus. i.
De circo. ii.
De ornamentis circi. iii.
De metis. iiii.
De obelisco. v.
De carceribus. vi.
De aurigis. vii.
De quadrigis. viii.
De cursu. ix.
Cum quibus currunt. x.
De septem spaciis. xi.
De equitibus. xii.
De desultoribus. xiii.
De peditibus. xiiii.
De coloribus equorum. xv.

De ludis circensibus.

Ludi circenses sacrorum causa ac deorum gentilium celebrationibus instituti sunt. Unde et qui eos spectant demonum cultibus inservire videntur. Nam res equestris antea simpliciter agebatur et utique communis usus reatum non erat. Sed cum ad ludos coactus est naturalis usus ad demoniorum cultus translatus est. Itaque castori et polluci deputantur hec species. quibus equos a mercurio distributos hystorie docent. Sed et neptuno equestres ludi sunt. quem greci ypponion vocant. Sed et marti et ioui in ludis equi sunt consecrati. et ipsi quadrigis presunt. Circenses autem ludi dicti vel a circuiendo. vel quia ibi nunc meta est olim gladii ponebantur. Quos quadrige circumibant. et inde dicti circenses ab ensibus circa quos currebant. Sed quidam et in litore circa ripas fluminum currus agitantes gladios in ordinem in ripe litore ponebant. et erat artis equum circa picta torquere. Inde et circenses dei putantur circuienses. Circus soli principaliter consecratus est a paganis. cuius edes medio spatio et effigies de fastigio edis emicat. quod non putaverunt sub tecto consecrandum quem in aperto habent. Est autem circus totus illud spatium quod circuire equi solent. Hunc romani circum putant a circuitu equorum. quia in circum metas equi currant. Greci vero a circe solis filia que patri suo huiusmodi genus certaminis instituit asserunt nuncupatum. et ab ea circum appellatum argumentantur. Fuit autem maga et venefica et sacerdos demonum in cuius habitu et opere magice artis et cultus idolatrie recognoscitur. Ornamenta circi. ova. meta. obeliscus. carceres. Ova honori pollucis et castoris ascribunt. Qui illos ovo editos credendo de cigno a ioue non erubescit. Figurant autem circensia romani ad causas mundi referentes. ut sibi hec sue superstitiones vanitatum suarum excusent. Metas quippe appellone pro termino a fine mundi designari voluerunt. ab eo quod aliquid cursus finis est. sive ad terminum orientis occidentisque solis. Obeliscum mesphres rex egypti primus fecisse fertur tali ex causa. Cum quodam tempore nilo violentius inundante egyptum nocuisset. indignatus rex tamquam penas a flumine exigeret sagittis undas misit. Non multum post gravi valitudine correptus lumen amisit. Qui post cecitatem visu recepto. duos obeliscos soli sacravit. Obeliscus est sagitta dicitur. Qui ideo in medio circo ponitur. quia per medium mundum sol currit. Medio autem spatio ab utraque meta constitutus obeliscus fastigium summitatemque celi figurat. cum sol ab utroque spatio medio horarum discrimine transcendit. Summo obelisco superpositum est quod auratum in modum flamme formatum. quoniam sol principium se caloris atque ignis

h'r effcin. In circo um emittit eq'. car
cer dicit. ab eo q' coerceat ille carcer q' e i
cauitate q' ibi eq' dapnati atq' in
clusi. ita h' eq' coercet ne exeat an
q' signu emittat. Artifici auriga
curr' eq'tes sii pedites. Auriga ipe dict'
q' curru agat 't regat. sii q' feriat uic
tor equ'. Na haurit. ferit ut latus
haurit apru. Ipe e 't agitator. i. uer
bator ad agend' dict'. Aurige q' duob'
colorib' fuit. q'b' sp'em idolatre uestiut.
Na p'rasinus t're. uenet' celo 't mari
a paganis dicat' e. Erictonius q'
regnauit athenis. p'mo. iiii. eq's uic
tis se fert. sic uirgili' auctor e dic'.
P'mus erictonius curr' 't q'tuor ausus
iu'ge eq's rapidisq' rotis isiste uictor.
Fuit q' i minerue 't uulcani filius de cau
ca itiat' libidie ut fable fert. p' cat'
portetu demoiacu imo diabls. q' p'mo
i nom' curru dedicauit. Tali auctore
q'drige p'ducte fuit. Curr' q' a cursu
dict'. ul' q' rotas h'at unam 't carru q'i
curru. Quadrigar' uo curr' duplo
oli temone erat' p'petuar' 't q' oib' eq's
iniect' iugo. P'mus clistenes sicioib'
tm mediar' subiugauit. ersq' si glo'r ex
usq' p'te sip'lici uiclo applicauit. q's
q'u suas foras. latini funarias uocat
a grie uicli q' p'mu alligabat'. Qua
drige 't bige 't trige 't seiuge. a nuo
eq'r 't iugo dict'. Ex q'b' q'drigas so
li. bigas lune. trigas iferis. Seiug
as iouides e'cites lucifo 't esp' sac
uert. Quadriga io soli iugut. q' p'
iiii. t'p'a anni currit. uere. estate. au
tu'pno. 't yeme. Bigas lune. q'in
geminio curru cu sole 'o tedit. sii q'
't nocte 't die uii. iugit' ei unu equu
nigru. altru candidu. Trigas dijs
iferis. q' hic p' tres etates hoies
ad se rapit. i. p' ifanciam. iuuentute at
q' senectute. Seiuga maximo
curr' currit iouij. ip'e q' maximu deor'
suor' eu ee credut. Ideo aut rotis qua
drigas currere dicut. siu q' mund' is
te circli sui uelocitate trascurrit. siu
ip'e sole q' uolubili ambitu rotat sic
ait ennio. In patefece radijs rota ca
dida celu. Septe spacijs q'drige cur
rut. referentes h' ad cursu septe dier'
p'setu q'b' pactis uite timnus osuat'.
q'r finis e cto. i. iuditiu. Porro e
q'tes sigl'ares. io currere dicut. q' si
gl'arit unusq'sq' cursu uite h' pag'
atq' trasit. Alio alio t'p'r seq'ns aliu
p' una tn uia mortalitatis usq' ad
ip'a meta mortis. Desultores noia
ti q' olim p' ut'sq' ad fine curso ue
neiat. desiliebat 't currebat. siu q' de
equo i equu trasiliebat. Pedites
q' aut ip'a pede currere. q' pedib'
currit' mobilitatis. ob h' assipioz pte
currut ad iferiora. i. abonente ad o
cidente. q' mortal's oriut' 't occidut.
Nudi currut. q' 't oi i s'clo nl'le relicq'
sut. Recto spacio currit. q' int' uita 't
morte nich' distat. Hec g' ip'a figut.
ut uanitates suas 't sacrilegia excusa
re conet'. Circa cis q' clemtor. i. de
gentiles 't colores eq'r uicerint. Ro
seu' ei soli. i. igni. alb' aeri. prasin'
t're. uenest' mari assimilates. Ite
roseu' estati currere uolunt. q' igne
ei coloris sit. 't cuncta tuc flauescit.
Alb' yemi q' sit glacialis 't frigori
b' uniu'sa canescit. in p'sinu' uiridi
colore. q' te papm' desat. Ite rose

et currere marti sacrauerit a quo roma-
ni orti sunt. et quia uexilla romanorum cocco
decorantur. siue quia mars gaudet sanguine.
Albus zephyris et serenus tempestatibus
prasinus floribus et terre. uenetus aquis uel ae-
ri. quia ceruleo sunt colore. luteus .i. cro-
ceus igni et soli. purpureus uero sacrauerit
quem archum dicimus. quia hic plurimos color-
es uariat. sicque dum se spectatores demonibus
atque elementis mundialibus profanabant
colores dederunt atque eadem elementa procul dubio
colere noscuntur. unde aduertere debes christiane.
quia circum nomina immunda possidant. Quia penitus
alienus eris tu locum quem plurimum sathane i-
psius occupauerunt. Totum enim illum diaboli et an-
geli eius repleuerunt. Titulus .vij. i q. x.

De ludo scenico.	De temelicis.
De teatro.	De istrionibus.
De scena.	De mimis.
De orcistra.	De saltatoribus.
De tragedis.	Quid quo patrono
De comedis	agatur. De

Teatrum est quo ludo scenico.
scena includitur. semicirculi figuram
habens. in quo stantes omnes inspiciunt. Cuius fo-
rma primum rotunda erat. sicut et anfitea-
tri. postea ex medio anfiteatro teatrum
factum est. Teatrum autem ab spectaculo nominatum.
~~apotestheorias~~. quod in eo populus stans
desuper atque spectans ludos contemplaretur.
Idem uero teatrum idem et prostibulum. eo quod post
ludos exactos meretrices ibi prosternerentur.
Idem et lupanar uocatum ab eisdem meret-
ricibus que propter uulgati corporis leuitatem lu-
pe nuncupabantur. Nam lupe meretrices sunt. a ra-
pacitate uocate. quod ad se rapiant mise-
ros et apprehendant. Lupanaria est a pannis
constituta sunt. ut pudor mulierum infelicium in
publicaretur et ludibrio haberentur. tamen hu-

quam hii qui faciunt patiuntur. Scena autem erat
locus infra teatrum in modum domus instructa
cum pulpito. quod pulpitum orcistra uocabatur.
ubi cantabant comici. tragici. atque saltab-
ant istriones et mimi. Dicta autem scena greca ap-
pellatione. eo quod in speciem domus erat instru-
cta. unde et apud ebreos tabernaculorum dedica-
tio a similitudine domiciliorum ~~chymocy~~
~~nota~~. appellabatur. Orcistra autem pulpitum
erat scene. ubi saltator agere posset. aut in-
ter duo inter se disputare. Ibi enim poete com-
edi et tragedi ad certamen conscendebant.
hisque canentibus alii gestus sedebant. O-
fficia scenica. tragedi. comedi. te-
melici. istriones. mimi. et saltatores.
Tragedi sunt qui antiqua facinora atque ges-
ta sceleratorum regum luctuoso carmine spe-
ctante populo concinebant. Comedi sunt qui priua-
torum hominum acta dictis atque gestu canta-
bant. atque stupra uirginum et amores meret-
ricum in suis fabulis exprimebant. Temeli-
ci autem erant musici scenici. qui in organis et
liris et citharis precanebant. et dicti teme-
lici quod olim in orcistra stantes cantabant super
pulpitum. quod temele uocabatur. Istriones
sunt qui muliebri indumento gestus impudicarum fe-
minarum exprimebant. hi autem saltando etiam hy-
storias et res gestas demonstrabant. Dicti autem istriones siue quod ab istria id genus
sit adductum. siue quod perplexas ystoriis
fabulas exprimerent. quasi istoriones. Mimi
sunt dicti greca appellatione. quod rerum humanarum sint
imitatores. Nam habebant suum auctorem qui
antequam mimum agerent fabulam pronunciaret.
Nam fabule ita componebantur a poetis ut ap-
tissime essent motui corporis. Saltato-
res autem nominati uarro dicit ab arcade sa-
lio quem eneas in italiam secum adduxit. quique primo
docuit romanos adolescentes nobiles

ſaltare. Et eſt plane i artib; ſcenicis li
bi ⁊ ueneris preſidium q̄ ne puata ⁊ ꝓpa
ſunt ſcene de leui ⁊ corporis fluxu. Mar
mollicia lib̄o ⁊ ueneri imolabant illi p ſe
xu. illi p fluxu diſſoluti. Que uo i uo
cib; ⁊ modis ⁊ organis ⁊ liris fiunt ſigunt.
appollines. ⁊ muſas. ⁊ mineruas. ⁊ me
rcurios ꝑſiones hnt. Qd ſpectaclm xa
ne odire debes. q̄r oduit auctores.

Titłs. viij. in quo. ix.

De āfiteatro.	De uelitib;.
De ludo eqſtri.	De ferali c̄tamīe.
De retiarijs.	De hor exercici
De ſequutorib;.	tōne ludor.
De lagatorib;.	

De amphiteatro.

Anfiteatrū locꝰ ſpctacli ū pugn
gladiatores. ⁊ iō ludū gladia
torū dcm. q i eo iuuenes uſu arm
or diuſo motu odiſcebat. ⁊ iō int ſe aut
gladijs aut pugnis c̄tātes. iō ꝯ be
ſtias icedēte. ū nō odio adp̄ma illec
ti ſubeūt ferale c̄tam̄. Anfiteatrū
dcm q ex duob; teatris ſit fcm. Nā
amfiteatrū rotūdū ē. Teatrū uo ex
medio āfiteatro. ⁊ ſemi cūli figa;
hns. Genā gladiator pla. q̄r p̄mi
ludꝰ eqſtriū. Duo eī eqtes p̄cedētib;
p̄ ſignis militarib;. unꝰ a porta ori
ētis. alt ab occidētis ꝓcedebāt i eqs
albis cū aureis galeis. mīorib; ⁊
abiliorib; armis. Sicq; atroci pſeu
erācia p uirtute ſua inebāt pugnā
dimicātes q̄ uſq; alt i altiꝰ morte
pſiliret. ut haret q̄ cadet caſū. glia;
q̄ p̄uinet. Que armatā pugnabat
marti duelli eī. Reciario ab arma
tū gne i gladiatorio ludo ꝯ altiu pu
gnātē celite ferebat rete q iaclm
appllat. ut adūſariū cuſpide iſeqn
te opiret. implicatūq; uirib; ſupa
ret. Que armatā pugnabat nep
tuno tridētis eī. Secutor ab iſeqn
do reciariū dcs. Geſtabat eī cuſpi
dē ⁊ maſſā plūbeā q̄ adūſariū iacu
lū ipediret. ut anq̄ illi feriret rete
iſte exſuparet. H armatā ſacta eāt
uulcano. Ignis eī ſēp iſeqr iāq; eū
reciario ꝯponebat. q̄r ignis ⁊ aq̄
ſēp inimica ſt. Laqarior pugna
erat fugiēdo i ludo hoīes i iecto laq̄o
ipeditos. ꝯſequtoſq; pſtrnere amic
tos umbone pellicéo. Velitū pugn̄
erat ut ultro citroq; tela obiecta
rēt. Erat eī eor uaria pugna. ⁊ ſp
tatib; grātor q̄ relig. Velites aūt
nūcupātur. ſiū auolitatē ſiū a ciui
tate tuſcior q̄ ueletes uocabat. Fe
ralis pugna erat emiſſas beſtias iu
uenes excipe. pugnare adūſo eas
ultroneo furie c̄tare. ū c̄nnē ſt furo
ro. Hec ꝗppe ſp̄tacla crudelitatis ⁊
iſp̄tacō uanitatū. nō ſolū hoīnū ui
cijs ſt ⁊ demonū iuſſis ſtituta ē. P
iō nichil ēe dz xano cū circēſi iſania
cū ipudicicia teatri. cū amphiteat
crudelitate. cū atrocitate are. cū lu
xuria ludi. Deū eī negat q̄ talia p
ſumit. fidi xane puaricator effcꝰ
q̄ denuo appetit. q i lauacro iā p̄de
renūciauit. i. diblo pōpis ⁊ opib; eī.

Titłs. ix. in quo. ix. c. viij.

De alea.	De teſſeris.
De tablā.	De figis alee.
De pirgis.	De uocablis teſſerar.
De calculis.	De calcłor motu.
De alea.	De iniōne alee.

Alea idē luſꝰ. table iuēta a gcis
i ocio troiani belli a qdā milite

alea nomine quo et ars ipsa accepit. Tab
ula luditur pirgo calculisque tesserisque.
Pirgus dictus quod per eum tesserae pergant. sive quod
turris speciem habeat. Nam greci turrem pir-
gum vocant. Calculi vocati quod leves
sint et rotundi. unde et calculus dicitur lapis bre-
vis. qui sine molestia sui brevitate cal
catur. Sed calculi quia per vias ordinales e
ant. quasi per calles. Tesserae vocatae quia
quadrae sunt ex omnibus partibus. has alii le
pusculos vocaverunt. eo quod exiliendo discur
runt. Olim autem tesserae iacti appellabantur,
a iaciendo. Quidam autem aleatores sibi videntur
physiologice per allegoriam hanc artem ex
ercere. et sub quadam rerum similitudine fingere. Nam
tribus tesseris ludere perhibent propter tria seculi tempora.
presentia. preterita. et futura. quia non stant sed de
currunt. Sed et ipsas vias senariis locis
districtas propter etates hominum ternariis
lineis propter tempora argumentantur. Inde et tab
ulam ternis descriptam dicunt lineis. Iactus
quoque apud lusores veteres a numero vocaba
tur. binio. trinio. quaternio. senio. Postea ap
pellationes singulorum mutatae sunt. et unionem
canem. trionem. suppum. quaternionem planum
vocabant. Iactus tesserarum ita apud
aleatoribus componitur. ut afferat quod vo
lunt. ut puta. senionem quem eis in iactu
bovi affert. vincit autem canem qui dampnosus
est. unum ei si gerat. Calculi partim ordine
moventur. partim vage. ideo alios ordinarios.
alios vagos appellant. At vero qui moveri
omnino non possunt incitos dicunt. unde et egen-
tes homines inciti vocantur. quibus spes ulterius
procedendi nulla restat. Ab hac arte fr-
aus et mendacium atque periurium numquam ab
est. Postremo et odium et dampna rerum.
unde et aliquando propter haec scelera interdicta le
gibus fuit.

Pila proprie dicitur quod sit pilis plena. Haec et
sphera a ferendo vel feriendo dicta. De
quarum genere et pondere Dorcatius sic tradit. Ac
tu pumice pilae inanes sex crescit. et uncia
donec erit geminam super addita libram.
Inter species pilarum sunt trigonaria et harenata.
Trigonaria est quae inter tres luditur. Ha
renata quae in aggere dum ex circulo ad stantium
extra positum que emissa. vel iusti spatium
pilam extra posuere assequerentur. Cu
bitale lusum appellant cum duo comminus
ex proximo ac pene coniunctis cubitis pilam
feriunt. Sumere dicitur dare. cum pilam certe, pro
lato feriendam conlusoribus praebet.

Explicit liber xix [?]. de navibus fun
ibus et vestibus. et liber xx. capitula libri xx. [illegible]
tuli. i. q. v.

De navibus. i.
De partibus navium et armamentis. ii. §.
De velis. iii.
De funibus. iiii.
De retibus. v.

Navium quaedam vocabula quibus ad saltem
utuntur vel istius artificii. vel quae per mi
nisterium exhibent. atque hi quemadmodum dein
ceps exposita notitia studium. Artifex
generaliter vocatus quod artem faciat. sic arti
fex quod aurum faciat ei praefato antiqui diceb
ant. Nauclerus dominus navis est appellatus.
ita quod navis in sorte eius sit. Cleros enim
graece sors dicitur. Ceteri autem in navi incorporati
sunt. Gubernio qui et gubernator. quasi cohib
nator. quod cohibeat prudentia sua ibi mina.
id est tempestates maris. Nauta a nave
dictus per dirivationem. Navita autem pro nauta
poetice dicitur. sicut mavors pro mars. Nam f-
rum est nauta. Remex vocatus quod remum
gerit. Sicut autem remex quomodo tuber dicitur nomina
tivo casu. Epibatae graeco nomine appella
ti. qui latine dicuntur supervenientes. hi in classibus [?]

negcij sꝫ naulo dato i alias t̃ras t̃n
sire dispoīt. Nauē q̃ro͛ p̃ibēt dcīn.
eo q̇ gnarū rectorē q̃rat .i. pitū. Sa
piētē. strenuū. q̇ ɔtinē ⁊ gubnare no
uit ꝓ maritima p̃icl̃a ⁊ casꝰ. un̄ est
illd̄ salomois. Intelligēs gubnacula
possidebit. Lidij a p̃mū nauē fabri
uerūt pelagiqꝫ icerta petētes p̃uiū i
mare usib; huānis fecer̃. Rates p̃
mū ⁊ āt̃iq̇ssimū nauigij genꝰ erud
tib; tignis asseribqꝫ ɔsertu. ad cui͛
similitudīe fabricate naues ratarie dc̄e
ñc iā rates abusiue naues. Nā ꝓp̃e
rates s̃t. conexe iuncē trabes. Trieri
nauis magna q̇ gr̄ci durconē uocāt.
de q̇ i esaya. Nō t̃nsiunt p ea trieris i
magna. Carpesia nauis a carpato
isula noiata. sic a rodo rodia. sic ab
alexādria alexādrina. Liburne dc̄e
a libijs. Naues ei s̃it negociator. de
q̇b; oratio. Ibis liburnis int̃ alta i
nauiū. Rostrate naues uocate ab
eo q̇ i frōte rostra erea hāt. ꝓ scop
ulos ne feriāt̃ ⁊ collidāt̃. Longe naues
s̄ q̃s dromones uocamꝰ. Dc̄e aūt q̇
lōgiores s̃it ceteris. cuiꝰ ɔt̃ius musclꝰ
curtū nauigiū. Dromo āt a decur
rēdo dc̄e. Cursū ei gr̄ci dromū uocāt.
Classis dc̄a ē gr̄co uocablō. ~~aniotonka ort~~ .i. dr̄ ligmis. Vn̄ ⁊ calones nauicl̃e
q̇ ligna militib; portāt. Antiq̇ roma
ni dc̄e, p eo q̇ celitate sui anchoris ⁊
istis reliq̇s nauiū uehēdis aptꝰ sit.
Faselꝰ ē nauigiū q̇ nos corrupte ba
selū dicimꝰ. de quo uirgiliꝰ. pictis
qꝫ phaselis. Scapha q̇ ⁊ catas copr
nauigiū. q̇ latine scoplatorū d̄r.
Scopr ei latine intēde d̄r. Barcha
ē q̇ cūcta nauis comercia adlitus
portat. h̄ nauē i pelago ꝓ nimias un
das susceṗ suo gremio. Vbi aūt appi
q̇uat portū reddet uicē barca nauij
q̇ acceṗ i pelago. Paro nauigiū
p̃iratorꝫ altiū. ⁊ ex his ita uocatū. Ci
cero. Tūc se fluctigero tradit mā
datqꝫ paronj. ⁊ alibi. parmeclꝰ ali
tꝰ ludit celiꝰ. Mioparo q̇ minꝰ
paro. Est ei scapha ex uimine fc̄a.
q̇ ɔtexta crudo corio genꝰ nauigij
p̃bet. q̇li utūt̃ g̃manorꝫ p̃irate i ocea
ni litorib; ul̄ paludib; ob agilitatē.
De q̇lib; ystoria. Gens inq̇t saxo
nū mioparonib; nō uirib; nitūt̃.
fuga potiꝰ q̇ bello pata. Celones
q̃s gr̄ci celeces uocāt .i. ueloces. Bi
remes ul̄ tiremes agiles ad mīste
riū classis. apte. Enniꝰ. labit̃ unc
ta carina p equora canna celocis.
Biremes āt naues s̃it h̄ntes rem
orꝫ ordinē geminū. triremes ⁊ qua
driremes t̃ij. ⁊ iiij. ordinū. Sic ⁊ p̃e
tēs ⁊ exeres. q̇ nec ul̄ senos ordīes
h̄ntes. Actuarie naues s̄. q̇ uel̄ si
mul̄ ⁊ remis agūt̃. Propagans inq̇
equor t̃nsuehere solitū ē. Ponton
iū nauigiū fluuiale tardū ⁊ graue.
q̇ nō n̄ remigio ꝓgdi p̃t. hic ⁊ trā
iectꝰ .i. extētꝰ. Est ei latꝰ. Vn̄ ⁊ t̃ns
ethna d̄r extētꝰ finis. Lumbꝰ na
uicl̄a b̄uis. q̇ alia applīone d̄r ⁊ ci
ba ⁊ caupulꝰ. sic ⁊ lintris .i. carabꝰ.
q̇ i pado paludibqꝫ utūt̃. Carabꝰ
parua scapha ex uimine fc̄a. q̇ ɔtec
ta crudo corio genꝰ nauigij p̃bet.
Portemia nauicl̄a fluuiatici gīns lata
⁊ sine carina a portādo uocata. vtū
tur his i pannonia. Trabarie am
nice naues q̇ ex singlis trabib; ca

uiatur. quod alio nomine litorarie dicuntur. Hec et
caudice ex uno ligno cauato facte. et
uno caudice que a. iiii. usque ad. x. homi
nes capiunt.

Puppis posterior pars nauis
est. quasi post. Prora anterior quasi porta.
Cumba locus imus nauis quasi ad se incubat.
Carina a currendo dicta quasi currina. Fo
ri nauium latera concaua a ferendo homi
nes dicta. siue tabulata nauium quod fori dicuntur. dicta
ab eo quod incessu feriat uel foras emi
neat. de quibus uirgilius. Laxatque foros.
Columbaria in summis lateribus nauium loca
concaua per que eminent remi. dicta credo quod
sint similia latibulis columbarum in quibus nidi
ficant. Agea uia sunt loca in naui per que
ad remiges hortator accedit. de quo
ennius. Multa foro ponet et agea lon
ga replet. Transtra sunt tabule ubi sedent
remiges quod in transuerso sint dicta quas uir
gilius iuga appellat. Remi autem a remou
endis et dissecandis fluctibus dicti. sicut
tonsores a tondendis et decurtandis ca
pillis. Palmula est extrema latitu
do remi a palma dicta. quod mare impelli
tur. Antemne autem dicte quod ante amnem sint
posite. prefluunt enim eas amnis. Cor
nua extreme partes antemnarum sunt
dicta pro tropum. Malus est arbor nauis.
que uela sustinet. Malo autem dicte quod habet in
star mali in summitate. uel quod quasi quibus
dam malleolis ligneis cingitur. quorum
uolubilitate uela facilius eleuantur.
Modius est autem arbor insistit. ob similitudinem
in falsis uasis dictus. Carchesia est in cacu
mine arboris trochlee quasi flexura per
quas funes trahuntur. Cinna. Lucida con
fluent alti carchesia mali. Trochlee autem
nuncupate quod rotulas habent. Trochus enim

grece rota dicitur. Parastate stipites sunt pa
res stantes quibus arbor sustinetur. Cato. In
malum deligatur parastate uincte. Clauus
est quo regitur gubernaculum. de quo ennius.
Ut clauum rectum teneam nauemque gub
nem. Portisculus malleus in manu portatur
quo modus signumque datur remigantibus.
de quo plautus. Ad loquendum atque tacendum tu
te habes portisculum. a portando est portisculus.
Tonsilla uncinus ferreus uel ligneus. est in
litore defixus funes nauium illigantur.
de quo ennius. Tonsillas rapiunt configunt li
tus aduncas. Anchora dens ferreus ex
greca ethimologia nomen ducit. quod quasi hominis ma
nus comprehendat. uel scopulos uel arenas. In
grecam manus grece. Anchora autem dicitur apud hebreos autem
aspirationem non habet. Nam anchira dicitur. Uni
tam apud maiores sine aspiratione proferebatur.
Phalange sunt machine quibus naues dedu
cuntur et subducuntur in portum. Pons scala na
uis.

De uelis.

Uela greci armena uocant. Uela autem
dicuntur propter quod aerem mouent. Aplaustrum
nec autem uela a uolatu dicta. unde est illud. ue
lox pandimus alas. Genera uelorum. Aca
teon. epidromos. dolonem. artemo. Si
parum. mendicum. Ex quibus acation uelum
maximum et in media naue constitutum. Epi
dromos secundum amplitudinis est ad puppem.
Dolon minimum uelum et ad proram defixum. Arte
mo dirigendo potius naui ei commodatur
quam celeritatis. Siparum genus ueli unum
pedem habens quo utuntur nauigia solent in
nauigatione. quotiens uis uenti langu
escit. de quo lucanus. Summaque pendens
siparia uelorum perituras colligit auras. quod
ex separatione existimatur nominatum. Pes
extremus angulus ueli quod sic naute lo
quuntur.

De funibus.

Funes dicti quod ante in usu luminis fuit, circumdati

certa virium et firmitatis. Rudentes sunt quibus antennae
ibi continentur. seu quia his retes redduntur;
rudentes sunt funes navium ex nimio
stridore ita dicti. Spirae funes quibus in tem-
pestatibus utuntur. quos nautici suo in ore
curcubas vocant. spirae autem ab sparto in-
vocatae. Propes funis quo pes veli al-
ligatur quasi pro pedes. de quo Turpilius.
quasi quae vento fert navem in mare. Sed et si quae
pede dextro mittit si veli sinistrum. Tormi-
tum funis in navibus longus qui prora ad pu-
ppim extenditur. quo magis constringatur. Tormi-
ca autem a torta dicta restes funesque. Sa-
pion funis in prora positus. de quo Caeci-
lius. veniunt cursu velim plato pede us-
que ad saphonem. Aspis fora funes quibus
cornua antemnae dextra sinistraque
redduntur retro et rursum. Prodes nescium fu-
nis quo navis in litore religatur ad palum.
Itia funis est quo navis media vincia-
tur. Anquina qua ad malum antempna con-
stringitur. de qua Cinna atque anquina regat
stabilis fortissima cursu. Remulcum
funis quo exligata navis trahitur in
vice remi. de quo vulgo. Hinc ima me longo
succedens prora remulco. Laetantem gratis
sistit in hospitiis. Struppi vincula loro
vel lino facta quibus remi ad scalmos li-
gantur. de quibus Livius. Tum ex remos iussit
deligare struppis. Catapirates li-
nea cum massa plumbea qua maris altitu-
do temptatur. Lucilius. Hinc catapiratem
puer eodem deforte unctum plumbi pan-
cellum tradit linea quem materia. De reti-
bus.
Retes vocate sunt a retinendo
piscibus. sunt a retibus quibus
redduntur. quamvis autem retes implagium dicitur
a plagis. Nam et plagas dici funes
illos quibus retia tenduntur circa imma et sum-
ma parte. Funda genus est piscationis.
retis dicta ab eo quod in fundum mittatur. Jaculum
a iactando iaculum dicitur. Plautus. Pro ubi quod
iam iaculator eras. Tragum genus re-
tis ab eo quod trahitur nuncupatur. Ipsa et
verriculum. verrere enim trahere est. Cassa.
Cassis genus venatorie retis quod capi-
at. hic est quod in cassum dicimus. id est sine causa.
quasi sine cassibus. sine quibus venatio inanis
est. Conopeum rete quo culices excludun-
tur in modum tentorii. quo maxime Alexandri-
ni utuntur. quia ibi ex Nilo culices copiosi
nascuntur. unde et conopeum dicitur. Nam canopo
prope Egyptum est. Titulus . ii . in quo . ii .
De fabrica. i.
De istis fabrorum. ii.
Faber a faciendo ferro dictus fabricavit
impositum nomen habet. Hic derivatum nomen
est ad alias artium materias. fabrorum vel
fabricas dicens cum additione ut faber lig-
narius et reliqua propter operis scilicet firmitatem.
In fabrorum autem fornace gentiles vulca-
num auctorem dicunt. fingantur per vulcanum
ignem significantes sine quo nullum metalli
genus fundi extendique potest. Nichil est enim
pene quod igne non efficiatur. Alibi enim fer-
rum. Alibi argentum. Alibi plumbum. Alibi
minium. Alibi pigmentum. Alibi medica-
minum efficiens. Igne lapides in aes solvuntur.
Igne ferrum gignitur ac domatur. Igne
aurum perficitur. Igne cremato lapide
cementa et parietes ligantur. Lapides ni-
grescere ignis coquendo candidat. Ligna
candida urendo obfuscat. Carbones
ex pruna fulgida nigros facit. de lig-
nis duris fragiles. de putribilibus
imputribiles reddit. Stricta solvit. solu-
ta restringit. dura mollit. mollia du-
ra reddit. habet medicaminis usum. Nam

ribus purum procedit. Pestilentie quoque que obscuratione solis contrahitur auxiliari certum est. In opere quoque aliud gignit. Primis ignibus aliud reddit. Aliud tertiis. Hic quoque et aliam in se diversitatem ignis. Nam alius est qui usui humano. Alius qui iudicio apparet divino. Sive qui de celo fulmine astringit, sive qui de terra per vertices montium eructuat. Ignis autem dictus quod nichil gigni potest ex illo. Est enim inviolabile elementum assumens cuncta que rapit. Fabrica duabus rebus constat: ventis et flamma. Unde et fornacis est dicta quod flatu follium excitetur. Fornax vero ab igne vocata. Fer enim ignis est. Caminus fornax grecum est diminutivum a caminare. Favilla est defecta igne scintilla. Pruna est quamdiu ardet, cum extincta fuerit carbo nominatur. Pruna autem a perurendo dicta. Carbo vero quod flamma caret. Quem dum intinxisse credunt minoris fit virtutis. Nam tamen incenso fortiori luce clarescit. Cuius tanta est in suo igne firmitas ut nullo humore corrumpatur, nulla vetustate vincatur. Extinctus enim tamen incorruptibiliter durat. Ut hi qui limites figunt eos in fossa terra substernant et lapides desuper figat ad convincendum litigatorem. Post quantalibet secula fixumque lapidem limitem esse agnoscit.

De instrumentis fabrorum.

Incus est in quo ferrum tunditur. Accedendo dictus eo quod illic accudamus id est feriendo producamus. Cudere enim cedere et ferire est. Veteres enim non incudem sed intudem vocabant, eo quod in ea metallum tunditur. Hec et tudes dicitur vi et tundis malleo attundendo id est terendo dicitur. Malleus vocatus quia dum quid calet et molle est cedit et producit. Marcus malleus maior et dictus marcus quia maior sit ad cedendum et fortior. Martellus mediocris. Marculus malleus pusillus. Lucilius: et velut in fabrica fervientes cum marculo ferrum mistorum magnis ictibus tundit. Forcipes quasi ferri capes, eo quod ferrum candens capiat teneatque. Sive quod ab his aliquid formum capimus et tenemus, quasi formum capaces. Nam formum est calidum unde et ferrum dicitur, unde et formosos dicimus quibus calor sanguinis ex rubore plenitudinem creat. Lima dicta eo quod lene faciat. Nam limum lene est. Celum est unde operantur argentarii, a quo et celata vasa dicuntur.

Titulus vii. in quo x. capitula.

De fabricis parietum. i.
De dispositione ii.
De constructione. iii.
De venustate. iiii.
De laquearis. v.
De cavitis. vi.
De lithostratis. vii.
De plastis. viii.
De pictura. ix.
De coloribus. x.

De fabricis parietum.

In fabricis parietum atque tectorum grece inventorem Dedali asserunt. Iste enim primo didicisse fabricam a Minerva dicitur. Fabros autem sunt artifices grece tectones vocant id est instructores. Architecti autem cementarii sunt qui disponunt in fundamentis. Unde et apostolus de semetipso: quasi sapiens inquit architectus fundamentum posui.

De dispositione.

Machinationes dicuntur a machinis in quibus insistunt propter altitudinem parietum. Edificationis partes sunt tres: dispositio, constructio, venustas. Dispositio est aree vel soli et fundamentorum descriptio.

De constructione.

Constructio est latitudinis et altitudinis lateris edificatio. Constructio autem vel instructio vocata eo quod instringat et coerceat faciat ut lapides luto et ligna et lapides iuncta sibi. Nam et instinctio ferri in aqua instructa est. Nisi enim candens tinguntur constringi et coherere non potest ferrum. Item constructio a multitudine lapidum

⁊ lignoꝝ dcā. vn̄ ⁊ strues. Aliud est ei
hedificatio. aliud instauratio. Nam he
dificatio noua constructio ē. Instaura
tio uō qn̄ repat̄ ad instar prioris. Nam
istar ueteres p similitudine ponebāt. vn̄
⁊ istaurare dicebāt. Constat aūt constru
ctio fundamento. lapidibꝫ. calce. arena.
⁊ lignis. Fundamentū dcm̄. qd̄ fundꝰ sit
hedificiꝫ. Idē ⁊ cementū a cedendo dcm̄.
qd̄ crasso lapide stringat̄. Lapides in
structis apti. Albꝫ. Tiburtinꝰ. Colū
binꝰ. Fluuiatil̄. Spūgia. Rubꝰ. ⁊ re
liqui. Albꝫ lapis. Alius durꝰ. Alius
mollis. Mollis dictꝰ q̄ serra secat̄.
Tractabilis i ope. ut i eo q̄si i ligno
lit̄e scribāt̄. Tiburtinꝰ a loco italie dc̄r.
q̄ dū sit ad fabricā fortis. uapore tn̄
dissilit. Totus hedificiis inutil̄ ē fū
damentis aptꝰ mollitate ⁊ mollicia.
Ex estu ei ⁊ alitu maris fenet̄ ⁊ uer
berat̄ imbribꝫ. Harenatiꝰ lap̄ dict̄
harenis. Hꝰ ⁊ bibulꝰ dr̄. Seruat ei hu
morē acceptū. Idē ⁊ in betica gaditā
no ab insula oceani ē plimꝰ exciditr̄.
Vitrinꝰ sb albinꝰ. cū punctis nigr̄ dur̄
atqꝫ fortissimꝰ. Concleatꝰ conclis la
pillisqꝫ ⁊ harena dicit̄. asprimꝰ ⁊ in
dū fistulosꝰ. Colūbinꝰ a colore aui
nūcupatꝰ. nā uicinꝰ gipso ⁊ mollitie
simillimꝰ. Molaris ipietibꝫ util̄. qz
ē q̄dā pigrior nā eiꝰ duraqꝫ ⁊ aspa
ex quo ⁊ ⁊ mole fiūt. vn̄ ⁊ nōn tr̄.
Hꝰ. iiij. gn̄a. Albꝫ. niger. pmixtꝰ. ac
fistlosꝰ. Spūgia lap̄ creatꝰ ex aq̄. le
uis ac fistulosꝰ. ⁊ cameris aptꝰ. Si
lex durꝰ lap̄. ex cuiꝰ gn̄e nigri silicē
optim̄. q̄busdā i locis ⁊ rubētes. Al
bi silices ꝯ uetustatē icorrupti. Idē
⁊ i monumentis scalpti ⁊ icorrupti p

manēt. quibꝫ nec ignis q̄dē nocēt.
Nā ex his ⁊ forme fiūt in q̄bꝫ ha
rene fūdūt̄. Viridis silex uehe
mēt̄ ⁊ ipe igni resistēs. sꝫ nūq̄ copi
osꝰ ⁊ ū iuenit̄ lap̄ nō satiū ē. Palli
dꝰ icemto rarꝰ util̄. Globꝫ ꝯ mun
nās fortis. sꝫ istructū ifidꝰ. n̄ fiūt
mlta sufrenatē deuictꝰ. Liunna
tilis silex sēp uliui madēs ē. hec es
tate ex ibi oꝫ n̄ añ biēniū iserere
istructis domoꝝ. Fictiliū opū ad
parietes ⁊ fūdamēta cectul̄ latētul̄ a
terra inuinctis teglisqꝫ aptāt̄. Te
gle uocate q̄ tegāt edes. ⁊ imbrices
q̄ accipiāt imbres. Tegle ī pme
positionis nn̄. cuiꝰ diminutiuū tigil
lū. Lateli uō uocati q̄ lati formēt̄.
circuactis undiq̄. iiij. tablis. Lates
aūt crudi ē. q̄ ipi ita noiati. q̄ latis
ligneis formis efficiūt̄. Q̄z crates
dir̄. iquibꝫ lutū piscē latibꝫ crud
is portari solꝫ. Solēt ei fīi ꝯnectē
cānar dcē apotorantn. i. q̄ se iunc
teneāt. Lutū aūt uocatū q̄dā pāti
firasl putāt. q̄ nō sit mūdū. Nā c̄
lotū mūd ē. Calcis uiua dcā. qz
dū sit tactu frigida. itꝫ ocultū ꝯti
net ignē. vn̄ ⁊ pfusa aq̄. statī latēs
ignis erūp. Nācā eiꝰ mirū ad fac.
P̄q̄ ei arsit aq̄s iceńdit̄. q̄bꝫ solet
ignis extigui. oleo extiguit̄ quo
solꝫ ignis accēdi. Vsus eiꝰ istructis
fabrice nc̄ciꝰ. Nā lap̄ lapidi adherere
nō p̄ forciꝰ n̄ calce ꝯiuctꝰ. Gipsū
cognatū calci ē ⁊ ē grcū nn̄. pla eiꝰ
gn̄a. Oium aūt optimū lapidis spe
clarꝫ. Est ei signis edificiorū ⁊ coro
nis grātissimꝰ. Harena ab ereditā
te dcā. nō ab adherēdo i fabris ut

ut quidā uolūt. hinc plꝰ si manu
ipsa stridet. aut siluestē cādidā
sparsa mēs sordis relīqt. Colūp
ne p lōgitudīe et rotūditate uocate
i qbꝰ totiꝰ fabrice pōdꝰ erigr. Antiq̄
rō erat colūpnar altitudis tcia pr
latitudinū. Gña rotūdar. iiij. do
rice. yonice. Tuscanice. Corintice.
insa crassitudis et altitudis int se
disitātes. Quintū genꝰ ē ear q̄ uocā
tur attice q̄tīns anglis aut ampli
paribꝰ later intualhs. Bases fu
ture sūt colūpnar. q̄ a fūdamītis
ɔsurgūt. et sup posite fabre sustinēt
pōdꝰ. Basis ā ūn petre ē fortissime
siu fmone. Capitolia dcā q̄ sint
colūpnar capita. q̄i sup collū cap.
Epistilia sūt q̄ sup capitella colūp
nar ponūt. et ē grcū. Pauimēta ori
gine opis a gr̄cis hnt. vocata āt pa
uimēta. eo q̄ pauiāt. i. cedāt. vñ et
pauor q̄ cedit cor. Ostracꝰ ē paui
mētū testaceū. dcm eo q̄ fractꝰ tes
tis calce admixtꝰ feriat. Testa ei
grci ostra dūr. Rudꝰ artifices ap
pellāt lapides ɔtusos et calce admix
tos q̄ue i pauimētis faciēdis sup fū
dūt. vñ et rudā dūr. Canal ab eo
q̄ caua sit imod cāne. Sane canā
lē meliꝰ gñe feīnino q̄ masclino
pferimꝰ. Fistle aq̄r sūt dcē q̄ aq̄s
fūdāt et emittāt. Nā stola gr̄ce mitē
ē. forme ear p magtudīe atq capa
citate fuūt. p q̄s aq̄ p ctas modulos
diuidūt. eq̄lbꝰ ē uncia et q̄narīa. di
gitꝰ q̄dratꝰ. digitꝰ rotūdꝰ. et ceti
modi cuiq causē. De uenustate.
Huc usq ptes ɔstructōis. Seq̄
de uenustate hedificiōr. Venu
stas ē q̄cq̄d illō ornamīti et decoris cā
edificiis adicit. ut et tector auro distic
ta laq̄aria et p̄ciosi marmoris crus
te et color picture. De laquearis.
Laq̄aria sūt q̄ camerā sbtegūt
et ornāt. q̄ et lacunaria dūr. q̄ la
cus q̄sdā q̄dratos ul rotūdos. ligno l
gipso ul colorbꝰ hūt. pictos cū signis
intīmicātibꝰ. Pricipalr ā lacꝰ dr ut
lucꝰ. Resultāt ecdesq lacusq. Cū
diminutō lacunar fac. ut oratius.
Neq aureū mā renidet idomo lacun
ar. Inī fit alia diminutō lacunariū
et p āntitheō laq̄ariū fac. De crustis.
Crusle table ē marmoris. vñ et
marmorati pietes crustati dūr.
Ps ā marmora secidi iāruntis ex co
gitaūt nō ɔstat. Fuit ā harena et fe
rro serraq īp tenui līnea p̄mēte ha
renas tractuq p secātes. Sz crassior
harena plꝰ erodit marmoris. Nā te
nuis fabris et politis accomodata ē.
Litostrota sūt De licostratis.
elaborata arte picture puul crustis.
ac tessell tīctis iuarios colores. Tesse
lli āt a tessis noiati. i. q̄dratis lap
illis p diminutōm. De plastis.
Plastice ē pietū ex gipso effigies
signa q̄q exp̄mē pigiq coloribꝰ
possūt. Plastice āt dcm gre q latine
ē fingē tra ul gipso silitudīes. Nā
et ipsa argilla forma ad facē plastī
ē. vñ et ptoplastꝰ dcē hō q̄ ex limo p̄mi
eēt conditus. De pictura.
Pictā āt ē ymago exp̄mēs spēz
rei alicuiꝰ. q̄ dū uisa fūt ad re
cordatōez mētē deduē. Pictā āt dcā
qi fictā. Est ei ymago ficta nō irrā.
hic et fucata. i. q̄dā ficta quodā colore

illita mihi fidei veritas lineamenta. Unde et sunt
quedam picture que corpora veritatis studio co
loris excedunt et fidem dum augere contendunt
ad mendacium provehunt. Sicut qui chimeram
tricapitem pingunt vel scillam hominem sur
sum, caninis autem capitibus cinctam deor
sum. Picturam autem egiptii excogitaverunt pri
mum umbra hominis lineisque circumducta.
Itaque initio talis. Secunda singulis colori
bus. Postea diversis. Sicque paulatim sese ars
ipsa distinxit et invenit lumen atque umbras
differentiasque colorum. Unde et nunc pictores prius
umbras quasdam et lineas future ymaginis
ducunt. Deinde coloribus complent, tenentes
ordinem invente artis. **De coloribus.**

Colores autem dicti quod calore ignis vel
sole perficiuntur. Sive quod in initio colla
batur ut summe subtilitatis existerent.
Colores aut nascuntur ut sinopis, ru
brica, paretonium, melinum, ferecia, au
ripigmentum. Ceteri finguntur aut arte aut
permixtione. Sinopis inventa primum in
ponto est. Inde nomen a sinope urbe accepit.
Species eius tres: rubra et minus rubens
et inter has media. Rubrica vocata quod
sit rubra et sanguineo proxima. Hec pluribus
locis gignitur, sed optima pontica, unde et pon
tica dicitur. Piricum rubri coloris pigmen
tum ex quo librorum capita scribuntur. Ipsum
est et feniceum appellatum ita quia in siria col
ligatur litoribus rubri maris ubi fenices
habitant. Aliud est autem sericum, aliud siricum. Nam
siricum lana est quam seres mittunt. Siricum
vero pigmentum quod siri fenices in rubri
maris litoribus colligunt. Est autem et inter
facticios. Nam sepe fit aut in sinopide
aut sandice mixtis. Minium primum gre
ci in ephesiorum solo invenisse traduntur. Cuius
pigmentis yspania ceteris regionibus plus
habundat. Unde et nomen proprio flumini dedit.
Hoc distillatio argentum vivum liquidum gignit.
Minium autem hoc quidam dicunt esse cinnabari
num. Cinnabari a dracone et barro,
id est elephante cognominatum. Aiunt enim
draconum esse sanguinem dum implicat ele
phantos. Ruunt enim bellue et dracones
obruuntur. Quorum fusus cruor terram inficit,
fitque pigmentum quicquid solum tinxerit. Est
autem plenus coloris rubei vel rubri. Pra
sin, id est creta viridis, et si in aliquibus terris
promiscue gignitur, optima tamen in libia ci
renensi. Crisocolla colore prasina est. Dicta
quod vena eius habere traditur. Hec et in armenia
nascitur, sed ex macedonia probabilior venit.
Foditur autem ex metallis eris. Cuius inven
to argentum atque inde pellitur (?). Nam venen
eius cum his habent nunc societatem. Cipria
ab insula cypro ubi plurima reperitur. Sanda
raca in insula rubri maris topazo nas
citur, colore cinnabari, odore sulphu
reo. Invenitur autem in aureis et argenteis
metallis. Melior quo magis rufa quoque
magis virus redolet. Quamquam et cerusa si co
quatur in fornace sandaracum facit. Unde et
colore est flammeus. Quod si coquatur equa parte
rubrica admixta sandicem reddit. Ar
senicum quod latinum ob colorem auri pig
mentum vocatur, quod colligitur in ponto ex aurari
a materia ubi et sandaraca. Optimum est quod
in aureum colorem transit. Purum et fissile
gracili venarum discursu. Quod vero pallidius
aut sandarace simile est deterius iudicatur.
Est et tertium genus scinnosum (?) est miscetur au
reus color. Vis eorum ut sandarace, sed
acrior. Ocra in ipsa insula rubri maris in
topazon gignitur. Ubi et sandaraca. Fit
quoque et cera crusta rubea in ollis novis
luto circumlitis quod quanto magis in camino

arsit. tanto melius fit. Venetum. Cer
uleū. de parte p̄mū Alexādria rep̄p
tū. i italia ex harene pluere ⁊ nitri
flore idē faciūt. Sȝ cipriū i fornace a
dustū. hunc pmixtōne addes uesto
rianis silitudo erit. Purpurissū ex
creta argētaria cū p̄puris parit̄ tin
git̄. Ilexqȝ cū colorē celi lanis p̄ci
puū. ē tn̄ aliud q̄ adhuc uaso rudi
bꝫ medicamētis sebatū. primū ē. e
gesto eo addita creta unius. idē et
quotiēs fem̄ ē elebatꝰ bitas p̄cio
sissime p̄pure eī ē. q̄ sano mariē
ifici̇t rubre aq̄. Indicū i indicis i
ueit̄. calamis spuma adh̄ente li
mo. Est aūt coloris cianei mixtū
p̄pure ceruliqȝ mirablē reddēs. Est
altm̄ genꝰ i p̄puraris officinis. sp
uma i heneis cortinis inatās. q̄ in
fectores detrahētes siccāt. Atramē
tū dc̄ q̄ sit atrū cuiꝰ sp̄es ⁊ picter̄
⁊ cotidiano usui nc̄ia ē. Istud int̄
facticiū ē. fit eī ex fuligine plibꝫ
modis sup ardētes tedas resina
adiecta. lasello hedificata q̄ fumū
retineat. Hunc pictores cū aq̄ ad
miscent gluten ut illustiꝰ replēāt
at. ad festinatōem ā opis ⁊ sartitor
uectōr carbones cū glutino trita in
ducēdis pictibꝫ atramēti sp̄em reddūt.
Sūt ⁊ q̄ uini fecē siccatā excoquāt
affirmātqȝ si ex bono uino fex fuit
idici sp̄em id atramētū p̄bebe. Sȝ ⁊ sar
mētū uite nigre uino obtimo tictū
fĕa q̄ siccitate aruerit. si ecuinas ⁊
ceteras ad isto glutē. mixtōē idici re
ddet. Vitra q̄ plima nc̄ia ē. nulli ne
gotio p̄ueit. nā ⁊ si glebā sulphis uiui
igne excussis. ⁊ aceto ⁊ acerrimo sup

fusā extīguas. madefc̄a sulphurgia colo
rē p̄pureū reddet. eā ū ɔtius usta cū.
q̄ atramētū sole p̄ficit̄. Omis colores
calcis admixtōne corrūpūt̄. Melinū
dc̄m q̄ eiꝰ metalli fetur sit. una ex
cicladibꝫ isula melos noie. Est eī cā
didū. n̄ utūt̄ eo pictores p̄p nimiā pi
guedinē. Anulare q̄ uocat̄ cādidū ē q̄
muliebres pictē illuminat̄. fit tn̄
ex creta admixtis uitreis gēmis. Ce
rusā fit hoc m̄. Innuase eī aceto acerri
mo ipleto sarmēta arūdinea i eod̄ ua
sello collocabꝫ. ac sup sarmēta tablās
plūbi tenuissimas pones. deī uas
diligētissime claudes illinesqȝ ne
ad ispirandis exeat. p̄ dies ā. xxx. uas
apit̄. ⁊ ex distillatōe tablār inata ce
rusā iueīt̄. q̄ ablatū ⁊ arefactū teri
t̄. atqȝ itm̄ aceto admixto i pastillis
diuid̄. ⁊ i sole siccat̄. ac obfuatia si la
minas ereas sarmētis sup ponas.
eruginē creāt alcantū. Titl's. iii. i
quo. ii. c̄a.

Demstris pictū.	i.
Delignariis.	ii.

Constructū aūt pictū ad normā fit. ⁊ ad
p̄pēdiclm reuocat̄ oz. Norma dc̄a gc̄o
uocablō eē q̄ m̄ch rectū fi p̄t. Cōpōit̄
ā ex tribꝫ reglis. ita ut due sit binor
pedū. tc̄ia ūat ped̄ duor. uncias dec̄.
q̄s eq̄li cassitudie politas extremis
ɔiūctibꝫ ē iū g. ut scemam tgonij
facilit̄ idit norma. Regla dc̄a q̄ ē
recta q̄si rectula. ⁊ ipedimētū nō ūat.
Expēdiclm ē q̄ sēp appēdit. Pemqȝ i
fabrica n̄ oia ad p̄pēdiclm ⁊ c̄ta; reglā
fiat. nc̄ce ē c̄ta m̄dosa istruāt̄. ut a
liq̄ p̄ua sit aliq̄ cubāta. p̄na nō nlla.
alia supina. ⁊ p̄p h̄ uniūsa sit ɔstructa.

Linea genere suo appellata quia ex lino fit.
Trulla quod intrudit truditur
id est includit calce vel luto lapides. Mar
tellus. Lacina. Scale ab scindendo id est as
cendendo vocatae. herent enim parietibus. Scale
autem dicuntur aut unae sint aut plures. quia nimirum
tam pluralis est numeri ut litterae et epistolae significatur

De lignariis.

Lignarius generaliter
ligni opifex appellatur. Carpenta
rius specialis nomen est. carpentum enim solum facit.
Sic et navicularius. quia tantum navium est fabrica
tor et artifex. Architectores dicti quia ex
multis hinc inde coniunctis tabulis unum
tecti faciant corpus. Idem et tignarius. quia
tectoria lignis inducit. Lignum voca
tum graeca ethymologia. quia incensum in lumen
convertitur et inflammatur. vnum et lucanum dicitur. quia lu
men det. Materia id dicta est lignum quod ex ea
aliquid fit ut efficiatur. vel si ad ianuam re
fertas. vel ad statuam. materia erit. vel
quod ei semper materia accipienda est. sic ele
menta materia recte esse dicimus. quia id ex ea
quod est fiat inde modo et materia quia mater dicta.
Trabes vocatae quod transversae parietibus utrosque
quae parietes contineant. Alii sunt tigna. quam
trabes. Tigna enim iuncta trabem faciunt.
Trabes quae sunt cum sunt dolatae. Tholus
est ubi tectum scutum breve. quod in medio
tecto est. in quo trabes coeunt. Cuple
vocatae quod copulent inse luctantes. Lu
ctantesque erecti iunctae se teneant mo
re luctantium gerentes. Asseres ab asse
dicti quia soli primum in coniuncti. Cidule
eo quod scidantur id est dividantur. pigre et clavi
quibus lignum ligno adheret. Clavi autem
dicti quia calibi. quia ex calibe fiunt id est ferro.
calibs enim ferrum est. Tabule aventibus ti
gle vocabantur a tegendo id est inde tegle.
Commissa dicitur tabularum coniunctio. Sectio autem
dicta a secando eo quod coepit. nam secare sec
tare et sequi est. Serre autem nomen de sono
factum est id est a stridore. Serre autem
quia usum prodere dicitur adolescens invenit.
qui prope ne rex dedalo fuit matris sue stu
dio sub doctrina eius puerum traditum acceperat. Cuius primum studium in
genium fertur. ut dum maxille draconis
dentes similitudine spinam piscis mutatur
ferro lamminam exasperans dentium morda
citate armavit. quod serram artifices nun
cupant. pro cuius artis invidia dedalo ma
gistro eius indignans luorem primo precipitatur
prius ex arte deiectus. Dolabra ex dolatu
certam a bis et ibique aliquid diu fuit. et ut
fabile fecit ex certo pennis volavit et in
ciliciam venit. Cuneus dicitur quod venerabili
efficiatur celum. Is modo duplicata li
nea fit quod simplex per latitudinem extensa
fiat. punctus autem in medio est cuius centrum
angulis dicitur id est cuius medium est cum coniun
gitur. Securis vocata eo quod de ea arbo
res succidantur. quasi succuris. Item securis
quasi semicuris. ex una enim parte acuta est.
ex alia fossoria. hanc apud veteres penna vo
cabatur. utrique autem habens aciem bipennis.
Nam bipennis dicta quod ex utraque parte habeat ac
uti aciem quasi duas pennas. pennum autem an
tiqui acutum dicebant. unde et nomen penne
quia acute. et esse nomen quod resulavit antiqui
tatem. quia veteres pennas dicebant non pi
nas. Hoc et dolabra quod habet duo labra. Nam
securis simplex est. Dextralis dexteritate ha
bilis. Ascia ab astulis dicta quas a ligno
eximit. cuius diminutivum est asciola.
Est autem manubrio brevi ex ad ipsa
parte referens. vel simplicem malleum aut
cavatum. vel bicorne rastrum. Scalpro
dictum quod sculpturis foraminibus sit aptum
quasi scalpturo. cuius diminutivum

scalpello. Terebra uocata a uime ligni quo nunc uocatur terebra quod girum terere dicitur. hec dicta terebra quod utimo teredo foratur. qui tere foratur. uel qui terebrans. Taratrum quod terit. Sesina dicta quod eius dum sophem faciat. Canterium. Gulfia. titulus .iiii. in quo .xiiii.

De inuentione lanificii. i.
De ueste sacerdotali in lege. ii.
De nominibus uestium ceterarum. iii.
De uestibus quarundam gentium. iiii.
De palliis uirorum. v.
De palliis feminarum. vi.
De stratu et reliquis que in usu habentur. vii.
De coloribus uestium. viii.
De lanis. ix.
De instrumentis uestium. x.
De ornamentis. xi.
De anulis. xii.
De cingulis. xiii.
De calciamentis. xiiii.

De inuentione lanificii.

Mineruam quidam gentiles in multis ingeniis predicant. hanc enim primam lanificii usum monstrasse. hanc etiam telam ordinatam fuisse et colorasse lanas perhibent. Plurime enim huic dee inuentionem fabricarum multarum que artium repertricem. Ideoque uulgo opifices supplicant. Sed hec poetice finguntur. Non enim Minerua istarum artium princeps est. Siquidem sapientia in capite dicitur hominis esse. et Minerua de capite Iouis nata fingitur. id est ingenium. Ideoque sensu sapientis qui uicit omnia in capite est. [illegible] tui Minerua dicitur. quia inde excellentis [illegible] genio quo regitur uniuersa. De ueste sacerdotali in lege.

Octo sunt in lege genera sacerdotalium uestimentorum. Poderis est sacerdotalis linea corpori astricta et usque ad pedes descendens. unde et nunc camisia uocatur. Abanech cingulum sacerdotale rotundum. polimita arte ex cocco purpura iacinctoque contextum. ita ut flores atque gemme in eo esse uideantur distincte. Pilleum est ex bysso rotundum quasi sphera media caput tegens sacerdotale. et in occipitio uitta constrictum. Hoc greci et nostri tiaram uel galeam uocant. Mahil quod est tunica talaris tota iacinctina habens ad pedes .lxxii. tintinnabula. totidemque inter mixta ac dependentia punica mala. Ephoth quod interpretatur latine superindumentum. Erat enim palleum superhumerale ex .iiii. coloribus et auro contextum habens in utroque humero lapides duos smaragdines auro exclusos. in quibus sculpta erant nomina patriarcharum. Logium quod latine dicitur rationale pannus duplex auro et quattuor textum coloribus. habens magnitudinem palmi per quadrum. cui intexti erant .xii. preciosissimi lapides. Hic pannus super humerali in pectore pontificis annectebatur. Petalum aurea lamina in fronte pontificis. que nomen dei tetragrammaton hebraicis litteris habet scriptum. Batin sive feminalia. id est bracce linee usque ad lineam pertingentes quibus secretiora sacerdotis uelabantur. De nominibus uestium ceterarum.

Diuersitas uestimentorum. tegimen. tegumentum. indumentum. uestimentum. reliqua. Tegimen dictum eo quod tegat membra. sicut tegmina tecta que contegant corpora. Uestimentum uero est quicquid ad uestigia pertendatur. quasi uestigimentum. ut est tunica talaris. Inde consuetudo fit nominis etiam pro ceteris indumentis quod ipsa ad corpus [illegible] uestimentum. Amictum. Dictum [illegible] tunc [illegible] quo [illegible].

ſt cultꝰ ab ħitu. ſtā ħitꝰ ad nr̃ar ꝑti
net. cltus ad hoīes. Pletꝰqꝫ aūt ue
ſtiū aut tꝑꝛ quo marīe īuſu ſūt ap
pellātur. ut alcīe ꝗ ul' ꝑmū ꝯfecere
ul' marīe uēditū. aut a gn̄e coloꝛꝫ
aut a noīe reptoꝝ. Veſtis ātiqſſiā
hoīmū fuit ꝑromītū. i. ſbcītoꝛiū.
quo tm̄ gēitalia ꝯtegūt. hoc ꝑmū
ꝑmi mortales e folijs arboꝝ ẛ fecer̄.
qī pᵒ ꝑuaricatōm erubeſcētes pu
dēda uelarēt. ē uſū qdā barbare gē
dū ſit nude. uſqꝫ hodie tenēt. hec
ꝛ cāpeſtria nūcupāt. p eo ꝙ eiſdē
iuuenes ꝙ nudi ex̄cēnt ī cāpo pu
dēda opiūt. Tunica ueſtis ātiqſſi
ma. appllāta. q̄ ī motu īcedētis ſo
nū facit. tonꝰ eī ſonꝰ ē. Pmū aūt
fuere pellicee tunice qb; pᵒ offēſaꝫ
ꝛ eiectōnē de ꝑadiſo adā ꝛ eua īdu
ti ẛ. Talaris tunica dēa eo ꝙ talos
uſqꝫ deſcēdat ꝛ ad pedes deſluat.
ſic pectoral' q ap ātiqs bīus erat.
ut tm̄ ꝑtꝰ opiret. lꝫ nūc pfuſioꝛ ē.
Manicleata tunica. i. manicata. eo
ꝙ hat manicas. q̄ gci cīrodītā uo
cāt. Dalmatica ueſtis ꝑmū īdal
matia ꝑuīcia gn̄e texta ē. tunica
ſacdotal' cādida ē clauis ex ꝑpura.
Ruſſata q̄ femocā gci uocāt. nec cō
cinā. repti ad lacedemonius ad
celandꝰ coloris ſilitudīeꝫ ſāguinē
quotiēs qs ī acie uulnaret. ne ꝯtēp
lāti aduſario aīmū augeſcēt. Hac
ſb ꝯſulibꝫ roāni uſi ſūt milites. ī
uñ ꝛ ruſſati uocabāt. Solebāt ꝛ ꝑ
die q̄ dimicatō ēe añ ꝑncipia ꝑtō
ri qī admonitō ꝛ iuditū futuri
pugne. Iaclāta ē q̄ lacīo qdratōe qs
dā cū pictā ſit ītertōe aut addito

acu. Iacītina ueſtis ē acīo coloꝛe re
ſplendēs. Molocina q̄ e malua rū sta
mine ꝯficit. q̄ alij molocinā. alij m̄
linellū uocāt. Bōbicina e bombice ꝗ
uermulo. q longiſſima ex ſe fila gn̄at. q̄ꝛ
textā bombicinū dr̄. ꝯficitūꝛ ī īſula
colo. Apᵒlania. Serica a ſerico
dēa. ul' ꝙ eā ſeres ꝑmi miſīt. Olo
ſerica toto ſerica. olo eī totū. Tra
moſerica stamine lineo t̄me ex ſe
rico. Oloſoria tota ex ꝑpura. olo eī
totū. Biſſina cādida ꝯfectu ex q
dā gn̄e lini groſſioꝛis. ſꝫ q ꝛ genꝰ q
dā lini biſſinū exiſtimāt. Fibrina
tramā de fibꝛ lanā hn̄t. Capna. ī
Maſticine ꝛ mena. Linea q̄ ex ſolo li
no fit. Linoſtema ueſtis ē ex lana
lineꝙꝫ ꝯtexta. ꝛ dēa linoſtema q̄ ī
stamine linū ī t̄ma lanā hr̄. Recta
dr̄ ueſtis q̄ ſurſū uſū ſtātēſqꝫ texit.
Segmentata zonis qbuſdā ꝛ qſi ꝑtis in
tis ornata. nā ꝛ ꝑticlās ē cuiqꝫ ma
tie abſciſas. ꝑſer minas uocāt. Le
madēſis. ꝙ raro filo fit. leuiſqꝫ dēſa
ti. Paudēſis ꝯ leui dēſē dēa. ꝙ ſipit
ꝑſſa atqꝫ calcata fit. Citioſa qſi ꝯſ
pa. ad ſilitudīeꝫ citrie ħ'. plectaqꝫ ex
auro ueſteqꝫ citioſā. Velenēſis tu
nica ē. q afferēt ex īſul'. Exotica ueſ
tis ꝑegrīa de foris ueniēs. ut ī ſpaniā
a gtis. Polimita coloris mlt̄i poli
mitꝰ eī textꝰ coloꝝ mltoꝝ ē. Acupic
ta ueſtis acu textil'. ul' acu ornata.
cādē ꝛ frigia. hē eī artis ꝑiti frigij ē
dnt. ſū q̄ ī frigia īuēta ē. uñ ꝛ artifi
ces q īd faciūt frigiōes dnt. Virgiliꝰ.
frigiāqꝫ clamidē. Trilicis a tēl; li
cijs. ꝙ ē ꝛ ſimplex ꝛ bilex. Ralla q
uulgo raſil' dr̄. Intipula ueſtis illa

uocat. q dñ fit uetus ad nouã speciẽ reč
tat. Parrunicia nuncupata q sit diu
sis palmis obsita. Colobiũ dcm q2 lõ
gũ ẽ 7 sine manicis. Antiq ei mag h
utebãt. Leuitonariũ ẽ colobiũ dcm
sine manicis q̃ i egiptũ monachi utũ
t. Lubene uocat q lumb religet. l
q lumb hereat. hec i egipto 7 siria n
tm feĩne. s3 uiri utũt. Viri 7 ibern
as. Tras eufratem tul lũbare suũ.
ubiq3 illd i foramine petre abscõdit.
7 p̃ea scissũ reppit. hec a qbusdã tr
nale dr q2 renib9 alligat. Limus ẽ
uestis q ab umbilico usq3 ad pedes
p̃ducit. hec aũt uestis ht i extremo
sui p̃purã limã. i. flexuosã. unde 7 nom
accep. Nã limũ obliquũ dicim9. L i
cinũ uocatũ q texta ei9 ligata sit
i totũ q̃ dicet ligniũ. c. p. g. lr̃a com
utata. Armelaus a uulgo uocata. q
aũt retro diuisa atq3 apta ẽ. i arm
q tm clausa q̃ armi clausa. c. lr̃a
ablata. Camisias uocari q i his dor
mim9. i camis. i. stratis nr̃is. F e
mozalia appellata eo q femora tegit.
unde 7 brace q sit breues 7 uerecũdia cor
poris his uelẽt. Tubrucos uocatos q
tibias bracasq3 tegũt. Tubraci. q
a bracis ad tibias usq3 p̃ueniũt.

Q uibusdã aũt **De uestib9 q̃r**
natõib9 sin ẽg3 **dci gẽtiũ.**

p̃pa uestis ẽ. ut partis sarabara. Gal
lis lirine. Germanis. renones. Hispa
nis. striges. Sardis. mastruge. Sa
rabara sũt fluxa ac sinuosa uestim
ta. De qb9 leg̃ i danele. Et saraba
re eoz nõ sũt immutate 7 publius.
Ut q ergo i uẽtre tuo parti saraba
ra suspẽdes. Ap quosdã aũt saraba
ra quedã capitũ tegmina nuncupantur:
qualia in dõmo i capita magoz picta. L
inne saga q̃dra 7 mollia sũt. De qb9
plautus. Linna coopta ẽ textrina gallica.
Renones sũt q̃ lamina humeroz 7 p̃ctoris
usq3 ad umbilico atq3 i tortis uill. adeo
ispida ut imbre respuat. quos uulgo
reptos uocãt. eo q longitudo uilloz q̃si
reptat. De qb9 salustius. Germani itec
tũ renonib9 corp9 tegũt. Dci aũt renon
es a reno g̃manie flumine ubi his freq
t utũt. Mastruga uestis g̃manica ex
pelliculis ferarũ de q̃ cic. p scauro q p̃
purã regal nõ commouit cũ sardos cum
mastruga mutauit. Mastruga aũt q̃si
mõstruosa. eo q q ea induũt q̃si i fer
arũ habitu transformãt. Dinoscũt 7 gẽte.
ita habitu sicut 7 ling discordes. Perse b
dia 7 crura linaritis. cap tiara teg.
eminet a piscalib9 fastigiatis alat. Or
tẽt 7 malle tecti cũ latratorib9 ligt.
Scoti sagati sũt. Alamani lincati. In
di gẽmati. Perse sericati. Seres i
pharetrati. Armeni. Non nulle 7 gẽtes
nõ solũ i gestib9 s3 7 i corpe aliq̃ sibi p̃pa
q̃ i signia uindicãt ut in dõmo. Aurec
g̃manoz granos 7 cinnabar gothoz.
Stigmata britonũ. Asertes uacconũ.
Circũcidit uidi p̃putia p̃cidũt arabes
aures flabt capitib9 i tectis gẽs. i
Nitẽt albam albẽtib9 cinib9. Maure
ht tetra nox corpm. Gallos cãdida
cutis. Sine eqs iertes extãt alani.
Nec abest gẽs pictoz noĩa corpe q
minutis opifex acus punctis 7 exp
ssus natum g̃minis succus illudit. ut has
ad sui speciem cicatrices ferat pictis
artub9 maculosa nobilitas. Ht 7 serui
institutã spẽz habitus ut i uinis tõsi capil

lis implicitis toto undique circa crinium. quod ma
trone sigillis insigne est. quarum ornatus ipse
per se sic est ut cumulatus in vertice ipsa ca
pitis sui arte ambitu crinium contegat.

De palliis uirorum.

Palleum est quo ministrantium
scapule conteguntur. ut dum
ministrant expediti discurrant. plautus.
Si quid facturus es appende in humeris palleum.
et pergit quantum ualet pedum pernicitas. Dic
tum autem palleum a pellibus. quia prius super indu
menta pellicea ueteres utebantur. quasi pallea
sive a palla per diriuationem. Clamis est que ex
una parte induitur nec consuitur. sed fibula infre
natur. hinc et grece nomen accepit. Toga dicta.
quod uelamento suo corpus tegat atque o
periat. Est autem palleum purum forma rotunda
et fusiore. et quasi inundante sinu. et sub dex
tro ueniens super humerum sinistrum po
nitur. cuius similitudinem in operimentis simulacrorum
uel picturarum aspicimus. easque statuas
togatas uocamus. Toga autem quidem in pa
ce utebantur. Belli autem tempore paludamentis.
mensura toge iuste sex ulnas habet. Toga
palmata dicebatur quam merebantur hii qui
reportabant de hostibus palmas. ipsa au
uocabatur et toga picta. eo quod uictorias
cum palmis intextas haberet. Toga can
dida eademque cretata. in qua candidati. i. ma
gistratum petentes ambiebant addita cre
ta quo candidiores insigniores essent. Cicero
in oratione quam habuit contra competitores in toga
candida scripsit. Cinctus gabinus est
cum ita imponitur toga. ut toge lacinia
que post tergum reicitur attrahatur ad pectus. ita ut
ex utroque latere ex humeris pendeat.
ut sacerdotes faciebant aut cingebantur pre
tores. Trabea erat toge species ex purpura
et cocco qua operti romanorum reges initio pro
cedebant. hanc primum romulus adinuenisse

perhibetur. ad discretionem regum habitus. Trabe
autem dicta quod in maiori gloria hominem transbearet
hoc est ultra et in posterum amplioris dignitatis
honoris beatum faceret. Paludamentum erat
insigne palleum imperatorum cocco purpuraque
et auro distinctum. de quo salustius. Togam
mutat paludamento militum. Erat autem
palleum umbilicum dictum ut quibusdam uidetur
quod eo indutus palam faceret imperator bellum
futurum. Circumtextum est quod grece ciclas dicitur.
de quo uirgilius. Et circumtextum croceo
uelamen acantho. Circumtextum autem dictum quia
est rotundum palleum. Diplois grecum nomen
ab eo quod sit duplex amictus. Oratius.
Contra quem duplici panno patientia uelat.
Est autem uestis militaris cuius usu galli
cis primum expeditionibus cepit ex provincia ho
stili. de qua est illa uox. Sagatum togis de
positis quirites ad saga fuerunt. Sagum autem
gallicum nomen est. Dicitur autem sagum quadrum. eo
quod apud eos primum quadratum uel quadruplex esset.
Penula est palleum cum fimbriis longis. La
cerna palleum fimbriatum quo olim soli mi
lites utebantur. unde et ad distinguendam cast
rensi urbanaque turba. hos togatos il
los lacernatos uocabant. Unde autem lacerne quasi
apertis capitibus fimbriarentur ita la
xis ut sint penulares. Mantum hispani
uocant quod manus tegat tantum. est enim breue
amictum. Pretexta puerile est palleum
quo usque ad sedecim annos pueri nobiles
sub discipline cultu utebantur. unde et pretex
tati pueri appellati sunt. Dicta autem pretexta quia
pretexebatur ei latior purpura. Casula est
uestis cucullata dicta per diminutionem
a casa quod totum hominem tegat. quasi minor
casa. unde et cuculla quasi minor cella dicitur.
sic et Planetas dictas quia longis erra
tibus euagantur. unde et stelle planete. i.

uage. eo quod uago sint errore motuque
discurrunt. Hirci a greco uocabulum tra-
hit. illi enim hircum hibrum dicunt. Melo-
tes que et pera uocatur. pellis est caprina
a collo pendens precincta usque ad lumbos.
Est autem habitus proprie necessarius ad operis exerciti-
um. Fiebat autem prius ut quidam existimant de
pellibus melonum. unde et melotes uo-
cata est. imbrex uocatur. Ora uestimen-
torum hi sunt fines ex greco uocabulum tra-
hunt. greci enim terminum ora uocant. De pa-
Regillum est platum lliis feminarum.
Ricinium amiculum. unde et appella-
tum. Peplum matronale pallium ex pur-
pura signatum. cuius fimbrie aurei staminis
subtilitate resplendent. Palla est quadrum pal-
lium mulieribus uestis deductum usque
ad uestigia. quod ad fixis in ordine gem-
mis. et palla dicta. ~~[struck through]~~
dicitur a nobilitate. que est circa finem huius modi
indumenti sit quod dicitur rugis bibentibus sin-
uata existeret. Stola matronale indu-
mentum quod cooperto capite et scapula a
dextro latere in leuum humerum mittitur. Sto-
la autem grece uocata quod superemittitur. idem et
ricinium latino nomine appellatum. eo quod
dimidia eius pars retro reiciatur. quod uulgo
mafortem dicunt. uocatum autem mafortem quasi
martem. signum enim maritalis dignitatis et
potestatis in eo est. Caput enim mulieris uir est.
unde et super caput mulieris est. Amiculum est me-
retricum pallium lineum. Hoc apud ueteres in
matrone in adulterio deprehense induebantur
ut in tali amiculo potius quam in stola
polluerent pudicitiam. Erat autem apud ueteres
hoc signum meretricie uestis. nunc in hispania
honestatis. Teristrum palliolum est quod
usque hodie arabie et mesopotamie
mulieres uelantur. quibus in estu tutissimo

teguntur umbraculo. de quo isaias. naluola
dum amictorium lineum feminarum quo humeri
operiuntur. quod greci uel latini sindonem uo-
cant. De statu et religionis uestibus
Stragulum uestis que in usu habentur.
est discolor quod manu artificis di-
uersa uarietate distinguitur. dictum autem quod
et in stratu et in amictu aptum sit. De quo sa-
lomon. Stragulatam uestem sibi fecit. Ludices
a ludis. i. theatris uocatos. quidam existim-
ant. Cum enim egrediebantur de ludi prostibulo
iuuenes. horum uelamento tegebant caput
et faciem. quia solet erubescere qui lupanar in-
trauit. Galnapes. Fulcra sunt orna-
menta lectorum dicta quod in his fulcimur. i. susti-
nemur. uel quod toros fulciant suum caput. que tricli-
natoria uulgo appellantur. Ceruicalia autem
eo quod ponantur sub ceruice uel cubito. Pul-
uillo dicitur a puluinari quod est diminutiuum lectorum.
Culcitre uocate quod calcentur. i. fulciantur pluma
sed tomento. quod molliores calidiores
que sunt. Tappeta dicta quod pedibus primum in
sternerentur quasi tappedia. Sipla tappeta ex
una parte uillosa quasi simpla. Anfitapa
ex utraque parte uillosa tappeta. Lucilius.
Siple atque anfitapum ingentibus mol-
les. Mantelia nunc pro operiendis mensis sunt
que ut nomen ipsum indicat. olim tergendis ma-
nibus prebebantur. Mappe cenantium et epularum
appositarum sunt quasi manupe atque ob id
nominate. cuius diminutiuum mappula est.
Torolia longe pretexte mappe a toro dicte.
Sabanum grecum est. Facitergium et manu-
tergium a tergendo faciem uel manus uocatum.
Vela dicta quod obiectu suo interiora domorum ue-
lent. Aulea uela picta uel grandia. que io
aulea dicta sunt quod primum in aula attali regis
asie cum successit populus romanus inuenta sunt.
Cortine sunt aulea uel uela de pedibus

qua i exodo legit̃. a q̃b; tab̃nacłm
ex tinsecꝰ tegebat̃. Vocꝰ ã cortine a
corijs. eo q̃ p̃s ex pellib; fiesset fic.
tũ. ⁊ i eod̃ tab̃naclo legis uidet̃ cor
tine fi ex pellib; arietũ rube ⁊ ex pe
llib; iacitinis. Cilicia arabes nũ
cupãt uelamĩta pilis capr̃ 9texta.
ex q̃b; ẽ tẽtoria faciũt. De lanis.
Lana a laniẽdo .i. auellẽdo uoca
ta. hic ⁊ uello dcm̃. q̃ p̃s lane ue
llent nõ tõdent̃. Linũ ex t̃ra orit̃ de
fluxitq; nõ eiꝰ a grco. nã linũ grci lini
ri dnt̃. sũ q̃ sit molle ⁊ lene. Stuppa
uo cannabi ẽ sũ lini. h̃ f ãtiq̃ ortog
phiã. Stuppa dc̃a. q̃ ex ea rime nauiũ
stipet̃. vn̄ ⁊ stipatores dnt̃ q̃ i ual
lib; eã 9ponũt. Tinitũ appllatũ q̃
aut i filo aut i tela timeat̃. n̄ sb uti
litate lcat. Canabũ a silitudie can
ne uocatũ. sũ a grca ethimologia. nã
illi cannabũ cannabi uocabãt. Bis
sũ genꝰ ẽ qdã lini nimiũ cãdidi ⁊
mollissimi q̃ grci papate uocãt. Fi
brinũ lana ẽ aialiũ q̃s fibros uocãt.
hos ⁊ castores existimãt. q̃s dũ uen̄
tores secãt̃ ipi ẽ testicłos adimũt. Ara
nea uocata eo q̃ aeris i fusicẽ i frõdi
b; nutrãt̃. Sericũ dcm̃ q̃ id seres p̃
mi miser̃. uimeli eĩ u̇ nasci phibẽt̃. a q̃
b; h̃ circũ arbores fila ducũt̃. uimes ipĩ
grce bõbices noiãt̃. Placiũ ẽ stuppa
⁊ q̃ circũ sed̃ serici. ⁊ ẽ grcũ nõ. De co
loribus uestiũ.
Tincta uocata q̃ alio q̃ m tin
tigit̃. ⁊ maliã fucata sp̃ez intoris
gria colorat̃. Coccũ grci nos rubrũ seu
uimiclũ dicimꝰ. ẽ eĩ uimiclꝰ ex silue
strib; frõdib;. Cochiliũ dcm̃ eo q̃ ex
pchis marinis color eiꝰ colligit̃. inde ⁊
ostrũ uocat̃. Ostrũ q̃ p colore purpure

tẽpat̃ plimie q̃d ẽ i cretis ẽ. s; obtimũ
i insula cipro gignit̃. sũ i his q̃s p̃ius
sol cursꝰ illuminat. Cochilia ã sũt
marinis q̃ circucisa ferro lacrimas purpure
ei coloris emiciũt. Hic collectis color
purpureis tẽpat̃. ẽ ostrũ exinde appllã
tũ dnt̃ q̃ ex teste humore elicitur .i.
purpã ap̃ latinos a puritate lucis uoca
ta. ap̃ grcos ã porphira dr̃ eñ aspira
tõne. ap̃ nos purpura sine aspiratõe. Fe
rrugo color ẽ purpure sb nigre q̃ fit i
ispania ut ferrugine claro iba. dcã
ã ferrugo q̃ ois purpura p̃ma cuctã
eiꝰ modi coloris existit. Glaucus
color ẽ ferrugineꝰ sb niger. Gilbidũ
ab elbo colore uocatũ. elbũ ẽ eĩ me
diꝰ color int̃ nigrũ ⁊ albũ. ⁊ elbũ ab
albo diriuatũ. Luteꝰ color rubicũdꝰ
q̃ ẽ croceꝰ. nã ⁊ crocũ lutei coloris ẽ.
ut croceo mutatur uellã luto. Meli
q̃ sit colore nigro. grci eĩ meli nigrũ
dnt̃. Mastinũ. q̃ colore mastices ha
beat. Blatinũ blauũ in esticiũ. Fusci
cũ q̃ ex usto ẽ. fit eĩ ex depẽdẽti fuli
gine tector̃ egesta assiduis ignib;.
unũ ⁊ color eiusdẽ tincte flameꝰ ẽ. De
instrumentis uestiũ.
Tela p lõgitudie stamini dc̃a. cuiꝰ di
minutiuũ ẽ telaria. Insubliuũ q̃ su
p̃ ⁊ i fra ẽ. ul' q̃ i subulãt̃. Radiꝰ dcĩ
q̃ radẽdo fiat̃. Pectines q̃ pexa fi
la reddãt ⁊ ip̃ mãt. Colũ q̃ sit i lõgi
tudine ⁊ rotũditate q̃i colũpna .i.
Fusũ q̃ p eũ fũdat̃ q̃ netũ ẽ. Cribrũ
q̃ i eo librant̃ fila .i. soluũt̃. Calatũ
leue gestamẽ ex ligno ul' cãna. aut
ex iũco fcm̃. in q̃ ul' pẽsa ponũt̃ ul'
legũt̃ flores. Cala eĩ grce lignũ ẽ.
a quo diriuatũ ẽ calatũ. nã latine

cassilliū dr̄. Ciceto ī philippicis. ant
rio inṫ cassilia p̄dat. auri. Pensū mu
ctū a p̄dēdo dcm̄. uū p̄sa ⁊ ip̄sa. Fe
tū .i. filatū. eo q' ī filo sit p̄plicitū. Fi
la dcā ul' q' ex pilis aialiū sit. ul' q' la
neficiū filis tenuibꝫ ꝯstat ī mod' pi
lor .i. q̄si filor. Mataxa q̄si metaxa
a circuitu .s. filor. nā meta circuitꝰ. ul'
q' circūferat' ī globo .i. ī bellū. Inbellū
corrupte a globo dcm̄ p diminutō
nē q̄si globellū. Panuclie q' ex eis
pānu texit'. ip̄e ei discurrit' p tellaꝫ.
Ꝑctinē dcm̄ q' ꝑctū stat. Trama q' uia
recta trāsmittat' p telā. Est ei filū inṫ
stamī currēs. Licia s̄ qbꝫ stamina li
gant' q̄si ligia. Ordiri texe ē. De or

namētis.

Hactenus de ueste. de hīc
ad ceter̄ cltū. ueniem'. Ornamē
ta dcā eo q' oris cultu ora uultusq' de
corāt'. Prima ornamēti corona īsig
ne uictorie siu regii honoris signū
q' ī capite regū ponit'. ad sigciō ē
circūfusos ī orbe ppl'os qbꝫ accītꝰ q̄si cap̄
suū coronat'. Hec alii cillo chorolla.
ab homo stephane dcā ē. Hꝰ principiū
alibo q̄dā gētili existimāt. q' his ip
tido mota immo capita uicere fascio
lis ischiūt. iccō oli linei ac lanei ge
inis colas finsse sic erat ī sacerdotibꝫ gē
tiliū. Nomē corone ac ex eā uocatū.
eo q' initui circū aras curreret. atq̄
ad ymaginē circuitꝰ ul' chori formā
ta ⁊ noiata coronā īpatores romanī
⁊ reges q̄dā gētiū aureis coronis u
tūt'. Ꝑse tiaras ger' s; reges rectas.
Ceteri ꝑ icuruas. Repta a tiara a se
miramide assirior regīi. q' genꝰ or
namēti ex īn us; hodie gēs ipa retinet.
Athenienses āt ciclados aureas gerebāt.

p̄ri īuertice. nō ulli ī frōte. nō ei carēs
īsignia oīū regnor. Gentiliū uates ī
fula apice pilleo siū galero utebant'.
Infula ē fasciola sacedotal' capitis al
ba ī mod' diadematis. a q̄ uitte ab utraq̄
pte dependēt. q̄ īfulā uinciūt. vñ ⁊ īde
dce sūt q' uinciāt. Infula āt plerūq; lata
erat. plerūq; torta de albo ⁊ cocco. A
pex ē pilleū subtile q̄ sacerdotes gētiliū
utebāt'. appellatꝰ ab apiendo .i. alligā
do. Nā ī uirgla q̄ ī pilleo erat ꝯnectebā
filo q' fiebāt ex lana hostie. Galleriū
pilleū ex pelle cese hostie fcm̄. pilleū
āt dcm̄ a pelle hostie unā fiebāt. Citari
⁊ ip̄m sacerdotū erat. q' aplerisq; mit'
uocat'. Ornamēta capitis femīaꝝ dia
dema nimbū capitulū ⁊ mit'. Diade
ma ē ornamētū capitis matronaꝝ ex
auro ⁊ gēmis ꝯtextū. q' ī se circuactis
extremitatibꝫ retro astring'. ⁊ īn dcm̄
grece q' p̄ligēt'. Nimbꝰ ē fasciola trāsu
sa ex auro adsuta ī lītheo q' ē ī frōte fe
minaꝝ. Plautꝰ. quo mag' eā aspicio tā
mag' nubata ē. Nā ⁊ lumē q' circa angl'
oꝝ capita pingit' nōibꝫ uocat'. lꝫ ⁊ nībꝫ
sit dēsitas nubiū. Capitulū ē q' uul
go capitulare dr̄. i. ⁊ cappa. ul' q' duos
apices ut cappa lrā hēat. ul' q' capitis
ornamētū ē. Mitra ē pilleū frigiū ē
cap̄ tegēs. q̄le ē ornamētū capitis fe
minaꝝ deuotaꝝ. s; pilleū uiroꝝ ē. mi
tre āt feiaꝝ. Redimicula āt s̄ qbꝫ mit'
alligat'. Pilleū āt ut p̄diximꝰ a pelle
erat. nā mit' ex lana ē. Vicla ē mit'
u'giāl' capitis. Vitte s̄ q̄ ī crinibꝫ q̄ in
nectūt'. qbꝫ flauētes religāt' capilli
⁊ uitte dce q' uinciūt. Tenia āt ē uittaꝝ
extremitas dependēs diuersoꝝ coloꝝ. Se
mita ē q̄ corona uinciat'. Semī uo extre

ma parte intexta que dependeret corone. Retiolum est quod colligit comas. dictum ab eo quod retinet crines ne effundantur. Discriminalia capitis mulierum ornamenta, ex eo quod caput auro discernatur. Nam discriminare dividere dicitur. Antie sunt cincinni dependentes propter auriculas greco vocabulo ab auribus. Acus sunt quibus in feminis ornandi crinium compago retinetur ne laxius fluant et sparsi dissipentur capilli. Inaures ab aurium foraminibus nuncupate, quibus pretiosa gemma lapidum dependuntur. Has insignia puelle utique ante prius tamen dextra gerebant. Torques sunt circuli aurei a collo ad pectus usque pendentes. Torques autem et bulle a viris geruntur, feminis vero monilia et catelle. Dicte autem torques quod sint torte, et bulle quod similes sint rotunditate bullis que in aqua vento inflantur. Monile ornamentum ex gemmis est quod solet ex feminarum pendere collo. dictum a munere. Hoc et sertum dicitur quod constat ex amphoriolis quibusdam aureis gemmis quas variis in modum facte serpentis. Non nulli hec et segmenta longe habitum. Hinc et segmentatas vestes dicimus, ut ipse: Et segmentatis dormiunt parvula cunis. Plerumque autem per monile omnia ornamenta matronarum significantur et quecumque illis munere dantur. Murena vulgo vocatur quod sit auri metallo in virgulas lentescente quedam ordinis flexuosi cathena contexitur in similitudinem murene serpentis, que ad collum ornandum aptatur. Hec interdum auri atque argenti texitur virgulis. Unde in Canticis canticorum: Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. Catelle sunt catenule colli invicem se comprehendentes in modum cathene, unde et appellate. Dextrale communes esse virorum ac feminarum, quia in brachiis usque ferro dextere est. Armille autem proprie virorum sunt collate victorie causa militibus ob virtutem armorum. Unde et quondam vulgo viriole dicebantur. Ab illis circulus armilla non discrepat, quia ipsa quoque humeros ambiendo constringit. Sed armilla latius extenditur, circulus totus fit flexibilis. Sed quibus precio feminarum ornatur vel primum tenetur auris in brachiis seu cingulo in libris. Lunule sunt ornamenta mulierum in lune similitudine bullule auree dependentes. Specula sunt in quibus femine vultus suos intuentur. Dictum autem speculum vel quod ex splendore reddatur vel quod in feminis intuentes considerent speciem sui vultus et quicquid ornamenti decere videtur adiciant. Anischelide est apud feminas cum ornamenta quibus gressus earum ornatur. Alfactoriola vascula sunt muliebria quibus odoramenta gestantur.

De anulis.

Primus Prometheus fertur circulum ferreum incluso lapide digito circumdedisse. Qua consuetudine ceteri usi anulos habere ceperunt. Anuli autem per diminutionem dicti a circulis et anis, quod est circum brachia et circum crura. Unde et signa eorum per diminutionem sigilla. Nam signa maiora sunt, sigilla vero minora signa. Anulos homines primum gestare ceperunt quarto a pollice digito, quod eo vena quedam ad cor usque pertingat, quam notandam aliquo in signo veteres putaverunt. Apud romanos anuli de publico dabantur et non sine discrimine. Nam dignitate precipuis viris gemmati, ceteris solidi. Anulum aureum tamen servo nec libertino gestabat in publico. Sed anulo aureo liberi utebantur. Libertini argenteo, servi ferreo. Licet et multi honestissimi anulo ferreo utebantur. Apud veteres ul-

unū anulū uti i fame btū uiro. Gr
accꝯ imeniū. Cōsidate qrites sinis
tram eius. Gn eius auctoritatē sequu
tui. q pp mlier cupiditatē. ut mlier
ē ornatꝯ. Crassꝰ q ap ptr puitise
situte duos hnit anulos. eū p ferēs.
q pecia ei imsa eiusdē. Milia i ro m
nor. p grauitate anuli gestare i di
gito abstinuerūt. Femine nō usa a
nulos n q uirgini spōsꝰ miserat. neq
āplius q binos anulos aureos i digi
tis hre solebāt. At nc p auro nllm
feis leue ē. atq imune mbrū. In
ē gnā anuloꝝ st ungls. samatius.
tinus. Ungulꝰ ē gēmatꝰ uocatusq
h noie. q sic ungla carnē. ita gēma
anuli auro accigit. Samotrius au
reus qdē. s capitlo ferreo a loco uocat.
Tinus purus ē pmū i bithinia factus.
qm olim tinium uocabāt. Flaccus. Lugē
te ma uita n smaragdos berilosq m
flacce. n nitētes p cādida margarita
sitos. nec qs tinica lima ppoliuit an
ulos n iaspios lapillos. De cingulis.

Cinctꝰ ē lata zona et minus lata
semicinctiū et utrisq minima cigl.
nā a cinctu p diminutōe cigulū noi
natū. Cincto quondā iuuenes i exercitatōne
cāpestri uerecūda uelabāt. unde et cāpestre
dicebāt. Baltheū cingulū militare
ē. dictū p eo q ex eo signa depēdeāt ad
demōstrādā legiōis militaris sūmā.
i. sex miliū sexcētoꝝ ex q nūo et ipi
cōsistit. unde et baltheꝰ dr nō tm q cing
s et q ad arma depēdeāt. Zona grecū est
qd illi zonarium cingulū nūcupant.
Strophiū ē cingulū aureū cū gēmis.
de q ait Cinna. Strophio lactantes
cincta papillas. et pendentis. ſcm

gēme strophio illigata ē. Limꝰ ē ci
ctꝰ q publici hebāt fuit. et dcē limꝰ
qa transuersas ht purpuras. i. limas. Cal
tulū cingli genꝰ a q acoloꝝ dcm. Fi
bula grecū ē. qd illi fibli dicēt q ligat.
Subfibulū sb ligaculū. Redimiculū
ē q succinctoriū sīi brachile nūcupamꝰ.
q descēdēs p ceruicē et alaꝝ collidi i
uersū. utrasq alas sinꝰ ābit. atq hic
inde sb cigit. et ut cōstringēs latitudinē
uestiat. corpꝰ cōtrahat atq cōiugēto cō
ponat. hc uulgo brachile qi brachia
le dnt. qm nūc nō brachioꝝ s renū
sit cigulū. Succintoriū ā uocatū q ut
dcm ē sb brachiis ductū alaꝝ sinus
ambit. atq hic inde succigit. Fascia
ē q tegit pectꝰ et papille cōpmūt. atq
cōspātī ciglo angustiꝰ pꝰ artat. et dcā
fascia q i mod fasciū corpꝰ alligat. i
hic et fasciole qbꝰ uulnia colligāt. Vi
tta dcā. q ea pꝰ uicet instar uitis h
gātis. Limbꝰ ē qd nos ornatūm dicimꝰ
fasciola ē q ambit extremitatē uestiū.
aut ex filis aut ex auro cōtexta. assu
taq ex trinsecꝰ i extrema pte uestimtis
ul clamidis. de q uirgilius dic. Sidon
iā picto clamidē circūdata limbo. De

Sutores nūcupatos calciamentis.
q insertis filo porcoꝝ setis suāt.
i. cōsuāt. qi setores. Caligarios uo n
a collo pediū. s a calo. i. ligno uocatos.
siū q sin calciamēta nō possūt. qs greci
calopodas dnt. fiebāt at pꝰ ex sali
ce tm. hic et calciamēta dcā. q i calo.
i. ligno fiāt. ul q calcēt. Crepidis
greci an repertas soleas usi st. Est aūt
genꝰ singlari formā. idē utrisq aptū pe
di. dextro ul sinistro. Crepidas aūt
dcās q cū sono stringāt. sīi a pediū str

pidū ī ambulando. Calceis reges
utebāt̄ ⁊ cesares forṁ cor. Patti
ce calcee romulꝰ repperit. uīī. corrig
iar assutaqꝫ luna. hec soli patricii
utebāt̄. Lunā aūt ī eis n̄ sidis formā.
s; notā centenarii nūi figebāt q͂
initio patricii senatores .c. fuīnt. Ocree
tibialia calciamīta sūt. dcā q͂ crura
tegāt. Coturni ē q̇bꝫ calciabāt̄.
tragedi q̇ ī teatro dicturi erāt. ⁊ alt̄
ītonātiqꝫ uoce carmina cātaturi. Est
ei calciamītū ī mod͂ crepidar q͂ ⁊ re
ges utebāt̄. s; tale ē ut ⁊ dextro ⁊ i
leuo cōueniat pedi. Sarce calciamīta
comedor erat. sic tragedor cotur. q͂s
q͂dā ⁊ calones appellāt. eo q͂ ex sali
ce fieāt. Nā grece ut diximꝰ lignū
cala uocāt. Talares gn̄a calci socci
ē. q̇ ī noīati uidēt̄. q͂ ea figūa sit ut
cōtigāt taluū. sic subtolares q͂ sub talo
sit q̄i subtalares. bitrigilli ē q̇ p
plātis cōsuti ē. ⁊ ex superiori pte corri
gia trahit̄. ut cōstrīgāt̄. Vn̄ ⁊ noiant̄.
Osas puto ab osse p͂mū fcās. ⁊ q͂uis nc
ex alio gn̄e nom̄ tn̄ p͂stinū retinet.
Ullei sūt ē cothor solo alto. Superio
ri aūt pte cū osseis ul̄ eneis malleol̄.
ad q͂s lora deligabāt̄. Dcī ē aūt a colo
re rubro qual̄ ē mullꝰ piscis. So
lee sūt q̇bꝫ tn̄ pedū plāte tegūt̄. dce ⁊
a solo pedū. Jt̄ solea matial̄ ex mat
ia ⁊ corio ītexta. Socci cui' dimmu
tiui̇ succulli appellati tn̄ q͂ saccū hāt.
ī q͂ pr plāte ītroit̄. Callicule. Cal
ige ul̄ a colo pedū dcē ul̄ q͂ ligāt̄. Nā
socci nō ligāt̄. s; tn̄ intro mittūt̄. Cer
nui socci ē sn̄ solo ligulati. q͂s nos foli
atos uocamꝰ. Clauati. q̄i caluati.
eo q͂ minutis clauis .i. acutis sola

caligis uinciāt̄. Perones ⁊ carpones
rustica calciamīta ē. Laxea calcia
mīta ē mulier. Corrigie a coriis uo
cit̄. ul̄ a colligōne q̄i colligie.

Explic̄ liber .xix. de nauib; ⁊ edificiis ⁊ uestibus.
⁊ de uasis ⁊ istrūtis rusticis .l. .x. ac. capi.

De mēsis ⁊ escis. .i. liber .xx.
De potu. .ii.
De uasis escariis. .iii.
De uasis potariis. .iiii.
De uasis uinariis ⁊ aquariis. .v.
De uasis oleariis. .vi.
De uasis coquinariis ⁊ pistoriis. .vii.
De uasis repositoriis. .viii.
De uasis luminariū. .ix.

Primꝰ dedalꝰ mēsā ⁊ sellā fec̄. Co
q͂ne apparatū ciptꝰ q͂dā p̄
mꝰ cōposuit. q̇ ī eo assumptis lōis mir
te uolūtaria parat. ⁊ ītio q͂ hiis q̇
gule atqꝫ edacitate fuit ⁊ aiaz ⁊ cor
pꝫ interfic̄. Lesu ⁊ comesu mēse ferin
uocabulum. nullum ei aliū hēt usū. Tor
di. a tortis herbis q̇ a culētū hūīs
subponit̄. Stephadiū ab stipidibꝫ
dcm̄. q̄i stipadiū. sic ei pꝫ ceptū ē.
Accubitū a cibo uocatū. q̄i ad cubitū
replar. Cōuiuiū ap̄ grecos a copotatiō
ne. ~~acq̄ꝫcor~~. ap̄ nos uo a cōuictu
retiꝰ appellat̄. ul̄ q͂ inte colloquntur
hēt. Jt̄ cōuiuiū a multitudīe cōuescēti
ū. Nā p̄uata mēsa uictꝰ ē. n̄ cōuiuiū.
Cōuiui tpl̄r modꝰ. discūbēdi. edēdi.
⁊ bibēdi. Discūbēdi ut thoris uessi
discūbēr pictis. Edēdi ⁊ bibēdi ut
p̄q͂ pma q͂es eplis mēseqꝫ remote.
crateras magno statuēt ⁊ uina co
ronāt. Cibꝫ dcs̄ q͂ capit̄ ore. sicut
esca q͂ ea ēe capit. Victꝰ pp̄e uocat̄.
q͂ uitā retinet. Vn̄ ⁊ ad cibū uocare

iuuare dr. Alimonia dr eo q eis
supptu corp alat. Hac iuuenes ac
cipiunt ad icremtu. Senes ad pse
ueracioi. Neq ei subsiste potat caro.
n cofortet alimtis. Alimtu e qi
alim. Alimoniu aledi cibā. Af
uecia nucupata qi rei imnu exu
berantis effusio. ult q sat e. modu
q no e. Opulecia ab ope dca e q
si discucias iuuenes ea tene mod.
na quo opitlat q imnu e. ei in
comodis sit sepe q par. Eple ab
opulecia nr dc. Eple e at simplices
i duo necia diuidut. pane 7 uinu.
7 i duo supflua q tra 7 mare nesce
di ca exqrit. Dapes at regu st.
eple puator. Delicie nucupate de
q ijs delectet hoies easq suauit
appetat. Pulmtu e a pulte uocat.
su ei sola pultis si q alid eis pm
ixtione sumat. plinctu ppe dr. Sa
cietas at 7 satietas e differ. Na sa
cietas ex uno cibo dici p. p eo q sat
sit. satitas at a satira nn accep q
e uarie alimtor appatu copositu.
Crapla e imodarata uoracitas qi cru
da eplā. cuius crudelitate guat cor
7 stomach i digestu afficit. Inmodi
ca ei uoracitas uitiu e. s tm. i. salu
tis qtu sustentatione neq sufficiat.
Iantaclin e pmu cibu q ieiuniu so
luit. un nucupatu. Rigidis. Nec
tpi ieiunia iantaclis leuib pollu
unt. Prandiu ab apparatu ededi
dim. ppe at ueteres pndiu uocabat.
om militu cibu an pugna. un e
illd ducis allaqui. Prandeamus tanq
ad inferos cenati. Merenda cib q decli
nata die sumit. qi p meridie ededa 7

proxima cene. un 7 an cena a qbudam
uocat. i. merendare. qi meridie ede. An
nona cetu e a tpre q nonam ueteres ad
cibu aduocerit. Hic marcial impar
excelso frige nonatores. q 7 insq
hec pse facit. Cena uocata a coio
ne uescentiu. ceno qppe gci coe dic.
un 7 coicites q coit. i. pit coueniant.
Ap ueteres ei solit erat i ppatulo uesci 7
coit eplari. ne singlaritas luxuria gig
neret. Est a cena uespertin cib. q ue
spertina antiq dicebant. In usu ei non
erat pndia. Panis dc q cu oi cibo
apponat. ut q oe aial eu appetit. Pa
ei gce oe dr. Cibarius e q ad cibu famis
dat. n delicat. Fermtat fermentis
cofect. Azim no fermtat. na azim
e sn fermto sincer. Acrozim leuit
fermtat qi acro azim. Siligine
pais a frumti gne nucupat. siligo
ei gen e tritici. Rubid recoct. 7 ru
be fac. Subcinericius cine coct. 7 reu
sat. ipe e focaci. Clibanici i testa
coct. Sphugia pais aq diuti ma
larat. similis ei medica accep. 7 fer
mtu modice. 7 ht humectatois pl q
ois pais. un 7 sphugia nn accep. Pla
cete e q fiut de farre q alluba dic:
eo q libeat 7 placeat. Dulcia e gna
pistor opis. a sapore dca. melle ei as
pso sunt. Crusta supficies pais ipa
7 fragmita q diuidi ut fracta. Fer
mtu a feruore nucupat. q pl plima
ora no p ctini. crescedo ei excedi. Fa
rina 7 furfures a farre dec cui e pga
mta. Amulu flos farine tenuissim
p leuitate de mola electu. un 7 appla
tu qi amola. Simila. Collines. Ca
rnes dc q care e. su acerido. un 7

agentis circas uocatur. Crudum quod sit cru-
entum. est enim cum sanguine. Coctum quasi coactum.
id est ab igne uel aqua uiolentum ut actum in
suique commestionis captum. Assum quod ardeat
at quasi arsum. Elixum eo quod in aqua sola deco-
quitur. lixa enim aqua dicitur. ab eo quod soluta sit.
unde et solo libidinis luxu et umbra loco
mota luxa dicuntur. Frictum a sono dic-
tum quando ardet in oleo. Salsum quasi sale as-
persum detractis medio sillabe literis. Ran-
cidus ex sono nuncupatum quod raucos effici-
at. Succidia carnes in usum reposite a
succidendo dicte. Lardum eo quod in domo re-
positum conseruatur. nam antiqui domos lares di-
cebant. Tarea lardum est gallice dictum.
unde et Affranius Liosa gallum saginatum
pigui pastum tarea. Axungia ab unc-
tione dicta. Sebum a sue dictum. quasi sueuum.
quod plus pinguedinis hoc habeat animal. Offa est
proprie frustum decisum. est diminutiuum offe-
lla facit. unde et offarum quedam quod periclati. id est of-
fam ex qua sapit. nam offa latratum qui in
ora canis iacitur. faciat illico conpescere et
silere. Frustum uocatum quod capitur a frumine.
est enim frumen summa pars gule. Pulpa dicta
quod cum pulte olim mixta uescebatur. unde
et pulmentarium a pulmentum dictum. Lucanice
dicte quod primum in lucania facte sunt. Farcime-
cen dicta et minuta quod ea intestinum far-
ciatur. id est impleatur cum alia ex commixtione.
Minutal uocatum quod fiat de piscibus et isi-
ciis oleribusque minutatim concisis. Afratum
quod lactine spumam uocatur. afro enim grece
spuma dicitur. Mertisia inmortatio ex pi-
sce fiat. unde nominata. Isicium piscem quendam
dicunt. ex quo primum isicia facta sunt. quamuis ex
alio genere piscium fiat nomen tamen piscis
uocabulum retinuit. Galatice a colore lac-
teo [illegible] nominate. grece enim gala lac dicitur. Sple-
nis a rotunditate greco uocabulo appella-
tus. quoque enim rotundum [illegible] splen
a grecis dicitur. Ius coquine dicitur magistri uoce
nam apud ueteres quod coquendi [illegible] hec
grece zema uocabant. Caseum uocatum quod ca-
reat sero. quasi carens. nam serum enim [illegible]
[illegible] ut propriis arguatur. Colostrum [illegible]
nouum quod necdum gignis est. ac grece [illegible]
[illegible] est per calorem. grece enim alba gle-
ucos dicunt. Lac uero et sanguis quod nutrit quod
[illegible] nam a lacte nutrimur. unum sanguine
[illegible] quasi coactum. quasi coagulatum. accep-
tum enim secum alia speciem coagulat. Mel grece
appellatum est. quod ab apibus inuenitur. proba-
tur. nam apis grece melle dicitur. Antea autem
melle de rore erat. inueniebatur in arun-
dinum foliis. unde et uirgilius. Aereus est
aque mellis celestia dona. sicut adhuc nunc usque
in india et arabia colligatum. reperiatur
ramis in hereus in similitudinem salis. Omne autem
mel dulce. sardum amarum est ab absin-
cio. cuius copia eius regionis apes nutri-
untur. Famum uocatum quod comeditur magis quam
bibitur. fage enim grece comedere dicitur. Aiunt
enim medici. et qui de humanorum corporum scien-
tiis [illegible] papiueque galienus in libro [illegible]
bilis est crepiscit aliquo priorum et uinemiu
ne perfecte etatis iuniorum mulierque corpo-
re [illegible] calore feruere. et nociuum esse his eta-
tibus cibos. qui calores augeant sanitatem
que conducere. frigida queque in esum sumere.
sicut e contrario senibus. quod pituita laborat et
frigide calidos facile et uina ueteta precipi-

DE POTU.

Potio a greco diriuatum. DE POTU.
Potus uocata. hec enim illi poton dicunt. Aqua quasi
equalis uocata quod superficies eius equalis
sit. hinc et equora. quas tamen recentes dici-
mus quia non est utilis uetustate ut unus a-
strum sublata de flumine. fonte uel puteo.

fercescat ei uetusta. Vinu͂ m̄ dcm̄ q
eius potus uenas sanguine cito repleat.
huic alii q nec cura soluat breui appe
llat. Veteres uinu͂ uenenu͂ uocabant.
Vñ & inuentu͂ ē uin⁹ letiferi succus hec
uinu͂ uocatu͂ illud uenenu͂. Vñ & pom̄
libro q de uirginitate conscripsit
adolescentulas loqt. ita uinu͂ debē fu
ge ut uenenu͂. ne p etatis calore
feruenti bibant & pereant. mi ē q ap̄ uete
ranos femine nō utebant uino. nisi sa
crorum certis diebus. Meru͂ dicimus
cu͂ uinu͂ puru͂ significamus. Nā meru͂
dicimus cu͂ uinu͂ atq sincerum ē. sicu
ti & aq̄ mera nulli utiq rei mixta.
Hic ex merenda quā antiqui id tēpus
prius operarijs quibus panis meri daba
t. aut q inudicet eo tpr̄e. i. soli ac se
pati. nō ut i prandio aut i cena ad i
uicē mēsa. Vnde ē sermo i illud tps q p
mediu͂ die ē i meridie appellari q pu
ru͂ sit. Mustu͂ ē uinu clarū statim co
latu͂. dein at credo mustu͂ q ise lim
tria hat mixtu͂. Nā mo tria. uin et
hirnus. cuius tanta uis feruoris ē ut
uasa quamuis grandia ex eo plena absq
spumine repleta ideo dirumpant.
Roseu͂ uinu͂ i. cu͂ robore. rosa ei rubr.
Amineu͂ uo qsi sine mineo i. sin rubore.
Nā albu͂ ē. Sucinatu͂ sicamo ge
me sile ē. i. fului coloris. Limpidu͂
uinu͂ i. pspicuu͂. ab aq sūp dcm̄. qsi
liphidu͂. Limpha ē aq. Turbidu͂ qsi
turbidu͂ i. tra conturbatu͂ q ē fex. Fa
lernu͂ uinu͂ uocatu͂ a falerna regi
one campanie ubi optima uina nas
cunt. Collatu͂ uas ... trinsapat.
is depurat. Gazetu͂ uo regio uin
defert. Gaza ei oppidu͂ ē palestine.

Aufertu͂ uinu͂ dr̄. q altario libatur atq
offerr. Spuriu͂ q offerri nō lz. aut ē aq
admixta ē qsi spuriu͂. Id ē immundum.
Honorariu͂ uinu͂ q regibus & potentibus ho
noris gr̄a offert. Cato de innocentia sua.
Cu͂ enim i prouincia legatus q plēs ad p
tores & consules uinu͂ honorariu͂ dab
at. Nūq accepi. ne priuatus qdē. Cru
du͂ uinu͂ ē insuaue q sine potat. Ace
tu͂. ul q acutu͂. ul q aqticiu͂. Vinu͂
ei aq̄ mixtu͂. cito i hoc saporē redigitur
& acidu͂ qsi aqdu͂. Conditu͂ uocatu͂ q
fit simplex & mixtione pigmentorum conposi
tu͂. Lactatu͂ ē potio e lacte. Mulsu͂ ex
melle dcm̄. Est ei potio ex aq & melle.
q grece melicratu͂ uocat. Anomelu͂
mustu͂ melle admixtu͂. uehementerq a
gitatu͂ atq conmotu͂. Adromelu͂ q fi
at ex aq & mal' matianis. Sacceatu͂
hoc ē aq fece uini admisso & sacco ex
presso. Limei oximel appellatu͂ q aceto
& melli permixta conficiat mistura. Vñ & dul
cedinē retinet & acrimoniē. Rodomelu͂
dr̄. eo q i succo ros mel admisceat.
Melicratu͂ uinu͂ melle mixtu͂. Medus
qsi melos. q ex melle fit. sic calami
tas p cadamitas. Vectuma pingis
decocta usq ad crassitudinē mellis ac
refrigerata. utilis stomacho. Passu͂ i
qcum ex uua passa conpssu͂ effluxerit. Di
citur at passu͂ a patiendo. Nā ponitur u
ua siccior & dequoquitur & tunc fit passu͂. De
frutu͂ dcm̄ ē q defraudatur & qsi fraudē
paciat. Carenu͂ eo q feruendo ptē ca
reat. tcia ei pte minuta admissa. q re
manserit carenu͂ ē. ē cōtrio sapa. Sapa
ē q feruendo ad tciam ptē reducta des
cendit. Sicera ē ois potio q ex uino ineba
re pot. Cuius lz hebreu͂ nom̄ sit. tm̄ latinu͂

sonat. p eo q ex suco feruenti ul' pom
or efficiatur. aut palmar fructus in liquore
exp̄mat. coctisq; frugibus aq pinguior
q sucus colat. ex ipa potio sicera nu
cupat. Ceruisa a cerere .i. fruge uo
cata. Est ei potio ex seminibus frumenti
uario m͞o confecta. Celia a calefaciendo
appellata. Est ei potio ex suco tritici p
arte confecto. Suscitatur ei ignea illa
uis germinis madefacte frugis ac deinde
siccatur. 7 p' in farina redacta molli suco
admiscetur. Q° fermento sapor austitat
7 calor ebrietatis adicitur. q fit in his p
tibus yspanie cuius ferax uini locus non
est. Fex dicta q sese uasis emergendo af
figat. Garum est liquor piscium salsus q oli
conficiebatur ex pisce q greci garon uoca
bant. Et q̄uis nc ex infinito gnē piscium
fiat. nm tm̄ pristinum retinet aq initium
sumpsit. Liquamen dictum eo q soluti in sal
samento pisciculi eundem humorem liquant. Cui
liquor appellatur salsugo ul' muria. pprie au
muria dr aq sale admixta. affecta
q gustu in mod' maris. Sucus dcs. q
sacco exp̄matur. ut tipsane. Tipsane.
zema. apozima. greca uocabula e. Titule

De uasis escariis. i. | xx. ix. vii.
De uasis potatoriis. ii.
De uasis uinariis 7 aquariis. iii
De uasis oleariis. iiii.
De uasis coquinariis 7 pistoriis. v.
De uasis repositoriis. vi.
De uasis luminarium. vii.

Uasa dicta a uescendo q ieia esce. e diminuti
uum uascula q̄i uescula. Fictilia dicta q
fiant 7 figantur ex terra. fingere ei facere for
mare 7 plasmare. unde 7 figuli dicuntur 7 uas
fictile dr. n̄o fictum illud q̄ mendatium est. s

De uasis escariis.

q formatur ut sit 7 habeat aliq̄ formam. unde
7 aplē dicit. Nunq̄ dicit figmentum ei q se fi
nxit. q̄re sic me fecisti. Fictilia uasa
in samo insula pri' inuenta traduntur facta ex
creta 7 indurata igne. unde 7 samia uasa.
Postea inuentum est 7 rubea addere. 7 ex rubra
creta fingere. Antiquiores autem fuisse usum
fictilium uasorum q fundendi eris aut argen
ti. Apud ueteres ei nec aurea nec argentea.
s3 fictilia uasa habebantur. sic amfora doli
is excogitatis ad aq̄s amphoris. id
tis ad balnea ac reliq̄s q in usibus hoi
num aut rota fiunt aut manu aptantur.
Argilla a greco a terre uocabulum suscep
q mollis efficitur testa n cocitur e uocab
ulo pristinum generis. q̄ q fuit n e. Are
tina uasa ex aretio municipio italie
dicunt' u fiunt. Sunt ei rubra. de q̄bus sedulius.
rubra q appositum. testa ministrat olus.
Samia uasa q̄dam putant. Ab oppido sa
mo grecie hec tm. Alii dicunt etiam ee ur
be q n̄o longe a roma nascitur q samia
appellatur. Celata uasa argentea ul' au
rea e signis eminentioribus intus. e̅ n̄o
expressa a celo uocata. q e genus ferra
menti. q uulgo cilionem uocitant. Tireu
tica uasa celaturata greci e. Anaglifa
q superius sit sculptum. Greci ei ana sur
sum gliphe sculturam dicunt .i. sursum sculpta.
Discus a grecia sicus ab specie scuti. unde 7 scute
lla. postea discus uocatus q det escas .i.
apponat. a q 7 discumbentes dici. ~~ac~~
~~[illegible]~~ .i. q iacent. Me
nsorium uocatum amisa p diminutionem
qsi minsorium. Parapsis q̄drangulum.
7 q̄drilaterum uas .i. paribus absidis.
Patena q dispansis patentibus q̄ sit o
ris latis. Cauata q̄i cauata. E. p. e.
lira posita ~~[illegible]~~ 7 cetera. s3 illa cauata

ista xaua. Sic et greci hoc nuncupant. Scu-
tella a scuto per diminutionem est dicta. est ei ci'
de similis. Apophoreta a grecis a ferendo
poma uel aliud nominata. est enim plana. Sa-
linum uas aptum salibus. idem et silutica. quasi
saltica. Acitabulum quasi aceta forum. quod
acetum ferat. Coclear ab usu proprio cocle-
arum dictum. Hic est illud uetim distichon. Sum
cocleis habilis. sed nimio utilis ouis. Nun-
quid scis potius. cur coclear dicor. Tri-
podes greco nomine. latine tripedes. Quod autem
quattuor pedibus insistit. abusiue dicitur.
In uasculis autem tantum queritur quod placeat ma-
nus artificis. preter argenti splendorem
metalli. De uasis potatoriis.

Poculum a potione nominatum. Est enim com-
uas in quo bibendi est consuetudo. Fia-
le dicte quod ex uitro fiat. uitrum enim grece fia-
li dicitur. Patere fiale est dicte. uel quod in ipsis po-
tare solemus. uel quod patentes sint dispan-
sisque labris. Cratera calix est duas habens
ansas et est grecum nomen. Declinatur autem ab
eo hic crater. Fiala latine hec cratera dicitur. unde
et persius. Sit crateras argenti. Virgilius.
Crateras magno statuunt et uina coro-
nant. Fiebat enim primum a conexionibus uir-
gultarum. unde et dicte crates a potu craterum.
id est quod se inuicem teneant. Ciati quoque sicut cim-
bia. et ipsa pocula sunt genera. ex quibus cimbi-
pocula dicta est. ex similitudine cimbe nauis id est
tranlis species pocli. quod ductum. id est uno spiritu
bibitur. Bachea primum a bacho. quod est ui-
num nominata. postea in usibus aquarum transiit. Ca-
lices et calati et scale pocula sunt genera.
.ana ex ligno facta unde uocata. Greci enim
dicunt lignum cala dicebant. Ampulla quasi am-
pla bulla. similis rotunditate bulle. que ex
pirmis aque fuit. atque ita inflatur uento.
De uasis uinariis et aquariis.

Enoforum uas ferens uinum. Eno enim in
grecum est. de quo est illud. uertitur enoforis
fundus. sinna nobis. Flasce ex greco uocabulo
dicte. hec pulchedis ac tecodedis fiale
primum facte sunt. unde et nuncupate. postea in usum
uini transierunt. manente greco uocabulo unum
supra fuit initium. Lagena et sicla greci
nomina sunt. inflexa ex parte ut fieret latinum.
Illi enim lagenon. nos lagenam. illi siclen. nos
siclam dicimus. Cantarus. Idria genus
uasis aquatile per diriuationem uocata. ydor
enim grece aqua uocatur. Situla quod sitientibus
apta sit ad bibendum. quod uas greci cadum uo-
cant. Catinum uas fictile. quod melius ne-
utro dicitur genere quam masculino. sicut et salinum
dicitur uas aptum salibus. Orca est amphore
species. cuius minore uocabulo urceus. dim-
minutiuus orceolus est. Seriola est orce
ordo diriuata. uel uas fictile uini. apud si-
rias primum excogitatum. sic siliases a cili-
cia nuncupate. unde et primum aduecte sunt.
olim. Cupe et cupas a capiendo. id est ac-
cipiendo. aquas uel uinum uocatas. unde et
caupones. Utres ab utero quod
ulgarum uas in quo mulgentur pecora. idem et
mulctrum ab eo quod in eo mulgatur lac. Labrum
uocatum eo quod in eo lauationem sit solitum e-
ssentium. cuius diminutiuum labellum. Idem
et alueum. quod in eo abluuntur sit solitum est. Pe-
lues uocate quod in pedes lauentur. Sifon
uas appellatum. quod aquas sufflando fundat.
utuntur enim his orientes. Nam ubi senserint domum
ardere currunt cum siphonis plenis aquis
et extinguunt incendia. Sed et cum aras expressis
ad superiora aquas emundant. De uasis
Eamicarum uas olearum. oleariis.
Scortia uas olearum quod sit ex co-
rio dictum. Alabastrum uas unguentarium
e lapide sui generis cognominatum quod

alabastrite uocat q i corrupta ungu
enta fuat. Pixides uascla ungētar
ia ex buxo fca. Nā q nc buxū gci pi
xū uocāt. Lenticla uascl'm olearū ex
ere aut ex argēto fcm. Alimēdo dic
tū. His ei reges ⁊ sacdotes linebāt.

Coquina uasa **De uasis coquinariis**
coquēdi uasa pa ⁊ pistorius.
ta. coqla dr. plautus. Eneis coctis
in excocta ē ois mecha. Olla dca p eo
q ebulliat i ea aq igni sbiecto. ⁊ altū
uapor emittat. Vn ⁊ bulla dr q i aq i
uēto. intus spu sustētat. Patella qi
patla olla. ē ei oris patētib;. Cacab;
⁊ cucuma a sono feruoris cognomi
nāt. H i gcis ⁊ latinis oia noia hnt.
s; utrū latini a gcis. an gci a latinis
h uocabla mutuassēt icrtū ē. Lebetes
enee st gco f'mōe uocate. St ei olle i.
minōres iusui coquēdi pate. Sarta
go ab strepitu soni uocata. qn ardo
i ea oleū. Tripedes appllāte q trib; pe
dib; sistēt. Has gci tripodas uocāt. Mo
la a sui rotūditate uocata ut mola
pomoz. sic ⁊ gci. Cribrū q i ea cernat
frumtū. qi cernifiū. Rotabulū dcm
a pruēdo stcora. sue ignē coq̄di pa
nis gra. **De uasis repositoriis.**

Gazofilatiū archa ē i q colligūt in
teplo ea q ad idigētiā paupez
mittūt. Cōpositū ē aūt nō de ling psa
⁊ gca. Gaza ei ling psaz thesaur. fi
lacion gce custodia intpratr. Arca dca
q arceat uisū atq; phibeat. Hic ⁊ ar.
hic ⁊ archanū. i. secrtū. un ceti arcēt.
Ibutū nō gcū nō ē. q nc archā dicim.
celis ad ad ponēd ista fc loc;. seu ad
uestes ul' pecia; custodiēdā. Vn ⁊ p i
diminutōnē dr. Mozzia qi medica

un ⁊ medū. c. p. d. sic solēt itali. oz
ie, p odie. Sozma
Saccus a sago dcs. q eo csuto effici
at qi sagu. Marsupiū saculu nūm
oz. q gci marsipā appllānt. Quedā
ei gca noia i latinū paulo iflectūt.
ut rōanoz eloqū. Sitarcie nautaz
ē. ab eo q sute ē. Inuolucrū dcm q
ad ise teneat iuolutū. Fiscus sacul'
ē publicus. un ⁊ fiscelle dnr. hc hnt
ex auctores ⁊ i eo mitūt publicū
debitū q reddit regib;. Fiscus ā pme
positōis ē diriuatiuū fuscina dimi
nutiuū fiscella. Canistrū fusis ca
nis cterit. un ⁊ nūcupatū. Alij gcū
assert. Cubella a costis ex cana uel
ligno q;b; cterit noiata. Cofinus ē
uas ex uirgltis aptū mūdare stcora
⁊ tcā portare. de q dic psalmista p
isrl'. Manus eius i cofino suier. Dcs āt
cofinus. qi conus. qi curuus. Corbes
dcē q curuatis uirgis cterūt. Spor
ta q ul' ab sparto fi solebat. ul' q ex
sportet ad. Sporta ab sparto dca. nō
ab sport. ido sic qdā uolūt. po ei ab sp
arto fiebāt. **De uasis luminariū.**

Ab igne colēdo ⁊ ligna āti q appe
llat focū. Foc ei gce latine igs
ē. Vn ⁊ uul philosophos qsdā certa, p
cant. ⁊ rerū fin calore uiuēs nascitur.
a dcs ut de septētone poeta dicat. Ste
rili nō qcq frigore gignit. Varro a
fouē aut dcs q foueat ignes. Nā igs
ipa flāma ē. Qcq āt ignē fouet foc
uocat. seu ara sit. sū q ā iq igs foue
t. Lucerna a lucinio dca ē. un ⁊ binus ē.
lu. ut psio. Disposite pingue negulī
more lucerne. Si ei aluce dicer nō ita
ret us;. Lucinio ā qi lucinius. Sit ei a

cendela luchne. Candelabrum a candel-
dum. quasi candelafer quod candelam ferat. Ce-
reus pro diminutione. cera enim hinc ex qua formi-
tur. de qua quidam. Hic tibi nocturnos prestabo cere-
us ignes. Subducta luce. altera lux tibi
sit. Lacunaria pendentia sunt luminaria quasi
lucunaria. id est in aere lucentia. Funalia
dicuntur que intus ceram sunt. dicta a funibus quos an-
te usum papiri cera circumdatos habuere maio-
res. unde et funia dicuntur. Funalia apud grecos
scolaces dicuntur. quod est scolie. hec est in ostris.
Hec item funes et funalia nominabant.
Funalia candelabra apud veteres extitisse
similiter habuntur. ab uncis quibus funiculi
cera vel huiusmodi alimenta luminis ob-
lita figebantur. Inde itaque et similiter pacuvius
funalia dicebantur. Lampas flamma est
in titione lucens. dicta quod latens motum ondi-
undatur. Fax dicta quod focum faciat. est dimi-
nutivum facula. Laterna vero vocata quod lu-
cem intus habeat clausam. Fit enim ex vitro re-
clusa intus lumine ut venti flatus adire
non possit. et ad prebendum lumen facile ubique
circumferatur. ex quoque ligneis per angulos po-
sitis sursum tabulatis. ac circum vestita per-
gameneis. intusque cereo imposito venti fla-
tus abstinent lucemque videntibus foris prebet.
Lucubrum vocatum quod luceat in umbris. Est
enim modicus ignis qui solet ex tenui stupa
ceraque formari. Pira est quod in modum arte
ex lignis constructa sit ut ardeat. Pir enim
ignis dicitur. Sed pira est strues lignorum congesti-
es quod non dum ardet. rogus est cum ardere cep-
it. Bustum vero iam exustum vocatur. Farum
turris est maxima quam greci ac latini in commune ex
ipsius rei usu farum appellaverunt. eo quod flam-
marum indicio longe videatur a navigantibus
sicut supra diximus. Quale ptolomeus iuxta a-
lexandriam construxisse. octingentis talentis

struxit. usus eius est nocturno navium cursui ig-
nes ostendere. ad prenuncianda vada portus-
que introitus ne decepti tenebris navigan-
tes in scopulos incidant. Nam alexandria fal-
lacibus vadis insidiosque accessus habet. hinc
ergo in portibus machinas ad prelucendum in-
structum fabricatas farus dicunt. Nam fos lux
est. foros visio dicitur. unde et lucifer grece fosfo-
rus appellatur. Titulus iij. in quo iij.

De lectis et sellis. i.
De vehiculis. ij.
De reliquis que in usu habentur. iij.

Lectica a lectis herbis **De lectis et sellis.**
vocata est. Stratus a sternendo dictus. quasi
sterniatus. In his solebant antiqui ad dormiendum
accubare. non dum lane stramentis rep-
tis. Storia quod sit tota strata. Cama est
pusillus et circa terram. Greci enim cami breve di-
cunt. Cubile est cubandi locus. Grabatum
grecum est. Baiolonia est lectus qui iuvenes baiu-
lantur. a baiulando. id est deportando. Pulvinar
lecto divitum est. unde et pulvillo. Spigeste
lectus sit spigante effigies quos nos griphe-
dicimus. Punicani lecti parvi et humiles.
primum a cartagine advecti et inde nominati.
Lecticae sunt plutei lecti de quibus satilus rufus
de vita sua. Primo legit de consuetudine im-
peratorum ipse per lectis lecticis utebantur. Spon-
da autem exterior pars lecti. pluteus interior. Ge-
niales lecti proprie sunt qui sternuntur puellis nu-
bentibus. dicti autem a generandis liberis. Cu-
nabula est lectulus in quibus infantes iacere consue-
verunt. dicta quod partum adlectant. quasi cunabula.
Nam cune est grece cuna. Feretrum dicitur eo quod
in eo mortuum deferatur. et est grecum nomen. Nam
feretro dicitur ~~[illegible]~~. inde
a ferendo. Nam latine capulus dicitur. quod super
capita hominum feratur. sic plautus dicit. acu-
lati senes. id est vicini capulo. Scam

na sunt que lectis altioribus apponuntur. Dicti autem
ab scandendo .i. ascendendo. hic et scabellum.
quod lectis prius uel sellis ob ascensum apponi
tur. Scabellum autem et subpedaneum dicitur. Flac
cus dixit greci yppodion. dicitur latini sca
bellum. et alii dixerunt subpedaneum quod sub pe
dibus sit. Scisilla greca est sunt in honora
ti sedibus sunt. Sedes dicte quia apud ueteres
romanorum non erat usus accubendi. unde et
considere dicebantur. Postea ut ait uarro. de ui
ta populi romani uiri discumbere ceperunt. mu
lieres sedere. quia turpis usus est in muliere accubi
tus. Sedes singulari numero proprie regum est que
grece tronos dicitur. Hec latine sub sella uocan
tur cathedre doctorum .i. tronorum greci di
cunt non solium. Solium in quo reges sedent.
pro tutela corporis sui. Secundum quosdam a soli
ditate dictum quasi solidum. Secundum alios per an
tifrasim. quod quasi sodium a sedendo. unde et sella
quasi sedda dicta est. ut sub sellia quasi sub sedia.
Sella curulis erat. quibus magistratus sedentes
iura reddebant. Dicte autem curules. quia apud
ueteres pretores et consules propter itineris longi
quitatem curru per forum preuehebantur. Selle
autem quia prius eo uehebantur. quibus sedentes deinde
iura solebant a curru curules sunt nominate.
Tripedes scamelli sunt habentes tres pedes.
Sic et candelabra tripodia sunt. quia sibi tres ha
bent pedes. De uehiculis.

Currum a celeritate rotarum dictum. unde et
currus dictus quia rotas habere uidetur. Ro
ta autem dicta quia ruat. et rotundum a rota uo
catum. Redageneus uehiculum .iiii. rotarum.
has antiqui retas dicebant. propter quod habent ro
tas. Carpentum pompaticum uehiculi genus
quasi carrum pompaticum. Plaustrum uehiculum
duarum rotarum quibus onera deferuntur. et dictum
plaustrum quia uoluitur. quasi diceret pilastrum.
Carracutium uehiculum altissimarum rotarum
quasi carrum acutum. Capsus carruca undi
que contecta quasi capsa. Pilentum uel pilor
ritum contecta .iiii. rotarum uehicula. quibus
matrone olim utebantur. Virgilius. pilen
tis matres in mollibus. Oratius. Pilentes ca
bones atque caballi. pascendi deducen
da pictoria. Erant autem omnia pilenta
ueneti coloris. non ut sunt russati. quibus
insciate matrone uti non poterant. sicut nunc
uittis. Basterna uehiculum itineris quasi
ine sternatur. mollibus stramentis conposi
ta. a duobus animalibus deportata. De reliquis que in usu sunt.

Baculus a bacho repertore uitis fertur inuentus.
quo homines moti uino innitentur. Sic autem
a bacho bacus. ita a baculo bacillus per
diminutionem. Fustes quod prefixi in ter
ra stent quos palos rustici uocant. quibus uine
nes per eminentibus feruntur. Vectes dicti quia in
manibus uectentur. unde ostia seraque uelluntur.
Forfices sine ethimologia sicut filius dicun
tur. ponitur ut forfices que est sartoris sine pi
lo. p. ut forpices. que sunt tonsoris. Si ab
accipiendo. c. ut forcipes eo quod formum
capiant. que sunt fabrorum. Formum enim dixere
antiqui calidum. unde et formosus. Nouacula
eo quod innouet faciem. Pectines dicti eo
quod pexos capillos faciant atque compositos.
Calamistrum acus est que calefacta et diuncta
calefacit et intorquet capillos. unde et cala
mistrati appellantur quorum coma torquetur.
Clauis dicta quod claudat et aperiat. Cathe
nati quod capiendo teneant. Orologia
quod in horas legamus .i. colligamus. Est
enim in solariis positum. in quo a clauo per line
as currit umbra. ut quamcumque diei ho
ram ostendat. Titulus .iii. in quo .iii.

Comet dicta quod in humum eruat seu
ab euomendo terram. unde lucretius.

Huic cur aratri ferrei acie decideret
vomer latinus. sumitque pro decrepita
fulgore. Aratrum ab arando terram voca-
tum quasi ara terram. Curuis est curvamentum
aratri dictum quasi bos urus. quod sit in similitu-
dine caude bovis. Dentale est aratri
pars prima. in qua vomer inducitur quasi dens.
Cultelli a cultura dicti eo quod ex ipsis puta-
tione veteres in arbore utebantur et vite.
priusquam falces essent reperte. Falx est qua
arbores putantur ac vites. Dicta autem falx
quia in hac primum milites herbam filicem
solebant abscidere. Unde et sic falx messe etiam
ducis Placidus enavit in usu agricole
ne sui militis ante fuit. Falcastrum a
similitudine falcis vocatum. Est autem ferra-
mentum curvum cum manubrio longo ad den-
sitatem veprium succidendam. Hunc et runco-
nes quibus vepres secantur. a runcando dicti.
Serrula est prtenuis lamina ferri. den-
tium mordacitate resecans arbores.
seu ramos. Rastra quoque aut a radendo
terram. aut a raritate dentium dicta. Li-
gones quod terram levent. quasi leviones. Se-
cudicia dicta eo quod cetera codice terram apri-
at. et quamvis eius usus in reliquis operibus ha-
beatur. nomen tamen ex codice retinuit. Hanc alii
generaliter fossorium vocant. quod foveam fa-
ciat quasi fovea sorium. Sarculi sunt autem vel
simplices vel bicornes. Pastinatum
vocant agricole ferramentum bifurcum. quo
semina panguntur. Unde et repastinare dicuntur
vinee veteres que refodiuntur. Cilindrus
lapis est teretis in modum columpne. quia a vo-
lubilitate nomen accepit. de quo Virgilius.
Area cum primis ingenti equanda cilindro.
et vertenda manu. Tribula genus ve-
hiculi unde et teruntur frumenta. et ob hoc
ita vocatum. Pala ventilabrum vulgo

dicitur. a ventilandis palleis nominata. Furca
ille dicitur eo quod his frumenta allevantur. id est mo-
ventur. unde et oscilla dicta. ab eo quod his cillantur.
hoc est moveantur ora. Nam cillere est movere.
Tessere sunt quibus frumentorum minus designatur.
Trapetum mola olivaria. Prelum trabes
quia uva calcata premitur a premendo vocatur
quasi pressorium lacus. Prelum quo premitur oleum
quo lignum profluit quod ab uvis vel olivis tor-
quendo oleum uvumque exigitur. Vertentes
a vertere. id est exportare nominantur. Qualos
corbes colaque per que pressorum pro quo mustum flu-
it a colando dicitur. Fiscellum quasi fiscellum. a co-
lando oleum dictum. vel quasi fiscella olei. De
instrumentis ortorum.

Rota dicta quod quasi ruat. Est enim machina de qua e flu-
mine aqua extrahitur. Lucretius. in flumine versa-
re rotas atque austra videmus. Austra
autem id est quod rota. ab hauriendo aquam dicta. Ci-
cgillo quod igno versatur. est enim lignum in ter-
versa parte mobile. ex quo funis cum situla
vel utre in puteum mittitur hauriendo aqua-
ci. Telonem ortolani vocant lignum lon-
gum quo hauriant aquas. et dictum telonem a lon-
gitudine. telum enim vir grece quecumque longum est.
unde et mustellam vocant. quasi mus longum.
hoc istrum in Hispaniam ciconiam dicunt. propter quod
imitetur eius nominis avem. levantem ac de-
ponentem rostrum dum clangit. Amna. Lu-
pus quod et canicula ferreo arpax. quia si quid in
puteum decidit rapit et extrahit. unde et nomen
accepit. Arpax autem dictus. quia arripit. Arpe
enim est grece rapere. Sarculus. De istrumentis equorum.

Falere ornamenta equorum sunt. et est nomen
semo grecum. Frena dicta quod equos fre-
mere cogant. vel quod hic equus frenat. id est imperant
dentibus. et ob mordeant. Unde et nefrendes
dicti adhuc lactantes porcelli. quod non dentes
frendant. id est comminuant dentibus. Hic et fa

ba firsa. q̄ molita ē. Lupati ē frem
asp̄inm. Dci aūt lupati a lupinis dētī
bꝫ q̄ i eq̄les ē. vi~ ē eoꝝ morsꝰ uehe
mēt ob ē. Camū .i. retinaclū. Habe
nas ab h̄endo dcās. q̄ hꝭ eq̄ h̄ant.
h̄ ē teneāt. un̄ ꝛ eq̄ h̄iles dī. h̄ retin
aclā a retinēdo. Loza sca ul' lozam
tū. Capistra a capite uīntoꝝ dcā.
Sella a sedēdo q̄i sedda. Antela q̄i an
sellā. sic ꝛ postela q̄i p' sellā. Cinglm
hoīū gn̄is neut̄ ē. Aīā aīalū gn̄e fe
minino dr̄. hās cīglās. Sagma q̄ co
rrupte uulgo salma dr̄. ab istu sa
goꝝ uocāt. un̄ ꝛ caballꝰ sagmariꝰ
nūla sagmaria. Capulū funis a ca
piēdo. q̄ eo idomita iumta ↄp̄hēdā
t̄. Calcaria dcā q̄ i calce hoīs ligāt
i pedis posteriore p̄te ad stimlandū
eq̄s. q̄bꝫ aut pugnādo ē aut currēdo
ꝑ pigriā aīalū aut timorē. Aīā ex
timore stimlū nūcupati. h̄ sit ꝛ libi
dis stimli. Strigiles nūcupate a
t̄ergēdo q̄ hꝭ eq̄ tergāt. Caracter est
ferrū coloratū q̄ nocte pecudes iuni
t̄. Caracter aūt g̈ce latine formā dr̄. Ca
uteriū dcm̄ q̄i cautinū q̄ urat. ꝛ p
uida ē. i eū seuerāq̄ cautō. ut dū in
cer̄ cui sit auaricia refrenet. Qd' int̄
dū. p signo lcclū pa adilct. ut uis
morbi ignis ardore siccet. De celo

Celū ccelis ul' q̄nq̄ ccelis eiꝰ at
q̄nq̄ distiguīt. q̄ subt̄ianeo
quoꝝ duo extremi m̄rie meatu.
frigidi austral'. humillimꝰ ꝛ aqlo
mꝰ excelsim'. Hꝭ utq̄ primi duo p̄a
relle uocāt. ut ita dixim eq̄ distātes.
ide tropici .i. de solsticiales. Alt' ybe
nus p q̄ sol t̄nsmittēs octauā p̄te
capcoꝝm solsticiū ybnū fac̄. alt' es
tiuus. p q̄ sol octauā p̄te cāc' solsti
ciū estiuū fac̄. Medius ē eq̄noctial'.
q̄ .viij. p̄te arietis eq̄noctiū ūnīt.
octaua libre autūpnale ↄstituit. Vt
ccli celo. ita ista zone uocāt. Sane
qm̄ de t̄pibꝫ loq̄tes. Moc' hyūmꝰ
aliq̄ties eq̄noctial' ul' solsticial' ul'
brumal' meminisse ccli ul' zone.
De hꝭ paulo latiꝰ putauimꝰ di
ccēdo. Solēt ei philosophi i eq̄lita
tes t̄pm̄. ul' cursū sol' ānoꝝ disti
gue uocablis. ut eq̄noctialē uocēt
zonā ul' cclm. illā celi regioē. q̄ sol
cca eq̄noctia solsticialē. q̄ sol cca sol
sticiū brumālē. q̄ i yeme mūdū ↄsu
eūt ambire. Circli aūt ul' zone uo
cāt. ex eo q̄ circuitu sol' efficiūt. eq̄
bꝫ equinoctial' q̄ media ē zona. eq̄
li spatō t̄rā. sup sbt'usq̄ circūflectit.
At solsticial'. tā pars spatō sb t̄rā.
q̄ brumal' ag' sup t̄rās. Itq̄ brumi
lis q̄ sup t̄ri āgustꝰ ē. tātā h̄t plei
amplitudīe circuitꝰ sb t̄rā. q̄tā sol
sticial' sup t̄ra. q̄ ininitū sol i eq̄n
octio tm̄ spatiū noctu sb t̄ris. q̄tū
it' dies sup t̄ras exig̈. Tāto uicq̄ di
scinē sub boreas p̄tes accliꝰ q̄nto
usq̄ iter suū deflectēs ad austrū.

Porro i bruma tm̄ sb t̄r' i fioza lōge
lateq̄ circūfert'. q̄tū i solsticio supa
t̄r' aldita lōgo latuq̄ circūlabr' fle
xu. Similr' estiuo .i. solsticiali decu
rrēs i cclo. tā bue sb aq̄lonia t̄r' lo
ca noctu fac̄ digressū. q̄ ybnꝰ bue
fac̄ ascēsū. Sic ei q̄bꝫ ām uētis n
or illā h̄t lōgitudiē. q̄ ān sex m̄ses
h̄uīt. ꝛ post sex m̄ses habitū ē dies.
ita oī nocte sol tm̄ agit it' sb t̄ra q̄
ān sex m̄ses egit. ꝛ p sex m̄ses ac

tium est super terras. Tantum nec noctu ad aqui
lonem quantum nec interdiu gyrans ad meridiem.
Sed et stelle que expleto sex mensium circu
clo illam celi plagam incolunt, quam noctu
anni illustrando circueunt. Eandem per dies
totidem mensium tempore repetentes. Solitis
noctu insigniunt excubiis tanto latiorem
sub terris quanto angustiorem super. Intercepti
to breviorem subter quanto productiorem super terras
cursum peragentes. Unde fit ut in anno arcturus
orion et canis. sed et lacteus circulus. certa
que militia celi. una luce plus terre or
bem quam sol ipse circumeat. Ex hoc sane cir
culos solis tres quos ubique circulos septen
trionalem ponunt et australem. Quorum septen
trionalis semper nostris visibus apparens. non
solis sed arcturi et que circa eum sunt stellarum am
bitum conficit. Et quia calore caret solis
frigidus esse non cessat. Cui similis est aus
tralis. et ipse ob longinquitatem solis gelidus
obque terre obiectum nobis semper absconsus. de
quo utroque idem laudes dicit. Qui facit arcturum
et oriona et yadas et interiora austri.
Et alibi. Qui extendit aquilonem super va
cuum. Meminit horum et poeta virgilius in car
minis. Quinque tenent zone celum. quarum
una corusco. Semper sole rubens et torri
da semper ab igne. Ipsa est equinoctialis.
Quam quia sol semper aut presens aut hinc
vel tamen vicinus illustrat. Nimirum subiec
ta exusta flammis et cremata comminus
vapore torretur. Quam circa extreme dex
tra levaque trahuntur cerulee glacie
concrete atque ymbribus atris. Septentrional
lem dicens et australem. quibus subiecta omnia
ab sole molliorique sidere absentium in
festo rigore et gelu premuntur eterno. te
ste ipso mari congelato. quod ab insula ty
le diei unius navigatione distat ad

boream. Has inter mediamque due morta
libus egris munere concesse divum. solsticia
lem et brumalem significat. que vicine utrisque fe
ruentis et gelide sunt temperate. Idemque am
bas dicit habitabiles. id est habitationi
habiles. et nec frigoris immanitate nec
caloris. mortalium a se repellentes ac
cessum. Quarum unam solummodo probare potuerunt
inhabitatam. Neque eius vel antipodarum ulla
tenus est fabulis accommodandus assensus.
vel quis refert hystoricus. vidisse vel le
gisse vel audisse quod mundianas in partes
solem transierit hybernum. ita ut eo poster
gum relicto. transgressis ethyopum fervo
ribus. temperatis ultra excessus hic calore. illic
rigore atque habitabiles mortalium reper
rit sedes. Denique sollertissimus nature
inquisitor plinius qui non negat terram sic fi
gura pinee nucis meliorius undique
incoli. unde quod de his zonis scribens di
cat. Circa igitur due tamen inter exustam
et rigentes temperantur. eeque ipse inter se non
pervie propter incendium sideris facillimum sua
harum zonarum calificat. vero ignis ipse quo
si media zona et proximum queque illi per se
intrigibilia sunt ab ardore. Que vero sunt lon
gius a flammis hic vel tamen remota conti
frigore torpent. Porro quod inter hec utrique
temperata est. et ad calefaciendum accommo
data. sive ex uno sive ex utraque ignis parte
stare voluntur. quod nec est algide noctis
in tenebris sub divo ad lucem foriique pa
ratur. si concurrere ignis in modum solis possunt.
vero nimirum celorum reddetur. Ola vero stat
ligneis igneis facit unam in medio fer
vidam. duas congelidas totidem inter
has temperatas. De figura et lumine stellarum.

Stelle lumen a sole mutuantes ut
perte voluit. uno loco fixe et non

stitit mundo. uage ferri dicuntur exceptis
tis his que planete dicuntur. i. errantes uo
cantur. easque diei aduentu celari. nec
umquam celo decidere fulgorem plenum lunae
probat diligenti quisque uidemus igni
culos ex ethere lapsos portari uentis
uagique lumine. sideris imitari trucis.
cito que orientibus uentis. Sidera autem alia
sunt ingentis soluti humoris fecunda. a
lia concreta in pruinas. aut coacta in ni
ues. aut glaciata in grandines. alia
flatus tepidis. alia uaporis. alia ro
ris. alia frigoris. Nec solum erratica
ut saturnus. cuius transitu imbres fiunt.
sed quedam fixa polo. cum erratium fiunt
accessu uel radiis inpulsa. ut suculae
in fronte tauri. quas ob id greci pluuio
nomine hyadas uocant. quin et sua sponte
quedam statutis temporibus ut edorum exor
tus et arcturi. qui post idus septembris cum procel
losa grandine surgit et nimbosus orion
et canicula que nimium ferues. xv. kalendas
augustas emergit. Planetarum interualla celum trans
cer. vii. sidera pendent. certis discreta spa
ciis que uocantur erratica contrarium mundo agen
cia cursum. i. leuum. illo semper in dextra
precipiti. et quamquam assidua conuersione inmense ce
leritatis attollantur ab eo rapiunturque in
occasus aduerso tamen ire motu per suos quae
que passus aduntur. nec in finem. nec supinus
propter obliquitatem signiferi uagantia. Ra
dius autem solis impeditum anomala uel re
tro greda. uel stationaria fiunt. XC. Sep

Simum planetarum de planetis.

Sidus est saturnus. natura gelidum. xxx.
annis signiferum peragens. Iouis tem
porum annis duodecim. Tercium martis
feruidum. annis ii. Medius sol. ccc. lx. v.
diebus et quadrante. Infra solem uenus que et

lucifer et uesper. ccc. x. viii. diebus a
sole numquam absistens partibus. vi. et xl.
longius proximum illi. Mercurius sidus
viii. diebus ociore ambitu. Nam an
sol exortus. nam post occasum splendens nu
mquam ab eo. xx. duabus partibus remotus. i.
Nouissima lune. xx. vii. diebus. et tercia
diei parte signiferum efficiens. deinde mo
rata in coitu solis biduo non apparere
in celo. Saturni sidus et martis quam plurimum
diebus. c. lxx. iouis. xx. vi. aut quam
minimum decimis defectis diebus. iii. i.
Veneris. lxx. iiii. aut quam minimum. liii. i.
Mercurius. x. iii. aut quam plurimum. xx. viii.
Occultabatur uero meantes cum sole partibus
numquam amplius undenis. interdum et a
septemis partibus eripiuntur. Sunt autem cuique
planetarum circuli quos greci absidas uoc
ant in tellus. alii quam mundo quia tantum ani
tiaibus duobus quos appellant polos. cen
trum celi. non non et signiferi est obliquus in
ter situm. Omnia autem hec constat ratione circum
semper indubitata. quod ab alio quoque centro
absides sue exurgunt. ideoque diuersos
habent orbes motusque dissimiles. quoniam
maximas interiores absidas necesse est breuio
res esse. Igitur a terre centro absides altis
sime sunt. Saturno in scorpione. Ioui in
uirgine. veneri in sagittario. Mercurio in
capricorno   medius omni
um partibus eorum ad terre centrum humilli
me atque proprie sic fit. ut tardius mo
ueri uideantur cum altissimo habitu feruntur
tur. non quia accelerent tardentue naturales
motus qui certi ac singuli sunt illis. sed quia de
ductas a summa abside lineas coar
tari ad centrum necesse est. sic in rotis ra
dius idemque motus alias maior. ali
as minor centri propinquitate sentitur. Potum

ait augi. quod ivi invenio est tunc ei abs
cedat in altitudine minimum lune motie
sublimitatibus approbatur. de quibus ple
ne scire si quis uelit. legat plinium. de
quo et ista nos excerpsimus. V ex est et sui
cuique color. Saturno candidus. Iovi cla
rus. Marti igneus. Lucifero gaudens.
Mercurio radians. Vespero refulgens.
Lune blandus. Soli cum oritur ardens.
post ea dies et colores eius altitudine ter
pat. si quidem eam similitudinem trahunt in
aquarum aeria ueniente sub eundo tinguntur. que ap
propinquantes uel subeunt alienum mea
tus celi sunt frigidior in pallorem. ardentior
in ruborem. uentosior in ortorem. solaque com
missione absidum. extremaque orbium terri
bi obscuritatem. De signifero.

Zodiacus uel signifer est celi obli
quus. xii. signis distinctus. per quem er
rantes stelle feruntur. Nec aliud habitant
in eis. quam quod illis subiacet. Relique a polis
squalent. Venus tantum stella excedit eum
binis partibus. Luna quoque per totam latitudi
nem eius uagatur. sed omnino excedens eum. Ab
his mercurius stella latissime. ut
tamen e duodecim partibus. Tot sunt ei lati
tudines. non amplius. Octaua per er
tet. neque has equaliter. sed duas medio eius
et supra quattuor infra duas. Sol inde me
dio fertur inter duas partes flexuoso dr
aconum meatu inequales. Martis stel
la quattuor medias. Iouis media et su
per eam duabus. Saturni duobus. ut sol. Sed
signa. xii. uel a certis animalibus. uel agen
tibus fabulis superfecere uocabula. Quas
ideo strictim ac breuiter subter notare curaui
mus. non quo eorum incertissimis opini
onibus assensum prebeamus. sed ut lectoris
animis his cognitis melius carmina

poetarum edisserat. Que plura quam his sunt
in pagina indatis. Primo quidem in fi
guris ea depingere studuimus. ut stel
larum ordine uel numero quibus subquibusdam in
locis infixis euidentius addiscere curioso
enitatur. Aiunt arietem marcio inse propter am
monem iouem tribuit. viii. et in eius sim
ulacro arietis cornua fingunt. Aiunt autem
esiodus et ferecides hunc adminiculo fri
xo et elli accessum animalibus fuisse. Q
cum cum inficetaret. ellem secum angustis
simum mare ac potius in mari quod ellespon
tus uocatur, precipitasse. Quam neptuno saluans
puerum peronem ex ea suscepit. Frixum autem
apud eurinum saluans sinum ad celebrem p
duxit. et suam auream pellem antiquitus in ast
precedit deos. Hic siquidem stellas. x. et vii.
idest in capite. i. in naribus. iii. in collo. ii.
in summitate anterioris pedis. i. in spina.
iiii. in cauda. i. in uentre. iii. in lumbo. i. in
summo pede. ii. Taurum apud propter pstatum
ionem qui in bouem fit fabulose dicunt. Ali
dicunt hunc propterea inter positum astra quod europam
adduxerit a fenice per medium equi ierit.
Alii quod aiunt iouem esse imitatorem unius
eius inter astra a ioue collocatum. Tau
ri quidem frons que subucule nominatur. id eo
ait ferecides adtenensis illinas esse
libri patris que didon a nade sponse uoca
batur. Hic quidem stellas in cornibus singulas.
in fronte duas. in singulis oculis singulas.
in nare unam. que. vii. uocantur subucule. in ge
nu eorum unam. in gutture duas. in dex
tro genu eorum. ii. in collo. ii. in spina. iii. in
uentre splendidam unam. in pectore. i. fiunt et.
xviii. Castorem et pollucem quos nos gemi
nos uocamus maio mensi assignant propter
insigne uirtutis. Hii dicunt fuisse domi
cuniales nutu aut in lacedemonia. et

pro dilectione firmam inquit esse superabit il-
lustres viri. est ei sicut omnibus sideribus in
zodiaco altius. habet namque stellas u-
nam que excedit ceteras in capite splendi-
dam unam. in singulis humeris singulas sple-
ndidas. in genibus singulas. sunt omnes .v. Alii
in capite splendidam unam. in humero sini-
stro .i. per singula femora singulas. in dor-
so tres. fiunt omnes .vii. Porro cancrum
iunio dederunt quando sol ad inferiora redit.
quod plenius impulsus retro cursum dirigit.
Fabulose autem hic ideo inter astra locatus
aiunt. quia herculem aliis auxiliantem
ydram de fonte nereida auferentem
[illegible] in can-
cer. Habet stellas in testa splendidas
duas. in singulis dextris pedibus singulas.
in sinistro priore .i. in secundo .i. In quarto .i. in
tertio labio .iii. in sinistro .i. fiunt
omnes .xvii. Leonem quem occidit hercules
iulio pro vi fervoris assignant. Ideo
autem eum inter astra collatum fabule ferunt
quod prestet quadrupedibus. Habet autem stellas
.xix. in capite .iii. in cervice .ii. in pectore
.i. in spina .iii. in caude summitate splendi-
dam .i. sub pectore .ii. in anteriori pede ni-
tidam unam. Virginem augusto. quia
solum tunc [illegible] exhausta caloribus tel-
lus nil pariat. Fabulose autem hanc esio-
dus dicit filiam fuisse iovis et diane. et
vocatam iustam. huic secutus aratus dicit.
quod prius sedebat. et a quibusdam non videbatur.
cum mulieribus erat. et ab eis iusta vo-
cabatur. Alii non nulli aiunt illam esse cererem
quidam vero fortunam. pro eo quod sine capite
eam pingunt. Habet autem stellas .xviii. in capi-
te obscuram unam. in utrisque alis .ii. In
cubitis singulas. in utrisque manibus .ii.
in penula vestimenti .xii. in pedibus

singulas. Libram septembri constituerunt
ob equalitatem diei et noctis. Hanc
caldei dicunt non esse principali signum.
sed partem esse scorpionis. Egiptii vero quod
hanc sciant ceteris gentibus eminentem cum
principali pro signo acceperunt. Sed in
positione stellarum tenuit ita. Scor-
pius quem gentiles aiunt a iove inter
astra collocatum. eo quod tam audito
quod fecit minata. sicut sol .xv. kalendas
novembris adit. Habet stellas .xviii. ideo in
utroque labio .ii. que fores magne
sed obscure sunt. in fronte vero .iii. equibus
media splendida est. in spina splendi-
das .iii. in ventre .ii. In cauda .v. latu-
lei summitate .ii. Porro sagittarium
quidam decertio pro fulga ipsius missis as-
signant. quod non nulli centaurum fuisse
pro equina cura autumant. quidam neg-
ant dicentes. numquam centaurum sagittis
usum fuisse in cuius signi regione.
Zodiacus circulus humillimus est. Habet ste-
llas .xvi. ideo in capite .ii. in dextro
cubitu .i. in scapula nitidam unam. in
spina .ii. Reliquas vero sub ceteris
similes quidem sunt positionibus quia non mani-
festantur. Iaculum autem ex quo dicunt esse cig-
nem ab apolline interfectum. quia iovis
fulmen fabricati fuerant. quod et absconditum
fertur ad aquilonem a pactam ac potius sit
a talute assumptum et ad pedes sagitta-
rii inter astra collocatum. Habet stellas
.iiii. in summo unam. in medio .i. obscu-
ram. in penula .ii. splendidior una est.
Capricornum autem cuius idus sol .xvii. kalendas
ianuarii attingit. ideo cum cauda piscis pin-
gitur. quod sed ultimum sit pluviosa. Aiunt
autem a iove inter astra positum. eo quod ca-
pream matrem eius nutricem habent. quam

sup titanas militabat. et ad inue
nit corlea. ex cuius sonitu exterrita
tor hostes suos titanas extinctos
fugauit. fingunt aut eum caudam pis
cis habere propter marinam corleam de qua p
fatu sumus. hic stellas in utroque cor
nu .ii. in capite .ii. i collo splen
das .iii. i pectore .iii. i anteriore pe
de .ii. i spina .vi. i uentre .v. i cauda
.ii. sunt omnes .xxviii. Post aquarius
ad cuius sedes sol .xvi. kls febris. ac
cedit quod gentiles gammedem fuisse
autumant. et propter nimiam pulcritudinem i
e astra a ioue locatum tunc unum quod
uniuersis fuit dignum iudicatum a dijs.
quod nec aquarium propter imbres mittere ipius
nominamus. hic stellas .xviii. idest i ca
pite obscuras .ii. i utroque humero .i.
in singulis cubitis singulas. sub mam
mas .ii. i sinistro latere .i. i utroque
genu .i. i dextro crure .i. i singulis pe
dibus singulas. effusio atque sit der
tia lenaque i quibus due splendide sunt. Pi
sces aut quorum signum sol .xvii. kls
marcii pergit. quorum unus aquilonius,
alter australis. et ex aduerso caudis in
trarum positis quodam e uinculo iuncta
astrologorum coherent. habent stellas
non .viii. idest aquilonius .vii. austra
lis .xii. uinculum quo i quo continet. hic
stellas ad aquilonem .iii. ad occasum
.iii. ad orientem .iii. i conexu .iii.
Singuli aut menses sua signa i quibus
solem recipiant habent.

Aprilis — Arietis.
Maius. — Tauri.
Junius. — Geminorum.
Julius. — Cancri.
Augustus. — Leonis.
September. — Virginis.
October. — Libre.
Nouember. — Scorpionis
December. — Sagittarii.
Januarius. — Capricorni.
Februarius. — Aquarii.
Martius. — Piscium.

Sic quidam ueterum i uersibus explicaui
erunt eas. Principium iam facit tropi
cus capricornus. Mense ianuarii in
medio soli stat situs aquarii. Procedunt
duplices i martia tempora pisces. Res
picis aprilis aries frixee kalendas. Ma
ius agenorei miratur cornua thauri.
Junius equatas celo uidet ire lacunas.
Solsticium ardentis cancri fert iulius au
strum. Augustum mense leo feruidus ig
ne perurit. Sidere uirgo tuo uacuum sep
tembris optimat. Equat et octubris se
mitis tempora libre. Scorpio ubernum. pre
celsus uidet ire noueb.
Geminat archytenens medio suo sig
na de   m quod de uno
            cembri. december spaciat dire.
de celsis utique generalit signauit istum
gendum. quod uidelicet singula queque signorum
medio suo mense terminent. a medio p
ore sumunt exordium. De quorum posi
tione sciendi nescientes istruire obsecro
scientibus horum non sit. undique girum ce
li rotundissimum per lineam zodiaci circuli.
qui per zonam quandam amplissime spe dei
dati. distingit ordines geminarum .xii.
sese inuicem contingentium obsidet. tante sunt
magnitudinis ut non minori quam duarum sp
acia horarum. uel oriri uel occidere. uel de
loco possit moueri. singulis tenente per
partes obtinentes dies. quibus a sole illu
strari ascribuntur. decem semis hore. q

plo s̄r plenā p̄tē .xx.iiij. horar̄ nō te
ddūt simł' ꝯputari negligūt. Ac
tm ip̄e duodecies c̄cū acte. ii dies.
v. ꞇ quadrātē ꝯsūmāūt iā q̄rtū ad
t̄cenas p̄tes adiciōnt pateb. Cō
plectusq3 sol' anno. nō. ccc. solū.
ꞇ lx. diebꝫ. s3 adiectis .v. diebꝫ ꞇ
quadrāte p̄ficiet. **P**rimū ḡ arie
tis signū i illa celi p̄te q̄ i medio
marcij mēsis sol tenet. ortū icip̄.
Cōsumat' in illa q̄ i medio apl'
c̄cūfert'. idq3 i octaua sua p̄te uīr
q̄sdā. s3 ūnꝰ uir̄ egiptij q̄ calcul
atōnis p̄ oībꝫ gn̄ari s̄t. m q̄rta siu
p̄te locū eq̄nocti ūnal' ostēdit. **S**e
cūdū tauri ab illa celestis c̄cli p̄
te q̄ i medio apl' sol c̄cūfert' ortꝫ
initiū facies ꝯplet lineā. q̄ ip̄e i
mediū madij fuat. **T**erciū gemi
norꝫ a p̄te signiferi q̄ sol i medio
madij. lustrat initiū faē p̄incipiū
ortꝫ. ꞇ iō uir̄ quodā i octauā sua p̄
te recip̄ solsticiū. uīr ūo sollicitio
re i dagine aliq' p̄tibꝫ p̄ij i ꝯflexo
ad ifiora sit zodiaci. a. signifi c̄cli.
Quintū leonis signū a p̄te q̄ sol in
medio iulij. **S**extū uginis ab ea q̄
i medio augusti. **S**eptimū libre
ab ea q̄ i medio septēbr c̄cūagit'
ichoat ortū. Qua p̄p' ꞇ in .viij. sua
p̄te uir̄ uulgarē opinionē. s3 uir̄
enucleatōrē sinar. Aliq̄nto p̄ij locē
autūpnalē p̄let eq̄noctiū. hic uer
gēte ad brumalē. zonā signifero.
Octauū scorpionis signū a p̄te quā
i medio octubr. **N**onū sagittarij
ab ea q̄ i medio nouēbr. **D**ecim
capricornij ab ea q̄ i medio decēb
sol i hitat cap̄ atollit. ꞇ p̄p̄a ut uul
gꝰ credit' in .viij. sua p̄te. vt ūo c
egiptij mat' arcū dicet. aliq̄t p̄ti
bꝫ añā brumali solsticiū dedicat
mānsionē. decimū reūso ad altiora sig
nifer cursu c̄cli. **V**ndecimū aquarij
sicꝫ a p̄te solari mediātis ianua
rij. **D**uodecimū ūo pisciū ab eadē
p̄te febr̄ij ūnoē etigēs finit' ime
dio marcij. ū aries subseq̄s ortꝫ
sui p̄ādit initiū. Si q̄dē oīa signa
ꞇ sine forme figa regionū. cū sui
arꝫ ꝯiūctōne ꞇ ꝯputādi c̄ choerēt
rōne. de q̄bꝫ poeta. Idcirco c̄tis di
mēsū p̄tibꝫ orbē p̄ duodena regit
mūdi sol aureꝰ astra. **S**ignifer
lacteū c̄clm i sagitario recip̄ ꞇ ge
minis. q̄lta hic dici potant. set
melius a collap̄te q̄ a scribēte cla
re fuit. Sane q' de planetarꝫ q̄rꝫ p̄
signiferꝫ c̄clm meatꝫ ē. ordie ꞇ t̄pe
sup̄ memorauimus. tm̄ n̄c dicam
q' sol. ccc. lx. v. diebꝫ. vi. oris
zodiacū ambitu lustrat. Sigla ū
signa sol t̄cenis diebꝫ. ꞇ denis ho
ris ac semisse. **L**una at' binis di
ebꝫ ꞇ semis horis ac bisse unius ho
re p̄labit. Si at' q̄s bisse q̄ signi
ficet. ꞇ i p̄ncipij h' opuscli de calcu
lis diximꝰ. ꞇ n̄c binē repetam. Tā
to minꝰ ē bisse ab itegra hora. q̄
to .viij. a .xij. vel a .xx. a .xv. Te
rcia ei p̄te subtra quociēs due so
lū remanēt ip̄e due solū bisse. ip̄a
tcia t̄cen nūcupat'. Errāt ḡ q' lunā
t̄cenis diebꝫ cū spacij celestis q̄
tū. ccc. lx. solē p̄currere dicēt. cū m̄
m feste p̄deat q' ꞇ sup̄ p̄strictimꝰ.
lunā .xx. vij. diebꝫ ꞇ tcia diei p̄te
tm̄ ꝯficē cursū. q̄ntū. ccc. lx. v. di

ebꝫ ⁊ q̃rta diei pte ꝯstat ꝯficē solē
⁊ quātū spaciꝫ ī uno suo mēse lunā
tā mēt. x. sol' exple ēcuitu. Singlis
aūt signis. viij. ptes ut s̃ plurimū
fere decades putant. eo q sol. viij. di
ebꝫ. ⁊ v. semis horis illa pcurrat a
medio mēsis. id ē a. xv. kl'. die
sēp īcipiēs. excepto aq̃rio ⁊ pisce.
q uno. xvij. aliꝰ. xviij. kl'is icipi
unt. De lune cursu p signa.

Luna cotidie q̃tuor pūctis. siū
crescēs a sole lōgiꝰ abit. seu
decrescēs soli uicinior ꝗ̃ pride fiat
redditur. Singla aūt signa. v. pūcta
hnt. i. ij. horas sic supiꝰ admonu
imꝰ. Qūnq3 ei pūcti horā faciūt. ⁊
ideo si uis scire ī quo signo luna ē.
sume lunā ꝗ̃ uolueris. ut puta. v.
multiplica p. iiij. fiūt. xx. ptire p. v.
uidelicet uigīti. Duobꝫ ḡ signis q̃n
ta luna sēp a sole distat. Itē sume.
viij. lunā multiplica p. iiij. fiūt. xxxij.
ij. ptire p. v. terdenū. xxx. ⁊ reman
ēt duo. Tribꝫ ḡ signis ⁊. ij. pūctis.
viij. luna sēp a sole discriminat. Du
os aūt pūctos. vi. ptes itellige. i. q̃n
tū sol ī zodiaco. vi. diebꝫ ꝯficit itinn'.
Pūcto siq̃dē hr. iij. ptes q' signū
q̃3. x. pūctos. xxx. hr ptes. Itē sume
nonā. x. lunā multiplica p. iiij. fi
ūt. lxvj. ptire p. x. septies. denn
septiꝰ. ⁊ remanēt. vi. Septē ḡ sig
nis ⁊ hora una q ē dimidiū signi
ac pūcto. i. tribꝫ ptibꝫ. nona. x. sp
lune q cepat a sole digssa ē. Et ne
ne suspito ē forte argumēti fallē
tis icidat q̃re ad diametrū celi. q.
ū. x. tenere lunā nec ꝗ dubitet.
Multiplica p. iiij. xv. fiūt. lx. ptire

p. x. series dena serans. Per ei signis
xv. decimā luna sēp. i. dimidio sphe ce
lestis a solē discernitur. siū añ seu tertio
respexeris. Demq3 oculē lune quotiēs
plenissimꝰ ē. ꝯtra solē ēius oppositū
hiulē uideb3 solē sublimi. q' minimū
cū sole estiuū tenēte celm plena ē.
Ipa tenet brumalē cū sole deuexo
ibrumali pleā ē. Ipa3 solsticialē scā
dē celm lōgissima nox, poit. ut cū u'
te hx eq̃nectiū ī plenilunio diū illā
altim fiat. ⁊ q̃t ptibꝫ sol eq̃nectiū
ul' solsticiū q̃ nupsime lustrauiat ti
sit. todidē ptibꝫ lunā plena ul' eq̃n
nectiū ul' solsticiū q̃ ꝯtra ē patet ēē
transgressa. De lune cursu signis
signa ignorata.

Qui sicq̃s signorꝫ
nesciꝰ. lunaris tñ cursꝰ cupit
ē agnoscēdi. nouit ⁊ ipe solꝰ quoti
die ptē unā sic pficit iā sup suuiꝰ. zo
diaci siū ēple. Neq3 ei ptes zodiaci
aliō ꝗ̃ cotidianꝰ sol' debemꝰ sētire
pgssꝰ. Lunā uō cotidie tredeci ptes ei
dē zodiaci ꝯficē. i. pūctos. iiij. ⁊ unā
ptē. ⁊ illa tredeci ptes ꝯplēte sol u
nā ꝯplet. Inde sī nō plꝰ cotidiano
pgssu a sole. ꝗ̃ q̃tuꝰ ptibꝫ elōget.
ponat ḡ lunā q̃libet ꝯputare. ut pu
ta ixlas ianuarias pmā ꝯ ū pmar
tīeccē diēq3 t'usegēt. illū celi locū te
net ꝗ sol tcia decimū mēsis eidē die
ꝯpleta. ubi uō scđa ē multiplica. ij. p
iiij. fiūt. viij. Itē ut de pūctis ad ptes
pūcias multiplica. viij. p tā. fiūt. x.
iiij. Illā ḡ celi ptē tenet luna. ij. in
q̃rto mēs. i. iii. ꝗ̃ sol. xi. iiij. ab hic
die ꝯfecto. ubi tcia ē. multiplica tā
p. iiij. fiūt. xij. partire p. x. x. a sede
cis. ⁊ remanēt. ij. pūcti. i. vi. ptes.

Illam ergo celi partem tenet luna .iii. quam
sol mense toto et diebus .vi. Post tertium
mensis ianuarii exactis .i. vi. per ternum mensis
februarii die consummato ubi quarta est. multip
lica hanc per .iiii. fiunt .xvi. partire per .x. de
cies. asse decem et remanent .vi. puncti.
i. partes .x. et .viii. Illam enim partem celi tenet
luna .iiii. quam sol mense expleto ac .viii.
diebus post pridie mensis ianuarii ubi quinta est
multiplica .v. per .iiii. fiunt .xx. partire
per .x. bis deni bis. Duobus quoque mensibus
expletis adueniet sol in partem celi quam luna
.v. tenet .i. die nonarum martiarum ubi
.viii. est .vi. idus martii multiplica .viii.
per .iiii. fiunt .xxxii. partire per .x. ter de
ni tres et remanent .ii. puncti .i. vi. par
tes. Illam partem celi tenet luna .viii. ma
ianuarii die. quam sol aditurus est post tres ab
hinc menses et dies .vi. i. vi. die post .vi.
idus aprilis ubi .x. viiii. .xx. est .iiii. kalendas
februarii. multiplica per .iiii. fiunt .lxxvi. i.
partire per .x. septies deni septuaginta et
remanent .vi. multiplica hanc per tanta fiunt
.x. viii. Illam partem celi circumuolat luna
.xx. viiii. in .xiiii. kalendas februarii quam sol
post .vii. ab hinc menses ac dies .xxiiii.
i. octauo .x. die post quinto .x. kalendas se
ptembris quod octauo mense septembrium
die et ne scrupulo forte argumentum
fallentis iciat plura ad diametrum
anni. quod .xiiii. tenet lunam parte quas
necat. multiplica .xv. per .iiii. fiunt
.lx. partire per .x. sexies deni sexaginta.
Sex enim mensibus exactis in medio circu
lo anni confecto tunc sol ingreditur
partem celi quam luna .xv. ...
.xv. ianuarii dies est. ... illam partem
sol .vi. die .iiii. mensis adibit. ...
ad lunam uelamus. sume ...

lunam que tunc fit .ii. kalendas februarias. multiplica
per .iiii. fiunt .c. xx. partire per .x. decies
deni centenes. Illam celi partem luna tricesi
ma continet. quod .vii. mensibus exactis. i.
toto anni circulo transacto sol obtenturus
est. Illam enim pars eadem mensis et nec consulta sal
tus lune sine recepta iteratur. quod ut maior
manifestiora cuncta et tardioris ingenii
reddantur per singulas lune etates. quantum
ea distat a sole distinctius adnotare
curabimus. Prima namque luna. id summam
perfecit etatem elongatur a sole spatio dierum
.xv. Secunda spatio dierum .xxx. .iii. Tertia
spatio mensis unius et dies .vi. et sic per
reliquos duodenarium numerum duodeci
mo mensis explet. De mensibus anni

Menses dei animum ... tione brit
que quisque eorum nuncupatur. sexti.
Sed menses anni quod greco nomine mens
uocatur. Nam apud eos menses appellantur me
nes. Sed apud hebreos iheronimo teste
luna quoque iure nominant. mensibus rum deo
rum et illis filius ... quotiens ebrai
ce scriptum. de luna loquentes ... anni
quod eius partes menses sunt. non a sole sed
a lune cursu computare solebant. Pri
mum denique mensem nouorum quod pasce ce
rimoniis sacratus est mensem appellantes
quod per menstruam discursum. nec in mar
cium mense. nec scidit lapidem. aliqui di
es mali mensis occupat. Sed rectius a
plurimis deputatur quod semper in quo uel in quo uel
desinit uel totum includit. ea dumtaxat
regula. cuius et supra meminimus obserua
ta. ut que .xiiii. esse accidit per lunam
centesimum primum septimus anni mense fiat
ac quo non alia nouissima precedentis. sic
ergo portantem nullo mouear
exemplo. quia ... mensis die quod lex

data est que est tertia mensis eius. quinquagesi
ma ab agni occisione computetur. ponen
tes videlicet primi mensis residuos di
es .xvii. quia .xiiii. priores fiunt ante
pascha immolationem. secundi .xxx. tertii .iii.
quibus fiunt simul dies .l. cum autem duo
menses lunares non .lx. sed .lviii. dies
terminant. liquet quod paschalis mensis .xxx.
diebus computatur. .xvii. sunt enim post
pascha dies residui secundum lunam mense.
ii. .xxx. sed .iiii. .xxx. diebus debere concludi.
ac per hoc infima temporis mediatione non plus
quam .li. dies inveniuntur. nisi forte putan
dum est sinodochicos quod est regula sacre scripture
frequentissime aptare totum computari.
Verum haec utrumque acta vel computata fu
erint. claret tamen Hebreos ad lunae cu
rsum suos menses observare consuesse. Nam
[illegible] quod mensis
lune sit luminis lunaris circuitus ac
redintegratio facta de nova ad novam.
Solaris autem mensis vigesimo sit per duo
decimas partes zodiaci id est signiferi
circuli. quem .xxx. diebus et .x. semis horis
implet. .xxx. duabus horis. unde licet
ac dimidia lunaris mense productior.
Ex quibus .xi. epactarum dies et quadrans
annuatimque bissextum efficit ad excessum
solis. Duodecies enim deceni et semis .cxx
.vi. faciunt quas esse horas .xi. dierum
hinc facile patet quia undecies viceni et
quaterni eamdem summam conficiunt. Porro du
odecies semis .vi. faciunt quae diurne
sunt hore quadrantis. Denique Egyptii
qui primi per errorem lune discursum nec
videlicet errorem calculandi eius velocita
tate gignerent. ad solis cursum cuius motus
tardior facilius poterat comprehendi. suos
menses putare ceperunt. sumpto auctu

in tempore primordio tertius hic pervenit in
circuitum dierum quartum .v. kalendas septembris ter
minantes residuos .v. dies epagomenas
vel intercalares suos addunt. verum
quibus in quarto anno diem .vi. menses quem ex qua
drantibus confici solis annectunt. unde fit ut
eorum annum primum a bisexto .iiii. kalendas septem
bris. ceteri vero quarto kalendarum supputatione so
ciantur initium. Ipsi autem bisextiles annum
.iiii. ceteri .v. kalendarum mediatarum die tim
net. Porro dissonantia quod bisextilis
annus atque intercalati ab eis quadrantis
dicimus ortum. ne annum nostre tempore intercala
toris qui fit .vi. kalendarum marciarum die in
computo lune vel eorum festivitatem dierum
pro cum annum nostri circulo recipere convi
dia. sed idem dies festivo eadem luna .vi.
ginti una quam apud nos secunda sabbati. apud
illos tertia sabbati computatur et cetera in huius
modi. Romani autem diverse
longitudinis secundum reges mores et pla
citum habuere menses. sed cum diversa eorum vo
luntas atque lex ac numerus diversus nec solis
cursum nec orbibus lune conveniret. non minus
quam visum velebatur ut frigora annum estivis
mensibus et quod calores hiemalibus proveniret.
Sed quia se mensium quam facilitate computandi
absque labore comprehendunt. quamvis bisexti
ex eius causa hic illis varietas temporum per
gebat crescentis particula per singulos annos
vel menses vel septimanas et dies in
cessant compleat. Nec tamen die .xxx.
quibus eadem particula crescat vel que sit causa
qua vero accidunt temporis. quibus nec nascere
erroris infestius [illegible] dies bisexti
suo usu more nacuum intercalare conve
nie. Bisextus quoque ex quadrantis rotunde
per quadriennium efficitur. Quadrans autem na
que solis compleatur. quartam partem diei [illegible]

et ideo quarta pars diei que .vi. horis cum
sua nocte complet .i. hore .vi. quadrans
consuete vocatur. Quadrantes autem iunctae
per quadriennium in diem integrum colligen-
dum et suo in loco intercalandum hic est ideo. Suo
in loco ita dixerim quod omnis intercalatio mensi
februarii deputata est. Et quia numa
pompilius ipsum mensem annectens dicavit
februo .i. plutoni et quia hic ultimus an-
ni erat quod in ipsum de gratorum imitatio-
ne faciebant et quod in mensibus anni cunctis
brevior erat placuit romanis non ut
egyptii confecto mense ultimum anni. sed
post vicesimum et tertium diem ipsius mensis
februarii. idest .vi. kalendas martias intercalari.
Credo veteris religionis suae mo-
re ut februum omnino martius sequeretur.
Nam in superioribus annis bisextum diem lustro
potentes credebantur romam lustrari. Sed hanc
lustrandi consuetudinem bene mutavit ca-
tholica et christiana religio. cum in eodem men-
se ipso eodemque die .vi. kl. sancte marie
plebs universa. cum sacerdotibus ac mi-
nistris ymnorum modulata devotione
per ecclesias per que congrua urbis loca procedens.
datamque a pontifice cunctis cereamque mani-
bus visi gestat. ardentes et augen-
tes lucem consuetudinem id ipsum in ceteris
quoque eiusdem beate marie et perpetue virginis
festivitatis laudes agere didicit.
Ob hec bisexti diem in mense februario
cunctis sapientibus intercalari placuit.
quia ut diximus cunctis brevior et extre-
mus mensis erat. Porro quia sunt multi qui
dam lacticie novitate permoti qui ipsum
bisexti locum actenus perturbare conten-
dunt. ut in festivitatum sanctorum curricula
et nominet. regamintum hec respondeat.
turgam si totum conveniat. an aliquam anti-
quorum antiquitati. Et quia omnis defensio-
nis rigor ratione vel auctoritate subsistit.
iam in quantum dominus suggerere digna-
tus est. diximus et dicemus in ratione. Cetera-
rum cum placuit intercalationis diem
maioribus februario dari. Nunc ideo
si quaeratur. paucis edisseram. Festivi-
tas. festivitatum. Feria. feriatum.
Sollempnitas. Sollempnitatum. Dies
resurrectionis. Dominicae ...

Explicit Laudetur quia libri finis
habetur.

$1-15^{12}, 16^{4} = 184$ ff.
Coll. compl. JSK & HPK
VI/79

184

H12486